

Aus dem Nachlaß
von
Peter Göring
† 27. August 1927.
Geschenk
seiner Kinder

Mit 73 Kupferstichen

Nicht ausleihbar

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK.

XXX. DEEL.

VADERLANDSCHE
WOORDENBOEK
DEEL III

VADERLANDSCH
WOORDENBOEK;

OORSPRONKLYK VERZAMELD

DOOR

JACOBUS KOK.

DERTIGSTE DEEL.

V — W.

MET KAARTEN, PLAATEN EN PORTRAITTEN.

TE AMSTELDAM, BIJ
JOHANNES ALLART.

M D C C X C I I L

VADERLANDSCH

WOORDENBOEK

Rara

Niederl. g. 364
178

43. g. 343

DE AMSTELDAM, BY
JOHANNES ALFRED
H. DE G. J. H.

VADERLANDSCH WOORDENBOEK.

V.

VONK, (JOANNES) gebooren te *Amersfoort*, was eerst Proost der Kerke van *St. Marie te Utrecht*, en daar naa te *Keulen*. Zijne uitstekende bekwaamheden bezorgden hem de bevordering tot de waardigheid van Kanzelier van de Orde van het Gulden Vlies, en verkreeg hij, in die hoedanigheid, zitting in den Raad van Staate. Sedert bekleedde hij verscheiden gewigtige Gezantschappen, eerst van wegen Keltzer **KAREL DEN V**, en vervolgens van deszelfs Zoonne Koning **PHILIPS DEN II**. De laatstgenoemde ontboodt hem na *Spanje*, om 'er den post van Voorzitter in den Raad der Nèderlandsche zaaken te bekleeden. Voorts verscheen hij, in den Jaare 1579, op de Vredehandelling van *Keulen*, en was, in den Jaare 1583, tegenwoordig op den Rijksdag te *Augsburg*. Twee jaaren daar naa overleedt **VONK**, te *Mouson*, in het Koninkrijk van *Arragon*.

Zie *Chron. Amersford. BOR*, *Nederlandsche Historie*.

VOOGD, (NICOLAAS DE) Burgemeester van *Arnhem*, bekleedde, in den Jaare 1618, den post van Afgevaardigde ter Vergaderinge der Algemeene Staaten wegens Gelderland, en verzelde, als zodanig, Prins **MAURITS**, in het gemelde jaar, op deszelfs reizè na *Utrecht*, alwaar zeer gewigtige zaaken verhandeld wierden. Vervolgens was hij tegenwoordig bij de ondervraaging der gevangene Staatsleden **HOGERBEETS** en **DE GROOT**, en liet zich eindelijk gebruiken als een der vierëntwintig Regteren van 's Lands Advokaat **JOHAN VAN OLDENBARNEVELD**.

XXX. DEEL.

A

VOOL-

VOOLWYK, (De) volgens zommigen de *Vogelwijk*, en naar het gevoelen van anderen, beter de *Voorwijk* genaamd, is een stuk Voorland van den Waterlandschen Dijk, in 't Y, tegen over *Amsterdam* gelegen. Van ouds lag het onbedijkt. Hertog ALBREGT VAN SAXEN gaf, in den Jaare 1393, vrijheid tot het leggen van eenen Zomerdijk, aan de Ingeländen, van welke de meeste te *Amsterdam*, en de andere in Waterland woonden. Ook wierden, zedert, drie Heemraaden uit *Amsterdam*, en twee uit de Waterlandsche Ingeländen gekoozen. Op deeze vergunning steunt het Regt van Ambagtsheerlijkheid, welk de Stad, zedert, altoos over deeze strook lands geoeffend heeft. Op den Zuidwesthoek daar van staat de Galg, waar aan de misdaadigen, die binnen *Amsterdam* geregt zijn, gehangen worden, gelijk ook de Raden en Staaken, op welke de rompen en hoofden der gevonnissen worden ten toon gesteld. Een paalenhoofd, aan den Zuidoosthoek, bij den naam van *Schelvischhoofd* bekend, dient om schuuring en diepte in het Y te bevorderen. Midden door de *Voolwijk* loopt een gegraven vaart, ten dienste van het Veer op *Buikstoot*. Aan den mond daar van staat een Tohuis, 't welk tevens tot eenen Herberg dient; het is de eenige woning in de *Voolwijk*.

Zie J. WAGENAAR, *Beschrijving van Amsterdam.*

VOORBURG, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Holland, *Rhijnland* genaamd, niet verre van 's *Graavenhage*, aan de Delftsche Vliet of Trekvaart na de Hofplaats. Het Dorp is gewisfelijk eene der oudste plaatzen in deezen oord; gelijk, onder andere, kan blijken uit de Gedenksteenen met Latijnsche Opschriften, en uit de Penningen, welke hier zijn opgegraven, voornaamlijk in de fundamenten van den Ouden Burgt, welks uitgestrektheid, binnen zijne Grafen, naar men wil, wel tien Morgens Lands zou beilagen hebben. Volgens het algemeene gevoelen zou men hier het *Forum Adriani*, de *Marktplaats*, of het *Geregtshof*,

*d'Ardaer, als oock in Teedingerbroeck is by de
 Snyen by de Heeren Staten van Hollandt
 rlyck Leen . P. Smith. exci.*

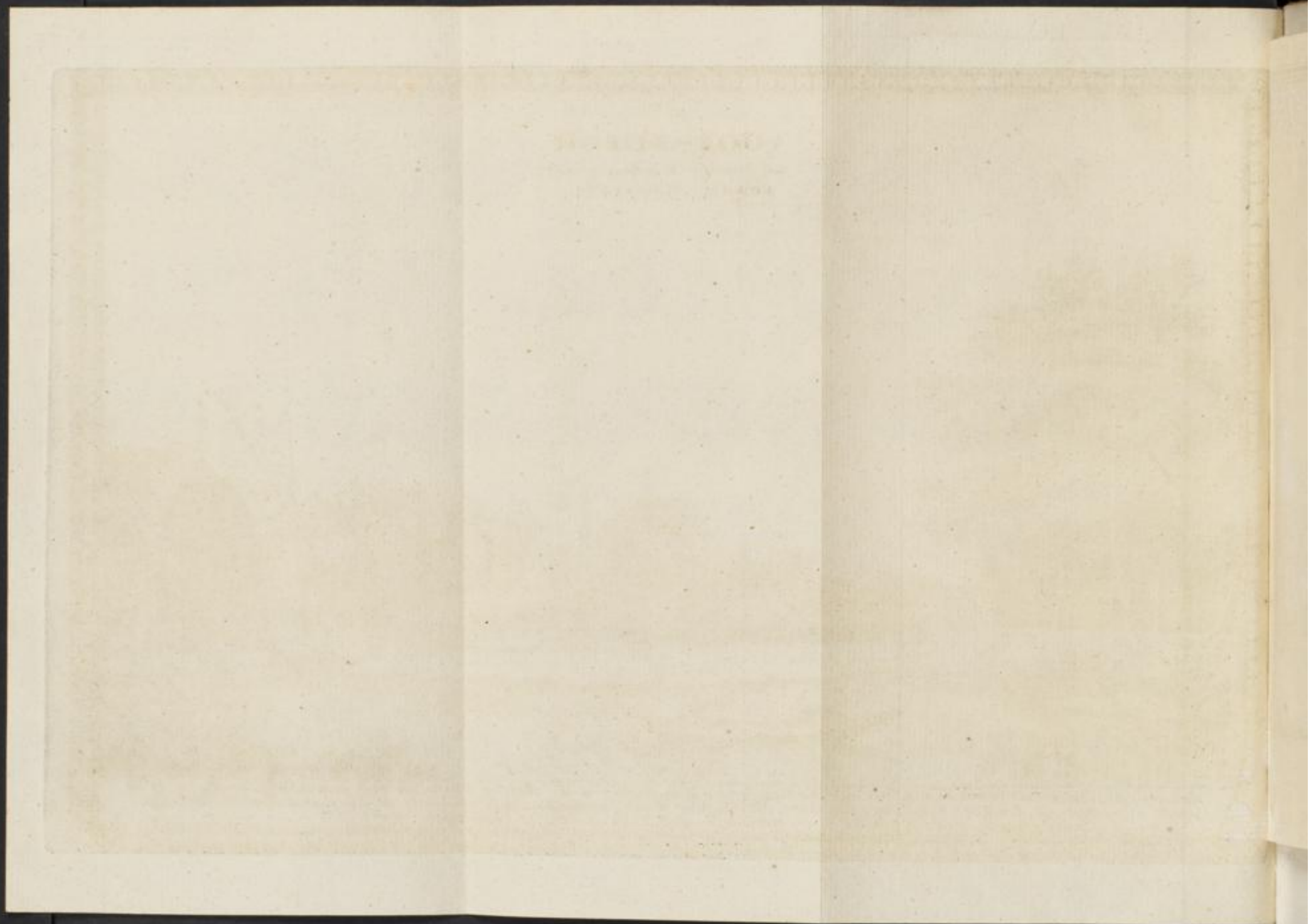
VOOR-BURGH.

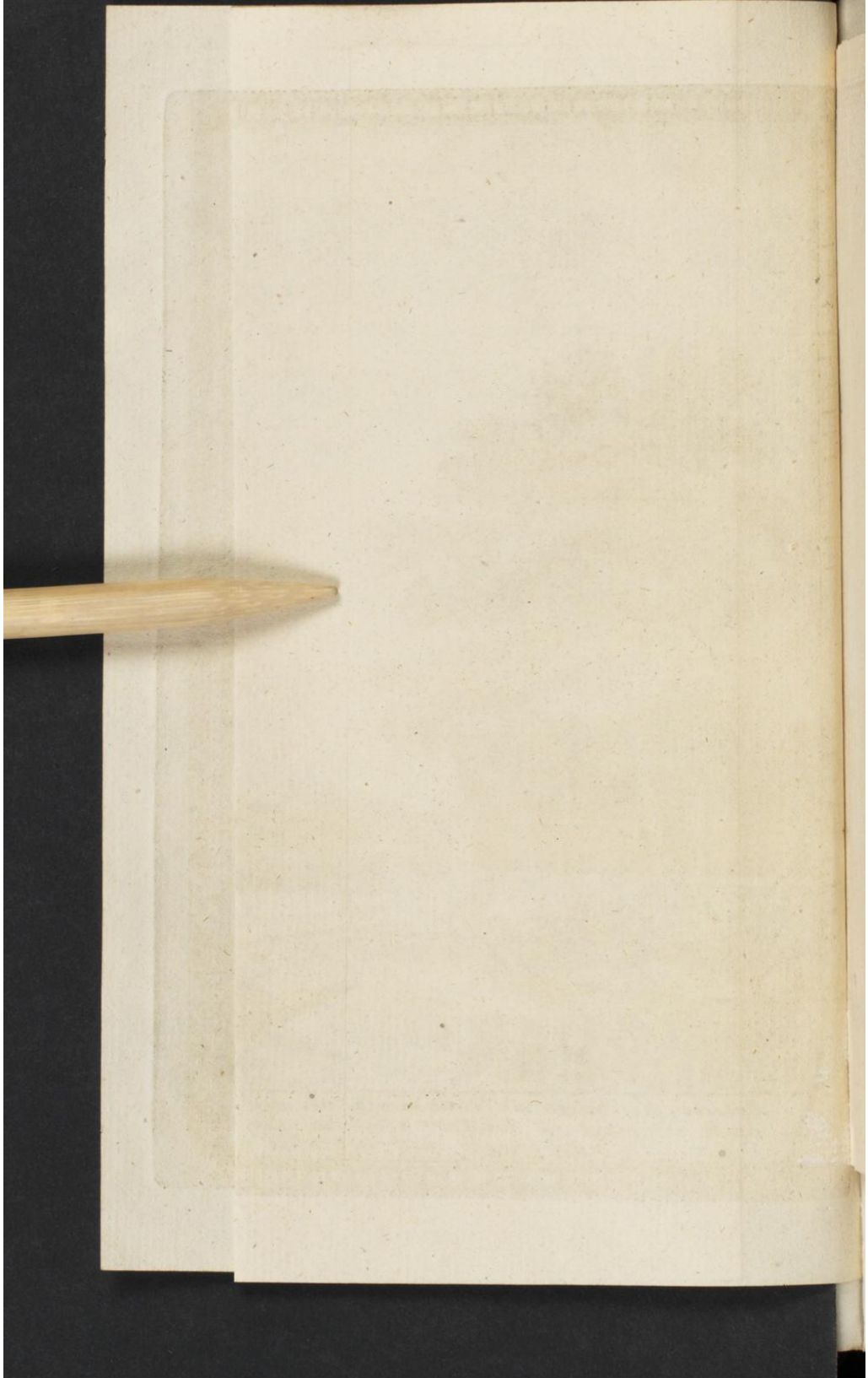
ten Tyde der Romeinen Genaemt

FORUM HADRIANI.

Chirac del. J. G. de Witt sculp.
d' Ambachts. Heerlycheyt van Voor-burgh met den denkleeven van dien. Niggaders de Tienden aldaer. als ook in Teedingerbroeck is by de
Stade aengekoft in den Iare 1618 van den Heere Prince van Liguë. werdende dese Domeynen by de Heeren Staten van Hollandt
ende westvrielandt. noch in't selfde Iaer. verklaert voor een goede en onsterfelyck leen. P. 3. 1618. 24.

Vüe de l'Eglise de Voorhout.

|| Gesigt van de Kerk tot Voorhout.

Vüe de l'Eglise de Voorhout.

hof, van Keizer ADRIANUS moeten zoeken, en het Dorp, door verkorting en bijvoeging, daar van den naam ontleend hebben. Doch met de naamsafleidingen, welke men bij HALMA en andere Schrijvers aantreft, en zommige van welke zeer benzeligagtig zijn, zullen wij ons niet ophouden. *Voorburg* is een der fraaiste Dorpen, die men, in eenigen oord, ten platten Lande, aantreft. Voor zestig jaaren telde men 'er driehonderd vierëntwintig Huizen. Zints dien tijd is hun getal niet verminderd. De voornaamste derzelve staan aan eene lange en breede straat. De Kerk der Hervormden is een groot gebouw, pronkende met een fraaien Toren, welks Naald of Spits zeer dun toeloopt. Voorts heeft men 'er eene Fransche Kerk, die door twee Leeraaren wordt bediend, waar van men nergens, in eenig Hollandsch Dorp, een voorbeeld heeft. Het Fransche Kostschool, hier geplaatst, is zeer vermaard. In de nabuurschap van dit Dorp ziet men eene menigte Adellijke Sloten en Ridderlijke Hofsteden. De Ambagtsheerlijkheid, welker grond meestal bestaat uit vrugtbare Weiden Bouwlanden, en waar van de uitgestrektheid op ruim achthonderd tweeëntwintig Morgens wordt begroot, behoort aan de Stad *Delft*; zij kogt dezelve, in den Jaare 1615, van den Prins van LIGNE, Heere van *Wasfenaar*.

Zie BOXHORN, *Theatrum Holland.* VAN LEEUWEN, *Batavia Illustr.* ALTING, *Notitia German.* *Infer.* enz.

VOORHOUT, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in *Rhijnland*, ter wederzijde van de Trekvaart tusschen de Steden *Haarlem* en *Leiden*, doch naast aan de laatstgenoemde Stad; van welke het Dorp bijkans achttienhonderd Roeden legt. Het Ambagt vinden wij begroot op dertienhonderd vijfënvijftig Morgens en tweehonderd tweeënvijftig Roeden Lands. Daar binnen leggen zeer veele Duinen, welke voormaals van Konijnen plagten te krielen, doch, zints een goed aantal jaaren, tot groot voordeel der nabuurige Landen, daar van ontbloomt gehouden worden. *Voorhout*, wil men, heeft zijnen

naam ontleend van een *Hout* of *Bosch*, daar het *voor* of tegen aan lag. Volgens de aloude Kronijken zou dit *Bosch* zeer groot geweest zijn, en zich heel tot *Haarlem* hebben uitgestrekt: zo dat men het *Haarlemmerhout* voor een overblijfsel daar van zoude moeten houden. Het *Dorp*, indien het *Foreholt*, in eenen Brief van den Jaare 1083 vermeld, het tegenwoordige *Voorhout* zij, is van hooge Oudheid. De *Kerk*, pronkende met een fraaien spitzen *Toren*, was eertijds eene *Parochiekerk*, aan den *H. BARTHOLOMEUS* toegewijd. Van hier dat de *Kermis* van het *Dorp*, nog heden, kort naa den feestdag van dien *Heilige* gehouden worden. De *Gemeente* der *Hervormden* wordt bediend door haaren eigen *Leeraar*, dien zij, voormaals, met het nabuurig *Noordwijkerhout* plagt gemeen te hebben.

Zie VAN LEEUWEN, *Batavia Illustr.*

VOORHOUT, (JOHANNES) gebooren, op den elfden *November* des Jaars 1647, aan den *Uithoorn*, aan den *Amstel*, hadt tot *Vader* eenen *Horologiemaaker*; die zijnen *Zoon*, in 't eerst, in zijne handteering wilde opbrengen, doch naderhand deszelfs zucht voor de *Schilderkunst* bespeurende, deeze roeping der *Natuure* volgde. Eerst oeffende hij zich onder *KONSTANTYN VERBOUT*, een bekwaam' *Historieschilder* te *Gouda*, en vervolgens te *Amsterdam*, onder *JOAN VAN NOORT*, een *Historie- en Portretschilder*. Elf jaaren als leerling gewerkt hebbende, begaf hij zich, in den Jaare 1670, in 't huwelijk. Twee jaaren daar naa, om de geweldenaarijen der *Franfchen* te ontwijken, begaf hij zich na de *Fredrikstad*, alwaar zijne *Huisvrouw* veele aanzienlijke en rijke *bloedvrienden* hadt. *Geringen* opgang, egter, maakte hier zijne kunst, en wierdt *VOORHOUT*, diensvolgens, te raade, zich met der woon na *Hamburg* te begeeven. Hier vervaardigde hij, door aanhoudenden *vlijt*, een aantal *Kunstaferreelen*; die hem, evenwel, niet zo veel voordeels aanbragten; als de kunst en *vlijt*, daar aan besteed, wel zouden verdiend hebben. Het sterfjaar van ouzen *Kunstfchilder* is ons niet gebleeken.

Zie MOUBRAKEN.

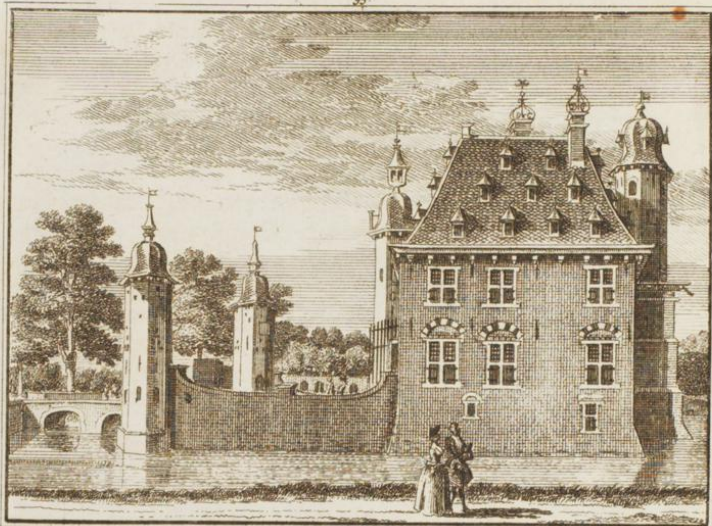
VOORN,

oor of
hebben
over-
indien
rmeid,
d. De
eertijd
gewij.
or ma
e Ge-
eigen
vijkar-

yfr.

loven-
mitel,
, in 't
lehand
e roe-
r nou-
zwa,
, een
erweit
welk.
nichen
r zinge
i hadt
wiesit
don na
adhou-
eowel,
, dat
ar van

DOON,

De RIDDER HOFSTAD VOORN, van ter zyde.

J. de B. del. 1799.

De RIDDER HOFSTAD VOORN, van Voren.

J. C. S. f.

VOORN, (*Het Land van*) eene vermaarde landstreek in Zuidholland, hebbende de gedaante zo niet van een Eiland, immers van een Schiereiland; als wordende ten Noorden van de Maas, ten Zuiden van het Hollands Diep en Haringvliet, en ten Westen van de Noordzee bespoeld. Het vermaarde *Goereesche Gat* loopt digt langs dit Land. *Hellevoetfluis* legt aan dit Zeegat, 't welk van de grootste, zelf van Oorlogschepen kan bevaaren worden: Het *Gat van de Maaze*, insgelijks een Zeegat, hoewél voor kleinder Schepen, strekt zich langs de andere, of de Noordzijde. De grond deezer landstreeke is zeer vet en zwaar, en, diensvolgens, vrugbaar in allerlei voortbrengzelen der aarde. Van ouds was *Voorn* een Souvereiniteit op zich zelve, welke door haare eigen afgezonderde Wetten, Inzettingen en Gewoonten bestierd wierdt; hebbende haare eigen Overigheid, Landvoogden, Stadhouders en Souvereinen Raad, zijnde de Stadhouders van bijzondere Lastbrieven voorzien geweest. Van hier dat wij eenen volgreeks van *Heeren van Voorn* ontmoeten, beginnende met PELGRIM, jonger Zoone van DIRK DEN VI, Graave van Holland, die, in den Jaare 1140, of 1141, daar mede wierdt begiftigd, en eindigende met Vrouwe MARIA, nea welker overlijden, in den Jaare 1482 voorgevallen, de Heerlijkheid kwam aan MAXIMILIAAN van *Oostenrijk*, die haar met de Graaflijkheid vereenigde.

De Regeering van *Voorn* bestaat uit een Kollegie van Baljuw en Leenmannen. De Baljuw, die tevens Baljuw der Stad *Brielle*, en Opperdijkgraaf en Houtvester van den Lande van *Voorne* is, en zijn ampt zijn leeven lang bekleedt, heeft verscheiden Stedehouders onder zich. De Leenmannen zijn zien in getal. Het Kollegie vergadert gemeenlijk alle Maandagen in een der Vertrekken van het Stadhuis in den *Briel*. Voorts is over het Land van *Voorn* een Raad en Algemeen Rentmeester der Domeinen van hun Edele Groot Mogende, die veel gezags heeft. Van de aloude onafhauklijkheid deezes Landfchaps bespeurt men nog een overblijfsel, in den *Algemeenen Dagvaart*, welke, jaarlijks, in de maand Junij gehouden wordt, in de Raad- of Vroedschapskamer op het Stadhuis der Stad *Briels*. Zij bestaat uit den Baljuw van

Voorn, den Raad en Algemeenen Rentmeester der Domeinen, vier Leden der Vroedschap van *Briele*, en de Ingelanden of breedste Geërfden; voor hoedanigen hier gehouden worden, die ten minste honderd Gemeten Lands bezitten, of honderdvijftig Guldens in de gewoone Verpondingen opbrengen. In de Vergadering van den Jaare 1744 telde men honderdeenenzestig dusdanige Ingelanden, die 'er in perfoon, of bij volmagt, verscheenen. Voorts is het Landschap verdeeld in *Oostvoorn*, *Westvoorn* en *Zuidvoorn*. Ieder deezer Distrikten heeft zijne bijzondere schikkingen, aangaande eenige zaken, hun bijzonder eigen, als Dijksgerigten, Heemraadschappen, en diergelijken. De Steden, Dorpen, Heerlijkheden en Polders, in ieder deezer Afdelingen gelegen, worden, onder afzonderlijke Artikelen, in ons *Woordenboek* beschreeven.

VOORSCHOTEN, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Rhijnland*, tusfchen de Steden *Leiden* en *Delft*. Het Dorp legt, ongeveer, een uur gaans van de eerstgenoemde Stad, aan den Rijdweg. Reeds in een Geschrift van den Jaare 866, vindt men daar van gewag gemaakt, onder den naam van *Forefchote*, of *Forfchote*. De Kerk van het Dorp, meent men, zou ook reeds in dat jaar in weezen geweest zijn. Doch, even als veele andere Gestigten, heeft zij in den Spaanschen Oorlog zeer veel geleeden, en is, zedert, tot haaren alouden tuister, nimmer te rug gekeerd. De Toren is voorzien van een fraaien Spits, en van eenen kleinen, op ieder der vier hoeken; een bewijs, meent men, dat het eertijds een Parochiekerk geweest is. Van binnen is de Kerk zindelijk, en met een goed Orgel voorzien. Het Geslagt van WASSENAAR VAN DUIVENVOORDE heeft aldaar eene begraafplaats, aan de regter zijde van het Gebouw, alwaar voor deezen eene Kapel plagt te staan. Voor 't overige bedraagt het getal der Huizen omtrent tweehonderd; eenige van welke fraai getimmerd zijn. De Heerlijkheid wordt geschat op ruim vijftienhonderd achtëndertig Morgens Lands. In dezelve legt eene groote menigte Adellijke Kasteelen en aangenaame Lusthuizen.

VOORST,

A. Kistemaker fecit

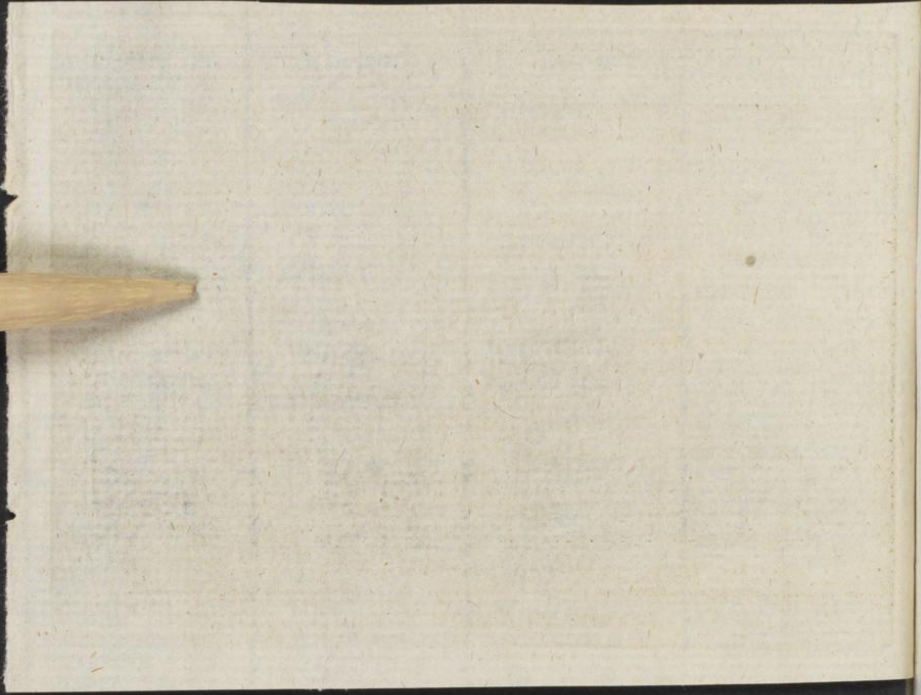
VOORSCHOOTE

1670

N.

omeinen,
landen of
worden,
honderd-
gen. In
rdeent-
bij vol-
teeli in
Ditrik-
ge ma-
dichap-
den en
, co-
eeven.

land,
ong-
den
vindt
Fore-
men,
och,
den
idea
van
vier
ro-
en
an
de
la-
er
n-
e
r.

VOORST, een Geldersch Dorp, gelegen in het Landdrost-
 amt van *Veluwe*, ongeveer een half uur gaans ten Westen
 van de Stad *Zutfen*. Het is een fraai en welvaarend Dorp,
 in een aangenaamen oord gelegen. De Hervormde Gemeente
 wordt 'er door haaren eigen Leeraar bediend. Men vindt in
 den omtrek Papiermolens.

VOORST, (De) eene Havezaat, in Gelderland, in het
 Schoutamt van *Zutfen*, bij het Dorp *Warnsfeld*, een wei-
 nig ten Oosten van de Stad *Zutfen*, en dus onderscheiden
 van een ander *Voorst*, op de *Veluwe* gelegen, zo even ver-
 meld. Het pragtig Huis *de Voorst*, is in den Jaare 1700,
 op kosten van Koning WILLEM DEN III, gebouwd, en door
 hem aan den Graave VAN ALBEMARLE verëerd. Het is alle-
 zins Vorstelijk gebouwd: zijnde het Huis zelf van witten
 Hardsteen, en de Vleugels van gebakken steen zeer sierlijk
 opgehaald. De werklieden waren voorbedagtelijk uit *Engel-
 land* herwaards ontbooden, en hebben, in alles, de keurlijk-
 ste Engelsche wijze van schikken en versieren opgevolgd.
 Met één woord, Bouwkundigen houden dit Huis voor ver
 het netste Landhuis der Verëénigde Provincien. Het munt
 niet minder uit in kostbaare Huissteraaden, keurlijk gemaakt
 Engelsch Zilverwerk en van 't fijnst Saksisch Porcelein. Men
 vertoont 'er de Slaapkamer van Koning WILLEM DEN III, die
 zestigduizend guldens van Meubileren zou gekost hebben.
 Bij het Huis zijn fraaie Boschaadjen en een nette Tuin. Ge-
 duurende het leeven van Koning WILLEM DEN III, besteedde
 de Graaf veel gelds om dit Lusthuis in luister te doen uit-
 munten. Men wil zelfs, dat 'er de rondsom woonende Land-
 lieden om lijden moesten, en dat de Graaf zich van hun
 Land bediende, om toegangen tot zijne Plaats te maaken.
 Ook zegt men, dat hij hun het water ontleiden deedt, om
 'er zich, tot het maaken van Fonteynen, van te bedienen.
 Wat hier van zijn mag, naa 't Jaar 1702, rukten de Land-
 lieden 's Graaven scheidpaalen uit den grond, en ontzagen
 zich niet, eenige toegangen na 't *Huis te Voorst* om te spit-
 ten. Het water wierdt ook afgeleid, zo dat het groot Fon-
 teinwerk agterblijven moest.

8 VOORTHUIZEN, VORDEN, VORG TEN, enz.

VOORTHUIZEN, een Dorp in Gelderland, in het Landdrost-
amt van *Veluwe*, onder het Schoutamt van *Barneveld* be-
hoorende. Het legt een uur gaans ten Noorden van het ver-
maarde Dorp van dien naam, aan de zijde van *Amersfoort*,
regen de Veluwsche Heide. *Voorthuizen* is een der oudste
Dorpen in deezen oord; reeds een weinig naa het midden
der Tiende Eeuwe vindt men daar van gewag gemaakt. Men
heeft 'er eene Gereformeerde Kerk, die door haaren eigen
Leeraar wordt bediend. *Voorthuizen* geniet merkelijken bloei,
vooral wanneer de Koophandel te lande sterk gedreeven
wordt, door den veelvuldigen doortogt van veelerhande
Vragtwagens; het is de gewoone Pleisterplaats der Hesen-
karren en Wagens, welke, in de Provinciën Gelderland,
Holland en Overijsfel af en aan rijden.

VORDEN, een Geldersch Dorp, in het Schoutamt van
Zutphen, een uur gaans ten Oosten van de Stad van dien
naam, aan een Watertje, naar den naam van het Dorp, de
Vordensche Beek geheeten. Men heeft 'er eene Gereformeer-
de Kerk, in welke een eigen Leeraar den predikdienst waar-
neemt. Een deftig Landhuis, digt bij het Dorp gelegen,
draagt, naar hetzelfde, den naam van *Huis te Vorden*.

VORG TEN, een gering Dorpje in Gelderland, in het Land-
drostamt van *Veluwe*, niet verre van den Yselftroom. De
menigvuldige Duifsteen, welke men aan de Kerk ziet, is
eene der blijken van haare hoogen ouderdom. De Toren is
in den Frieschen smaak gebouwd, met eenen Voor- en Ag-
tergevel. Het Plaatsje heeft zijnen eigen Leeraar.

VORSTERMAN, (JOANNES) een niet onvermaard Nederlandsch
Kunstschilder, uit een deftig Geslagt afkomstig, als zijnde
zijne Moeder, in een eerste huwelijk, getrouwd geweest
met eenen Burgemeester van *Bommel*. Zijn Vader, een Por-
retschilder, onderwees zijnen Zoon in de eerste beginzels
der kunst, voor dat hij hem na *Utrecht* zondt, daar bij hem
beval aan het opzigt en de lessen van HERMAN ZANDLEVEN.

Ver-

Vervolgens eene reize na *Frankrijk* gedaan hebbende, zette hij, naa zijne wederkomst van daar, zich met der woon neder in zijne Geboortestad, daar hij, eenigen tijd, bij zijne Zuster woonde; schilderende, van tijd tot tijd, eenige kleine Stukjes, welke hij, om ze te verkoopen, na *Holland* zondt. In den Jaare 1672 ontmoeten wij VORSTERMAN te *Nijmegen*, alwaar hij insgelijks eene Zuster hadt. Zijn verblijf aldaar schijnt van geen langen duur geweest te zijn. De zucht be- kroop hem tot het doen eener reize na *Engeland*. Veel op- gang maakte hier zijne kunst; zelf kreeg hij de gelegenheid om voor den Koning, KAREL DEN II, te schilderen. Voorts schilderde hij de afbeeldingen van verscheiden Hofgrooten; die, van wegens derzelver wegelijkendheid, algemeen be- haagen vonden. Midlerwijl ontmoetten VORSTERMAN, in *En- geland*, veelerhande wederwaardigheden: waarom hij de ge- legenheid waarnam, om zich elders heenen te begeeven. Een Gezant, van wegen het Hof van *Engeland* na *Constantino- pole* zullende vertrekken, deedt hem den voorslag, om hem derwaarts te verzellen, ten einde om eenige Oudheden, in de Oostersche landen, naar het leeven af te teekenen. VOR- STERMAN omhelsde deeze aanbieding, doch hadt het ongeluk, dat de Gezant, op de reize, door den dood hem ontviel. Wat 'er, zedert, van hem zelven geworden zij, vinden wij nergens aangeteekend.

Zie HOUBRAKEN, *Schouwburg*.

VORSTIUS, (ADOLFUS) Zoon van den straks te noemen AELIUS EVERHARDUS VORSTIUS, gebooren te *Delft*, in den Jaare 1597, naa eenigen tijd de Geneeskunde te hebben geoeffend, wierdt hij tot Hoogleeraar in die weetenschap beroepen te *Leiden*, terwijl zijn Vader insgelijks aldaar dat ampt bekleedde. Hij was een gemeenzaam vriend van CLAUDIUS SALMA- SIUS, en vierde deszelfs gedagtenis in eene Lijkrede. Hij overleedt, in den Jaare 1663, het zesēnzestigste zijns onder- doms. VORSTIUS heeft eenige Schriften in 't licht gegeven, tot de Geneeskunde betrekkelijk, onder andere eene Naamlijst
der

der Planten van den Akademietuin te *Leiden*; waar agter gevoegd is een Lijst van inlandsche Planten, die in den omtrek van *Leiden* groeien. Voorts heeft hij eene uitgave bezorgd van de Overzetting der Korte Spreuken van HIPPOCRATES, door JOHANNES OPSOPOEUS verbeterd.

Zie LAUDANUS in *Oratione Funebri*.

VORSTIUS, (ÆLIUS EVERHARDUS) boven vermeld, wierdt te *Roermond*, in het Hertogdom *Gelder*, in den Jaare 1565, uit een aanzienlijk Geslacht gebooren. Al vroeg leide hij zich op de kennis der Geneeskunde toe; ten welken einde hij zich na *Italië* begaf. Hier raakte hij in kennis en vriendschap met ALFONSUS CATANÆUS, Lijfarts des Hertogs van *Ferrara*; die zo veel vertrouwen in zijne bekwaamheden stelde, dat hij VORSTIUS beval in de gunst van NICOLAUS GRANO, Bischof van *Anglona*, in het Koninkrijk *Napels*. Drie jaaren bekleedde hij hier den post van Geneesheer, tot op het overlijden des Kerkvoogds, 't welk, ten einde van dien tijd, voorviel. In de zelfde hoedanigheip vertoefde hij, vervolgens, een jaar in het gezin van FABRICIUS PIGNATELLI, Markgraave van *Querceto*. Veertien jaaren hadt nu VORSTIUS buitenlands doorgebragt, en kwam thans de zucht bij hem boven, om zijn Vaderland wederom te aanschouwen. Hij begaf zich na *Holland*, meer bepaaldelijk na *Delft*. Met zo veel lofs en toejuichinge oeffende hij hier, als gewoon Artz, de Geneeskunde, dat het Hoogleeraarampt, in die Weetenschap, hem aan het Hoogefchool te *Leiden* wierdt opgedraagen. Dit viel voor in den Jaare 1598. Drie jaaren vroeger was hij uit *Italië* te rug gekoomen. Tot in den Jaare 1624 bekleedde VORSTIUS den gemelden post, wanneer hij, door den dood, daar van wierdt ontslagen, in het negenënvijftigste jaar zijns ouderdoms. Men heeft van hem eenige Geschriften, onder andere eene Verhandeling over de *Nederlandfche* Visfchen.

Zie PETRUS CUNÆUS, *Oratio Funebris*;
ZWEERTII *Athen. Belgica*.

VOR-

VORSTIUS, (CONRADUS) hoewel geen Nederlander, verdient nogthans, om zijne komst en wederwaardigheden aldaar, door ons vermeld te worden. Hij wierdt gebooren te *Keulen*, op den negentienden Julij des Jaars 1569, uit een niet onaanzienlijk Geslagt; hebbende zijn Grootvader, in die Stad, de waardigheid van Raadsheer bekleed. Zijne Ouders waren DIDERIK VORST en SOPHIA STERK, die zich met de Linnen- en Lakenverwerij geneerden, en te zamen tien kinderen verwekt hadden. De Vader van onzen VORSTIUS, de Roomschegezinde leerbegrippen van der jeugd af toegedaan, en, diensvolgens, van meening zijnde om zijnen Zoon tot de zelfde gevoelens op te leiden, was van gedagten veranderd door zijne reizen in *Frankrijk*. Hier hoorde hij, van tijd tot tijd, de Leerredenen der Protestanten, en vondt zo veel smaaks in de begrippen, in dezelve voorgedraagen, dat hij te raade wierdt, zijnen Zoon tot Leeraar van die Gezinte op te leiden. Naa hem te *Keulen* de eerste gronden van letterkennisfe te hebben doen leggen, zondt hij hem, in den Jaare 1578, na *Bedberdijk*, in het Graaffchap *Reiferscheid*, op het *Keulsche* grondgebied, om 'er in de Grieksche en Latijnsche taalen te worden onderweezen. Vijf jaaren vertoefde hij aldaar, en begaf zich voorts na *Dusfeldorp*, alwaar hij in de Wijsbegeerte van RAMUS onderweezen wierdt, en voorts, in den Jaare 1586, na *Aken*, om 'er zich in de Vrije Kunsten te oeffenen, als mede in de Wijsbegeerte, volgens den leertrant van ARISTOTELES. 's Jaars daar aan keerde hij te rug in zijne Geboortestad, om 'er, in het Laurentiaansche School, den loop zijner Wijsgeerige oeffeningen te vol-eindigen. Thans oordeelde men VORSTIUS bekwaam, om den trap van Meester der Vrije Kunsten te beklommen. Doch, vermits ten dien einde de Besluiten der Kerkvergaderinge van *Trente* moesten bezwooren worden, wees hij die eere beleefdelijk van de hand.

Intuschen waren de tijdljke omstandigheden der Ouderen van VORSTIUS dermaate agter uit geloopen, dat dezelve het draagen der kosten, ter verdere voortzettinge zijner letteroeffeningen noodig, niet gedoogden. Zijns ondanks begaf zich daarom VORSTIUS tot den Koophandel; hij oeffende zich,

twee

twee jaaren lang, in de kundigheden, daar toe noogdig, en boodt zijnen Vader de behulpzaame hand in het waarneemen van zaaken. Naa verloop dier twee jaaren, egter, keerde hij te rug tot zijne meer geliefde bezigheden, op aanraaden van JOHANNES BADIUS, Predikant onder het Kruis, te *Keulen*. In den Jaare 1589 begaf hij zich na *Herborn*, om 'er zich, onder den vermaarden PISCATOR, in de Godgeleerdheid te oeffenen; geevende, intusfchen, aan eenige voornaame jongelingen, onderwijs in deeze en geene weetenschappen, ter bevordering van zijn eigen onderhoud. In den Jaare 1593 vertrok VORSTIUS, in de hoedanigheid van Hofmeester van eenigen dier jongelingen, na *Heidelberg*, en wierdt aldaar, in het volgende jaar, tot Leeraar in de Godgeleerdheid verkooren.

Thans, volgens de gewoonte dier tijden, ondernam VORSTIUS eene buitenlandsche reize, door de hoogere deelen van *Duitschland*, *Zwitserland* en een gedeelte van *Frankrijk*; overal daar hij kwam was hij welkoom, en maakte hij kennis en vriendschap met de treffelijkste Godgeleerden en andere beroemde Mannen van dien tijd. Te *Basel* hieldt hij twee openbaare Twistredenen: de eene over de *Sakramenten*, de andere over de *Oorzaaken der Zaligheid*. Te *Geneve* gaf hij, op raad van THEODORUS BEZA, openlijk lesfen over de Godgeleerdheid; die zo veel opgangs maakten, dat, door den Raad dier Stad, het Hoogleeraarampt in die Weetenfchap hem wierdt opgedraagen; welke aanbieding hij, egter, om gewigtige redenen, beleefdlijk van de hand wees. Omtrent dien zelfden tijd hadt de Graaf van BENTHEM te *Steinfurt* een Doorluchtig School opgericht. VORSTIUS was een der eerste Hoogleeraaren, die aldaar beroepen wierden. In de maand Februarij des Jaars 1596, terwijl hij zich te *Geneve* othieldt, ontving hij daar van de tijding. Greetig omhelsde hij deeze aanbieding, en vertrok, eerlang, derwaarts, alwaar hij, zedert, in den Jaare 1605, het gewoone predikampt insgelijks aanvaardde.

Gedurende zijn verblijf te *Steinfurt*, alwaar VORSTIUS veel roem en eere genoot, en in genoegelijken vrede zijne dagen aan de letteroeffeningen wijde, schreef hij verscheiden

boe-

boeken, die veel opgangs maakten, voornaamelijk tegen den Kardinaal BELLARMINUS, de Jesuiten van *Munster*, PISTORIUS en andere Roomschegezinden gerigt. Intusfchen ontving VORSTIUS, verscheidenmaalen, aanzoek om van standplaats te veranderen. In den Jaare 1602 deedt hem de Heer PLESSIS DU MORNAI, uit naam der Kerke van *Saumur*, in *Frankrijk*, een ernstig verzoek, om aan het Hoogeschool, onlangs in die Stad opgericht, de Godgeleerdheid te koomen onderwijzen. Eens en andermaal, in de Jaaren 1605 en 1606, zocht MAURITS, *Landgraaf van Hessen*, hem na *Marpurg* te lokken; gelijk hij, in het laatstgenoemde jaar, insgelijks van die van *Hanau* aanzoek kreeg. Doch de Graaf van *Bentheim* weigerde hem te ontslaan; ook kon geene der aangeboden beroepen hem beweegen, om van standplaatze te veranderen. Gelukkig, veelligt, ware hij geweest, indien hij ook een volgend aanzoek hadde van de hand geweezen.

Te weten, door het overlijden van JACOBUS ARMINIUS, het Hoogleeraarampt te *Leiden* zijnde open gevallen, viel de keuze der Bezorgeren van het Hoogeschool, ter vervulling van hetzelfde, op VORSTIUS. Niet even eens wierdt deeze keuze in Holland opgenomen, 't welk, gelijk bekend is, van Godgeleerde twisten jammerlijk gefchokt wierdt. Zommigen toonden daar over openlijk hun genoegen, van wegens 's Mans rekkelijkheid, vredelievendheid, geleerdheid en godvrugtigen wandel. Anderen, minder gunstig over hem denkende, deden hun best, om, ware 't mogelijk, den voortgang van het beroep te stuiten. Zij waren, meent men, op VORSTIUS misnoegd, om dat hij den Overheden te veel gezags in Kerkelijke zaaken toeschreef, en daarenboven zeer begeerd wierdt van de Remonstranten; wier begrippen men ondersfelde dat hij was toegedaan. Voorts bragt men eenige Stellingen ten voorschijn, getrokken uit een boek, onlangs door hem in 't licht gegeven, *over God en de Goddelijke Eigenschappen*. Ook vernieuwde men eenige beschuldigingen van Sociniaansgezindheid, reeds te *Steinfurt* tegen VORSTIUS ingebragt; doch de ongegrondheid van welke toen duidelijk door hem was aangetoond. Dit alles bragt te wege, dat de naam van VORSTIUS, als die van een gevaarlijken Keuter, wel haast
over

over veeler tongen liep. Onder dit alles was vorstius herwaarts overgekomen, om over zaaken, zijne beroeping betreffende, mondeling te handelen. Een zijner hevigste tegenstreevers, onder de Predikanten, was PETRUS FLANCIUS, Leeraar der Hervormden te *Amsterdam*. In gezelschap van VITENBOGAART zich na die Stad begeeven hebbende, hoorde vorstius hem, op den vierëntwintigsten October des Jaars 1610, eene Leerrede doen; waar in hij, onder andere tegen vorstius, hevig uitvoer. Deeze, met reden kwalijk neemende, voor het oor eener gemengde schaare dus openlijk te worden ten toon gesteld, kwam tweemaal met den Prediker in gesprek, eens op het Stadhuis, en andermaal ten huize van eenen der Burgemeesteren; met zulk een gevolg, dat vorstius, eerlang, na *Steinfurt* te rug keerde, voorzien van brieven van de Gecommitteerde Raaden aan den Graave van *Steinfurt*, behelzende verzoek om ontslag voor den Hoogleeraar, en dat hij aan het Leidse Hoogeschool mogt worden afgestaan. Dit verzoek vondt gehoor, en begaf zich vorstius, nevens zijn gezin, eerlang, na *Leiden*.

De tegenstreevers van vorstius lieten daarom niet af van hunne bedoelingen. Men bragt de zaak over Zee, en wist te bewerken bij JAKOBUS DEN I, Koning van *Engeland*, toen gehouden voor den geleerdsten Vorst zijner eeuw, dat deeze brieven aan de Staaten zondt, in welke hij het beroep van vorstius ernstig afkeurde; in eenen van welke zijne Majesteit verklaarde, dat indien men vorstius den leerstoel liet beklimmen, hij zich dan genoodzaakt zoude vinden te gebieden, dat niemant van de Jeugd der Engelsche Onderdaanen eene Universteit, zo befmet als die van *Leiden*, kwam bezoeken. Om zijne denkwijze over vorstius nog klaarder aan den dag te leggen, liet Koning JAKOBUS deszelfs uitgegeevene boeken, te *Londen*, en in de beide Universteiten, openlijk verbranden. Naa dat vorstius met der woon te *Leiden* gekoomen, en aldaar vriendlijk ontvangen was, deedt de Koning, bij monde van zijnen Gezant, eene aantuiging bij de Staaten, over het ongelijk en de erge, den Gereformeerden Godsdienst, zijns oordeels, met het ontvangen van vorstius te *Leiden* (dien hij eenen boozen Godverzaaker noemde) aan-

ge-

gedaan; met bijvoeging, dat het Verbond tusfchen den Koning en de Staaten, op de handhaving van den Gereformeerden Godsdienst gegrond, aldus verbroken was.

Hoewel deeze handelwijze op verre na niet bij allen, hier te Lande, wierdt goedgekeurd; zij bragt, nogthans, te wege, dat VORSTIUS in de aanvaarding van zijn beroep wierdt te rug gezet. Om zijnen goeden naam te zuiveren, vervoegde zich VORSTIUS, in de maand Maart des Jaars 1612, aan hun Edele Gr. Mogende. In de volle Vergadering zijnde toegelaaten, verantwoordde hij zich, tegen de beschuldigingen zijner vijanden, tot genoegen der meeste leden, in eene lange redevoering; in welke hij tevens aanbodt, voor her onweder te wijken, en van de aanvaarding zijns ampts zich nog eene wyl tijds te onthouden. Omtrent het laatste stuk was men 't niet eens; maar omtrent zijne Verantwoording wierdt beslooten, dat VORSTIUS dezelve in het Duitsch en Latijn gesteld, ten spoedigsten zoude overleveren. Voorts verfontd men, dat VORSTIUS zou worden gelast, op alle boeken en geschriften, binnen 't jaar, zo buiten als binnenslands tegen hem uitgegeeven, of die binnen de drie eerstkoomende maanden zouden in 't licht koomen, eene klare en opregte beantwoording, in één boek, te vervaardigen; ten welken einde hem anderhalf jaar tijds zou gegund worden, geduurende welken hij van het waarneemen van zijn beroep zoude ontslagen zijn, doch de beloofde Jaarwedde, genieten. Men voegde 'er nevens, dat hij, om de opgeleide taak te beter te volvoeren, zijn verblijf op eene plaats zoude neemen, daar hij 't minst aan verwijderinge zoude bloot staan. De Stad *Gouda* wierdt, diensvolgens, tot zijn verblijf verkoozen, en hem de bescherming der Heeren Staaten van Holland toegezegd. — Woedende moet de afkeer geweest zijn, dien zommigen tegen VORSTIUS hadden opgevat. Men verhaalt dat zeker aanzienlijk Heer uit *Zeeland*, van den Predikant JOANNES UITENBOGAART, het aanstaande vertrek van VORSTIUS uit *Leiden* verstaan hebbende, daar over zijne blijdschap betuigde, met deeze woorden: *Hij behoorde niet alleen uit Leiden, maar ook uit alle de Vertéénigde Provinciën uitgezet te worden.* De andere hem daar op vermaand hebbende,

bende,

bende, dat hij zich voor zulk eene dwingelandij moest wagen, kreeg tot antwoord: *'t Is immers een Ketter.* Waar op UITENBOGAART hernam; *Indien alle de Ketteren uit het Land moeten, wil ik mede. Wie zou 't Land bewaaren?* Dit bragt den Yveraar tot slaan. Zelf vondt men 'er, die wenschten, VORSTIUS te zien branden aan een staak. Eenige onbekoekte uitdrukkingen raakende de Godlijke Natuur en Eigenschappen, doch vooral zijne gemaatigheid omtrent Godgeleerde geschilpunten, en zijne bekende Remonstrantsgezindheid, waren de grond en reden deezer veete.

Zints zijn vertrek uit *Leiden* na *Gouda*, fleet VORSTIUS aldaar ongemoeid zijne dagen, tot in de maand April des Jaars 1619, en alzo den tijd van zeven jaaren. Thans begon het *Dordrechtsche Sijnode* zich met hem te bemoeien. In de honderdneegenenveertigste Zitting, die op den tweeden der gemelde Maand gehouden wierdt, beval de President der Politieken, uit naam van 's Lands Staaten, dat het Sijnode, uit de Schriften van VORSTIUS, kortelijk zoude onderzoeken, of 's Mans leere, behoudens de waarheid en stigting, in de Gereformeerde Kerk zou mogen verkondigd en geduld worden; en of zulk een Leeraar waardig geoordeeld wierdt, den Godgeleerden stoel te bezitten. VORSTIUS, hier van berigt ontvangen hebbende uit iemand zijner vrienden, schreef, op het einde dier maand, aan het Sijnode een Latijnschen brief. Hij verzogt daar in, dat het Sijnode, in het behandelen zijner zaake, opregtheid en liefde wilde gebruiken, en zijn Geweeten geenen overlast aandoen, door hem te dwingen tot bekentenisfen, die hij niet toefondt. Bij zijne betuiging om zich leerzaam te willen gedraagen, voegde hij eene aanbieding om de *Sociniaanen* te wederleggen, en zijn geschrift aan de leden van het Sijnode te willen vertoonen, eer het wierdt in 't licht gegeven. Hij hoopte, dat men zijne boeken niet zou verbranden, maar toonde zich bereidvaardig, om, 't zij bij monde, of in geschrift, over zijne leere in onderhandeling te treden; vermits hij, in zaaken des geloofs, zich aan het oordeel van menschen niet plotzelijk konde onderwerpen. Doch van weinig vrugts was dit schrijven. Want, naa het leezen van hetzelfde, in het Sijnode, las men straks

aldaar

aldaar eene lijst van Stellingen of Leerpunten, door de Nederlandische Hooggeleeraars uit zijne Schriften getrokken, en tot hoofdstukken gebragt.

In deezen staat van zaaken schreef VORSTIUS aan eenigen zijner vrienden onder de Uitheemsche Godgeleerden, in het Sijnode tegenwoordig, verzoekende om door hunne tusschenpraak zijne veroordeeling te voorkoomen. Doch hij vondt bij dezelve meer gunst dan hulp, en bij niemant harts nog moeds genoeg, om iets ten zijnen voordeele uit te werken; vooral toen de Engelsche Godgeleerden, in zo hooge bewoordingen, hunnen afkeer van VORSTIUS en diens leere verklaarden, dat ze eischten, dat zijn boek *dé Deo*, of *over God*, openlijk en plegtig zou verbrand worden, zo als in *Engeland* was geschied, gelijk wij boven verhaald hebben. 't Gevolg hier van was, dat op den vierden Majj des Jaars 1619 het Sijnodaale Vonnis tegen VORSTIUS wierdt vastgesteld, en hij verklaard, het ampt en den naam eens regtgevoelenden Hooggeleeraars en Leeraars in de Gereformeerde Kerken onwaardig te zijn; wordende voorts de Algemeene Staaten gebedden, „ dat het hun mogt gelieven, deeze „ ergeuis, door hun gezag, uit de Gereformeerde Kerken in „ tijds weg te neemen, en met een te bezorgen, dat de „ Nederlandische Kerken niet langer met deezen schandvlek „ besmet wierden, en ten dien einde de Schriften van VOR- „ STIUS, zo veel doenlijk ware, mogten worden opgehaald „ en verboden.” Door het gezag der Staaten wierdt dit Vonnis, eerlang, bekrachtigd, niet ontzegging aan VORSTIUS niet alleen van Ampt en Wedde, maar ook van het verblijf binnen de Vereénigde Gewesten; onder bedreiging van, om het doen van het tegendeel, aan den lijve te zullen gestraffd worden.

De tijd van zes weeken, aan VORSTIUS nog vergund, versreken zijnde, vertrok hij, met zijn Gezin uit *Gouda*, om ergens hier te Lande eene schuilplaats te zoeken, of anders zich elders heenen te begeeven. Vooraf verzogt hij van de Wethouders der gemelde Stad een Getuigfschrift wegens zijnen leevenswahdel en gedrag; 't welk hem gereedelijk wierdt toegestaan. Hunne Edede Agtbaarheden getuigden daar in „ dat

„ VORSTIUS den tijd van zeven jaaren en drie maanden, zijn
 „ verblijf met zijn Huisgezin bij hen hadt gehouden, en
 „ zich in dien tijd bij hen gedraagen, in allen zijnen handel
 „ en wandel, eerlijk, vroom, zedig en stigtelijk, zonder dat
 „ ze aangaande zijne gedraagingen anders van hem hadden
 „ gehoord of bemerkte.”

Naa zijn vertrek uit *Gouda*, begaf zich VORSTIUS na het Sticht van *Utrecht*. Hier onthieldt hij zich heimelijk, nu eens op het Huis *te Kapelle* of daar omtrent, zomtijds ook binnen de Stad, ten huize van eenen Doktor PIETER VAN DAM; altoos, evenwel, met geduurige zorg van te zullen ontdekt worden. 't Gerugt liep, dat men VORSTIUS zocht in handen te krijgen, om hem vervolgens na *Engeland* te voeren, en aldaar aan een strengen Regter over te leveren. Geduurig moest hij van verblijfplaats veranderen, dewijl hij telkens wierdt naagefpoord, zelf door middel van gewapende Soldaaten. Inmiddels hadt hij eene uitnodiging van den Graave van *Steinfurt* ontvangen, om aldaar zijn verblijf te koomen neemen, en 'er den leerstoel van nieuws te beklommen. Doch hij sloeg deeze aanbieding af, alzo hij meer na *Holstein* neigde, werwaarts veele Remonstranten zich begeeven hadden, en van welks Hertog hij, op zijn verzoek, gunstige toezegging van veilig verblijf en bescherminge hadt bekoomen.

Door zulk eene streelende toezegging bemoedigd, naa bijkans drie jaaren, nu hier dan elders, zich verscholen te hebben, begaf zich VORSTIUS, in 't laatst van Maj des Jaars 1622, heimelijk na *Amsterdam*, alwaar de Dichter JOOST VAN DEN VONDEL hem eenige dagen herbergde, en voorts na *Hoorn* geleidde; van waar hij, op den vierden Junij, in gezelschap van twee Remonstrantsche Predikanten, KAREL RYKWAART en RUDOLPHUS VAN SYL, na *Tonningen* zich te scheep begaf. Zeer minzaam wierdt hij van den Vorst van *Holstein* ontvangen, eerlang, bij eene plegtige Akte, voor zijnen Onderdaan, Dienaar en Theologant aangenomen, en hem, tot dat zich de gelegenheid tot beter zoude aanbieden, een verblijf in het Slot te *Tonningen* aangewezen. Hier hoopte hij, naa zo veel zulkelens, eenige rust te genieten, en in

vraide

vrede met zijne vrienden te verkeeren. Doch reeds in de maand September wierdt hij aangetast van eene ongesteldheid, die hem het bed deedt houden; voor de eerste maal; op den zelfden dag, als hem zijne Huisvrouw en Kinderen, met derzelve onverwagte komst, verrast hadden. Spoedig veranderde zijne ongesteldheid in eene krankte, welke, na verloop van tien dagen, een einde van zijn leeven maakte; hebbende hij den ouderdom bereikt van bijkans vierënvijftig jaaren, op den negenden October des Jaars 1622. Zijn Lijk wierdt, van *Tonningen*, gevoerd na de *Frederikstad*, en aldaar bijgezet in eenen Grafkelder, ter plaatze alwaar men vervolgens de Remonstrantsche Kerk gebouwd heeft. De Rector MARCUS GUALTHERUS vierde zijne gedagtenis in eene Latijnsche Lofrede, uit welke de meeste boven vermelde bijzonderheden ontleend zijn. Gedurende zijn verblijf te *Gouda*, heeft VORSTIUS verscheiden boeken in 't licht gegeven, meest al van geschilvoerenden inhoud, tegen JOHANNES PISCATOR, SIBERANDUS LUBBERTUS, MATTHEÛS SLADUS, FESTUS HOMMIUS en anderen. Vroeger hadt hij zich meer dan eens tegen de leerstellingen der Roomsche Kerke aangekant.

Zie M. GUALTHERUS, *Oratio Funebris*;
BAYLE, *Dictionaire Critique*; en
BRANDT, *Historie der Reformatie*.

VORSTIUS, (WILHELM HENRIK) Zoon van den nu even vermelden ongelukkigen CONRADUS VORSTIUS, even als zijner Vader, door zucht tot godgeleerde en andere kennis gedreeven, oeffende zich in de Weetenschappen, dienstig om een bekwaamen Leeraar te vormen. Openlijk omhelsde hij de gevoelens der Remonstranten, en bediende het Leeraarsambt onder dezelve te *Warmond*. Zijn smaak viel inzonderheid op de beoeffening van de Schriften der Rabbijnen. Zijne uitgegevene Werken kunnen daar van getuigenis draagen. Van een befaamd boek, *Bilibra Veritatis* getiteld, wordt

hij voor den Schrijver gehouden, doch, volgens zommigen, zonder voldoende redenen.

Zie *Nouvelles de la Republ. de Lettres*,
MDCXCIX.

Vos, (JAN) gebooren te *Amsterdam*, onzeker wanneer, doch, hoogstwaarschijnlijk, in den Jaare 1620, of mischien wat laater. Een Glazemaaker van ambagt zijnde, beminde en beoeffende hij tevens de Dichtkunde. Nog zeer jong was hij, toen de eerseling van zijn kunstvermogen het licht zag, in het bekende Toneelstuk *Aran en Titus*; 't welk toen, en nog lang daar naa aan grooten en kleinen behaagde, doch nu, zints geruimen tijd, van het Tooneel gebannen is. Hoewel het Stuk aan geene Toneelwetten was gebonden, wierdt het, eger, door de Dichters van dien tijd hemel hoog gepreezen; 't welk vos bewoog, in het Voorberigt van een ander soortgelijk Stuk, 't welk hij kort daar naa in 't licht gaf, den Dichter HORATIUS, om dat deeze aan de Toneelpoëzij zekere regels hadt voorgeschreeven, op de volgende wijze te hekelen.

- „ Gij zijt een Lierpoëet, en schrijft het Treurspel wetten.
- „ Zoo tergt een herdersfluit de klark der Krijgstrompetten.
- „ Uw les is overlast: de kunst gedooft geen pijn:
- „ Het spel wil wel bepaalt, maar niet gedwongen zijn.”

Intusfchen was vos, door Burgemeesteren, tot een der zes Hoofden van den Schouwburg aangesteld. Dit gaf hem gelegenheid, om Stukken van het Toneel te houden, welke veelen gaarne vertoond zagen. VONDEL klaagde hier over meermaalen, met opzigt tot zijne Stukken; 't welk, veelligt, ook kan medegewerkt hebben tot een stekelagtig vierregelig Bijschrift, welk VONDEL op JAN vos stelde. Dus luidt het

„ Zoo

- „ Zoo spant Natuur door vos een regenboogh van dichten,
 „ Of bogen van triomfe, en leert tooneelen stichten.
 „ Wat hoorigte, als hij een wijs op vrede en oorlog zet?
 „ Een stem gewrongen door een boghtige trompet.”

Onder het beoeffenen der Dichtkunst, hieldt vos zijn ambagt bij de hand, om reden, gelijk hij elders schrijft, dat *zijn buik hem deedt glaazenmaaken*. In zijne Gedichten vindt men een Smeekfchrift in verzen, aan Heeren Thefaurieren, om met het maaken der Glaazen in den Lombard begunftigd te worden. Voorts was hij Stads-Glazemaaker, ten tijde als het nieuwe Stadshuis te *Amsterdam* gebouwd wierdt. JAN vos overleedt in de maand Julij des Jaars 1667.

VOSHOL, een Baljuwſchap in Hollands gedeelte, *Rhijnland* genaamd, in overoude tijden, en gedurende een langen reeks van jaaren een eigendom der Heeren uit het doortuchtig Geflagt van BREDERODE, doch van daar, door den tijd, overgegaan in andere handen. *Voshol* bevat drie onderſcheidene Heerlijkheden en Dorpen: *Zwaadenburgerdam*, gemeenlijk *Zwammerdam* genaamd; *Langer en Korteraar*; en *Reewijk met Randenburg* of *Raamburg*. Het Hooge Regtsgebied berust in den boezem der Staaten van Holland en Westfriesland, die 'er eenen Baljuw aanſtellen, welke een Subſtituit-Baljuw onder zich heeft. In een Regthuis te *Zwammerdam* wordt de Hooge Vierſchaar gespannen; welke, naar gelange van de natuur der zaaken, die voor denzelven gebragt worden, uit een meerder of minder getal van Leden beſtaat. De Heer van *Voshol* geniet verſcheiden aanzientlijke Voorregten. Bij de aanvaarding van zijn bewind, kan hij van de Dorpen van *Voshol* eene Erkenntenis eiſchen, bij den naam van *Huldegeld* bekend; een regt, dat in weinige Heerlijkheden plaats heeft. Ook ſtaat aan hem de volſtrekte aanſtelling van Predikanten en Koſters. Wijders bezit hij het regt van Naaſtinge, en van Zwaanedrift, benevens het regt van de Tienden, Viſcherijen en van de geveende Roeraalen.

VOSSEMEER, (*Nieuw*) gemeenlijk *Vosmeer* of *Vosmaer* genaamd, eene Hooge Heerlijkheid, hoewel aan de Provincie *Zeeland* behoorende, egter aan het vaste Land gelegen, tegen het Land en het Gebied van de Stad en Baronnie van *Steenbergen*, en ten Zuiden grenzende aan het Markgraaffschap van *Bergen op den Zoom*. Men heeft in deeze Heerlijkheid twee Veeren over de Rivier *de Eendragt*, welke het Zeeuwfche Eiland *Tholen* van het gemelde Markgraaffschap scheidt. Het Dorp *Nieuw-Vossemeer* is niet groot. Men vindt aldaar veele Roomschegezinden; zo dat de Gemeente der Hervormden, die, egter, haaren eigen Leeraar heeft, slegts bestaat uit een klein getal Ledenmaaten.

VOSSEMEER, (*Oud*) eene andere Hooge Heerlijkheid, aan de Oostzijde van het Zeeuwfche Eiland *Tholen*, langs de boven gemelde Rivier *de Eendragt* gelegen. Het Dorp van dien naam, een groot half uur gaans van de Stad *Tholen*, ten Noorden, is groot, fraai betimmerd en volkrijk. De Huizen staan, in geregelde orde, rondom de Kerk getimmerd, die taamelijk groot is, en door haaren eigen Leeraar wordt bediend. De Ingezeetenen geneeren zich, meestal, met den Landbouw en de Meereederij. — In 't algemeen merken wij nog aan, dat *Nieuw- en Oud-Vossemeer* te zamen één Gerecht hebben, bestaande uit Baljuw, één Burgemeester, acht Schepenen en eenen Sekretaris; voorts nog, dat de beide Heerlijkheden bezeten worden door verscheiden hooge eigenaaren, die den titel van *Edele Hooge Heerschappen* voeren, en eene jaarlijkse bijeenkomst houden, in welke de gemeene zaaken vereffend worden.

Vossius. Overbekend is deeze naam in de Geschiedenis der Letterkunde. Verscheiden personen, welke dien naam gevoerd hebben, zijn ons te vooren gekomen. De eere der Nederlandsche Natie ontfeent van dezelveen geenen geringen luister, ook bij buitenlanders, die, door geene vooringenomenheid verblind, de waare verdienste weeten op prijs te schatten. Volgens de orde des tijds, in welke zij geleefd heb-

hebben, zullen wij hunne levensbijzonderheden verhalen. De eerste die ons voor koomt, is

VOSSIUS, (GERARDUS) gebooren te *Borkelo*, een steejtje in Gelderland. Na zijne letteroeffeningen te hebben voleindigd, wierdt hij, als belijdenis doende van den Roomschen Godsdienst, Proost te *Tongerew*, voorts Pauslijke Protonotaris, en Doctor in de Godgeleerdheid. De roem eener wijduitgestrekte geleerdheid ging hem met reden naa, als zijnde hij niet slegts in de Grieksche en Latijnsche taalen grondig ervaren, maar ook in de schriften der Kerkvaderen zeer beleezen. Hij overleedt te *Luik*, op den vijfentwintigsten Maart des Jaars 1609. Onder andere werken heeft hij geschreeven *Rhetorica Artis Methodus*.

Zie VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belg.*

VOSSIUS, (JOANNES) een bloedverwant des voorgaanden, en, even als deeze, uit een aanzienlijk Geldersch Geslagt gesprooten, wierdt te *Roermond* gebooren. Hij was in den Roomschen Godsdienst opgevoed, en deedt daar van belijdenis, tot den tijd toe, dat Prins WILLEM DE I, in den Jaare 1572, zijne geboortestad bemagtigde. Thans begaf hij zich na *Heidelberg*, om 'er zijne letteroeffeningen verder voort te zetten, en wierdt 'er, eerlang, tot Leeraar onder de Hervormden aangesteld. Doch vermits de Keurvorst LOBEWYK in die Stad geene andere Predikanten wilde dulden, dan die van de Augsburgsche Confessie belijdenis deden, was hij genoodzaakt, zijn ampt neder te leggen. Vossius begaf zich daarop na *Holland*. Hier wierdt hem het Leeraarampt aangeboden te *Veurne*; welke standplaats hij, eerlang, met die van *Dordrecht* verwisselde, alwaar hij, in den Jaare 1635, zijne dagen eindigde. Hij liet eenen Zoon naa, den alom vermaarden,

VOSSIUS, (GERHARDUS JOHANNES) die zich, in onderscheiding van den boven vermelden, GERHARDUS JOHANNIS, zo veel als *Johanneszoon*, liet noemen. In den Jaare 1577 was hij te *Heidelberg* geboren. Al vroeg liet hij eene ongemeene zucht voor alle takken van Geleerdheid blijken. Ingevolge daar van bezogt hij verscheiden Hoogeschoolen, en deedt ook, naar de gewoonte dier tijden, eene reize buitenslands, om kennis te maaken met Geleerden van onderscheiden landaart. Vervolgens ging hij zijn verblijf houden te *Leiden*, alwaar hij, met zo goeden opgang, eenige Studenten afzonderlijk onderwees, dat de Magistraat van *Dordrecht* daar door bewoogen wierdt, om hem tot Rektor van het Latijnsche School aldaar te beroepen. Niet lang bekleedde hij dien post. Door aanbeveeling van den Heer HUGO DE GROOT, wierdt hem, in den Jaare 1615, het Regentschap van het Staaten Kollegie te *Leiden* opgedraagen. Men weet, hoe de Kerkelijke geschillen in de Nederlanden, ten deezen tijde, meer en meer velds begonnen te winnen. VOSSIUS, hoewel niet onmiddelijk in die geschillen betrokken, wierdt, nogthans, bij veelen gehouden voor eenen voorstander der geveelens, die door de Remonstranten bijzonderlijk gehandhaafd wierden. En, inderdaad, niet ongegrond zal dit vermoeden geweest zijn, indien UITENBOGAART 's Mans gevoelens in het waare licht hebbe voorgedraagen, in de volgende Aantekening in zijn Dagregister, op den twintigsten Maart des Jaars 1615.

„ VOSSIUS ” (dus schreef die Haagse Kerkleeraar) „ staat
 „ de vijf Artikelen (der Remonstranten) toe; ook de her-
 „ ziening van de Confessie en den Catechismus; en het ge-
 „ zeg der Overheid in Kerkelijke zaaken. De beschrijving
 „ van het Geloof, in den Catechismus, keurt hij niet goed.
 „ Hij ontkent dat 'er iet weezenlijks is in de Erfzonde.
 „ De volstrekte noodzaaklijkheid der Genoegdoeninge staat
 „ hij niet toe. Eene maatige vrijheid van profeteeren vindt
 „ hij goed.” Daarenboven betuigde hij, onder zijne gemeen-
 „ zaame vrienden, zijn ongenoegen over en afkeuring van het
 „ gedrag der Contraremonstranten, die zich van de Remonstran-
 „ ten, ten deezen tijde, meer en meer begonnen af te zonde-
 „ ren. Bij dit alles kwam, dat VOSSIUS, op aanraaden van

HUGO

HUGO DE GROOT, een Werk hadt in 't licht gegeven, *Historia Pelagiana*, of de *Geschiedenis der Pelagianery* getiteld. Een Werk, hoewel met veel-gemaatigheids geschreeven, welk hem het misnoegen veeler Godgeleerden op den halze haalde, naardien uit hetzelfde ten klaarste bleek, dat de vroegste Christenen geheel andere denkbeelden voedden, dan bij veele heete drijvers der thans betwiste leerstellingen gekeesterd wierden. Zijnen Opdragtbrief aan den Leezer, voor de gemelde *Historia Pelagiana* geplaatst, besluit vossius met de volgende bede, den geest van gemaatigheid ademende, „ dat God allen Christenen, met naame den geenen, die over „ de Republiek en de Kerk waren gesteld, met de liefde „ voor den zuiveren Godsdienst meer en meer wilde bega- „ nadigen; dat de eenvoudige waarheid, in spijt van de „ poorten der helle, mogt triumfeeren; dat de broederlijke „ liefde mogt wederkeeren; en dat 'er, naa het uitsluiten „ van Gewetensdwang aan de eene, en van losbandigheid „ aan de andere zijde, eene gemaatigde vrijheid van profa- „ teeren mogt groeien en bloeien.” Bij dit alles voege men nog, eindelijk, de vriendschap, welke vossius niet slegts met den Heer HUGO DE GROOT, maar ook met verscheiden der geleerdste en voornaamste Remonstranten onderhieldt, en men zal, de gesteldheid dier tijden in aanmerking genomen zijnde, het niet vreemd vinden, dat vossius, eerlang, het ongeval bejegende, om van zijn Regentschap verlaaten te worden. Dit viel voor in de maand Julij des Jaars 1619, naa dat hij dien post ruim vier jaaren bediend hadt. De vermaarde CASPAR BARLEUS, Onderregent in het Staaten Kollegie, was eenige weinige dagen vroeger afgezet. Aan vossius wierdt tevens verboden, kostgangers te houden, of eenige jongelien binnenshuis te onderwijzen; terwijl, daarenboven, de Kerkelijken hem veele onaangenaamheden berokkendend, en also den dierbaare tijd, welken de geleerde man aan het samenstellen van doorwrochte geschriften hadt kunnen besfeeden, ten onbruik maakten.

Van geen langen duur was het amptlooze leeven van vossius. Hoewel hij, geduurende zijnen stilstand, verscheiden zeer voortreffelijke Werken in het licht gaf, was men, even-

wel, van oordeel, dat het licht zijner geleerdheid tot op een verderen afstand deszelfs straalen zou verspreiden, indien men hem, van nieuws, het Hoogleeraarsgestoelte deedt beklimmen. Men droeg dan het onderwijs in de Welspreekendheid aan hem op, doch onder voorwaarde, van niets te zullen leeren of schrijven tegen de vaststellingen van het Dordrechtse Sijnode. Met zo veel lofs bekleedde vossius dien post, en wierdt zijn naam dermaate rugtbaar door de geleerde wereld, dat, in den Jaare 1624, het Hoogleeraarampt in de Geschiedenisfen, aan de Engelsche Univerfiteit te *Cambridge*, hem wierdt opgedragen. Op verzoek van 's Lands Staaten wees hij thans, gelijk ook twee jaaren laater, deeze aanbieding van de hand. En, inderdaad, niet zonder reden wierdt hem zulk een verzoek gedaan. Edelen en aanzienlijken, uit allerlei gewesten, vloeiden thans te *Leiden* zamen, om den Grooien GERARDUS JOHANNES VOSSIUS te hooren. 't Was insgelijks omtrent deezen tijd, dat vossius, op verzoek van hun Ed. Gr. Mogenden, eene Latijnsche en Grieksche Spraakkunst, ten dienste der Nederlandsche Schooten, opstelde. Ook toonden de Engelschen, dat zij, hoewel in hun aanzoek kwalijk geslaagd, nogthans de waare verdienste wisten te erkennen en te beloonen. In den Jaare 1630 begiftigden zij vossius met eene Kanunnikdij te *Kantelberg*, met het zeldzaam verlof om buitenslands daar van de opkomsten te mogen genieten. Volgens Resolutie van de Staaten van Holland van den dertigsten April des zelfden jaars, ontving vossius, ten deezen tijde, eene verëering van zeshonderd guldens, voor de Opdragt van zijne *Institutiones Poëticae*, en, zo als de Resolutie luidt, *ter zaaken van voorige diensten*.

De Wethouderschap van *Amsterdam*, in den Jaare 1631 het besluit hebbende genomen tot het oprichten van een Doorluchtig School, in haare Stad, beriep onzen vossius tot Hoogleeraar in de Geschiedenisfen; te gelijk den voorheen gemelden CASPAR BARLÆUS, nevens hem weleer te *Leiden* afgezet, tot Hoogleeraar in de Welspreekendheid. Met veel lofs, en onder het vervaardigen van een aantal Werken van verschillenden inhoud, in welke een schat van Geleerdheid

heid verborgen legt, bekleedde VOSSIUS zijnen post te *Amsterdam*, tot in den Jaare 1650, wanneer hij, der dagen zat, en afgesloofd van aanhoudenden letterarbeid, zijne dagen eindigde, in den ouderdom van drieënzeventig jaaren. Eene lijst van 's Mans Werken kan men bij HALMA vinden. Zij zijn gezamenlijk, in zes vrij zwaare Boekdeelen in folio, te *Amsterdam* gedrukt. VOSSIUS was gehuwd met ELIZABETH JUNIUS, Dogter van den vermaarden Leidischen Hoogleeraar FRANCISCUS JUNIUS. Bij dezelve hadt hij verscheiden kinderen verwekt; van de meesten derzelve zullen wij afzonderlijk verslag doen. Hier tekenen wij aan, dat zijn oudste Zoon, JOHANNES genaamd, die in *Engeland* studeerde, om zijn slegt gedrag eene reizē na de Oost-Indiën ondernam, en aldaar overleedt; dat zijne Dogter CORNELIA, die zes onderscheidene taalen verstondt, in het Ys ongelukkig omkwam; dat eene tweede Dogter, JOHANNA genaamd, gelijk ook een zijner vijf Zoonen, met naame GERHARDUS, door een vroegtijdigen dood wierden weggerukt. Van zeven volwasen kinderen, was ISAACUS de eenige, die hem overleefde. Hoewel hem deeze slagen gevoelig troffen, verdroeg VOSSIUS nochtans dezelve met godvrugte gelaatenheid.

VOSSIUS, (DIONYSIUS) zoon van den bovengemelden GERHARDUS JOHANNES, een wonder van Geleerdheid, en die, ware hem een langer leeven gegund, zijnen Vader, zo niet overtroffen, immers evenaard zoude hebben. Op den twaalfden Maart des Jaars 1612 wierdt hij te *Dordrecht* gebooren. Behalven zijnen Vader, was DANIEL HEINSIUS zijn eerste leermeester in de taalen en Romeinsche Geschiederissen. Reeds zo vroeg als in den ouderdom van tien jaaren was hij in het Grieksch zeer bedreeven, en hadt de meeste Schrijvers in die taale gelezen, of uittrekzels daar van vervaardigd. Van hier dat hij op dien ouderdom na het Hoogeschool te *Leiden* wierdt gezonden, om 'er zich, in die spraake, onder JOHANNES MEURSIUS, verder te oefenen. Ten aanzien van de Hebreuwische, Syrische en Chaldeeuwische taale, bediende hij zich van het onderwijs van CONSTANTINUS L'EMPEREUR en THOMAS ERPENIUS, en van het Arabisch, van de onderrigting

tot op
indien
dt be-
ekend-
e zul-
Dord-
dien
leer-
ramp
Cam-
Staa-
aan-
reden
ienlij-
men,
oren.
ver-
Briek-
noten,
wel in
flente
o be-
lberg,
pkom-
taaten
, ont-
eshon-
Patri-
oorige
1631
een
is tot
rheen
Lei-
Met
rken
leerd-
heid

gen van JACOBUS GOLIUS. Reeds op zijn veertiende jaar hadt hij alle de boeken van het Oude Verbond in het Hebreeuwsch gelezen; en, op zijn zestiende jaar, in de kennis van het Arabisch zo groote vorderingen gemaakt, dat hij het Woordenboek van RAPHAELNGIUS met vermeerderingen in het licht gaf. Zedert begaf hij zich tot de beoeffeninge van de Armenische, Ethiopische en verdere Oosterfche, gelijk ook van verscheiden Europische, als de Italiaansche, Spaansche, Fransche, Engelsche en andere taalen. Om aangaande de Kerkgebruiken der Jooden te nauwkeuriger onderrigt te worden, maakte hij veel werks van de Talmudische en Rabijnsche schriften; ten welken einde hij eenen geleerden Jood, MANASSE BEN ISRAËL genaamd, tot zijnen leermeester nam. Zeker Werk, in de Spaansche taal geschreeven, vertaalde vossius in het Latijn, onder den titel van *Conciliator veteris Synagogæ*; het heeft ten oogmerke, om eenige plaatzen uit het Oude Verbond, die met elkander schijnen te strijden, over een te brengen. Onder dit alles deed vossius, in gezelschap van zijnen Vader, een reisje na Engeland, om 'er kennis te maaken met eenige Geleerden, en de twee vermaarde Hoogescholen, in dat Koninkrijk, te bezoeken. Zedert ondernam hij de Overzetting der Jaarboeken van EVERARD VAN REYD, en vertaalde dezelve in fraai Latijn. Zijn plan hieldt in, om 't geen naa den dood van REYD, tusschen den Koning van Spanje en de Algemeene Staaten was voorgevallen, tot op zijnen leeftijd te vervolgen. Terwijl hij met de gemelde Overzetting bezig was, wierdt hem de aanbieding gedaan, door een man van groot aanzien, om hem op eene reize na Constantinopole te verzellen. Ondanks de gunstige voorwaarden, hem aangeboden, wees hij dezelve van de hand, vermits zijn Vader daar toe niet konde bewilligen. Om de zelfde reden weigerde hij ook het voordeelig beroep aan te neemen, 't welk hem, aan het nieuw opgerichte Hoogeschool te Derpt, in Lijfland, wierdt opgedraagen. De Kanselier dier Univerfiteit hadt hem het Hoogleeraarampt in de Geschiedenisfen en Welsprekendheid, op zeer gunstige voorwaarde en met eene allervriendlijkste uitmodiging, opgedraagen. Niettemin besloot hij naderhand tot eene reize na Zwee-

den,

den, daar toe uitgelokt, om dat hem de vrije toegang tot de Staatspapieren van dat Koninkrijk was toegezegd, en hij de belofte hadt ontvangen, om dezelve, ter plaatze alwaar hij goedvondt, zelf in zijn eigen Vaderland, tot het zamenstellen der Zweedsche Geschiedenisse, te mogen gebruiken. Terwijl hij zich tot de reize gereed maakte, wierdt hij van eene ziekte overvallen, die hem, op den vijfëntwintigsten October des Jaars 1633, uit het leeven rukte, in den ouderdom van ruim eenëntwintig jaaren. Zijn aanhoudend letterblokken wierdt voor de oorzaak zijner ziekte, en alzo van zijnen vroegtijdigen dood gehouden. Onder de naagelaatene papieren van vossius vondt men eene Latijnsche Overzetting der Verhandeling van den Jood MAIMONIDES, *over de Afsgodery*, nevens aantekeningen op dezelve. Zijn broeder ISAACUS heeft dezelve, nevens een berigt van 's Geleerden Mans leeven, in het licht gegeven.

VOSSIUS, (ISAACUS) broeder van den voorgaanden, en Zoon van GERHARDUS JOHANNES, te *Leiden*, in den Jaare 1618, gebooren, verdient insgelijks eene aanzienlijke plaats onder de Geleerden van zijnen tijd. Reeds op zijn zeventiende jaar was hij zo verre in het Grieksch gevorderd, dat hij de plaatsen, in het Werk van zijnen Oom FRANCISCUS JUNIUS, *de Pictura Veterum*, in die taale aangehaald, in het Latijn overzette. Ruim twintig jaaren oud zijnde, ondernam hij eene reize door *Engeland*, *Frankrijk* en *Italië*, op welke hij veele Handschriften, onder andere van de Brieven van IGNATIUS, en eenige Stukken tot de Aardrijkskunde van PTOLEMÆUS betrekkelijk, verzamelde. In den Jaare 1643 leide hij een bezoek af te *Parijs*, bij den Heer HUGO DE GROOT, die hem zeer gunstig ontving. In het volgende jaar keerde hij van zijne uitlandigheid te rug. Naa dat vossius, in den Jaare 1645 de Brieven van IGNATIUS ter Drukperze gegeven, en nog eenige andere lettervrugten hadt voortgebracht, vertrok hij in den Jaare 1648, na *Zweeden*, op bezoek van Koninginne CHRISTINA. Zo veel behaagen vondt vossius in zijn verblijf in het gemelde Koninkrijk, dat hij het Hoogleeraarampt te *Amsterdam*, hem in de plaats van wijlen

wijlen zijnen Vader opgedraagen, van de hand wees. Docht van geen zeer langen duur was dit genoegen. SALMASIUS kwam, eerlang, insgelijks in *Zweeden*; en voor zo veel deeze een geslagen vijand, was van NICOLAUS HEINSIUS, was zulks genoeg om VOSSIUS een vriend en voorstander van dien Geleerde, in dit ongenoegen insgelijks te betrekken. Met geene minder beschuldiging kwam SALMASIUS tegen VOSSIUS ten voorschijn, dan dat hij CARTESIUS door vergif hadt van kant geholpen, en diergelijk eenen toeleg op zijn leeven hadt gesmeed; dat voorts VOSSIUS de adellijke geboorte van SALMASIUS in twijfel getrokken, en hem voor eenen geleerden bedrieger hadt gescholden. Door dit alles wist SALMASIUS, die buiten dat een goed Hoveling was, de Koningin CHRISTINA dermaate tegen VOSSIUS op te zetten, dat hij welhaast van zijnen post van Opziener der Koninklijke Boekerije verlaaten, en genoodzaakt wierdt, het Koninkrijk te ruimen. Hoewel hij dit met geduld verdroeg, gevoelde hij, egter, een leevendigen spijt, dat hij zijne aantekeningen en papieren in *Zweeden* hadt moeten agterlaaten.

VOSSIUS keerde nu in zijn Vaderland te rug, alwaar hij, in den Jaare 1658, POMPONIUS MELA in het licht gaf. Voorts sleet hij eenigen tijd met eenen pennestrijd tegen JACOBUS GRONOVIVS, welken hij, in vergelding, eene menigte geleerde scheldnaamen na het hoofd worp. Intusfchen was de vermaardheid zijner wijsstrekkende geleerdheid ten Franschen Hove doorgedrongen; weshalven Koning LODEWYK DE XIV, in den Jaare 1662, door zijnen Staatsdienaar COLBERT, hem een Jaargeld deedt aanbieden. Ook trok hij eene jaarlijksche wedde van de Staaten van Holland; doch van dit laatste wierdt hij ontzet, toen hij weigerde, eene Historie te schrijven van den Oorlog tusfchen *Engeland* en de Algemeene Staaten. Hierom besloot VOSSIUS zich na *Engeland* te begeeven. Zijn eerste Werk, welk hij aldaar schreef, en in den Jaare 1672 te *Londen* deedt drukken, was eene Verhandeling over de *Sibyllijnsche Godspreekken* (*de Oraculis Sibyllinis*). Hij zocht daar in te bewijzen, dat de gemelde Godspreekken niet door eenen Christen verzierd, maar eerst door eene Heidenfche pen opgesteld, en vervolgens door de Christenen ver-

vervalscht waren. Ook schreef hij een Werk, waarin hij de voortreffelijkheid der Grieksche Vertaalinge van het Oude Verbond, gemeenlijk die der Zeventigen genaamd, boven den Hebreewfschen text zegt te beween. Inrusfchen hadt vossius zijn verblijf genomen te *Windfor*, alwaar hem eene Kanunnikdij was opgedraagen. Hier gaf hij de Latijnsche Dichters CATULLUS, JOVENALIS en PETRONIUS met zijne Aanteekeningen in het licht; doorvlegende dezelve met Aanmerkingen, gelijkfoortig aan zijne losbandige leevenswijze. Men heeft naemelijk opgemerkt, dat vossius den Godsdienst geen goed hart toedroeg, en, ondanks zijne Kerkelijke bediening, bestendig weigerde, het Avondmaal te vieren. Men bragt hem onder 't oog, dat indien hij al zulks niet wilde doen nit godsdienstige beginzelen, en nit overtuiging, hij het ten minsten behoorde te doen om zijne Kanunnikdij te bewaaren. Hoe 't zij, hij bleef in het bezit daar van, tot aan het einde van zijn leeven, 't welk voorviel, te *Windfor*, op den twintigsten Februarij des Jaars 1688, het zeventigste jaar zijns ouderdoms. Hij liet eenen grooten schat van Handschriften en gefchreevene Papieren naa.

VOSSIUS, (FRANCISCUS) insgelijks een Zoon van GERARDUS JOANNES, wierdt tot de Regtsgeleerdheid opgeleid; den trap van Meester in die waardigheid beklommen hebbende, bekleedde hij den post van Advokaat in 's *Graavenhage*. Zijn leeven was van korten duur. Eene ongelukkige echtverbintenis deedt hem aan het kwijnen slaan, welke in een vroegtijdigen dood eindigde; tot groot leedweezen van zijnen Vader, die hem teder beminde. FRANCISCUS VOSSIUS was geen onbevallig Latijnsch Dichter; ten bewijze daar van kunnen dienen zijne *Carmina Panegyrica Victoriae Navalis, auspiciis Ordinum foederati Belgii, ducluque Martini Hunprecht Trompii, parta.*

VOSSIUS, (GERARDUS) een andere broeder des laatstgemelden, insgelijks door een vroegtijdig affterven zijnen Vader en der geleerde waereld ontrukkt, gaf, in zijne vroege jeugd, eene proeve van zijne vorderingen in de Latijnsche
Let-

Letterkunde, in zijne Aantekeningen over VELLEJUS PATERCULUS.

VOSSIUS, (MATTHÆUS) de laatste der Zoonen van den vermaarden meermaalen genoemden GERARDUS JOANNES, leide zich inzonderheid toe op de kennis der Vaderlandfche Geschiedenisfen. Van hier dat hij met de waardigheid van Historiefchrijver der Staaten van Holland en Westfriesland wierdt verëerd. Dat deeze bij hem iets meer dan een bloote titel was, blijkt uit zijne *Annales Hollandie et Zeelandie*, in Negentien Boeken, door zijnen broeder ISAACUS, naderhand met een Twintigste Boek vermeerderd, en door NICOLAUS BORREMANS, onder den titel van *Jaarboeken van Holland en Zeeland*, in het Nederduitsch overgebracht.

VREEBURG; zie beneden op het Art. UTRECHT. (*de Stad*).

VREELAND, eene Heerlijkheid, in het Sticht van *Utrecht*, tusfchen de Dorpen *Loenen* en *Nichtevegt*, ter wederzijden van de *Vecht*, die dezelve in twee deelen onderscheidt. Haare uitgebreidheid vinden wij op vijfhonderdveertig Morgens groot. In den Jaare 1748 telde men 'er honderdtwintig Huizen.

VREELAND, (*Het Dorp*) in de bovengemelde Heerlijkheid, en voor het grootte gedeelte aan den rechter oever van de *Vecht* gelogen, is zeer vermaaklijk, zo om den lommerrijken oord, als om den veelvuldigen doortogt van Vaartuigen en Schepen. Al wat te *Muiden* binnen loopt, den wil hebbende na het Sticht van *Utrecht* en hooger op, moet langs en voorbij *Vreeland* vaaren. De Kerk is klein, en heeft eenen *Toren*, met een laag spits gedekt. Reeds op het Jaar 1250 wordt dit Dorp vermeld, als door HENDRIK VAN VIANDEN, Bisfchop van *Utrecht*, tot eene Stad verklaard; waar voor het, zedert, een langen tijd, en nog in den Jaare 1536, door de Staaten van *Utrecht*, erkend is geworden. Door verzuim der burgers, en, veelligt, door onvermogen om dezelve te kunnen handhaaven, wierden, allengskens, de stedelijke Voorregten verlooren.

VREE-

VREELAND, (*Slot van*) bij, of liever in het Dorp van dien naam gelegen, van ouds zeer vermaard, en een wijd-uitgestrekt gebouw, gelijk duidelijk is af te leiden uit de wijde en breede dubbele Graffen, nog heden voorhanden, binnen welke het beslooten lag. Het wierdt door Bischof HENDRIK VAN VIANDEN, omtrent het midden van de Dertiende Eeuwe, gestigt, gedeeltelijk uit den buit, dien hij in de *Veluwe* behaalde, gedeeltelijk uit het geld van een landgoed, bij *Utrecht* gelegen, welk hij ten dien einde verkogt. Het was zo sterk, dat Heer GYSBREGT VAN AMSTEL, naa 's Bischofs dood, in 't Jaar 1268, het een langen tijd vruchteloos belegerde. Eenige jaaren daar naa verpandde Bischof JAN VAN NASSAU, tot groot ongenoegen van de ingezetenen der Provincie, hetzelfde aan dien Heere, welke de Stigtschen, en inzonderheid de burgers van *Utrecht*, door het leggen van eene nieuwen tol op den Vegtstroom, bezwaarde. Doch het Slot wierdt hem naderhand weder ontweldigd, door FLO-RIS DEN V, *Graave van Holland*, die, op verzoek van die van *Utrecht*, hetzelfde belegerde en innam, naa dat de Amstelsche benden door de Zeeuwen geslagen waren. Het Slot kwam derhalven, naa het sluiten van den vrede, wederom aan den Bischof van *Utrecht*. Doch Bischof JAN VAN DIEST verpandde hetzelfde, in den Jaare 1327, op nieuw, aan Graave WILLEM DEN III, voor zevenëndertighonderd ponden zwarten tournoois. Wanneer Bischof JAN VAN ARKEL, zich, in den Jaare 1356, met Hertoge WILLEM VAN BEYEREN bevredigde, mits de gemelde somme wederom van hem opgebracht zou worden, wierdt ook dit Slot aan den Bischof afgestaan. Het schijnt, dat de Stad *Utrecht* den Bischof daar toe eenig geld verschooten heeft; waar voor hij, in 't Jaar 1363, beloofde, het Slot nooit van het Stigt te zullen vervreemden. Doch de volle betaaling agter, en het Slot in de magt der Stigtschen blijvende, eischte Hertog ALBREGT VAN BEYEREN hetzelfde, in 't Jaar 1370, te rug van Bischof JAN VAN VERNENBURG, die het aan den Heere VAN LOENERSLOOT verpand hadt. Zijn opvolger, Bischof ARNOLD, gaf het Slot ter bewaaringe aan zijnen Neeve, ZWEDER VAN GAASBEEK, *Heere van Putten*, onder beding, dat hij het nummer van

het Stigt vervreemden zou. Intusfchen drong Hertog ALBREGT aan op de voldoening van de opgeschootene fomme; 't welk ZWEDER VAN GAASBEEK noopte, om in den oorlog, hier op tusfchen de Hollanders en Stigtschen ontstaan, Hollandfche bezetting in te neemen. Doch, bij den zoen, in 't Jaar 1375, tusfchen den Hertog en den Bifchop gemaakt, wierdt het Slot den Stigtschen wederom afgeftaan, mits dat ZWEDER VAN GAASBEEK het zou blijven bewaaren, tot dat hij van de penningen, daar op verfchooten, voldaan zou zijn. Men meent, dat de fomme, door hem aan 't Slot ten koste gelegd, naderhand door de Stad *Utrecht* ten grooten deele voldaan is geworden; immers de Stad ftelde, in 't vervolg, eene Kastelein aan, alleen met goedvinden van den Bifchop. Het Slot *Vredeland* ftondt nog ten tijde van HENDRIK VAN BEYEREN, die in 't Jaar 1524 Bifchop van *Utrecht* wierdt. Hij lag 'er een Slotvoogd op; maar het verviel van tijd tot tijd, door de menigvuldige aanvegtingen, welken het onder zijne regeering hadt uitgeftaan. Eindelijk wierdt het, in den Jaare 1529, op bevel van Keizer KAREL DEN V, afgebrooken, en het puin gebruikt tot den opbouw van 't Kasteel *Vredenburg* binnen *Utrecht*. Het wierdt, egter, in 't Jaar 1680, op het aanhoudend verzoek van den Heer VAN ZUILEN, voor een Ridderhoffftad verklaard, waar uit de bezitter in 't Lid der Edelen zou mogen befchreeven worden.

Zie MATTHÆUS, *de Jure Gladii*; J. WAGENAAR, *Vaderl. Historie*.

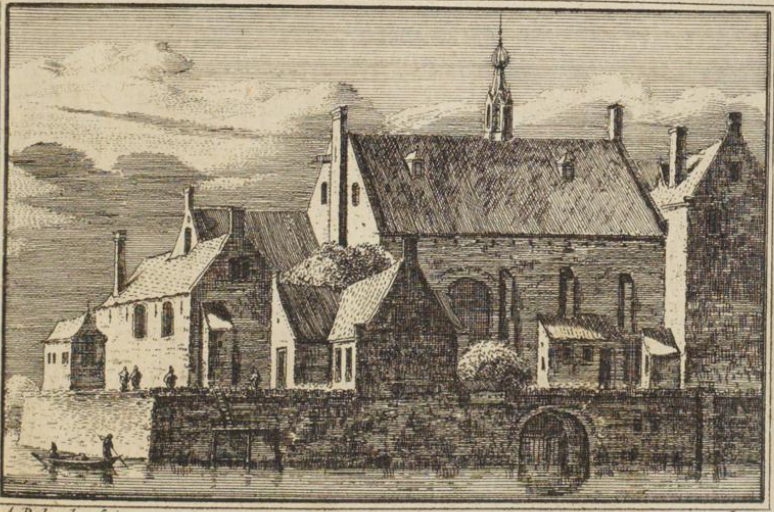
VREESWYK, anders *de Vaart* genaamd, eene Hooge Heerlijkheid, in het Overkwartier van het Sticht *Utrecht*. De Heerlijkheid paalt, Westwaarts, aan den *Tifel*, en frekt zich, van *de Lek* af, omtrent een half uur gaans, Noordwaarts aan, na de Stad *Utrecht*. Volgens belluit der Staaten van *Utrecht*, van den zevenden Maart des Jaars 1677, is *Vreeswijk*, als eene hooge en vrije Heerlijkheid, aan Burgemeesteren en Vroedschappen der Stad *Utrecht* als eene vrijwillige gifte opgedraagen; zijnde, kort daar naa, dit Staatsbe-

A. Rademaker fecit

VREESWYK aan de Vaart

1620

A. Rademaker fecit

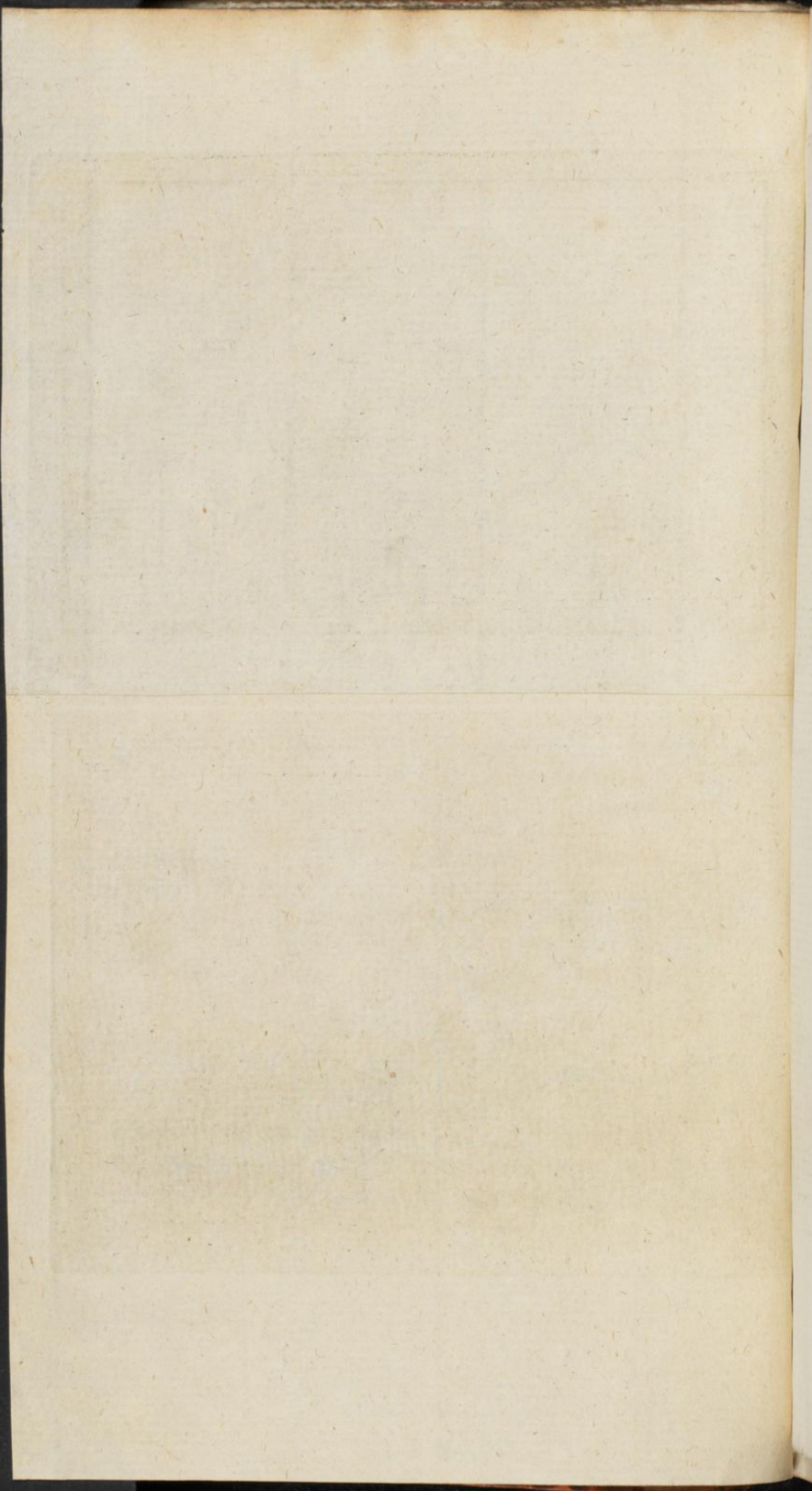
VREESWYK aan de Vaart

1620

ALBRECHT
 s't welk
 hier op
 landsche
 ar 1375,
 erdt het
 DER VAN
 de pen-
 meent,
 egd, na-
 ldaan is
 e Kaste-
 het Slot
 EVUREN,
 j lag 'er
 d, door
 e regeer-
 e 1529,
 het puin
 g binnea
 : aanhon-
 Ridder-
 r Edelen

J. WA.

ge Heer-
 cht. De
 en s'rukt
 Noord-
 r. Staaten
 677, is
 Burge-
 ne vrij-
 Staats-
 be-

VREESWYK of de VAART, op Utrecht te zien.

J. d. B. del.

VREESWYK of de VAART, van eene andere zyde.

H. S. f.

besluit, door den Sekretaris van hun Edel Mogende, bezegeld, en leggende in een zilveren vergulde doos, aan Heeren Burgemeesters ter hand gesteld. Diensvolgens stelt de Stad in de Heerlijkheid eenen Drosfaard en Kastelein aan, die slegts voor een bepaalden tijd dien post bekleed, en aan de Stad eene jaarlijksche Recognitie of Erkenntenis moet betaalen. Hij is gemeenlijk een Lid van de Vroedschap der Stad, hoewel hij, volgens besluit van den Jaare 1704, gedurende zijne bediening, geene zitting in de Vroedschap mag hebben. De uitgebreidheid der Heerlijkheid vinden wij op achthonderd en tweeënzeventig Morgens begroot, en het getal der Huizen op ruim honderdtwintig.

VREESWYK, (*Het Dorp*) insgelijks *de Vaart* genaamd, naar een Kanaal of de wijde en diepe Vaart, uit de Lek tot aan de Stad *Utrecht* gegraven, die ook den naam van *Vaartschen Rijn* draagt. De naam van *Vreeswijk* was reeds vroeger bekend. Het Dorp legt tegen den Lekdijk, recht tegenover de Stad *Vianen*, op eeten afstand, in eene rechte lijn gemeeten, van niet meer dan ruim tweehonderd Koeden. *Vreeswijk* is een tamelijk fraai Dorp, bestaande geheel uit steenen Huizen, zommige van welke, zo door hunne hoogte als anderzins, merkkelijk aanzien hebben. De Hervormde Kerk, in den Jaare 1681 gestigt, is een Kruisgebouw, pronkende met een scherpen spits. Van ouds plagt hier een sterk Slot of Kasteel te leggen, *Gildenburg* genaamd, om dat het op kosten van de Gilden der Stad *Utrecht* was gebouwd. Het diende meermaalen tot eenen twistappel, gedurende de binnenlandsche verdeeldheden. Van hier, misschien, of naa dat de aanleiding der eerste stigtinge verdweenen was, dat men het allengskens heeft laten vervallen. Tegenwoordig zijn 'er geene zichtbaare overblijfszels van voorhanden. Te *Vreeswijk* leggen drie vrij zwaare Sluizen in den Lekdijk; zij dienen ter doorschuttinge der Vaartuigen, welke na of uit de Lek voorbij de Stad *Utrecht* vaaren. Dit geeft aan de Plaatzte een merkkelijk vertier, aangezien het overgroot getal van binnenlandsche Schepen, welke, langs deezen weg, de Lek en den Rhijn bevaaren. Daarenboven heeft men hier

een Veer, aan 't welk Rijtuigen, Paerden en Menschen over de Lek gezet worden. Alle uren vertrekt eene Jaagschuit van *Utrecht* na *Vreeswijk*. Wij teekenen hier nog aan, dat dit Dorp de geboorteplaats geweest is van SAMUEL THEODOTUS, anders ÆGIDIUS HAFHAKKER genaamd, Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Keulen*, Schrijver van een *Historisch Verhaal* van den oorsprong en voortgang der geschillen tusschen de Remonstranten en Contraremonstranten, in den Jaare 1618 in 't licht gegeven.

Zie *Tegenw. Staat van Utrecht*.

VRIENTIUS, (MAXIMILIAAN) of DE VRIENDT; zie op het Art. VEERE.

VRIES, (TJERK HIDDIESZ DE) wiens Vader was HIDE SJOERDS, is gebooren op den zesden Augustus des Jaars 1622, te *Sexbierum*, een Dorp niet ver van Zee, in 't Kwartier *Westergo* van *Friesland*, en nabij *Harlingen*. Zijne Ouders, schoon van geen hoogen staat, wierden egter onder de landluiden voor ten eenemaal braaf en onbesproken gehouden; en dus hadt onze DE VRIES, naa dat hij door zijne verdiensten tot hooger aanzien bevorderd was, geene reden altoos om over zijne afkomst zich te schaamen.

De plaats zijner geboorte zelve gaf hem eenige gelegenheid, om zich reeds vroeg aan 't zeegezicht te gewennen, en daar door veele van die akelige denkbeelden te verbannen, of te belachen, met welke zo veelen zijn ingenomen, die, dieper landwaarts in gebooren en opgevoed, van alles wat naar zee gelijkt, eenen diepen afkeer hebben, en op het woord zelfs bijkans een koude huivering gevoelen.

Hoe oud ondertusschen onze DE VRIES ware, toen hij zich het allereerst, ter voldoeninge zijner begeerte, van land na zee begaf, en langs welke trappen hij tot dien van eenig bewind zij opgeklimmen, valt, bij gebrek aan aantekeningen, met volle zekerheid niet te melden.

Vast

Z.
 Menschen over
 : eene jacht
 er nog aan, de
 wel thoudt
 eraar in de G
 Historisch Ver
 illen tuschen
 en Jaare 1711

 van Utrecht.

 Dr; zie op

 is in 1602 s
 rs 1622, te
 rier Westp
 choon van
 Huiden voor
 en dits had
 tot boopen
 om over zije

 eenige p
 ht te gew
 ten te ver
 ingeouwen,
 l, van alle
 en op be

 e, coer h
 re, van
 en van een
 s aante

TJERK HIDDENES DE VRIES,
 Luitenant Admiraal van Frieslandt.

G. van Eckhout, delin :

J. Hombrouken, sculpsit

Vast gaat het dat onze DE VRIES al vrij jong moet verkoozen hebben zijn geluk ter zee te beproeven, om dat hij zich niet in den Zeedienst ten oorlog begeeven heeft, dan naa dat hij vooraf een geruimen tijd ter Koopvaardij gevaaren, en in hoedanigheid van Schipper meer dan eenen togt gedaan hadt. Of nu eigen verkiezing, dan aanzoek van anderen hem bewoogen hebbe, om van de Koopvaardij af te zien, en in dienst van 't sterk geprangde Vaderland ten oorlog te gaan vaaren, vindt men ook al niet met vereischte nauwkeurigheid gemeld; maar wel dat hij, hier toe beslooten hebbende, nimmer de verwachting te leur stelde, welke zijne Bevorderaars met veel reden wegens hem hadden opgevat. De anderszins ongelukkige Zee slag, die op den 13 April van den Jaare 1665 tuschen de Engelsche en Staatse Vlooten is voorgevallen, strekt hier van zelfs ten spreekenden bewijze, waarom het niet buiten den haak zal zijn, dit wat omstandiger, hoewel beknoptelijk, volgens ons bestek, te vertoonen.

De Staatse Vloot, welke onder het Opperbevel van den Lt. Admiraal Generaal, JAKOB VAN WASSENAAR, *Heere van Obdam*, uit *Texel* was in Zee gelooopen, bestondt uit vijf Esquaders, waar van het laatste gekommandeerd wierdt door den Lt. Admiraal STELLINGWERF, ook een Fries, voerende het Schip *de Zevenwouden*, gemonteerd met zestig stukken, en driehonderd man. In dit Smaldeel voerde onze DE VRIES als Kapitein het Oorlogschip *de Elf Steden*, op hebbende eenenveertig stukken, en tweehonderdvijfendertig man: en in dien reeds gemelden ongelukkigen Zee slag, waarin de braave WASSENAAR, door eigen kruid, met zijn schip in de lucht vloog, en dus ongelukkig sneuvelde, zonder dat het met zekerheid te bepaalen zij, wat eigenlijk dit ongeeluk veroorzaakt hebbe, was hij de Seconde van den Lt. Admiraal STELLINGWERF, en kweet zich derwijze van zijnen pligt, dat dit gevegt, naar de hoogte waarschijnlijkheid, niet zo ongelukkig voor den Staat ware uitgevallen, zo alle Bevelhebbers, even als hij, het algemeene welzijn boven hunne bijzondere veiligheid ge waardeerd, en met waaren heldenmoed behartigd hadden. Een eigenhandige brief, door hem naa dien ongelukkigen scheepsstrijd aan het Kollegie ter Admiraliteit in *Friesland* gezonden,

zou misfchien veelen leezeren niet kwalijk gevallen, wegens 's mans hartige taal en verscheidene daarin voorkomende bijzonderheden. Dan om binnen de paalen van ons besiek te blijven, zal ik 'er slegts een en ander staal uit melden. Naa verhaald te hebben, hoe de Vijand, des nachts voor den dertienden der meergemelde maand, zijn best deedt om bij te koomen, en de wind Zuidelijk liep, ten voordeele der Engelschen, gaat hij aldus voort; „doen liepen wij tegen haer
 „aen, en brachten het zo nae, dat met eenige van ons Es-
 „quader twee van haer schepen afsneden, daer ik een van
 „zo veel gaf, dat hij niet een schoot meer schoot, noch
 „niet een man boven bleef.” In 't slot van dien brief zegt hij: „Ik hebbe gisteren bij de Staaten Generaal geweest,
 „aan boord van den Admiraal TROMP, die mij schriftelijk
 „orde gegeven heeft, het schadeloos geschotene op het
 „spoedigste te repareren, dat zal ik doen. Mijn boegspriet is
 „geschoten datter een ander moet wezen, de grote mast
 „moet ook verandert zijn, daer steekt een kogel boven in
 „'t hart van dezelve mast, maer de oude mast zal voor
 „een boegspriet goet gemaekt kunnen worden foo 't mij
 „toelijkt, vier à vijf stukken van mijn zwaar Canon zijn
 „gefcheurt en stukken gesprongen.”

Men zal, in aanmerkinge van 't gezegde, zich ongetwijfeld niet verwonderen, dat onze DE VRIES, daar veele bevelhebbers, naar evenredigheid van hunne betoonde lafhartigheid en schandelijk pligtverzuim, anderen ten voorbeelde gestraft wierden, zich eerlang tot Lt. Admiraal van *Friesland* bevorderd zag, en nog in September van 't zelfde jaar, in die waardigheid, op het schip *de Sieden*, voorzien met zeventig stukken en driehonderd man, het bevel voerde, over het derde Esquader der Vloote, welke met goedvinden van de Gevolmagtigden der Staaten, de Heeren HUIGENS, DE WITT en POREEL, in drie finaldeelen was verdeeld geworden, voor dat nog de Lt. Admiraal DE RUITER, als Opperhoofd en Admiraal van 's Lands Vloote, bij dezelve hadt kunnen aankomen. Wanneer nu deeze onvergelykelijke Zeeheld in 's Lands Vloot, aan boord van het schip *de Liefde* gekomen, en door de Gevolmagtigden der Staaten verwelkomd was, wierdt wel
 de

de Vloot in vier Esquaders verdeeld, doch zonder dat onze DE VRIES daar bij in 't minst benadeeld wierdt; blijvende hem het bevel over 't vierde Esquader, dat uit vierëntwintig schepen van oorlog bestondt, als Luitenant Admiraal aanbevolen, en door hem, op het schip *de Steden*, een geus van de boegspriet gevoerd.

Nooit schoot hij ook te kort in het beantwoorden aan de uitgebreide verplichtingen, welke aan deezee aanzienlijken post onafscheidbaar verbonden zijn; loffelijk inzonderheid was zijn gedrag, toen de Vloot door den geweldigen storm van dan achtsten September deezes jaars, ten haaren ongelukke verstrooid, en bijkans in de handen der Engelschen vervallen was. Want op den dertienden dier maand, met twee Oorlogschepen en een Brander weder bij de Vloot, toen door den Admiraal DE RUITER in twee Esquaders verdeeld, gekomen zijnde, gaf hij hem berigt, dat hij met zijn schip, bezuiden het *Doggersand*, in den morgen van dien zelfden dag, eerst door twee, en vervolgens door vier Engelsche schepen was gejaagd geworden, doch dat dezelve, toen 'er met den middag nog twee andere schepen van oorlog bij hem gekomen waren, zich weder na de Engelsche Vloot begeeven hadden; welke, om dat het wat duister was, wel niet met genoegzaame naauwkeurigheid door hem geteld hadt kunnen worden, doch naa de begrooting van zijn volk, dat in de steng geweest was, uit ongeveer zestig zeilen bestondt. Op deeze tijding nam de Luitenant Admiraal DE RUITER, schoon de Vloot uit niet meer dan negenëndertig schepen bestondt, egter met toestemminge der Heeren Gevolmagtigden, het manmoedig besluit om den Engelschen het hoofd te bieden. Ook wierdt daar toe alles met der daad in gereedheid gebragt, en de Vloot in drie Esquaders verdeeld, waar van het eerste door den Lt. Admiraal DE RUITER zeiven, het tweede door den Lt. Admiraal KORNELIS EVERTSZOON, en het derde door onzen wakkeren DE VRIES, als Lt. Admiraal, stondt geboden te worden; doch dewijl men, zo door storm als andere beletzelen, verhinderd wierdt bij de Engelsche Vloot te koomen, kreeg onze DE VRIES thans geene gelegenheid, om dooraanstaande blijken van zijnen heldenmoed aan den dag te leggen,

en, zulks doende, het Vaderland aan zich te verplichten. En toen men in October dezes jaars eenen aanslag op *Duins* ter uitvoer zocht te brengen, en de Engelsche schepen daar binnen aan te tasten, wierden hij en de Lt. Admiraal EVERTSZOON, met hunne onderhebbende schepen, insgelijks door tegenwind belet, om zich ter bekwaamer tijd op de bestemde plaatsen te laten vinden, dat anders met eenen gunstigen wind zeer wel hadt konnen geschieden. Dit gaf aan de Engelsche schepen, die in *Duins* lagen, eene gunstige gelegenheid om de op hen afkomende vijanden te ontwijken; zelfs zag men uit onze Vloot, die eerst door tegenwind, en daar naa door filte, vrij verre beneden de *Goeijing* in de Hoofden vervallen was, drie Engelsche schepen het Noordergat uitloopen, voor dat de Lt. Admiraalen KORNELIS EVERTSZOON en DE VRIES het, al laveerende, zo verre hadden konnen brengen. De Staatsche Vloot, dus voor het Vaderland geen dienst konnende doen, keerde, volgens goedvinden van DE RUITER en andere Vlootvoogden, weder na de Rivier van *Londen*; wanneer bij de Gevolmagtigden en den Lt. Admiraal DE RUITER beslooten wierdt, dat de Lt. Admiraalen KORNELIS EVERTSZOON, en onze TJERK HIDDERSZ DE VRIES, nog eenigen tijd voor of bij *Marijgat*, zich met hunne Esquaders zouden blijven onthouden, om dus alle schepen te konnen aantreffen, welke voor hadden de Rivier van *Londen* in of uit te loopen. Ondertuschen zouden onze DE VRIES en Kapitein CHRISTIAAN ELDERS, met hunne onderhebbende schepen, zich naa verloop van acht dagen, omtrent *Soulsbaay* weder bij de Vlag hebben te vervoegen; doch zo dit door eenen Noorderlijken wind niet geschieden konde, zoude de Luit. Admiraal DE RUITER hen met zijne schepen trachten te vaderen; wordende den schepen, uit aanmerkinge van den bekrompenen lijftogt en den opkomenden Winter, vrijheid gelaaten, om na de zeegaten van het Vaderland op te zeilen, indien zij, naa verloop van gemelde acht dagen, door mist of storm, van de Vlagge mogten afdwaalen of verstrooid raaken. Eer evenwel de Vloot, waar van zes schepen na Noorwegen, en tien na Lands Havenen waren opgezonden, nog van een scheidde, zelde men in 't laatst van October nog zeventig schepen in

de

dezelve, en daar van stondt het vierde Esquader, zestien schepen sterk, onder het bevel van den Lt. Admiraal DE VRIES, terwijl de drie overige door de Lt. Admiraalen DE RUITER, EVERTSZOON en TROMP, gebodden wierden. Gaarne hadt men nog een kans met de Engelschen gewaagd, zo zij waren uitgekomen; doch dit niet geschiedende, en de tijd te verre verloopende zijnde om zonder blijkbaar gevaar langer in zee te blijven, wierdt bij DE RUITER en de andere genoemde Vlootvoogden beslooten, dat men, te meer om dat men geen vijand te verwagten hadt, na 't Vaderland zou zeilen, om voor den Winter op te leggen. De Lt. Admiraal DE RUITER gaf daar toe ook met der daad het sein, op den tweeden November, het welk bestondt in het laten waaijen van een Witte Vlag van de Voorsteng, en het doen van drie kanonschooten. Zo dra was dit teken van scheidinge niet gegeven, of onze Lt. Admiraalen DE VRIES, EVERTSZOON en TROMP, deeden zeven schooten, om daar mede der Vloote eene goede reis na 't Vaderland te wenschen; waar op, ten gelijken einde, door den Heer DE RUITER, met negen schooten uit halve kartouwen geantwoord wierdt. Hier op richtte een ieder zijnen koers na de hem aangewezenen haven, en onze DE VRIES, naa buiten *Gaats* afscheid genomen te hebben, den zijnen, met de onderhebbende schepen na het *Vlie*: van waar hij eerlang bij zijne Familie in *Friesland* aankwam, en het grootste gedeelte van den Winter tot genoeg van hem zelve en de zijnen fleet.

Men denke egter niet, dat deeze tijd in leedigheid van hem wierdt doorgebracht: zulks gehengde ook het besluit van hun Hoog Mogenden niet: 't zal derhalven niet kwalijk passen dat wij den hoofdzakelijken inhoud van het zelve hier korteljk melden. Om de toerusting der Oorlogsvloote, waar mede men in 't volgend voorjaar den Engelschen het hoofd dagt te bieden, te spoediger en in beter orde voortzetten, was ter Vergadering van hun Hoog Mogenden goed gevonden, dat, wegens de drie Kollegien in *Holland* en *Westfriesland* aan den Lt. Admiraal DE RUITER, wegens het Kollegie ter Admiraliteit in *Zeeland* aan den Lt. Admiraal KORNELIS EVERTSZOON; en wegens het Kollegie in *Friesland* aan den

Lt. Admiraal TJERK HIDDERSZ DE VRIES, gefchreeven zoude worden, dat zij zich in gemelde Kollegien zouden hebben te vervoegeen, en daar een waakend oog over de buitengewoone toerusting, met alles wat daar toe behoorde, te laten gaan; op dat de orders van hun Hoog Mogenden, zo wegens de Oorlogfchepen, Fregatten, Advijsjagten, Branders, Galjoots tot kondfchap en berging van lijftogt dienende, als andere vereifchten, naauwkeurig uitgevoerd en nagekomen mogten worden, en dat zij van deeze hunne verrigtinge, ter behoortijker tijd, een omftandig verflag aan hun Hoog Mogenden zouden hebben te doen. Deeze last, welke volgens een nader besluit van den negenden Januarij des Jaars 1666 aan de gemelde drie Lt. Admiraalen vernieuwd wierdt, bleef bij niemand hunner onuitgevoerd, en wierdt hier door de Vloot tijdig in ftat gebracht om Zee te konnen kiezen. Dan, voor dat dit gefchiedde, wierdt 'er op den zesden Maij bij hun Hoog Mogenden een besluit genomen, bij 't welk DE RUITER tot Opperhoofd der Vloote wierdt aangefield, terwijl onze DE VRIES, zich met de waardigheid van Lt. Admiraal bekleed vindende, het gebied te voeren badt over de Friefche fchepen, die uit elf fchepen van oorlog en twee branders beftonden. Wanneer nu het meeste deel der Vloote, op den eerften en de volgende dagen van Junij, uit *Texel* in Zee was gelooopen, kwam de Lt. Admiraal DE VRIES, op den vijftenden dier maand bij dezelve, voerende het fchip *Groot Eriſia*, gemonteerd met tweeënzeventig ftukken, driehonderdveertig Matroozen en vijfënvijftig Soldaaten. De gantſche Vloot, nu nit vijfëntachtig fchepen en fregatten van oorlog beftaande, wierdt in drie Esquaders verdeeld, waar van het tweede zou ftaan onder de orders van de Lt. Admiraalen KORNELIS EVERTZON en TJERK HIDDERSZ DE VRIES, voerende den wimpel van de voorfteng, en beftaande uit achtëntwintig fchepen en fregatten van oorlog. Op den elfden dier maand met de Vloot tuſſchen *Duinkerken* en *Noordvoorland* gekomen zijnde, zag men zich wegens wind en ſtroom, die beide tegen waren, genoodzaakt het anker te laten vallen. Doch het duurde niet lang of de Engelfche Vloot kwam op de Nederlanfche af: waarom alles, zo goed men konde, tot een treffen in

ge-

gereedheid wierdt gebragt. De Lt. Admiraal TROMP raakte
 het eerst van allen met zijn Esquader in gevegt. Dat van
 den Lt. Admiraal Generaal DE RUITER, en den Lt. Admiraal
 VAN NES, bleef 'er niet lang buiten; jammer was het, dat de
 schepen van de Lt. Admiraalen KORNELIS EVERTSZOON en on-
 zen TJERK HIDDENZ DE VRIES, die beide van ijver blaakten,
 om het voorbeeld van den grooten DE RUITER, ten dienste
 van het Vaderland, te volgen, en ter behoudenisfe van het-
 zelve hun leeven op te zetten, de vijanden te hoog in den
 wind hadden, om vooreerst bij hen te koomen; doch wan-
 neer hun dit, volgens hunnen wensch, door het wenden der
 Engelschen, in den namiddag gelukte, raakten zij, zo wel
 als DE RUITER en TROMP, met de vijanden in eenen fellen
 strijd, waarin zich niet alleen KORNELIS EVERTSZOON en onze
 DE VRIES, maar ook de overige Bevelhebbers en Kapiteinen,
 op hun voorbeeld, mannelijk kweeten. Het gevegt van dee-
 zen dag door den nacht gescheiden zijnde, wierdt op de drie
 volgende dagen, van wederzijden, met heldenmoed hervat;
 en op geenen van dezelve ontzong onzen DE VRIES de zijne,
 hoewel de gelegenheid hem niet altoos even gunstig was om
 dien te laten blijken; doch inzonderheid toonde hij dien op
 den veertienden, of vierden dag van het gevegt. Want als
 de zege eenen tijd lang in twijfel gehangen, en nu na
 deeze dan na geene zijde geneigd hadt, en daarenboven de
 dag ten einde begon te spoeden, was DE VRIES geenszins een
 der laatsten, die, op 't bevel van den Lt. Admiraal Generaal
 DE RUITER, een einde van 't werk poogde te maaken;
 nevens andere braave Bevelhebbers kloekmoedig op den
 vijand inbreekende, en dus wel degelijk het zijne toebrengen-
 de, dat het middelste gedeelte der Engelsche Vloote, door
 de onze beklemd, en voorts van vooren en van achteren in
 diervoegen bevogten wierdt, dat de Engelschen zich, naa
 een hardnekkig gevegt van anderhalve uur tijds, op de vlugte
 begaven. Met groote reden derhalven mogt de Graaf DE
 GUICHE, die zich nevens eenige andere Fransche Heeren van
 het eerste aanzien op de Nederlandsche Vloote bevondt, onzen
 DE VRIES, (bij hem KIERKIDES genoemd, om dat zijn Fran-
 sche tong zich, waarschijnlijk, naar de Friesche uitspraak van

TJERK

TJERK HIDDENZ niet wist te buigen) het getuigenis geeven, dat hij grootelijks deel hadt aan de voordeelen, door de onzen op dien dag behaald.

Hadt onze DE VRIES door zijne dapperheid en beleid niet weinig toegebracht, tot het behaalen dier roemrugtige zege, welke, in dien hardnekkigen en vierdaagschen zeeftrijd, door de onzen op de Engelschen bevoigten wierdt, zijne voor het Vaderland en de zijnen al te ontijdige dood bragt insgelijks niet weinig toe tot de nadeelen, welke de Nederlandsche Vloot op den vierden Augustus des zelfden jaars moest lijden. Ons beslek laat niet toe alle de bijzonderheden van dat gevegt te melden. Het zij ons genoeg zo veel van het zelve aan te tekenen als noodig is, om zich 'smans dood als dien van eenen Held te vertegenwoordigen. Naa dat de Lt. Admiraal Generaal DE RUITER de Vloot, welke nu uit achtentachtig schepen van oorlog bestondt, in verwagtinge van een op handen zijnde gevegt, in drie Esquaders verdeeld hadt, in welker tweede onze DE VRIES zich naast den Lt. Admiraal JAN EVERTSZOON geplaatst vondt, wierdt hun beiden de voortogt aanbevolen. Het onbrak hun aan moed, noch aan getrouwheid, om dien ontvangen last ter uitvoer te brengen, maar gebrek aan wind was oorzaak dat zij niet voor omtrent den middag in gevegt raakten met den voortogt der Engelschen, welke geleid wierdt door den Vice-Admiraal THOMAS ALLEN. Dan schoon zij hier laater kwamen dan zij wel gewenscht hadden, en 's Lands dienst scheen te vorderen, eger kwamen zij 'er, ten aanzien van hun eigen leeven, veel te vroeg; hebbende zij beiden, toen ze op het Engelsch Esquader der Witte Vlagge, van twee zijden, kloekmoediglijk aansielen, op het bed der eere moeten slerven, en bijkans op gelijke wijze; zijnde zo wel den eenen als den anderen een been afgeschooten, en zij beiden daar aan overleeden. Van hoe veel belang hunne behoudenis voor de gantsche Vloot geweest zou zijn, bleek al kort; want het sneuvelen dier twee wakkere Vlootvoogden was niet zo dra rugtbaar geworden, of 'er wierdt zuik eene verslagenheid en wanorde door veroorzaakt, dat het gantsche Esquader te een uur na den middag begon te wijken, zonder op het schieten van DE RUITER

in 't minst te letten, of, gelijk het hadt moeten doen, af te koomen. Doch wie zal zich verwonderen dat zulks hier plaats hadt, daar de ondervinding van alle tijden heeft doen zien, dat zulks doorgaans een der eerste gevolgen van den dood van groote Bevelhebbers ware; en dat het even hierom tot het beleid van den krijg behoore, het sneuvelen van dezelve, zo lang zulks mogelijk is, met alle zorgvuldigheid te verbergen.

Dat de gedachtenis van deezen wakkeren Zeeheld bij den Vaderlander niet alleen, maar ook bij den vreemdeling, in eere zij, is ons voorheen reeds eenigzins gebleeken, door het bijbrengen van een loffelijk getuigenis, welk de Graaf VAN GUICHE hem gegeven heeft. Dat dit hem niet onbedacht ter penne zij uitgevallen, zal men gewisfelijk erkennen, als men in aanmerking neemt, dat hij op eene andere plaats, hem nog hooger verheft, door van hem te betuigen, *dat hij een der beste en stoutste Hoofden der Nederlandsche Vloote was.* Dit gade slaande zoude het mij niet bevreemden waarheid te zijn, het welk alleen bij overlevering tot ons gekomen is, en ook alleen voor zodanig en niet hooger van ons wordt opgegeeven. Hetzelve bestaat hier in; dat als de Raadpensionaris DE WITT zich op zekeren tijd aan boord van den Lt. Admiraal Generaal DE RUITER bevondt, en deezen gevraagd hadt, wien hij den Heeren Staaten tot zijnen opvolger aan zou prijzen, indien hem zelve eenig doodelijk ongeluk mogt treffen, en het Vaderland dus zijnen dienst moest derven? DE RUITER daar op geantwoord zoude hebben, daar toe niemand bekwaamer dan den Lt. Admiraal DE VRIES te kennen, als zijnde van deszelfs kundigheid en trouwe ten vollen overtuigd.

Hoe dit zij, zeker gaat het dat 's mans gedachtenis, om zijne loffelijke diensten, zo bij het Kollegie ter Admiraliteit in *Friesland*, als ook bij hun Edel Mogenden de Staaten der Provincie, grootelijks in eere wierdt gehouden. Wanneer immers het lijk van wijlen onzen Lt. Admiraal te *Harlingen* was aangekomen, en aldaar plegtig in de Groote Kerk op het Koor ter aarde wierdt besteld, hebben hunne Edel Mogenden de Geduputeerde Staaten van *Friesland* deeze Lijkstaate

staate

staat met hunne tegenwoordigheid verëerd; daarenboven is het zoonkje van meergemelden Lt. Admiraal TJERK HIDDÉSZ, naa deszelfs overlijden geboren, op verzoek van meer gemelde Heeren Gedeputeerden, door de Heeren Raaden ter Admiraliteit niet alleen plegtig ten doope geheeven, maar ook hebben hunne Edel Mogende de Heeren Staaten van *Friesland* het gedachte zoonkje, dat kort naa zijne geboorte insgelijks van zijne moeder beroofd wierdt, gelieven te begunstigen met een jaarlijksch lijfspenfioen van driehonderdēnzestig guldens.

Het zal niet slegts ten bewijze van onze gezegden strekken; maar ook, zo wij vertrouwen, onzen Leezere eenig genoegen verschaffen, het een en ander met origineele stukken bevestigd te zien: waarom wij hier twee Stukken zullen laten volgen, zijnde het eerste eene Memorie van het Kollegie ter Admiraliteit in *Friesland*, aan hun Ed. Mogende de Staaten der Provincie overgeleverd, en het tweede eene Resolutie, bij welgemelde Staaten daar op genomen. De Memorie luidt woordelijk aldus.

EDELE MOGENDE HEEREN!

„ Met hoedanigen lof ende reputatie, de Heere Lt. Admiraal DE VRIES, goeder gedachtenise, syne functie, eerst als Kapitein, en daar naa als Lt. Admiraal van UEd. Mog. Provincie heeft bekleedt gehad; is UEd. Mog. ons, en alle werelt, genoegsaem en ten vollen bekent, daer af, soo de Heeren haer H. Mog. Gedeputeerden over 't employ, en de bevordering van 's Lands Vloot van tyt tot tyt in de Zeegaten deser landen ingevallen synde, als de Heer Lt. Admiraal Generael DE RUITER, 'elkens brede Confirmatie hebben gedaen: in de voorgevallen bataillen syn de blyken volkomentlyk van desselfs dapperheyt en couragie, volgens de getuichenisen van welged. Heeren gegeven, synde welgem. Heere in twee bataillien swaerlyk gekwetst geworden, in de eerste periculeus, ende in de andere doodtyk, gelyk deselvige sulx met syn doot ook heeft bevestigd, en alsoo glorieuslyk syn leven ten dienste

„ VAN

„ van desen Staet opgeoffert; in consideratie van welx, de
 „ Heeren UEd. Mog. Gedeputeerden niet alleen de begraffe-
 „ nisse van 't lyck van welgedachte Heer met derselver pra-
 „ sentie hebben gecohonesteert, maer ook belooft devoiren
 „ by UEd. Mog. te fullen aanwenden, dat het foontje nae
 „ deszelfs overlyden geboren met een lyspensioen mochte
 „ worden voorsien, en gebeneficeert, waerop ook welgedach-
 „ te Heeren UEd. Mog. Gedeputeerden, by derselver mis-
 „ sive, aen ons verzocht gehadt hebben, dat wij, in en uit
 „ den name van UEd. Mog. Provincie het voorf. Soontje
 „ ten doope souden heven, gelyck wy in gevolge dies heb-
 „ ben gedaen; verfoekende diesvolgens, ten einde UEd. Mog.
 „ goede geliefte mach wesen, tot adimpletie van 't gene al-
 „ bereedts, by de Heeren UEd. Mog. Gedeputeerden is ge-
 „ praepareert, ende op reflexie van de lofflyke en nooit vol-
 „ presen meriten van welgenoemden Heer Lt. Admiraal, het
 „ nageboren Soontje van den selvigen (althans van syn Moe-
 „ der mede gepriveert synde) met een Lyspensioen gratis-
 „ lyk te begifigen." Dit doende enz.

De Resolutie, welke hier op bij hun Ed. Mog. de Staa-
 ten van *Friesland*, den twintigsten October van het zelfde
 jaar, genomen wierdt, luidde van woord tot woord aldus:

„ De Staaten van *Friesland* overdenkende en beklagende
 „ het seer grotelyk verlies van de vaillante Heer wylen TJERK
 „ HIDDESZ DE VRIES, in leven Lt. Admiraal deser Provincie,
 „ als die syn leven in de jongst geholdene batalie tegens de
 „ Engelse op het bedde der eere als een dapper heidt ten
 „ dienste van 't Vaderland seer kloekmoedigh heeft opgeof-
 „ fert, en dat syn Ed. nagelatene droevige Weduwe 's daegs
 „ na 't inkomen van dese smertelyke tydinge was bevallen en
 „ verlost van een jonge Soon mede genaemt TJERK DE VRIES,
 „ die altans van deselve syn Moeder, door den tydelyken
 „ dood mede is ontbloot geworden, hebben om de goede
 „ devoiren en getrouwe diensten van welgemelte Heer Lt.
 „ Admiraal DE VRIES in aangename gedachtenisse te holden,
 „ deszelfs nagelaten jongste Soontje gebeneficeert, en versien
 „ denselven by desen met een Zee Capiteins tractement tot
 „ driehondert festig Car. Guld. 's jaers, mis dat in verderen
 „ tyd

„ tyd

„ tyd een ordinaris Capiteins plaets komende te vaceren,
 „ daeruit de betaling van de voorf. fomma fal worden ge-
 „ daen, en defelve plaets als dan vacant blyven. — Midge-
 „ lerwijlen ordonneeren wy onse Gedeputeerden om daer af
 „ formele ordonnancien t'zyner tydt en succesfivelyck te laten
 „ verveerdigen, ende met last aen de Reeckenmeesters de-
 „ felve te registreren gelyk sulx behoort. Aldus geregifireert
 „ op 't Landschapshuis den twintigften October 1666.”

Deeze Zoon, bij zijn opwasfen, in 's Vaders loffelyke voet-
 fappen treedende, heeft den Lande insgelijks ter Zee ge-
 diend; doch is door al te ontijdig eenen dood weggerukt,
 om door zijne verdienften den zelfden eertrap te beklimmen.
 Want in den Jaare 1689, op den tweeden Julij, in 's Lands
 dienst als Kapitein ter Zee bij het Kollegie ter Admiraliteit
 in *Friesland*, met zijn onderhebbend 's Lands Oorlogfchip *de*
Brack na *Engeland* vertrokken zijnde, en in het zelfde jaar
 van daar te rug keerende, wierdt hij op den twintigften De-
 cember, naa eene ziekte van weinige dagen, aan boord van
 't gemelde fchip, uit het leeven gerukt, en op den dertigften
 dier maand, bij zijnen Vader Zal. in het Koor der Grootte
 Kerk te *Harlingen* ter aarde befeld.

Wij zullen deeze levensbefchrijving van den dapperen Lt.
 Admiraal DE VRIES niet rekken met eene optelling van des-
 zelfs bloedverwanten en Nazaaten, welke nu alleen tot het
 vrouwelijk oir gekomen zijn, ons vergenoegende met 'er nog
 alleen het twaalf regelig versje bij te voegen, dat wij onder
 zijn in het koper gefmeeden afbeeldzel vinden, en hem ter
 eere aldus luidt:

„ De Friefche Zeevoogd koomt dus na zyn dood herleven:
 „ Wiens brein vol wijsheid was, en 't hert vol vuir en kracht,
 „ Al wat Natuur oit Held bezonder heeft gegeven,
 „ Had zij in deeze borst alleen te zaam gebracht;
 „ Geen grouwlijk moordgedrang deed hem de moed verliezen;
 „ Hij toonde ons den aard der adel-oude Friezen.

„ Het

e vaceren,
worden ge-
- Midde-
m daer af
k te laten
esters de-
registreert
6."

yke voet.
Zee ge-
ggerukt,
klimmen.
's Lands
dmiraliteit
gchip de
zelfde jar
igten De
boord van
dertigste
der Grôte

pperen Lu
e van des-
en toe het
et 'er nog
wij oede
n hem te

erleves-
en kracht)

verhezen

Her

vaceren,
worden ge-
- Midde-
n daer af
te laten
sters de-
egiftreent
6.
rke voer.
Zee ge-
ggerukt,
klimmen.
's Lands
Amiraliteit
gchip de
zelfde jar
igften De-
boord van
dertigften
der Groot

operen La
e van des-
en tot het
et 'er nog
wij onder
n hem ut

erleven:
en brocht,

6
vestingen:

8 Het

HEREN VAN HAREN HANDEL

TITEL

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

HENRICUS VROOM, HARLEMENSIS.
PICTOR.

VROMIUS hic multum terris jae fatus et alto:
Qui docuit vitam multa ferenda probato.
Naufragia et Tabulas, Scopulos, caelique Ruinas
Tam bene qui potuit pingere nemo fuit.

M, HARLEMENSIS.
OR.

*erris jac Tatus et alto:
a ferenda probo.
copulos, cælique Ruinas
pingere nemo fuit.*

- „ Het dubbeld Pilaar Strand kan van zijn zegè tuigen ;
 „ En KRONENBURG ontzach zijn oorlogs blixemstraal ;
 „ Prins ROBERT beefde 't hert ; zelf MONK, die elk deed buigen ;
 „ Bègaf zich op de vlucht voor Frieslands Admiraal.
 „ Alzijd verwon 't gedrocht der overoude eeuwen,
 „ Deez' dwoing door zijn geschut, d'Eenhoorn, en Draak,
 (en Leeuwen,

H E R O G A L A M A

VRIESLAND; zie FRIESLAND.

VRIEZEKOOP; zie LEIMUIDEN.

VRIEZEN; zie FRIEZEN.

VROENHOVE, een Graaffchap, bestaande omtrent een derde gedeelte van de Stad *Maastricht*, nevens drie Dorpen, digt bij die Stad gelegen, te weten, *Welre*, *Montdenûke* en *Heukelom*, benevens de Landerijen, onder dezelve behoorende. De Regeering van het Graaffschap bestaat in Schout, zeven Schepenen en eenen Sekretaris. De Hoogfchoot van *Maastricht* van de Brabantfche zijde neemt het Schoutamp waar; gelijk ook de Sekretaris der Brabantfche Schepenen in de Stad, in het Graaffchap dien post bekleedt. Deze Regtbank voert het bewind over burgerlijke en lijfstraffelijke zaaken in het Graaffschap, zo binnen als buiten de Stad voorvalfende. Hunne Hoog Mogenden de Algemeene Staaten, in de hoedanigheid van Hertog van *Brabant*, bezitten den vollen eigendom van het Graaffschap *Vroenhove*.

VROOM, (HENDRIK KORNELIS) een niet onvermaard Nederlandsch Kunstfchilder, en een der eerften, die zich op het fchilderen van Schepen, met een goeden uitslag, heeft toegelegd. Hij wierdt gebooren te *Haarlem*, in den Jaarè 1566. Zijn Vader hem tot de Schilderkunst opleidende, begeerde

XXX. DEEL.

D

dat

dat hij zich op het schilderen van allerlei foorten van Vaatwerk zoude toeleggen. Om zich in de kunst te meer te volmaaken, deedt hij eene reize na *Italie*, zijnen weg neemende door *Spanje*. Te *Rome* wierdt hij bekend bij den Kardinaal DE MEDICIS, die hem in zijnen dienst aannam; terwijl VROOM, om de kunst nog meer te beoeffenen, en grondiger te leeren kennen, zich bij den vermaarden PAUL BRIL om verdere onderrigtingen vervoegde. Van *Rome* deedt hij eene reize na *Venetie*. Hier vondt hij overvloedige gelegenheid, om zich te oefnen in het schilderen van Schepen, waar toe, zints zijne jeugd, zijne hoofdeiging altoos hadt overgehield. Eenen geruimen tijd zijn verblijf in *Italie* gehouden hebbende, verliet VROOM dat Gewest, neemende zijnen weg door *Spanje*, *Savoije*, *Frankrijk* en *Duitschland*, en voorts, na het Noorden, na *Dantzic*, alwaar zijn Vaders broeder, FREDERIK VROOM, woonde, en den post van Stads Bouwmeester bekleedde. Van deezen wierdt hij in de gronden der Meetkunde onderweezen. Eindelijk keerde hij, na eene uitlandigheid van verscheiden jaaren, in zijne Geboortestad te rug. Doch de lust tot reizen bekwam hem, eerlang, van nieuws, en ondernam hij, andermaal, te scheep, de reize na *Spanje*; een groot aantal zijner opgemaakte Stukken medeneemende, om dezelve buitenslands te verkoopen. Op deeze reize hadt hij het ongeluk van schipbreuk te lijden op de Kust van *Portugal*. Een groot gedeelte der Laadinge wierdt geborgen, en onder hetzelfde het meerendeel zijner Schilderstukken. Door de gediensfigheid der Monniken van een nabuurig Klooster, die dezelve gevonden hadden, en ontdekten dat hij de Maaker was, wierdt hij voortgeholpen na *Lissabon*, en van daar verder na *St. Ubes*. Hier schilderde hij, ten behoeve van zeker Klooster, verscheiden Stukken, onder andere ook zijne eigen Schipbreuk. Nogmaals keerde hij, eerlang, te rug na het Vaderland, met oogmerk om 'er zijne dagen te slijten. Onder andere Stukken schilderde hij thans het vergaan der zo genaamde *Onverwinnelijke Vloot* van Koning PHILIPS DEN II, en andere voornaame Stukken. De tijd van 's Mans afterven is ons niet gebleeken.

VROONE.

VROONE. Zeer veele gisfingen ontmoet men bij de Oudeheidkundigen, aangaande deeze Plaats, de eene verder gezogt en minder aanneemlijk dan de andere. Volgens zommigen zou het gelegen hebben niet verre van *Alkmaar*, en de rijkste en magtigste Koopstad van Westfriesland geweest zijn. SIMON EIKELENBERG heeft, in het begin deezer Eeuwe, de moeite genomen, om aan te toonen, dat al wat van den rijkdom deezer Plaatze wordt verhaald, een louter verdichtzel is. Volgens het gevoelen van den Heere WAGENAAR, 't welk geen onaanneemelijk voorkoomte heeft, zou *Vroone* een voornaam Westfriesch Dorp geweest zijn, niet verre van *Ouddorp* gelegen, door den Roomsch' Koning, Graaf WILLEM DEN II, met zekere Keuren en Voorregten begiftigd; en dat het, in den Jaare 1297, geheel plat gebrand en vernietigd wierdt, door Graaf JAN DEN I, Zoon van de Hollandfchen Graave FLORIS DEN V, ter straffe van den ingezetenen, welke deel hadden gehad aan den opstand der Westfriezen, welker beteugeling en onderwerping de jonge Graaf zich hadt voorgesteld, en ook gelukkig volvoerde. Volgens eene aloude Overlevering, nog heden hier te Lande bekend, zou het tegenwoordig Dorpje *S. Pancras* op den grond van het aloude *Vroone* gelegen zijn.

VROONESTEIN, (*Het Huis*) een Slot of Kasteel, in het Nederkwartier van het Sticht van *Utrecht*, een weinig ten Noordwesten van het Dorp *Jutsaas*. Het Huis, zijnde een deftig oud gebouw, rondom in zijne Graften gelegen, wierdt, door de Edele Mogende Heeren Staaten des Lands van *Utrecht*, op den vijftienden Februarij des Jaars 1538, tot eene Ridderhoffstad verklaard. Een aloud Geslagt, welk naar dit Slot zijnen naam voerde, is al voor lang uitgestorven. Reeds op het Jaar 1400 vindt men eenen WILLEM, *Bartholomeuszoon*, als *Heer van Vroonestein* vermeld. Van tijd tot tijd is het Huis van het een in het ander Geslagt overgegaan.

VROUWEN-PAROCHE, in rang het laatste der drie Dorpen, welke gezamentlijk, nevens de onderhoorige Landen, uitmaaken de schoone en vette Friesche Grietenij, het *Bildt* genaamd, de negende en insgelijks de laatste in het Kwartier van *Westergo. Vrouwen-Parochie* in het Oostlijkste der Bildtdorpen, leggende met de twee overligen, *St. Jakob Parochie* en *St. Anna Parochie*, aan den fraaien en breeden rechten Middelweg, die door de Grietenij loopt. De Plaats, welke negenënvijftig Stemmen uitbrengt, bestaat uit eene dubbele buurt nette en zindelijke Huizen. De Kerk is een goed gebouw, hebbende eenen spitzen Toren. Onder dit Dorp behooren de twee nabuurige Gehugten *Oude- en Nieuwe Bildtzijl*. Na de eerste bedijking van dit Distrikt, diende het eerstgemelde Gehugt tot eene waterloozing of Sluis (zijnde de betekenis van het woord *Zijl*, in de Friesche landtaale) voor de binnenlanden; zijnde het toenmaals aan Zee gelegen, en eene zeer leevendige en bloeiende Plaats, van wegen den handel, vooral in Graanen, die aldaar omging. Door de aanslijking der Voorlanden wierdt, allengskens, de Plaats te onbruik, en wierdt zij van de *Nieuwe-Bildtzijl* vervangen; doch die insgelijks, door de zelfde oorzaak van aanslijking, een diergelijk lot ondergaan heeft, en nu voornaamlijk van Boerenwerklieden wordt bewoond. Het *Bildt*, naamelijk, op dat wij dit ter loops aantekenen, eertijds eene opene Zee, door opslibbering allengskens droog geworden zijnde, wierdt, door het leggen van zeer zwaare Dijken, met onnoemelijke kosten, tegen de woede der Golven beveiligd, en alzo veranderd in eene streek Lands, die, in vrugtbaarheid, naauwlijks eene weergae heeft. De welvaart der Opgezeetenen, en de fraaie Landhuizen, welke zij bewoonen, kunnen hier van getuigenis draagen; tot verwonderinge der bewooneren van de overige Provincien, welke deezen oord koomen bezoeken. Als eene bijzonderheid mogen wij hier nevens voegen, dat alleen in deeze Grietenij, niet de gewoone Friesche Landtaal, maar genoegzaam de zelfde taal, als in de Friesche Steden wordt gesproken. De reden hier van meent men te zijn, om dat het *Bildt* allereerst door eenige Hollandsche Heeren bedijkt is geworden, die,

rie Dorpen,
 anden, wie
 , het Bild
 het Kwartier
 stlijkke der
 St. Jakob
 en breeden
 De Plaats,
 eene dub-
 s een goed
 dit Dorp
 n Nieuwe
 kt, diende
 g of Stads
 de Frieche
 nmaals an
 nde Plaats,
 aldaz om-
 t, allinge-
 de Nieuwe
 zelve oor-
 a heeft, en
 bewoond
 amekenen,
 ens droog
 eer zwaer
 e der Gol-
 inds, die
 De wel-
 welke tij-
 e verwo-
 n, welke
 rheid mo-
 Grietenij,
 zzaam de
 ken. De
 dit alle-
 worden,
 die.

e Dorpen,
nden, in
het Bild
Kwartier
Sijde der
St. Jacobi
n broeden
De Plaats,
ene dub-
een goet
dit Dorp
Nieuwe
n, diende
of Sui-
e Prioch-
mans in
de Plaats,
alder on-
n, vlieg-
de Nieu-
zelle an
n heeft, n
bevoent
menschen,
kens droeg
oor oover
de der Gie-
rode, de,
De wile n
oc verwo-
ten, wile
derind on-
e Gies-
egnant in
reken. In
Bild ab-
gewant,
de,

S^t. JACOBI PAROCHIE.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

die, veelligt, eenigen hunner landgenooten derwaarts zullen overgevoerd hebben, welke 'er, zedert, hun vast verblijf namen, en alzo hunne spraak, hoewel zedert eenigzins verbasterd, tot hunne naakoomelingen overleverden.

Uit medegedeelde berigten.

VROUWENREGT; zie AKERSDYK.

VROUWENZAND; zie het Art. STAVOREN, Deel XXVII. bl. 336; en 't geen de kundige Friesche Schoolmeester, FOERE SJOERDSZ, heeft aangeteekend, in zijne *Beschrijving van Oud en Nieuw Friesland*, Deel I. bl. 94, als mede in zijne *Friesche Jaarboeken*, Deel II. bl. 474.

VRY, (DE) een aloud Amsterdamsch Geslacht, 't welk verscheiden Regeeringsleden heeft uitgeleverd, en waar uit wijlen de vermaarde Burgemeester EGBERT DE VRY TEMMINK, van Moeders zijde, was voortgesprooten. De eerste, welken wij, op de Regeeringslijst, vermeld vinden, was JAN EGBERTSZOON DE VRY. Hij wierdt Commisaris der Stad, in den Jaare 1586, bekleedde het Schepensampt in den Jaare 1592, en klom op tot de Burgemeesterlijke waardigheid in den Jaare 1596. Vijfmaalen, zints de eerste reize, naamelijk in de Jaaren 1598, 1601, 1603, 1604 en 1606, bekleedde hij dien hoogaanzienlijken post. — Van meer vermaardheids is geweest FREDERIK DE VRY, waarschijnlijk de Zoon des nu gemelden. Mannen van het eerste aanzien in den burgerstaat, onder de Nederduitsche Hervormden, in dien tijd het niet beneden hun fatsoen agtende, het Diakenschap te bekleeden, vinden wij van den Heere FREDERIK DE VRY aangeteekend, dat hij, in den Jaare 1607, dien post in de Gereformeerde Gemeente te *Amsterdam* heeft waargenomen. In den Jaare 1612 zat hij in Schepensgestoelte, en beklom, in den Jaare 1620, de Burgemeesterlijke waardigheid; waar mede hij, egter, niet meer dan eenmaal bekleed geweest is; 't zij om

dat hij kort daar naa overleeden is; of om dat hij, naar de meening van de meerderheid der Amsterdamsche Regenten, die eerlang veelal tot gemaatigdheid overhielden, in de zaak van Godgeleerde geschilstukken te harde en strenge begrippen voedde. Zeker gaat het, dat de Heer DE VRY een ijverig tegenstander der Remonstranten was. De volgende bijzonderheden, ons voorgekoomen, kunnen daar van ten bewijze dienen. Terwijl de Heer DE VRY het Schoutsampt, in de plaats van WILLEM VAN DER DOES, die hetzelfde in de maand October des Jaars 1620 hadt nedergeleid, bij voorraad, tot Vrouwendag des volgenden jaars, waarnam, gaf hij zich veele moeite, om eene Vergadering van Remonstranten, welke, gelijk bekend is, men toen heimelijk hieldt, te betrappen en uit elkander te jaagen. Veel duidelijker nog straalde de gezintheid van den Burgemeester DE VRY door, in een Geschrift, welk hij, in het voorjaar des Jaars 1621, in het licht gaf, onder den titel van *Historie, of kort en waerachtigh Verhael van den oorsprongh en voortgangh der Kerkelijke beroerte in Hollandt*. In de Voorrede van dit Werk, 't welk ook in het Fransch vertaald wierdt, gaf DE VRY te kennen dat het Geschrift door eenen der geleerdste en vermaardste mannen van ons Vaderland ontworpen en gesteld was; maar dat hij zelve, op last van het Nationaale Dordrechtse Sijnode, zeker Geschrift daar nevens gevoegd hadt, met een Aanzegzel, welk hij voor het zijne erkende. Voorts ontmoette men in de Voorrede verscheiden zeer harde en scherpe uitdrukkingen, en zwaare verwijten. De Remonstranten wierden aldaar genoemd, „Instrumenten des Satans, vijanden van Christus Kerk, factieuse Arminiaanen, onrustige menschen, wilde baaren der Zee, hunne eigen schande opschuimende.” Hun wierdt te laste geleid „dat zij de getrouwe Leeraars der Gereformeerde Christlijke Religie, de Zaligmaakende Leere, en de Christlijke Overheden met oprerige propoosten, fenijnige brieven en lasterlijke geschriften, bij eenen ieder zogten verdagt, gehaat en afgrijzelijk te maaken; dat zij zich verblijdden in den tegenspoed van Christus Kerk, en in 't geluk van de ervvijanden van de Religie en van 't Vaderland.” Om zo zwaare beschuldigin-

gin-

gingen, aan welke het aanzienlijk Karakter des Schrijvers, in 't oog van veelen, geene geringe kragt bijzette, te keer te gaan, en derzelve ongegrondheid te doen blijken, vatte UITENBOGAARD daar tegen de pen op. Reeds in de maand September des zolfdn jaars, gaf hij eene Wederlegging in het licht, onder den titel van *Vrije Aenwijfing van d'onwaerheden, trouwloofe verdraeijingen, calumnien, en andre grove misflogen, bevonden in de genaemde Hiftorie van Fredrik de Vrij, Burgermeester der ftadt Amfterdam, aengaende de Kerkelijke beroerten van Hollandt: geftele bij forme van ifaemenspraek tufchen den felven de Vrij en den Aenwijfer*. De Voorrede van dit Gefchrift was geteekend met den naam van NICOLAUS BONIFACIUS. UITENBOGAARD onthieldt zich thans buitenslands. De zulken, die, op zijn verzoek, het bewind over het drukken gehad hadden, zonden, van *Haarlem* en *Leiden*, aan alle de Heeren van de Magiftraat der Stad *Amfterdam*, ook aan die van de Admiraliteit, als mede aan de Commisfariſen van de Weeskamer, alwaar de Heer DE VRY thans zitting hadt, ieder een Exemplaar der *Vrije Aenwijfingen*; op dat de Heeren, door wederhooren der verdediginge, gelegenheid mogten hebben, om over de waarheid der zaake te kunnen oordeelen. Ook meent men, dat verſcheiden Wethouders, door het leezen van dit en foortgelijke Gefchriften, tot gemaatigder zaake en denkhandelwijze wierden overgehaald. De Burgemeester FREDRIK DE VRY hadt eenen Zoon WILLEM genaamd; op den negenden September des Jaars 1620, leide deeze den eerften ſteen van de Weſter Kerk te *Amfterdam*. — Behalven de bovengenoemde, vinden wij nog, uit dit Geflagt, vermeld, WESSEL DE VRY, in den Jaare 1638 Commisfariſ; CORNELIS DE VRY, in den Jaare 1614 Commisfariſ, en in 1646, Raad de ſtad; en eindelijk EGBERT DE VRY, in den Jaare 1679 Raad geworden, en Schepen, in de Jaaren 1677, 1679, 1681, 1685, 1687, 1688 en 1691.

Zie BRANDT, *Hift. der Reformatie; Regeeringslijſten van Amfterdam*.

VRYBERGHE, eene Hooge Heerlijkheid, op het Zeeuwfche Eiland *Tholen*, ten Noorden van het Regtsgebied der Stad van den zelfden naam als het Eiland. Voorheen bestondt deeze Heerlijkheid alleen uit twee kleine Polders, en eenige Schorren. Door het indijken van een gedeelte der laatstgemelden, heeft zij merkelyk grooter uitgestrektheid en waarde bekoomen. Het getal der Huizen is niet zeer aanmerkelyk. Het regt wordt 'er geoeffend door Baljuw, een Burgemeester en vier Schepenen, welken een Sekretaris is toegevoegd.

VRYE-AMBAGTEN, bestaande uit *Houtrijk*, *Polanen* en *Raasdorp*, omtrent Halfwegen *Amsterdam* en *Haarlem* gelegen, voeren dien naam, om dat zij, van ouds, vrij waren van de Graaflyke Beden en Schotponden. De Ambagtsheerlijkheid behoort aan de Stad *Amsterdam*.

VRYE EN LAAGE BOUKHORST, eene Heerlijkheid, in *Rhijnland*, ten Oosten van de Heerlijkheid *Warmond*. Hoewel zij geen grooter uitgestrektheid, dan die van slegts tweeënvertig Morgens Lands beslaat, bezit zij, nogthans, alle de Vrijheden en Voorregten van eene Hooge Heerlijkheid. Men vindt hier geen Dorp, maar slegts eenige weinige Huizen, ginds en elders gebouwd.

VRYENBAN, eene Ambagtsheerlijkheid, aan de Stad *Delft* behoorende, in *Delfland* gelegen, is, ten aanzien van derzelver strekking, in twee deelen onderscheiden, waar van het eene enkel *Vrijenban*, en het ander, met onderscheid; *Klein Vrijenban* geheeten wordt. Het eerste, 't welk de grootste uitgestrektheid heeft, legt ten Oosten en Westen van de *Schie*, tuschen *Keiel*, *Abtsregt* en *Vrouwenregt*. *Klein Vrijenban* legt aan de Noordoostzijde der Stad *Delft*, ten Oosten van den Haagschen Rijweg, en paalt met de *Brasferslade* ten Noordwesten aan *Rijswijk* en *Tedingerbroek*, gelijk het ten Noordoosten door de Dwarswating van *Noorddorp* wordt afgescheiden. Van ouds stondt deeze Ambagtsheerlijkheid op twaalfhonderdvierenzestig Morgen en driehonderdeenendertig Roeden Lands, waar onder honderd Morgen en

honderdzesig Roeden voor verdolven Land staan aangetekend, en naderhand nog negenēnzeventig Morgen als uitgeveend; door nog andere verminderingen is het tegenwoordig gebragt op eifhonderdachtēnvijftig Morgen en tweehonderdzevenēndertig Roeden Lands. In de oude Lijst der Verpondingen vinden wij geen Huizen voor *Vrijenban* aangetekend. In de laatste van den Jaare 1732, staan eenēnnegentig Huizen, één Kruidmoolen, twaalf Bleeken met hunne Huizingen, en drie Molens. Zedert is de Kruidmolen, die aan de Maasluische Vaart stondt, door de Stad *Delft* gekogt, afgebroken en in een Houtkooperij veranderd. De Ambagtsheerlijkheid van *Vrijenban*, met die van 't Hof van *Delft*, *Woud* en *Woud-Harnasch* wierdt, in den Jaare 1738, door de Stad *Delft* gekogt van den Heere GYSBERT VAN HOOGENDORP, toen Ontvanger-Generaal van de Veréénigde Nederlanden, die ze, in den Jaare 1724, bij opveilinge gekogt hadt uit de gewezenē Graaflijkheids Domeinen.

VRYE GEER, ook wel, zonder bijvoeging, *Geer* genaamd, is een klein stuk Lands, in den Ban van *Sloten* gelegen, zich uitstrekkende in de gedaante van eenen Driehoek, of *Geer*, volgens sommigen de oorsprong der benaaminge; hoewel anderen dezelve afleiden van *Gers*, *Geers*, of *Gors*, 't welk, in oude tijden, laag Land beteekende. Het bijvoegzel *Vrije* meent men herkomstig te zijn van het aloude Voorregt, volgens 't welk de opgezeetenē ongehouden waren tot het betaalen van eenige Beden en Schotpanden aan de Graaven, welke de ingezeetenē van *Sloten* en *Osdorp* moesten opbrengen. Voorts hadden zij ook eenen eigen Regtbank. De Kerk en eenige Huizen van het Dorp *Sloten* staan op den grond van de *Vrije Geer*. De Landen zijn hier doorgaans laager dan in de Ban van *Sloten*, om reden, meent men, dat de aarde, tot verhooging van het Kerkhof en de Kerkbuurt, daar uit zou vergraaven zijn; waarom dezelve ook minder dan die van *Sloten* in de Verponding geeft. De Stad *Amsterdam* is eigenares van de *Vrije Geer*.

VRYEHAAK. Deezen naam voert eene Boerewoening, met omtrent veertig Morgens Land, gelegen in de Heerlijkheid *Agttienhoven*, in *Rhijnland*. Het Landgoed is leenroerig aan de Staaten van Holland. De eigenaar schrijft agter zijnen naam den titel *Heer van Vrijehaak*.

VRYE HOEVE, eene Hooge Heerlijkheid, in *Rhijnland*, ten Zuiden van *Korter-Aar* gelegen. Voorheen bezat dit Distrikt veel grooter uitgebreidheid dan tegenwoordig, naardien een groot gedeelte van hetzelfde, door Vergraaving, in eene Waterplas is veranderd. Men vindt 'er geene Kerk; ook is het getal der Huizen niet zeer groot. In het Kerkelijke behooren de Hervormde Opgezeetenen onder *Aarlanderveen*. Een teeken van de Hooge Heerlijkheid ziet men aan de Geregtsplaats, digt bij de Aarbrug, alwaar een Galg staat.

'T VRYE VAN SLUIS, een vrij aanzienlijk Distrikt in *Staats-Vlaanderen*, 't welk zijnen afzonderlijken Regtbank heeft, het *Kollegie 's Lands van de Vrije* genaamd, bestaande uit een Hoogbaljuw, een Burgemeester en negen Schepenen, nevens eenen Pensionaris, twee Griffiers en een Ontvanger; alle welken twee gezworene Klerken en twee Kamerboden ten hunnen dienste hebben. De Hoogbaljuw ontvangt zijne aanstelling, voor zijn geheele leeven, van de Algemeene Staaten, als Opperheeren van dit Gewest. Uit de Schepenen wordt jaarlijks, door Afgevaardigden van hun Hoog Mogenden, een Burgemeester aangefeld, welke zijne bediening niet langer dan een jaar mag behouden. Alle deeze amptensars genieten, behalven eenige andere voordeelen, zekere vaste Jaarwedden, bij den naam van *Tabbardaken* bekend. Het Regtsgebied van het Kollegie van *de Vrije* strekt zich uit over de Ambagten van *Sardenburg*, *Oostburg* en *Tzendijke*, nevens een klein gedeelte van het *Oostkerker Ambagt*; voorts over het Graaffchap *Middelburg* in *Vlaanderen*, en de Heerlijkheden *Watervliet* en *Waterland*, benevens de Heerlijkheden *Breskens* en *Nieuwvliet*. In naam der Algemeene Staaten oeffent

het

LUIS.

ing, met
erlijkheid
enroerig
r zijnen

het aldaar hoog, middelbaar en laag Geregt. De gewoone
bijeenkomsten worden driemaal ter weeke, op Dingsdag,
Vrijdag en Saterdag, gehouden.

erland,
zat dit
, naar-
g, in
Kerk;
Kerke-
arlan-
et men
n Calg

VRYHOEF en KALVERBROEK, eene Heerlijkheid, aan de
Stad Gouda behoorende, grenzende, ten Noorden, aan
Sluipwijk in het Baljuwschap van Rhijnland. De Heerlijkheid
bezit slegts eene geringe uitgebreidheid, niet meer dan van
honderdēntwee Morgens en vijfhonderd Roeden Lands. Het
getal der Huizen vinden wij op zeven begroot.

taats-
heeft,
de uit
n, ne-
; alle
n ten
e aan-
steden,
wordt
, een
langer
tegen,
lden,
ebied
Am-
een
het
eden
vri-
fenc
het

VUGT, een Dorp in de Meierij van 's Hertogenbosch, een
groot half uur gaans ten Zuiden van de Stad van dien naam,
aan den linker oever van de Dommel gelegen. Met het na-
buurig Dorp Kromvoort, maakt Vugt éenen Regtbank uit;
in welken de Hoofdschout van 's Hertogenbosch het Schout-
amt bekleedt. Van de Kerk, die bij ouds veel schooner
was dan tegenwoordig, en voor een gedeelte is ingestort,
wordt alleen het Koor tot de openbare Godsdienstoeffeninge
gebruikt. De Hervormde Leeraar der Plaatz predikt insge-
lijks te Kromvoort. Onder de Huizen, welker getal wij op
ongeveer tweehonderd begroot vinden, zijn 'er verscheiden,
die fraai zijn. Voorts ontmoet men 'er zeer hoge Linde-
boomen, die een bekoorlijk lommer geeven. In de nabuur-
schap leggen verscheiden Heerenhuizen of Hofsteden, zommi-
ge van welke in lustigheid en fraaiheid uitmunten. De Heide,
niet verre van dit Dorp gelegen, bij den naam van Vugter
Heide bekend, is zeer vermaard, door het zonderling lijfge-
vegt, aldaar voorgevallen, tusschen een Fransch' Edelman in
Staatschen dienst, met naame BREAUTÉ, en zekeren GERARD
ABRAHAMSZON, LEKKERBERTJE bijgenaamd. Van dit gevegt,
't welk in den Jaare 1600 voorviel, hebben wij, in het Acht-
ste Deel deezes *Woordenboeks*, op het Artikel BREAUTÉ, een
uitvoerig verhaal gegeeven: weshalven het voorval hier niet
behoeft vermeld te worden.

VUL-

VULCANIUS, (BONAVENTURA) een zeer vermaard Taal- en Oudheidkundige, wierdt in den Jaare 1538, te *Brugge* in *Vlaanderen*, gebooren. Zijn Vader, PETRUS VULCANIUS genaamd, die zelve een geleerd man was, en bij DESIDERIUS ERASMUS in hooge agting stondt, was zijn eerste leermeester, in de Grieksche en Latijnsche taalen. Op zijn zestiende jaar wierdt hij na het Hoogefchool te *Leuven* gezonden, om 'er zich verder in de taalkennis, en andere algemeene kundigheden te oefenen. De oude VULCANIUS was nog niet vast be- raaden, of hij zijnen Zoon tot de Geneeskunde of tot de Regtsgeleerdheid zoude opleiden. Terwijl VULCANIUS zijne letteroeffeningen te *Leuven* vlijtig voortzette, kwam aldaar de tijding, dat de Kardinaal FRANCISCUS MENDOZA, Bisfchop van *Burgos*, in *Spanje*, eenen Jongeling zocht, in de Grieksche en Latijnsche taalen ervaren, om den Kerkvoogd, die niet zeer taalkundig was, eenige onderrigtingen te geeven. Deeze post VULCANIUS zijnde aangeboden, aanvaardde hij dien met blijdschap, zeer verheugd zijnde over de gelegenheid om *Spanje* te kunnen zien. Te lande ondernam hij de reize derwaarts, in den Jaare 1559. De Kardinaal, onzen Jongeling met veele teekenen van agtinge te *Burgos* ontvangen hebbende, benoemde hem straks tot zijnen Geheimschrijver en Opziener zijner Boekerije. Voorts bediende hij zich inzonderheid van de taalgeleerdheid van VULCANIUS, tot het vertaalen van zulke plaatzen uit de Grieksche en Latijnsche Kerkvaderen, van welke de Kardinaal wilde gebruik maaken, in een Werk, welk hij thans onder handen hadt, en voorneemens was in 't licht te geeven, *over de natuurlijke vereeniging met Christus door het waardig gebruik des heiligen Avondmaals*. Voorts schreef hij ook veele brieven voor den Kardinaal, eerst in het Latijn, en vervolgens ook in het Spaansch. Naa het overlijden van den Kardinaal, tradt VULCANIUS in dienst van deszelfs broeder, FERDINANDUS MENDOZA, Aardsbisfchop van *Toledo*. Deeze, niet lang daar naa, insgelijks overleeden zijnde, wierdt VULCANIUS thuis ontbooden, door zijnen Vader, wiens gezondheid zeer verzwakte. Naa eene uitlandigheid van ruim elf jaaren, keerde hij te rug na zijn Vaderland. Bij zijne wederkomst was zijn Vader reeds

reeds overleeden. En vermits de zaaken in de Nederlanden thans zeer verward stonden, begaf hij zich na *Duitschland*, en zette zich te *Keulen* neder. Hier vertaalde hij de Werken van verscheiden Grieksche Kerkvaders, die nog nooit het licht gezien hadden, in het Latijn, en liet ze vervolgens drukken. Van *Keulen* vertrok VULCANIUS, naa verloop van eenigen tijd, na *Zwitserland*, alwaar hij zich een tijd lang te *Basel* en te *Geneve* ophieldt, en verscheiden Boeken in het licht gaf. Uit *Zwitserland* begaf zich VULCANIUS, door *Vlaanderen*, na *Holland*. Hier wierdt hem, door de Bezorgers van het onlangs opgerichte Hoogeschool te *Leiden*, de post van Hoogleeraar in de Grieksche taal aangeboden; dien hij ook met genegenheid aanvaardde. Dit viel voor in den Jaare 1578. Met veel lof bekleedde hij dien post, gedurende den tijd van tweeëndertig jaaren. Naa verloop van dezelve bekwam hij zijn ontslag, met behoud van zijne Jaarwedde. Verval van lichaamskrachten, en gebreklijkheid aan verscheiden zintuigen schijnt daar toe de aanleiding gegeven te hebben. Dit mag men afleiden uit het volgende vierregelig vaers, welk hij op hem zelve dichtte.

„ Ter denos docui Leidæ binosque perannos,

„ Cattigenum pubem Grajugenum ore loqui.

„ Nunc manibus, pedibusque, oculisque, ac auribus æger,

„ Et senio languens lampada trado aliis.”

VULCANIUS overleedt, te *Leiden*, op den negenden October des Jaars 1613, in den ouderdom van vijfënzeventig jaaren. De Werken, door hem in 't licht gegeven, betreffen meest al de Kerkvaders en de Grieksche Letterkunde.

Zie ZWEERTII, *Athen. Belgica*; VAL. ANDREAS, *Biblioth. Belgica*; BAYLE, *Dictionnaire*, enz.

UUUREN, een Dorp en Heerlijkheid, in *Gelderland*, in de *Tielerwaard*, aan den *Waal* dijk gelegen. De Kerk, gelijk ook het Dorp zelve, is klein. De Leeraar der plaatze neemt ook den predikdienst waar te *Dalem*.

UUURSCHE, gemeenlijk *de Vuurt* genaamd, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Kwartier des Stichts van *Utrecht*, *Eemland* geheeten. De Heerlijkheid, die tweehonderdenvijftig Morgens gronds beslaat, grenst ten Noorden aan het *Baarnsche Veen*, en ten Oosten aan *Eemnes binnensdijks*. Voorts wordt de Heerlijkheid in *hooge en laage Vuursche* onderscheiden. De eerste afdeeling, leggende in 't Noorden, is veelal bergagtig; de andere doorgaans moerasig en van goede *Veengronden* voorzien. Reeds van ouds was de *Turf* bekend en vermaard, die uit de *Vuursche Veenen* gegraven wierdt. Het Dorp, in deeze Heerlijkheid gelegen, is klein, doch pronkt evenwel met een fraai Kerkje, zijde een *Kruisgebouw*, welks vier hoeken even verre uitsteeken. Midden uit het dak rijst een klein spits torentje. De Kerk, die omtrent het Jaar 1650 gebouwd wierdt, wordt door haaren eigen Leeraar bediend.

VUYLKOOP, (*Het Huis*) eene *Ridderhoffstad*, in het *Overkwartier* van het Sticht van *Utrecht*, ten *Noordwesten* van het Dorp *Schalkwijk*. Het Huis schijnt door iemand uit het Geslagt van *SCHALKWYK* gebouwd te zijn, 't welk reeds voor langen tijd is *uitgestorven*. Zo veel althans is zeker, dat zij *eenerlei Wapen* gevoerd hebben. Het Huis is van *hooge oudheid*; reeds in den Jaare 1392 vindt men eenen *WILLEM VAN VUYLKOOP* vermeld. Naderhand ging het in andere Geslagten over. Toen *HUIBERT VAN BUREN*, in den Jaare 1538, daar van eigenaar was, wierdt het, op den vijftienden *Februarij* diens jaars, ten zijnen behoefte, door de *Staten 's Lands van Utrecht*, voor *Riddermatig* verklaard. *GERARD VAN ROSSUM* is de eenige, welken wij, van wegens deeze *Hoffstad*, in het *Lid der Edelen en Ridderchappen des Lands van Utrecht*, beschreeven vinden. Dit viel voor op den *derdenden October* des Jaars 1691. Het Huis *Vuylkoop*, 't welk
aan

T'DORP VUURST.

GEZIGT OP VUURST.

V
m d
er t
juge
V
Lend
Lerd
er, v
egge
Lerd
Graft
m C
ieder

V
hand
Scho
in 2
mit d
drage
vraht
am g
dar l
heit
hadre
gabril
gema
nie b
geant
of vo
vun 1
De l
derfct
den
ieder
fluren
flure
indw t

aan den Heer van *Vianen* leenroerig is, heeft weinig aanzien; het bestaat slegts uit een vierkant Toren, van drie verdiepingen, met leijen gedekt.

VYF-HEEREN-LANDEN. Bij deezen naam zijn bekend de Landen van *Arkel*, *Vianen*, *Haagestein*, *Everdingen* en *Leerdam*. Zij wierden dus genaamd, naar de *Vijf Heeren*, die, van ouds, over dezelve het gebied voerden. Van deeze leggen de Landen van *Arkel* en *Vianen*, en het Graaffchap *Leerdam*, in Holland; de Heerlijkheid *Everdingen* in het Graaffchap *Kuilenburg*, en die van *Haagestein* in het Sticht van *Utrecht*. Onder bijzondere Artikelen hebben wij van ieder derzelve verflag gedaan.

VYF-SPECIËN. (De) Bij deezen naam is eene belasting bekend, die, in de Provincie *Friesland*, op de Hoofden, Schoorsteenen, Paerden, Koeijen en Bezaaide Landen gelegd is. Een kort verflag van deeze belastinge, vertrouwen wij, zal den Leezer niet onaangenaam zijn. Het Hoofdgeld bedraagt drie guldens jaarlijks voor ieder persoon boven de twaalf jaaren oud, van elk huisgezin, waar van het hoofd, aan geld, vastigheden of anderzins, zeshonderd guldens, of daar boven gegoed is. Die minder bezitten, kunnen met de helft daar van volstaan. De belasting op de Schoorsteenen bedraagt insgelijks drie guldens van ieder haardstede, welke gebruikt kan worden. Want van de Schoorsteenen, die digt gemetzeld, of anderzins onbruikbaar gemaakt zijn, behoeft niet betaald te worden. Van ieder Paerd, jong of oud, uitgezonderd alleen de Zoogveulens, 't zij het tot eenig bedrijf, of voor vermaak worde gehouden, moet, zonder onderscheid van waarde, alle half jaaren betaald worden zeven stuivers. De belasting op de Koeijen is ongelijk, naar maate der onderscheidene Distrikten, die in hooge en laage verdeeld worden. Van ieder Koe, drie jaaren oud en daar boven, moet ieder half jaar betaald worden een gulden op hoog, en tien stuivers op laag land; doch die in broekige of andere diergelijke slegte landen ter weide loopen, zeven stuivers. Van ieder beest van twee jaaren oud wordt slegts de helft betaald.

Van

U.

U BBO EMMIUS; zie EMMIUS. (UBBO)

UBBO, was, volgens het verhaal der Friesche Kronijkfchrijvers, de Zoon van ADEL, en Kleinzoon van FRISO, eersten Vorst van *Friesland*. UBBO, die zijnen Vader in het bewind opvolgde, was, zo als de gemelde Kronijkfchrijvers verzeke- ten, niet alleen een dapper Krijgsheld, en in de Oorlogs- kunst grondig bedreeven, maar, daarenboven, zijnen leeftijd in aanmerking genomen zijnde, in Geleerdheid en verscheiden Wetenschappen zeer geoeffend. Volgens sommigen zou hij het leeven van zijnen doorluchtigen Grootvader, als mede de verrigtingen der Friezen van vroegere dagen, en van zijnen eigen leeftijd, beschreeven hebben. Door de ongunst der tijden is dit Gedenkstuk der Aloutheid niet tot ons gekoo- men. De *Ubiërs*, die weleer het tegenwoordige Aardslicht van *Keulen* en het Hertogdom *Gulik* bewoonden, zouden van hem hunnen naam ontleend hebben. Zijn sterfsjaar wordt ge- seld op het eenenzeventigste jaar vóór de Geboorte van CHRISTUS. ASINGA ASKOA zou zijn Zoon en opvolger ge- weest zijn.

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Fries- land*.

UBBO, een anderè Fries van dien naam, wordt gehouden voor den Zoon van ADELBOLD, tweeden Hertog van *Fries- land*, en vóór den neef of broeders Zoon van TITUS BOJOKA- LUS, den dèrden Hertog van dat Gewest. In de hoedanigheid van vierden Hertog, zou UBBO, in den Jaare 240, den laatst- genoemden zijn opgevolgd. Uit den aart was hij een vrede- lievend Vorst, doch geehzins bij mangel aan Krijgsbekwaam- heden. Want, om te toonen dat zijne rustlievende neigingen

XXX. DEEL.

E

haa-

hasren grond niet hadden in lafhartigheit of onkunde, verzuimde UBBO niet om de Wapens op te vatten, zo dikmaals, volgens zijne begrippen, zich daar toe eene voegzaame gelegenheid en voldoende reden aanbodt. Eene proeve hier van ondervonden de *Batavieren*. Want als deeze eenen inval in *Friesland* deden, en, door rooven en branden, aldaar zeer slegt huishielden, schoot UBBO de Wapens aan, en trok, met een talrijk Leger, den vijand te gemoet. Veel volks sneuvelde 'er aan beide zijden. De *Batavieren*, verhaalt men, zulk eenen tegenstand niet verwacht hebben, en uit vreeze, dat bij een tweede handgemeenschap de kans nog meer ten hunnen nadeele zou verkeeren, wierden te raade, na huis te keeren. UBBO overleedt in den Jaare 499, naa eene regeering van negenënvijftig jaaren. Hij liet twee Zoonen na: HARON UBBO, den oudsten, en zijnen opvolger in het bewind, en ODILBALDUS, die eenen togt na het Oosten, en aldaar aan den Roomsche Keizer DIOCLETIAAN groote diensten deedt.

Zie WINSEMIUS, *Kronijk van Friesland*.

UCHTEN, ook wel *Ochten* genaamd, is een Geldersch Dorp, in de *Neder-Bezuwe*, niet verre van de Stad *Thiel* gelegen. De Kerk, thans door de Hervormden gebruikt, was eertijds eene Parochiekerk, aan de H. Maagd gewijd.

UDENHOUT, een Dorp in *Staats-Vlaanderen*, ongeveer een uur gaans ten Noorden van *Oosterwijk*. In de nabuurschap vindt men zeer veel houtgewas; van hier dat de Ingezeetenen zich inzonderheid geneeren met de verzorging der omliggende Plaatzten van brandhout. Het getal der Huizen vinden wij op ruim tweehonderdënveertig begroot. Men heeft 'er eene Gereformeerde Kerk; doch het getal der Leden is zeer gering; zij worden door den Predikant van *Oosterwijk* bediend.

UDLER-

UDLERMEIR, eene stillaand water, van kleine uitgestrektheid, in het Geldersche Kwartier *Veluwe*. Nogthans is het zeer helder van water, en vischrijk. Digt bij het Meirje ziet men de overblijfsels van den *Hunnen - Schans*, eene eertijds versterkte Plaats, dus genoemd naar de *Hunnen*, die denzelven, in de Tiende Eeuw, zouden hebben opgeworpen. Ook staat hier omtrent een Jagthuis, door Koning WILLEM DEN III gebouwd, en nog heden den Stadhouder der Verenigde Gewesten toebehoorende.

UDOLF HARON, misschien een Kleinzoan van UBBO, boven vermeld, wordt gehouden voor den laatste der Hertogen van *Friesland*, en zou een weinig naa het midden der Vierde Eeuwe overleeden zijn. Volgens het berigt, welk de aloude Kronijkschrijvers van hem geeven, zou hij, omtrent *Dokkenburg* of *Dokkum*, en omtrent *Stavoren*, en alzo in het Zuidlijk en Oostlijk gedeelte van het tegenwoordig *Friesland*, veel volks verzameld, en daar mede de landen, Zuiden Oostwaarts gelegen, bezogt, veele Plaatzten en Sterkten veroverd, en alzo de paalen van zijn gebied merkelijk hebben uitgezet. Wijders wordt van hem verhaald, dat hij over de rivieren de *Eems* en de *Wezer*, eertijds grenscheidingen der *Friezen* en der *Kauchen*, getrokken zijnde, de landen, die, ten grooten deele, door de *Kauchen* verlaaten waren, bemagtigd heeft. De Landzaaten, aan de overzijde van de *Eems*, in 't Oost van *Friesland* gelegen, zouden aldus onder het gebied der *Friezen* gekoomen zijn, den naam van *Oostfriezen* aangenomen, en dien tot op den huidige dag behouden hebben. UDOLF liet twee Zoonen naa, HENGISTUS en HORSUS, in de Engelsche Geschiedenisfen zeer vermaard.

Zie WINSEMIUS en SCHOTANUS.

UFFO, of UFFINGIUS, een Friesche Geestlijke, gebooren in de Stad *Workum*; hij wordt gezegd geleefd te hebben omtrent het Jaar 1000. Het geestlijk gewaat hebbende aangenomen,

men, onder de Orde der Benediktijnen, droeg hij den Monnikskap in het Klooster van ST. LUDGERUS, te *Weert*. Naar den smaak der tijden moet hij eenig werk van geleerde oeffeningen gemaakt hebben. Althans wordt van hem verhaald, dat hij het leeven van eene zekere Heilige Weduwwrouwe, IDA genaamd, als mede dat van den H. LUCIUS, vijfden Koning van *Britannie*, heeft zamengefeld.

UGTEN; zie UCHTEN.

UILENBURG, (GERARD) een bekwaam Amsterdamsch Landschapschilder, doch wiens geboortjaar wij niet vinden aange-teekend. Naa zich, eenigen tijd, met de behandeling van het Penfeel geneerd te hebben, wierdt hij een Kunstkooper. Ten dien einde nam hij in zijnen dienst verscheiden goede Schilders, en jonge lieden, die geenen genoegzaamen naam hadden, om hunne kunstgewrochten, met voordeel, onder den man te brengen. Naar gelange van ieders smaak en bekwaamheid, welke UILENBURG zeer wel wist te beoordeelen, stelde hij deeze te werk tot het copiëeren van Stukken van beroemde Meesters; welke hij, vervolgens, met goed voordeel wist te slijtem. Geene zwaarigheid maakte onze Kunsthandelaar, om nu en dan een onecht Stuk onder den hoop te mengen. Dewijl zija handel zich niet binnen de Nederlanden bepaalde, maar ook buitenlands wierdt gedreeven, kreeg UILENBURG gelegenheid, om eene groote menigte, zo Italiaansche als andere Schilderstukken, aan het Hof van *Berlijn* te leveren. Om hem tot den inkoop in staat te stellen, ontving hij, bij wijze van voorverschot, eene somme van vierduizend guldens. Maar toen nu de levering zoude geschieden, zondt onze inhaalige Kunstkooper eene zo groote menigte Schilderstukken na *Berlijn*, dat hij, voor dezelve, eene somme van dertigduizend guldens eischte. Doch de Keurvorst, niet genegen om zo veel gelds te besteeden, en, veelligt, ook bespeurende, dat men hem, door het leveren van onechte Stukken, zocht op te ligten, weigerde deeze somme te betaalen, zondt den voorraad te rug, en schonk den Kunsthandelaar de verschootene somme van vierduizend gul-

ten Mon-
rt. Naar
rde oeffe-
verhaald,
vrouwe,
den Ko.

Land-
aange-
ng van
kooper.
goede
naam
er den
waam-
felde
in be-
voor-
Kunst-
hoop
Veder-
even,
e, zo
Ber-
ellen,
e van
ge-
roote
elive,
de
en,
eren
eeze
ionk
end
gul-

JOANNES UYTENBOGAARD,
Predikant der Remonstranten in S'Hagen.

Ravesteijn, pinxit

J. Heubraeken, sculpsit

gelden
voorv
te ra
verma
agur
re. U
in os

Utro
sommig
nen - Y
land,
Blon
Eimen
ker leg
Duy,
ker nab
fucht
den. H
Pier g
benime
midden
ren hier
nam ver
goose K
mond van

Utruy
heid in
gelede
pone Een
Worden
dwar bij
reid h
van gese
Caarndij

guldens, voor de genomene moeite en gedaane kosten. Dit voorval bragt UILENBURGS naam in veragting: weshalven hij te raade wierdt, na *Engeland* te vortrekken, alwaar hij den vermaarden PIETER LELY, nu en dan, de hand boodt, om agter deszelfs Portretten klederen en landschappen te schilderen. UILENBURG overleedt in *Engeland*; doch in welk jaar, is ons niet gebleeken.

Zie HOUBRAKEN.

UITDAM, beter, en niet te onregt, naar de meening van zommigen, *Tdam* genaamd, om dat hier een Dam in het Binnen-Y gelegd is, een Dorp in het Baljuwschap van *Waterland*, aan eenen Inham van de Zuiderzee, tusfchen de Stad *Monnikendam* en het Dorp *Durgerdam*. Het Buiten. en Binnen-Y plagten zich, weleer, hier te vereenigen; door het leggen van eenen Dam heeft men dit verhinderd. Het Dorp, waar van het Noordlijkste en grootfte gedeelte onder het nabuurig *Zuiderwoude* behoort, beslaat, in zijne uitgestrektheid langs den Dijk, de lengte van honderdtachtig Roeden. Het Kerkje staat onder het Regtsgebied van *Raasdorp*. Het gebouw is niet zeer oud. Van binnen is het zindelijk betimmerd, en pronkt met een spits Torentje, 't welk in het midden ten Dake uitrijst. Behalven de Vischschuiten, behooren hier eenige dier zonderlinge Vaartuigen thuis, bij den naam van Waterschepen bekend, door middel van welke de groote Koopvaardijfchepen over de bekende droogte, aan den mond van het Y, het *Pampus* genaamd, gesleept worden.

UITENBOGAARD, (JOHANNES) man van zeer veel vermaardheids in de Kerkelijke Geschiedenissen, geduurende de Godgeleerde geschillen, vooral in den aanvang der jongstverloopen Eeuwe, en daarom eener omftandige vermeldinge in ons *Woordenboek* overwaardig. Zijne geboorteplaats was *Utrecht*, alwaar hij, op den elfden Februarij des Jaars 1557, ter wereld kwam. Zijn Vader was AUGUSTYN UITENBOGAARD: man van geene onaanzienlijke geboorte, Onder-Koorzanger in de Kanunnikdij van *St. Pieter*, en diensvolgens den Roomschen

Godsdienst toegedaan. De naam zijner Moeder was HELENA, of HELEVICH HAMELS, geboortig van *Heusden*. Het eerste onderwijs in de Latijnsche Taale genoot UITENBOGAARD van zijnen Vader; die hem voorts na het Latijnsche School zondt, en vervolgens bij eenen Advokaat besteedde, alzo hij voorneemens was, zijnen Zoon tot de beoeffening der Regtsgeleerdheid op te leiden. De Advokaat, in zijnen Kweekeling veel vernufts en groote leergierigheid bespeurende, nam de moeite op zich, om hem de Instituten te verklaren. Om zich den slenter der behandeling van Regtszaaken eigen te maaken, woonde UITENBOGAARD vervolgens bij eenen Prokureur. Wel haast vatte ook deeze voor hem zo veel agtinge op, en stelde zo groot vertrouwen op zijne kunde, dat hij, genoodzaakt zijnde, ter voortzettinge van een pleidooi, zich na *Mechelen* te begeeven, de zorge over zijne zaaken UITENBOGAARD aanbeval; die dezelve ook met veel ijver en trouwe waarnam. Geduurende des Prokureurs afwezigheid, ontstondt de pest binnen *Utrecht*. Zijne Huisvrouw en twee kinderen, van de besmetting aangetast, overleeden aan die kwaale. Met veel getrouwheids droeg UITENBOGAARD alle mogelijke zorge voor het Huisgezin, zettende, in het tijdverloop van zes weeken, geen voet buiten het huis, en hadt evenwel het geluk van niet besmet te worden.

Door 't een en ander wierdt UITENBOGAARDS naam met lof vermeld, ook bij lieden van aanzien en gezag. ADRIAAN VAN DER BURCH, Griffier van den Hove van *Utrecht*, deedt hem den post van Eerste Klerk ter Griffie aanbieden, mids, evenwel, dat UITENBOGAARD verklaarde, dat 'er geene waarheid was aan het gerugt, welk hem naaging, te weeten, dat hij, van tijd tot tijd, de predikatiën van Mr. HUIBERT DUIFHUIS, in de St. Jakobskerk, ging hooren. DUIFHUIS, gelijk van elders bekend is, hoewel hij den naam van Roomschegezinnd voerde, en nog het Koorkleed droeg, predikte, nogthans, in den smaak der Hervormden, en liep daarom, bij de Roomschegezinden, merkkelijk in 't oog. Te eerlijk van inborst was UITENBOGAARD, om in eene zaak, in welke hij meende, zijne tijdelijke rust en eeuwig geluk te zijn betrokken, den huichelaar te speelen. Rondborstig verklaarde hij, niet slegts dat

hij

hij bij *DUIFHUIS* ter preeke ging, maar dat hij dit bezwaarlijk zoude kunnen nalaaten. Het gevolg hier van was, dat de genoemde bediening aan eenen anderen wierdt opgedraagen.

Deels in zijn eigen gezond verstand, deels in het voorbeeld en gedrag zijner Ouderen, lag de grond deezer veranderinge van godsdienstige begrippen bij *UITENBOGAARD*. Naar het voorbeeld van eene menigte hunner Stadgenooten, lazen deeze niet slegts de schriften van *LUTHER*, *BULLINGERUS* en andere Kerkhervormers, maar leiden zich ook, hoewel in het verborgene, toe op het onderzoek der *H. Schriftuure*. 'Er leefde, omtrent deezen tijd, te *Utrecht* zekere *JAN BLOK*, een gemeenzaam vriend van *UITENBOGAARDS* Ouderen, en die over den Doop van deezen als *Gevader* hadt gestaan. Hij was *Kanunnik* van de *St. Pieterskerk*; en hoewel hij het *Koor* kleed droeg, en de *Roomsche Kerkplegtigheden* waarna, in zijn hart der *Hervormde leere* toegedaan. Van tijd tot tijd voorzag deeze *UITENBOGAARD* van boeken en geschriften, ten voordeele der *Hervorminge* geschreeven. Door dit alles, als mede door het leezen der *Schriften* van *ANASTASIUS VELUANUS* en *ERASMUS*, wierdt *UITENBOGAARD* meer en meer overtuigd van de dwaalingen der *Roomsche Kerke*, en dat het leerstelsel der *Hervormden* beter strookte met de leeringen der *Schriftuure*. En daar hij boven dien eenen gunstigen keer der tijden ten zijnen voordeele hadt, liet hij zich, eerlang, tot *Lidmaat* der *Hervormde Gemeente* openlijk aanschrijven.

Zints de vermaarde *Vereeniging*, in den *Jaare 1579* te *Utrecht* geslooten, hadt de *Wethouderschap* der *Stad* der *Hervorming* openlijk ingevoerd. Om dezelve te stevigen en verder op te bouwen, zag men uit na bekwaame voorwerpen. *UITENBOGAARD*, hoewel tot de *Regtsgeleerdheid* opgeleid, voelde, nogthans, eene overhellende zucht tot de beoeffening der *godgeleerde Weetenschappen*; vooral zints hij de gronden der *Kerkhervorminge* meer opzettelijk hadt onderzocht. Hierom nam hij thans het besluit, om zich tot het waarnemen van het *predikamt* bekwaam te maaken. Zo veel genoegen vondt dit besluit bij de *Wethouderschap* der *Stad*, dat zij aanbodt, ten dien oogmerke, een gedeelte der kosten

te willen draagen. Hij vertrok dan na *Geneve*, in den Jaare 1580, om 'er zich op de Godgeleerdheid toe te leggen. Hier hoorde UITENBOGAARD de lesfen van THEODORUS REZA en ANTONIUS DE LA FAYE. Ook ontmoette hij, in die Stad, den vermaarden JAKOBUS ARMINIUS, kweekeling van de Stad *Amsterdam*. De kennis, tuschen de twee beroemde Jongelingen hier begonnen, groeide, zedert, tot eene boezemvriendschap, die nooit geschonden wierdt. Veel voordeels trok UITENBOGAARD uit zijne gemeenzaame verkeering met den Predikant KAREL FERROT, en vooral ook met SIMON GOULART, als die hem, uit zijne rijkvoorziene Boekerij, van allerlei boeken goedgunstiglijk verzorgde.

Kort na zijne terugkomst van *Geneve*, in den Jaare 1584, wierdt UITENBOGAARD, door die van het Konfistorie, (dus noemde men de Gemaatigde Gereformeerden) met toestemming der Magistraat, tot Predikant beroepen. Hier won hij de gunst der zulken, die van meeninge waren, dat men, in zaaken van Geloove, der Verdraagzaamheid omtrent anders denkenden moet plaats geeven, en zich wagten voor stoutmoedige bepaalingen, ten aanzien van dingen, welke Gods Woords, zo niet onbepaald gelaaten, immers niet duidelijk geopenbaard heeft. Maar even deeze zagtmoedigheid was oorzaak, dat UITENBOGAARD, eerlang, van zijn ampt wierdt verlaten. Een verhaal der jammerlijke verdeeldheden, die thans binnen *Utrecht* de Kerk van een scheurden, behoort niet tot ons plan. Genoeg zij het, in 't algemeen, gemeld te hebben, dat men, binnen gemelde Stad, thans twee Aanhangen vondt: de eene die van de *St. Jakobskerk*, de andere van het *Konfistorie* geheeten: de eersten harde drijvers van het aangenomen leerstelsel, de anderen meer toegeevende en verdraagzaam; dat de hoofden der eerstgenoemden, in weerwil van zeer vele meer en min aanzienlijke leden, de anderen verdrongen, en zich aldus een gezag aanmatigden, waar over zij, nog onlangs, toen het door de Roomsche Kerk wierdt geoeffend, zo erbarmelijk geklaagd hadden.

Niet lang bleef UITENBOGAARD buiten dienst. Men beriep hem, eerlang, tot Predikant in 's *Graavenhage*. Ondanks zijne afzetting, moet, nogthans, UITENBOGAARD, te *Utrecht*

zeer

zeer gezien geweest zijn. Want als, zedert zijn vertrek, de Kerkelijke twist aldaar tot die hoogte was gereezen, dat men, zonder hulp van elders, geenen raad wist om dien tot bedaren te brengen, liet UITENBOGAARD, daar toe verzogt zijnde, nevens anderen, zich tot dat wenschelijk oogmerk gebruiken. In den Jaare 1593 deedt hij verscheiden keeren derwaarts. In eenen derzelven gelukte het hem, nevens den Leidchen Hoogleeraar FRANCISCUS JUNIUS, de zaak op den voet van een Verdrag bij Voorraad te brengen; waarbij de handhaving van het gezag zo wel der Wethouderschap, als der Kerkelijken (want deeze was een voornaame twistappel) met voorzigtig beleid wierdt in agt genomen. Ook gaf zich UITENBOGAARD zeer veele moeite, om de misnoegde Ledemaaten wederom tot het houden van het Avondmaal te brengen. Met voordagt deedt hij, ten dien einde, eenen keer na *Utrecht*, en, met goedvinden der Wethouderschap, de misnoegde Kerkleden, van 't een einde der Stad tot aan het andere, bij een vergaderen, in verscheiden huizen en hoo- pen, ten getale van vijftien, twintig of dertig tevens; hun voorts de redenen afvraagende van hun agter blijven, en dezelve, als meer de perfoonen dan de zaaken betreffende, in zulker voege oplofsende, dat veelen zich lieten gezeggen, en, van nieuw, ten Avondmaal verscheenen.

UITENBOGAARD, die zo wel in het *Fransch* als in het *Hollandsch* predikte, verzelde, in den Jaare 1599, Prins MAURITS in het Leger, en gaf aan denzelven zo veel genoegen, dat de Veldprediker zes maanden langer in zijnen dienst bleef, dan hij, in 't eerst, zich hadt voorgesteld. Van hier ook, dat hij, in de gemelde hoedanigheid, den vermaarden Veldtogt van den Jaare 1600 bijwoonde, en van nabij ooggetuige was van den befaamden Slag bij *Nieuwpoort*. En vermits UITENBOGAARD een man was van zeer beschaafde zeden, en over wiens verkeerung lieden van het hoogste aanzien zich niet behoeften te schaamen, groeide de agting van Prins MAURITS voor hem tot zulk eene hoogte, dat de Leeraar, op zijn verzoek, hem tot gewoonen Hofprediker wierdt afgestaan. Zelf deedt de Prins hem den voorslag, om hem tot zijnen Raad te willen benoemen; 't welk, egter, UITENBOGAARD

als niet voegende aan zijn Ampt, hoewel hij daar toe alle noodige hoedanigheden bezat, met veel heuschheid van de hand wees. Tot in den Jaare 1614 verzelde UITENBOGAARD den Veldheer op alle deszelfs togten, met veel ijvers en getrouwheids, dikmaals met geen klein gevaar, zijnen post en pligt, waarneemende.

Van UITENBOGAARDS gemaatigdheid omtrent Kerkelijke geschillen, hebben wij reeds eene proeve geleverd. Uit het geen wij nu gaan verhaalen, aangaande zijne verrigtingen, zal dit nog duidelijker openbaar worden. Boven verhaalden wij, hoe UITENBOGAARD, geduurende zijn verblijf te *Geneve*, met ARMINIUS kennis en vriendschap hadt gemaakt. Van zijne gunstige denkwijze omtrent ARMINIUS vertoonde hij een blijk, ter gelegenheid als deeze, in den Jaare 1602, tot Hoogleeraar in de Godgeleerdheid te *Leiden* was beroepen. Want als de Gedeputeerden van het Zuidhollandsche Sijnode, bij welke ARMINIUS in geenen gunstigen reuk van regtzinnigheid stondt, zich tegen dit beroep aankantten, en, om hun oogmerk te bereiken, UITENBOGAARD in den arm wilden neemen, kante deeze zich openlijk tegen dezelve aan; verklaarende dat 'er geene reden was, om eenige stukken, in welke ARMINIUS van hun mogt verschillen, hem daarom den voet dwars te zetten. *De vrijheid over middelmaatige geschillen*, zeide hij, *moest men niet geheel uit de Kerk of uit het School verstoeten. Zo wel in de Schoolen als in de Kerk was 'er altijd verscheidenheid van gevoelen geweest, en zoude 'er wel altoos blijven, ook over zwaare zaaken, en zulks behoudens de eenigheid der Kerke.* Als iemand der Sijnodaale Gedeputeerden hem te gemoet voerde, dat genomen ARMINIUS ware niet schuldig aan de stukken, die hem ten laste geleid wierden, *men, egter, moest vreezen daar 't veilig is*, hernam UITENBOGAARD daartegen, dat de regel van PAULUS, *de Liefde denkt geen kwaad*, beter in het hart en in den mond eene Christens Leeraars paste.

Om UITENBOGAARDE gaartheid en denkwijze, ten aanzien van ARMINIUS, en de thans betwiste leerstellingen, nader te leeren kennen, zullen wij hier een en ander gesprek nevens voegen, door hem, bij die gelegenheid, gehouden.

Her

Het eerste hieldt hij met WERNERUS HELMICHIOUS, Predikant te *Amsterdam*, en een der Sijnodale Gedeputeerden. Het gesprek liep over ARMINIUS, en vervolgens over het *Onveranderlijk Besluit*, raakende de Zaligheid of de verdoemenis der menschen. De *Amsterdamsche* Leeraar dit Besluit de *Leere der Kerke* genoemd hebbende, hernam UITENBOGAARD daar op, dat het de *Leere der Kerke niet was, maar wel van eenige bijzondere Kerkelijken, en dat hij die Leere niet aannam.* Als HELMICHIOUS daar op verklaarde, dat men de geene, die anders gevoelden, in de Kerk kon dulde, mids dat zij zich stil hielden, voerde hem de andere te gemoet, dat niet de geenen, die dat *onveranderlijk Besluit* verworpen, maar veel eer zij, die het toestonden, noodig hadden geduld te worden. HELMICHIOUS vervolgens gezegd hebbende, dat te *Amsterdam* luiden waren; die zaaken van meer gewigt tegen ARMINIUS zouden voortbrengen, indien men dat stuk verder voortdreef, gaf UITENBOGAARD hem tot antwoord

„ Dat die naageevingen streeden tegen de wet der liefde en
 „ der waarheid; dat hij tirannij zag invoeren in de Kerk,
 „ daar hij zich wilde tegen stellen; dat zommigen van de
 „ Gereformeerde Kerk spraken, als of dezelve niet konde
 „ doelen, en als of daar alles zo wel was gesteld, dat 'er
 „ niets ontbrak; dat zij daarom ook de zulken, die in 't
 „ geringste van hun verschilden, niet konden dulden; dat
 „ men zulk eenen, die over het geringste punt bedenking
 „ hadt, terstond verdagt hieldt van Ketterij. Hier uit stondt
 „ veelerlei twist en zwaarigheid te wagten. Maar zij zouden
 „ ten laatste in hun voorneemen te kort schieten: daarom
 „ hadden ze het wat zagter op te neemen.” Het ander gesprek, over het zelfde onderwerp, viel voor met GOMARUS; die gezegd hebbende, dat de Uitlegging van ARMINIUS over het zevende Hoofdstuk des briefs aan de Romeinen tegen de *Leere der Kerke* streedt, als UITENBOGAARD hem daar op vraagde, tegen wat Artikel der Confessie of van den Catechismus? daar op tot antwoord gaf „ dat men over de *Leere*
 „ der Kerke niet alleen uit de Formulieren moest oordeelen,
 „ maar ook uit de overeenstemming der Predikanten”; 't
 Welk de andere verklaarde, op een Paapfchen grond te steunen;

nen; 'er nevens voegende, dat hij in de Leere geene andere overeenstemming der Predikanten erkende, dan die in de Confessie was uitgedrukt. Niet weinig moet UITENBOGAARD ter bevordering van het beroep van ARMINIUS te *Leiden* hebben toegebracht, gelijk men mag afleiden uit een Lofdicht, door JANUS DOUZA, *Heer van Noordwijk*, ter zijner eere gesteld, in welks slot hij deeze regels schreef:

„ Et sanè fateamur hoc necesse est
 „ Omnes queis pietas, amorque veri
 „ Aut res Relligionis ulla cordi est,
 „ Istoc nomine nos Uitenbogardo
 „ Esse ac perpetuum fore obligatos:
 „ Haud paulo tamen obligatiores,
 „ Recens ob meritum, quod Aurafina
 „ Doctorem Arminium scholæ dedisti.”

Te kennen geevende, „ dat al wien de Godsvrugt, de liefde „ der Waarheid, of de zaak van den Godsdienst eenigzins „ ter harte ging, uit dien hoofde aan UITENBOGAARD verplig- „ ting hadden, en altijd zouden hebben; maar nog meer om „ zijne nieuwe verdienste, om dat hij ARMINIUS tot eenen „ Leeraar aan het Leidse School hadt gegeven.”

't Is bekend, welke geschillen, eerlang, tusschen ARMINIUS en GOMARUS, en derzelven wederzijdsche medestanders, reezen. Bij de vermaarde *Haagsche Conferentie*, of het mondgesprek, ten overstaan der Staaten, tusschen de twee Godgeleerden gehouden, stondt UITENBOGAARD aan de zijde des eerstgenoemden. Hij deedt, bij die gelegenheid, eene aanspraak aan de Staaten, in welke verscheiden merkwaardige zaken voorkoomen. Dus meende hij dat de oorsprong van de Leere der volstrekte Voorbeschikkinge moest gezogt worden in de pooging der eerste Kerkhervormen, om de lieden te recht te brengen van het leerstuk van de Verdienstlijkheid der Goede Werken, en van dat der genoegzaamheid van de Natuurkrachten tot Zaligheid. Hier omtrent, meende hij, waren ze, het eene uiterste willende vermijden, tot een ander vervallen. Aangaande de Confessien of Geloofsbelijdenisfen

meen-

meende hij, dat in den aanvang der Kerkhervorminge, eenige weinige Predikanten, onder het Kruis, eene Confessie gesteld hebbende, om voor de vervolgte Gereformeerden te dienen tot eene Verantwoordinge, deeze Confessie, allengskens, meer door gewoonte en overlevering, dan naa behoortlijk onderzoek, een Formulier en regel der Leere was geworden. Ten aanzien van het Sijnode, waar op thans ('t was in den Jaare 1609) bij veelen zeer sterk wierdt gedrongen: „Wij zeggen daar niet tegen, zeide „UITENBOGAARD; maar men zie toe, hoe men het houde, „op dat het geen kwaad einde neeme, en dat de Satan daar „niet boven aan zitte, gelijk BEZA sprak.” Voorts was hij van oordeel, dat het Sijnode door 's Lands Staaten moest beroepen en beleid worden: niet om uitpraak te doen bij overstemming, zonder dat eene partij wierdt overwonnen met redenen, die dezelve haar gevoelen deedt verlaten; maar het Sijnode moest, onder andere, gehouden worden „tot vriendelijke en broederlijke zamenpreekingen, en verhandeling „over de tegenwoordige verschillen, om te zien, of men „elkander tot ééne meening konde brengen, of, indien dit „niet zo spoedig konde gelukken, men dan, midlerwijl, om „rust en vrede te houden, eenige bekwaame onderlinge verdraagzaamheid beraande, bij manier van voorraad, of „voor altijd; de eenigheid intusfchen vasthoudende ten aanzien van de noodzaaklijke artikelen, die, misfchien, weinig in getal zijn.”

Bijstere begrippen wierden, ten deezen tijde, bij zommigen gekoesterd, aangaande de Kerkelijke magt, die, ginds en elders, tot die hoogte wierdt gedreeven, dat zij het wereldlijk gezag ten minste evenaarde. GOMARUS, met naame, hadt in deeze zaak zeer sterk geijverd. In den Jaare 1610 nam UITENBOGAARD hier uit de aanleiding om zich op dit stuk nader te verklaren. Hij schreef een Boek over het Ampt en Gezag eener hooge Christlijke Overheid in Kerkelijke zaaken, en droeg het aan de Staaten van *Holland* op. Met verwerping van de Pauslijke Opperhoofdigheid, en eene zo genaamde *Collateraliteit*, of Evenhoogheid, beweerde UITENBOGAARD, dat hunne Edele Groot Mogenden, als Opperste

perste Christlijke Overheid deezer Landen, het hoogste opzigt en gebied in Kerkelijke zaaken toekwam, doch onder en naar des Heeren Woord. Geen wonder dat dit Geschrift zeer onderscheiden wierdt opgenomen. De Voorstanders der Gemeentigheid preezen het hemelhoog. Anderen spraken daar van zeer kwalijk, en vatten tegen hetzelfde de pen op. Eenige weinigen verwaardigde UITENBOGAARD met een antwoord, doch meestal zonder vrugt.

In het zelfde jaar 1610 deedt UITENBOGAARD, op last der Staaten, eenen keer na *Frankrijk*, in de hoedanigheid van Predikant van een staatelijk Gezantschap, van wegen de Algemeene Staaten derwaarts gezonden. Te *Parijs* hieldt hij een uitvoerig gesprek met den geleerden ISAACUS CASAUBONUS, die zich bij hem geweldig beklaagde, over het geweld, welk men zijn Geweeten zocht aan te doen, door den eisch om zich stellig te verklaren over zaaken, die bij hem niet genoegzaam duidelijk waren: waarom hij het middel, door ARMINIUS aangewezen, tot vereeniging der Kerke, dat men onderscheid moest maaken tusschen *fundamenteele* en *niet fundamenteele* zaaken, eene *godlijke gedagte* noemde.

In den Jaare 1613 bejegende UITENBOGAARD eene ontmoeting, die merkelyk gerugt veroorzaakte. In de maand Februarij het kind zijner Stiefdogter, te *Amsterdam* woonagtig, ten Doop zultende houden, bestondt PETRUS PLANCIUS, die de plegtigheid zou bedienen, in plaats van, naar gewoonte, de getuigen aftevraagen, „Of zij de Leere, die in het „Oude en Nieuwe Testament, en in de Artikelen des Christlijken Geloofs begreepen is, en DIENVOLGENDE in de „Christlijke Kerk geleerd wordt, niet bekenden de volkomene „Leere der Zaligheid te zijn”, de Vraag, naar een ander formulier en op eigen gezag, aldus voor te stellen: „Ik „vråge, of gij DEEZE LEERE, DIE HIER GELEERD WORDT, „en verder in 't Oude en Nieuwe Testament, en in de „Artikelen des Christlijken Geloofs begreepen is, niet bekent de waaragtige en volkomene Leere der Zaligheid te „zijn?” UITENBOGAARD, op deeze verandering niet genoeg gelèt hebbende, antwoordde daar op *Ja*. Straks vloog 'er een gerugt door de Ståd, en voorts door het gantsche Land,
dat

dat UITENBOGAARD, met zijn toestemmend antwoord, zijn gevoelen, raakende de Predestinatie, met den aankleeve van dien, openlijk hadt herroepen. PLANCIUS, naamelijk, was een ijverig voorvegter van het gevoelen der Contraremonstranten, en zagt, nevens de meesten zijner Amptgenooten, dit gevoelen in de Amsterdamsche Gemeente telkens te doen veld winnen. UITENBOGAARD bleef niet in gebreke, zo ras hij zijnen mislag, en het daar uit ontsaane gerugt, hadt vernomen, door eenen brief zijne meening aan PLANCIUS rondborstig te verklaren.

Naar gelange de hevigheid der geschillen toenam, begon UITENBOGAARD meer en meer een voorwerp te worden van de opspraak en den haat der zodanigen, die den naam wilden hebben van voorstanders te zijn der rechtzinnige leerbegrippen. Reeds in den Jaare 1614 wierdt hem, nevens den Advokaat VAN OLDENBARNEVELD, de scheldnaam van *Penfonaarisen van Spanje* na het hoofd geworpen, en hun naagegeeven dat zij Spaansch geld uitdeelden, ten nadeele van het Vaderland. Met dit alles hielden veelen der Haagfche Gemeente zich onzijdig, en hoorden vlijtig zijne Leerredenen. Het gedrag van den Haagfchen Leeraar HENRICUS ROSÆUS deedt de zaak eenen anderen keer neemen. Deeze, weleef een gemeenzaam vriend van UITENBOGAARD, vermijdde eerst zijnen dagelijkschen omgang, bleef vervolgens uit zijne predikation, en eindigde met openlijk van den predikstoel tegen hem uit te vaaren, als eenen zoeker en drijver van nieuwigheden. 't Gevolg was, dat veelen, die 't met hem hielden, UITENBOGAARD niet meer kwamen hooren, en zich van 't Avondmaal onthielden. Met geduld, en uit vreeze voor scheuring, zweeg UITENBOGAARD van geschillen op den predikstoel; of, indien hij dezelve aanraakte, geschiedde het zonder wederlegging van anders denkenden. Maar toen nu ROSÆUS, met eene klaarlijkkelijke aanduiding, onder andere, van UITENBOGAARD, telkens sprak van *valsche Leeraars*, van *Verleiders*, *Vossen en Wolven*, die onder hen waren, die geenen God hadden; die men vlieden moest, met wien men geene gemeenschap mogt houden; die men niet in huis mogt ontfangen, noch groeten, door geen deel te hebben aan hun

kwaad

kwaad; nu oordeelde UITENBOGAARD niet langer te mogen zwijgen, maar verplicht te zijn, zijne gevoelens openlijk te belijden, te verklaren en te verdedigen. Van de Leerrede die daar op volgde, als mede van den afloop deezes geschilts, hebben wij reeds verflag gedaan, op het Art. ROSÆUS, in het Vierëntwintigste Deel onzes *Woordenboeks*; werwaarts wij den Leezer wijzen. Hoedanig, intusschen, Prins MAURITS, ten deezen tijde, omtrent UITENBOGAARD gezind ware, blijkt uit een gesprek, in de maand Februarij des Jaars 1616, gehouden. UITENBOGAARD, met zijne Doorluchtigheid spreekende over Kerkelijke geschillen, en verzogt hebbende te mogen gehoord worden tegen de geenen, die hem uitmaakten voor den stigter der oneenigheden, die den Godsdienst zogt te veranderen; met aanbieding van zijnen dienst te willen verlaten, gaf MAURITS hem tot antwoord; *Dat hij dat betigten hielt voor kwaadspreken; dat het niet te doen was met stil te staan, of iemand uit den dienst te slooten, maar dat men de zaak moest bijleggen, en daar toe middelen beraamen.* De andere daar op hervat hebbende, geen ander middel te weeten, dan scheiding bij openbaar gezag, of eenigheid door onderlinge verdraagszaamheid, en dat hij het laatste voor het beste hielt, erkende de Prins, dat zulks het beste middel was, maar begreep tevens, dat elke partij eene eigen Kerk moest hebben, om aldaar te prediken, en het Avondmaal te houden. Te merkwaardig is het vervolg deezes gespreks, dan dat wij het niet zouden verhaalen. Op het zeggen van den Prins merkte UITENBOGAARD aan, dat zulks eene volkomene scheuring zijn zoude, aan veel ongemaks onderworpen; dat ook de Contraremonstranten, in de Steden, alwaar zij meester waren, daar toe niet verstaan zouden, om den Remonstranten geeft voordeel in te ruimen. Zijne Doorluchtigheid daar op, met eenig misnoegen, geantwoord hebbende, *dat men te Rotterdam een Predikant hadt afgezet, om dat hij naar 't gevoelen der Contraremonstranten hadt geleerd*; hernam de andere, dat men te *Amsterdam* een Predikant hadt afgezet, om dat hij naar 't gevoelen der Remonstranten hadt geleerd, en om die zelfde reden eenen Krankbezoeker van zijn amp hadt

hadt verlaaten; als mede, dat die van *Rotterdam* zeiden, dien Predikant niet om den Godsdienst te hebben afgezet. De Prins daar op hernomen hebben, *men konde haast een dekmanzel vinden*, voegde 'er nevens, „ Dat de Resolutien „ der Heeren Staaten, aangaande de Verdraagzaamheid; en „ de Kerkenorde van den Jaare 1591, t'ontijde waren uit- „ gehouden, en dat die te willen doen agtervolgen; eene „ soort van Inquisitie was; dewijl de Predikanten hielden „ dat ze gesfeld waren door hunne partijen, en dat hij wif „ wist dat ze niet zouden gehoorzaamen; dat ook eenigen „ van de Staaten te hevig waren, en de zwaartigheid niet „ wilden wegneemen.” UITENBOGAARD merkte daar op aan, dat, zijns oordeels, niet de Staaten, maar veel eer zommige Predikanten Inquisitie zogen in te voeren, wanneer ze hunne medebroeders, met nieuwe Akten, op eigen gezag en buiten kennis der hooge Overheden gesmeed, wilden verbinden, of, bij weigering, het prediken verbieden; ook wanneer zij als noodzaaklijke leeringen wilden aangenomen en geleerd hebben, dingen, die niet noodzaaklijk waren; dat ook de Resolutien niet gemaakt waren door partijen, maar door de Heeren Staaten zelve, die voor gemeene Vaders moesten worden gehonden. Voorts maakte de Prins gewag van het houden van eene nieuwe Conferentie of bijeenkomst van eenige Predikanten, zeggende dat men de zaaken niet behoorde te richten bij autoriteit of gezag, maar bij accommodatie of minnelijke schikking. Thans beriep zich UITENBOGAARD op de Conferentie van *Delft*, die hem den lust, om zich in zodanig eene Vergadering te laten vinden, hadt doen vergaan; voegende 'er, egter, nevens, indien de Heeren Staaten en zijne Doorluchtigheid goed vonden, dat men wederom bij een kwam, zijn pligt dan zijn zoude te gehoorzaamen. Wijders viel het gesprek op UITENBOGAARDS gevoelen en leere aangaande Gods Voorzienigheid omtrent het kwaade, even als of hij Gode de regeefing van meer dan de helft der waereld onttrok, te wooten, van het kwaade, welke meest in de waereld geschiedde. De andere hernam hier op, tot 's Prinzen onderrigting, dat hij leerde, dat God alles regeerde wat in de waereld geschiedde, goed en kwaad; doch

mogeri
 enlijk te
 eerredn
 schils,
 us, in
 waarts
 MAU-
 ge-
 ebrua-
 met
 illen,
 n da
 tigher-
 eding
 m tot
 ken;
 uit
 'leg-
 op
 ding
 aag-
 san-
 eep
 om
 rk-
 niet
 kte
 jijn
 n-
 n,
 et
 ee

dat 'er zeer groot onderscheid was tusfchen 't kwaad, welk 'er gefchiedde, te regeeren, en tusfchen 't zelve te doen, of te veroorzaaken; dat God het kwaad der zonde niet veroorzaakte, maar regeerde, verboodt en ftrafte. Toen de Prins hier geen genoegen in fcheen te neemen, vragde UITENBOGAARD, of zijne Doorluchtigheid, zijnde Graaf van *Meurs*, al het kwaad, 't welk in dat Graafschap door booswigten wierdt verrigt, zelve deedt, of deedt doen. De Prins dat met Neen beantwoord hebbende, vervolgde de andere, dat het zo was, en dat evenwel zijne Doorluchtigheid het kwaad, 't welk aldaar gefchiedde, regeerde, naardien hij het verboodt door wetten, en tuchtigde door ftraffen. En hier mede nam dit gefprek een einde.

Intusfchen begon de toefland der zaaken steeds van kwaad tot erger over te ftaan. De gemoederen wierden meer en meer van elkander verwijderd. UITENBOGAARD deelde in den haat, met welken de Remonfranten beladen waren. Hier uit begreep hij, dat hij zijnen dienst in 's *Hage*, voortaan, niet meer in gerustheid en vrede, maar in twist en fcheuring zou moeten waarneemen, ten ware hij de leere en het gedrag der Contraremonfranten wilde goedkeuren, en zich zelve een ondraaglijk juk op den halze laaden. Des verzogt hij aan de Staaten van Holland, om van zijnen dienst in de Nederduitfche en Fransche Gemeente in 's *Hage* te mogen ontflagen worden, met behoorlijk fchriftlijk getuigenis van zijne voorgaande dienften. En dewijl hij van begrip was, niet ligt in eenige Gereformeerde Gemeente, hier te lande, te zullen beroepen worden, van wegen den haat, dien men hem toedroeg, verzogt hij met een, dat hem een eerlijk onderhoud, voor zijne langduurige, getrouwe, moeilijke, ook, ten aanzien van het Leger en anderzins, gevaarlijke en bezwaarlijke dienften, zijn leeven lang mogt worden toegeleid. Doch op dit verzoek kwam, naa lang wagten, geen ander antwoord, dan dat, eerlang, twee Heeren uit de Vergadering bij hem kwamen, hem verzoekende om te blijven, en tevens goeden moed op vreedzaamer dagen geevende.

Om de gemoederen tot bedaaren te brengen, en de redenloosheid en onfchriftmaatigheid van veele Godgeleerde twisten

aan den dag te leggen, vertaalde UITENBOGAARD uit het Latijn zekere Voorrede van den vredelievenden Godgeleerde MARTINUS BUCERUS, in den Jaare 1530 aan het Hoogeschool van *Marpurg* geschreeven, en geplaatst voor zijne Uitlegging over de vier Euangelisten. UITENBOGAARD gaf dit Vredeschrift in 't licht, onder den titel van *Gulden Brief*, met eene Opdragt aan de Haagfche Wethoudersfchap.

Tot nog toe waren UITENBOGAARD alle de wederwaardigheden, die hem bejegenden, wedervaren van de zijde der Nederduitfche Gereformeerden. Voor zo veel hij, in 's *Hage*, ook in de *Fransche taale* predikte, was hij Lid van het Walfche Sijnode, en hadt bij hetzelfde altoos in groote agting geftaan. 't Was in den Jaare 1616, dat de zaaken, ook ten dien opzigte, voor hem een onaangenaamen keer begonnen te neemen. UITENBOGAARD hadt, eenigen tijd geleeden, tegen de driftige ijveraars gefield eene Verdediging van de Refolutie der Staaten van Holland, raakende de Verdraagzaamheid en den Vrede der Kerke. In een Sijnode, in het gemelde jaar te *Amsterdam* gehouden, hadt men hem, uit dat Gefchrift, hoewel met beleefdheid en befcheidenheid, eenige plaatzen voorgehouden, met aanwijzing van 't geen zommige Kerken daar tegen inbragten, even als of hij op de zwaare gevolgen, welke hij uit het gevoelen der andersdenkenden afleidde, met te groote fcherpheid drong. Het antwoord, welk UITENBOGAARD daar op gaf, was zo voldoende voor de Leden, dat men hem alleenlijk verzogt, indien 'er nog iets viel te fchrijven over de gefchiltukken, hij mogt de zaak niet alle mogelijke zagtheid en befcheidenheid behandelen; wordende hij voorts verzogt, dat hij, 't geen in deeze zaak was gehandeld, ten goede wilde neemen. In het Walfche Sijnode, in de maand April des Jaars 1617 te *Leiden* gehouden, wierdt de zaak, in UITENBOGAARDS afweezigheid, wederom op het tapijt gebragt. Hij daar van berigt ontvangen hebbende in 's *Hage*, zondt eenen brief aan de Kerkvergadering, in welken hij aan dezelve nadere voldoening zogt te geeven. Zommige Leden rekenden de zaak hier mede voor afgedaan; doch anderen ftemden voor eene bezending aan den Brieffchrijver, ten einde om, aangaande

eenige zaaken, nadere opheldering te bekoomen. 't Geschiedde. Doch UITENBOGAARD weigerde met de afgevaardigden te handelen, buiten de tegenwoordigheid van Ouderlingen der Nederduitsche Gemeente; voor reden geevende, dat vermits hij zijn Boek, *de Verdediging*, als Nederduitsch Predikant en in het Nederduitsch hadt in 't licht gegeven, het uit dien hoofde billijk was, dat die Gemeente ten vollen onderrigt wierdt van 't geen des aangaande met hem zou gehandeld worden. Om evenwel aan het Sijnode alle mogelijke voldoening te geeven, zondt hij aan hetzelfde nog eene nadere onderrigting. Doch dit alles mogt niet baaten, ter wegneming der vermoedens, door zommigen tegen hem opgevat. Geene geringe aanleiding, tot de onbuigzaamheid van het Sijnode, zal, veelligt, gegeven hebben, het gedrag van Prinsf MAURITS, omtrent deezen tijd gehouden. De Prins, zich aan de zijde der Contraremonstranten gevoegd hebbende, hadt aan het Walsche Sijnode geschreeven, met verzoek, om een Contraremonstrantschen Predikant van de Fransche taale te brengen in 's *Graavenhage*, ten dienste van de zulken, die de gewoone Kerkendienaars niet begeerden te hooren. Niet weinig viel hier over te doen. De Kerkenraad der Walsche Gemeente in 's *Hage* daar van kennis gekreegen hebbende, verklaarde zich UITENBOGAARD, nevens zijnen Ampigenoot LA FAYE, daar tegen, ronduit verklaarende, niet te kunnen toestaan dat 'er een Predikant wierdt beroepen, die met hun geene broederschap noch het Avondmaal zou willen houden; en in gevale men het tegendeel goedvondt, verzogten zij hun afscheid. Het zelfde verklaarden zij naderhand in de Vergadering van Gekommitteerde Raaden; die hunne redenen goedkeurden: zo dat, voor ditmaal, de Prins in zijn oogmerk wierdt verijld.

Omtrent deezen tijd wierdt veel gesproken en gehandeld over het houden van een Nationaal Sijnode. UITENBOGAARD, hoewel geen vriend of voorstander van soortgelijke Kerkvergaderingen, verschilde, egter, ten dien opzigte van de Remonstranten en Remonstrantsgezinden, dat hij, meermaalen, op het houden van zulk een Sijnode, met veel ernst aandrong; en, gelijk hij zich verbeeldde, om zeer voldoende rede-

redenen, en die, inderdaad, een doorflaand bewijs van zijn diep vooruitzicht uitleverden. In de maand April des Jaars 1617 met 's Lands Advokaat OLDENBARNEVELD in gesprek zijnde, badt hij denzelven, de zaaken te willen beleiden tot een Synode, op hoedanig eene wijze men het ook zoude begeeren. Daar de Advokaat hem op te gemoet voerde: *Wilt gij 's Lands gerechtigheid weggeeven; ik wil 't niet doen.* Toen voerde UITENBOGAARD den anderen te gemoet, dat de Contraremonstranten, en de zulken, die hem droegen, het Synode zouden doordrijven, al ware 't ten koste eener veranderinge der geheele Regeeringe, daar de volkomene verdrukking der Remonstranten aan vast zoude weezen: terwijl zij, indien de tegenwoordige Regeering in weezen bleef, aan dezelve nog eenigen voorstand zouden vinden, al wierden ze door de Kerkelijken veroordeeld. Met dat zelfde oogmerk gaf UITENBOGAARD, met grooten ernst, den raad aan de Remonstranten, dat ze blootelijk om een Synode zouden verzoeken.

Vrugdoos waren alle deeze redenen. De doorzigtige Kerkleeraar, ziende de zwaarigheden telkens toeneemen, en de onheilen, die hem dreigden, herhaalde, in maand Maart des Jaars 1618, zijn voormaals gedaan verzoek aan den Haagfchen Kerkenraad, om van zijnen dienst te mogent ontslagen worden. Doch de Kerkenraad, hoewel zijn verzoek niet geheel van de hand wijzende, begeerde, nogthans, op hem, dat hij zijn afscheid nog eenigen tijd wilde uitstellen. Daarenboven, voor zo veel Prins MAURITS niet meer bij UITENBOGAARD ter preeke verscheen, en de spraak ging dat zijne Doorluchtigheid een Contraremonstrantsch' Leeraar in zijn Hof wilde laten prediken, nam hij ook in overleg om zijn ontslag van den Franschen Kerkdienst te verzoeken. Doch wanneer hij dit oogmerk te kennen gaf aan LOUISE DE COLIGNY, Prinsesse Weduwe van WILLEM DEN I, die hem zeer groote genegenheid toedroeg, voerde hem daar op de Prinse te gemoet „ Dat zij wilde dat hij in de Fransche Kerk zoude blijven, „ al ware het dat zijne Doorluchtigheid (Prins MAURITS) „ in derzelver huis deedt prediken; en dat haar Zoon (Prins „ FREDRIK HENRIK) hadt gezegd, dat indien UITENBOGAARD

„ de Fransche Kerk verliet , hij hem volgen zoude in de „ Duitsche; dat hij zich niet wilde binden aan de Fransche „ Kerk, maar ook zomwijlen gaan in de Duitsche.” De „ Prinsef voegde 'er nevens, *dat zij en haar Zoon UITENBOGAARD in haar huis en bescherming wilden neemen.* In een „ gesprek, niet lang te voeren, tusfchen UITENBOGAARD en OL- „ DENBARNEVELD, hadt deeze hem te verftaan gegeeven, dat „ hij nu wel befuiten zoude tot een Sijnode op den ouden „ voet. Daar de andere op antwoordde: „ Ach of gij dat „ voor jaar en dag hadt kunnen goedvinden, toen ik daar „ meer dan eens toe vermaande! 't Is nu te laat. Toen floeg „ gij 't af. Nu zoeke ik mijn affcheid om te vertrekken.” De Advokaat daar op: *Indien gij gaat*, zeide hij, *allen welmeenenden, zo Politijken als Kerkelijken, zal 't hart ontzinken; dan zal 't met de Kerk en den Staat gedaan zijn.* Op een anderen tijd wederom in gesprek zijnde, *Hebt gij*, vragde de Advokaat, *mij niets te zeggen aangaande het Sijnode?* Daar UITENBOGAARD op antwoordde: „ Ik heb „ 't voor deezen al gezegd: nu is 't te laat. Alles is te „ zeer verloopen. Ik blijve bij de vijf Artikelen, en bij de „ Revisie, en dat men alles in zijn geheel ftelle; als mede „ dat men te voeren aan onze zijde geene nadere verklaring „ doe, al zou men den dienst moeten verlaaten.” Op de „ vraag des Advokaats, „ Of de Remonstranten niet zouden „ kunnen ftellen eene Confessie of Geloofsbelijdenis, op al- „ ler naam”, was 't antwoord: *Neen: ik weet daar geenen raad toe. Daar zijn Confessien genoeg, niet dan te veel.* Als de Advokaat daar op hernam, *Zij zullen u veroordeelen als wederhoorigen;* „ Laat ze dat doen”, was 't antwoord van UITENBOGAARD; „ wij zijn hun gezelschap moede. De „ Heeren zullen ten minfte te weeg brengen, dat wij in 't „ Vaderland mogen woenen, en deszelfs vrijheid genieten, „ gelijk de Lutherschen, en anderen. Hoe 't ook gaa”, dus vervolgde hij, „ 't is beter dat wij alles lijden, dan dat „ wij oorzaak zouden geeven tot bloedftorting, of burger- „ krijg.”

Een bewijs van de gemeenzaamheid, tusfchen 's Lands Ad- „ vokaat en UITENBOGAARD, vertoonen deeze gesprekken. Wij

1109.

mogen hier niet verzwijgen de laatste zamenkomst. Deeze viel voor op den negenëntwintigsten Augustus des Jaars 1618, dag, op welken de Heer van OLDENBARNEVELD wierdt gevangen genomen. UITENBOGAARD des morgens ten zeven ure bij den Advokaat koomende, in deszelfs Schrijfvertrek, met oogmerk om zekere Remonstrantie, het Sijnode betreffende, om te dienen voor de Staaten, in te leveren, vondt hem niet, naar gewoonte, bezig met schrijven, maar ledig zitten op eenen stoel, met den rug na den tafel gewend, en met een zeer treurig gelaat. Dit bewoog hem, den Advokaat, met weinige woorden, te vermaanen tot standvastigheid, biddende hem, zich te vertroosten en te versterken met de voorbeelden van zo veele treffelijke mannen van alle tijden, die hun Vaderland de treffelijkste diensten hebbende gedaan, allerkwalijkst waren beloond. Dit gezegd hebbende, gaf hij OLDENBARNEVELD de hand, voor de laatste maal, hem in de hand des Almagtigen beveelende. Onder dit gesprek, gelijk hij elders verhaalt, gevoelde hij zulk eene ongewoone inwendige beweging, als of zijn gemoed hem eenig aanstaand groot onheil hadt voorspeld.

In den zelfden avond verliet UITENBOGAARD 's *Graavenhage*, op het aanhouden zijner vrienden. Naa een kort verblijf in 't Land, begaf hij zich na *Antwerpen*; naa alvorens schriftlijk verlof te hebben bekoomen van den Kerkenraad, bij 't welk hem wierdt vergund, dat hij in zijnen dienst zou mogen sijnstaan, om eenige bijzondere zaaken te verrigten, tot den tijd toe, als bij den Kerkenraad anders zou worden goedgevonden. Zedert wierdt hij geheel van den dienst ontslagen; onder beding, dat bijaldien de Gemeente hem vervolgens mogt beroepen, hij zou gehouden zijn, den dienst wederom te aanvaarden. Men voegde bij dit ontslag eene dankbetuiging voor zijnen goeden, oprechten en getrouwen dienst, meer dan achtëntwintig jaaren aan de Gemeente be- weezen; met verklaring, dat hij zich, zo in de Leere, overeenkomstig des Heeren Woord, als in zijn leeven, altijd oprecht, eerlijk en vroom hadt gedraagen. In een Vertoog, den Algemeene Staaten toegezonden, verklaarde UITENBOGAARD, als eene verdediging van zijn vertrek, „ dat het nu

„ met hem zo verre was gekoomen, dat hij, in de tegen-
 „ woordige gesteltenis van zaaken en tijden, in den *Hage*
 „ niet gaan noch staan, noch spreken noch zwijgen, noch
 „ iets ter waereld bedrijven konde, dat niet zoude worden
 „ misduid, verdraaid, gelasterd, en ten kwaadsten overge-
 „ draagen, om daar uit nieuwe oorzaak van bezwaarnisse
 „ tegen hem te smeeden.” Na zij vertrek wierdt hij, van
 goeder hand, zelf van wegen de Prinsesse Weduwe van
Oranje, en van wegen haaren Zoone, Prins FREDRIK HEN-
 RIK, gewaarschuwd, dat hij niet wederom in 't Land moest
 koomen, al ware 't dat hem Vrijgeleide wierdt aangeboden.

En, inderdaad, zeer hevig was het misnoegen, welk voor-
 al de thans ijvervolle Geestlijken tegen UITENBOGAARD had-
 den opgevat. Het gedrag van het Zuidhollandsche Sijnode
 kan daar van, onder andere, ten bewijze dienen. Op den
 negenentwintigsten October, en dus twee maanden naa zijn
 vertrek uit 's *Hage*, schreef de Kerkvergadering een briefje,
 waar bij hij, tegen den vierden November, voor het Sijnode
 wierdt ontbooden, om aldaar te hooren, 't geen hetzelfde
 hem hadt voor te stellen. De Huisvrouw van UITENBOGAARD,
 die zich nog in 's *Hage* onthieldt, en aan welke op den der-
 tigsten het briefje wierdt ter hand gesteld, gaf tot antwoord,
 dat zij het haaren Man zou doen toekoomen, doch dat hij
 te verre van de hand was, om op den bepaalden dag te kun-
 nen verschijnen. Dit niettegenstaande, en zonder verdere
 dagvaarding, nam het Sijnode, ten gestelden dage, de zaak
 van UITENBOGAARD bij de hand, en velde, op staanden voet,
 geen vonnis, van woord tot woord van den volgenden inhoud:

„ Alfoo JOHANNES UITENBOGAERDT, Predikant in den *Hage*,
 „ verschreven synde om te compareren op de Sijnode van
 „ Snidthollandt, vergadert tot Delft, niet is verscheenen, en
 „ de vergadering bevindt hem op verscheide manieren onbe-
 „ hoorlyk te hebben gedraegen, soo met sich te stellen als
 „ het principaelste hoofd, directeur of beleider van alle de
 „ Kerkelijke swaerigheden, die ontstaan syn, soo uit de van
 „ hem eerst overgegevene Remonstrantie, als van hem ge-
 „ procureerde substractie der Kerkelijke persoonen uit de
 „ gewoonlijke Kerkelijke Censuren, als ook met verscheide

„ lasterf-

„lasterlijke schriften uit te geven tot merkelijke blaeme, niet
 „alleen van veele voortreffelyke Leeraeren der Kerken,
 „maer ook tot lasteringe van de waere Religie selve strek-
 „kende: overwegende daerenboven, dat hy trouwlooslyk
 „syne Kerke heeft verlaeten, onder dekfel dat hem acte
 „van absentie voor een tydt lang van syn Kerkenraedt soude
 „verguut wesen, en als nog fugityf is, heeft de Synode
 „den gemelden UITENBOGAERDT gedeporteert, gelyk sy hem
 „deporteert by desen van alle Kerkelyke diensten, tot dat
 „hy de Synode, of haeren Gedeputeerden sal hebben gedaen
 „volkomen contentement of satisfactie: gelyk hy ook sich soo
 „lange sal onthouden van den heiligen Avondtmaele.” Zo
 ras UITENBOGAARD van dit Vonnis kennis hadt gekreegen,
 selde hij daar tegen eene breede Verantwoording; gelijk ook
 eene Verdediging van zijn gedrag, briefswijze aan Prinsse
 MAURITS ingerigt. Doch hij vondt daar bij geene baate,
 even min als bij een Vertoog, omtrent dien zelfden tijd,
 even als de gemelde Schriften, uit *Antwerpen* den Algemeene
 Staaten toegezonden.

Terwijl UITENBOGAARD zich te *Antwerpen* onthieldt, ver-
 loor hij de zaak zijner broederen Remonstranten, die voor
 het Dordrechtse Sijnode gedagvaard, en met hetzelfde in
 onderhandeling waren, niet uit het oog. Van tijd tot tijd
 zondt hij brieven aan dezelve, deels om hen tot standvastig-
 heid en kloekmoedigheid aan te spooren, deels om hun van
 goeden raad te dienen. In 't bijzonder liet hij een uitvoerig-
 gen brief afgaan, ter gelegenheid van den eisch aan de ge-
 daagde Remonstrantsche Predikanten, omtrent het teekenen
 van eene *Acte van Stilstand*, als eene voorwaarde om in het
 Land te mogen blijven. Met veel ernst zegt hij hen daar in
 van het aangaan van zulk eene verbintenis te rug te houden.
 Omtrent den eisch zelven: „Wy verwonderen ons meest”,
 dus schreef hij, onder andere, „hoe de Heeren uwe E. E.
 „soo schandelyke propositie hebben durven doen, en sich
 „niet ontsien hebben sich soo bloot te geven, en hunne
 „schaemt t'ontdekken. Wie en siet niet waer onse partyen,
 „die de Heeren opmaeken, heen willen, en wat men soekt?
 „naemelyk in 't Kerkelyk en in 't polityk den luiden een

„ bal in de mond te steeken, en alsoo gelyk als nae 't vier
 „ te leiden, op dat haere ongerechtigheit niet aen den dagh
 „ en kome, wel weetende, hoe ruineus hun dat soude syn.
 „ Nu (dus gaat hij voort) wat het kusten aengaet, wy lae-
 „ ten hun 't gelove gaerne houden om daer op soo gemak-
 „ kelyk te sitten, als sy mogen, tot dat iemant anders koo-
 „ me, die het hun van onder wegh nemen, gelyk sy het
 „ anderen wegh gerukt hebben, maer soo veel aengaet het
 „ Kerkelyke, men magh mogh en kan hun daer immers in
 „ diervoegen soo sy daer inne gaene, niet te wille wesen.
 „ Siet men niet” (dus vervolgt UITENBOGAARD) „ dat de
 „ vroomme Heer OLDENBARNEVELT, om die saek voornament-
 „ lyk, die men nu op hoope sommiger slauhartigheit gaerne
 „ t'eenemaal gedempt saege, naemelyk om de saeke van reli-
 „ gie (waht hier op schijnt alles te draeijen) syn bloedt
 „ heeft moeten storten? Siet men niet, dat alle d'andere
 „ vroomme Heeren, en wy meede, voor onse posten, daer-
 „ om in 't lyden syn? Sullen wy Kerkelyke nu selve te vo-
 „ ren geven, 't geen daerom de vroomme polityke hebben
 „ moeten lyden? Wat sal men seggen van ons, is 't saeke dat
 „ wy om wat gagie, of om in 't landt te blyven, sitten by
 „ den haert, op ons gemak, belooven te swygen, 't geen
 „ ons Godt en de wettige Overheit belast heeft te spreekē?
 „ *Non possumus, quæ vidimus et audivimus, non loqui.*”

In zeker schrift, omtrent dien zelden tijd gesteld, waar
 in UITENBOGAARD de onschuld van zijnen vriend den onthoof-
 den Advokaat VAN OLDENBARNEVELD tragt te betoogen, berst
 hij uit in deeze woorden: „ O ondankbaer Hollandt, hoe
 „ hebt gij konnen toelaeten (want ik beken 't, dat gij 't niet
 „ hebt gedaen) dat men dien man door beuls handen heeft
 „ doen sterven, en overroepen, dat hy 't Landt hadt willen
 „ beroeren, jae verraeden? Hoe sult gy desen vlek immer-
 „ meer afwaschen? Al syt gy waterryk, hier sal u noch-
 „ tans water ontbreeken, en uwe kinderen sullen mogelyk
 „ dese uwe domme ondankbaerheit bekooopen en beweenen,
 „ soo de Heere niet merkelyk voor u waekt.”

Terwijl UITENBOGAARD zich in *Brabant* onthieldt, deedt
 men veele moeite om hem in handen te krijgen. In 't laatst
 van

en Febr
 neg men
 jeket ter
 Antwerpen
 ginar in
 en gepoot
 bint Con
 hier nit l
 bliff, om
 iemant Pr
 in 't Hoge
 schie den
 derraecht,
 den Gew
 ageren l
 ders, an
 feukre, e
 Binnen zi
 der de bes
 nu vouch
 de doodlij
 zij haeren
 soeking de
 hui, also
 zijn hals
 roepen, en
 van niet te
 d'overden
 nigt hadden
 my leeven
 op vierde
 nu veele
 der Vomis
 met verbeur
 te vierde
 in ITLLA
 aan naged
 Veruvoor

van Februarij, of in 't begin van Maart des Jaars 1619, zag men eenige hoopen Ruiters van *Bergen op den Zoom*, ieder zeven in getal, aan verscheiden kanten rondom de Stad *Antwerpen* zwerven. Op zekeren dag kwamen ten huize, alwaar UITENBOGAARD zich onthieldt, twee Ruiters, gelaarsd en gespoord, vragende na eenen man in de buurt, zijnde een bitter Contraremonstrant, alwaar zij ingingen. UITENBOGAARD, hier uit besluitende dat men hem zocht, nam een ander verblijf, om te veiliger te schuilen. Niet lang daar naa, als iemand Prinse MAURITS hadt aangediend, dat UITENBOGAARD in 's *Hage* in zijn huis was, deedt men, in den nacht, tusschen den zestienden en zeventienden Maart, omtrent middernacht, zijn huis, staande op den Singel van 't Hof, door den Geweldigen en een deel Soldaaten, van vooren en van agteren bezetten. Men beklom het huis van agteren met ladders, aan de tuinzijde, terwijl men met hamers de voordeur beukte, om dat dezelve niet spoedig genoeg geopend wierdt. Binnen zijnde, zocht men overal, en stak met rappieren onder de bedsteden, in 't stroo, en in de turf. Toen men hem niet vondt, ging het op een raazen en tieren; men dreigde de doodlijk verschrikte huisvrouw met gevangenisse, indien zij haaren Man niet aanwees. Thans ging men elders huiszoeking doen, latende, intusschen, drie personen in zijn huis, alzo men verspreidde, dat 'er geheime schuilplaatzen in zijn huis waren. Doch de Metzelaar, voor de Heeren geroepen, en daar over ondervraagd zijnde, verklaarde daar van niets te weteen. Men verhaalt, dat Prins MAURITS, zeer t'ovreden zijnde op de geenen, die hem dus kwalijk onderdicht hadden, zou gezegd hebben: *Nu krijg ik den Vogel mijn leeven niet. Hij zal ons 't spel maaken.* Kort daar op wierdt UITENBOGAARD driemaal ingedaagd, en alzo hij niet verscheen, op den vierëntwintigsten Maj des Jaars 1619, het Vonnis van ballingschap ten eeuwigen dage uitgesproken, met verbeurdverklaring van alle zijne goederen. In het Vonnis wierdt geene misdand gemeld; *de Regters*, zo als de Fisikaal SYLLA naderhand verhaalde, *hadden met voorbedagtheid zulks nagelaaten, om dat zij met geene Blaauwboekjes (of Verantwoordingen) gediend waren.*

Zo ras UITENBOGAARD van dit Vonnis de tijding hadt ontvangen, nam hij in beraad, om elders eene verblijfplaats te zoeken. Zijne keuze viel op *Staden*, van ouds eene vrije Rijkstad, in het Hertogdom *Bremen*. De Heer MARTINUS VAN DER MEDE, Burgemeester dier Stad, hadt hem hoop gegeven, aldaar eenige vrijheid voor de Remonstranten te zullen verwerven. Maar toen UITENBOGAARD Vrijgeleide voor zijn perfoon liet verzoeken, wierdt daar in zwaarigheid gemaakt bij den Raad. Eenige leden daar van was door de Lutherfche Geestlijkheid in 't oor geblaazen, hoe het te vreezen stondt, dat UITENBOGAARD, door zijne komst, ook de Kerk aldaar zoude beroeren. Daarenboven was 'er, ten deezen tijde, eene zo nauwe verbintenis tuschen de Staaten der Veréénigde Nederlanden en de Stadingers, dat zich UITENBOGAARD niet veel veiligheids beloofde, indien de gemelde Staaten mogten goedvinden, hem op te eischen.

In de maand Junij des zelfden Jaars 1619 kwam Prins FREDERIK HENRIK te *Antwerpen*, op deszelfs reize na *Frankrijk*. UITENBOGAARD zich bij den Prins om gehoor vervoegd hebbende, wierdt gunstig en zeer vriendelijk ontvangen. Zijne aanspraak diende, om zijne onschuld te betoogen, en hoe zeer men Prins MAURITS, ten zijnen opzigte, hadt misleid. UITENBOGAARD voegde 'er nevens, dat, ondanks het ongelijk, hem aangedaan, hij altoos zou blijven een getrouw liefhebber van het Vaderland, en een getrouw dienaar van beide hunne Doorluchtigheden. In zijn antwoord liet de Prins, onder andere, zich in deezen zin hooren: „Ik ben „uw Vriend, en zal u in 't wederkeeren nader spreken, „niet twijfelende aan uwe opregtheid. Gij moet” (voegde 'er de Prins nevens) „de boosheid der tijden wat toegeeven, en nu de les van geduld, die gij mij en anderen geleerd hebt, zelve oeffenen.” Dit gesprek viel voor tegen den middag, zo als de Prins gereed stondt om zich aan tafel te zetten. Hij nodigde UITENBOGAARD aan denzelfen; doch deeze bedankte ootmoediglijk voor die eere, zeggende dat zulks ongeraaden was, wenschte hem eene gelukkige reize, kuste hem de handen, en nam afscheid. Vermits deeze samenkomst voorviel, in eene Kamer van eenen Herberg aan
de

de Straat, en met opgeschoovene Raamen, en aldus van veel volks gezien wierdt, hoe gemeenzaam de Prins UITENBOGAARD behandelde, gaf hem zulks geen klein aanzien bij de burgers van *Antwerpen*.

Min gunstig was de ontmoeting, welke hem, kort daar naa, van wegen Prinsse MAURITS bejegende. Van goeder hand wierdt hem berigt, dat men, van nieuws, eenen toeleg hadt gemaakt, om zich van zijnen persoon te verzekeren, en dat men Prins MAURITS hadt hooren zeggen, *dat UITENBOGAARD het Land te Brusfel verreidt, en van binnen 't vuur slookte*. Grond tot deeze aantijging hadt gegeven, eene reize van UITENBOGAARD na *Brusfel*, met oogmerk om de Aardshertogen aldaar verslag te doen van het onregt, welk den Remonstranten te *Antwerpen* wierdt aangedaan. Men hadt, naamelijk, ten Hove angebragt, dat in de laatstgemelde Stad tien of twaalf van hunne Predikanten heimelijke vergaderingen hielden, en predikten. Hier op ontving de Bischof van *Antwerpen* aanschrijven, om UITENBOGAARD, nevens de overigen, binnen drie weeken de Stad te doen verlaten. UITENBOGAARD, deeze aanzegging ontvangen hebbende, verzekerde dat de Remonstranten aldaar niet hadden gepredikt, en bragt met veele moeite te wege, dat men 'er hen nog verder duldde. Ondanks deeze verzekering, wierdt, kort daar op, UITENBOGAARD, door den Vicarius of Stedehouder des Bischofs, eene Akte voorgeleid, begeerende, dat hij, uit naam van alle de Remonstrantsche Predikanten, die toet te *Antwerpen* waren, dezelve zou teekenen, en daar bij belooven, *niet te zullen prediken, of in eenige maniere eenige godsdienstoeffening verrigten*. Doch UITENBOGAARD weigerde zulks beleefdelyk, met te zeggen, *dat hij liever op slaanden voet wilde vertrekken, dan zulk eene Akte teekenen*. Hij bekleedde die weigering met verscheiden redenen, onder andere deeze, dat daar de Remonstranten het teekenen van zulk eene Akte, in hun Vaderland, door hunne Overheid hun voorgeleid, hadden geweigerd, het daarom zeer opspraaklyk zijn zoude, indien zij iets in Brabant deden, 't geen zij in Holland hadden geweigerd. Hij voegde 'er nevens, dat de Remonstranten wel wisten, waar zij waren,

en

en welke Plakaaten aldaar plaats hadden. Indien zij daar tegen misdedden, men mogt hen deswegen straffen.

In de maand Maj des Jaars 1620 ontving UITENBOGAARD eene boodschap van PIETER PEKLIUS, Kanselier van *Brabant*, waar bij hij op het Huis *Cantecroy*, buiten *Antwerpen*, ontboden wierdt. In zijne aanspraak erkende de Kanselier, dat de Katholijken, eertijds, zich te hard en onbuigzaam omtrent de Protestanten hadden betoond, en voegde 'er nevens, dat vermits men de zaaken nu anders begon in te zien, hunne Hoogheden de Aardshertogen daar toe zouden kunnen gebragt worden, dat zij in de Steden, welke zij vervolgens op de Algemeene Staaten der Veréénigde Gewesten zouden mogen bemagtigen, aan de Remonstranten vrijheid van Godsdienst zouden vergunnen, om reden, zeide hij, dat de Remonstranten gemaatigder zijn, en in eenige punten de Katholijken nader koomen. Ook gaf hij van verre iets te verstaan, omtrent het stuk der bestellinge van de Wethouderschap in die Steden. UITENBOGAARD, wel bemerkende, hoe duister dit voorstel ook geopperd wierdt, wat daar mede beoogd wierdt, betuigde zijn genoegen over het goedvinden der Aardshertogen, om den Protestanten vrijheid van Godsdienst te vergunnen; doch verklaarde met een niet te begrijpen, hoe zulks konde geschieden buiten groot nadeel zijns Vaderlands, „aan 't welk ik mij”, was zijn zeggen, „van God en de natuur ten uitersten verbonden houde, om deszelfs behoudenis en voordeel te zoeken, naar mijn beroep en vermogen. Dit's eene zaak (besloot hij) die te teder is om voor mij slegt, verdreeven en bedroefd man, daar veel van te spreken.” Wieters zocht de Kanselier UITENBOGAARD te beweegen, dat dezelve zijn verblijf te *Brusfel* zou koomen neemen. Doch deeze antwoordde daar op, dat zijne gelegenheid van zaaken zulks niet gedoogde; en dat hij niets anders hadt te verzoeken, dan dat hem en den zijnen een gerust verblijf te *Antwerpen* mogt worden toegeestaan.

Hoewel UITENBOGAARD zich aldus van eene reize na *Brusfel* hadt ontslagen, men vondt, nogthans, middel om hem derwaarts te lokken, onder voorgeeving van verbodene vergaderingen der Remonstranten te *Antwerpen*, en dat hij deswegen

wegen zic
na zijne
jaars 1620
Die ma d
nige moor
Hier na det
ra de gev
de gefchil
wegen een
geijnd afg
omv. In
„ merke
„ en redet
„ in Holl
„ niet te
„ mer oos
„ doen ver
„ lever in
„ 's landes
de, vragde
broeder van
(de Remon
woorde,
dat zijne D
bet niet o
willen help
hier op de
voors eene
zaak op een
flocus van
geeven te
wees de a
ging van d
wonen, ge
zels: Neer
niet wijger
broden.

wegen zich bij de Aardshertogen moest verantwoorden. Kort naa zijne komst, kwam hij, op den vijftienden Majj des Jaars 1620, met den Kanselier PEKKIUS andermaal in gesprek. De zaak der Remonstrantsche bijeenkomsten wierdt met weinige woorden afgedaan; en vragde hem daar op de Kanselier na den oorsprong der Kerkelijke geschillen in Holland, na de gevoelens der Remonstranten, en hoedanig deeze in die geschillen zich gedraagen hadden. UITENBOGAARD deswegen een kort verslag gedaan hebbende, wierdt het verder gesprek afgebroken door de komst des Hertogs VAN AARSCHOT. In 't heengaan zeide hij nog, onder andere; „Ik merke wel dat men ons hier duldt om politijke inzigten en redenen van Staat, op hoope dat wij eenige verandering in Holland zullen uitwerken. Maar die is van onze zijde niet te verwagten. Daarom vreeze ik, dat men, ziende dat met ons tot zulk een toeleg geen voordeel is te doen, ons zal doen vertrekken op een ongelegenen tijd. Wij zouden dat liever in tijds weeten, om ons daar tegen te wapenen.” 's Anderen daags bij den Markgraaf VAN SPINOLA ontbooden zijnde, vragde hem deeze, onder andere, na FREDERIE HENRIK, broeder van Prinse MAURITS, en of *deeze van de hunnert* (de Remonstranten) *ware*? Waar op de andere hem antwoordde, zulks niet te kunnen zeggen, maar te gelooven dat zijne Doorluchtigheid hem (UITENBOGAARD) in 't bijzonder niet ongunstig was, en de Remonstranten wel zoude willen helpen, indien hij konde. „Gij zegt wel”, hernam hier op de Markgraaf, „indien hij konde”; betuigende voorts eene bijzondere hoogagting voor Prins FREDRIK. Als daar op SPINOLA aan onzen balling hadt berigt, aan den Pensionaris GAVARELLES, van wegen hunne Hoogheden, last gegeeven te hebben om hem eene Jaarwedde toe te leggen, wees de andere zulks met eerbiedige en beteeftde dankbetuiging van de hand, zeggende, een vast besluit te hebben genomen, geen Jaargeld aan te neemen. Daar de andere op zeide: *Neen, neen, gij zijt het waardig: gij moogt het niet weigeren*; waar mede deeze samenkomst wierdt afgebroken.

In de maand Augustus des zelfden jaars ontving UITENBOGAARD eene boodschap van wegen den Markgraave DE QUEDA, Gezant van Spanje te Brusel, die hem wenschte te spreken. Onder een en ander voorwendzel wist hij thans deeze reize te ontgaan. Doch op een tweede ontbod, begaf UITENBOGAARD zich derwaarts. De Gezant hem bij zich in zijn Kabinet hebbende doen koomen, en hem bevolen om neder te zitten „ Ik heb u nergens anders om ontbooden”, zeide hij, „ dan om u te zien, om dat ik veel goeds van u gehoord heb; 't welk mij zeer deedt wenschen dat gij Katholijk waart; gij zoudt veele goede diensten kunnen doen. Ik heb u anders niet te zeggen, dan alleen dit.” De Gezant thans zeer bezet zijnde met bezigheden, gaf hem UITENBOGAARD alleen het volgende tot antwoord: „ Het bevel van Uwe Excellentie, mij hier ontbiedende, heb ik willen gehoorzaamen: daarom ben ik gekoomen. Ik bedank Uwe Excellentie ten hoogsten voor zijn genegen ge- moed, en bidde ootmoediglich niet kwalijk te willen nemen, dat ik mij genoodzaakt vinde Uwe Excellentie in ge- moed te verklaren, dat ik mijnen Godsdienst niet kan veranderen, noch uittrekken de liefde en pligt, die ik mijnen Vaderlande schuldig ben, hoewel ik van zommigen in hetzelfde zeer kwalijk ben gehandeld, buiten mijne verdienste. Ik verzoëke anders niet dan vrijheid van Godsdienst en Geweeten, onder de Regeering der Overheid, waar ik ook woone. Ik en alle mijne medebroeders zijn gezind, alle gehoorzaamheid, naar Gods wil, aan hunne Hoogheden te betoonen, zo lange als wij woonen onder hun gebied, zonder dat men immermeer eenige weerspan- nigheid, veel min factie of oproet, onzenhalve heeft te vreezen.” De Gezant, van wegen zijne bezetheid, thans geen en tijd hebbende, om zich tot een verder gesprek in te laten, gaf met betuigingen van genegenheid aan UITENBOGAARD zijn afscheid, en de verklaring van zijnen wensch, om, bij voegzaamer gelegenheid, uitvoeriger met hem te spreken.

Naa zijne wederkomst te *Antwerpen*, ontving UITENBOGAARD een bezoek van den Pensionaris GAVARELLES, onder
voos-

voorgeeven van hem te willen spreken over zekere Rente, welke de huisvrouw van onzen balling in *Brabant* hadt, en die vóór het Bestand was verbeurd verklaard. Eene wijf tijds hier over gesproken hebbende, zegt hij UITENBOGAARD een tamelijk groot papier vol gólds, gelijk hij zag uit het glinsteren, naardien het papier boven los was, in de hand te stoppen. Maar hij zijne hand te rug trekkende, en gevraagd hebbende, wat zijne Edelheid daar mede voor hadt: „Ik „bid u”, hernam daar op de Pensionaris, „neem dat aan, „van wegen hunne Hoogheden. ’t Is niets; ’t heeft niet te „beduiden: dat weet ik wel. Zijne Hoogheid wil meer voor „u doen; hij is van voorneemen, u hier te geeven ’t zelf- „de en nog meer Traktement jaarlijks, dan gij gehad hebt „in ’s *Graavenhage*.” Op dat zeggen borst UITENBOGAARD uit, met groote ontseltenis, in deeze woorden: „Mijn Heer „GAVARELLES, ik dank zijne Hoogheid voor zijne goede „gunst en ben zijn ootmoedige dienaar. Neem niet kwalijk „’t geen ik zegge. Houd niet dat het kooft uit trotsheid; „mijne zaaken staan ’er niet na om trots te zijn. Ik weet „hoe men Vorsten giften behoort te bejegenen, als daar „geene andere inzigten van groot gewigt mede gemengd „zijn. Ik heb beslooten, niet eenen penning van hunne „Hoogheden aan te neemen, noch eenig Jaargeld, hoedanig „het ook moge weezen. Ik heb het niet verdiend. Ik heb „hunne Hoogheden nooit dienst gedaan, noch kan dezelve „dienst doen in eenigerlei manieren. Zo lang als ik mij „weet te behelpen, en te vreden ben met brood en water, „daar ’t, God lof! met mij nog niet toe gekoomen is, zal „ik van geen vreemden Prins eenen stuiver ontvangen. Wil, „uwe Edelheid voor mij en mijne huisvrouw iets doen, „help mij aan de Rente, daar wij straks van spraken, en „dat de agterstallen betaald worden van de Staaten van *Bra- „bant*, daar de Rentebrief op houdt.” Op deeze weigering nam de Pensionaris zijn afscheid, met belofte, aangaande de Rente (zij was vijfentwintig Gulden ’s jaars) zijn best te zullen doen: zo als ook met ’er daad geschiedde.

Al dit gaan en keeren van UITENBOGAARD na en van *Brus- sel*, dat spreken met den Kanselier PEKKIUS, met den Veld-
XXX. DEEL. G heer

heer SPINOLA, met den Spaanschen Gezant DE QUEVA, met den Pensionaris GAVARELLES en andere Spaansgezinden of Spanjaarden: dit alles konde niet zo verholten blijven, of het gerugt daar van vloog over na Holland. Hier, gelijk het in dusdanige omstandigheden en toedragt van zaaken gemeenlijk gaat, strooide men allerlei gerugten ten zijnen nadeele uit. Men vertelde, dat UITENBOGAARD tot het Pausdom was overgegaan, en den voortogt hadt in de staetlijke Ommegangen. Elders wierdt met verzekering gezeld, dat hij, naa veel zoeken en aanhoudens, Raad der Aardshertogen was geworden, en met dezelve in beslootene kamer, daar niemant wierdt toegelaaten, raadpleegende, alle de geheimen des Lands openbaarde. De berugte Amsterdamsche Predikant SMOUTIUS liet zich openlijk verluiden, dat hij, naa het eindigen van het Bestand, bij den Aardshertog Predikant in het Leger zijn zoude, zo als hij voormaals bij Prins MAURITS geweest was. Om alle deeze gerugten te logenstraffen, vondt UITENBOGAARD geen dienstiger middel, dan *Brabant* te verlaaten, en elders zijn verblijf te neemen. Doch in de keuze hier omtrent konde hij tot geen vast besluit koomen. Hij hadt wel voornaamelijk het oog op *Staden*, werwaarts hij, in de maand Maart deezes Jaars 1620, door de Burgemeesters en Raadsheeren, door eenen vriendlijken brief genodigd was. Maar 'er booden zich zo veele zwaarigheden aan, dat dit ontwerp niet volvoerd wierdt.

Te midden van alle deeze ontrustende wederwaardigheden, bezat, nochtans, UITENBOGAARD genoegzaame bedaardheid van geest, om, nevens verscheiden anderen, aan de verdediging der Remonstranten te arbeiden. In 't laatst van het sraaks gemelde jaar kwam te *Antwerpen* van de Drukperze, een Geschrift, door hem, geduurende dat jaar opgesteld, getiteld: *Vrijmoedig Onderzoek van verscheide Plakkaeten in de geunieerde Provinciën, binnen twee jaeren herwaerts gepubliceert tegens de Christenen ingeboorenen en inwoonders derselven Landen, die men Remonstranten noemt*. Men hadt de Afdrukzels van dit Boek na *Leiden* gezonden, om van daar door het Land verspreid te worden. Ongelukkig vielen zij in handen van den Schout, die 'er zo veele Bladen

VAN

van bekwaam, dat de Drukker in beraad leide, of het oirbaar ware, dit Werk te herdrukken. Doch verstaan hebbende, dat 'er groote begeerte was om het Geschrift te leezen, nam hij den herdruk bij de hand, en vondt toen middel om het Werk alomme te verspreiden. In dit Geschrift ontmoette men eenige scherpe uitdrukkingen, welke UITENBOGAARD naderhand alleen daar mede verdedigde, dat het gesteld was in de eerste hitte der vervolgingen, en, diensvolgens, ligtelijk, eenige uitdrukkingen konden uit de pen vloeien, voor welke hij, in meer bedaarde tijden, zich wel zoude gewagt hebben.

In nieuwe bekommering raakte eerlang UITENBOGAARD. Nevens EPISCOPIUS en GREVINKHOVEN, hadden zij gezamentlijk, als Directeuren der Remonstrantsche Societeit, uit *Antwerpen* de zaaken der Remonstranten, binnen 's Lands, door brieven en bezendingen bestuurd. Van wegen het eindigen van het Bestand, tusfchen *Spanje* en de Veréénigde Gewesten, 't welk in de maand April des Jaars 1621 zou voorvallen, zou hun eigen verblijf aldaar niet meer veilig weezen, en diensvolgens hunne zorge voor de broederfchap een einde neemen. Men wendde het oog na alle kanten, doch vondt overal zwaarigheid. UITENBOGAARD helde meest na *Frankrijk*, alwaar hij veele vrienden hadt, en de meeste gunst hoopte te zullen vinden. Onder dit alles wierdt 'er, aan de Spaansche zijde, vlijtig gearbeid om hem in *Brabant* te houden, door de aanbleding van Jaargelden, zonder dat hij onder eenige verbintenis zoude leggen, indien hij slegts blijven wilde. Maar hij floeg alles af, en zeide niet te kunnen blijven, 't en ware men den Remonstranten vrijheid van Godsdiensstoeffeninge in hunne huizen toestondt.

Inmiddels hadt de Spaansche Gezant te *Brusfel* kennis bekoomen van UITENBOGAARDS voorneemen, om zich na *Frankrijk* te begeeven. Andermaal ontboodt hem de Markgraaf, en zocht hem, met veele redenen en groote beloften, tot blijven te beweegen. Te merkwaardig is het gesprek, 't welk thans voorviel, dan dat wij hetzelfde, hoewel eenigzins uitvoerig, hier niet zouden mededeelen. Op de aanspraak des Gezants gaf UITENBOGAARD tot antwoord „ Dat hij hunne

„ Hoogheden ootmoediglijk bedankte voor het verblijf, aan
 „ hem en anderen zo lang verguyd; maar dat het hem niet
 „ mogelijk was, daar langer te woonen, als men met Hol-
 „ land in oorlog zou zijn, en wel om de volgende redenen:
 „ *Vooreerst*, om dat men in 't Vaderland altijd vermoeden
 „ zoude hebben dat de Remonstranten in *Brabant* eenig
 „ kwaad brouwden; van welke daad hij niet alleen vrij wilde
 „ zijn, maar ook van het vermoeden. *Ten anderen*, dat
 „ men de goederen zijner huisvrouw, die zij nog in Hol-
 „ land hadt, terstond zou verbeurd verklaren. *Vervolgens*,
 „ dat hij niets doende of raadende tegen het Vaderland, al-
 „ tijd in *Brabant* verdagt zoude zijn, als of hij iets wroette
 „ of toeleide tegen den Staat van hunne Hoogheden, met
 „ heimelijke verstandhouding, en anders. *Eindelijk*, dat hij
 „ niet zou kunnen blijven, zonder in *Brabant* zijne vaste
 „ woonplaats te neemen, en vrijheid van Godsdienst te heb-
 „ ben, die hij wist dat men den Remonstranten niet zou
 „ vergunnen.” De Gezant daar naa spreekende van den Oor-
 „ log, welke tegen Holland op nieuw zou begonnen worden,
 „ vraagde aan UITENBOGAARD, wat hem daar van en van de
 „ uitkomst dagt. Daar deeze op zeide, niet te kunnen ant-
 „ woorden, als niet weetende de magt, die men van de Spaan-
 „ sche zijde zoude willen of kunnen gebruiken; maar dat hij,
 „ met verlot van zijne Excellentie, moest zeggen, dat de
 „ Koning van *Spanje*, hoewel de magtigste Vorst van het
 „ Christenrijk, iet groots bestondt, door wederom te tree-
 „ den in den oorlog met Provincien, welker magt hij te
 „ vooren, zo veele jaaren, hadt ondervonden, en, zijns oor-
 „ deels, nog meer zou ondervinden.” Op de vraag des Ge-
 „ zants, of 'er dan geen middel ware tot vrede, gaf de andere
 „ Ja tot antwoord, *indien men haar niet vrede wilde laten*.
 „ De Gezant: „ dat zou men wel doen, indien men den Ko-
 „ ning eenigzins wilde erkennen.” UITENBOGAARD, *dat zul-*
 „ *len de onzen niet doen*. De Gezant: „ Waarom niet, als
 „ men hun in de rest, niets uitgenomen, alles geeft wat zij
 „ begeeren?” De andere: *Als de Koning hun alles geeft,*
 „ *mits hem erkennende, dan beneemt hij daar mede, al was*
 „ *hij gegeeuen heeft.* *Want de erkenenis, die hij begeert,*

is, dat men hem erkenne voor Souverein; welke erkenne
 alleen al de rest met 'er tijd zal te niet doen. Maar in
 Spanje en elders, zeide de Gezant, wordt zijne Majesteit
 voor Souverein erkend; en evenwel blijven de Onderdaanen
 bij hunne Voorregten, en de Koning houdt hun 't geen hij
 beloofd heeft. Daar UITENBOGAARD op antwoordde: „Ik
 „ wil dat niet tegenspreken. Maar de Hollanders zullen in
 „ allen gevalle niet gelooven, dat men hun woord houden
 „ zal, bijzonder niet in het stuk van den Godsdienst: om veele
 „ redenen, en bijzonder om dat zulks in zijner Majesteits
 „ magt niet is, al wilde hij het doen, als zijnde een stuk,
 „ puur en alleen hangende aan den Paus.” Maar de Paus,
 „ zeide de Gezant, zal zijne Majesteit daar in dispensereen.
 „ Dit geloof ik”, hervatte daar op de andere; „ maar de
 „ zelfde Paus heeft magt, zijne Majesteit, zo hij geloof,
 „ daar naa wederom van zijnen eed en belofte te ontfiaan,
 „ om die te mogen breeken, als het oirbaar zal bevonden
 „ worden. Dit wantrouwen, ging hij voort, is zo diep in
 „ de harten der Hollanderen geworteld, dat ik niet zie, dat
 „ men hun dat immermeer zal bgneemen.” De Gezant ge-
 „ vraagd hebbende, of 'er geen middel ware om dat wantrou-
 „ wen weg te neemen? hernam UITENBOGAARD: „ Ik kan slegts
 „ één middel bedenken, hoewel ik zeer twijfel, of het daar
 „ toe genoegzaam zijn zoude; en in allen gevalle weet ik
 „ wel dat zijne Majesteit het niet doen zal.” Thans vraagde
 de Gezant naaf dat middel; waar naa de andere, vooraf ver-
 schooning voor zijne vrijmoedigheid in het spreken verzogt
 en verkreegen hebbende, zich in deezervoege uitliet: „ Dat
 „ bij aldien het zijne Majesteit en de Aardshertogen geliefde,
 „ van en uit hun zelve vrijheid van Godsdienst aan de Ge-
 „ reformeerden, in *Brabant, Vlaanderen* en in zijne andere
 „ *Nederlanden* toe te staan, mits orde stellende tegen factie
 „ en oproef, en tot verzekeringe der Roomsche Religie,
 „ voorts alle de Privilegieu in dezelve zijne Landen wel on-
 „ derhoudende, dat zulks een klaar teeken zoude zijn van
 „ zijnen goeden wil. Indien zijne Majesteit, ongedwongen,
 „ uit enkele goedertierenheid die vrijheid zijnen onderdaanen
 „ toestondt, zou men, mischien, gelooven dat hij zijn
 „ woord

„ woord zoude houden aan de Hollanders, zo als hij daar toa
 „ verpligt was volgens verdrag, bij eede bezwooren. Is 'er
 „ eenig middel om dat wantrouwen weg te neemen, zo is
 „ het dit. Dan ik weet wel”, vervolgde de Leeraar, „ dat
 „ zijner Majesteits Conscientie zulks niet toelaat; dat ook de
 „ Roomsche Kerk en de geestlijke Biegrvaders, van welke
 „ zijne Majesteit en hunne Hoogheden hunne Conscientien
 „ laten regeeren, dat in geenerlei manier zullen toestaan.”
 Maar zijne Majesteit, zeide de Gezant, zal vooraf eene Ver-
 klaaring laten uitgaan, bij welke hij zal belooven, alle Pri-
 vilegien te herstellen, ook de zulke, die deeze nieuwe Re-
 genten hebben afgeschaft. De andere verklaarde daar op zijn
 gevoelen op deeze wijze: „ Zij zullen, zeide hij, met zulk
 „ eene Verklaaring spotten: want het geen zijne Majesteit
 „ hun zoude belooven, hebben zij alreeds bij hen zelve;
 „ en de nieuwe Regenten hebben geene privilegien verbro-
 „ ken voor altijd, maar voor ééne reize alleen, om de Re-
 „ geering te veranderen naar den zin des Prinzen van Oranje
 „ en der Predikanten, met betuiging dat zulks in geen ge-
 „ volg zou getrokken worden; 't welk hun genoeg is, om
 „ zich zelve in de Regeering te handhaven; en nog gaat
 „ dit de vrijheid van Religie niet aan, daar 't meest op aan-
 „ komt, om het wantrouwen weg te neemen.” Zeer verzet
 stondt de Spaansche Gezant over deeze taal; maar nog meer,
 wanneer 'er de Leeraar, met eene Hollandsche rondheid,
 het volgende nevens voegde. „ Ik moet uwe Excellentie”,
 dus ging UITENBOGAARD voort, „ nog een woord in vrijheid
 „ zeggen, ten dienste van zijne Majesteit en hunne Hooghe-
 „ den; naamelijk, dat ik wel weet dat uwe Excellentie, en
 „ andere Heeren, ook Geestlijken, mij en mijne medebroe-
 „ ders hier in het Land zoeken te houden, niet uit liefde
 „ tot ons en onze zaaken, (hoewel ik geloove, dat zij ons
 „ aanzien voor vreedzaame luiden, en gehoorzaame inwoon-
 „ ders, die, onder het dekzel van Godsdienst, geen factien
 „ of oproer zullen aanrigten) maar uit de hoop, die men
 „ heeft geschept, dat wij door die van onze gezintheid, die
 „ zeer veel in 't Land zijn, met 'er tijd eenige wederspan-
 „ nigheid of opstand, in de eene of andere Stad, tegen den
 „ Staat

„ Staat aldaar, zouden te weeg brengen, om deeze zijde te
 „ begunstigen en de hand te bieden, als men in oorlog zou
 „ zijn getreden. Dit houde ik zeker dat verwagt wordt,
 „ en dat wij met onze directie daar toe zouden arbeiden:
 „ waar op ik uwe Excellentie wel rondelijk, met alle re-
 „ spect, ten dienste van zijne Majesteit, verklaaren wil, dat
 „ zulks vergeefs van ons zoude worden verwagt, en dat die
 „ van onze gezintheid in 't Land nimmermeer zo verre zul-
 „ len koomen, dat zij dat juk, waar mede zij nu, door 't
 „ berooven van hunne Leeraars en de vrijheid van Gods-
 „ dienst, door deeze nieuwe Regenten worden gedrukt, van
 „ den hals zullen zoeken te werpen, om een ander juk, dat
 „ zij veel zwaarder houden te zijn, en het Spaansche noe-
 „ men, op den halze te neemen. Niemand zal hun daar toe
 „ raaden, en al hadden zij 't vermogen, welk zij niet heb-
 „ ben, nimmermeer zullen zij dat doen. Want zij hebben al
 „ te zamen te groote liefde tot hunne vrijheid, en te groo-
 „ ten afkeer van deeze natie, dan dat zij dat zouden poo-
 „ gen te doen. Want al is hun groot ongelijk geschied, zij
 „ worden evenwel niet gedwongen, eene andere Religie, zij
 „ die zij niet toestaan, tegen hun geweeten te moeten aan-
 „ neemen." Ik verwondere mij over u, sprak thans de
 „ Gezant. Andere ballingen en verdreevenen uit hun Vaderland
 „ plagten te arbeiden, om weder daar in te koomen, in alle
 „ manieren en middelen, die daar toe mogten dienstig zijn.
 „ Die luiden", hernam daar op UITENBOGAARD, „ zoeken
 „ hun eigen voordeel, niets anders voorhebbende dan zich
 „ te wreken: dat is ons oogmerk niet; liever willen wij in
 „ armoede leeven, en ons met water en brood behelpen
 „ buitenslands, dan dat wij weder in 't Land zouden zoeken
 „ te koomen door onbehoorlijke middelen: want wij zijn
 „ Christenen, die onze hoop hebben op een beter hier naa-
 „ maals, en mogen daarom niets doen, 't geen ons van God
 „ verboden is. Konden wij wederom in 't Land koomen
 „ door een goeden vrede (dus ging hij voort), door welken
 „ de Godsdienst en de Voorregten mogten zijn bewaard,
 „ dat ware ons lief; anders moeten wij geduld hebben." *Gif*
 „ spreekt rond, zekte hier op de Gezant. „ Ja, mijn Heer",

daar roa
 n. Is 'er
 en, zo is
 ar, „ dat
 ook de
 an welka
 ncientien
 toestaan."
 ene Ver-
 alle Pri-
 we Re-
 op zijn
 et zulk
 Majesteit
 zelven;
 verbro-
 de Re-
 Oranje
 een go-
 is, om
 og gau
 op aan-
 verzet
 meer,
 rdheid,
 tentie"
 vrijheid
 looghe-
 ie, en
 ebroe-
 : liefde
 ij on-
 woor-
 idien
 men
 , die
 span-
 den
 Scam

daar op de andere, „Ik zeg gelijk het is, ook ten dienste
 „van zijne Majesteit, op dat men zich op geene verandering
 „door opstand van binnen door de onzen verlaate: want dat
 „zal niet geschieden.”

Voorheen hebben wij verhaald, hoe UITENBOGAARD het oog na *Frankrijk* hadt. In het midden der maand Maart des Jaars 1621 vertrok hij derwaarts, verzeld van ADRIANUS BORRIUS, weleer Predikant te *Leiden*. Zij kwamen te *Parijs*, op den drieëntwintigsten der gemelde maand. Het oogmerk deezer reize was, onder andere, deels om de zaak der Remonstranten aldaar te verdedigen, indien de Gezanten der Veréénigde Gewesten, welke zich, ten dien tijde, aldaar bevonden, iets ten hunnen nadeele mogten voorstellen; deels, om te beproeven, of, door hulp van eenige vrienden, de Koning tot eene voorpraak der bedrukten zou kunnen bewogen worden; eindelijk ook, om te verneemen, of zij, in gevalle van nood, onder de bescherming zijner Koninklijke Majesteit, in *Frankrijk* een vreedzaam verblijf zouden kunnen genieten. Met groote gunst en genegenheid wierdt UITENBOGAARD bij de voornaamste Raaden zijner Majesteit bejagend. Met den Heer de BOISSISSE in gesprek geraakt zijnde, boodt hij aan, de zaak der Remonstranten, zo wel ten aanzien van het Burgerlijke als van het Kerkelijke, in den vollen Raad des Konings, ook in 't bijzijn der Nederlandsche Gezanten, te willen verdedigen. Doch hem bleek wel haast, dat de hoop, om door voorpraak van *Frankrijk*, eenige verligting of ruimte voor de Remonstranten te bekoomen, eene ijdele verwagting was. Hierom vraagde hij aan den Heere DE BOISSISSE, „ingevalle de Heeren Staaten even onbeweegelijk bleeven, „en eenige Remonstranten het Land gingen verlaaten, om „zich te *Calais*, *Dieppe* of in eenige andere Fransche Havenstad neder te slaan, of zijne Majesteit dezelve zoude „willem neemen in zijne bescherming, en de zelfde vrijheden vergunnen als aan anderen?” daar de andere op antwoordde, dat over dit stuk in den Raad des Konings was gesproken, en dat ze vrijelijk mogten koomen. Thans deedt UITENBOGAARD nog eene andere vraag, te weeten, „of den „Remonstranten, in zulk een geval, ter plaatze, alwaar zij „zich

„ zich zouden neder slaan, vrijheid van Godsdienstoeffeninge,
„ afzonderlijk van de Hugenooten, zou worden vergund; als
„ mede, om te mogen doen drukken, 't geen zij zouden
„ noodig agten tot verdediging van hunne zaak tegen hunne
„ partijen: mits te vooren zijnde overgezien door de zoda-
„ nigen, welke zijne Majesteit daar toe zoude magtigen; en
„ wijders, dat zij zelven, zodanige vrijheid genietende, zich
„ zouden draagen in alle zedigheit en stilheid, onder de ge-
„ hoorzaamheid des Konings? ” Het antwoord van den Fran-
schen Staatsman, op deeze vraag, is merkwaardig, en ver-
dient overgeschreeven te worden. Hij zeide, dat de Remon-
stranten, die in *Frankrijk* wilden koomen, vrijheid in hunne
huizen mogten hebben, zohder dat men daar onderzoek op
zoude doen; maar dat het houden van afgezonderde Verga-
deringen bezwaarlijk zou worden toegeestaan; dat het, zijns
bedunkens, beter ware, zich zo na aan de Hugenooten te
houden als zij konden, zonder verder te scheiden; dat de
Remonstranten de hoop, om wederom in het Land te koo-
men, en, door eenige rekkelijkheid, met de partijen zich te
vereenigen, niet moesten verliezen; dat hij en veele andere
rekkelijke Katholijken de scheuringen der Christenheid, om
zaaken van Godsdienst, zeer beklaagden, en eenige hoop
hadden geschept, dat door de gemaatigheid, die de Remon-
stranten omtrent de geschillen hadden gebruikt, vrij wat goeds
voor de gantsche Christenheid zou zijn gevolgd, indien,
naamelijk, de rekkelijkheid op zulk eenen voet, dat men,
niettegenstaande eenige verscheidenheid van gevoelens, over
geschilpunten, daar de Zaligheid niet aan hing, evenwel eenig-
heid hieldt in den Godsdienst, en elkander onderling ver-
droeg, in de Hollandsche Kerken hadt plaats gegreepen.
Want, voegde 'er *BOISSISE* nevens, daar door zouden ook de
Fransche Hugenooten na gemaatigheid hebben beginnen te
luisteren, en zoude men also allesskens verder hebben kun-
nen koomen, inzonderheid, zeide hij, in *Frankrijk*, vermids
de Vrijheden, die de Fransche (Roomsche) Kerk van ouds
hadt genooten, uit hoofde van welke zij minder dan andere
van den Paus afhankelijk was. In zijn antwoord op deezen
voordragt, toonde **UITENBOGAARD**, in eene uitvoerige rede,

hoe 'er, na genoeg, de zelfde redenen in den weg stonden, waarom de Remonstranten, even min met de Hugenooten in *Frankrijk*, als met de Contraremonstranten in *Holland*, gemeenschaplijke Vergaderingen zouden kunnen houden. In eene zamenkomst met den President JEANNIN, waarin UITENBOGAARD bescheid verzocht omtrent de vrije wooning in *Frankrijk*, ontving hij van denzelfen tot antwoord, „ dat hij last „ hadt van den Heere Kanselier en van den Raad, hem te „ zeggen, dat wanneer hij in *Frankrijk* zoude willen koo- „ men, hij welkoom zoude weezen, en aldaar alle zekerheid „ vinden.” Ten zelfden tijde zocht de President hem, uit 's Konings naam, tot den Roomschen Godsdienst over te haalen, met belofte van groote voordeelen. *Ik bemin u, voegde hij 'er nevens, en wij allen; dat moogt gij wel gelooven.*

Op den zesëntwintigsten April des gemelden Jaars 1621, keerde UITENBOGAARD na *Brusel* en *Antwerpen*. Zijn verblijf te *Parijs* hadt hij eenige dagen gerekt, van wegen de tijding der ontloominge van HUGO DE GROOT uit den Loevesteinchen Kerker, en de hoop om dien doorluchtigen Landgenoot te zullen aantreffen. In eene zamenkomst deedt UITENBOGAARD uitvoerige opening van zijne verrigtingen; in welke DE GROOT volkomen genoegen nam. Tot omtrent het midden der maand Augustus vertoefde UITENBOGAARD te *Antwerpen*. Gedurende zijn jongste verblijf aldaar, vertaalde hij, in den tijd van elf dagen, de Latijnsche Belijdenis der Remonstranten, nevens derzelver Voorrede. Naa de Wethouderschap van *Antwerpen* voor derzelver beleefde herbergzaamheid, bedankt te hebben, ging hij, op den vierëntwintigsten der gemelde maand, in gezelschap van SIMON EPISCOPUS, PETRUS CUPUS, en nog twee andere vrienden, op reize na *Rouen*, alwaar zij op den laaften dag dier maand aankwamen. Niet lang vertoefde hij aldaar, maar begaf zich, eerlang, met EPISCOPUS, na *Parijs*, met oogmerk om met DE GROOT over de gemeene belangen der Remonstranten te raadpleegen. Onder andere leide UITENBOGAARD een bezoek af bij den Heer DE BOISSISE en bij den President JEANNIN, die hem, even als voorheen, minzaam bejegenden, en aangaande

de

de veiligheid der Remonstranten in *Frankrijk* goede beloften deden. De zelfde verzekering ontving hij van den Heere Kanselier van *Frankrijk*, bij welken hij zich ten gelijken oogmerke hadt vervoegd.

Vermids de afwezigheid des Konings niets verder kunnen de verrigten, keerde UITENBOGAARD, nevens EPISCOPIUS, eerlang te rug na *Rouen*, voorzien van zeer gunstig voorschrijven van den President JEANNIN aan den Heere DE RIEZ, eersten President van het Parlement van *Normandie*. Vóór hun vertrek leiden zij een bezoek af bij den Kanselier, die hen zeer vriendelijk ontving, en zijne hulp en bijstand beloofde. Diergelijk eene bejegening ontmoette hij te *Rouen*, bij de overhandigtug van zijne brieven van Voorschrijvinge aan den President DE RIEZ. In eene andere zamenkomst viel het gesprek over de vereeniging der Christenen, welke de President als eene wenschelijke zaak beschouwde, en vurig verlangde. Onder andere vraagde hij UITENBOGAARD, of hij den Roomsche Katholijken Godsdienst niet zo wel met eene goede Conscientie zoude kunnen volgen, als de Apostel PAULUS deedt ten opzichte van den Joodschen Godsdienst, toen hij met anderen in den Tempel ging, zich reinigende en offerende, hoewel de Joodsche plegtigheden waren afgeschafft? Daar UITENBOGAARD op tot antwoord gaf „ Dat de Joodsche plegtigheden „ van God waren ingesteld, de Roomsche niet; dat ook de „ Joodsche, ten dien tijde, als PAULUS dat deedt, nog niet „ afgeschafft of verboden, maar onverschillig waren, zo lang „ de Tempel stondt, en derhalven geoorlofd tot stigtige „ buiten waan van daar door geregtvaardigd te worden.”

Op verzoek van den Heere DE GROOT, vervoegde zich UITENBOGAARD, van nieuws, te *Parijs*, in de maand Januarij des Jaars 1622. Hier vertoonde hij een Verzoekschrift aan den Koning, gesteld op naam van eenige Remonstranten, om vrije Godsdienstoeffening, aan den President JEANNIN; die, het geschrift geleezen hebbende, hetzelfde goedkeurde: hem voorts raadende, om het insgelijks aan den Prins van CONDÉ, aan den Kanselier en aan den Zegelbewaarder te vertoonen; en hem gebiedende, goeden moed te hebben. En, inderdaad, de Remonstranten verwoiven, eerlang, een oogtuikend ver-
lof.

lof, om in hunne huizen den openbaaren Godsdienst te mogen oeffenen; met vermaanng, nothans, van zich te wagten voor groote Vergaderingen. De eerste Vergadering wierdt gehouden op den eersten Paaschdag, zijnde den zevenentwintigsten Maart des Jaars 1622; UITENBOGAARD voerde thans het woord, en EPISCOPIUS den volgenden dag. HOGERBEETS schreef daar over, uit de Loevensteinsche Gevangenisse, eenen brief van gelukwensching aan den eerstgenoemden; welke, omtrent deezen tijd, bij een Smeekschrift aan den Koning, voor de Remonstranten ontslag van het *regt van Aubeine* verworf. Vóór zijn vertrek uit *Parijs*, wierden UITENBOGAARD, door den President JEANNIN, brieven van Voororschrijvinge aangeboden, aan den Aardsbisshop van *Rouen*, en aan den eersten President van *Normandie*. Den laatsten nam hij gereedelijk aan; maar omtrent den eersten maakte hij zwaarigheid, alzo hij, uit dien hoofde, voor nieuwe opspraak vreesde. Vermits, evenwel, de Remonstranten aan de gunst des Presidents veel gelegen lag, durfde hij de aanbieding niet van de hand wijzen. Zeker Edelman, daar bij tegenwoordig, van den Aardsbisshop van *Rouen* hoorende gewaagen, berigtte, dat dezelve zich thans binnen *Parijs* bevondt, en boodt zich aan, om UITENBOGAARD straks bij zijne Genade in te leiden. Hij zich ook daar tegen niet durvende stellen, wierdt straks na het huis des Kerkvoogds geleid. Deeze was toen in de Misse; doch op dit oogenblik thuis koomende, wierdt UITENBOGAARD herkend, door iemand, die zich bij den Aardsbisshop bevondt; waar op deeze zijne Koets deedt stil houden, en, uit dezelve gekoomen zijnde, eer UITENBOGAARD nog een woord konde spreken, hem omhelzende, zeide: *Ik weet wie gij zijt; gij zijt mij welkoom.* Als UITENBOGAARD daar op den brief van aanbevelinge kussende, dien wilde overgeeven, *de brief is mij aangenaam*, sprak toen de Kerkvoogd, *maar gij hebt geen voorschrijven van doen.* Den brief geleezen hebbende, beloofde hem de Aardsbisshop zijne gunst en bescherming; vragende wijders, of hem iets wedervaaren was, waar in hij hulp verlangde. Hier op verstoutte zich UITENBOGAARD te zeggen, dat zijne Huisvrouw, onlangs te *Rouen*

langs

langs de Straat gaande, voor *Arminiane* was gescholden, met veele andere bedenkelijke sijnadwoorden, en dat dit alles was ontstaan door de opftoeking van zekeren Monnik, die, met hevige uitvaaringen, onder andere hadt gezegd, dat *er nieuwe Sektarissen en Kesters uit Holland waren overgekoomen, en zich aldaar hadden neergeflagen.* De aankondiging des Aardsbischops, dat hij in 't toekomende daar in zou voorzien, hadt ten gevolge, dat de kwaadftoekende Monnik na een ander Konvent buiten de Stad wierdt verzonnen. Kort naa zijne wederkomst te *Rouen*, hadt UITENBOGAARD een uitvoerig gesprek met den Aardsbischop in deszelfs paleis, waarin deeze den Hollandschen balling met veel heuschheids behandelde, zonder, evenwel, bij hem zijn wit te kunnen treffen; 't welk was, om door UITENBOGAARD de Remonstranten over te haalen tot het doen van afbreuk der Hugenooten of Franfche Gereformeerden, tot slijpinge van het Pausdom.

Met dus ginds en herwaarts zwerven in *Frankrijk* en elders, en met het dus voeden van hoope, op de wederkeering in het Vaderland, die telkens overijdel wierdt, sleet UITENBOGAARD zijne dagen. Het overlijden van Prinsse MAURITS deedt de zaak der Remonstranten, in de Veréénigde Gewesten, eenen gunstiger keer neemen. Aan dien Krijghaftigen Prinsse wierdt, gemeenlijk, de wijte gegeeven van de vervolgingen, aan welke zij ten doel gestaan hadden. Gunstiger gedagten jegens hen voedde Prins FREDERIK HENRIK, diens broeder, en opvolger in de Stadhouderlijke en andere waardigheden. De maare van den doöd des eersten, en van de verheffing des laatstgenoemden, was niet buitenlands verspreid, of verscheiden Remonstrantsche Leeraaren, die, zints eenigen tijd, heimelijk en ter sluik in het Land verkeerd hadden, bestonden zich openlijk te vertoonen. Anderen, die, veiligheidshalve, zich buiten schoots hadden gehouden, keerden van lieveriede te rug. Onder deeze behoorde UITENBOGAARD. In het einde van September des Jaars 1626 kwam hij te *Rotterdam*, en van daar, heimelijk, in 's *Graavenhage*; alwaar hij, op den negenden Januarij des volgenden Jaars 1627, een Verzoekfschrift inleverde bij de Algemeene Staaten,

om verlof te bekoomen van zich te mogen zuiveren van de misdaad van Gekwetste Majesteit, waar mede men hem betigt hadt. Hoewel twaalf der voornaamste Haagfche Regtsgeleerden zich voor de billijkheid van dit verzoek verklaarden, wierdt het, nogthans, van de hand gewezen; men verstondt, dat de toestand van het Land niet gehengde, dat men de billijkheid der Vonnissen, in den Jaare 1619 gestreeken, in twijfel trok. Dit niettegenstaande liet men hem, in 's Hage, openlijk en ongemoeid in en uitgaan. Zijn huis, voorheen verbeurd verklaard, wierdt hem te rug gegeeven; zelf beklom hij, van tijd tot tijd, den predikstoel. Het overschot zijner hooggeklommene jaaren sleet dus UITENBOGAARD in vrede; in welken, nogthans, merkelijke stoorenis ontstondt, door het overlijden van zijnen getrouwen vriend en deelgenoot der wederwaardigheden, den Hoogleeraar aan het Remonstrantsche Kweekschool te *Amsterdam*, SIMON EPISCOPIUS. Zo groot was de agting, welke hij dien Godgeleerde toedroeg, dat hij, hoewel onlangs getreden zijnde in het zevenëntachtigste jaar zijns ouderdoms, de reize uit 's *Graavenhage* na *Amsterdam* ondernam, om de dierbaare stoffelijke overblijfselen de laatste eere te bewijzen. In het Sterfhuis zijnde, 's daags vóór de begraafenis, naderde hij de Doodkist, en zijne hand leggende op het hoofd van het Lijk, om van hetzelfde een staatelijk afscheid te neemen, zeide UITENBOGAARD, met groote ontroering zijner ziele: *o Hoofd, wat is 'er eene wijsheid in u verborgen geweest!* Niet lang overleefde hij dien hartvriend: hij stierf, op den vierden September des Jaars 1644, in den ouderdom van zevenëntachtig jaaren en bijkans zeven maanden. Zijne *Kerkelijke Historie, Leven en Verantwoording*, zijn de voornaamste zijner Schriften. Behalven deeze heeft hij, nevens andere kleine Geschriften, een groot aantal Brieven naagelaaten, zommige van welke in een beschaafden Franschen stijl gesteld zijn.

Zie, behalven de aangehaalde eigen Geschriften van UITENBOGAARD, BRANDT, *Historie der Reformatie*; J. LE CLERC, *Geschiedenisse der Veréénigde Nederlanden*.

UITER-

an de
betigt
eleer-
den,
ndt,
da
, in
ge,
een
be-
hot
in
dt,
ge-
Re-
us,
de-
ze-
en-
ka
als
de-
om
N-
at
er-
n-
ig
or
a
e

J. G. Meyer delin.

J. G. Meyer sculp.

HET BEMAGTIGEN DER UITERMEERSCHE SCHANS.

13

*De Schans UYTERMEERSE-SLUIS, van de Stad
Weesp af te zien.*

*La Fortresse UYTERMEERSE-SLUYS Regardant
de la Ville de Weesp.*

De Schans **UITERMEERSE-SLUIS**, van Regardant
 Weesp af te sien. 91

UIT
 Utra
 ma 8
 Vegg
 midde
 Kvier
 des Ja
 geid :
 verloo
 wa,
 1747 :
 Am d
 Graff
 Langs
 dem S
 en G
 neu,
 sou d
 in det
 von ?
 kleine
 kendet
 Uza
 deite
 ven d
 keid,
 de riv
 die sa
 fust,
 Zuidet
 Wem
 Waer
 dogen
 doezet
 men,
 gneke
 rnech
 yrem

UITERMEERSCHE SCHANS, (De) eene Sterkte, ongeveer een uur gaans ten Zuiden van de Stad *Weesp*, midden in de *Vegt* aangeleid. Zij dient ter dekkinge van eene Sluis, door middel van welke het Land, ten Oosten van de gemelde Rivier gelegen, kan onder water gezet worden. Reeds in den Jaare 1637 schijnt men hier eenen Schans te hebben aangeleid: immers leest men aan de Sluis dit Jaargetal. Door verloop van tijd, en om dat 'er de hand niet aan gehouden was, merkelyk vervallen zijnde, heeft men, in den Jaare 1747, de Sterkte veel verbeterd, en bijkans geheel vernieuwd. Aan de Oostzijde heeft zij eene Kontrescharp, en eene breede Graft, langs welke de Rijdweg na 's *Graaveland* loopt. Langs eenen brug, welke over de Graft legt, koomt men in den Schans. De Schepen, uit de *Vegt* na het gemelde Dorp en *Gooiland* willende vaaren, moeten door den Schans heenen, en door de Sluis geschut worden. Van veel gewigt zou deeze Schans geweest zijn, om de Pruisfische troepen, in den Jaare 1787, in derzelver aanrukking, van de zijde van 's *Graaveland*, na *Weesp*, te belemmeren; doch, met kleine moeite, viel ook deeze gewigtige Sterkte in derzelver handen.

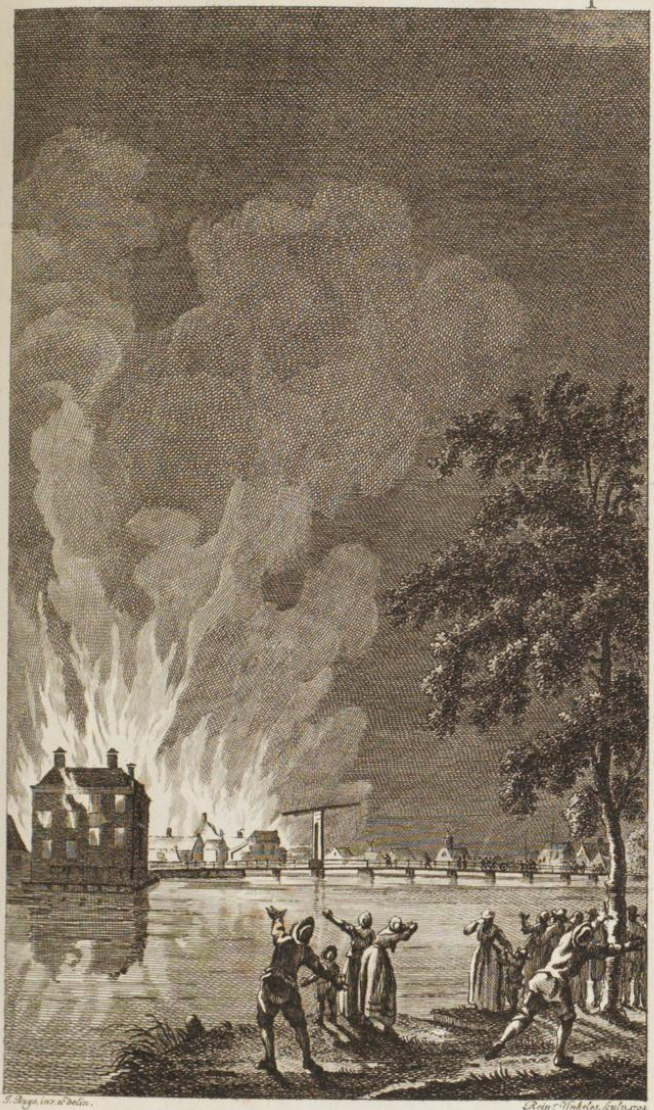
UITGEEST, met *Marken-binnen*, een Ambagt in het gedeelte van *Westfriesland*, *Kennemerland* genaamd, en wel een der grootsten in dien oord; staande deszelfs uitgestrektheid, in de *Quohieren* van *Verpondinge*, voor zeventienhonderdvierëntachtig Morgens en driehonderdzevenëntachtig *Roeden* aangetekend. Het Ambagt grenst ten Noorden aan *Akerfroot*, ten Oosten aan *Krommentie* en *Krommentiedijk*, ten Zuiden aan de *Beverwijk*, en ten Westen aan *Kastrikum*. Men ontmoet in het Ambagt vier hoofdpolders, die door *Watermolens* worden uitgemaalen. Kleiner, dan in vroegere dagen, is het getal der huizen, welke men tegenwoordig in deezen *Ban* telt. Het getal van vierhonderdënveertig, welke men, in den Jaare 1632, in de *Verpondingslijsten* vondt aangeetekend, was, honderd jaaren later, tot driehonderdënvijsentachtig, en, in den Jaare 1749, op driehonderdënvijsentachtig verminderd. Thans, evenwel, ontmoet men 'er eenige

eenige

eenige Molens, die 'er voormaals niet plagten te staan. De meeste der gemelde Huizen, hoewel over het geheele Ambagt aangeslagen, staan in het Dorp *Uitgeest*, zijnde eener der grootsten van het Baljuwschap van *Kennemerland*. Het legt in een zeer vrugtbaren oord van Zaa- en Weilanden, daar men allerlei Graan kweekt; ook verscheiden Boomgaarden en Moestuinen. De *Uitgeester* Asperfien zijn zeer vermaard. De Kerk, weleer eene Parochie, aan de Maagd MARIA gewijd, heeft een ouden spitzen Toren, doch is van binnen net betimmerd. Voorts heeft men 'er een Regthuis, Weeshuis en Waag. De Roomschegezinden hebben 'er eene Statie. Ook heeft men 'er Doopsgezinden; die, hoewel zij 'er eene Vergaderplaats hebben, om hun klein getal geen eigen Leeraar kunnen onderhouden. Leeraars van nabuurige Gemeenten koomen 'er, van tijd tot tijd, den predikdienst waarneemen. *Uitgeest* geniet de eer, van den Uitvinder der Zaagmolens te hebben voortgebracht. Deze was KORNELIS KORNELISZOOM. In den Jaare 1592 vervaardigde hij den eersten Zaagmolen; dezelve stondt op een drijvend Vlot, door middel van 't welk dezelve na alle winden konde gedraaid worden. In den Ban van *Uitgeest* legt een Polder, *Dorregeest*, of *Dooregeest* genaamd, en in denzelven een Gehugt, bestaande uit weinige Huizen. Hier wierdt geboren ENGEL ARENTSZOOM VAN DOOREGEEST, vermaard Leeraar onder de Doopsgezinden in de toenmaals zeer bloeiende Gemeente in *de Rijp*, die, ter verdediging van zijne Bellijdenisse, de pen gevoerd heeft tegen den beroemden Leidschen Hoogleeraar FREDERIK SPANHEIM. De Regeering van het Ambagt bestaat uit Schout, twee Burgemeesteren, vijf Schepenen en vijftien Vroedschappen, welken een Sekretaris is toegevoegd. De aanstelling van deezen, gelijk ook van Poldermeesters, Weesmeesters en Armvoogden, geschiedt door de geheele Regeering van het Ambagt.

UITHOORN, eene Heerlijkheid en Dorp, in het Nederkwartier des Stichts van *Utrecht*, behoorende onder de, dus genaamde, *Proostdy Landen van St. Jan*. De grond deezet Heerlijkheid, meestal los en ligt van aart, is alleen bekwaam

tot

J. J. van der Schueren delin.

Christ. Stobbe sculp. 1792

BRAND AAN DEN UITHOORN.

stan. De
 ehele Am-
 zijnde een
 and. Het
 Vellanden,
 Boompaar-
 zeer ver-
 le Maged
 ch is van
 Regtuis,
 'er eene
 zewel zij
 il geenen
 abuurige
 dikdienst
 der der
 IRNELIS
 n eer-
 , doot
 edraaid
 Durre-
 thugt,
 ENGEL
 er de
 te in
 , de
 leet-
 be-
 en
 gd.
 rs,
 die

 r-
 e-
 et
 m
 ot

A. Schouten fecit.

WINUYTHOORN.

N. Schoten fecit.

WINTER GEZIGT aan den UYTHOORN.

er Welke
aanvoert
bekende,
zijn gene
en de abt
ander gre
ing, wel
horen. D
in den ja
per, die,
Troepen,
opzichend
noordwa
te wijken
van Brno
Havre d
het, dat
't wijk op
wech. E
Duy, v
Wilmart
Koorwa
op. Wel
te, met
en inge
rijde der
Door den
de ziken
für Regie
huplijen
den Koor
Amstel,
benedict
en uit de
den, de
door een

ix We
wmenv
breken
laedit g
om de
hander
brag, v
norm.
is den
pen, d
Troepen
geenhu
noodza
te wijt
van Br
Hoewe
leel, d
welk
vied.
Dupp,
Wéhaas
Kocron
Dag. W
ten, na
ren uitg
rijde de
Door d
de éézer
in Reg
ingelijke
den Ko
Amiel,
bündel
en uit
ten, de
sax een

tot Weilanden en Turfgraaverijen. Het Dorp zelve is eene zamenvoeging van verscheiden kleine Gehugten of Buurten, frekkende, ter Westzijde, langs den Amstel. De *Uithoorn* heeft geene Kerk; deeze staat in het Dorp *Thamen*, welk, om de nabijheid, en om dat de Huizen genoegzaam aan elkander grenzen, dikmaals daar mede verward wordt. De brug, welke hier over den Amstel legt, behoort aan *Uithoorn*. De Doopsgezinden hebben 'er eene Vergaderplaats. In den Jaare 1787 hadt men ook hier eene Batterij opgeworpen, die, door Amsterdamsche Schutters, tegen Pruisische Troepen, moedig verdedigd wierdt. Naa een hardnekkigen tegenstand, vonden zich, ten langen laatsten, de Burgers genoodzaakt, den astogt te neemen, en na hunne Stad te rug te wijken. Tweemaal werd dit Dorp, in den Jaare 1781, van Brand bezogt. De eerste viel voor in de maand Januarij. Hoewel deeze merkelijke schade deedt, was, egter, het nadeel, daar bij geleeden, niet te vergelijken bij het ongeval, 't welk op den drieëntwintigsten Julij diens Jaars herhaald wierdt. Een Hooiberg, staande genoegzaam midden in het Dorp, vatte vuur, door het broeijen, in den morgenstond. Welhaast sloeg de vlam met zo veel gewelds over tot den Koornmolen, dat dezelve, binnen weinig tijds, in koolen lag. Welhaast verspreidden zich de vlammen over de Huizen, aan de zijde van den Amstel, daar dezelve 't eerst waren uitgebroken. In 't eerst vleide men zich, aan de overzijde der Riviere, onbeschadigd te zullen blijven. Ydele hoop! Door den wind dreeven de vonken ook derwaarts over, op de daken der Huizen van de zo genaamde Mennonitebuurt. Het Regthuis en verscheiden burgerwooningen wierden thans insgelijks een prooi der vlammen. Behalven het Regthuis, den Koornmolen en een gedeelte van den Brug over den Amstel, wierdt het getal der verbrande Huizen op twee of drieëndertig begroot. Door liefdegiften, elders ingezameld, en uit de eigen middelen der Dorpelingen, heeft men, zedert, de afgebrande Huizen herbouwd, en het Dorp daar door een fraaier aanzien bekoomen.

UITKOM, ook wel *Uitgum*, of *Uitgong* genaamd, in 't Latijn *Terminus maris mediterranei*, of *Civitas Excensis*, weleer een Stedeken in *Friesland*, nabij het tegenwoordige Dorp *Berlikum*, in de Grietenij *Menaldumadeel*. 't Is bekend, dat, vóór de wording van het *Bildt*, door opslibbering, de binnenlandsche, of, zo als men dezelve ten dien tijde noemde, de *Middelzee*, zich tot hier toe uitstreckte. *Uitgong* lag toen aan den mond van dezelve, en diende, voor de bewooners van dat gedeelte der Provincie, tot eene Haven, of uit- en invaart van de gemelde Zee. Volgens een Verdrag, gedagtekend in den Jaare 1470, nog voorhanden, was *Uitkom* toenmaals met *Berlikum* naauw verenigd, en hadt daar mede gemeenschaplijke Regten. Van de Plaatzte is thans niets meer dan de naam in weezen.

UITSLUITING; (*Akte van*) zie SECLUSIE (*Akte van*), Deel XXVII. bl. 40. enz.

UITTERBUURT, of *Uitterbuurt*, eene Ambagtsheerlijkheid in *Rhijnland*, die, hoewel op zich zelve staande, en haaren eigen Ambagtsheer hebbende, nogthans, in de begrooting der Huizen, op de Lijst der Verpondingen, met het nabuurig *Nieuwveen* wordt zamengevoegd. Volgens deeze Lijsten, was het getal der Huizen, zints het Jaar 1632, tot eene Eeuw daar naa, van honderddrieëndertig tot honderddrieënzeventig aangegroeid.

UITTERLIER, of *Uitte-lier*; een naam, onder welken eertijds ook bekend was het Adelijk Huis of Slot *Dorp*, elders reeds door ons vermeld; zie Deel XII. bl. 620.

UITWATERENDE SLUIZEN, (*Hoogheemraadschap der*) in *Kennemerland* en *Wesfriesland*, is een Kollegie, bestaande uit een Dijkgraaf en vier Hoogheemraaden. Hunne bezigheden bepalen zich voornaamlijk tot het keuren, bezigtigen en sckouwen, van zoodanige Werken, Kanaalen, Ringflooten en Watertogten, die tot gebruik der Uitwatering door de Gemeens-

meenelands Sluizen geschikt zijn, als mede tot het maaken en onderhouden der Sluizen zelve. Deeze Sluizen zijn geenzins alle, die in of aan Noordholland gelegen zijn; maar alleen zeven in getal, waar van 'er drie te *Edam* en twee te *Schaardam* leggen, welke in de Zuiderzee uitwateren: van de twee anderen legt 'er één te *Naauwerna* en één te *Zaandam*, welke haare Uitwatering in het Y hebben. Het Kollegie wierdt op den vijfden Julij des Jaars 1544, door Keizer KAREL DEN V, als Graave van Holland, opgeregt, en daar van Oktrooi verleend op den zeventienden December des Jaars 1554. Het wierdt, op den tienden Januarij van den Jaare 1565, op den naam van zijnen Zoone Koning FILIPS bevestigd. De Dijkgraaf wierdt bij het openvallen dezer waardigheid, uit een Drietal van *notabele* Perfoonen, in of omtrent *Alkmaar* woonagtig, ten tijde der Graaflijke Regeering, door de Graaven of hunne Stadhouders verkooren, gelijk naderhand door de Stadhouders; buiten de Stadhoudelijke Regeering hebben 's Lands-Staaten de Verkiezing gedaan; doch zij behoort nu weder aan zijne Hoogheid den Erfstadhouder. Vier Hoogheemraaden zijn 'er, als wegens *Alkmaar*, *Waterland*, *Geestmer-Ambagt* en *Duinkavel*. Bij afsterven van een dezer Leden, geschiedt de verkiezing op den zelfden voet als die vanden Dijkgraaf, die mede Stem tot de Benoeming heeft. Tot dit Kollegie behoort ook een Rentmeester, die tevens Sekretaris is. Het wordt door twee Boden bediend. Het Kollegie van Hoofd-Ingelanden bestaat uit de Gemagtigden van de volgende Steden en Landstreeken of geregtigde Perfoonen, behalven den Dijkgraaf; naamlijk, den Gemagtigden der Stad *Haarlem*, den Prior van *Heiloo*, wiens persoon tegenwoordig door den Rentmeester van de Geestelijke Goederen te *Haarlem* verbeeld wordt, den Gemagtigden der Steden *Alkmaar* en *Purmerend*, van *Schermer* en *Schermerhorn*, *Graft* en *Rijp*, en van *Geestmer-Ambagt*, als mede een uit den Geslagte van ANDRIES WILLEMSZ VAN OUDSHOORN. Zij dienen gemeentlijk voor hun gantsche leeven, en worden gesteld en aangenomen door Gemagtigden der bijzondere Plaatzten, ten dien einde beschreeven. De Vergaderingen raakende het Kollegie van het Hoogheem-

heemraadſchap worden op het Stadhuis te *Alkmaar* gehouden.

UITWYK, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in het gedeelte van Zuidholland, het *Land van Altena* geheeten, groot, volgens opgave in de Verpondingslijſten, vierhonderdertien Morgens en vierhonderd Roeden Lands. Het getal der Huizen kan om en bij de veertig haalen. Het Dorpje, een klein uur gaans van de Stad *Woudrichem* gelegen, heeft wel eene eigen Kerk, doch den Leeraar met de opgezette-
nen van *Waardhuizen* in gemeenſchap. Een achtkantig Spits dekt den vierkanten Kerktoren.

ULFT, een Slot, in *Gelderland*, onder het Graaffchap *'s Heerenberg*, van zeer hooge oudheid, gelijk uit dezelfs bouworde gereedlijk kan worden afgeleid. Aan de eene zijde ſtaat het bijna in den Ouden Yſel; het heeft eenen zwaaren ronden Toren, en een ruim Binnenhof. Voorts ziet men 'er nog het onderſte gedeelte van een geweldig zwaaren ronden Toren, als welks muuren gezegd worden, achttien voeten dik te zijn. Men heeft in deeze muuren eenen Gang gemaakt, die zes voeten breed is. De Hertog van ALVA, het Slot belegerd hebbende, beukte zo lang op de muuren, dat hij het bovenſte gedeelte van den gemelden Toren deedt neerſtorten.

ULFT, (JAKOB VAN DER) gebooren te *Gorinchem*, onzeker in welk jaar, moet een man van goeden Huize geweest zijn, vermits hij, in zijne Vaderſtad, t'eenigen tijde, de Burgemeesterlijke waardigheid heeft bekleed. Van zijne vroegſte jeugd tot de Schilderkunſt zijnde opgeleid, maakte hij daar in zeer aanzienlijke vorderingen, en verworf, eerlang, eenen naam onder de grootſte Meesters zijner Eeuwe. Meest ſchilderde hij Roomsche en Italiaanſche Gezigten, Markten en Pleinen, en op dezelve, in 't verſchiet, Kolommen, Gedenknaalden en Triomfboogen, alles zo uitvoerig en natuurlijk, dat hoewel hij nimmer *Italie* hadt gezien, de zulken, die dit Gewest bezogt hadden, ſtraks de oorspronkelijke

t'SLOT ULFT van Agteren te zien.

t'SLOT ULFT van Binnen.

DEA)

aar gehou-

in het ge-
gebeeven,
rbonderd-
Het getal
Dorpje,
gen, heeft
opgezeete-
tig Spijs

raafschap
t deszeils
ene zijde
zwaaren
men 'er
ronden
voeten
ang ge-
va, her
m, dat
edt ne-

zeker
weest
, de
zijne
ukte
eer-
we.
en,
om-
; en
de
on-
lijke

1. Vorweg ist zu
erwähnen dass die
Bücher in der Sa-
che stammend
von der Zeit
des Verfalls
in die Verhältnisse
von der physischen

Erhaltung
ganz bald vor
ihm wird es
gucken. Mühe
in den hiesigen
Verhältnissen für
die Abrechnung

von, (Doch)
angeordnet,
in den
Verhältnissen
von der Zeit
des Verfalls
in die Verhältnisse
von der physischen

von der Zeit
des Verfalls
in die Verhältnisse
von der physischen

von der Zeit
des Verfalls
in die Verhältnisse
von der physischen

lijke Voorwerpen herkenden. Tegenover den Schoorsteen van Burgemeesters Kamer te *Amsterdam*, ziet men van hem eene afbeelding van het Stadshuis, van vooren te zien; 't welk voor een uitmuntend Kunststuk wordt gehouden. Voorts was VAN DER ULFT een der voornaamste Glaschilders zijner Eeuwe. Verscheiden Kerken in en om *Gorinchem* kunnen van zijne Penfeelkunst getuigenis draagen. 's Mans sterfjaar is ons niet gebleeken.

ULVENHOUTSCHE BOSCH, eene zeer vermaarde plantaadje, een groot half uur gaans van *Breda* gelegen. De uitgestrektheid wordt op tweehonderdvijftig en een halve Morgen gronds begroot. Midden door het Bosch loopt eene Laan, honderd en tien Roeden lang, en ter wederzijden met drie rijen onderscheidene soorten van boomen beplant. De wandeling is hier alleraangenaamst.

UNIE, (*Utrechtsche*) of *Vereeniging*, een zeer vermaard bondgenootschap, 't welk, in de Geschiedenissen van oude en hedendaagse Volken, geen weergae heeft, en daarom overwaardig is, uitvoerig hier vermeld te worden. Wat daar toe aanleiding gegeven hebbe, en hoe het tot stand gekoomen zij, vinden wij aldus verhaald.

Het treffen der Gensche Bevrediging hadt de Nederlanden, op *Luxemburg* en de aangewonnen Gewesten na, naauw verbonden aan elkanderen. Doch het Verdrag met *Don JAN*, en vooral het Verbond van Vereeniging, te vooren, door eenige Landchappen, te *Brusfel*, geslooten, behelzende eene belofte, om den Roomschen Godsdienst te handhaaven, hadt deezen band wederom verbroken, of geknakt. *Holland* en *Zeeland*, daar de Hervorming nu alomme doorgedrongen was, hadden in dit Verbond niet kunnen treden. Ook hadt de Prins, al terstond naa de aankomst van *Don JAN*, voorzien, dat de Gensche Bevrediging geenen stand zou kunnen houden, en zich, hierom, van toen af, benaarfigd, om de Hollandsche en Zeeuwsche Steden, die zich nog afgezonderd hielden, nevens het Stigt van *Utrecht*, aan zijne zijde over

te brengen, en zich, hier door, te sterken, tegen de Nederlanden, die met *Don JAN* zouden willen overeenkomen. Zelfs vindt men, bij zommigen, vermeld, dat de Koningin van *Engeland*, om de partij, die zich tegen *Don JAN* verklaard hadt, te slijven, al in 't begin des Jaars 1577, die van *Gelderland*, *Holland*, *Zeeland*, *Friesland* en *Utrecht* geraaden hadt, zich, door een onderling Verbond, te vereenigen: waar na zij zich van haaren bijstand verzekeren konden. Ook arbeide *Oranje*, ten dien tijde reeds, heimelijk, aan deeze vereeniging; zich, om dezelve te bevorderen, in *Gelderland*, bedienende van Meester *JAKOB MUIS*, die dikwijls derwaards trok; en van die van *Bommel*, welken reeds met *Holland* en *Zeeland* verbonden waren. In *Friesland* werkte hij, voornaamlijk, door *POPKE UFKENS*, *KAREL ROORDA* en *DUKO MARTENA*. Meester *FLORIS THIN*, Advokaat 's Lands van *Utrecht*, en Meester *FLORIS VAN HEERMAALE*, hielpen zijne oogmerken bevorderen in 't Stigt. In *Overijsel* hadt de Prins ook zijne bewindslieden. *Holland* en *Zeeland* waren van zelve genegen genoeg tot de vereeniging, alzo zij, daar door, de vijandlijke wapenen te verder van hunnen bodem hielden, en hunne magt, te gelijk, zagen aanwasfen. Doch de scheuring, tusfchen *Don JAN* en de Staaten, en 't vertrek des Prinsen na *Brabant*, fremden deeze onderhandeling, voor eene poos. Ook scheen de verbintenis, op het einde des Jaars 1577 gemaakt, tusfchen de Roomfche en Onroomfche Staaten, de geknakte Gendfche Bevrediging wederom te herftellen in haare voorige kragt. Daar benevens, zou het den Prins, zo lang hij, van wegen de Algemeene Staaten, in naam onder den Aardshertoge *MATTHIAS*, zulk een pitsteekend bewind voerde over de Nederlanden in 't gemeen, gantsch kwalijk gevoegd hebben, een bijzonder verbond te bewerken tusfchen eenigen dier Nederlanden; welk, zou het *Holland* en *Zeeland* naar den zin zijn, gelijk wel behoorde, geene voordeelige voorwaarden zou kunnen behelzen voor den Roomfchen Godsdienst, dien de Algemeene Staaten eger zогten te handhaaven, en dien de Prins, terwijl hij in *Brabant* was, niet zou hebben durven helpen verdrucken. Doch toen, in den Zomer des Jaars 1578, het

onge-

ongenoege, tusſchen de Gentenaars en de Waalen, aan 't ſmeulen, of reeds ontſtoken was, bondt de Prins het werk de Vereeniging wederom aan. De gelegenheid om het zelve te vorderen was nu ook gunſtiger. De Hervorming was, in *Gelderland*, ingevoerd. *Friesland*, *Groningerland*, *Drente* en een groot deel van *Oyerijsfel* waren, door den Graave VAN RENNEBERG, tot de zijde der Algemeene Staaten overgebragt. 't Stigt hadt zich, reeds lang te vooren, onder 's Prinſen gehoorzaamheid begeeven. Nogthans vondt de Prins niet geraaden, het werk der Vereeniging, in perſoon, te drijven. Hij voorzag, dat het den Aartshertoge en den Algemeenen Staaten kwalijk ſmaaken zou, zo het lichaam der Nederlanden, door het ſluiten van een bijzonder Verbond tusſchen eenige Leden, verzwakt wierdt. Ook vreesde hij, dat men hem het verlaaten der Gendſche Bevrediging nageeven zou, aan welke hij altoos verklaard hadt, zich te willen houden. Hij bediende zich, hierom, van zijnen Broeder, Graave JAN VAN NASSAU; die, toen nu de ſcheuring der Walfche Geweſten openbaar geworden was, de Staaten van *Holland* en *Zeeland*, in November des gemelden jaars, te *Gorinchem*, beſchreef, daar hij hun, onder anderen, vermaande, tot het Verbond met *Gelderland*, *Utrecht*, *Friesland* en andere Landen, waar over zijne Doorluchtigheid hun, voorheen, zo ernſtelijk, geſchreeven hadt. Hij berigtte hun, te gelijk, dat de Gemagtigden deezer Geweſten, te *Utrecht*, beſchreeven waren, verzoekende de Staaten, dat zij ook eenigen uit hun derwaards wilden zenden. Na eenig beraad, wierdt hier toe door de Staaten, beſlooten.

De Heeren VAN KARNISSE, MUIS, KANT EN OLDENBARNEVELD, of twee hunner, in wier plaats, egter, naderhand, anderen kwamen, wierden gemagtigd, om na *Utrecht* te reizen. Ook tradt men, nog te *Gorinchem*, met Gemagtigden der Gentenaaren, over 't Verbond van Vereeniging in onderhandeling. 't Ontwerp van het zelve, waarſchijnlijk, gemaakt door Graave JAN VAN NASSAU, of iemand van zijner wege, in *Holland*, *Zeeland* en 't Stigt, onderzocht, en naderhand, door de Gemagtigden uit deeze en nog twee andere Geweſten, op het behaagen hunner Meesteren, goedge-

keurd zijnde, wierdt, naa 't wegruimen van eenige zwaarigheden, op den drieëntwintigsten Januarij, te *Utrecht*, vastgesteld, en op den negenëntwintigsten, openlijk, van 't Raadhuis der Stede afgekondigd.

Wij zullen den inhoud van dit Verbond, welks regt verstand, tot begrip onzer Hifforie, dikwijls te pas koomt, hier omftandiglijk en fomtijds met de eigene woorden inlasfen. In de Inleiding, wordt gezegd „ dat die van het
 „ *Vorstendom Gelder en Graaffchap Zutfen, die van de*
 „ *Graaffschappen en Landen van Holland, Zeeland, Utrecht*
 „ *en de Friesfche Ommelanden tusfchen de Eems en de*
 „ *Lauwers*, gezien hebbende, dat, zedert de Gendfche Bevrediging, de Spanjaards, met *Don JAN VAN OOSTENRYK*, en anderen hunner hoofden, getragt hebben, de *Nederlandsche Gewesten* te overheeren, en van een te fcheiden, tot derzelver uiterfte bederf, *raadzaam gevonden hebben*, zich, nog nader en bijzonderer, met elkanderen te verbinden. Dat zij egter, hier mede, niet voor hebben, de algemeene *Unie* of Vereeniging, bij de gemelde Bevrediging, beraamd, te verlaaten; maar dezelve veeleer nog meer te fterken, zich te bekwamer tegen hunne vijanden te verdedigen, en verdere onderlinge verwijdering te voorkomen. Dat, bij de Afgevaardigden der gemelde Landen, hier toe, door de hunnen, volkomenlijk gemagtigd, ten gemelden einde, zijn vastgesteld de volgende punten, *zonder zich, in allen gevalle, bij deezen, te willen ont- trekken van ofte uit den Heiligen Roomschen Rijke.*

I. „ Dat de genoemde Landen zich, met elkanderen, verbinden en vereenigen, om, *ten eeuwigen dage*, vereenigd te blijven, op gelijke wijze, *als of zij maar éene Provincie* waren, zonder zich, door eenigerlei verbond of handeling, van wat natuur ook, van een te laten fcheiden, *onverminderd nogthans eene iegelijke Provincie*, en de bijzondere *Sieden, Leden en Ingezetenen* derzelven, hunne bijzondere *Privilegien, Vrijheden, Voorregten, loffelijke en welherbragte Gewoonten, en alle andere Geregtigheden*: waar in zij elkanderen niet alleen niet hinderen, *maar zelfs handhaaven en beschermen* zullen, des noods,

„ *met lijf en goed.* Doch zullen de geschillen, die de Provincien, Steden of Leden deezer Vereeniging, over de genoemde *Geregtigheden*, met elkanderen hebben, of krijgen mogten, moeten beslegt worden bij den gewoonlijken Regter; goede mannen of minnelijk verdrag, *zonder dat de andere Provincien, Steden of Leden*, zo lang partijen zich den Regter onderwerpen, zich daar mede zullen mogen moeijen, ten ware zij mogten goedvinden, een verdrag te helpen bemiddelen.

2. „ Dat de genoemde Landen, ingevolge van dit Verbond, elkanderen zullen moeten *bijstaan, met lijf, goed en bloed*, tegen alle geweld, hun, onder *den naam des Konings of van zijnent wege*, aangedaan; 't zij ter oorzaak van de Gendfche Bevrediging, van 't opvatten der wapenen tegen *Don JAN*, van 't aanneemen des Aardshertogs *MATTHIAS* tot Landvoogd, met al wat 'er uit gevolgd is, of zou mogen volgen; of zelfs onder schijn van den Roomsch-Katholijken Godsdienst, met de wapenen, te willen herstellen of invoeren, of ter zaake van eenige nieuwigheden, in de genoemde Landfchappen voorgevallen, zedert den Jaare 1558, of eindelijk, om dit Verbond van Vereeniging; evenveel, of dit geweld eenig Land, Staat, Stad of Lid in 't bijzonder, of allen in 't gemeen wierdt aangedaan.

3. „ Dat de gemelde Provincien elkanderen ook zullen moeten bijstaan, tegen alle in- en uitheemsche Heeren, Landen of Steden, die haar eenig geweld, ongelijk of oorlog zouden mogen willen aandoen, mids dat deeze bijstaad, *bij de Generaliteit van deeze Unie*, bepaald worde, *met kennisse en naar gelegenheid der zaake.*

4. „ Dat de Grens- en andere Steden, van welke Provincien die ook zijn mogen, des noods, bij raade en op bevel deezer Vereenigde Provincien, zullen versterkt worden, *ten koste van de Steden; en van de Provincien*, in welken zij *gelegen zijn*, mids de Generaliteit daar toe de helft draage. Wel verstaande, dat, indien de genoemde Provincien geraaden mogten vinden, eenige *nieuwe sterkten* in eenigen der gemelde Provincien te leggen, of de

„ tegenwoordigen te veranderen of af te werpen, de kosten, hier toe vereischt, door de Provincien in 't gemeen, zullen moeten gedraagen worden.

5. „ Dat men, om de kosten, vereischt tot de bescherming der Provincien, te vinden, op eenen eenpaarigen voet, van drie tot drie maanden, of op andere bekwaame tijden, binnen dezelve Provincien, openlijk, aan den meestbiedenden zal verpagten, of doen *collecteeren* zekere *Imposten op allerhande Wijnen, Bierren, Gemaal, Zout, gouden, zilveren, zijden en wollen Lakenen, Hoornvee en bezaaide Landen, Slagtvee, Paerden, Ofsen*, die verkogt of verruuld worden, *goederen, ter Wage komende*, en alle zulke anderen, als men, naderhand, bij gemeene bewilliging, geraaden vinden zal. Ook zal men hier toe besteeden de inkomsten van 's Konings *Domeinen*, naa af trek van de lasten, op dezelve staande.

6. „ Dat de genoemde *middelen*, bij gemeenen raade, *verhoogd en verlaagd* zullen worden, naar vereisch van zaaken, en alleenlijk verstrekt tot *gemeene* bescherming, en tot het geene de Generaliteit verder zal moeten draagen, zonder tot iets anders te mogen worden *bekeerd*.

7. „ Dat de Grensfteden en ook anderen, des noods, gehouden zullen zijn, te ontvangen zodanige bezetting, als de Vereenigde Provincien, bij raade van den Stadhouder der Provincie, daar de bezetting gelegd zal worden, goedvinden en haar belasten zullen: mids deeze bezetting, door de Vereenigde Provincien, betaald worde, en dat de *Kapiteinen en Soldaaten*, boven den algemeenen Eed, ook eenen bijzonderen Eed doen aan de *Stad of Stede en Provincie*, waar in zij gelegd zullen worden: 't welk, ten dien einde, in derzelver *Artikelbrief* zal worden *gesield*. Ook zal men zulk een' Krijgstugt houden, onder de *Soldaaten*, dat de Ingezetenen, *geestelijken en waereldlijken*, niet onredelijk bezwaard worden, noch eenigen overlast lijden zullen. De bezetting zal ook, niet meer dan de burgers en ingezetenen, van *Imposten en Excijnzen* vrij zijn, en de Generaliteit zal den Ingezetenen *Logijsgeld* verstreken, als tot hier toe, in *Holland*, gebruikelijk geweest is.

8. „ Dat,

8. „ Dat, om ten allen tijde, door 's Lands Ingezeeten, te kunnen worden bijgestaan, binnen eene maand naa de tekening deezes, ten langsten, de Inwooners van elke Provincie, van achttien tot zestig jaaren oud, zullen worden opgetekend, op dat men, ter eerster zamenkomste der Bondgenooten, hier op zou kunnen besluiten, zo als men, ter meeste verzekerdheid der Vereenigde Landen, bevinden zal te behooren.

9. „ Dat men geen *Bestand* of *Vrede* sluiten, geen *Oorlog aanvaard*en, noch eenige *Impost* of *Contributie instellen* zal, de *Generaliteit van deezes Verbande*, aangaande, dan met gemeenen raad en bewilliging der voornoemde Provincien. Doch in alle andere zaaken, 't beleid deezes Verbindtenis en 't geene daar van afhangt betreffende, zal men zich schikken, naar 't geene bij de meerderheid van de stemmen der Provincien *geslooten zal worden*; zullende deze stemmen worden ingezameld, zo als, tot nog toe, ter Vergadering der Algemeene Staaten, gebruikelijk geweest is: en dit alleen, bij voorraad, tot op eene nader schikking der gezamenlijke Bondgenooten. Doch indien 't gebeurde, dat de Provincien, in zaaken van Bestand, Vrede, Oorlog of Belasting, niet overeen konden koomen, zal het geschil, *bij provisie*, verbleeven worden aan de Heeren Stadhouders der gemelde Vereenigde Provincien, *nu ten tijde wezende*, die het zelve bijleggen, of omdaar over, naar behooren, uitspraak zullen doen: zullende zij, in geval zij elkanderen niet mogten kunnen verstaan, zulke onpartijdige Bijzitters of toegevoegden mogen kiezen, als zij raadzaam zullen oordeelen, en partijen gehouden zijn, zich te voegen, naar 't geene, op gemelde wijze, zal zijn uitgesproken.

10. „ Dat geen der genoemde Provincien, Steden of Leden derzelven, eenige *Confoederatien* of *Verbonden* met eenige nabuurige Heeren of Landen zullen mogen *maaken*, buiten bewilliging der Bondgenooten.

11. „ Dat, zo eenige nabuurige Vorsten, Heeren, Landen, of Steden zich met de gemelde Provincien begeerden te vereenigen, en in deezes *Confoederatie* te treden, zij, daar-

de kop-

bescher-

paarigen

rwaame

an den

zekere

Zout,

voorvee

, die

komen-

bij ge-

al men

veinen,

raade,

i van

ning,

draa-

ge-

, als

under

roed-

door

Ka-

ook

vo-

ten

bl.

ol-

n,

ist

de

rij

er-

ge-

at,

„ daar toe, bij gemeenen raade en bewillinging der Provincien,
 „ zullen mogen ontvangen worden.

12. „ Dat de Provincien, in 't stuk der Munte, en in den
 „ loop van 't geld, met elkanderen, zullen moeten overeen-
 „ komen, volgens de *Ordonnantien*, hier op, met den eer-
 „ sten, te maaken: welken de eene, zonder de andere, niet
 „ zal mogen veranderen.

13. „ Dat *Holland en Zeeland* zich, in 't stuk van den
 „ Godsdienst, *naar hun goeddunken*, zullen mogen gedraa-
 „ gen. Doch *de andere Provincien deezer Unie* zullen zich
 „ mogen schikken naar den Geloofsvrede, bij den Aardsher-
 „ toge MATTHIAS en die van zijnen Raade, bij Advīs der
 „ Algemeene Staaten, alreeds ontworpen: of daar in zulke
 „ orde stellen, als zij, tot behoudenis der *rust en welvaart*
 „ van elke *Provincie of Stad*, en tot handhaaving der ge-
 „ regtigheden van geestelijken en waereldlijken, dienstig vin-
 „ den zullen, zonder hier in, door eenige andere Provincie,
 „ eenigzins gehinderd te mogen worden; mids nogthans elk
 „ vrijheid van Godsdienst behoude, en men niemant, ter
 „ oorzaake van den Godsdienst, *agterhaale of onderzoeke*:
 „ gelijk reeds, bij de Gentsche Bevrediging, vastgesteld is.”
 Over dit Artikel, viel terstond eenige zwaarigheid. Zommi-
 gen verstonden, dat men bij het zelve verklaard hadt, nie-
 mand in 't Bondgenootschap te willen ontvangen, dan die de
 Geloofsvrede, of ten minsten de twee Godsdiensten, den
 Roomsche-Katholijken en den Hervormden, zou toelaaten:
 weshalven, tot nadere opheldering, op den eersten Februarij,
 wierdt vastgesteld „ dat men niet voor hadt, eenige Provin-
 „ cien of Steden, die zich alleen aan den Roomschen Gods-
 „ dienst wilden houden, en in welken, 't getal der Her-
 „ vormden zo groot niet was, dat aldaar, volgens de Ge-
 „ loofsvrede, de Hervormde Godsdienst behoorde ge-
 „ oeffend te worden, van het Bondgenootschap uit te sluiten;
 „ maar dezelve, in tegendeel, daar in te willen ontvangen;
 „ mids zij de punten van het zelve naa kwamen, en zich
 „ als *goede Patriotten* gedroegen; zijnde de meening niet,
 „ dat de *eene Provincie of Stad* zich 't bedrijf van de an-
 „ dere, in 't stuk van den Godsdienst, zal aantrekken.

14. „ Dat

14. „ Dat men, insgelijks volgens gemelde Bevrediging, „ allen Kloosterlingen en Geestelijken hunne goederen, in „ de Vereenigde Provinciën gelegen, zal laten volgen, mids „ de Kloosterlingen, die zich, uit hunne Kloosters, gele- „ gen, ten tijde des oorlogs tusfchen *Holland* en *Zeeland* „ en de Spanjaarden, onder 't gebied deezer laatften begee- „ ven hebben na eene deezer twee Provinciën, uit hunne „ Kloosters onderhouden worden: gelijk ook gefchieden „ zal, omtrent zulken, die zich, uit hunne Kloosters in „ *Holland* en *Zeeland*, na de andere Vereenigde Provinciën „ begeven hebben.

15. „ Dat, die in eenige Kloosters deezer Vereenigde Lan- „ den zijn, of geweest zijn, en dezelve, ter zaake van „ den Godsdienst, of om andere goede redenen, *begeeren te „ verlaaten, of reeds verlaaten hebben*, uit de inkomsten „ dier Kloosteren, hun leeven lang, zullen onderhouden wor- „ den. Doch die zich hier naa in eenig Klooster begeeven, „ en het wederom verlaaten, zullen geen onderhoud genie- „ en; maar alleenlijk te rug neemen mogen, 't geen zij in „ 't Klooster gebragt zullen hebben. Voorts zullen de te- „ genwoordige en toekomstige Kloosterlingen vrijheid van „ Godsdienst en Kleeding hebben, mids zij hunnen Overften, „ in alle andere zaaken, onderdaanig zijn.” Tot nadere op- „ heldering van het eerste gedeelte van dit Artikel, waar bij „ den gewezen' Kloosterlingen onderhoud toegelegd wordt, „ wierdt, op den eerften Februarij, verklaard „ dat de Bond- „ genooten, bedugt, dat zulke Kloosterlingen ligtelijk pleit- „ gedingen zouden mogen aanvangen, tot bekoominge der naa- „ laatschap, hun, van ouders of vrienden, aanbesteden, „ of dat zij, door giften of maakingen, hier naa, oorzaak „ tot pleitgedingen zouden kunnen geeven, goedgevonden „ hebben, alle zulke pleitgedingen, aangevangen of nog aan „ te vangen, van nu af aan op te fchorten, en *in ftaate „ te houden*; tot dat, hier op, bij dezelve Bondgenooten en „ anderen, die zich met hen zouden willen verbinden, ook „ bij de hooge Overheid, is 't nood, eene algemeene uit- „ fpraak zal zijn gefchied,

16. „ Dat,

16. „ Dat, of 't gebeurde, 't geene God verhoede, dat
 „ 'er eenig geschil ontstondt tusschen de Provinciën, waar in
 „ men elkanderen niet kon verstaan, het zelve, zo verre het
 „ eenige Provincie in 't bijzonder betreft, beslist zal wor-
 „ den, door de andere Provinciën, of derzelve Gemagtig-
 „ den: en betreft het de Provinciën in 't gemeen, door de
 „ Stadhouders, gelijk in 't negende Artikel beraamd is: zul-
 „ lende deezen partijen *vergelijken* of *regt doen* moeten,
 „ binnen eene maand of korter, naa dat zij daar toe, van
 „ de eene of de andere partije, geroepen of verzogt zullen
 „ zijn: en zal men zich, wederzijds, naa de uitspraak, al-
 „ dus gedaan, moeten gedraagen, zonder zich, daartegen,
 „ van eenigerhande middelen van regten te mogen bedienen.

17. „ Dat de Provinciën, Steden en Leden derzelve zich
 „ wagten zullen van eenigen uitheemschen Heeren gelegen-
 „ heid tot oorloge te geeven, en, ten dien einde, Vreemde-
 „ lingen, zo wel als Ingezeetenen, altoos goed regt doen;
 „ waar toe de Provinciën, die hier omtrent in gebreke mogt
 „ blijven, door de andere Provincie, zal mogen gehouden
 „ worden, overeenkomstig met derzelve voorregten, gereg-
 „ tigheden en loffelijke gewoonten.

18. „ Dat de eene Provincie of Stad, tot bezwaaring van
 „ de anderen, geene Imposten, Convoogelden of andere
 „ lasten zal mogen opstellen, buiten gemeene bewilliging,
 „ noch *eenige Bondgenooten hooger bezwaaren, dan haare
 „ eigene Ingezeetenen.*

19. „ Dat de Bondgenooten gehouden zullen zijn, binnen
 „ *Utrecht* te verschijnen, op de beschrijving van zulken,
 „ die daar toe gemagtigd zullen worden, op zulken dag,
 „ als hun zal aangeschreeven worden, om te handelen over
 „ opkomende zaaken; welke men, zo zij niet geheim be-
 „ hooren te blijven, ook in de Brieven van Beschrijvinge
 „ zal uitdrukken. Dat men hier, bij eenpaarige of bij de
 „ meeste stemmen, zal besluiten, al ware 't ook dat eenigen
 „ niet verscheenen, die nothans gehouden zullen zijn, 't
 „ beslootene naa te koomen, ten ware de zaaken zeer ge-
 „ wigtig waren, en eenig vertrek konden gedooen; wanneer
 „ men zulken, die niet verscheenen zijn, andermaal zal be-
 „ „ schrij-

„schrijven, op verbeurte hunner stemme, voor die reize.
„Doch dien 't niet gelegen zal koomen te verschijnen, zal
„zijn gevoelens schriftelijk mogen verzenden, waar op,
„bij 't vergaderen der stemmen, behoorlijk agt zal gegeven
„worden.

20. „Dat ieder der Bondgenooten de voorvallende zaaken,
„aan welker kennis zij oordeelen, dat den gemeenen
„Bondgenooten iets merkelijs gelegen is, zullen moeten
„bekend maaken aan hun, die tot de Beschrijving gemagtigd
„zullen zijn, om de andere Provincien daar op te kunnen
„beschrijven.

21. „Dat het uitleggen van duisterheden, in dit Verbond,
„staan zal aan de gemeene stemmen der Bondgenooten; die,
„verschillende, hunne toevlugt zullen neemen tot de Heeren
„Stadhouders, op de wijze, boven vermeld.

22. „Dat, zo men noodig oordeelen mogt, de Artikelen
„van dit Verbond, in eenige punten, *te vermeerderen of*
„*te veranderen*, het zelve zal moeten geschieden, bij gemeenen
„raade en bewilliging der Bondgenooten, *en anders niet.*

23. „De Provincien beloven alle de gemelde Artikelen
„te onderhouden en te doen onderhouden, verklaarende zij
„alles wat, daar mede strijdig mogt worden gedaan, nietig
„en van onwaarde, onder verbindtenis van haarer en aller
„Ingezetenen Perfoonen en goederen, die zij allen Heeren
„en Geregten onderwerpen; beloovende zich niet te zullen
„behelpen met eenig verzet van Regte, hier mede niet
„overeenkomstig.

24. „De Heeren Stadhouders, die nu zijn of hier naa zijn
„zullen, de Wethouders en Hoofdofficiers van de bijzondere
„Provincien, Steden en Leden derzelve, zullen dit Verbond
„ook moeten bezweeren.

25. „Ook zal dit geschieden moeten, door alle Schutterrijen,
„Broederschappen en Kollegien, die in eenige Steden
„of Vlekken deezer Vereeniging zijn.

26. „Zullende van dit Verbond gemaakt worden Brieven
„in behoorlijke forme, die, door de Heeren Stadhouders,
„en door de Leden en Steden der Provincien, daar toe bij-

„zon-

„zonderlijk bij de anderen verzogt zijnde, bezegeld, en
„door derzelver Sekretarissen ondertekend zullen worden.”

Op den grondslag van dit Verbond, staat het Gemeenebest der Vereenigde Nederlanden gevestigd, in alles, wat de Landschappen in 't gemeen aangaat: waarom het noodig was, dat wij het dus uitvoeriglijk te boek stelden. Ten dage, als het geslooten wierdt, waren 'er slegts Gemagtigden uit vijf Gewesten tegenwoordig. Graaf JAN VAN NASSAU tekende eerst, als Stadhouder van *Gelder* en *Zutſen*: toen onderschreeven vier Gemagtigden uit de Ridderſchap dier twee Gewesten, welke dag namen, tot den negenden Februarij, om de bewilliging der Baanderheeren en groote en kleine Steden over te brengen. Voorts tekenden de Gemagtigden van *Holland*, *Zeeland*, *Utrecht* en de *Groninger Ommelanden*, hebbende de Stad, waarschijnlijk uit ongenoegen tegen de *Ommelanden*, geene Gemagtigden te *Utrecht* gezonden. 't Verbond der Vereeniging, daar naa ter Staatsvergaderinge van *Holland* vertoond zijnde, wierdt, door de Edelen, *Haarlem* en *Leiden*, terstond goedgekeurd. De andere Steden wilden eerst verslag doen. Die van *den Briele* en den Lande van *Voorne* begeerden, bij de Unie, aangemerkt en omschreeven te worden, als eene Landstreek op zich zelve, doch vereenigd met *Holland* en *Zeeland*. *Rotterdam* bewilligde in de Vereeniging tusſchen *Holland*, *Zeeland* en *Utrecht*; doch niet in eene afzonderlijke Vereeniging met den Adel van *Gelder* en *Zutſen*. Midlerwijl wierdt met het overig gedeelte deezer twee Gewesten gehandeld; aan welken men, op hun verzoek, toefondt „dat zij Leden „des Roomſchen Rijks zouden mogen blijven, gelijk zij, „tot hier toe, geweest waren; dat men, naa 't verdrijven „der Spanjaarden en 't sluiten der Vrede, alle ongewoone „belastingen zou afschaffen; dat *Gelder* en *Zutſen*, die twee „stemmen ter Vergaderinge der Bondgenooten begeerden, „stemmen zouden, gelijk zij plagten te doen, in de Verga- „dering der Algemeene Staaten; dat de Stad *Bommel* en de „Ampten van *Tieler* en *Bommelerwaard*, *Beest* en *Renot* „wederom zouden gehegt worden aan *Gelderland*, waar aan „zij plagten te behooren, mids *Bommel* bleeve bij 't Regt „der

„der Gendfche Bevrediging, en onder 't bewind van den „Prinfe van *Oranje*; benevens nog eenige andere punten.” 't Liep egter aan tot in Maart, eer de Gemagtigden der Ridderfchap des Nieuwmeegfchen Kwartiers en der Stad *Nieuwmege*n, en de Gemagtigden der Ridderfchap en der groote en kleine Steden des Arnhemfchen Kwartiers, en tot in April, eer die van *Venlo* 't Verbond onderfchreeven. Ook namen, in Maart, de Friefche Steden *Leeuwarden*, *Sneek* en *Franeker*, en eenige Grietmans en Edelen 't Verbond aan. Verfcheiden' andere Friefche Steden volgden niet, voor den eerften Junij, hebbende de Geestelijkheid, daar te Lande, zich hevig gekant tegen de Unie. De Graaf van *RENNENBERG* maakte, in 't eerst, merkelyke zwaarigheid in 't aanneemen van het Verbond, beweerende hij, dat het, zonder kennis des Aardshertogs, geflooten was, en ftrekte, om zich te fcheiden van de Algemeene Staaten: doch hij liet zich, eerlang, overhaalen, neemende de Unie, eerst met eenige uitzondering, doch daar naa eenvoudiglijk aan, op den elfden Junij. Hij tekende zich Stadhouder van *Friesland*, *Overijfel*, *Groningen* en *Ommelanden*, *Drente* en *Lingen*; doch hadt, ondertufchen, niets minder voor, dan zich aan 't Utrechtsch Verbond te houden. Hij fprak 'er, voor en naa zijne tekening, altoos kwalijk van, onder zijne vertrouwde vrienden. Zelfs was hij, van Januarij af, of al eerder, in heimelyke onderhandeling geweest, om zich te verzoenen met den Koning; doch 't leedt nog wel een jaar, eer hij den Staaten openlijk afviel.

Met zijne ondertekening, wierden egter de Stad *Groningen* en het Landfchap *Overijfel* niet geagt begreepen te zijn in het Bondgenootfchap. *Overijfel* weigerde het rondelyk, voorwendende, dat men het Land eerst ontlasten moest van Krijgsvolk: welk men 'er, egter, nog eenen geruimen tijd, leggen liet, om dit Gewest dus te dringen, tot het aanvaarden der Vereeniging. Doch dit gefchiedde eerst, op een zekere wijze, in Maart des volgenden jaars; wanneer de Prins die van *Overijfel* zweeren deedt, aan den Koning, als Hertog van *Brabant*, Graave van *Holland* en Heere van *Overijfel*, aan de Algemeene Staaten, zich, in de *Generaliteit*

of in de nadere Unie, zamen houdende, aan den Aardshertog, aan den Prins, en aan de Staaten des Landfchaps. Groningen is niet voor 't Jaar 1594 in 't Utrechtsch Verbond getreden. Drene en Lingen hebben, meen ik, nimmer de Unie geteekend: en Gend, Venlo, Tpere, Antwerpen, Breda, Brugge en 't Land van de Vrijen, alle welken, van tijd tot tijd, in 't Utrechtsch Verbond, eerst in 't gemeen de nadere Unie, daar naa blootelijk de Unie of Vereeniging genoemd, getreden zijn, hebben weinig of geen deel aan de gemeene Regeeringe gehad. Men vindt, dat 's Hertogenbosch, in den Zomer deezes jaars, bedreigd wordende met eene Belegering, ook begeerde te treden in de Utrechtsche Vereeniging, op den voet van Antwerpen, en hier om onderstand verzocht van de Bondgenooten. Ook is toen de Stad, door die van Holland, voorzien van eenige manschap. Doch, dat zij ooit voor een Lid der Unie gehouden zij, is mij niet gebleeken. Waarschijnlijk, is ook het verzoek, waar van wij spreken, niet van Stads wege; maar alleen door de Onroomschen aldaar geschied.

De Prins draalde eenigen tijd, eer hij de Unie aannam, om dezelve redenen, die hem verhinderd hadden, dezelve, openlijk, te bewerken; en vooral, om dat de Aardshertog, in 't Verbond, niet gekend was; 't welk gelegenheid gegeven hadt, om den Prins te beschuldigen, dat hij zich algemeen Landvoogd dagt te doen maaken, in plaatze van den Aardshertog. Doch, eindelijk, verklaarde hij, bij een bijzonder Geschrift, te Antwerpen, op den derden Mei, geteekend, „ dat hij, tot hier toe, hebbende uitgesteld, te treden in het Utrechtsch Verbond, om dat hij hoop hadt, „ de Nederlanden in 't gemeen tot de zelfde Vereeniging te „ zullen brengen; en nu hebbende verstaan, dat de Aardshertog „ hadden goedgekeurd, eindelijk ook beslooten hadt, hetzelfde aan te neemen, zich verzekerd houdende, dat de „ hoogheid en het gezag van den Aardshertog, bij hetzelfde, „ geenszins verkort was.”

Dus

Dus kreeg het werk der Vereeniging zijn beslag eenigzins. Men rigtte, te *Utrecht*, eene Vergadering op, die magt kreeg, om op voorvallende zaaken te besluiten, en, over gewigtigen, de Bondgenooten beschrijven moest, in gevolge van het negentiende Artikel der Vereeniging. Graaf JAN VAN NASSAU was hier het hoofd deezer Vereeniging, zo lang zijn Broeder afwezig was. Men hadt hem eenen Raad toegevoegd, van welken de Heer BOEKHOLT, Drost van *Wageningen*, en de Advokaat BUS Leden waren.

Bij het bovenstaande moeten wij nog voegen, dat in eene Vergadering der Algemeene Staaten, gehouden te *Middelburg* in *Zeeland*, in den Jaare 1583, in overweeging wierdt genomen, of 'er niet eenige verandering behoorde te vallen in het Dertiende Artikel der Utrechtsche Unie of Vereeniging, also alle de Vereenigde Gewesten de Hervormde Leere nu hadden aangenomen. Men verklaarde diensvolgens, „ dat „ men den Hervormden Godsdienst zou handhaaven, zonder, „ in de Vereenigde Landen, eenigen anderen Godsdienst open, „ lijk te gedoogen; doch dat men de Plaatzten, die vervol, „ gens in het Verbond zouden worden aangenomen, in dit „ stuk naar eigen goedvinden zou laten handelen.”

UPBERGEN, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Gelderland*, in het Rijk van *Nijmegen*, een klein uur gaans van de Stad van dien naam, tegen den zo genaamden *Hunnenberg* gelegen. Indien het aloude *Uberan*, gelijk zommigen meenen, het tegenwoordige *Upbergen* zij, moet het meer dan negenhonderd jaaren heugen, als zijnde dat *Uberan*, reeds in den Jaare 850, door den Edelen BALDRIK aan de Utrechtsche Kerk ten geschenke opgedraagen. In plaats van de oude, in den Jaare 1339 gestigt, heeft men 'er eene nieuwe Kerk gebouwd, in de tegenwoordige Eeuw, in het hangen van een berg. Het adelijk Slor, insgelijk in de plaats van het oude, in den Jaare 1712, door den toenmaligen Heer, den Baron VAN WELDEREN gestigt, is, om zijne hoogspringende fonteinen, zeer vermaard. Het vernuft des Bouwmeesters heeft het werk in diervoegen weeten te bestuuren, dat eene dier fonteinen in de Eetzaal ontspringt.

UPSTALBOOM, in de aloude Friesche Geschiedenisfen zeer vermaard, was, om ons van de woorden van SCHOTANUS te bedienen, „ een vlak veld, op het Zuidwest van *Aurik* (in „ *Oostfriesland*) omtrent eene halve Duitfche mijl gelegen. „ Daar op ftonden drie hooge Eikeboomen, met de takken „ en kroon meest elkander roerende, hebbende in 't ronde, „ op twee of driehonderd treden, geene huizen omtrent. „ Hier werden Tenten, als in een Veldleger, gefield, en de „ beraadslaagingen en zittingen onder den blooten hemel, als „ onder de bestiering en voorzitting des hemelfchen Gods „ gehouden. De Banken waren gemaakt van opgeworpen of „ uitgegraaven aarde. Gelijk (voegt 'er de Historiefchrijver „ nevens) de voetftappen van zulke maniere van Vergaderin- „ gen, en regtspleegingen, nog aan eenige plaatzen gezien, „ en *Weerftallen* genoemd worden.”

Zie C. SCHOTANUS, *Kerkelijke en Waereld-
lijke Geschiedenisfen van Friesland.*

URETERP, een Dorp in het Friesche Kwartier *Zevenwou-
den*, onder de Grietenij *Opfterland*, alwaar het, in rang van
ftemminge, de vierde plaats bekleedt, en tweeëntwintig ftem-
men uitbrengt. Het Dorpje is, aan den Binnenweg, zeer
aangenaam gelegen, midden in 't geboomte.

URK, een klein Eilandje in de Zuiderzee, legt ruim drie
Duitfche Mijlen Oost-Zuid-Oost van *Enkhuizen*. Het wordt
in zijn omtrek op omtrent een uur gaans begroot. In zijn
grootfte lengte is 't omtrent vierhonderdvijftig Rijnlandsche
Roeden lang, en in de grootfte breedte omtrent tweehonderd
Roeden breed. Het beftaat ten deele uit Hooiland, met rood-
agtig Zand, en op zommige plaatzen uit eenigen Leemgrond.
Het Westelijkfte gedeelte is Weiland, 't welk als een Ge-
meente of Gemeene Weide gebruikt wordt, waar toe ieder
Ingebooren van *Urk* regt heeft om het te beweiden. Ieder
Huisgezin mag echter niet meer dan twee Beesten weiden,
en uit het getal der Huisgezinnen, 't welk op omtrent zeven-
tig

tig begroot wordt, blijkt dat ieder der Ingezeetenen hier omtrent zijn aantal niet in de Weide brengt, dewijl 'er doorgaans maar tusschen de veertig en vijftig Beesten op het Eiland gerekend worden, die hier hunnen leefstogt kunnen vinden. Het grootste gedeelte van *Urk*, aan de Oostzijde, is Hooiland, 't welk van 't Weiland met een Sloot wordt afgescheiden. Van dit Hooiland bezit de een der Ingezeetenen minder, de ander meer; en wordt het zelve verkogt of verhuurd, of ook het Hooi bij Verkoop aan malkanderen overgedaan. Ieders gedeelte is door Paaltjes onderscheiden. Dit Hooiland is echter niet genoeg om 's Winters de Koebeesten te voeren: waarom de Ingezeetenen genoodzaakt zijn nog een gedeelte Hooi van de vaste Kust te haalen. Voorheenen was 'er aan den Zuidwestkant nog een stuk Lands, met een Huis, de *Heeren Kamp* genaamd, dat afzonderlijk als het Land van den Heer aangemerkt en verhuurd wierdt, doch dit onderscheid is niet meer bekend. Het Eiland is van het Noordwesten tot aan het Zuiden met Paalen versterkt, tegen het afneemen der Stranden. Het Westelijkste gedeelte is hoog Zand; doch het Oostelijkste wordt met een Dijkje beschermd, dat echter 's Winters overloopt, latende het laagste gedeelte van 't Eiland met Poelen bezet, die altoos met water staan. Dewijl 'er op *Urk* veele zwaare Steenen gevonden worden, heeft men de proeve genomen om hier mede de stranden, gelijk elders de Dijken te beveiligen; doch, wat 'er aan mooge haperen, men heeft hier de afkeering van het water door Paalwerk van grooter nut bevonden, dan door Steenen, die door den zwaaren slag van water veelal over hoop geworpen worden. Op het Eiland zijn verscheiden Waterputten van zoet water, ter diepte van vier of vijf vademen, ten dienste van Menschen en Vee. De geringe Bedijking, waar van wij gemeld hebben, is onder geen Heemradtschap. Bij de opneeming in den Jaare 1632, vinden wij voor *Urk* zevenenveertig Huizen in de Lijsten der Verponding, en in den Jaare 1749 zijn 'er drieenzestig Huizen geteld. Voormaals waren deeze Huizen zonder Schoorsteenen, en men liet den rook ter Deure of ten Venster uitvliegen: doch zedert eenige jaaren hebben die van *Urk* zich ook van Schoorsteenen

nen bediend. De lasten, waar voor het Eiland in de Quohieren is aangeslaagen, zijn echter zedert veele jaaren, om den soberen toestand der Ingezeetenen, niet in 's Lands Kasse gekomen, en blijven zij ook deswegen, ongetwijfeld om de zelfde reden, zonder vervolg, zo wel als wegens het heffen der Excijnzen. Zij moeten echter het eene jaar door het andere omtrent duizend Guldens aan Lasten opbrengen, waar van driehonderd Guldens gerekend worden voor het onderhouden der Bedijking; driehonderd Guldens voor het Veer der kleine Schuitjes, waar mede de Ingezeetenen uit de grooter Vaartuigen, die niet tot aan den Wal kunnen koomen, aan het Strand worden gevoerd; wijders honderd Guldens tot de Wedde van den Predikant, honderd Guldens voor de Vroedvrouw, en tweehonderd Guldens voor den Schoolmeester. Men telt omtrent zeventig Huisgezinnen op *Urk*, die driehonderdnegeëntachtig Persoonen, zo oud als jong uideveren, waar onder honderdachtēnzestig Ledemaaten, gelijk dezelve in September 1750 geteld zijn. Hier van waren zesēnzeventig getrouwde Paaren, vijftien Weduwnaaren, negen Weduwen, vierēnveertig ongehuwde Manspersoonen boven de vijftien, en eenēntachtig beneden de vijftien jaar; tweēndertig Vrouwspersoonen boven en zesēnvijftig beneden de vijftien jaaren. Het Dorp legt op het hooge Land. Van het Eiland *Urk* wordt getuigd, dat het voorheenen grooter, ja zelfs aan *Emmeloord* vast geweest is; en vrij diep in Zee na den kant van *Emmeloord* zou wel eer een Kerk gestaan hebben, en de plaats hier omtrent wordt nog door de Zeelieden het *Urker Kerkhof* geheeten. Dit Kerkhof legt wat minder dan tweehonderddertig Roeden in Zee; hemels breedte gerekend. Nog zou 'er eene andere Kerk ten Zuiden van het Eiland en ten Oosten der Diepte, het *Val van Urk* genoemd, gestaan hebben. De Vuurbaak van *Urk*, die in des Jaare 1649, nog honderdtwaalf voeten van den Zeekant stondt, wierdt, in den Jaare 1661, door het inēeten van het Strand, niet meer dan dertig voeten van de Zee bevonden; waarom, in den Jaare 1662, deeze Baak met Steenen beschanst wierdt. Deeze Vuurbaak wierdt hier voor de eerste maal, in den Jaare 1617, opgeregt, en nederhand dieper landwaards

waards in gezet. Bij dezelve staat ook een Koolhuis. Van *Urk* wordt gemeld in een open Brief van OTTO DEN GROOTEN van den Jaare 968. OTTO DE GROOTE zou het Eiland met *Nardingerland* of *Gooiland* en *Eemland* aan Graave WIGMAN VAN ZUTFEN geschonken hebben, van hem zou het aan de Abdy van *Elten* gekomen zijn; waar aan nog jaarlijks eenig Regt voor *Urk* betaald wordt. Men leest ook van *Urk* in een anderen Brief van OTTE DEN III, van den Jaare 996. Ook vindt men het in een Brief van den Jaare 1134, gegeven door LOTHARIUS DEN II. Eertijds zou het aan het Graafschap *de Kuinder*, onder *Oyerijsfel* behoore hebben; doch wij vinden geen bescheid hoe het aan *Holland* geraakt is. In den Jaare 1588, beweerde men, dat *Urk* altijd een Leen van *Holland* geweest is en aldus onder *Oyerijsfel* niet behoorde. Onder de Ambagtsheeren of Heeren vinden wij eenen DIRK VAN ZWIETEN, in den Jaare 1397, gemeld. Het heeft ook toegekomen aan het Geslacht VAN DE ZOUDENBALCHEN, uit het welk het aan dat van VAN DE WERVE gekomen is, en door JOHAN VAN DE WERVE, in den Jaare 1660, verkogt aan Burgemeesteren der Stad *Amsterdam*, die 'er een Sterfheer over aanstelden. Burgemeesteren bezitten het met Regt van Hooge Heerlijkheid, en indien 'er een Crimineele zaak voorvalt, komt het Gerecht van *Urk* met den Ambagtsheer raadpleegen. De Regeering bestaat uit den Schout, die thans te gelijk Sekretaris is, en vier Burgemeesteren, die jaarlijks uit een dubbel getal, door hen benoemd, en door den Heere van *Urk* verkooren worden. Hier is een Kerk, tot welker bedieninge de eerste Predikant, in den Jaare 1629, beroepen wierdt. Hij behoort onder de Klasfis van *Enkhuisen*. Naar maate van het getal der Ingezeetenen, plagten 'er vele Roomschezinden te zijn, die door den Priester van *Ens* bediend wierden; doch men vindt 'er thans geen één Roomschezinden. De Ingezeetenen zijn hier allen Vischers, die veel op de Bothvangst plagten te vaaren; doch thans vischen zij meest al in de Noordzee op Schelvisch, Schol en Tong, die of bij hen aangehaald, of door hen zelve te *Amsterdam* ter Markt gebragt wordt. Zij hebben vijf of zesënveertig Vischuiten en twee Koffen, ten dienste der

in de Quo-
jaaren, om
ands Kaste
lid om de
het heffen
door het
en, waar
et onder-
het Veer
de groot-
koomen,
aldens tot
de Vroed-
olmeester,
die drie-
uindeve-
stijck de-
t zesën-
, negen
n boven
tweeën-
den de
Van het
vier, ja
in Zee
gestaan
Zeehe-
t min-
reedte
n van
rk ge-
n den
ekant
n het
den;
n be-
erfte-
land-
waard

Eilanders, om goederen af en aan te vaaren van *Amsterdam*.

URSHEM, met *Rustenburg* en *de Braak*, eene Ambagtheerlijkheid, in het gedeelte van Noordholland, het *Baljuwschap van de Nieuwburger* geheeten, paalende ten Zuidwesten en ten Westen aan de Schermeer. De uitgebreidheid van het geheele Ambagt vinden wij op du'zënd vijfëntachtig Morgens en tweehonderd zevenënzestig Roeden Lands begroot. De Huizen, welke men, te *Urshem* en in deszelfs onderhoorigheden, in den Jaare 1632, ten getale van tweehonderdzes telde, waren, in den Jaare 1749, tot op honderdtwintig verminderd. Het Dorp legt, genoegzaam ter halver wege, aan den Trekvaart tuschen de Steden *Akmaar* en *Hoorn*. De Kerk, die een weinig landwaarts staat, is een Kruisgebouw. *Rustenburg* en *de Braak* zijn twee Buurten, het eerste ten Noordwesten, het andere ten Oosten van *Urshem* gelegen. De Regeering bestaat uit Schout, Sekretaris, vijf Schepenen en vijfëntwintig Vroedschappen.

UTINGERADEEL, in rang de eerste Grietenij, in het Kwartier van Friesland, *Zevenwouden* geheeten, bevat zes Dorpen, eenige van welke vrij aanzienlijk zijn: te weeten, *Oudeboorn*, *Nes*, *Akkrum*, *ter Horne*, *ter Kaple* en *Akmarijp*. Door drie Predikanten worden de Hervormden aldaar bediend. Even zo veele Gemeenten ontmoet men 'er van Doopsgezinden, die in deezen oord vrij talrijk zijn. In alles telt men 'er tweehonderdeenëndertig Stemdraagende Plaatzen. Volgens sommigen is de naam deezer Grietenije afkömflig van het woord *Utringe*, of *Wittringe*, gemeenlijk *Wetering*, welken naam, schoon bij de Friezen niet zeer gebruikelijk, verscheidnen wateren deezes Deels draagen. Weleer behoorde dat gedeelte der Grietenij, 't welk ten Noorden des Boornvloeds legt, onder den naam van *Boorndeel* tot *Opsterland*. Merkwaardig is nog hedendaags de gesteldheid van dit vaarwater, ten opzigte zijner Oude Diken, zijnde de *Leppedijk*, van *Irsumerzijl* af tot aan *Opsterland*, op den oever dier Riviere aangelegd, gelijk ook ongeveer aan den overkant van den

ak

Akkrumer Rijdweg na *Oudeboorn* plaats heeft; 't welk een be-
wijs oplevert, dat het water der Middellzee, ten minsten bij
hooge vloed, tot hier toe plagt door te dringen, voor dat
men de *Irnsumerzijl* hadt aangelegd.

De *Boorn*, met veele bogten van 't Oosten uit *Opsterland*
koomende, verdeelt deeze Grietenij na genoeg in twee ge-
lijke deelen, en eindigt hoog in 't Noordwesten bij *Irnsumer-
zijl*. Niet verre van *Akkrum*, bij de *Oude Schouw*, gaat
uit de *Boorn* een wijd vaarwater na het Sneekermeir, 't welk
zich eerlang in twee takken verdeelt; wordende de Noord-
westelijke tak de *Oude Wetering*, en de Zuidoostelijke de
Nieuwe Wetering genaamd. Nabij *Opsterlands* grenzen is
uit de *Boorn* afgeleid het zo genaamde *Nieuw Diep*, langs 't
welk men na de *Goeredijk* vaart. Ook is 'er een groot vaar-
water in 't Zuidwestelijke deel der Grietenij, 't welk ge-
meenschap heeft met de *Wetering* en verdere nabuurige wa-
teren, vooral door de *Meijne Sloot*, die teffens de Schepen
van en na *Akkrum* in dit water brengt, 't welk onder den
naam van 't *Deel* enz. na 't *Heerenveen* loopt. Ten Zuid-
westen van dit vaarwater vindt men de *Hornster* en *Kappel-
ster Poelen*, benevens nog veele andere kleiner wateren, die
genoegzaam alle gemeenschap hebben met het waterige ge-
deelte van 't nabuurig *Wijnbrijsradeel*.

Buiten de Dijken van de *Boorn* vindt men nog verschei-
den rijdwegen in deeze Grietenij. De Noordelijke *Boorn*- of
Leppedijk loopt, gelijk wij reeds gezegd hebben, altoos langs
den oever der Rivier, eenige weinige afgesneeden hoeken
uitgezonderd; koomende uit denzelfen, bij *Oude Boorn*, de
Slagte of oude *Leppe Dijk*, die Noordoostwaards na *Smallin-
gerland* loopt. De Zuidelijke Dijk van den Boornvloed is
over 't algemeen verder van deszelfs oevers af gelegen, en
volgt het beloop van den stroom niet zo nauwkeurig, vooral
ten Oosten van *Oude Boorn*. Bij de *Oude Schouw* komt uit
deezen Dijk voort de reeds gemelde *Slagtedijk*, die over
Ter Horne en *Ter Kappel* na de *Foure* loopt; doch hier en
daar door tusschen koomend water wordt afgebroken: waar-
om, door de Familie van VEGELIN, in 't Jaar 1723, een
nieuwe weg van de *Foure* na *Akkrum* is aangelegd, die met

in Amster-
Ambags-
Balsuw-
Zuidwes-
heid van
tig Mor-
begroot.
rthoorig-
derdzes
tig ver-
ge, aan
rn. De
gebouw.
rite ten
elegen.
epenen

Kwar-
Dor-
Ou-
arisp.
liend.
ezin-
men
gens
het
ken
bel-
ge-
ede
rk-
r,
an
re
ten
st-

eene Schouw, de nieuwe Schouw genaamd, over 't Deel loopt, tot groot gemak der geenen, die van de Lemmer na Leeuwarden enz. willen rijden. Eindelijk komt uit den voornoemden Boordijk, tusfchen Akkrum en Oldenboorn, de gewoone rijdweg van daar na 't Heerenveen, bekend onder den naam van de Haskerdijken.

Utingeradeel grenst ten Noorden aan Idaarderadeel en Smaltingerland, gelijk boven reeds is aangewezen; ten Oosten aan Opfferland, door middel van eenige Slooten en Scheidlinien; ten Zuiden aan Ængwirden, met het Oud Deel; en wordt voorts van Haskerland gefcheiden door eenē met menigvuldige hoeken uit en in loopende Scheidlinie. Ten Westen wordt eindelijk Utingeradeel gefcheiden van Doniawerfal, door den gemelden Slagtedijk.

UTRECHT, (Provincie) veelal het Sticht van Utrecht genaamd, als zijnde eertijds een Sticht of Bifdom geweest, bekleedt thans den vierden rang, ter Algemeene Staatsvergaderinge der Zeven Verēnigde Provinciēn. Van deeze is zij de kleinste; wordende haare grootfte lengte op acht, en haare grootfte breedte op vijftien uren gaans gerekend; de geheele omtrek mag op veertig uren gaans begroot worden, hoewel dit eenigzins onzeker is, dewijl zij, met veele hoeken en punten, aan verſcheiden kanten, uit- en infpringt. Behalven de Hoofdstad, van den zelfden naam als het Gewest, telt men 'er nog vier Steden: Amersfoort, Rheenen, Wijk bij Duurstede en Montfoort. Voorts telt men 'er bijkans zeventig Dorpen, en drieēnzestig Riddermaatige Hoffteden. In den Jaare 1748 wierdt het Sticht van vierēnzeventigduifend driehonderd drieēntachtig perſoonen bewoond.

In geen Gewest, van zo kleine uitgestrektheid als de Provincie van Utrecht, zal men meer verſcheidenheid van grond ontmoeten: ginds poelen, plassen en Veengronden, elders zwaar, en vet Kleiland, vrugbaar in de beste foorten van Graanen, Tarwe, Rogge, Garst, Haver en Boekweit; nu eens een hoogen en heftigten grond, dan wederom een broekigen zandgrond, die vogtig en vrugbaar is, veroorzaakt

door

door de hooge Landen, van welke het water afzijpelende, de tusfchen beiden gelegen Velden bevoigt. Op zommige plaatzen ontmoet men uitgebreide Tabaksplanterijen, op andere wederom zeer voortreffelijke Weilanden; wordende dit alles doorfheeden van froomende of vlietende wateren, en de grond, aan veele Oorden, bedekt door hoog opgaand geboomte, 't welk hier zo weelig en tierig als ergens elders voortkoomt. Voorts wordt de Provincie bevoigt en doorfroomd van de *Lek*, de *Kromme* en de *Oude Rhojn*, de *Vegt*, de *Tifel*, de *Eem*, en verfcheiden andere, meer of min, uitgebreide wateren; alle welken, in ons *Woordenboek*, onder afzonderlijke Artikelen, vermeld worden.

Utrecht, zints de Christlijke Godsdienst aldaar was aangenomen, wierdt fraks tot een Bifdom verheven, door Paus SERGIUS DEN I, in den Jaare 695. De befaamde WILLEBRORD, onder den naam van KLEMENS, was de eerfte, die 'er de Bifchoplijke waardigheid bekleedde. FREDERIK SCHENK VAN TAUTENBURG was de eenenzestig en laafte Kerkvoogd. Te uitvoerig zou dit Artikel uitloopen, indien wij de verrigttingen der Utrechtsche Bifchoppen ftukswijze wilden verhalen. Twee algemeene aanmerkingen zullen wij hier mededeelen. De eerfte is, dat het gezag en regtsgebied des Bifchops van *Utrecht* zich niet bepaalde tot het Gewest, reeds van ouds en nog heden bij dien naam bekend, maar eene veel grooter uitgeftektheid hadt; zijnde, t'eenigen tijde, *Overijfel*, nevens een groot gedeelte van *Friesland* en *Groningerland* aan zijn gebied onderworpen geweest. De andere aanmerking is, dat veelen der Utrechtsche Bifchoppen, verre van zich met de Zielzorge alleen te bemoeien, een zeer uitgebreid waereldlijk regtsgebied oeffenden, en menigmaalen, de wapens hebbende aangegord, te velde trokken; waar door zij onder de aardfche gezagvoerders van hunnen tijd, geen onaanzienlijken rang bekleedden. Meer dan één fterk Kasteel, door hen gefigt, ter verdediginge van hunne tijdljke heerschappijen, kan daar van getuigenis draagen. Na dat de Hervorming, in de Provincie *Utrecht*, meer en meer veld hadt gewonnen, en het vermaard Verbond der nadere Vereeniginge, in den Jaare 1579, was geflooten, verloor ook, allengskens, de

Bis-

Bischop zijn gezag en agtbaarheid; en het was een natuurlijk gevolg van de gesteldheid der tijden, dat de Staaten van het Gewest, in de plaats van den Spaanschen Koning, de opperheerschappij zich hebbende toegeëigend, die waardigheid niet meer vervulden. Want de Aardsbischop, welke naaderhand dien titel heeft gevoerd, is slegts bij een gedeelte van zijnen Aanhang, en nimmer bij 's Lands Staaten erkend geworden.

De Provincie van *Utrecht* heeft, naa dat zij zich met de andere Veréénigde Gewesten verbonden hadt, en onder 't opperst gezag der Staaten geraakt was, gemeenlijk het zelfde lot met haare Bondgenooten ondergaan, en in derzelver vooren tegenspoed gedeeld. Wij agten 't hierom onnoodig, in dit kort begrip, aan te teekenen, wat, in deeze Provincie in 't bijzonder, naa den tijd, waar toe wij 't nu gebragt hebben, tot op den tegenwoordigen tijd toe, voorgevallen is. Alleenlijk kuanen wij niet voorbij, hier eenigzins uitvoeriger te melden, wát dit Gewest overgekomen zij, van den tijd van deszelfs overheersching in 't Jaar 1672, door den Koning van *Frankrijk*, tot op den tijd van deszelfs hereeniging met de andere Provincien, in 't Jaar 1674.

De Veréénigde Staat, met den aanvang des Jaars 1672, niet anders verwagende dan eenen fellen oorlog, die denzelven van *Frankrijk*, *Engeland*, *Keulen* en *Munster* bedreigd wierdt, was al vroeg op middelen bedagt geweest, om de Provincie van *Utrecht* te dekken tegen den naaderenden vijand. Men sprak van een gedeelte der Provincie onder water te zetten en te houden, door middel van eenige werken. Doch dit ontwerp wierdt niet uitgevoerd. De Staaten van dit Gewest zouden gaarne gezien hebben, dat de Vergadering van hunne Hoog Mogendheden, of die des Raads van Staate, in deezen kommerlijken tijd, verlegd wierdt na *Utrecht*, om te nader bij der hand te zijn. Doch ter Generaliteit wierdt hier op alleenlijk beslooten, het getal der Afgevaardigden te Velde met eenige Heeren te vermeerderen, en eenige Heeren uit den Raad van Staate te schikken na *Utrecht*, met magt om aldaar, van wege de Algemeene Staaten en den Raad van Staate, op alles orde te stellen, gelijk ook; in 't Jaar 1629,

ge-

geschied was. Het Fransche Leger hadt zich, midlerwylt, reeds van verscheiden Steden aan den *Rhijn* en in *Gelderland* en *Overijsel* meester gemaakt, en was, den twaalfden Junij, bij het *Touais*, over den Stroom getrokken; waar op het Leger der Staaten, welk onder WILLEM DEN III, Prins van *Oranje*, bij *Anhem* lag, over de *Veluwe* na 't Stigt geweeken was. De Afgevaardigden te Velde, aan welken hunne Hoog Mogendheden de voltrekte beschikking over dit Leger hadden toevertrouwd, scheenen van zins om het in en om *Utrecht* neder te slaan. Doch men verzogt hun dat het niet nader dan een uur boven en om de Stad koomen mogt. Zij bewilligden in dit verzoek, en beslooten zich, in de Dorpen tuschen den Krommen *Rhijn* en *Lek*, een uur of verder boven *Utrecht*, te legeren. Midlerwylt, was de Burgerij van *Utrecht*, voor inlegering bedugt, op de been geraakt, en hadt de Poorten bezet, verklaarende dat zij geen Krijgsvolk in de Stad ontvangen zou. Hier van kwam haast tijding in den *Haage*. Ook kreeg 'er zijne Hoogheid kennis van. Doch de Afgevaardigden van *Utrecht* ter Generaliteits Vergaderinge betuigden „ dat hun hier van nog niets „ was aangeschreeven; dat men de berigten van bijzondere „ Perfoonen niet ligt gelooven moest; en dat, in allen ge- „ val, de Burgerij wel ligt te beweegen, maar ook even ligt „ tot bedaaren te brengen was.” Maar deeze betuiging belette niet, dat men ter Generaliteit besloot het Leger te brengen in *Holland*, indien de Afgevaardigden te Velde, met kennis van de Staaten van *Utrecht*, en bij raade van zijne Hoogheid, oordeelden, dat het Krijgsvolk en Geschut van den Staat, in *Utrecht*, niet veiliglijk en met nut, kon worden gebruikt. Ondertuschen hadt de Prins zich, reeds langs den *Daalschendijk* en *Vegt*, en dus niet boven maar beneden de Stad, na de *Hollandsche* zijde, begonnen neder te slaan. De Heeren HOP, VAN SEVENDER en SLINGELAND, die, door de Algemeene Staaten, na *Utrecht* waren afgezonden geweest, ook, op den zestienden Junij, in den *Haage*, verslag hebbende gedaan „ dat de Burgerij meester in *Utrecht* was, en „ geen Krijgsvolk wilde hebben, beweerende zij, dat de Stad „ niet kon verdedigd worden; en dat verscheide Leden ook „ oor-

„ oor-

„oordeelden, dat het Leger om *Utrecht* niet veilig was;“⁴⁹ wierdt andermaal, ter Generaliteit, met eenpaarige stemmen, en dus ook met bewilliging der Afgevaardigden van *Utrecht*, vastgesteld, het Leger te voeren na *Holland*, zonder het zelve, geheel of gedeeltelijk, te gebruiken tot het bezetten van eenige Steden. Nogthans wierdt deeze Resolutie, welke, nog dien zelfden dag, in *Utrecht* kwam, door den Heer VAN BEVERNINGK, die zich, wegens den Raad van Staate, aldaar bevondt, in diervoorge begreepen, dat hunne Hoog Mogendheden niet voor hadden, de Stad te verlaten dan in meerder nood, indien zij zich anders moediglijk kwijten wilde. De Vroedschap besloot hier ook toe, op den zelfden zestienden Junij, bewilligde in het inneemen van Krijgsvolk, en verklaarde zulks aan zijne Hoogheid, die zich 's anderendaags beriep op den last der Algemeene Staaten, om af te trekken na *Holland*. Onderusfchen, hadt de Brief van den Heer VAN BEVERNINGK, en de tijding van het hartig besluit der Vroedschap van *Utrecht*, eenige verandering gemaakt in dat der Algemeene Staaten, die, den zeventienden, beslooten, *alles te laten aan de absolute dispositie van de Gedeputeerden te Velde, naa ingenomen avis van zijne Hoogheid.* De Afgevaardigden der Provincie schikten deeze Resolutie terstond na de Stad; doch zij is, zonder dat men weet door welk toeval, nimmer te regt gekoomen. Men deedt, midlerwilt, alle weer, om de Afgevaardigden te Velde en zijne Hoogheid zelve te beweegen, om het Leger, of ten minste dat gedeelte van het zelve, welk door de Provincie betaald wierdt, in de Provincie te laten blijven: doch alle poogingen waren vrugteloos. Den achttienden, was het Leger reeds op *Hollandschen* bodem. De Staaten van *Utrecht* zagen zich toen in de noodzaakelijkheid gebragt, om eene bezending te doen aan den Koning van *Frankrijk*, waar toe de Heeren VAN WELLAND, VAN BERGESTEIN en VAN DER VOORT gemagtigd wierden. Terwijl zij uit waren, vertoonde de Markgraaf VAN ROCHEFORT zich voor de Stad; doch hij liet zich beweegen om het Leger buiten om te laten trekken, mids men hem met honderd Musketers daar binnen ontvinge; waar naa hem de Sleutels der Poorten op 't Stadhuis wierden

ter hand
Aersfe
vin der
op den
bij de
dienst,
wierdt
deren t
Verdrag
mogen
sche be
In d
scheurd
overhe
de St
gezind
danc o
de Pro
Lande.
de Ke
en An
den a
welk
te ont
negen
Allen
De
doode
middel
weinig
hunne
't Fi
eerlan
van e
nange
weer,
wierdt
han v

ter hand gesteld. De Steden *Wijk te Duursede*, *Rheenen* en *Amersfoort* hadden, reeds te vooren, vrije hoede genomen van den Markgraave. De Gemagtigden der Staaten troffen, op den vijfëntwintigsten, een Verdrag met den Koning, waar bij de gantsche Provincie zich, met behoudenis van Godsdienst, Regeering en Voorregten, aan hem onderwierp. Ook wierdt bedongen, dat de Provincie nooit aan eenen bijzonderen Heere zou geschonken, en begreepen worden in het Verdrag, welk zijne Majesteit met de Algemeene Staaten zou mogen sluiten. Ten zelfden dage, nam *Montfoort* ook Fransche bezetting in.

In deezen voege wierdt de Provincie van *Utrecht* afgescheurd van den Veréénigden Staat, en gebragt onder de overheersching van *Frankrijk*. De voornaamste Kerken in de Steden wierden, terstond, ingenomen door de Roomschegezinden, en met Altaaren en Beelden versierd. Een Intendant of Stedehouder des Konings kreeg het hoog bewind over de Provincie, en over de andere verwonnen Plaatzten hierote Lande. Over de Stad *Utrecht*, die sterk bezet wierdt, stelde de Koning eenen Bevelhebber aan. Naa dat de Wethouders en Amptenaars van 't Gewest den Eed aan den Koning hadden afgelegd, vergde men hun het Krijgsvolk van den Staat, welk door de Provincie plagt betaald te worden, derwaards te ontbieden. De Staaten belasteden dit, bij Plakaat van den negenëntwintigsten Junij, door uitdrukkelijk bevel van zijne Allerchristelijkste Majesteit, den Koning van *Frankrijk*. De Afgevaardigden ter Generaliteit wierden ook te rug ontboden uit den *Haage*, en verscheiden andere lieden van middelen en aanzien, die 't gevaar ontweeken waren; doch weinigen durfden zich vertrouwen in de Provincie, alwaar hunne goederen, midlerwijl, beslaagen, hunne huizen, door 't Fransche Krijgsvolk, ingenomen wierden. Men moest, eerlang, den Intendant eenen staat van 's Lands penningen en van de inkomsten en lasten der Provincie leveren, en, onaan gezien de herhaalde vertoogen van de armoede van 't Gewest, aanzienlijke sommen opbrengen. De meeste Ampten wierden niet begeven dan met kennis van den Intendant, die 'er veeltijds personaen toe voorfloeg, en zelfs, in Februarij des

des Jaars 1673, vorderde, dat men drie opengevallen plaatsen in 't Hof met Personen vulde, die den Roomfchen Godsdienst beleeden. En toen de Staaten hier mede draalden, ftede de Koning zelf, wat laater, den Heer KORNELIS VAN WYKERSLOOT, die Roomschegezind was, tot Raadsheer aan. De Staaten beflooten, naa rijp beraad, in 's Konings wil te berusten, en dedden WYKERSLOOT den Eed afneemen. De Franfche overheerfching duurde omtrent zeventien maanden. Het optrekken der Duitfche Krijgsmagt, tot bijftand van de Staaten, en het veroveren van *Bon*, dat 'er op volgde, doedt den Koning befluiten tot het ruimen van de Provincie van *Utrecht*, en van de meeste andere overwonnen Plaatzten in de Veréénigde Gewesten. De Bevelhebber STOUPE gaf den Staaten, in November des Jaars 1673, kennis dat hij last hadt om de Provincie te verlaaten, te plonderen, en plat te branden. Zelfs beet hij den Heere VAN DYKVELD in 't oor, dat 'er ook bevel gegeven was om den Lekkendijk door te fteeken, en de Sluizen aan de *Vaart* te vernielen. Men deedt zijn best om hem te verbidden: en men verfontd wel haast, dat de gedreigde verdelging met geld zou af te koopén zijn. De Intendant vorderde vijfhonderdduizend guldens van de Stad *Utrecht* alleen. Men vertoonde hem „ dat „ de Stad, terwijl zij onder 's Konings heerscheppij gestaan „ hadt, alreeds zeer zwaare lasten hadt moeten opbrengen; „ dat zij thans ook ontbloot was van haare rijkste Ingezeeten, die met hunne goederen uit de Provincie geweeken „ waren; en dat het haar hier om onmooglijk was aan den „ eisch des Intendants te voldoen.” Naa veel handelens, beloofde men, eindelijk, voor de gantsche Provincie, vierhonderd en vijftigduizend guldens te zullen opbrengen, tweehonderd en vijftigduizend guldens in gereeden gelde, en de overige tweehonderdduizend guldens, voor 't einde van Januarij aanstaande. De Vroedschap ging, in persoon, door de Stad, om de Gemeente te vermaanen tot het opbrengen van haar aandeel in deeze fomme, bij wege van leeninge, tegen zes ten honderd in 't jaar. De Bevelhebber STOUPE verzekerde zich van eenigen der aanzienlijkste burgeren, tot dat hem 't beloofde geld voldaan was: 't welk niet voor

April

April
de Fr
vemb
Graaf
ter po
genera
vincie.
verlaa
den z
Gener
vincie
„ dat
„ en
„ zij
„ de
„ no
„ zat
„ har
„ bel
„ ge
„ op
„ St
„ re
„ t
„ al
„ o
Te
waard
moedt
den
hebb
op
doch
meen
tegen
„ loe
moor
Vroe
X

April des Jaars 1674 kon geschieden. Ondertusschen hadden de Franschen de Stad *Utrecht*, op den eenëntwintigsten November des Jaars 1673 verlaaten. Ten zelfden dage, trok de Graaf VAN HOORNE, aan 't hoofd der Staatse manschap, ter poorte in, zonder dat hij, 't geene als iet bijzonders opgemerkt wierdt, eenigen Eed deedt aan de Staaten der Provincie. De andere Stigtsche Steden waren, midlerwijl, ook verlaaten van de Franschen, en men raadpleegde; reeds op den achtstenden, onder den Eed van geheimhoudinge, ter Generaliteits Vergaderinge, over de wijze, waar op de Provincie, bij voorraad, zou worden geregeerd. 't Besluit viel, dat men, zo dra de vijand *Utrecht* ontruimd zou hebben, en 't Krijgsvolk van den Staat daar binnen getrokken zou zijn, eenigē Afgevaardigden van hunne Hoog Mogendheden derwaards zenden zou; die, door minnelijke, en des noods ook door kräftige middelen, zouden trachten te bezorgen, dat, bij voorraad, en tot dat daar op nader bij hunne Hoog Mogendheden, met raad van zijne Hoogheid, beslooten zou zijn, alle Staatswijze en andere Vergaderingen van Regeeringe in de Provincie en in de Stad mogten ophouden; voorts de noodige voorziening doende, dat de Stad en Provincie buiten verwarring bleeven: ook zich staarrende onderregten van den Staat der gemeene middelen van 't Gewest, en van de wijze, waar op dezelve, zo voort, als naa den Franschen inval, waren geheeven geworden; ook hoe men ze tegenwoordig zou konnen heffen enz."

Te gelijk wierdt den Graave VAN HOORNE gelast, den Afgevaardigden der Algemeene Staaten de behulpzaame, en des noods ook de sterke hand te bieden. De Graaf VAN HOORNE, den drieëntwintigsten, de Vroedschap der Stad op 't Stadhuis hebbende doen vergaderen, schorste de Leden derzelve, als op 't verzoek der burgerije en om beroette te voorkomen; doch inderdaad in gevolge van het hemmelijk besluit der Algemeene Staaten, in hunnen dienst. Zommigen spraken hier tegen; onder anderen vrägende „hoe veertig of vijftig personen de gantsche burgerij vertoonen konden?" Doch HOORNE herhaalde zijn zeggen en vertrok, den Leden der Vroedschap, die nog op 't Stadhuis bleeven, daar naa doende

plaat-
mschen
draal-
RUELLS
dsbeer
wings
men.
maan-
jstand
volg-
Pro-
men
DUPA
t hij
plaat
in 't
dijk
len.
not
te
pul-
dat
aan
u;
e-
en
en

boodschappen „ dat hij begeerde dat zij na hunne huizen gingen „ gen” Vijf Gemagtigden der Algemeene Staaten , JOAN GEELVINK, Heer van *Kastrikom*, de Raadpensionaris FAGEL, VAN KROMMON, GEMMENICH en GOCKINGA, nog dien zelfden dag te *Utrecht* gekomen zijnde, bevestigden de schorfing, door den Graave VAN HOORNE gedaan. Ook bewoogen zij de andere tegenwoordig zijnde Leden der Staaten ligtelijk tot stil zitten: waar toe de Wethouderschap van *Amersfoort* zich, insgelijks, verbondt. Wijders, stelden zij orde op den ontvangst der gemeene middelen; ook eenige weinige Regenten en acht Burgerhoplieden bij voorraad aanstellende, om zaken, die geen uitsfel gedoogden, af te doen. De Staaten van *Utrecht* hadden, 's daags naa 't vertrek der Franschen, en derhalve voor dat zij dus van 't bewind ontzet wierden, aan de Algemeene Staaten van dit vertrek kennis gegeven, en voor hunne Afgevaardigden in de Generaliteits Kollegien, welken men, terstond naa 't overgaan der Provincie, buiten dezelveu geweerd hadt, wederom zitting en rang in dezelveu verzogt. Te gelijk hadden zij Gemagtigden gezonden aan den Prins van ORANJE, om hem het Stadhouderschap op te draagen. Doch hun Brief aan de Algemeene Staaten wierdt, voor eerst, onbeantwoord gelaaten: ook nam zijne Hoogheid het Stadhouderschap nog niet aan, zijnde hij zelf bedenkelijk op het maaken eener merkelyke verandering in de Regeering van de Stad en van de Provincie. De Gemagtigden der Algemeene Staaten, zich midlerwijl te *Utrecht* blijvende ophouden, kondigden aldaar Plakaaten af, en gedroegen zich allenzins, als of de hooge Regeering over de Provincie van regtswege aan de Algemeene Staaten gekomen was.

Terwijl deeze Regeeringloosheid in de Provincie duurde, raadpleegde men, in den *Haage*, op drie punten: 1. of men de Provincie van *Utrecht* wederom in de Unie zou aannemen? 2. Of men ook een gedeelte van 't platte Land aan *Holland* zou trekken? 3. Wat rang deeze Provincie ter Generaliteit zou behooren te hebben? Onder het voortzetten deezer raadpleegingen, wierdt zijner Hoogheid het Stadhouderschap van *Holland* en *Zeeland*, erfelijk in zijne mannelijke naakoomelingen, opgedraagen: 't welk zijn aanzien hier

te

te Lan
de her
lijk n
De S
gingen
niet w
Unie,
Doch
zonde
de Sta
om de
weere
die v
de,
zou,
van,
me P
Die v
hun i
van
heid
vinci
gade
van
" 68
" 71
" 72
" 73
" 74
" 75
" 76
" 77
" 78
" 79
" 80
" 81
" 82
" 83
" 84
" 85
" 86
" 87
" 88
" 89
" 90

te Lande nog merkelyk vermeerderde, waarom het besluit op de herstelling der Provincie van *Utrecht*, genoegzaam geheel-lyk naa het goedvinden van den Prinsfe, wierdt opgemaakt. De Staaten der andere Gewesten waren 't, in de raadpleegingen over dit punt, onderling wel eens geweest, dat men niet weigeren kon de Provincie wederom te ontvangen in de Unie, waar van zij, haars ondanks, afgescheurd geweest was. Doch die van *Holland*, en *Haarlem* en *Amsterdam* in 't bijzonder zouden gaarne dat gedeelte van 't Stigt, welk binnen de Sterkten lag, aan hunne Provincie getrokken hebben, zo om de sluikerij hunner gemeene middelen te beter te kunnen weeren, als om meester te zijn van 't afkomend water. Maar die van *Zeeland* stelden zich hier tegen, duidelyk verklaarende, dat men 't Stigt niet een enkelen voet Lands afneemen zou, of zij wilden vorderen, dat de Stad *Briele* en 't Land van *Voorne*, 't welk, zo zij beweerden, van ouds, tot hunne Provincie behoord hadt, aan hun te rug gegeven wierdt. Die van *Friesland* en *Stad en Lande* begeerden ook, dat hun in de Generaliteits Vergaderingen voortaan rang voor die van *Utrecht* wierdt toegestaan. 't Gevoelen van zijne Hoogheid vereenigde, eerlang, de verschillende gevoelens der Provincien. Hij verklaarde, in Januarij des Jaars 1674, ter Vergaderinge van *Holland*, wegens de drie punten, de herstelling van het Stigt betreffende: „ 1. Dat men de Provincie met „ geen regt of reden buiten de Unie houden kon. 't Was, „ zeide hij, den Ingezetenen leed geweest, dat de zaaken „ in zulk een verloop gekomen waren. De Stad *Utrecht* „ hadt, toen 't Leger van den *Rysel* kwam, in 't eerst, wel „ geen volk willen inneemen, en, daar naa hier toe besloot- „ ten hebbende, zwaarigheid gemaakt, om de Voorsteden te „ verwoesten; doch zij hadt, toen 't Leger nu na *Holland* „ vertrok, evenwel geklaagd, dat zij verlaaten wierdt. Men „ hadt daar naa ook wel gezonden aan den Koning van „ *Frankrijk*, en hem de Sleutels der Stad aangeboden; „ doch hier door mogelijk meer niet veroorzaakt dan dat „ 'er de Franfchen wat vroeger in getrokken waren, dan zij „ anders gedaan zouden hebben. Men vindt ook in *Holland* „ wel Steden, die zich, op de aankomst des Vijands, niet

uizen gin-
n, joan
s FAGEL,
1 zelfden
horfing,
egen zij
lijk tot
rt zich,
en ont-
egenten
m zaa-
Staaten
ischen,
ierden,
eeven,
egien,
buiten
zelven
n den
draa-
erd,
gheid
kellyk
ering
r Al-
hou-
illen-
egts-
de,
men
ee-
aan
Ge-
ten
ou-
me-
hier
te

„ ten beste zouden verdeedigd hebben. Men moest dan,
 „ besloot hij, *Utrecht* behouden bij de Unie. 2. Men kon,
 „ wijders, met geen regt, het Stigt eenig Land afneemen,
 „ hoe veel belang *Holland* hier bij ook hebben mogt. God
 „ zou, wegens zulke onregtvaardigheden, het Land ligtelijk
 „ straffen. Nogthans zou men, meende hij, wel eenig regt
 „ op de wateren bedingen kunnen, en de Sterkten behouden,
 „ schoon men den grond, daar zij op stonden, liete aan de
 „ Provincie.” 3. Over den rang verklaarde de Prins zich
 niet; doch 't bleek niet donkerlijk, dat hij neigde om de
 Provincie haaren rang te laten behouden. De Leden der
 Vergaderinge vielen allen den Prins toe, en beslooten, den
 tweeden Februarij, „ dat de Provincie van *Utrecht*, op ha-
 „ ren ouden rang, in de Unie zou aangenomen worden; dat
 „ haar ook volgen zouden alle Landen en Plaatzen, welken
 „ haar, voor deezen, hadden toebehoord, uitgenomen dat
 „ de Souverainiteit over de Plaats of Plaatzen, op welken
 „ die van *Holland* eenige Sterkte of Sterkten hadden opge-
 „ worpen, aan deeze Provincie blijven zou, zullende het
 „ der Provincie van *Utrecht* niet vrijstaan, binnen de hon-
 „ derd Roeden van het uiterste deezer Sterkten, eenige hui-
 „ zen, gebouwen of plantaadjen aan te leggen, of het van
 „ 't geene 'er tegenwoordig stondt te veranderen, of te her-
 „ stellen; al het welke die van *Holland* vrijelijk zouden mo-
 „ gen doen slegten. Dat de Provincie van *Holland* vrijen
 „ heen- en wedergang na en van deeze Sterkten behouden
 „ zou over den Stigtſchen bodem, dien zij ook, zo wel en
 „ zo vrij als haar eigen Land, tot haare verdeediging zou
 „ mogen onder water zetten. Dat geschillen, betreffende de
 „ Landen en Polders, die met of over *Holland* uitwaterden,
 „ en die ter eerſter aanleg tot den Regtbank van Dijkgraave
 „ en Heemraaden behoorden, bij gebreke of hooger betrek-
 „ zouden moeten gebragt worden voor den Hove van *Hol-
 „ land*. Dat de weggenomen *Hinderdam* uit de *Vegst*, in
 „ welks plaats nu de Sluis te *Muiden* gelegd was, nooit
 „ zou mogen hermaakt worden, noch daar dezelve gelegen
 „ hadt, noch op eenige andere plaats.” De Staaten van *Hal-
 „ land* drongen, wijders, ter Generaliteit aan op het magtigen

van

van zijne Hoogheid tot het veranderen der Regeeringe van 't Stigt, alwaar men, zo wel als te vooren in *Holland* en *Zeeland*, misnoegen onder 't volk bespeurd en gevoed hadt, tegen zulke Regenten, die zich voorheen gehouden hadden aan de maatregels der Stadhouderlooze Regeeringe. Men verwagte ook, veelligt, in *Holland*, dat de nieuwe Regeering van *Utrecht*, eerder dan de geschorste, bewilligen zou in de voorwaarden, waar op men de Provincie wederom in de Unie wilde ontvangen. De Algemeene Staaten, 't stuk der hereeniging lang en rijpelijk overwoogen hebbende, beslooten ten laaften, op den twintigsten April, 't geschil over den rang tusfschen *Utrecht* en *Friesland* te verblijven aan zijne Hoogheid, den Prins van ORANJE, en aan Prins HENRIK KASIMIR, Stadhouder van *Friesland*, die, zedert, uitspraak deden, dat *Utrecht* den rang voor *Friesland* behouden zou, gelijk van ouds. Wijders, beraamden hunne Hoog Mogendheden „ dat de Provincie niet weder in de Unie zou worden „ aangenomen, voor dat zij ze van nieuws bezwooren hadt: „ en dat men zich, ten opzigte der Souverainiteit van de „ Sterkten op Stigschen bodem, gedraagen zou aan de Resolutie van *Holland*, hier voor gemeld.” Voorts, wierdt zijne Hoogheid gemagtigd, „ tot het veranderen der Regeeringe in 't Stigt, mids de ontslaagene Regenten hier om „ niet geoordeeld wierden in hunnen goeden naam gekrenkt „ te zijn, noch ook van andere zijde ontslagen van de verplichting om in regte te verschijnen, zo zij bevonden mogten worden zich ergens in vergreepen te hebben: alles egerter voor deeze reize alleen, zonder in gevolg getrokken te kunnen worden, en zonder benadeeling der Privilegiën.”

In gevolge van dit besluit der Algemeene Staaten, begaf de Prins van ORANJE zich na *Utrecht*, daar hij, den vijfentwintigsten April, alle de Regenten beide van 't Land en van de Stad ontsloeg van hunnen dienst, den volgenden dag eene geheel nieuwe Regeering aanstellende. De Heer JOAN VAN REEDE, Heer van *Renswoude*, wierdt tot President der Staaten en negende Lid der Gekoorenen, die anders maar acht plagten te zijn, aangesteld. In 't Lid der Edelen, kwamen

men eenige Heeren, die te gelijk hunne Krijgsampten behielden: 't welk geoordeeld wierdt te strijden met de gewoonten der Provincie. Doch zijne Hoogheid verklaarde, dat het niet in gevolg zou getrokken worden. De Prins hadt ook, zo hij verklaarde, op het verzoek van eenige voornaame burgen, een geheel nieuw Reglement doen ontwerpen op de Regeering van 't Land en de Steden: 't welk den nieuwen Regenten voorgelegd, en terstond Staatswijze goedgekeurd, vastgesteld en bezwooren wierdt. Bij dit Reglement, kreeg de Stadhouder in der tijd veel grooter gezag in de Regeeringe der Provincie, dan hij immer te vooren gehad hadt. Vervolgens, wierdt hij, op den voorslag van den Heere VAN RENSWOUDE, tot *Eerst*stadhouder verkooren, beëdedigd, en ten Provinciaalen Geregtschoude ingeleid: waar naa hij na de andere Stigtche Steden vertrok, om aldaar insgelijks de Regeering te veranderen.

Midlerwijl, hadden, ter Staatsvergaderinge van *Utrecht*, op den zeventwintigsten April, gehoor verworven twee Gemagtigden der Staaten van *Holland*, de Heeren GEELVINK en Raadpensionaris FAGEL. De laatste, die 't woord voerde, betuigd hebbende, hoe genegen die van *Holland* waren, om met de Provincie van *Utrecht* de oude vriendschap aan te kweeken, verzogt „ dat hunne Edele Mogendheden den Staaten van *Holland* de uitwerking der Resolutie van hunne „ Hoog Mogendheden van den twintigsten ten spoedigste wil „ den doen erlangen.” Te gelijk gaf hij een afschrift van die Resolutie over. De Staaten raadpleegden 'er op, in 't afzijn der Gemagtigden van *Holland*. Men vondt 'er verscheiden zwaarigheden in. Het eerste Lid of de Gekoorenen waren van oordeel, dat men, over deeze zwaarigheden, in onderhandeling behoorde te koomen met de Gemagtigden, nsa dat men altoorens den raad van zijne Hoogheid zou hebben ingenomen. De Ridderfchap stemde met de Gekoorenen; doch, uit de Gemagtigden van *Holland* verstaan hebbende, dat eene bezending aan den Prinse vrugteloos zijn zou, oordeelden zij, dat men, op deeze onderstelling, de zaak maar geheellijk moest afdoen. Maar de Stad verklaarde schriftelijk, van gevoelen te zijn „ dat men eene Staatswijze bezending „ doea

„doen moest aan den Prinsfe, om tijd te verzoeken tot het
 „opstellen van een Vertoog, waar in getoond zou worden,
 „dat de geregtigheden van de Provincie en de Stad, door
 „de Resolutie der Algemeene Staaten, gekrenkt wierden.”
 Tot deze bezending wierdt, vervolgens, beslooten, zelfs
 met goedvinden van de Ridderfchap, die 'er uit inschikke-
 lijkheid in bewilligd hadt. Den volgenden dag, wierden de
 Gemagtigen van *Holland* andermaal gehoord. En na dien
 dezelve verklaarden, dat zij zich in geene nadere oplossing
 der voorgestelde zwaarigheden konden inlaaten, bleeven de
 Staaten bij het genomen besluit om eene bezending te doen
 aan zijne Hoogheid, waar toe de Heeren GERARD VAN NY-
 POORT en PIETER ROSA wegens de Gekoorenen, ADAM VAN
 LOKHORST, Heer van *Schonauwen*, en HENRIK VAN NASSAU,
 Heer van *Woudenberg-Ouwerkerk*, uit de Ridderfchap, en
 Dr. WILLEM VERSTRAATEN en Dr. KORNELIS BOOTH, uit de
 Vroedschap der Stad, benoemd wierden. De Afgevaardigden
 begaven zich terstond na *Amersfoort*; doch konden zijne
 Hoogheid niet spreken voor 'sanderen daags, wanneer zij
 hem vertoonden, dat hunne Edele Mogendheden zwaarigheid
 maakten om de Resolutie van hunne Hoog Mogendheden,
 die de Souverainiteit, Vrijheden en Privilegien der Provincie
 betrof, aan te neemen, zonder daar op vooraf den raad van
 den Prinsfe te hebben ingenomen, dien zij hem, derhalve,
 ernstelijk afvorderden. Zijne Hoogheid betuigde „medelijden
 „te hebben met den staat der Provincie; doch verklaarde
 „tevens, dat 'er in de genomene Resolutie geene verande-
 „ring of verzagting zou kunnen vallen, also hij veel moeite
 „hadt aangewend om *Friesland* en *Groningen* nog zo veel
 „te doen toegeeven, als bij de Resolutie gedaan was. Hij
 „riedt hunne Edele Mogendheden hier om de Resolutie,
 „zonder verder uitsfel, aan te neemen, zo als ze lag, op
 „zijn *Prinselijk woord* beloovende, zorg te zullen draagen,
 „dat de Provincie buiten reden niet wierdt benadeeld, nog
 „dat de punten, tegen de meening der woorden, tot kwet-
 „sing van dezelve misduid wierden. In 't bijzonder, zou
 „hij zorg draagen, dat 'er nooit eenige Dam in den *Neder-*
 „*rhyjn* gelegd wierdt, tot stremming der Vaarte en belem-

„mering van den Koophandel der Provincie;” daar bij voe-
 gende, „dat het geene wegens den *Neder-rhijn* in de Re-
 solutie gesteld was, meest op *Gelderland*, niet op *Utrecht*
 zag.” Te gelijk hieldt hij hun voor „dat zij zich niet
 zouden mogen behelpen met hunne wederaanneeming in
 de Unie, alzo dezelve geschied was op de onderstelling,
 dat zij de Resolutie zouden aanneemen; gelijk hun dit,
 door hem, bij 't afneemen van den Eed, wel uitdrukkelijk
 was voorgehouden: dat zij ook geen gedeelte van de Sou-
 verainiteit affonden; alzo 't geene de Provincie, door de
 Resolutie, verminderd wierdt, haar niet toebehoorde, maar
 reeds te vooren aan *Holland* gevoegd geweest was; dat,
 eindelijk, het aanneemen der Resolutie een noodzaakelijk
 vereischte was, en dat, bij mangel daar van, de Provin-
 cie als overwonnen aangemerkt, en buiten de Unie gesloo-
 ten zou worden.” Hij voegde 'er nog eenige diergelijke
 redenen bij, die, volgens het verslag, welk 'er de Afgevaar-
 digden, ten zelfden dage, van deden, *eene soort van be-*
dwang inslooten. De Staaten, dit verslag gehoord hebbende,
 beslooten de Resolutie aan te neemen, en in allen deele na
 te koomen. De Stad zelve hadt zich, gelijk de Resolutie
 der Vroedschap luidde, *genoodzaakt en geperst* gevonden,
 om haare Gemagtigden ter Beschrijvinge last te geeven, om
 op dit gewigtig stuk, *gezamenlijk* met de andere Leden,
schikking te maaken en te besluiten. Men maakte egter,
 ten zelfden dage, een ontwerp van een besluit van aannee-
 minge der gemelde Resolutie door hunne Edele Mogendhe-
 den, waar bij, eerst verhaald zijnde „dat zijne Hoogheid,
 toen hij de Provincie, twee dagen te vooren, in de Unie
 aangenomen, en hen, zo wel als de twee andere Leden,
 beëdigd hadt, wel hadt gewaagd van het aanneemen der
 Resolutie; doch van dezelve geen afschrift hadt overgele-
 verd;” vervolgens wierdt aangewezen „dat de Stad de
 Resolutie van hunne Hoog. Mogendheden, niet zonder
 groote verwondering, ontsteltenis en bekommering, geleezen
 hadt. Dat de handelwijze, daar in gevolgd, aanliep tegen
 de handelwijze, welke men, zelfs omtrent Provinciën en
 Steden, die afgevalen en aan den vijand overgegaan waren,

„ gehouden hadt: 't welk de Provincie en Stad *Groningen*
„ voer al wel hadden mogen bedenken. Dar de Provincie
„ van *Utrecht* zich, daarentegen, van tijd tot tijd, tot hand-
„ haaving der Unie en der duurgekogte vrijheid, loffelijk ge-
„ kweeten hadt, met het draagen van gewoone en buitenge-
„ woone lasten, het leenen van buskruid en andere behoef-
„ ten, ten dienste der Steden aan den *Tijel*, *Rhijn* en *Waa-*
„ *le*, en van het Leger van den Staat. Dat de Stad *Utrecht*
„ in 't bijzonder, naa dat de eerste ongerustheid, door de
„ komst van zijne Hoogheid, verdreeven was, beslooten
„ hadt, goed en bloed te waagen tot haare verdeediging.
„ Dat zij daar naa, niet moedwilliglijk, maar ontbloom van
„ haare vrijwillige burgerij, die tot bescherming der Boven-
„ kwartieren uitgetrokken was, verlaaten van het Leger van
„ den Staat, zonder hoop op de hulp der Bondgenooten,
„ zonder Krijgsvolk, en zonder meer dan honderdenveertig
„ ponden buskruid te hebben, zich door de Fransche magt
„ hadt laten inneemen. Dat hierom de Stad, noch de Pro-
„ vincie, nu wederom met de andere Provincien hereenigd
„ zijnde, met zulke harde voorwaarden, niet behoorde bez-
„ zwaard te worden." Waar op dan het besluit volgde „ om
„ de Resolutie aan te neemen, onaan gezien de Provincie
„ daar bij merkelyk wierdt verkort; also 't veiliger was iet
„ af te staan," of, gelijk op den kant van 't Ontwerp stondt,
„ zulks met geduld aan te zien, om het overige te behou-
„ den, dan als een overwonnen Land te worden aangemerkt,
„ en alle vrijheden, privilegien en waardigheid te verliezen."
„ Wijders vóndt men geraaden „ dit besluit, wanneer de twee
„ andere Leden daar in zouden bewilligd hebben, te doen
„ stellen onder de Resolutie van hunne Hoog Mogendheden,
„ het zelve alleenlijk doende ondertekenen door den Sekreta-
„ ris der Staaten, zonder 'er eene openbaare Akte van te
„ maaken, of het als zodanig uit te geeven, immers voor
„ als nog niet." Ook wilde men het bovenstaande hebben
„ aangetekend „ ter altoosduurende gedagtenisfe van 't gebeur-
„ de, tot ontlasting van de gemoederen der Regenten, en op
„ dat zou blijken, door welke middelen geperst, hunne
„ *Edele Mogendheden* tot zulk een besluit hadden moeten

„koomen.” Doch 't schijnt, dat de twee andere Leden der Staaten niet hebben kunnen goedvinden het Ontwerp der Stad in eene Staats-Resolutie te veranderen. Zij hebben zich te vrede gehouden met de Resolutie van hunne Hoog Mogendheden, waar bij zij, op eenigen voor hun harde voorwaarden, met de andere Gewesten hereenigd wierden, eenvoudig aan te neemen.

De tegenwoordige Regeering van de Provincie *Utrecht*, bij welke de hoogste magt, of de Souvereiniteit berust, bestaat uit drie Leden: de *Geëligeerden*, of Gekoozenen; de Ridderfchap en Edelen; en de Stad *Utrecht*, nevens de vier overige Steden. Van ouds telde men, binnen de Stad *Utrecht*, vijf *Collegiaale* Kerken, dat zijn zodanige Kerken, in welke Kollegien van Kanunniken gestigt waren; te weeten, die van *St. Maarten* of de Domkerk; die van *St. Salvator*, of Oude Munster; die van *St. Pieter*; die van *St. Jan*; en die van *St. Maria*. Aan deeze stondt, weleer, de verkiezing van eenen Bisshop. Onder den naam van *Geëligeerden*, of Gekoozenen uit de Kanunniker der vijf Kapitelen, bekleeden deeze den eersten rang onder de Staaten, des Lands, of maaken het *eerste Lid der Staaten* uit. Zij zijn alzo gekoomen in de plaats der Geestlijkheid, aan welke, van ouds, de eerste rang in de algemeene Staatsvergaderingen plagt gegeven te worden. Hun getal is niet altoos even groot geweest. Volgens het Reglement van den Jaare 1674, door Prins WILLEM DEN III ingevoerd, en 't geen nog heden wordt gevolgd, moeten de volgende bijzonderheden omtrent dit Lid worden in agt genomen; „Zij moeten drie agter een volgen, „de jaaren dienen, en drie maanden voor het eindigen van „dezelve daar van kennis geeven aan den Stadhouder; die „hen of nog drie jaaren in dienst kan laaten, of anderen in „hunne plaats aanstellen, te kiezen uit het gantsche Lichaam „der Proosten, Dekens en Kanunniken der vijf Kapitelen, „zonder eenige voorafgaande nominatie. De Geëligeerden „moeten volle vijfëntwintig jaaren oud zijn, en belijdenis „doen van den Hervormden Godsdienst. Vier van hun moeten Edellieden, en vier anderen Burgers zijn.” Niet altoos, egter, heeft men zich aan het achtal gebonden; zomtijds

tijds heeft men een Supernumerair, of *Overtallig* Lid daar nevens gevoegd: zo als, onder andere, in den Jaare 1757 het geval was.

Het Lid der Geëlligeerden, welk een derde deel heeft in alle de Commissien en Ampten, die door de Staaten begeeven worden, kooft afzonderlijk bij een, in de Vertrekkanier, naast de Groote Vergaderzaal der Staaten. De President beschrijft de bijeenkomsten, wanneer hij zulks noodig oordeelt; ten welken einde hij vooraf het Lid zamenroept, om den dag te bepaalen. Voor zo veel de inrigting van dit Lid eenige bijzonderheden uitlevert, geheel eigen aan *Utrecht*, en in andere Gewesten onbekend, zullen wij, onzes oordeels, veelen onzer Leezers geen ondienst doen, in dien wij hier omtrent een weinig uitvoeriger uitweiden.

De vijf Kollegien, uit welken de Geëlligeerden gekooren worden, zijn nog in wezen. Tot het Kollegie of Kapittel der *St. Maartens-* of Domkerke, behoorden van ouds veertig *Prebenden*: tot dat van *St. Salvator* of Oude Munster, tweeëntwintig; tot dat van *St. Pieter*, dertig; tot dat van *St. Jan*, twintig, en tot dat van *St. Maria*, dertig: in alles honderdtweeënveertig *Prebenden*, waar onder die der Proosten, Dekens, Scholasters en Thesauriers begreepen zijn. Oudtijds, leefden de Kanonniken in gemeenschap, in de Kloosters, die voor hun gestigt waren, naa de onderscheiden *Canones* of *Regels*, welken zij aangenomen hadden, en naa welken zij *Canonici*, of Kanonniken wierden genoemd. Zij moesten ook allen geordende Priesters zijn, schoon men zich, in laater tijd, te vrede hieldt, zo de helft hunner Priesters waren. 't Gemeentelijk leeven der Kanunniken te *Utrecht* hadt nog plaats op het einde der twaalfde, en in 't begin der Dertiende Eeuwe: en zij, die zich aan dit leeven, en aan de overige Kloosterregels hielden, wierden *Reguliere Kanunniken* genoemd. De overigen, die op zich zelven woonden, en van hun aandeel in de Kerkelijke inkomsten, in hunne bijzondere huizen leefden, droegen den naam van *seculiere* of *waereldlijke Kanunniken*. Die van den Dom wierden *Domheeren* genoemd, welke naam ook nog dikwijls, schoon oneigenlijk, aan de Kanunniken der andere Kapittelen ge-

ge-

gegeeven wordt. Alle de Kanunniken genieten, nog tegenwoordig, de inkomsten van een groot gedeelte der goederen, die van ouds aan de Kerken, tot welken zij behooren, geschonken, of op eenige andere wijze, door dezelve verkreegen zijn. Het aandeel van ieder Kanunnik wordt nog, gelijk van ouds, *Prebende* of *Prove* genaamd. Elk Kollegie heeft zijnen Proost en Deken; zommigen van welken aanzienlijker inkomsten hebben dan de overige Kanunniken; doch zommige anderen wederom minder. De Thesaurijen en Scholasterijen zijn doorgaans minder waardig dan de Kanunnik-plaatzten. Doch de Thesaurij van *St. Maria*, die veel opbragt, is, al voor lang, aan WILLEM DEN III, Prins van ORANJE, als vrij eigen goed, in de plaatze van honderden vijftigduizend guldens, opgedraagen geweest. Het Kapittel van *St. Pieter* schijnt nooit Thesaurier gehad te hebben.

De vijf Kollegien houden ieder nog bijeenkomsten of *Kapittelen*, op vastgestelde tijden. 't Kapittel van den *Dom* komt alle Maandagen ten tien uren bijeen; dat van *Oude-Munster* des Zomers insgelijks; doch des Winters, een uur laater; dat van *St. Pieter* vergadert des Donderdags, des Zomers ten tien, en des Winters ten elf uren; dat van *St. Jan* komt maar om de veertien dagen, des Vrijdags ten tien uren bijeen, en dat van *St. Maria*, op den zelfden dag en uur, doch alle weeken. Hunne Kapittelhuizen of Vergaderplaatzen zijn nog bij de Kerken, waar toe zij van ouds behoorden; doch dat van *Oude-Munster* is bij of in de *St. Paulus* Abdije. In deeze Kapittelen handelen de Kanunniken van geene Lands of Stads zaaken; maar alleenlijk van 't geene het bestier hunner goederen betreft.

De *Proosten*, die ook *Archidiakens* genoemd worden, en *bij der Gratie Gods* agter hunnen naam en titel voegen, zijn aan te merken als Heeren, voor hun leeven, over de Dorpen en Heerlijkheden, die tot de Proostdije behooren. Zij stellen, in dezelve, Baljuwen, Schouten, Sekretarissen en andere Amptenaars aan, en oefenen of hoog, of ten minsten middelbaar en laag Regtsgebied. Doch de Proost van *St. Pieter* heeft geene heerlijke goederen, en geniet in zijne hoedanigheid alleen een bepaald inkommen. Die van *St. Jan* alleen

leen heeft de goed- of afkeuring der Predikanten; schoon hij beweerd heeft het regt van Patroonschap te hebben. De Leenen van 't Kapittel moeten wijders voor den Proost, of voor zijnen Stadhouder en Leenmannen, verheeven worden. Wijders genieten zij allen meer of min aanzienlijke inkomsten uit de goederen tot de Proostdijen behoorende. In de Vergaderingen van het Kapittel, hebben zij geene zitting, dat wanneer zij eerst als Proost in het zelve worden aangenomen. Zij worden hier om gezeid te zijn *buiten het Kapittel; doch boven het zelve* [*extra Capitulum, sed supra Capitulum.*] De Domproost hadt, van ouds, en heeft nog den rang voor alle andere Proosten; doch de Proost van *St. Jan* heeft de meeste inkomsten. Ook was deeze, al van ouds en nog tegenwoordig, de eenigste onder de Proosten, die halsregt oefende, in de Heerlijkheden, tot de Proostdije behoorende. De waardigheid van Proost wierdt, van ouds, begeeven, door de Vorsten en Stigters der Kollegiale Kerken. Doch onder de Regeeringe der Staaten geschiedde zulks, of door de Staaten, of als 'er een Stadhouder was, door den Stadhouder, uit eene benoeming van een dubbel of driedubbel getal, die de Staaten maakten. Men heeft, meer dan eens, in overweeging genomen om de Proostdijen, geheel of ten deele, ten voordeele van het gemeene Land te doen koomen: in 't Jaar 1707, wierdt beslooten, de Proostdijen, Thesaurijen en Scholasterijen tot 's Lands behoefte te verkoopen. En dit geschiedde zedert. Doch thans staat, volgens het Reglement van den Jaare 1674, dat in 't Jaar 1747 wederom aangenomen is, het begeeven der Proostdijen, der Thesaurijen en Scholasterijen en der Vikarijen tot dezelve behoorende, alleen en zonder voorafgaande benoeminge, aan den Stadhouder, die over deeze Vikarijen eenen Rentmeester stelt, alzo de inkomsten van dezelve, volgens het Reglement van 1674, alleenlijk moeten dienen tot onderhoud van arme Predikanten en derzelve Weduwen, en tot diergelijke Godsdienstige einden binnen de Provincie: gelijk ze ook, meest allen, waren ingesteld, om zekere Altaardiensten waar te neemen.

De *Dekens*, die 't Kapittel bijeen roepen, en in het zelve voorzitten, wierden, van ouds, door ieder Kapittel gekooren.

Doch

Doch bij de overdragt van 't waereldlijk gebied aan Keizer KAREL DEN V, bekwam deeze het regt om de Dekens te noemen. In eene overeenkomst tusfchen de Kapittelen en de Ridderfchap en Stad *Utrecht* van den negenden Junij des Jaars 1579, wierdt egter beraamd, dat de Dekens voortaan wederom door de Kapittelen gekooren zouden worden, gelyk zedert gefchiedt. Doch de verkooren Dekens moeten de *aggreatie* of goedkeuring van 's Lands Staaten verzoeken, die hun bij Acte met een uithangend zegel verleend wordt.

De *Thefauriers* en *Scholasters*, die, onder de Stadhouderlooze Regeering, door de Staaten, plagten aangefeld te worden, ontvangen nu wederom hunne aanftelling van den Stadhouder. Oudtijds hadt de Thefaurier het bewind over de goederen, kleinoodien en inkomsten van 't Kapittel; ook hadt hij 't opzigt over 't licht en de klokken. De Scholaster hadt het bewind over des Kapittels Schoolen; doch tegenwoordig zijn de naamen van Thefaurier en Scholaster bloote titels, die zulken, aan welken ze opgedraagen worden, alleenlijk bevoegd maaken tot het genieten van de inkomsten der Thefaurije en Scholasterije van het Kapittel. Tot het bewind over de inkomsten van elk Kapittel zijn of Kameraars uit, of Rentmeesters buiten de Kapittelen gefeld, en de tegenwoordige Kapittelen hebben geene Schoolen.

Van ouds hadt elke Proost en elk Kapittel zijnen *Officiaal*, die, in de plaats van den Proost, of van 't Kapittel, de Vierschaar fpenden en regt fpraken, beide in burgerlijke en kerkelijke zaaken, zo ver het Regtsgebied van elk Kapittel en Proostdij zich uitftekte. Doch tegenwoordig hebben de Proosten alleen hunne Officiaalen, die hunne perfoonen vertoonen in 't Kapittel, waar in zij geene zitting hebben; waar om de Officiaalen den naam van hunne *Stadhouders* of *Stedehouders* fomtijds draagen. Zij worden uit de Kanunniken van elk Kapittel gekooren.

De opdragt of afstand eener Kanonicaale Prebende, die, door de dood van eenen Kanunnik, of, op eenige andere wijze, opengevallen is, moer, zo wel als de verkiezing der Dekens, door de Gedeputeerden der Staaten worden *geaggre-*

teerd

terd of goedgekeurd: welke goedkeuring alleenlijk door een *appointement* op het *Request*, waar bij dezelve verzogt wordt, geschiedt. In de oudste tijden, stondt het vervullen der openvallende Kanunniksplaatzen aan elk Kapittel. Doch naderhand wierden, volgens de *Concordaaten* of Overeenkomsten tuschen het Duitsche Rijk, waar onder *Utrecht* gerekend wierdt, en het Hof van *Rome*, de Prebenden, die in de zes oneven maanden, dat zijn, de eerste, derde, vijfde, zevende, negende en elfde maand, Januarij, Maart, Maij, Julij, September en November, open vielen, door den Paus begeeven: waar om deeze maanden *Pauselijke* of *Apostolische maanden* genoemd wierden. De Prebenden, in de even maanden, de tweede, vierde, zesde, achste, tiende en twaalfde, Februarij, April, Junij, Augustus, October en December, openvallende, stonden, daarentegen, aan de begeevening van het Kapittel. Doch naa dat de Regeering hier te Lande veranderd, de Hervorming ingevoerd, en de Utrechtsche Vereeniging geslooten was, vorderden de vijf Godshuizen, dat zij wederom, gelijk van ouds, alleen de openvallende Prebenden begeeven mogten. Maar hun verzoek vondt geen ingang. Men kwam, bij het reeds gemelde Verdrag van den negenden Junij des Jaars 1579, overeen „ dat de eerste Prebende, „ die, in de oneven maanden, zedert *Staaten-maanden* ge- „ naamd, openviel, staan zou ter begeevening van het Kapittel, daar zij toe behoorde; de tweede, ter begeevening van „ de Ridderfchap, en de derde ter begeevening van de Stad: „ 't welk zo, beurtswijze, voortgaan zou.” De Ridderfchap wierdt gemagtigd, om de Prebende, in haare beurte openvallende, te geeven aan een Edelman. Bij de Stad wierdt, in 't Jaar 1636, vastgesteld, dat de Prebenden, die op haare beurte openvielen, door hem, *die op de wagt stondt*, of aan wien de begeevening te beurt gevallen was, niet mogten gegeeven worden aan iemand, die hem nader dan agterskind bestondt, en die geene tien jaaren burger geweest was. Doch zo hij de Prove, tot welks begeevening hij regt hadt, niet mogt willen begeeven, zou hij zijn regt aan den volgenden Heer mogen overdoen, mids deeze hem, voor eene Prove in den *Dom*, twaalfhonderd guldens vereerde, en voor andere

Pro-

Proven naar evenredigheid van derzelver waarde. Die de Prove kreeg, moest ook aan de Stad uitkeeren, voor eene Prove in den *Dom*, vijfduizend, in *Oude Munster*, zeven-
duizend, in *St. Pieter*, zesëndertighonderd, in *St. Jan*,
tweeëndertighonderd, en in *St. Maria*, vierëndertighonderd
Guldens. Maar naderhand wierden deeze *Recognitien* aan de
Stad verlaagd, en eene Prove of Prebende in den *Dom*, op
tweeduizend, eene in *Oude Munster*, op drieduizend, eene
in *St. Pieter*, op vijftienhonderd, eene in *St. Jan*, op dui-
zend, en eene in *St. Maria*, op vijftienhonderd Guldens ge-
feld. Ook besloot de Raad der Stad, den zeventienden Fe-
bruarij 1706, dat de Prebenden, die aan de Stad vervielen,
openlijk verkogt, en 't geene 'er van kwam, naa aftrek der
laatstgemelde *Recognitien*, onder de Vroedschappen, naar haa-
ren rang, verdeeld zou worden; zo dat ieder Heer vijfhon-
derd Guldens genoot, welke somme hun, zo 'er zo veel niet
overschieten mógt, bij eene volgende gelegenheid, zou wor-
den vol gemaakt. Deeze wijze van 't begeeven der Preben-
den hieldt egter alleen plaats tot in 't Jaar 1674; doch wierdt,
naa den dood van WILLEM DEN III, wederom in gebruik ge-
bragt, zo lang de Stadhouderlooze Regeering stand hieldt.
Bij het Reglement van den Jaare 1674, dat in 't Jaar 1747
wederom ingevoerd is, wordt het begeeven der Prebenden,
die in de oneven of zogenaamde Staaten-maanden openvallen,
aan den Stadhouder afgestaan: 't welk nog geschiedt, volgens
het genoemde Reglement, zo als het, in 't Jaar 1684, nader
opgehelderd is. De begeevening der Prebenden, in de even
maanden openvallende, staat nog, gelijk van ouds, aan het
Kapittel, onder welks Leden de begeevening, in de meeste
Kapittelen, beurtswijze rondgaat, wordende den Kanunnik,
wien de *turnus*, *tour* of beurt om de Prebende te begeeven
ten deel valt, volgens de oude Kerkelijke gewoonte, *Turna-
rius* genoemd. Zulk een *Turnarius* hadt ook, onder de
Stadhouderlooze Regeering, het regt om de Prebenden te
begeeven, die openvielen, wanneer het Kapittel, in oneven
of Staaten-maanden, aan de beurt lag: en hij wierdt dan
gezeid in *utroque Turno* te zitten, of eene *dubbele beurt* te
hebben; om dat de begeevening der Prebende aan hem koomen
moest,

moest
open
niet
valt,
Ied
ten,
zija 2
Munf
bende
stave
opge
maand
aan 't
voort
pinel
nog
jaare
regt e
naar l
zond
de r
niet
die
stude
aan t
Turk
fome
de os
Prebet
Utre
bezel
verpil
jaar 1
gen
leer
jaat
ben
ting: i
XX

moest, 't zij dezelve in een even, of in een oneven maand open viel. Doch dit kan, staande het Reglement van 1674, niet gebeuren; om dat al wat in de oneven maanden open valt, door den Stadhouder vervuld wordt.

Ieder Kapittel heeft zijne bijzondere Wetten en Gewoonten, die sijn worden naagekomen. In alle de Kapittelen, zijn *Turnarii* of *beurtvolgers*, behalven in dat van *Oude Munster*, alwaar de erfgenaamen van iemand, die, eene Prebende vier jaaren gehad hebbende, in de even maanden gestorven is, regt hebben, om die *dood*, of *door de dood opengevallene* Prebende te verkoopen. Zo hij in de oneven maanden gestorven, en de beurt om de plaats te begeeven aan 't Kapittel gekomen is, keert het zesduizend Guldens voor elke Prebende aan de erfgenaamen uit. In andere Kapittelen, genieten de erfgenaamen de inkomsten der Prebende nog vier jaaren naa den dood van den Prebendaris, welken jaaren van *gratie* genoemd worden. De Kanunniken hebben regt om hunne Prebende te verkoopen, of weg te schenken, naar hun welgevallen; mids zij, wanneer zij het doen, gezond zijn, of, zo zij ziek zijn, nog volle twintig dagen naa de *resignatie* of overdragt in 't leeven blijven. Indien dit niet geregteijk beweezen kan worden, wordt de Prebende, die anders *levende* genoemd wordt, aangemerkt als een *stoonde*, die, zo 't sterfgeval in de oneven maanden voorvalt, aan den Stadhouder, of anders aan 't Kapittel, of aan den *Turnarius* van 't Kapittel vervalt. Doch zo hij, die *resigneert* of afstand doet, gezond en wel te pas is, dan blijft de overdragt wettig, al stierf hij kort daar naa. Die eene Prebende bekomt is verpligt, een rond jaar, in de Stad *Utrecht* of in eene beslooten Stad te blijven, zonder buiten dezelve te mogen vernagten. Doch de Kapittelen laaten deeze verpligting, voor zekere somme, afkoopen. Ook is, in 't jaar 1628, vastgesteld, „ dat niemant eene Prebende zou mogen verkrijgen, dan die zijne fundamenten in *Utrecht* geleerd; en, achttien jaaren oud geworden zijnde, en vier jaaren op eene vermaarde Hooge Schoole gestudeerd hebbende, een *gradus* verworven hadt.” Doch deeze verpligting is ook, gemeenlijk, met zekere somme, af te koopen.

Ook is iemand, die meer dan achttien jaaren oud is, niet tot deeze vierjarige studie verplicht. De Kanunniken zijn onderscheiden in *Capitulares* en *Non Capitulares*. De eersten genieten alle de voorregten en voordeelen der Prebende. Doch de laatsten niet. Elk Kapittel heeft zekeren ouderdom in den Kanunnik, en zekeren tijd naa 't bekomen der Prebende bepaald, binnen welken de Kanunnik niet tot het vol genot der inkomsten van de Prebende toegelaaten wordt. In den *Dom*, kunnen negenëntwintig van, de veertig Prebenden heele, en elf halve *Capitulares* zijn. Die eene doode of leevende Prebende van de negenëntwintig in den *Dom* koopt, moet vier jaaren wagten, en, bij de tweede toelaating in 't Kapittel, tweeëntwintig jaaren oud zijn, eer hij de inkomsten zijner Prebende genieten kan. Terwijl de vier jaaren loopen, heet hij *Quartarius*, en daar naa volkomen *Capitularis*. Doch zo hij zijne Prove door affterven bekomen heeft, wordt hij, naa verloop van vier jaaren, *Capitularis* met halve Prove, en, vier jaaren naa dat hij 't regt van onder de negenëntwintig gerekend te worden verkreegen heeft, wordt hij volkomen *Capitularis*. De negenëntwintig worden ook *gesupplementeerde Capitularen* genoemd, wanneer zij de volle inkomsten genieten: anders heeten zij *niet gesupplementeerde Capitularen*. De elf, die maar halve Proven trekken, heeten *Non Capitulares*. In *Oude Munster*, moet iemand, die eene Prebende verkrijgt, den zelfden ouderdom hebben, en vier jaaren en eene maand van dertig dagen wagten. In *St. Pieter*, moet hij, die eene doode Prebende bekomt, acht jaaren en dertig dagen, en die eene leevende verkrijgt, vier jaaren en dertig dagen wagten, en in beiderlei geval, twintig jaaren oud zijn. In *St. Jan*, wagt de verkrijger van eene leevende Prebende twee jaaren; die van eene doode, zes jaaren en twee maanden, en hij moet drieëntwintig jaaren oud zijn. Even oud moet hij zijn in *St. Maria*, daar hij, eene doode Prebende bekomende, zes jaaren en vier maanden, en eene leevende, twee jaaren en twee maanden wagten moet, eer hij tot het volle genot der voorregten en inkomsten van het Kapittel toegelaaten wordt: en zo lang draagt hij den naam van *Non Capitularis*. De jaaren beginnen,

hen, in elk Kapittel, niet op den zelfden tijd. In den *Dom*, *Oude Munster* en *St. Jan*, begint het jaar op den eersten April, in *St. Pieter*, op den eersten September, en in *St. Maria* op den eersten Maj. De waarde der Prebenden verschilt, in de bijzondere Kapittelen, om dat de inkomsten en voorregten verschillen: onder welke voorregten ook is, het regt om op zijne beurt, twee Heemraaden in het Heemraadschap van den Lekkendijk bovendams aan te stellen, welk regt aan de vijf Kapittelen gemeen is: en twee Heemraaden in het Heemraadschap van *Heikop* of de lange *Vliet*, waar in het Kapittel van *St. Maria* eene beurt heeft, tegen dat de vier andere Kapittelen te zamen ééne beurt hebben. Ook stelt het Kapittel van *St. Maria*, als Ambagtsheer van *Lopik*, een Heemraad van den Lekkendijk benedendams. In sommige Kapittelen worden de inkomsten gelijkelijk verdeeld onder de Kanunniken: in anderen, trekt ieder Prebendaris de inkomsten der goederen, die hem door 't lot ten deel gevallen zijn, en moet 'er de lasten van draagen. De Presentiegelden, zijnde de sommen, die de Kanunniken trekken, als zij de Vergaderingen van 't Kapittel bijwoonen, zijn ook niet even groot in ieder Kapittel.

Wegens den Godsdienst, van welken de Kanunniken belijdenis moeten doen, heeft men 't, zelfs naa de verandering der Regeeringe, niet altoos eveneens begreepen. In 't Jaar 1600, hebben de Staaten geoordeeld, „ dat een vroom Paa- pist, den Lande toegedaan, onder de Kanunniken kon worden toegelaaten.” Ook waren 'er, voor ruim tachtig jaaren, nog eenige Roomschegezinde Kanunniken. Doch naa 't Jaar 1600, is, bij meer dan ééne Resolutie, verstaan, dat niemant tot eenig *Beneficie* zou toegelaaten worden, dan die belijdenis deedt van den waaren Hervormden Godsdienst, zo als dezelve, openlijk, hier te Lande, geoefend wordt. Nogthans worden, ook tegenwoordig, Leden van andere Protestantische Gezindheden, en zelfs Mennoniten of Doopsgezinden als Kanunniken aangenomen: zij worden aangemerkt als de Gereformeerde of Hervormde Religie toegedaan, doch, op hun verzoek, bij eene *Akte van Dispensatie* of *Onthefing*, ontslaagen van het tekenen eener *Akte van Belofte*,

die, door alle anderen, of, zo zij minderjaarg zijn, door hunne ouders of voogden voor hun, getekend wordt, en die behelst „ dat zij waarlijk de Christelijke Gereformeerde Religie belijden, en belooven zich daar in, volgens het oogmerk der Staaten, als Godvreezende Christenen, te zullen gedraagen, op verbeurte hunner Prebenden.”

De *Ridderschap en Edelen*, als vervangende of vertegenwoordigende den gantschen Adel, maaken het tweede Lid der Staaten van *Utrecht* uit. Zij zijn, gemeenlijk, zes in getal, zomtjids meer. Om de twee maanden, op den eersten Maandag der maand, houden zij hunne afzonderlijke Vergaderingen, in een bijzonder Vertrek, alwaar, even als in de Vergaderplaats der Staaten, de Stadhouder een aanzienlijken Stoel heeft. Even als de Geëlijeerden, genieten zij een derde deel der Staatsampten en Commissien; eenigen derselven moeten zij in eigen persoon, zommige mogen zij door andere laten waarneemen. Over de vereischten in de Edelen des Lands, om in de Orde der *Ridderschap* te kunnen beschreeven worden, heeft men niet altoos even eens gedagt. Volgens eenen brief van den Jaare 1512, wierden voor de *regte Ridderschap* gehouden, *die Vesten en Huizen en opgetoogen Bruggen hadden*; 't welk in den Jaare 1536 nader wierdt verklaard, met bijvoeging, dat om van de *regte Ridderschap* te zijn, iemant eene Hofftede moest bezitten, zijnde eene *regte Ridder-wooning*; dat wil zeggen „ dat een Huisman „ zich op dezelve veilig bergen mogt met lijf en goed, en „ 'er, in tijd van nood, veilig op slaapen.” Volgens het Reglement van den Jaare 1674, 't welk nog heden van kracht is, beschrijft de Stadhouder, zonder eenige benoeming, eenen Edele in het Lid der *Ridderschap*. Voorheen plagt zulks te geschieden, op voordragt van het Lid der Edelen aan de twee overige Leden van Staat. Zij moeten van eene Riddermaatige geboorte, en bezitters van eene Ridderhoffstad zijn; doende belijdenis van den Gereformeerden Godsdienst, volkomene vierëntwintig jaaren oud, en eigenaars van vijfëntwintigduizend Guldens aan vaste goederen, binnen de Provincie *Utrecht* gelegen. De Edelen, eens in de *Ridderschap* beschreeven, blijven in dezelve gedurende hun geheele leeven.

Einde

Einde
de vier
Staat u
vig ge
dit voor
wanzigt
dig geb
de Hoc
ten heb
De g
eerde
van de
wordet
dende
gewoc
de Le
ter Sta
twee
Leden
allen o
teerde
volget
Afgev
der vi
wat de
werk
den S
de gen
dat va
koome
207,
Utrech
eenen
hebben
hebben
zelve t
Provin
gende

Eindelijk maakt de Stad *Utrecht*, of wel die Stad nevens de vier andere Steden van het Sticht, het derde Lid van Staat uit. Want hier over heeft men, meermaalen, zeer hevig getwist; maatigende de eerstgenoemde Stad alleen zich dit voorregt aan, terwijl de andere, van haaren kant, in die waardigheid en eere insgelijks wilden deelen. Het tegenwoordig gebruik pleit voor de laatstgemelde, als die, zo wel als de Hoofdstad, haare Afgevaardigden in de Gedeputeerde Staaten hebben.

De gewoone tijden der Vergaderingen der Staaten, zijn de eerste Woensdag in de maand Julij, en de eerste Woensdag van de maand December. Bij voorkomende gelegenheden worden de Staaten ook buitengewoon beschreeven; geschiedende de beschrijving, zo tot de Gewoone, als tot Buitengewoone Vergaderingen, door de Gedeputeerde Staaten. Alle de Leden der Geëlligeerden en der Ridderchap verschijnen ter Staatsvergaderinge; doch van wegen de Stad *Utrecht* de twee regeerende Burgemeesteren en eenige van de oudste Leden der Vroedschap, zonder bepaling van een vast getal: allen onder den naam van *Ordinaris* of Gewoone *Gecommitteerden*; wien, daarenboven, vier Leden der Vroedschap, volgens rang, en bij afwisseling, worden toegevoegd. De Afgevaardigden der Stad zijn gemeenlijk twintig, doch die der vier andere Steden slegts twee of drie in getal. Alles wat de Hoogheid en Souvereiniteit des Lands betreft, is het werk deezer Vergaderingen; welke waargenomen worden door den Secretaris van Staat of der Staaten: zijnde een van de gewigtigste Ampten der Provincie, en genoegzaam met dat van Raadpensionaris van *Holland* en *Zeeland* overeenkomende. Op het Artikel *FLORIS THIN*, Deel XXVIII, bl. 207, hebben wij reeds verhaald, hoe men, in het Sticht van *Utrecht*, even als in de straks genoemde Provinciën, eertijds eenen Amptenaar, onder den titel van *Advokaat*, plagt te hebben. Van het aanzien des *Stadhouders*, in dit Gewest, hebben wij elders gewag gemaakt; in veele opzigten is hetzelfde hier grooter en uitgebreider, dan in verscheiden andere Provinciën. — Het Kollegie van *Gedeputeerde Staaten*, volgende in rang op de Vergadering van 's Lands Staaten, be-

staat uit twaalf Leden: vier uit de Geëlligeerden, vier uit de Ridderſchap, en vier uit de Stad en Steden; namelijk twee uit de Stad *Utrecht*, zijnde altoos de regeerende Burgemeesters, één uit *Amersfoort*, en de vierde uit de drie andere Steden bij beurten. De Secretaris van Staat is het insgelijks van de Gedeputeerde Staaten. Het Kollegie vergadert, het gantsche jaar door, uitgezonderd in de Vacantien, tweemaal en ter weeke, Dingsdags en Vrijdags. Deszelfs bezigheid bestaat in het uitvoeren der besluiten van de Vergadering der Staaten, en voorts, in 't algemeen, in 't waarneemen van alle zaaken, in tusschentijd voorvallende, die de Provincie en derzelve belang in 't algemeen betreffen. — Het *Kollegie der Gecommitteerden ter Finantie van de Staaten*, bestaande uit President en drie Leden, voert het bewind over het ontvangen en uitgeeven van 's Lands penningen, het maazien en sluiten der Rekeningen, en alle verdere bezigheden, daar toe betrekkelijk. Tot dit Kollegie behoort de Kommissie ter Finantie en Rekenkamer, zijnde deszelfs Ampt, naast dat van den Secretaris van Staat, het gewigtigste en werkzaamste der geheele Provincie. — Voorts heeft men in *Utrecht* een *Hof Provinciaal*, opgericht in den Jaare 1530; het bestaat uit drie *Extraordinaris* en acht *Ordinaris* Raaden, voorts Raad en Rentmeester Generaal der Domeinen, Prokureur Generaal, de vier Maarschalcken, zo veel als Landdrotsfaarden, over de vier Kwartieren van het Sticht, namelijk, *Leeland*, het *Nederkwartier*, het *Overkwartier*, en de Stad en het Land van *Montfoort*; en eindelijk den Griffier en Substituut Griffier. Hoewel minder uitgebreid dan voorheen, is, nogthans, het gezag van het Hof tegenwoordig nog vrij aanmerkelijk. Eindelijk behooren nog tot de hooge Regeering van de Provincie *Utrecht*, het *Leenhof*, het *Jagtgerigt*, en de *Heemraadschappen*, welke 'er negen in geal zijn. Het Leenhof bestaat uit eenen Stadhouder en eenen Griffier der Leenen, nevens drie Leenmannen. Tot het Jagtgerigt behooren een Luitenant-Opper Houtvester en vijf Raaden, nevens eenen Sekretaris. Eindelijk voegen wij hier nog nevens, dat, met opzigt tot de Kerkelijke Regeering, de Provincie van *Utrecht* met de overige Provincien overeenstemt, alwaar de Kerkenordering,

in

17

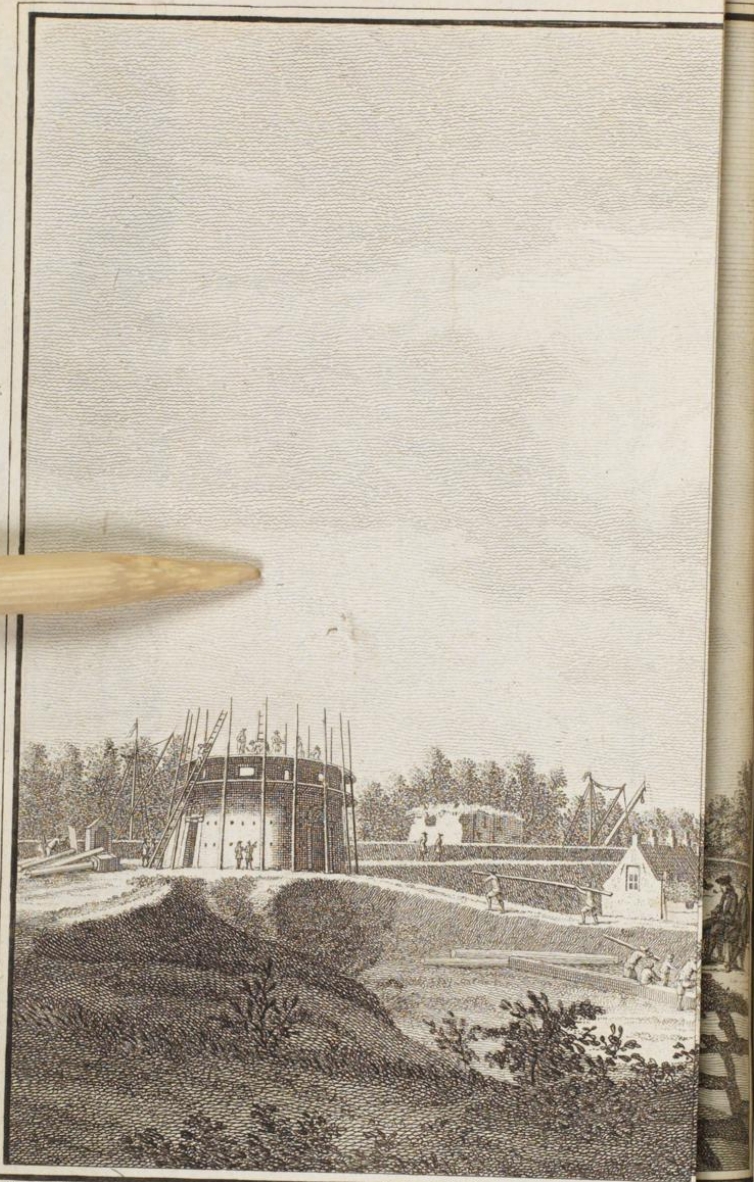
t de
wee
rees-
dere
lijks
het
leix
be-
den
alle
en
er
ik
m-
en
de
u-
m-
e-
e
n

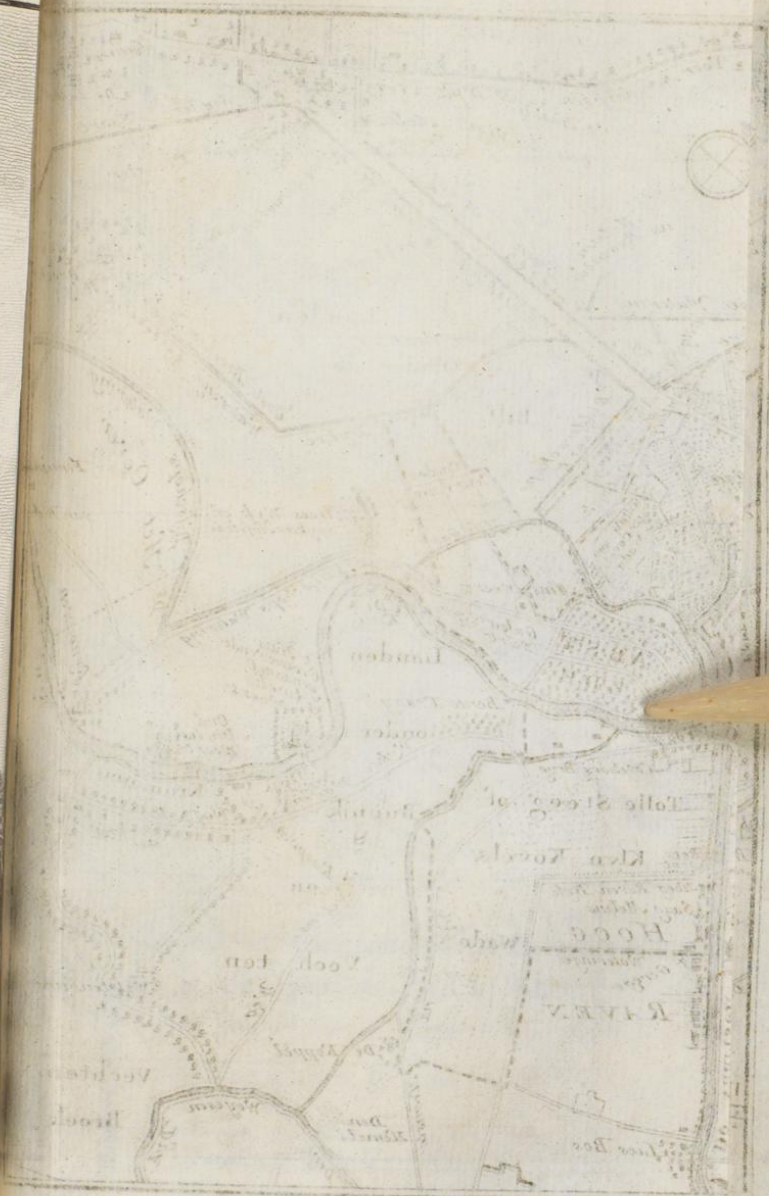
De Stad UTRECHT, van het Paarden Veld te zien.

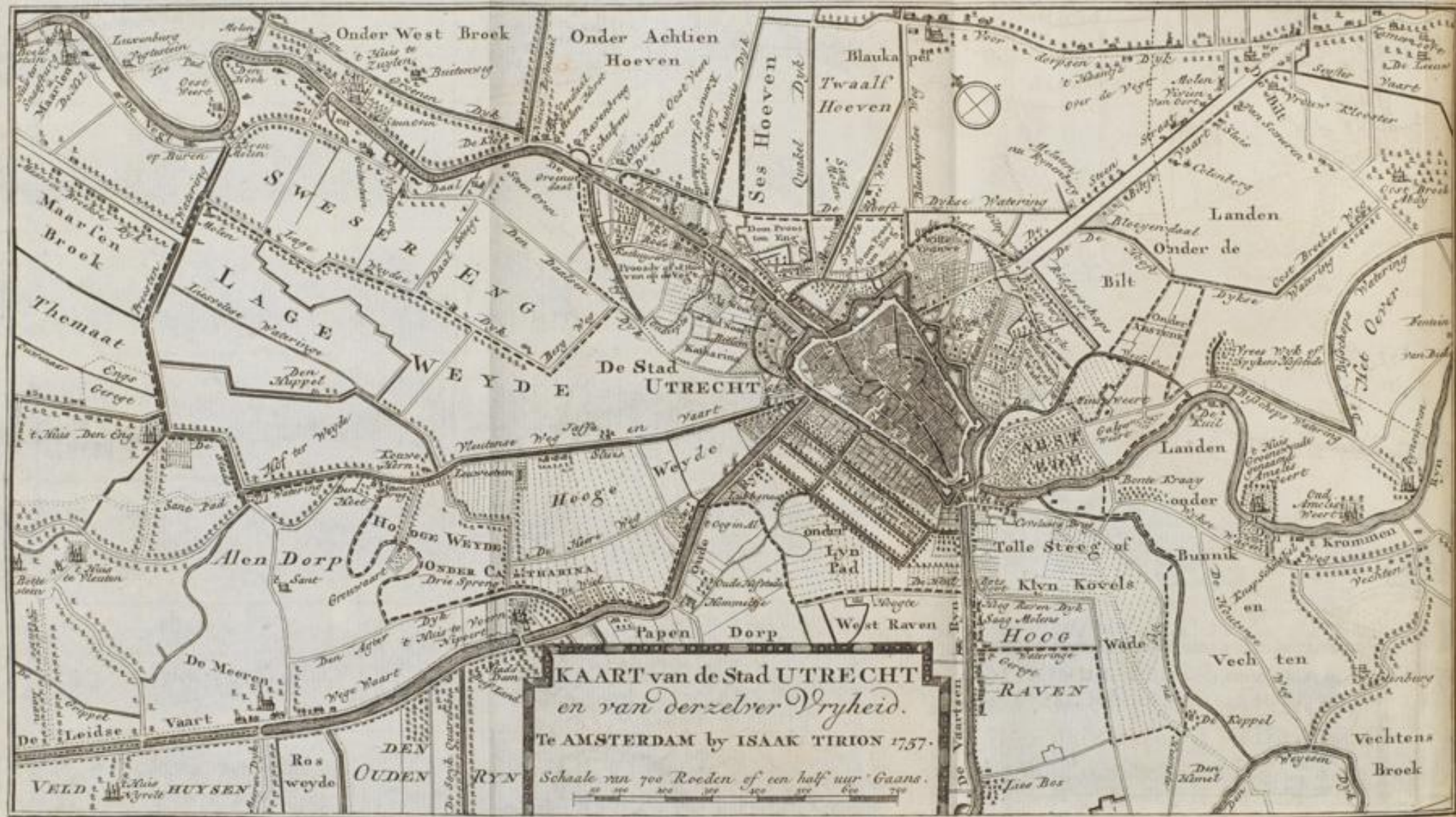
S. de Boyer et son atelier

S. de Boyer et son atelier

LAART van de Sted ETRICHT
 en van de omliggende Landen
 DE ALSTEDEN van de Sted ETRICHT
 No. 1. Deel van de Sted ETRICHT
 No. 2. Deel van de Sted ETRICHT

st Bro

Bucton

Del

Dual

E

E

Nest

Lacore

VEY

ER (

Spro

No

ord

R

die
mit
in
des
des
man
gru
ut
in
B
B
la
G
h
er
e
die
son
en
op
in
ap
br
ck
en
man
den
W
gru
p

BESCHR

Et landt van Utrecht is eeg
schappye op sy selven/hoewel in
lant seer vast geboecht / hebbat
trecht dooz de Hoofstadt / is
andere schoone ende vernaem
sloten steden/te weten Wyck tit
stede/Rhenē/Amersfoort ende
foort : ende daer en hoven wt
tseventich dooppen. Doozd/W
Zuydwaerts ist bykants get
omcinghelt met het Graeffchap van Hollandt / ende
waerts met Selderlant. De landouwe is goet ende in
baer/meer ghebouwt ende besaeyt dan Hollandt / In
hier hoogher ende droogher is. Maer eer wy toonere
landt onder de heerschappye des Huys van Oostere
ghekommen/ soo moeten wy eerst in sonderhepdt wat in
van de Hoofstadt Utrecht / ende van d'andere stede
onder liggende. Ten eersten segh ick dan/dat de
Utrecht (soo sommighe schryven) in het begin
gheweest ANTONINA, van Antonius Roomsche
teur/de welke obermidts de tyzannye van Keeser In
kroome vluchtende/herwaerts is ghecomen/ ende in
stadt ghesticht. Andere vertellen datse dooz Marcu
nius Stadthouder van Julius Cesar doen hy Ga
berwommen hadde/ghesticht ende also genaemt is. In
andere schryven datse desen naem ghekreghen heeft a
Keeser Marcus Antonius Pius / diese wederom
bouwt heeft. Het sy so het wille/ altydt blyft dit seecht
ghewis / dat dese stadt langhen tijdt Antonina ghehe
soo men by verseeckeringe van veel Schryvers / is
seer onde medalien ende muntten aldaer ghebonden/

De Witten
berandereu
den naem
van Anto
nina.
Dagobert
gheeft U
trecht den
naem van
Trajec
cum.

Utrecht
was ces
stus op den
grondt des
Rijns.

Landt wel
heesen van
steden.

gelegent
ort ende
men des
dres van
recht.

Berschepte
muntten op
den oors
pronck en
name van
Utrecht.

BESCHRYVINGHE VAN Vtrecht.

Et landt van Vtrecht is een Heer-
schapppe op sy selven/hoewel by Hol-
lant seer vast gevoecht / hebbende V-
trecht vooz de Hoofststadt / met vier
andere schoone ende vermaemde be-
sloten steden/te wesen Wijk te Duer-
stede/Rhenē/Amerissozt ende Mont-
sozt : ende daer en boben meer dan
tfeventich dorpen. Noord/West/ende
Zuydwaerts is bykants geheelijck
omeingheit met het Graeffschap van Hollandt / ende Oost-
waerts met Gelderlant. De laudouwe is goet ende vrucht-
baer/meer ghebouwt ende besaeyt dan Hollandt / want het
hier hoogher ende droogher is. Maer eer wy toonen hoe dit
landt onder de heerschapppe des Huys van Oostenrijck is
ghekomen/ soo moeten wy eerst in sonderhepdt wat segghen
van de Hoofststadt Vtrecht / ende van d'andere steden daer
onder liggende. Ten eersten segg ick dan dat de stadt van
Vtrecht (soo sommighe schryben) in het begin ghenaemt is
gheweest ANTONINA, van Antonius Roomsche Sena-
teur/de welke oermidts de tyranne van Keysar Nero wt
Roome vluchtende/herwaerts is ghecomen/ ende heeft dese
stadt ghesticht. Andere vertellen datse dooz Marcus Anto-
nius Stadthouder van Julius Cesar doen hy Galliam o-
berwonnen hadde/ghesticht ende also genaemt is. Sommige
andere schryben datse desen naem ghekreghen heeft van den
Keysar Marcus Antonius Pius / diese wederom opghe-
bouwt heeft. Het sy so het wille/ althijt blijft dit secker ende
ghewis / dat dese stadt langhen tijdt Antonina gheheeten is:
soo men by verseeckeringhe van veel Schryvers / ende aen
seer oude medalien ende muntten aldaer ghebonden/doch aen

veel andere teekenen wellichtelijck bemercken kan. Is
daer nae berwoest van de Wilten / die ter selver stede een
groot sterck Slot ghemaecht ende Wiltenbozgh ghenaemt
hebben:welck daer nae van Coninck Dagobert / Clotariss
sone/met gheweldt ingenomen/ende veel stercker dan te voo-
ren opghebouwt/Trajectum gheheeten is gheweest:mits dat
hier eenen grooten treck / lghdt ende passagie was van alle
kanten / daer oock den tol van alle koopmanschap betaelt
werdt : waer af het den naem Trajectum in Latijn noch he-
densdaeghs behoudt. Zy is ghelegghen op den ouden grondt
des Rijns/ die voortijds / eer hy in de Lecke den loep nam
(ghelijck in zyn beschryvinghe gheseyt is) alhier passeerde in
de Zee vlietende : in der voegghen dat noch op den dach van
heden de wateren die de inwoonders van alle kanten met
grachten ende goten dooz de stadt byenghen / ende van daer
effen dooz Woerden ende Leyden doen loopen / lanckis den
selven wech ende grondt die den boozsepden Rijn placht te
houden/van hier af/ ende niet veel voozder / den Rijn ghe-
naemt worden. Dese stadt heeft een seer wonderlijche ghe-
legghenthepdt: want ick en weet nergens ter werelt de steden
soo nae by malanderen liggende: in der voegghen dat men
t'Vtrecht uptgaende op eenen dagh kan reysen alwaer men
wil tot in vijftich besloten steden toe/wantom ghelijcke verre
van daer ghelegghen/soo onse Caerte bewijst:al t'samen toes-
behoozende den Catholijcken Coninck / de welke ter selver
plaetsen wesende/hier in seer groote ghenochte hadde / doen
het hem gheseyt ende getoont werdt. Het is kennelijck ende
openbaer dat d'zie treffelijcke mannen / een weddinghe om
dese saecke hebben ghedaen/ ende het werdt warachtich be-
vonden/soo voozseyt is. Daer en boben blijcht oock dat een
man s'mozghens t'Vtrecht uptgaende / mach gaen wande-

De Wilten
berandereu
den naem
van Anto-
nina.

Dagobert
gheeft V-
trecht den
naem van
Trajec-
tum.

Vtrecht
was eers-
tijts op den
grondt des
Rijns.

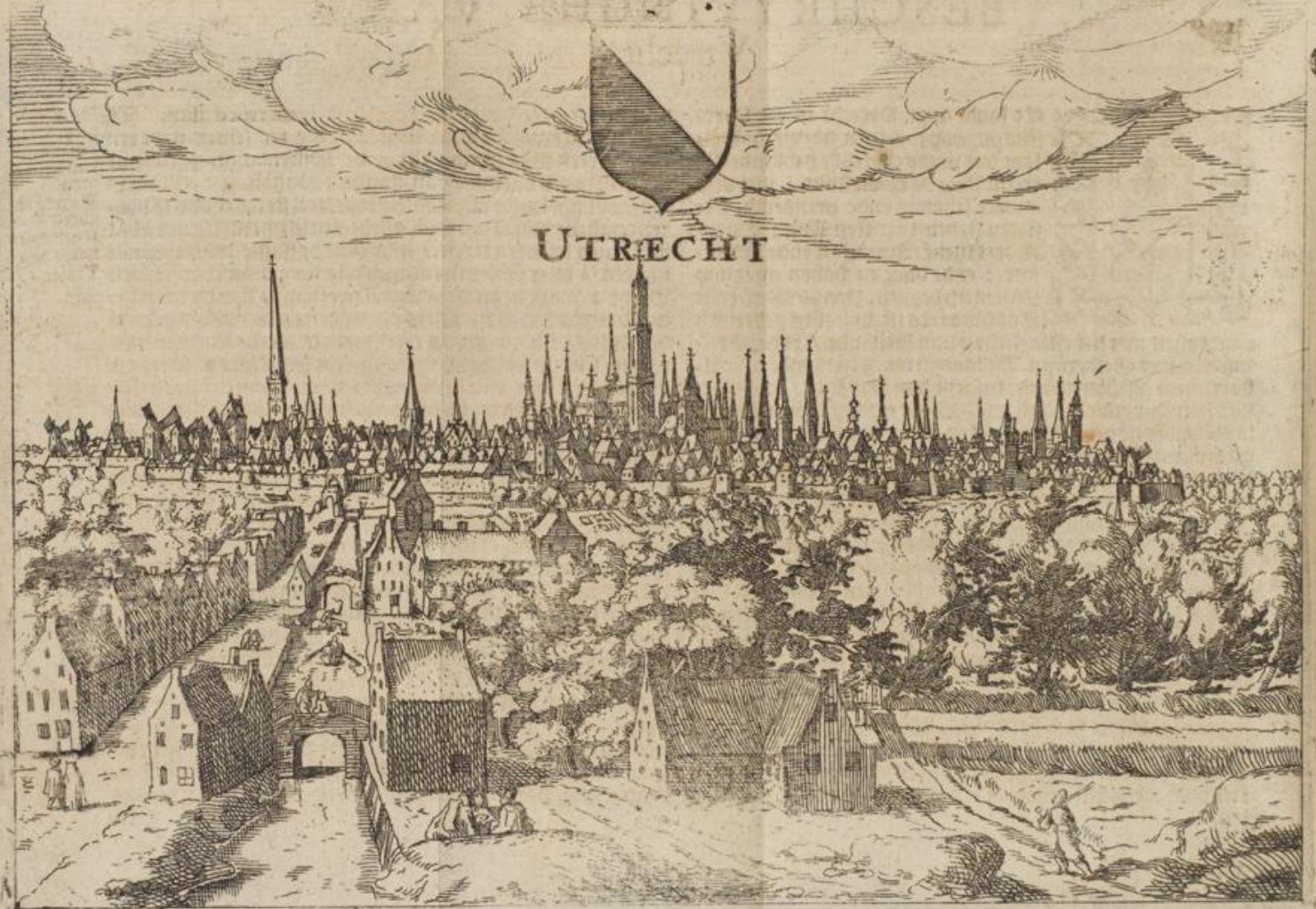
Landt wel
bersten van
steden.

legende
ende
den bes-
met van
recht.

Versekerde
op
den oost-
ponck en
name van
Vtrecht.

Vrecht.

481

in het Nationaal Dordrechtſch Sijnode vaſtgeſteld, is aangenomen. De geheele Provincie is verdeeld in vier *Klaſſen*; die van *Utrecht*, *Amersfoort*, *Rheenen* en *Wijk*. Men telt in dezelve, gemeenlijk, negenënzeventig Gereformeerde Predikanten. Jaarlijks houden zij een Sijnode te *Utrecht*. Voorts telt men in het Geweſt twee Lutherſche, en even zo veel Remonſtrantiſche en Doopsgezinde Gemeenten.

UTRECHT, (*De Stad*) de Hoofdstad der Provincie van dien naam, en genoegzaam in het midden van dezelve, in een zeer aangenaamen, bevalligen en vrugbaaren oord gelegen, verdient, om veele redenen, eene bijzondere vermelding, op de lijst der Nederlaandsche Steden. Eer wij tot de beſchrijving der Stad zelve overgaan, moeten wij haare Hiſtorie beknoptelyk verhaalen.

Met eene letter- en oudheidkundige uitpluizing van den Naamſoofsprong zullen wij ons niet bezig houden. Men oppert, deswegen, verſcheiden giffingen, de eene meer of minder aanneemelyk dan de andere. Hier in ſtemmen de meesten overeen, dat men in den nitgang *Trecht* heeft te zoeken de betekenis van eenen *Overtogt*, of *Overvaart*, over een water; 't zij men daar voor de Noordzee, of, met de meesten, den Rhyjn te houden hebbe. Doch van waar dan het voorzetel afkomſtig zij, bekennen wij niet te weeten. *Ultrajedum*, of enkel *Trajedum*, inſgelijks eenen *Overtogt* betrekenende, is de naam, onder welken de Stad, bij de Latijnsche Schrijvers, meest bekend is.

Meer zekerheids is 'er voorhanden aangaande de *Oudheid* der Stad. Hoewel, miſchien, niet onder de gedaante van Stad, zekerlijk onder die van Legerplaatze (*Castra*) ſchijnt *Utrecht* reeds bij de Romeinen bekend geweest, en door hen geſtift te zijn, vóór de geboorte van onzen Zaligmaaker. Veilig mogen wij deeze vroege Oudheid afleiden uit de veelvuldige Gedenkstukken, van de tijden der Romeinen, in en om *Utrecht* uit den grond opgegraaven; beſtaande niet alleen in veelerlei Vaatwerk, maar ook uit penningen van Roomsche Keizers, als AUGUSTUS, TIBERIUS, en vooral van de ANTONY-
NEN. Waarschijnlijk zal de grond bebouwd zijn geworden,

om te dienen tot eene plaats van versterkinge; waar toe de ligging eene zeer bekwame gelegenheid verschafte. In de *Reistafelen* van ANTONINUS, een Werk, zo niet vroeger, immers in de Vierde Eeuw geschreeven, wordt *Utrecht*, onder den naam van *Trajecto*, vermeld. De plaats, nog heden bij den naam van *Wiltenburg* bekend, zal, waarschijnlijk, de plek gronds geweest zijn, door de Romeinen tot eene Legerplaats of Kasteel aangeleid; vermids men bij en omtrent dezelve de meeste Romeinsche Oudheden gevonden heeft. De *Wilten*, naamelijk, wil men, zouden, naa hunne overkomst, in het beging der Vijfde Eeuwe, dien grond bebouwd, en naar hunnen naam genoemd hebben; die, naa hun vertrek, den ouden naam wederom zou hebben aangenomen.

Sterkten of Kasteelen gaven, veelal, de eerste aanleiding tot het bouwen van Steden en Plaatzten, naardien zich, rondom dezelve, zekerheidshalve of om Koophandel te drijven, eenige Landbewooners, van tijd tot tijd, verzamelden. Zo zal het ook gegaan zijn met *Utrecht*; van 't welk men, eger, ondanks de boven vermelde Oudheid eener Sterkte, Slot, of Legerplaatze, vóór de Zevende Eeuw, onder den naam van Stad, weinig gewags ontmoet. DAGOBERT DE I, Koning van *Oostfrankrijk*, toen tegen de ongeloovige Friezen, die *Utrecht*, naa 't verjaagen der Wilten, bezaten, oorloogende, maakte zich meester van de Stad, en stigte 'er, eerlang, omtrent het Jaar 630, eene Kerk, die aan *St. Thomas* wierdt toegewijd. Ook rigte hij, aan den oever der Riviere, een Tolhuis op, waar van, zo men meent, de Tollesteegpoort, zedert, den naam gekreegen heeft. Doch 't leedt niet zeer lang, of de Friezen bemagtigden de Stad wederom, en vernielden de Kerk. Immers WILLIBRORD vondt de Stad in de magt van den Frieschen Koning RABBOUD, toen hij 'er, in 't Jaar 690, het geloof kwam prediken. De Stad viel, in 't Jaar 697, den Frankischen Groothofmeester PIPYN in handen. WILLIBRORD vestigde den zetel zijns Bisdoms in dezelve, en stigte in 't Kasteel *Trajectum*, binnen de muuren, de *Dom* of *St. Maartens* Kerk en Klooster. De Kerk van *St. Salvator* wierdt, omtrent dien tijd, of wat laater, gestigt. De invallen der Deenen begonnen, in den aanvang der Negende Eeuwe,

Eeuwe, deeze Landen te ontrusten; doch men vindt niet, dat de Stad *Utrecht* van deezen woesten Landaart te liiden hadt, vóór het Jaar 857, wanneer de *St. Maartens* Kerk aldaar geheellijk verwoest, en de Kanunniken ter Stad uit gejaagd wierden. *Utrecht* wierdt, in 't Jaar 870, met name gemeld onder de Steden, die, in eene Rijksverdeeling van *Lotharingen*, aan Koning LODEWYK wierden toebedeeld. In 't begin der Tiende Eeuwe, wierdt de Stad uit de magt der Noormannen verlost door Bisfchop RABDOUD. Doch in 't Jaar 934, wierdt de *St. Maartens* Kerk te *Utrecht*, en nog eene andere, wederom deerlijk verwoest van de Noormannen, die toen door Bisfchop BALDRIK geslagen wierden. Men vindt niet, dat zij, naa dien tijd, voor *Utrecht* gekomen zijn dan in 't Jaar 1010. De Stad was toen reeds voorzien van Voorsteden, die afgebrand wierden, op dat 'er de Noormannen niet in nestelen zouden; doch zij trokken af, zonder den ingezetenen andere schade te veroorzaaken. De oorlogen, die, zedert, tusfchen de Bisfchoppen van *Utrechts* en de Graaven van *Holland*, ontfonden, gaven, in 't Jaar 1138, gelegenheid tot het beleg van *Utrecht* door Graave DIRK DEN VI; welk beleg Bisfchop HERBERT, door het dreigen met den bau, wist te doen opbreeken. De Stad hadt toen reeds verscheide Kerken en Kloosters. Doch zij leedt, in 't Jaar 1148, veel van eenen fellen brand, die wel vier Kerken verteerde. Zedert wierden, tot verhoeding van diergelijke ongevallen, verscheide graften door de Stad gegraven, waar in het Rijnwater afgeleid wierdt: 't welk, te overvloedig zijnde, in de *Vest* wierdt geloosd. Het Zeewater rees, in 't Jaar 1170, zo hoog, dat het tot aan de Stads muuren stondt. In 't volgende jaar, brandde de Stad grootendeels af. Hier op volgde, in of omtrent het Jaar 1195, de belegering der Stad, door DIRK DEN VII, Graave van *Holland*, die eger eerlang moest opgebroken worden. *Utrecht* verkreeg, ondertusfchen, wel haast zo veel luister, dat Koning WILLEM, Graaf van *Holland*, zich, in 't Jaar 1247, onder de burgers deedt aantekenen, de Stad, omtrent dien tijd, voorziende van verscheiden voorregten. De Kennemers, met GYSBRECHT VAN AMSTEL aan 't hoofd, trokken, in 't Jaar 1268, voor *Utrechts*, en

veroorzaakten zo veel beweging in de Stad, dat de burgers de Edelen en Wethouders verdreeven, en nieuwe Wethouders, uit de Gilden verkoozen, in de plaats stelden. De Kennemers, die meester van de Stad geworden waren, moesten ze egter, kort daar naa, den Biscshop wederom opgeeven. De Stad wierdt, in Februarij des Jaars 1279, wederom van eenen zwaaren brand bezogt, die vier Kerken verteerde. Zij hadt, in de Jaaren 1274 en 1278, een Verdrag gemaakt met FLORIS DEN V, Graave van *Holland*, waar bij zij zich verbondt, om haare poorten, altoos, voor hem en zijne opvolgers, open te houden. Ook hielt de Graaf, in 't Jaar 1296, de laatste maaltijd in de Stad, met de Edelen, die 't op zijne vrijheid of leeven hadden toegelegd. De Vlaamingen, in oorlog met de Hollanders, welker zijde die van *Utrecht* stelden, bemagtigden de Stad, in 't Jaar 1304, met behulp van JAN VAN RENESSE; die, in eenen geweldigen ooploop, de Ligtenberger aanhang, die 't meeste bewind hadt in de Stad, geheelijk meester wierdt. Doch naa 't verdrijven der Vlaamingen uit *Holland* en *Zeeland*, moest RENESSE ook uit *Utrecht* wijken. Hij sneuvelde, in 't overvaaren van de *Lek*, en de Stad wierdt van haare overheerschers verlost. De Stigtschen wederom in oorlog geraakt zijnde met de Hollanders, sloeg Graaf WILLEM DE IV, in 't Jaar 1345, 't beleg voor *Utrecht*, welk, naa verloop van eenige weeken, bij verdrag opgebroken wierdt. De oorlog, een en andermaal met een bestand geëindigd zijnde, borst, in 't Jaar 1374, op nieuws uit. De Hollanders sloegen toen 't beleg voor 't Slot *Gilaenburg*, welk, op kosten der Gilden van *Utrecht*, aan de *Lek* bij *Viane* gestigt was. Het ging aan hun over; doch wierdt, eerlang, door de Stigtschen, herwonnen. De krijg eindigde, in 't volgende jaar, met eenen Vrede, waar bij, onder anderen, bedongen wierdt, dat de Stad *Utrecht* den Hertog, zes weeken lang, op haare kosten, met vijftig Schutters en vijftig gewapenden, in den oorlog dienen zou. De Stad, in 't Jaar 1397, HENRIK VAN VIANE bijgestaan hebbende tegen JAN VAN ARKEL, verviel daar door in de ongunst van den Huize van *Arkel*: 't welk Hertog ALBRECHT VAN BEYEREN, Graave van *Holland*, die ook met dat Huis in

oor-

oorlog was, aanleiding gaf tot het sluiten van een Verbond met de Stad, in den Jaare 1402, waar bij men overeen kwam om den Heere VAN ARKEL den oorlog aan te doen. Het sluiten van dit Verbond is een der klaarste bewijzen van het groot aanzien der Stad. Hertog ALBRECHT verklaarde, bij deeze gelegenheid, dat de burgers van *Utrecht*, ten eeuwigen dage, door zijn Land, op hunne oude tollën, vaaren zouden. De Stad trok ook te velde met haaren wimpel voor uit, wordende de Schutterswimpel in de achterhoede gedraagen. De Schout EERND PROEYS en WOUTER GRAWERT voerden 't bevel over de Stedelingen, die 't Slot te *Gorinchem* hielpen belegeren. Wij hebben reeds elders aangetekend, dat deeze krijg haast met eene Vrede eindigde, in welke noghans de Stad niet begreepen was. Omtrant deezen tijd, beloofde de Raad aan elk, die zijn stroodak zou willen afbreeken, tegelen om niet; en aan die met leijen dekken wilde, drie pond tot elke roede. In 't Jaar 1407, wierden de stroodaken geheelijk verboden. De onlusten tusfchen het Huis van *Arkel* en de Stad *Utrecht* duurden nog. Hertog WILLEM VAN BEYEREN, Graaf van *Holland*, wien die van *Arkel Woudrichem* afhandig gemaakt hadden, besloot, derhalven, in 't Jaar 1405, zich nader met de Stad *Utrecht* te verbinden, die Bifchop FREDRIK VAN BLANKENHEIM overhaalde, om zich te fteeken in den *Arkel*fchen krijg, welke eerlang door een Bestand gefremd wierdt. Twee burgers, geduurende den oorlog, eenigen hunner medeburgere in 's vijands handen hebbende gezogt te leveren, wierden, in 't volgende jaar, door den Raad ontpoorterd en voor vijfjaaren gebannen. Het Bestand met die van *Arkel*, zedert verbroken zijnde, wierdt, eerst in 't Jaar 1412, verwisfeld in een vasten Vrede, waar in de Stad *Utrecht* begreepen wierdt. In 't volgend jaar, maakte de Bifchop een Verdrag met de Stad, waar bij eenige gefchillen over de buitenburgers; de cijs-vrijheid der Geestlijkheid, en het regtsgebied der Officiaalen, Maarschalcken en den Schour, in der minne wierden vereffend. Ook kwam 'er, toen, merkelijke verandering in de Regaering; wordende, op 't aanhouden der Burgerije, verscheiden Regenten ter Stad uit gebannen: sommigen, voor altoos, of voor zeke-

zekeren tijd, uit den Raade gezet. 't Volk was in den waan geraakt, dat de gebannen en afgedankte Regenten de Stad aan den Graave van *Holland* hadden verkogt. Aan deezen verwoegden zij zich ook om onderstand, terwijl de tegenwoordige Regeering der Stad de gunst van REINOUD, Hertog van *Gelder*, zocht. Doch, in 't Jaar 1415, was de Regeering den ballingen zo gunstig, dat zij JAN VAN DEN SPIEGEL, de voornaame oorzaak hunner ballingschap, de Stad deedt ruimen. Hij zocht 'er zich, zedert, bij verrassing, meester van te maaken: doch zijn toeleg wierdt ontdekt, en zulken, die hem behulpzaam geweest waren, strengelijk gestraft. De Stad mogt, zedert de ontsaane onlusten, geen handel in *Holland* drijven; doch zij verzoende zich, ten deezen tijde, met Hertog WILLEM, Graave van *Holland*, en verwierf de oude vrijheid wederom. De Stad verbondt zich den Graave met honderdenvijftig man te dienen: waar tegen hij beloofde, geen Vrede te zullen maaken met zijne vijanden, zonder 'er haar in te begrijpen. *Utrecht* en *Amersfoort* hielden, naa Hertog WILLEMS dood, de zijde van zijne Dogter, Vrouwe JAKOBA en de Hoekschen, en hielpen, in 't Jaar 1417, *Corinchem* winnen. De Graavin bevestigde, zedert, de Stad *Utrecht*, bij opene brieven, in de oude voorregten. Zij wierdt, in 't volgende jaar, ook begreepen in den Zoen, die tuschen de Graavin en haaren Oom, JAN VAN BEYEREN, geslooten wierdt. De Stad, op last van Vrouwe JAKOBA, *Tselsstein*, welk haare burgers hadden helpen winnen, ten gronde toe, op de Geestelijke gebouwen naa, verdelgd hebbende, haalde zich daar door den haat der Kabbeljaauwsche partije in *Holland* op den hals. Die van *Egmond* hielden, in 't Jaar 1419, haare goederen aan. Haare burgers wierden, in *Holland*, strengelijk gehandeld; weshalven de Stad, in 't volgende jaar, den Bisschop in den arm nam, met de Hoekschen aanspande, en *Leiden* hielp bezetten: welke Stad, eerlang, egter, door Hertog JAN VAN BEYEREN, belegerd en bemagtigd wierdt. Die van *Utrecht* deeden daar naa eenen togt over *Naarden* na *Amsterdam*, raakten, voor de Stad, slaags met de *Amsterdammers*, en trokken, met merkelyken buit en eenige gevangenen, te rug na huis. Eenige burgers te *Leiden* gevangen

en

en onthald zijnde, deden die van *Utrecht*, uit weêrpraak, ook eenigen gevangen Amsterdammers het hoofd afflaan. In den oorlog met de Gelderschen, kweeten die van *Utrecht* zich ook wakkerlijk. Zij toogen, op *St. Maartens* ayond, in den Winter des Jaars 1421, ter Stad uit, en bemagtigden *Wageningen* op de *Veluwe*: waar naa zij de Plaats beroofden en in brand staken. In 't volgende jaar, wierdt 'er eene wapenschorsing getroffen, die, in 't Jaar 1423, in een Verdrag van Vrede verwisfeld wierdt. De dubbele verkiezing van RUDOLF VAN DIEPHOUT en ZWEDER VAN KULENBURG tot Bisfchop, stelde de Stad, die de zijde des eersten gekoond hadt, in 't Jaar 1425, in rep en roere. Van den uitflag deezzer twist hebben wij, elders, kortelijk gewag gemaakt. 't Verdrijven van Bisfchop ZWEDER gaf, in 't Jaar 1426, wederom gelegenheid tot verandering in de Regeering. Verscheiden Perfoonen wierden uit den Raad gezet: veele anderen gebannen. Die van *Utrecht* hielpen Bisfchop RUDOLF *Amersfoort* bemagtigen, welk de zijde van Bisfchop ZWEDER gehouden hadt. ZWEDER zogt zich, in 't Jaar 1427, door heimelijk verstand met eenigen van binnen, meester te maaken van *Utrecht*; doch zijn toeleg mislukte, en eenigen, die 'er kennis van gehad hadden, wierden met den dood gestraft. In 't Jaar 1428, verwekte AREND PROOYS eenen oloop in de Stad, waar over hij, door den Raad, uit de Stad en 't Land van *Utrecht* gebannen wierdt. Hij spande, zedert, aan met zulken, die voorheen gebannen waren, kwam, in 't Jaar 1429, in de Stad, daar hij terstond in hegtenis genomen, en zedert onthald wierdt. De krijg tusschen 't Stigt en Hertog FILIPS VAN BOURGONDIE, in 't Jaar 1430, met een vasten Vrede geëindigd zijnde, rigtten die van *Utrecht* schouwspelen aan, en stelden, volgens sommiger verhaal, hunne kostelikheden ten toon, voornaamlijk om de Gelderschen te trotseeren, die voorgaven, dat de ingezetenen, in den jongsten oorlog, tot de uiterste armoede gebragt waren. In 't voigende jaar, veroorzaakte een zwaare brand, buiten de Waardpoort en in het geregt van Lauwenregt, groote schade. Het Klooster van *Jeruzalem* wierdt aan koolen gelegd. De vlam sloeg over in de Stad, verteerende verscheiden wooningen op het Zand,
bij

bij de *St. Jakobs Kerke*. In 't Jaar 1432, zogten de balliingen, tot tweemaal toe, wederom meester te worden van de Stad; waar over zekere HUGO VEGT, die met hen aangespannen hadt, met het rad gestraft wierdt. De Stad liep, in 't Jaar 1436, wederom groot gevaar van door JAN VAN ARKEL, Heere van *Heukelom*, overvallen te worden. Doch de aanslag liep te niet, door dien de eersten van zijnen aanhang, die zich voor de poort vertoonden, aangegreepen en vastgezet wierden. Zeventien derzelve wierden, zedert, ter dood veroordeeld en onthalsd. Men bleef, in 't volgende jaar, nog bedugt voor de onderneemingen van WALRAVEN VAN MEURS, die, naa den dood van ZWEDER VAN KUILEBURG, door deszelfs aanhang, tot Bischof verkooren was. De Regenten zelve bewaakten de Stad, zo wel als de burgers. Een der ballingen, WILLEM VAN DORSCHEN genaamd, wierdt, in 't Jaar 1438, door die van *Utrecht*, op zijne reiz van *Kuilenburg* na *Holland*, betrapt, en met den zwaarde geregt. Men vindt, dat de Raad der Stad, in 't volgende jaar, het toveren, welk in dien tijd sterk in zwang ging, aan mannen en vrouwen, als *tegen het heilige geloof* zijnde, heeft doen verbieden. In 't Jaar 1440, wierdt 'er wederom aan eene graft in de Stad gegraven, tot voorkominge van zwaaren brand. Ten hoogste waarschijnlijk is 't, dat dit de nieuwe graft zal geweest zijn. In 't Jaar 1441, wierdt te *Utrecht*, op de *Neude*, een aanzienlijk Tournoi- of Steekspel gehouden, waar op veele voorname binnen- en buitenlandsche Grooten en Edelen verscheenen. Zulke Steekspelen zijn hier, te vooren en naderhand, meermaalen aangelegd geweest. In 't zelve jaar, en in de Jaaren 1444 en 1454, zijn 'er, te *Utrecht*, drie perfoonen om Sodomie verbrand. WILLEM, Burggraaf van *Montfoort*, toeleg gemaakt hebbende om zekeren burger der Stad van 't leeven te doen berooven, gaf de Raad, in 't Jaar 1445, elk verlof om hem en de zijnen te beschadigen aan lijf en goed: en in 't volgende jaar, wierdt verboden eenige gemeenschap met hem te houden. Hij zegt, in 't Jaar 1447, de Stad te verrassen; doch de Regeering was zo wel op haare hoede, dat zijn toeleg te niet liep. De Bischof RUDOLF VAN DIEPHOUT, zich, zedert, met WIL-

LEM

LEM VAN MONTFOORT verzoend hebbende, verwekte daar door zo groot een misnoegen onder de burgerije van *Utrecht*, dat de Raad, in 't Jaar 1448, in bedenking nam om RUDOLF te verstoeten, en WALRAVEN VAN MEURS te erkennen. Men hieldt Bisfchop RUDOLF uit de Stad. Men wapende zich tegen den Heere van *Montfoort*, die, met eenige Ruitelij, voor de Stad gekomen was. Doch de Bisfchop vondt, in 't Jaar 1449, middel om bij nagt in de Stad te geraaken. Hij was verzeld van eenen grooten hoop gewapenden. De burgerij stelde zich tegen hem te weer. In de Schoutensteeg viel een bloedig gevegt voor, waar in de Heer van *Montfoort* en de Bisfchop zelf gekwetst wierden. Nogthans behielden de Bisfchoppelijken de overhand. De Bisfchop maakte merkellijke verandering in de Regeering. Veele perfoonen wierden gebannen. Anderen, die gevangen genomen waren, wierden, niet dan naa 't betaalen van losgeld, op vrije voeten gesteld. Twee perfoonen, beschuldigd dat zij den Bisfchop gekwetst hadden, wierden onthalsd. Zulken, die, onder de voorgaande Regeering, gebannen waren, kreegen wederom vrijheid om in de Stad te koomen. In 't Jaar 1450, heerschte de pest in *Utrecht*, waar aan veele menschen stierven. Twee inwooners, samengespannen hebbende met FREDRIK VAN RENESSE, die, 'sjaars te vooren, uit de Stad ontvlugt was, en 'er nu wederom zocht in te koomen, wierden met den dood gestraft. Diergelijke toeleg kostte, in 't volgende jaar, nog drie burgeren het leeven. In 't Jaar 1452, heeft de Raad, tot bevordering van den Koophandel, verscheiden voorregten verleend aan de Hanze-Steden. Bisfchop RUDOLF, zich hebbende ingewikkeld in eenen oorlog, om zijnen mededinger, WALRAVEN VAN MEURS, te verzekeren van den Bisfchops Stoel van *Munster*, wanneer deeze van allen eisch op het Bisdom van *Utrecht* afstaan zou, vorderde daar toe onderstand van de Geestelijckheid, die hem geweigerd wierdt. Hier uit rees, in 't Jaar 1453, groote twist tusfchen haar en den Bisfchop, in welken de Stad 's Bisfchops zijde hieldt. De Geestelijckheid deedt aldaar alle Godsdienstige oefeningen stilstaan, en vervloekte dagelijks allen, die haar, gelijk zij sprak, vervolgden. De ballingen bedienden zich van de on-

eenig-

eenigheid, die hier uit ontstond; smeedende, in 't Jaar 1454, wederom eenen aanflag om de Stad te overweldigen: 't welk DIRK VAN HAGENOUWE, die den toelig begunstigde, eerlang, den hals kostte. De Geestelijkheid, midlerwijl, de Gemeente op haare hand hebbende weeten te krijgen, bragt, in 't Jaar 1455, in eenen oloop, te wege, dat den Oudermannen der Gilden de toegang tot den Raad ontzeid wierdt. Men maakte zelfs eene nieuwe schikking op de Regeering, die, ten overstaan van de Geestelijkheid en den Raad, van 't Stadhuis wierdt afgekondigd. De Stad bleef egter, het gantfche jaar, vol oproers; waar toe veel medewerkte, de verkiezing van GYSBRECHT VAN BREDERODE tot Bisfchop. De Regeering wierdt, buitens tijds, verzet door de Gilden; en eenige burgers wierden ontpoorterd. Hertog FILIPS VAN BOURGONDIE vondt, zedert, gelegenheid om zijnen natuurlijken Zoon, DAVID VAN BOURGONDIE, voor welken hij de meeste stemmen van 't Kapittel niet hadt kunnen verwerven, in 't Jaar 1456, gewapenderhand ten Bisdomme in te dringen. Men verdroeg zich met den Hertog en met Bisfchop DAVID, en de Raad beval, dat alle ingezetenen het Verdrag heiliglijk zouden naakoomen. De tweefpalt tusschen de Stad en Bisfchop DAVID, die zijn verblijf doorgaans te *Amersfoort* hadt, bleef egter duuren. De Steden *Utrecht*, *Amersfoort* en *Rheenen* waren in geduurigen oorlog tegen elkanderen. Men sloot, op 't einde des Jaars 1457, een bestand, welk naderhand, een en andermaal, verlengd wierdt. De Vrede wierdt eerst getrofsen, op den vierëntwintigften Junij des volgenden jaars. Die van *Utrecht* moesten den Bisfchop, blootshoofds, en knielende, om vergiffenis bidden, het Blokhuis, aan de *Eem* bij *Zoest*, door hen opgeworpen, wederom afbreeken, en hunne stalbroeders of aangenomen knechten ontslaan. De Stad sloot, in 't Jaar 1459, een Verdrag met de Stad *Harderwijk*, waar bij men elkanders burgeren een vrij en vast geleide gunde. En in 't Jaar 1460, verzoende Bisfchop DAVID zich nog nader met de Stad; schoon 'er blijk is, dat de vrienfchap tusschen *Utrecht* en *Amersfoort*, ten deezen tijde, nog niet volkomenlijk herfteld was. Ook lag de Stad overhoop met de Stad *Amsterdam*; waar over, in 't Jaar 1461, een verdrag

ge-

getroffen wierdt. In 't volgende jaar, wierden *Utrecht* en *Amersfoort* insgelijks zamen bevredigd. In 't Jaar 1463, flooten de twee Steden zelfs een onderling Verbond, waar bij zij beloofden elkanders voorregten tegen de indragten der Biscoppen te zullen beschermen. Met *Muiden* en *Weesp* wierdt, ten zelfden tijde, een Verdrag geslooten van gelijken inhoud als 't geene te vooren met *Harderwijk* aangegaan was. Diergelijke Verdragen zijn, zedert, ook met *Dordrecht* geslooten. In 't Jaar 1464, waren de levensmiddelen te *Utrecht* zo goed koop, dat een mudde tarwe, een mudde garst, een mudde rogge, een mudde haver, een kan wijns, een kapoen en een gans, in één koop, voor een oud sehild, welk thans niet boven de vijftien stuivers waardig was, verkogt wierden. De Hertog van *Gelder*, in 't volgende jaar, te *Utrecht* gekomen zijnde, wierdt door de Stad ter maaktijd onthaald. De onkosten van spijs en wijn beliepen zevenentwintig Rijnsche Guldens en veertien stuivers, uitmakende honderdachtëntwintig stads ponden en tien stuivers. In 't zelfde jaar, heeft de Stad wederom veel door den brand geleden. In 't Jaar 1467, wierden negen Persoonen, die zich tegen den Biscop gekant en zamenrotting gemaakt hadden, ter Stad uit gezet. De pest beroofde, in 't zelfde jaar en in 't Jaar 1468, veele menschen te *Utrecht* van 't leevens. Den Gelderschen, zich, eenige jaaren laater, verzettende tegen Hertog KAREL VAN BOURGONDIE, die regt oordeelde te hebben op het Hertogdom *Gelder*, wierdt, in 't Jaar 1473, verboden binnen *Utrecht* te koomen. In 't volgende jaar, heeft de pest wederom te *Utrecht* gewoed. De dood van Hertoge KAREL, die in 't begin des Jaars 1477 voorviel, beroofde Biscop DAVID van zijnen voornaamsten stenn. De burgerij van *Utrecht* verftoutte zich, derhalven, te morren over zijne Regeering, hem beschuldigende van verkortinge haarer voorregten. De Raad zelf herstelde, op eigen gezag, eenigen derzelven. De Geestelijkheid en de Ridderfchap waren niet minder misnoegd op den Biscop. De Overijstelsche Steden, *Deventer*, *Kampen* en *Zwol*, en de Stad *Groningen* arbeidden om den twist, tuschen de drie Staaten en den Biscop, bij te leggen: 't welk eindelijk gelukte. Men klaag-

de egter, reeds in 't volgende jaar, dat de Bisfchop het gemaakte Verdrag niet hieldt. Vooral wierdt kwalijk genomen, dat 's Bisfchops Maarschalken ten platten Lande hun regtsgebied te ver uitftrekten, en Utrechtsche burgers, in derzelve perfoonen of goederen, bekommerden. De Stad flak zich ook in den twist, die, ten deezen tijde, in *Holland*, van nieuws ontfteken was tufchen de Hoekfchen en Kabbeljaauwfchen, houdende zij de zijde van de eerften, terwijl de Bisfchop de laaftien toegedaan was. Men hieldt zelfs, in 't Jaar 1479, eenige Knegten in hegtenis, die, door den Heere VAN EGMOND, uit *Buuren* geligt waren, om *Hoorn* te overrompelen, en, naa 't mislukken van den aanflag, te fchepe, door *Utrecht*, te rug meenden te keeren. Ook was de Stad naauw verbonden met JAN, Burggraave van *Montfoort*, een groot voorftander der Hoekfchen. Zelfs weigerde de Raad den Bisfchop, een verbod te laaten uitgaan aan de ingezetenen, om na *Holland* te reizen. De Bisfchop hadt, daarentegen, de Stad in den ban gedaan. Men handelde lang vergeefs over een Verdrag, welk, niet voor 't Jaar 1481, in gevolge eener Pauslijke uitpraak, getroffen wierdt. In 't zelfde jaar, ondernamen de Hoekfchen, die zich te *Utrecht* onthielden, met hulp van een merkelyk getal Utrechtsche burgers, de Stad *Leiden* te bemagtigen. 't Gelukte; doch zij hielden de Stad niet lang in. De Stadhouder van *Holland* herwon haar, kort hier naa. Midlerwyl waren de Utrechtschen, met merkelyken buit, binnen *Leiden* gekomen, na huis gekeerd. De Stad raakte, hierom, en vooral om het herbergen der Hoekfchen, in oorlog met Hertog MAXIMILIAAN, die *Holland* regeerde. Haare Burgers en Knegten, de Hollanders aan de *Vaart* geflaagen hebbende, wierden, wat laater, in *Westbroek*, van dezelve overwonnen. Inwendig was *Utrecht*, ondertufchen, vol oproers, waar onder de Bisfchop roeide. Zelfs zocht hij zich met geweld meester te maaken van de Stad: 't welk hem, egter, mislukte. Men tradt met Hertoge MAXIMILIAAN in onderhandeling, die, in de eerfte plaatfe, vorderde, dat de Stad zich volkomenlyk onderwierp aan den Bisfchop: waar naar niemand ooren hadt. Men zocht zelfs den Hertog van *Kleve* aan, die zynen Broeder, ENGELBRECHT, herwaards

waards zondt, om *Utrecht* te verdedigen. In 't begin des Jaars 1482, handelde men te *Schoonhoven* over een Verdrag; doch zonder vrugt. De Stad *Utrecht* leedt, ondertusfchen, veel van den oorlog tegen die van *Holland*. De toevoer van daar was verboden: 't welk groote duurte veroorzaakte in de Stad. Zij en *Amersfoort* wierden, zedert, door den Paus, in den ban gedaan; doch men kreunde het zich weinig, en noodzaakte de Geestelijkheid tot het waarneemen der Kerkelijke dienften. *Tsffelstein* wierdt, dit jaar, vergeefs, belegerd door de Utrechtschen. Daartegen behaalden de Hollanders verscheiden voordeelen op de Stigtschen. *Utrecht* hadt zich gevleid met hulp uit *Lutkerland* en uit *Frankrijk*. Doch de Luikenars kreegen thuis de handen vol werks, en LODEWYK DE XI maakte vrede met MAXIMILIAAN. De Stad was dan wel genoodzaakt met ernst te arbeiden aan den Vrede; waar toe de Burggraaf van *Montfoort* de hand leende. Doch terwijl men 'er op bedagt was, verraste de Bisschop de Stad; in de Lente des Jaars 1483. Hij was 'er egter maar eene maand meester van. De Kleefschen herwonnen haar. Doch zij wierdt toen strengelijk belegerd van den Hertoge MAXIMILIAAN, en eerlang tot de overgave gedwongen. *Utrecht* hieldt egter, naa deezen oorlog, niet lang rust. Verscheide Edelen en Grooten zогten zich meester te maaken van de Regeering. De ingekomen ballingen stookten, tegen 't ge- maakt Verdrag, den Heer van *Tsffelstein*, die tot Bevelhebber gesteld was, op om de Katarijnen poort, tegen die van de Stad, te sterken. 't Liep aan tot in 't Jaar 1489, eer de Stedelingen de poort wederom magtig wierden. Toen wierden 'er eenigen ter Stad uit gezet, en de Bisschop zelf genoodzaakt de wijk te neemen na *Duurstede*. De Graaf van *Buuren*, en FLORIS van *Tsffelstein*, zijn Zoon, zогten daar na de Stad wederom in te neemen, bij verrassing; doch hun toeleg mislukte. In 't Jaar 1510, poogden die van *Utrecht* zich ook van *Tsffelstein* meester te maaken. Doch Heer FLORIS voorkwam de Utrechtschen, bij tijds. Hij kwam, in 't begin des Jaars 1511, voor *Utrecht*, van zins om de Stad te overrompelen over 't ijs; doch eenige Gekkerfche Knegten, die zich ten platten Lande van 't Stigt onthielden,

op het ge-
nommen,
in regtsge-
derzelver
zich ooit
n nieuws
uwfchen,
Bisschop
ar 1479,
VAN EG-
errompe-
pe, door
id naauw
en groot
aad den
zetenen,
eneegen,
efs over
ge eener
aar, on-
en, mer
de Stad
de Stad
r, kort
erkelij-
de Stad
kfschen,
geerde.
wt ge-
i, van
sfchen,
ogt bij
't welke
ILIAAN
te, dat
fchop:
Hertog
, her-
waards

wisten den aanlag te verijdelen. De Stad erkende deezen dienst der Gelderschen, met KAREL, Hertog van *Gelder*, voor Beschermheer aan te neemen. Men belegerde *Tsjelllein* andermaal, met Geldersche hulpe; doch 't beleg wierdt, bij verdrag, opgebroken. De oorlog tuschen de Hollanders en Gelderschen duurde verscheiden jaaren. In 't Jaar 1517, trof men, te *Utrecht*, een Bestand voor zes maanden. Doch 't wierdt haast verbroken. 't Stigt was, ondertusfchen, al zedert eenigen tijd, gebragt onder 't waereldlijk bewind van MAXIMILIAAN en zijnen Kleinzoon KAREL, die naderhand Keizer KAREL DE V wierdt, schoon 'er de Bisfchop nog niet van afgestaan hadt. De Stad *Utrecht* deelde, derhalven, in de Geldersche onlusten. De opkomst en aanwas der Hervorminge hier te Lande gaf de Utrechtsche Regeering en den Bisfchop in 't bijzonder, nu en dan, eenig werk. FILIPS VAN BOURGONDIE, die, ten deezen tijde, den Bisfchoppelijken Zetel bekleedde, en ADRIAAN DE VI, die, te *Utrecht*, uit geringe ouders, gebooren was, en in 't Jaar 1522, tot de Pauslijke waardigheid verheeven wierdt, scheenen beide niet ongenegen tot eenige hervorming. Doch hun dood verhinderde de voortzetting van 't werk. De oude onlusten tusfchen de Stad en den Bisfchop verreezen wederom, ten tijde van Bisfchop HENRIK VAN BEYEREN. De Stad nam, om zich te beter te sterken tegen den Bisfchop, in 't Jaar 1527, Geldersche bezetting in, en hielt den Bisfchop buiten: die, zedert, onderftand zocht in *Holland*; doch hij verwierf dien niet dan naa dat hij affland gedaan hadt van 't waereldlijk gebied over 't Stigt, ten behoeve van Keizer KAREL DEN V. *Utrecht* wierdt, niet lang hier naa, den Gelderschen ontwedigd bij verrasfing, op den eerften Julij des Jaars 1528: waar op de Vrede met den Hertoge van *Gelder* volgde, die egter niet lang ftand hielt. In 't Jaar 1540, wierdt Keizer KAREL, te *Utrecht*, zeer pragtig ingehaald. Zijn Zoon, FILIPS, wierdt aldaar, in 't Jaar 1549, tot toekomstenden Landsheer, ingehuldigd, en in 't Jaar 1555 in deeze hoedanigheid erkend. De hervorming in 't Stigt meer en meer doordringende, wierden ook te *Utrecht*, in 't Jaar 1566, de beelden ter Kerken uit gestommeld, en de Wethouderschap gedwongen

den

den Hervormden de *St. Jakobs* Kerk af te staan. Doch de overeenkomst, met hen gemaakt, wierdt, kort hier naa, vernietigd, en zij, door gewapende Knegten, genoodzaakt buiten de Stad te prediken. De Heer VAN BREDERODE, hoofd der verbondene Edelen, zocht de Stad, in 't Jaar 1567, in te neemen, bij verrassing. Doch de Graaf VAN MEGEN was hem te gaauw, en wierp 'er Spaansche bezetting in, die de Stad lang kwelde, en 'er, in 't Jaar 1571, slechts voor een korten tijd, uitgetrokken wierdt: doch in 't volgende jaar, op 't punt van het uitbersten eener gevaarlijke mouterije, de Stad andermaal verliet. Zij hieldt, egter, nog lang de Spaansche zijde, en ijverde 'er zo sterk voor, dat het gemeen aldaar, in 't Jaar 1573, op de tijding van het overgaan van *Haarlem*, een Prins VAN ORANJE, van stroom gemaakt, op een rad leide, en verbrandde. De Stad, die, door den Hertog VAN ALVA, van alle haare voorregten, en bijzonderlijk van het regt om in de Staatsvergaderingen te zitten, vervallen verklaard was, wierdt 'er, onder REQUESENS, in 't Jaar 1574, wederom in hersteld. Zij hieldt, omtrent dien tijd, het Spaansch Krijgsvolk buiten, welk BALDES, zo voor als naa het beleg van *Leiden*, in de Stad dagt te brengen. Doch de Spaansche bezetting, die in *Utrecht*, op 't Slot *Vredenburg*, lag, bleef 'er in, tot in 't Jaar 1577: wanneer zij, handgemeen gemaakt met de burgerije, die haar gaarne loozen wilde, gedwongen wierdt het Slot en de Stad te ruimen. Eenige Duitsche Knegten, die, naa 't vertrek der Spaanschen, in *Utrecht* gebleeven waren, wierden ook eerlang genoodzaakt de Stad te verlaten. Zij en 't Stigt kwamen toen overeen met den Prinse VAN ORANJE. 't Slot *Vredenburg* wierdt, ten gronde toe, afgebroken. De Minderbroeders te *Utrecht*, niet willende zweeren, dat zij *Don JAN* als 's Lands vijand zouden aanmerken, trokken, in 't Jaar 1578, allen ter Stad uit. Men hieldt 'er zich zo sterk aan de Staatliche zijde, dat 'er de beroemde Unie, die de Veréénigde Gewesten zamen bindt, in 't Jaar 1579, geslooten wierdt. En men ijverde 'er zo zeer voor de Hervorming, dat men de Keulische Vredepunten, die den Roomschegezinden in *Holland* en *Zee-land* eenige meerdere vrijheid toefonden, dan zij thans hadden,

de deezem
n Gelder,
Tjellstein
ierdt, bij
nders en
17, trof
Doch 't
al zedert
an maxi-
d Keizer
niet van
n, in de
rvormin-
den Bis-
LIJS VAN
jken Ze-
uit ge-
tot de
de niet
verhin-
ten rus-
ten tijde
om zich
7, Gel-
lie, ze-
rf dien
ereldlijk
den V.
ontwel-
1528:
de, die
Keizer
on, FI-
Lands-
nigheid
jortdrin-
beelden
dwongen
den

den, openlijk en fcherp berispen durfde. Zelfs wierden 'er, in dit en in het volgende jaar, de beelden wederom ter Kerken uit gestommeld, en op den naam van Stadhouder en Raaden, het openlijk oefenen van den Roomschen Godsdienst in de Stad en in de Provincie verboden. In 't Jaar 1581, wierden verscheide Kloosters en Geestelijke gestigten, die digt onder de Stad stonden, op verzoek der burgerije, afgebroken. De handeling in *Holland*, over de opdragt der Graaflijkheid van dat Gewest aan den Prins van ORANJE, gaf, in 't Jaar 1583, te *Utrecht*, aanleiding tot eene zorgelijke beroerte. 't Gemeen, in den waan gebragt dat de Regeering diergelijke opdragt in 't Stigt met kwaade inzigten tegenhieldt, kwam op de been, vorderde opening van 't gehandelde, verbetering van verscheide misbruiken, en zelfs affchaffing van alle Imposten. 't Laatste moest terstond geschieden. Doch de drijvers zelve, wel ziende dat het Land, zonder 't bezaalen van lasten, niet te houden was, verzogten wel haast, dat de Imposten wederom geheeven mogten worden. De Wethouderschap der Stad gaf ook, eerlang, eene verdediging van haar gedrag en handeling met den Prins in 't licht; die, benevens het gedrag van zijne Doorluchtigheid, veel toebragt om de rust in de Stad te herstellen. Na den dood van den Prins, en de aanstelling van den Heer DE VILLERS tot Stadhouder der Provincie, wierdt 'er, te *Utrecht*, voor 't eerst, eene altoos aanblijvende Vroedschap van veertig perfoonen opgereggt. Ten tijde van LEICESTER, die zich veel te *Utrecht* ophieldt, rees 'er groot geschil tusschen de Burgerhoplieden aldaar en de Stad *Amsterdam*, ter oorzaake dat, zo als die van *Utrecht* beweerden, de vijand uit deeze Stad van mondbehoeften voorzien wierdt. Men wisselde verscheiden brieven over en weder, in 't Jaar 1586. Doch de twist duurde genoegzaam zo lang als LEICESTERS Regeering. De Gereformeerden te *Utrecht* lagen ook onderling overhoop. Doch LEICESTER bragt te wege, dat de zwakste partij, die, gelijk doorgaans, de gemaatigste was, zich voegde naar de sterkste. De Burgerhoplieden te *Utrecht* waren zo Leicesters- en Engelschgezind, dat zij drijven durfden, dat men de opperheerschappij over de Provincie, zonder eenige voorwaarden, be-

hoor-

hoorde op te draagen aan de Koninginne van *Engeland*, en den Advokaat van *Holland*, Meester PAULUS BUIS, in hegtenis namen. Eenige aanzienlijke Burgers, zo zeer niet overgegeeven aan LEICESTER en aan de Engelschgezinden, wierden ter Stad uit gezet, en de overige Burgers verplicht, eenen nieuwen eed af te leggen aan de Algemeene Staaten, aan LEICESTER en aan den Stadhonder der Provincie. De Regeering der Stad, vierkant verschillende met de twee voorstemmende Leden van den Staat, riep, op den naam der Steden, de Afgevaardigden van *Utrecht* uit de Algemeene Staatsvergadering in den *Haage* te rug. Doch de twee andere Leden schreeven hun, daarentegen, aan, dat zij hunnen dienst zouden blijven waarneemen. In 't Jaar 1587, rees 'er een hevige twist te *Utrecht* onder 's Lands Edelen; eenige van welken, die herstelling van eenige misbruiken van den Graave VAN LEICESTER begeerd hadden, voor eenen tijd, in hegtenis wierden gezet. LEICESTER veranderde, daar naa, de Wet te *Utrecht*, buitens tijds. De Vroedschap schreef eenen Brief aan de Staaten van *Holland*, om hen te vermaanen tot eensgezindheid met den Landvoogd. 't Vertrek van LEICESTER, welk kort hier op volgde, en zijn afstand van 't bewind over de Nederlanden, hadt merkeliiken invloed op de Regeering van *Utrecht*. De Stadhonder, Graaf VAN NIEUWENAAR, t'onvrede dat LEICESTER, onlangs, verandering in de Wet gemaakt hadt, bragt, in 't Jaar 1588, te wege, dat een gedeelte der Burgerije, in de wapenen gekoomen, herstelling van voorgige misbruiken vorderde: waar naa hij, op last der Staaten, de Wet op den voorgaanden voet bragt. De Schout en de Burgemeester PRONINK wierden, voor eenen tijd, in hegtenis genomen: de laatste eerlang gebannen uit de Stad en de Vrijheid van *Utrecht*. Zedert, wierdt de rust in de Stad, voor eene wijle tijds, hersteld. In 't Jaar 1598, ontstond 'er nieuw gemor onder de burgerije, over het draagen der gemeene lasten, waar in, naar 't oordeel van 't gemeen, de Geestelijke goederen te zeer verschoond wierden. 't Gezag der Algemeene Staaten en dat van Prinse MAURITS moest rustschen beide koomen, om de bewegingen, die hier over ontstanz waren, te stillen. Doch in 't Jaar 1610, rees 'er ge-

vaarlijker beroerte in de Stad. Een Oud Burgemeester en een Oud Schepen, misnoegd dat men hen, in de jaarlijkse verkiezing der Wethouders, voorbij ging, verwekten, onder voorwendsel dat de Stadhouder Prins MAURITS hunnen toelag begunstigde, eerst beweging onder de burgerij, en daar naa verandering der Regeeringe. Doch 't leedt niet lang, of de Algemeene Staaten zonden Graaf FREDRIK HENRIK met eenig Krijgsvolk na *Utrecht*; waar naa 't hun niet moeijlijk viel, de oude Regeering te herstellen. De twee Regenten, hunnen toelag verijdeld ziende, waren bedagt op middelen, om zich te vestigen in 't verlooren bewind. Doch hun voorneemen wierdt ontdekt: zij traakten in hegtenis, en wierden zedert gebannen: 't welk ook het lot was van drie anderen, die deel in den aanslag gehad hadden. De verschillen in de Kerk, die eerlang tot zulk eene merkelyke hoogte steegen, gaven aanleiding om te *Utrecht* voor eene buitengewoone verandering in de Regeering te vreezen. De Staaten namen, derhalve, in 't Jaar 1617, een besluit om zeshonderd Waardgelders te ligten, en in *Utrecht* te leggen, van welken men zich, des noods, zou kunnen bedienen om scheuring in de Kerk te voorkomen, en de Regeering te handhaaven. Doch Prins MAURITS dankte, op last der Algemeene Staaten, in 't Jaar 1618, de Waardgelders af, en maakte de verandering, in de drie Leden der hooge Regeeringe, voor welke men gevreesd hadt. Zij was oorzaak, dat den Contraremonstranten terstond de Domkerk ingeruimd wierdt. De Regeering der Stad bleef op den voet, waar op zij door Prins MAURITS gebragt was, tot in 't Jaar 1650, wanneer zij op eenen anderen voet gebragt wierdt, ter gelegenheid van de dood van WILLEM DEN II, Prins van *Oranje*, en van de Stadhouderlooze Regeering, die toen wierdt ingevoerd. In 't Jaar 1654, namen vijf Provincien een besluit om de bezetting van *Utrecht* te versterken, en de Staaten daar door te dringen tot bewilliging in de aanstelling van eenen Kapitein Generaal. Doch dit besluit wierdt niet ter uitvoeringe gebragt. In 't Jaar 1660, wierdt aan twee *Utrechtsche* Predikanten, die zich verstuor hadden, de Regenten, over zaaken die 's Lands befliet betroffen, door te strijken van den Predikstoel, de Stad ont-

entzeid. De oorlog des Jaars 1672 trof, in 't bijzonder, ook de Stad *Utrecht*. Het Leger der Staaten, den Ysfelkant verlatende, kwam voor de Stad, daar 't vlugten, op de eerste tijding dat de Franschen bij het Tolhuis over den *Rhijn* gekomen waren, reeds zeer algemeen geworden was. Men drong sterk op de verdediging der Stad. Doch WILLEM DE III, Prins van *Oranje*, die 't Leger geboodt, beriep zich op den last der Algemeene Staaten, om *Hollands* te dekken; hij verliet de Stad, die, buiten staat om zich zelve te beschermen, gebodzaakt wierdt, zich den Franschen te onderwerpen. De Domkerk wierdt terstond bemagtigd door de Roomsgezinden, zo verzekerd wordt, zonder last des Bevelhebbers. Zij wierdt, eerlang, ingewijd door den Kardinaal VAN BOUILLON, en zedert van Beelden en Altaaren voorzien. De Franschen hielden de Stad zeventien maanden in, en verlieten ze toen, op den drieëntwintigsten November des Jaars 1673, na dat men de ingezeetenen eene brandschatting van vierhonderdvijftigduizend guldens hadt doen belooven. De Algemeene Staaten zonden, terstond, Gemagtigden in de Stad, die de Wethouderschap schorste in haaren dienst. Midlerwijl, waren de Beelden ter Kerke uit gesmeeten en verbrand, en wierdt, des namiddags, gepredikt, daar men des morgens de Mis hadt zien doen. In 't Jaar 1674, wierden de Stad en de Provincie met de overige Provincien hereenigd. Doch de Prins VAN ORANJE vondt geraaden, eene gantsch nieuwe schikking te maaken op de Regeering. In 't zelfde jaar, op den eersten Augustus, leedt *Utrecht* veel van een ijsfelijk onweêr van wind, donder, hagel en regen. De Domkerk stortte in. De spits wierdt van den tooren der *St. Jakobs* Kerke afgeslaagen. De *St. Pieters* Kerk verloor beide haare toorens. Andere Kerken, Godshuizen en gemeene gebouwen wierden ook zeer beschadigd. Van de acht Koorenmolens, die op de wallen stonden, bleeven 'er maar drie overeinde. Alle deeze verwoestingen wierden, in minder dan een vierdendeel uurs, veroorzaakt. De Prins VAN ORANJE, zich bedienende van de magt, hem in 't Jaar 1674 opgedraagen, ontsloeg, in 't Jaar 1684, negen Vroedschappen te *Utrecht* uit de Regeeringe, derzeiver plaatsen met negen anderen vervullende. Naar zijnen

dood, in 't Jaar 1702, wierdt de bestelling der Regeeringe te *Utrecht* wederom gebragt op den voet, als dezelve tusfchen 't Jaar 1650 en 1672 geweest was; 't welk aldaar zonder opfchudding toeging. De oorlog over het régt tot de Spaanfche Kroone, die omtrent dien tijd begonnen was, eindigde met eenen Vrede, die den elfden April des Jaars 1713 te *Utrecht* geflooten wierdt. De handeling over deezen Vrede bragt veel vertiering en welvaart in *Utrecht*, waar door fommigen meenen, dat het nadeel, bij de Fransche overheersching voorheen geleeden, rijkelijk geboet geworden is. In 't Jaar 1720, wierdt te *Utrecht* eene Maatschappij van Koophandel en Asfurantie opgeregt, die eenige jaaren in weezen is geweest; doch altoos gekwijnend heeft, en eindelijk vernietigd is. Men nam toen ook een besluit om eene nieuwe Vaart te graaven, van de Stad tot in de *Eem*, en deezen stroom zo veel te verdiepen, dat men langs denzelven, en langs de nieuwe Vaart, met groote Schepen voor de Stad zou kunnen koomen. Doch dit besluit, diergelijk men, reeds in of voor 't Jaar 1447, genomen hadt, wierdt niet ter uitvoeringe gebragt. Zijne Hoogheid, WILLEM DE IV, in 't Jaar 1747, tot Stadhouder der Provincie verkooren zijnde, wierdt te *Utrecht*, den vijfentwintigsten Julij, door de Studenten en Burgerije, plegtiglijk ingehaald. In 't Jaar 1748, wierdt te *Utrecht*, gelijk elders, de hooge Regeering, door eenige beweeging onder 't gemeen, gedrongen tot het afschaffen der Pagterijen. Van eenige bijzonderheden, *Utrecht* raakende, welke vervolgens aldaar gebeurd zijn, zullen wij nog een kort verslag doen. In eene Stad, die, zints anderhalve Eeuw, tot een zetel van Geleerdheid hadt gediend, en in eenen tijd, in welken de geleerde Genootschappen, allerwege in ons Vaderland, meer en meer veld wonnen, was het natuurlijk te verwagten, dat de burgers van *Utrecht*, den eenen of anderen tijd, tot het oprigten van soortgelijk eene stiftinge zouden genoopt worden. Een Kunstgenootschap, in den Jaare 1773, onder de Zinspreuk: *Besleedt den Tijd met kunst en vlijt*, opgericht, was, van tijd tot tijd, in getal van Leden dermaate toegenomen, dat men, naa een tijdverloop van slegts vijf jaaren, bijkans tweehonderd Leden telde. Men schreef jaarlijks ééne

of

of meer Prijsvraagen uit, ter bevordering van Kunsten en Weetenschappen, met uitlooving van dertig Dukaaten, of eenen Eerepenning van die waarde, aan het best gekeurde antwoord. Gemoedigd door den opgang hunner inrigtinge, vervoeuden zich de Bestuurders, in den Jaare 1778, aan 's Lands Staaten, met verzoek om onder den titel van *Provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Weetenschappen*, met het hoog gezag van 's Lands Souverein bekrachtigd en verëerd te worden. In de maand Junij des gemelden jaars wierdt dit verzoek gunstig toestaan, met verlof, om den titel van een van hooger hand gewettigd Genootschap op de Eerepenningen te mogen voeren.

Een uitvoerig berigt zouden wij hier kunnen mededeelen, van de altoos gedenkwaardige voorvallen, gedurende de jongste Omwenteling, voor en in den Jaare 1787, onder andere ook te *Utrecht* gebeurd. Een tijdvak, waar omtrent de Schrijver van het bekend Werk, *Het Beroerd Nederland* getiteld, met regt zich op deeze wijze uitdrukt. „ In den „ loop mijner verhalen tot UTRECHT gevorderd, opent zich, „ voor mijne verbeelding, een tooneel, van onlusten, be- „ moeijingen en srijdige belangen, welks weergade, indien „ ergers, althans niet in onze Nederlandsche Gewesten, nimmer „ wierdt ontflooten. Ik zie, op hetzelfde (dus gaat hij „ voort) perfoonen verschijnen, in rang wijd van een ver- „ schillende, over en weder, elkander hunne regten betwis- „ tende, met eene onvoorbeeldige standvastigheid. Liederen „ van allerlei beroep en levensstand zie ik, van ginds en „ verre, troepswijze, toeschieten na de Bischoplijke Stad, „ in volle wapenrusting, om dezelve te verdedigen tegen „ den befoeldigden knegt, op eenen afstand van daar gelegerd. „ Ik zie eene aanmerkelijke verandering in den vorm der „ Regeeringe, en, in gevolge daar van, door den invloed „ der Burgerije, Regenten van derzelve posten en ampten „ verlaaten, en anderen de Stoelen van eere beklimmen. Be- „ halven het geweld van wapenen, zie ik eenen pennestrijd, „ in welken men, van weerkanten, 't geen men meende zijne „ Regten te zijn, zoekt te betoogen. Ik zie, eindelijk, dit „ tooneel sluiten, door een voorval, 't geen den meeste „ Land-

„Landzaaten op schrik, veelen, daarenboven, op een tref-
fend verlies te staan kwam.”

Twee redenen, voornaamlijk, bedwingen onzen lust tot het schetzen van een uitvoerig tafereel der merkwaardige gebeurtenissen. De eerste is, om dat zodanige eene uitvoerigheid misstaan zoude bij de beknoptheid, welke wij, in het voorgaande gedeelte der Stads Geschiedenissen hebben in agt genomen. De andere reden van bedwang vinden wij in de vereischte wijdloopigheid en naauwkeurigheid van het boven aangehaalde Werk, 't welk, ten tijde der uitgave, met graagte ontvangen wierdt, en, vertrouwen wij, in de handen van de meesten onzer Leezers is. Van eene en andere bijzonderheid moeten wij, evenwel, een beknopt verslag doen.

Burgerlijke bezwaaren, onder andere, over de Regeeringsbestelling der Stad, waren, zo wel als elders, in die dagen van algemeene bemoeijinge, ook binnen *Utrecht*, de aanleidende oorzaken der veel gerugts maakende beweegingen. Naa veel onderhandelens, was eindelijk de Vroedschap te raade geworden, de Burgerij uit te nodigen tot het inleveren van haare bedenkingen, om alzo, ware 't mogelijk, eene orde van zaaken te beraamen, gebouwd op eene grondwet-tige herstelling, en waar in, zo als men zich verbeeldde, de Regten der Stedelingen meer in agt genomen en geëerbiedigd wierden. In 't bijzonder was men te *Utrecht* zeer 'onvrede

den op het Regeerings-Reglement, in den Jaare 1674, door WILLEM DEN III ingevoerd; men verbeeldde zich, dat bij hetzelfde de invloed der Stadhonderlijke magt tot eene onnatuurlijke hoogte geklommen, en der burgerlijke Vrijheid de bodem was ingeslagen. Veel, zeer veel viel 'er te doen, voor dat men hier omtrent in zo verre tot eenpaarigheid konde gebragt worden, dat 'er iets, naar den algemeenen smaak berekend, wierdt tot stand gebragt. Eene Commissie, uit de Vroedschap benoemd, hieldt zich geruimen tijd bezig met het leezen en overweegen der ingekoomene Bezwaaren. De vrugt diens arbeids was een *Concept-Reglement*, *raakende de bestelling der Stads-Regeeringe*; bij welks afkondiging alle de Burgers en Ingezeetenen der Stad en Vrijheid (vreemdelingen, dienstboden en bedeed wordende personen alleen

uit.

uitgezonderd) vermaand en uitgenodigd wierden, indien zij eenige gegronde bedenkingen op het gemelde Concept-Reglement mogten hebben, dezelve, met redenen bekleed, verzegeld in te leveren ter Secretarije van Stads Politie. Groot was het aantal van bedenkingen, die vervolgens inkwamen. Verscheiden maanden verliepen 'er, eer men het, over en weder, eens wierdt omtrent eene algemeene vaststelling en invoering van een Reglement, waar in de meerderheid der Burgerije konde berusten. Met veel staatelijkheids geschiedde eindelijk de invoering en beëdiging op den twintigsten Maart des Jaars 1786, 's vonds ten half elf uure, op de Plaats *de Neude*. Op eenen Gedenkpenning, ter gedagtenisfe der zeldzaame gebeurtenisfe vervaardigd, wordt dezelve zinnebeeldig vertoond.

Eene andere bijzonderheid, het voorgevallene in deeze dagen te *Utrecht* betreffende, was een gevegt, in de nabuurschap van dezelve voorgevallen. *Utrecht*, naamelijk, alwaar men dus stoute stappen waagde tot hetgeen men, in die dagen, eene *grondwettige herstelling* noemde, was de plaats, op welke gantsch Nederland het oog hadt gevestigd. Van tijd tot tijd verzamelden zich daar binnen gewapende burgers, uit verscheiden Oorden en Steden, ter verdediginge van de gedreigde Stad, in welker nabuurschap, te *Zeist*, eene bende Staatsche troepen hadt post gevat, om op de verrigtingen der Burgerije een waakend oog te houden. Uit vreeze voor een gewelddadigen aanval, wierdt, aan dien kant, de Stad aanmerkelijk versterkt. Aan den Rijngraave van *SALM* wierdt het bevel opgedraagen, zo over de Stedelijke Bezetting, als over de Burgers en Schutters, van elders vrijwillig derwaarts uitgetrokken. Een aanmerkelijk getal der Amsterdamsche Schutterije kwam 'er, bij afwifeling, bezetting houden.

Onder dit alles liepen 'er, van tijd tot tijd, ontrustende tijdingen binnen, wegens gedreigde aanvallen, door welke men, bij verrassing, zich van de Stad zocht te verzekeren. Veele derzelven wierden ongegrond bevonden. Anders was het gelegen met een gerugt, 't welk in den aanvang van de maand *Maij* des Jaars 1787 wierdt verspreid. Een voorbode was hetzelfde van een Gevegt, waar van wij de aanleiding en

om-

omstandigheden hier zullen verhaalen; om redenen ons daar toe bedienende van de woorden des Schrijvers van het genoemde *Beroerd Nederland*; naa vooraf te hebben aangemerkt, dat, onder de groeiende onlusten, de Vergadering van 's Lands Staaten van *Utrecht* na *Amersfoort* was verleid, alwaar dezelve, zedert, zich openlijk tegen de Stad en de verrigingen en inzigten der Burgerije verklaarde.

Het berigt des gemelden Schrijvers, aangaande de veel gerugs maakende gebeurtenis, en van welke spoedig het geheele Land weergalmde, luidt aldus.

„ 't Was in den voormiddag van den negenden Mai, dat het Geregte van *Vreeswijk* of *de Vaart*, eene Heerlijkheid der Stad *Utrecht*, en niet verre van daar gelegen, aanschrijving ontving van de Vergadering der Gedeputeerde Staaten 's Lands van *Utrecht*, tot het inkwartieren van vier Kompagnien Krijgsvolk, 't welk, naar den inhoud des briefs, zou moeten dienen ter herstellinge van de rust en veiligheid der Ingezeetenen. Straks naa de ontvangst van dit bevel, gaf de Drosfaart dier Heerlijkheid daar van kennis aan den Voorzittenden Burgemeester van *Utrecht*, welke, in allerijl, 's naamiddags, de Vroedschap deedt bij een koomen.

„ Spoedig verspreidde zich deeze tijding, als een loopend vuur, door de gantsche Stad, en veroorzaakte geene kleine ontfeltenis. Door de goede verstandhouding, welke men be-raamd hadt, om in allerijl verwittigd te worden, van 't geen in het Gewest omging, ontwikkelden zich wel haast de ingekoomene tijdingen. Men vernam, dat de vier gemelde Kompagnien behoorden tot het Regiment van den Graave van *EFFEREN*; dat twee van dezelve in het Dorp *Fusphaas* zouden geplaatst worden, eene derde na de *Meiren* trekken, en de overige na het Dorp *Harmelen*. Wijders verstondt men, dat een Bataillon van het Regiment van *MONSTER*, over de *Blaauwkapel*, den weg zou inslaan na de Dorpen *Zuilen* en *Maarzen*: ten einde om alzo de Stad *Utrecht* geheel in te sluiten, en haar alle gemeenschap met *Holland* af te snijden.

„ Terwijl men, intuschen, in den Raad overleide, wat, in dit hachelijk tijdstip, dienstlig en noodig ware om volvoerd te worden, wierdt beslooten, het Geregte van *Vreeswijk* aan

te schrijven, geene inkwartiering van Troepen gewillig te gedoogen, als zijnde de voorstemmende Amersfoortsche Staatsleden niet geregtigd, eene Vrije Heerlijkheid der Stad, zonder de toestemming der Vroedschap, daar mede te bezwaaren. Doch, alzo men ligt begreep, dat dusdanig een bevel, aan 's Geregt der Heerlijkheid, luttel zou baaten, om de Krijgstroepen, indien dezelve, tegen Stads grondgebied, iet vijandigs in den zin hadden, van haar voorneemen te doen afzien, wierdt tevens bij Hun Ed. Gr. Agtb. vastgesteld, dit bevel kragtdaadig te ondersteunen, des noods geweld met geweld te keer te gaan, en, ten dien einde, eenige gewapende manschap na buiten te zenden.

„ Spoedig wierdt dit besluit der Vroedschap rugbaar door de Stad, en vondt zulk een algemeen genoeg, dat, binnen korten tijd, zich bijkans duizend, zo Burgers als Hulpelingen, aanboden. Doch de Raad, zulk een getal onnoodig oordeelende, verkoos uit dezelve tweehonderd man; zij wierden genomen, deels uit de twee oudste Burger-Kompagnien der Stad, deels uit de Auxiliairen. Men voegde daar nevens eenige Kanonniers en dertig Scherpschutters. De Heer D'AVERHOULT, Raad in de Vroedschap, aanvaardde het opperbevel over deeze Manschap, nevens den Kapitein-Luitenant C. G. VISSCHER. De Heer VAN GOENS, met nog twee andere Officieren, voerde het bewind over de Artillerij.

„ De ijver, van welchen de gewapende Burgers brandden, was oorzaak dat zij, reeds 's avonds omtrent zes ure, gereed waren om den uittocht te onderneemen. Tegen half zeven ure sloegen zij op weg, medevoerende drie Veldstukjes, ieder met vier paerden bESPANNEN. Eene groote menigte verzelde hen een stuk wegs na buiten, onder de aandoenlijkste toewenschingen van een gehoopten uitslag hunner onderneeminge.

„ Omtrent een uur daar naa was de uitgetrokkene Manschap genaderd tot aan het Dorp *Jutphaas*. Hier ontvong de Heer D'AVERHOULT berigt, dat hij, met zijne onderhoorige Bende, door het Krijgsvolk, bij den Brug, in slagorde geschaard, wierdt afgewagt. Thans was de Bevelhebber der Burgers voornemens, eenen zijner Officieren te zenden aan

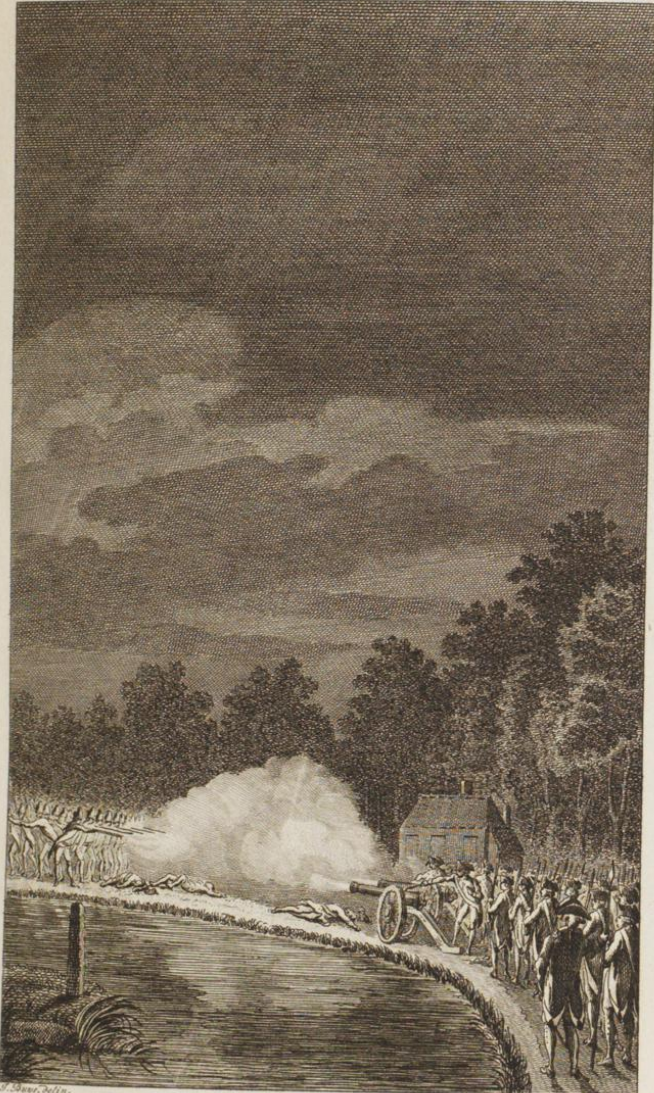
dien

dien van 't Krijgsgevolg, en aan denzelven mede te deelen, den last, hem door de Vroedschap van *Utrecht* gegeven; dezelve hieldt in „den Kommandant der Militie aan te zeggen, om terstond, met zijn volk, het grondgebied, aan de „Stad behoorende, 't welk hij, met zijn intrekken, zonder „kennis of last van de Regeering der Stad, hadt geschonden, te verlaten; en ingevalle zulks niet gewillig geschiedde, „de, geweld met geweld te keer te gaan.” Doch D'AVERHOULT hadt geene gelegenheid tot het volvoeren van dien last: want, eenige weinige oogenblikken daar naa, wierdt hem gebodschapt, dat het Krijgsvolk niet meer te zien, en, waarschijnlijk, na *de Vaart* was te rug getrokken. De Bevelhebber, een geveinsden astogt vermoedende en voor verassing bedugt, hieldt stil aan den ingang van het Dorp, en deedt de huizen en alle andere plaatzen doorzoeken, alwaar het Krijgsvolk zich zoude kunnen verschuilen. Doch niets verneemende, vervolgde hij zijnen weg, na de plaats, alwaar de vijand zich bevondt, met oogmerk om aldaar den bovengemelden last te volvoeren, en den Kommandant van het Krijgsvolk aan te zeggen, dat hij, veelligt, onkundig ware, zich nog op Stads grondgebied te bevinden.

„Intuschen was de duisternis van den nacht gevallen. Deeze wierdt door de Scherpschutters of Jaegers te baate genomen, om de gelegenheid en 't voorneemen des vijands te verkondschappen. Terwijl de Burgers langzaam voorttrokken, waren deeze omtrent veertig schreeden vooruit gegaan, en boodschapten den Heere D'AVERHOULT, dat 'er Krijgsvolk, in geschaarde slagorde, in aantogt was, en zich slegts op een kleinen afstand van daar bevondt; welk berigt nog nader wiergt bevestigd door eenen der Scherpschutters, MICHEL GENTENAAR genaamd, die, op het ontdekken van den vijand, de onvershrokkenheid bezat, langs den grond, op handen en voeten, tot midden onder het geschaarde Krijgsvolk te kruipen, en, naa alles naauwkeurig te hebben opgenomen, in die zelfde houding, tot de zijnen was te rug gekeerd.

„'t Was nu bijna's tien ure, wanneer D'AVERHOULT de noodige schikkingen maakte, om den naderenden vijand kloekmoedig af te wagen. Zijne manschap sprak hij in deezer voege

aan :

GEVECHT AAN DE VAART BUITEN UTRECHT.

PIETER 'T HOEN.

Utrechtenaar

C. S. Jacobsz. Schenck sculpsit 1731

EX-REGENT VAN GOENS
Politick vertoog schryver.
— 1784. —

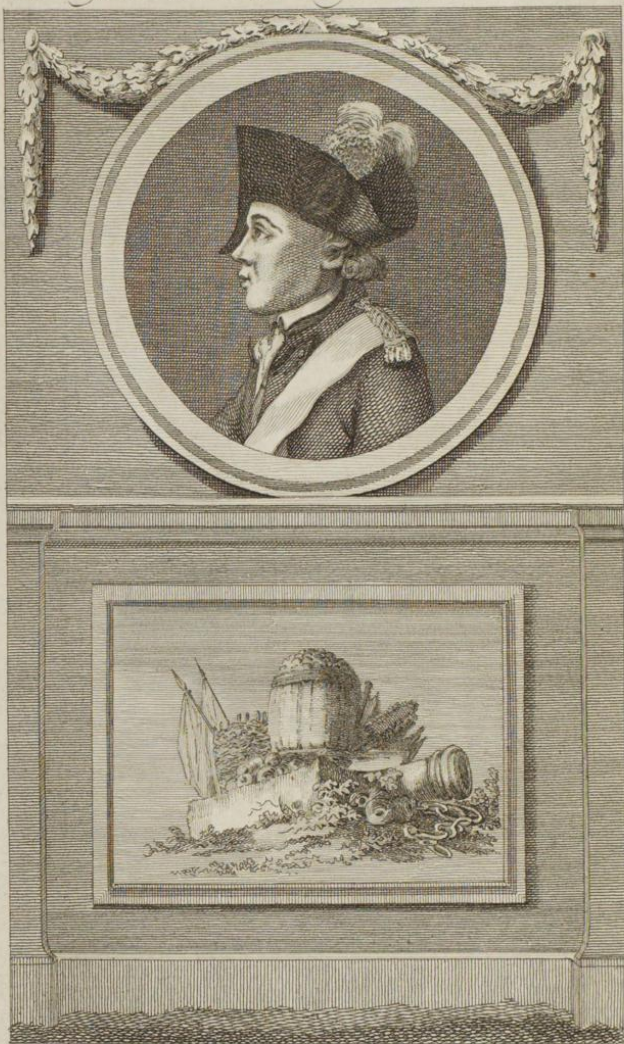

De Post van den Aäer Rhyn N° 5.

M^r. CORNELIS GOVERD VISSCHER.
Gesneuveld in het gevecht bij het dorp de
Vaart den 9^{den} Mey 1787.

De Post van den Neder Rhyn N° 363.

JOHANNES VAN DER VLERK.
Gesneuveld in het gevecht bij het dorp
de Vaart den 9^{den} Meij 1787.

aan: „Mannen, zijt nu bedaard. Op mijn pal staan kunt gij staat maaken; en, indien gij mij een voet ziet te rug, deinzen, schiet mij dan vrij ter neder"! Terwijl de Scherpschutters zich in éenen hoop hadden verzameld, en men bezig was om het geschut te doen werken, voor 't welk nog op dat oogenblik de paerden gespannen waren, brandde de vijand los, zonder eenig voorafgaand geroep of waarschuwing, en begon aldus den aanval. Bij 't licht van 't vuur vernam men, dat het volk, in de kromte van den weg, in embuscade op den buik lag. Terstond door dit eerste schieten sneed de Kanonnier VAN DER VLERK, een Burger van Utrecht, anderen wierden meer of min gekwetst. Op deelen der eerste schoot volgde terstond een tweede; deeze kostte het leven aan den Kapitein-Luitenant van de Burger-Kompagnie Turkijen, en Kommandant der Scherpschutters, den Heere C. G. VISSCHER, zo als hij stond tusschen de Heeren VAN GOENS en 'T HOEN. Ook bekwaam men, aan de zijde der Burgers, hier door eenige gekweesten. In 't eerst veroorzaakte 't een en ander eenige verwarring; doch D'AVERHOULT, andermaal zijne stemme verheffende, hadt het geluk, de orde spoedig te herstellen.

Terwijl de Scherpschutters een los vuur maakten, waren twee Veldstukjes in staat gebragt om te kunnen werken. Slechts eenige weinige schooten hadden deezen gedaan, of het vijandlijk vuur begon te verflaauwen, en meer en meer zich te verwijderen, tot dat het eindelijk geheel ophieldt. Behalven het schieten met klein geweer, hadt het Krijgsvolk ook met Handgranaaten geworpen. Eenen Utrechtschen Schutter was daar door de halve hoed afgelagen. Na dat de vijand geveken was, deedt D'AVERHOULT het slagveld verkondschappen, en bekwaam eerlang tot narigt, dat de grond met geweer als bezaaid lag. Hier op rukte de Bevelhebber voort, tot op de plaats, alwaar het Krijgsvolk gestaan hadt, en vatte 'er, een half uur, post, om hetzelfde nog af te wagten.

Gedurende dit alles was de Stad vol beweginge, en alles op den been. Van tijd tot tijd liepen 'er tijdingen binnen, meestal van een ontrustenden aart. Veesien verwierpen dezelve, doch bij anderen vonden ze geloof, inzonderheid naas de aan-

komst van twee Kanonniërs, die, terstond in den aanvang van 't gevegt, op eene schandelijke en lafhartige wijze, de vlugt hadden genomen na de Stad, en 'er de ontzettendste tijdingen verspreidden. De Vroedschap, inmiddels, vergaderd, zondt na buiten eene versterking van honderd man uit de *Kompagnie de Pekjokken*, en vervolgens eenigen voorraad van geschut en krijgsbehoefsten.

Naa het eindigen van het gevegt, en het boven verhaalde verrigt hebbende, trok D'AVERHOULT te rug na *Jutphaas*, alwaar hij, met zijn volk, den gantschen nacht onder de wapenen bleef. Met het aanbreeken van den dag zondt hij de Meeren ONDAATJE en GARDNER, met drieëntwintig man, om het Slagveld nader te verkondschappen. Zij zonden hem berigt, dat de vijand geheel was geweeken, en zij zelve aan de *Vaart* hadden post gevat. Ten half acht ure begaf hij zelve zich insgelijks derwaarts, met zijne manschap, plantte het geschut op de toegangen, en deed eene Batterij opwerpen op den Dijk. Vervolgens liet hij de eene helft van zijn volk in 't geweer blijven, en de andere de kwartieren betrekken. Doch vermids de meeste Ingezeetenen over de *Lek na Vianen* gevlugt waren, vonden ze hier niet de verkwikking en het gemak, welke zij, naa de uitgestaane vermoelijensfen, zo vuurig verlangden. Ook kwam 'er geen volk uit de Stad, om hen af te losfen. Om dit alles wierdt de Heer D'AVERHOULT, met overleg van zijnen Krijgsraad, te raade, den hertred te neemen na *Utrecht*, daar hij, 'savonds, bij toortslicht, onder de toejuichingen der Burgerije, eene zegepraalende intrede deedt.

Aldus eindigde de gedenkwaardige onderneeming van Utrechts Burgers en Hulpbenden van den negenden Maj. Het getal der gesneuvelden in dit gevegt, 't welk niet langer dan een groot kwartier uurs had geduurd, bedroeg, aan de zijde der Burgeren, slegts twee man: te weeten, den Kapitein-Luitenant VISSCHER en den Kanonniër VAN DER VLIER, dat der gekwetsten elf man. Onder deeze bevondt zich een Jongetje van twaalf jaaren. Deeze, op een Ladder, ter Stad wordende binnen gedraagen, riep uit: *Nog ben ik een Patriot!* Het getal der dooden, aan de zijde van 't Krijgsvolk, was niet

naauw-

aanwe
moec
doos,
gewalt
me w
nie mid
het w
na de
dij, t
een, v
fent; R
een, m
honder
Ge
de K
aan ze
Schin
me
me
den
Nog
ten
ho,
lange
ple;
aan
me
niet
de
den
fijn

naauwkeurig te bepalen; volgens de ingekoomene berigten moet het zeer aanmerkelijk geweest zijn. Behalven ééner doode, wierden eenëntwintig Soldaaten, waar onder eenige gekwetsten, binnen de Stad gebragt. Het Krijgsvolk scheen niet overijden haast de vlugt te hebben genomen; gelijk men niet onduidelijk kon afleiden uit den Buit, welke op het Slagveld wierdt gevonden. Als zo veele Zegetekens bragt men van denzelven in de Stad vier Vaandels, drie Kwartiervaandels; twaalf Trommen, meest allen met kogels doorgeschooten, vier Spontons, zeven Hellebaarden, eene groote menigte Sabels, Ranzels, Hoeden en Granadiersmutzen, waar onder eene, met het hoofd des Soldaats 'er nog in, omtrent driehonderd Geweeren, den hoed en het paerd van den Graave en Kommandant VAN EFFEREN; en een kist met geld, welke men zeide de Regiments - Kas te zijn; en eindelijk nog twee Schuiten met het pakaadje der Officieren, bestaande in eene menigte Koffers, Mantelzakken, Manden en meer anderé goederen.

Nog vóór het einde der Maand wierdt deeze Buit openlijken toon gesteld, in een der Bovenvertrekken van het Stadshuis, zijnde een groot langwerpig vierkant. In 't midden der lengte van de Kamer, tegen den muur, was een Krijgstrophee; of Zegeteken, opgericht, waar van de veroverde Trommen het voetsluk uitmaakten; voorts in de hoogte versierd met Spontons en Kwartiervaandels, eenige Snaphaanen, Granadiersmutzen, Muskettiershoeden, zilveren Degens, nevens den Bandelier van den gesneuvelden Tamboer - Majoor. Aan den voet des Zegetekens, op één wit bord, stond dit Opschrift te leezen.

Uitgevoerd onder Commando van den Hooggeb. Gez. Heer J. D'AVERHOULT, Raad in de Vroedschap deezer Stad.

Naast en aan weerkanten van dit Zegeteken zag men twee Gedenknaalden, zwart met wite randen: den eenen voor den gesneuvelden Kapitein - Luitenant VISSCHER, den anderen voor den Kannonnier VAN DER VLERK. Op den versien deezel

Gedenknaalden ziet men in 't midden het Geslagtwapen des gesneuvelden, op den tweeden een Naamwapen, zijnde een vleugel, vervullende de plaats eens Wapens. Op het Voetsduk van beide las men gelijke Opschriften. Voorts waren de beide Gedenknaalden van boven zamen gekoppeld, door een Feston van Palm, met witte en zwarte Zijden Linten gestrikt. Wijders zag men, aan weerkanten, in het vertrek, de veroverde Snaphaanen, Patroontasfen, Mutzen, Hoeden, nevens verscheiden Rokken, zo van den Kommandant, als van andere Staf- en mindere Officieren, als mede Kielen, Ranzels en andere goederen, van boven tot beneden aan den muur hangen. De Vloer was bedekt met eene menigte Koffers, opgevuld met Linnen en Kleederen. Vooral trok de aandacht een Kist, zijnde de Regiments-Kas, inhoudende verscheiden duizenden guldens. Eindelijk zag men op een tafel uitgespreid eenig Zilverwerk, bestaande in Tabaksgereedschap, Spooen, Gespen, Zakhorologien, nevens andere sieraaden. Duizenden van nieuwsgierigen, zo van Ingezeetenen als Vreemdelingen, kwamen, dag aan dag, toevloeien om deezee Buit te bezigtigen.

Niet onvoegzaam agt ik het, tot slot deezes verhaals, hier nevens te voegen, een berigt wegens de staatelijke begraafnissen, met welke de overblijfsels der twee gesneuvelden, den Heere Mr. CORNELIS GOVERT VISSCHER en ROBERTUS VAN DER VLERK, vereerd wierden.

De plegtige Lijkstatie des eerstgenoemden geschiedde op Maandag, den vijftienden Maj, 'snaamiddags ten half vier ure, uit het huis van den Vader des gevallenen, den Heere Mr. B. W. VISSCHER, staande op de Marieplaats, in de volgende orde.

1. De Trein wierdt geopend door eene Kompagnie Jaegers, met verkeerd gedekte Buschen.
2. Daar naa volgden twee Stukken Geschut, met de noodige Artilleristen, en twee Trommen. Zo wel de Paerden, welke het Geschut trokken, als de Trommen, warea met zwart Lakenfche Dekkleeden omhangen.
3. De Burger Kompagnie *Turkijen*, over welke de overleedene het Bevelhebberschap bekleed hadt, met het Vaandel
langs

langs den grond sleepende; houdende de Manschap de Geweeren verdekt onder den flinker arm. De vier Trommen waren met zwart Laken bekleed, en de Kompagnie verdeeld in vier Pelotons.

4. De Adjutanten van gemelde Kompagnie *Turkijen*, nevens de Jaegers, draagende het Wapen des Overleedenen, waarop men het volgende Opschrift las:

T E R G E D A G T E N I S

van

Mr. CORNELIS GOVERT VISSCHER,

Bevelhebber van het Burger-Vaandel

T U R K Y E N,

en

*der Vrijwillige Scherp-Schutters,**ten dienste der Stad UTRECHT;**heldhaftig, voor de V R Y H E I D,*

STADS EN BURGER - RECHTEN,

*gesneuveld door het Lood der Geweldenaaren,**den IX. Mey MDCCLXXXVII,**oud XXIII Jaaren, III Maanden en XI dagen.**Treur niet, ó STICHTENAAR, maar volg dien**Heldenmoed,**De Vrijheid is het waard, al kost zij Burgerbloed.*

T. VAN HAMELSVELD.

5. Het Paerd des gesneuvelden, met zwart Laken omhangen, en kreupel gaande; het wierdt geleid door den Kapitein-Luitenant P. P. J. ONDAATJ.

6. De Lijkkoets, met zestien Dragers en vier Slipdraagers, hebbende allen den Buitenarm met zwart Floers omwonden. Aan de eene zijde van de Kist lag de Degen, aan de andere zijde de Houwer, en boven op de Sjerp des gesneuvelden.

7. De Vader en verdere bloedverwanten, in vier Koetzen.

8. De Heer VAN AMERONGEN TOT DEYL VAN RENSWOUDE, uit het Eerste Lid van Staat, of de Geëlligeerden, en de Graaf VAN BOETZELAAR, Heer van *Langerack*, uit het Tweede Lid, of de Ridderfchap.

9. De Heeren Burgemeesteren en verdere Leden van Regeeringe, allen in 't Zwart.

10. De Heeren Secretariffen van de Politie en den Edelen Agtbaaren Geregte, insgelijks in 't zwart; gelijk ook,

11. De Gequalificeerde Gekommitteerden der Burgerije. — Alle de volgenden waren in Krijsgewaat gekleed:

12. De Commissie tot het Defensieweezen.

13. De Bevelhebbers der Stads-Schutterije, elk in zijnen rang.

14. De Bevelhebbers der Artillerij en Genie.

15. De Bevelhebbers der Hulptroepen en Genie, welke binnen *Utrecht* thans Bezezing hielden.

16. De Adjudanten.

17. De Onder-Bevelhebbers der Schutterije, volgens den rang der Kompagniën.

18. De Bombardiers.

19. De Serjeanten der Hulpbenden.

20. Alle de Schutters, Kanonniers en Hulptroepen, welke bij het Gevegt aan *de Vaart* tegenwoordig geweest waren. Alle deeze, zo wel als de overigen, in de Lijkstatie tegenwoordig, die den Slag hadden bijgewoond, waren, van alle de anderen, onderscheiden, en kenbaar aan een Palmtak op de Hoeden.

Onder een afwisselend Treurmuziek, trok deeze Statie door de voornaamste Wijken der Stad, tot aan de Buurkerk, alwaar het Lijk zou worden bijgezet.

Terwijl het Lijk in het Graf wierdt neder gelaaten, deedt de geheele Kompagnie, buiten de Kerk geplaatst, drie Eerefchooten. De Trein, bij den uittogt, zijnen weg neemende voorbij het Stadhuis, paradeerde de geheele Wagts, terwijl dezelve voorbij trok, met slaanden Trom.

In de zelfde orde, doch langs een anderen weg, keerde het Lijkgevolg te rug, na het huis des doorbedroefden Vaders.

's Anderendaags voormiddag, den zestienden Maj, wierdt, met gepaste staatelijkheid en gebruikelijke Krijgseere, de uitvaart gehouden van den Kanonnier ROBERTUS VAN DER VLERK, in de Weeskerk, op Stads kosten, en, zo wel als 's daags te vooren, onder den toeloop van ontelbaare aanschonwers. Bij het nederlaaten van het Lijk in het Graf, deedt men, ook nu, de drie gewoone Eereschooten. De Leden van Regeeringe, en van het Gequalificeerde Collegie van Burgeren, de Heeren van het Defensieweezen, de Bevelhebbers der Artillerij, nevens alle de geenen, welke deel hadden gehad aan het Gevegt, vereerden ook deeze staatelijke begraafenis met hunne tegenwoordigheid. Op de Doodkist des gesneuvelden lag een Tinnen Plaat, waarop dit Opschrift te leezen stondt.

Hier rust een BATAVIËR,
ROBERTUS VAN DER VLERK,

Kanonnier bij de Artillerij der Stad

UTRECHT,

*Is op den 9 Mey 1787, des avonds ten 10 uren,
tegen een groot gedeelte van het Regiment van
den Graaf VAN EFFEREN, met zijne*

Mede-Burgeren, strijdende voor de

Rechten zijner Geboorte Stad, door

Tirannen onderdrukt, heldhaftig

gesneuveld.

Gebooren den 2 Julij 1765.

Dit Opschrift, zo wel als dat op het Wapen van den Heere VISSCHER, wierdt, zedert, gesteld op de twee Gedenkmaalden, in de bewaarplaats van den veroverden Buit opgericht, van welke voorheen melding is gemaakt.

Naa dit gevegt wierdt men, binnen *Utrecht*, meer en meer op tegenstand bedagt. Men wierp Batterijen op, en bragt de Inundatiën rondom de Stad in eenen staat van werking te kun-

nen doen. Gestadig zondt men Ronden uit, om een waakend oog te houden. Van geene baate, nothans, waren alle deeze bemoeijinge en behoedmiddelen. Zonder slag of stoot viel, eerlang, de Stad in handen der Krijgsmagt, welke, zints geruimen tijd, bij *Zeist* hadt gelegen. Op den dertienden September verspreide zich het gerugt door de Stad, wegens den aantogt van Pruisfische Troepen, en dat dezelve, binnen kort den Staatschen bodem zouden berrekken. Van toen af aan was binnen *Utrecht* alles in beweging, doch zonder vrugt, gelijk blijken zal uit het volgende berigt, 't welk wij, uit het meergedemde Werk, wederom zullen overnemen.

„ 't Gerugt (dus luidt des Schrijvers verhaal) wegens het inrukken der Pruisfische Troepen op den Staatschen bodem, op Donderdag, den dertienden September, waar van ik boven sprak, was geene losse tijding; men vernam, wel dra, van goeder hand, dat zulks met 'er daad gefchied was, met verlof der Geldersche, Amersfoortsche en Overijselsche Staaten, aan wien, vooraf, de vrije doortogt was gevraagd. Zelf verstondt men, ten zelfden tijde, of kort daar naa, de sterkte der aanrukkende Legermagt. Volgens opgaave bestondt dezelve uit drieëntwintig Bataljons Voervolk, een half Bataljon Jaegers, een half Bataljon Artillerij en tweeëntwintig Esquadrans, zo zwaare als ligte Ruitery; gezamentlijk en in alles bedraagende negentienduizend man. De Regeerende Hertog VAN BRUNSWYK LUNENBURG, bloedverwant van zijne Koninklijke Majesteit van Pruisen, en van zijne Hoogheid den Prinse Erfstadhouder, voerde het Opperbevel over deeze Legermagt. Dezelve trok op, door het Geldersche, na de Provincie van *Holland*, in drie kolommen. Twee van dezelve namen haaren weg over het *Westervoortsche Veer*, voorbij *Arnhem*, na het Sticht van *Utrecht*; de derde trok, door *Nijmegen*, na de *Betuwe* en de *Thielerwaard*. De Hertog, die zich bevondt aan 't hoofd van de derde kolomme, hadt, vooraf, een Declaratoir of Manifest doen uitgaan, behelzende de beweegredenen van deezen optogt, de bevelen des Konings en de oogmerken van den Veldheer. In dit Manifest wierdt verzekerd „ dat men geenzins ten oogmerke

hadt, de *Constitucie*, de *Vrijheid* en het welzijn der Re-

„publiek en der bijzondere Provinciën eenigen inbreuk toe
 „te brengen, maar alleenlijk om Satisfactie te neemen voor
 „den persoonlijken hoon, Mevrouw de Prinsesse VAN ORAN-
 „JE aangedaan, en dat, diensvolgens, 's Konings Troepen,
 „overal, eene goede Krijgstucht zouden onderhouden, en
 „geen leed of hinder aanbrengen, 't zij aan de Ingezeetenen
 „ten platten Lande, die zich stil hielden, en tegen derzelver
 „togt niet verzetten, 't zij aan de Steden, die, goedwilig,
 „derzelver poorten voor haar zouden openen." Al vroeger,
 te weeten op den elfden der Maand, en dus vóór het inruk-
 ken der Koninklijke Legermagt, hadt de Prins Erfstadhouder,
 in een Declaratoir, uit *Amersfoort*, zijne bedoelingen en
 oogmerken ontvouwd, met oproeping en vermaning aan alle
 de Ingezeetenen „om daar toe mede te werken, onder be-
 „lofte van verfooning en bescherming, zelf van alle die
 „misleide Ingezeetenen, die, in tijds en voortaan, zouden
 „te rug keeren van zodanig een misdadig gedrag, als waar
 „toe zij, geduurende de tegenwoordige beroerten, mogten
 „zijn vervoerd geworden."

Intuschen waren, bij Heeren Gekommitteerden van de
 Staaten van *Holland*, tot verdediginge dier Provincie en van
Utrecht, te *Woerden* hun verblijf houdende, twee Resolutiën
 genomen: de eene van den veertienden September, doch de
 andere zonder dagtekening, beiden ondertekend door den
 Heer BLOK, van *Leiden*, als President, en door den Heer
 COSTERUS, als Secretaris dier Commissie. De eerste behelsde
 een bevel, om, in gevalle van aantogt van Pruisische Troe-
 pen, de Stad *Utrecht* te verlaten; de niet getekende diende
 om den Commandant en Chef, den Rhijngraave VAN SALM,
 te gelasten, regelrecht na *Holland* te trekken, met de Troe-
 pen, staande onder zijn bevel, en ter betaalinge van *Holland*,
 na zulk eene plaats, als hij voegzaamst zoude oordeelen om
 die Provincie te beveiligen.

Naa dat men, des Saterdags, den vijftienden, hadt vernomen,
 dat de Pruisische Troepen reeds over de Rivier *de Leck* getrokken,
 en tot aan *Rijswijk* en *Mourik* waren genaderd, kwam de Rhijngraaf
 VAN SALM, 's naamiddags, van *Woerden* in de Stad, medebren-
 gende de bovengemelde Resolutiën

luten en bevelen der Heeren Gedeputeerden tot het Defensieweezen. Hij deelde dezelve mede aan Heeren Burgemeesteren; welke daar op den Raad hebbende doen vergaderen, in denzelven opening deeden, hoe de Rhijngraaf en de Generaal VAN DER BORN verhaald hadden, dat te *Woerden* was geweest een *Chargé d'affaires* van *Frankrijk*, die te kennen hadt gegeven, dat veertigduizend Franschen in aantogt waren, doch dat men, te *Woerden*, hem Rhijngraave hadt gelast, op staanden voet na *Holland* uit te trekken, vermits de Stad *Utrecht* niet was te verdeedigen; dat 'er zeventuizend man Pruisische Troepen na *Gorinchem*, vijfduizend na *Vianen* op weg waren, en, 's anderendaags, elfduizend man na *Utrecht* bestemd waren. Veel viel 'er voor in deeze Raadsvergadering, in welke, vooral tegen den Rhijngraaf, verscheiden scherpe uitdrukkingen wierden uitgeslagen.

In deeze zelfde Vergadering stondt ook binnen, eene Commissie van de Officieren der Schutterij, en van Gekonstitueerden en Gekommitteerden; aan deeze wierdt insgelijks kennis gegeven van de bovenstaande bijzonderheden.

't Was reeds laat in den avond, eer de Vroedschap scheidde, met oogmerk, evenwel, om tegen half twaalf ure van nieuws te vergaderen, en als dan, volgens berigten, welke intuschen mogten inkoomen, nader te raadpleegen. Vóór het scheidten hadt de Raad, aan de straks gemelde Commissie, kennis gegeven, dat het oogmerk was, de magt, welke binnen de Stad lag, te vereenigen, om daar mede de uittrekkenden te dekken, en vervolgens, in *Holland*, met zamengevoegde krachten, den vijand te keer te gaan.

Op den bestemden tijd, 's nachts ten half twaalf ure, vergaderde wederom de Vroedschap. De Commissiën uit de Gekonstitueerden, Gekommitteerden en Burger-Officieren, van nieuws, binnen staande, verklaarden de verbaasdheid en ontfelstenis der bijzondere Kollegiën, welke zij vertegenwoordigden, en dat het niet mogelijk ware, in deezen bedremmelenden staat der dingen, over 't geen hun was voorgedraagen, hunne gedagten te laten gaan. Zij voegden 'er nevens, dat de Rhijngraaf VAN SALM, aan eenige Heeren, aan hem afgevaardigd, hadt verklaard, dat 'er slegts eenige weinige uren overig

overig waren, en dat de bevelen, tot den nittogt en het verlaaten van de Stad, niet konden veranderd worden. Om dit alles verzogten de Afgevaardigden, dat de Raad, van den toestand der zaaken, opening geliefde te doen aan de Burgerij. Hier over ontstondt geschil. De Vroedschap wilde, dat de kennisgeving zoude geschieden, op de zints nu eenigen tijd gebruikelijke wijze, door de Commissiën van Gequalificeerde Gekommiteerden, Gekonstitueerden en Bevelhebbers der Schutterije. Naa eenig overleg wierdt, egter, goed gevonden, voor ieder Burger-Kompagnie éenen Raad te benoemen, om aan dezelve, van de geschapenheid der dingen, verslag te doen. Een der Gekommiteerden hadt, bij deeze gelegenheid, verzekerd, dat, bij éene der Burger-Kompagniën, het besluit was genomen, het verlaaten der Stad niet te zullen gedoogen, maar de Poorten te willen bezetten, en geweld met geweld te keer gaan.

Intusschen was de geheele Schutterij, omtrent den zelfden tijd, als de Raad, voor de laatste maal, vergaderd, en alzo in den naaren nacht, ongewapend opgeroepen. 't Leedt niet lang, of men deedt haar opening van den toestand van zaaken, en tevens den voorslag, om de Stad, gewillig en zonder tegenstand, over te geven; met vrijheid aan eenen iegelijk, die zulks mogt verkiezen, om na elders de wijk te mogen neemen. Deeze aankondiging, hoewel niet geheel onverwagt, baarde, egter, eene bijstere ontsteltenis; even als een zwaare slag, die, hoewel voorzien, nogthans gevoelig treft, wanneer hij met 'er daad gegeven wordt. Thans was de geheele Stad een tooneel van opschuddinge en verbaasheid. Veelen, het onweër hebbende zien naderen, hadden een goed gedeelte van den dag besteed met inpakken en verzenden van hunne beste tilbaare haave; dit wierdt nu algemeen. Het vlugten wierdt insgelijks zeer aanmerkelijk, niet alleen onder de aanzienlijken, of die deel hadden gehad aan het jongste bewind van zaaken, maar ook bij lieden van den middelstand en van de geringere klasfen.

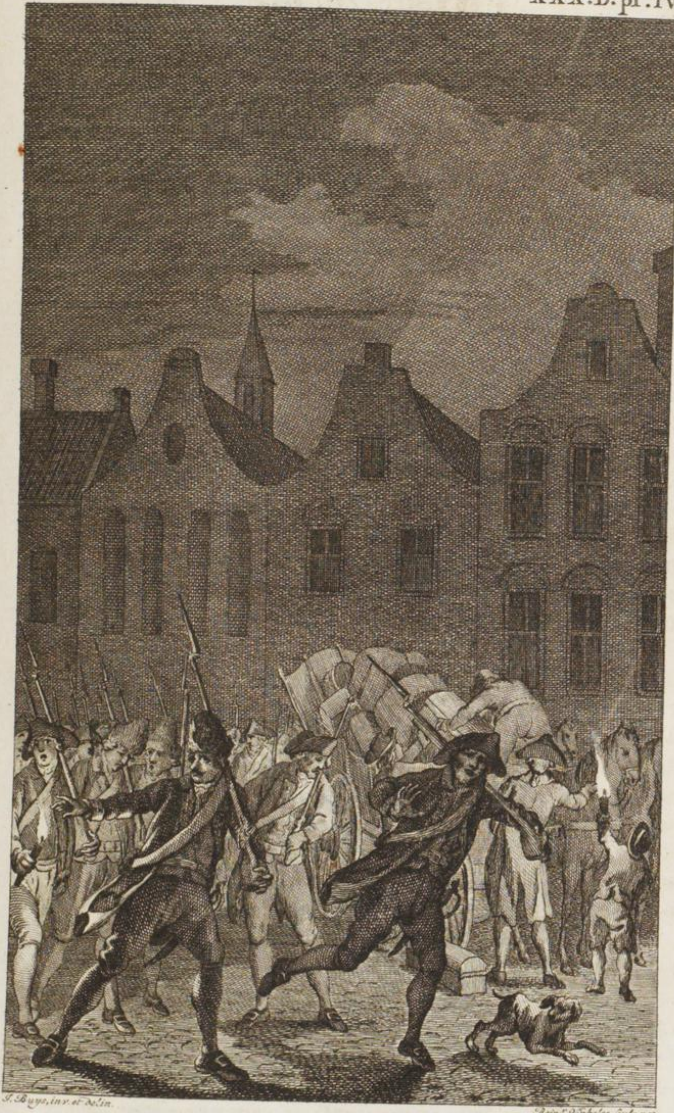
Aan de verwarring en opschuddinge, welke binnen de Stad plaats hadt, waren tevens evenredig de treurige tooneelen van berooiden en kermenden, welke de nabuurschap uit-

lever-

itverde; alle 't welk eene te akeliger vertooning maakte, naardien de meeste drukte van vlugten voorviel in 't hofste van den nacht. Bij de zulken, die niet verkoozen de Stad te verlaten, waren de aandoeningen zeer onderscheiden, naar gelange zij, meer of min openlijk, zich voor de eene of andere zijde verklaard hadden. De meeste Schutters ontdeeden zich ijlings van hunne wapenen; veele van deeze wierden, heimelijk, op 't Stadhuis gebragt, eenige, uit spijt, in stukken geslagen, andere in het water geworpen. Zeer stil moesten het voorneemen, om de Stad te verlaten, hebben weten te houden, tot niet lang vóór dat het met 'er daad voerwd wierdt. Lieden van kunde en opmerkinge, welke de nieuwsgerigheid, 's daags te vooren, na *Utrecht* hadt gelokt, uit de nabuurschap der Stad, alwaar zij gehuisvest waren, konden nauwlijks hunne eigen oogen gelooven, wanneer zij, in den volgenden morgen, bij tijds, gewekt wierden, door hunne vlgtende vrienden of bloedverwanten. In het doorwandelen der Stad, en in de bezoeken bij hunne bekenden, hadden ze, hoewel eenige ongewoone drukte, evenwel niets vernomen, 't welk zo een spoedigen ommekeer voorspelde.

Een groot getal vlgtende Burgers begaf zich na *Amsterdam*. Op naam van verscheiden Leden van onderscheidene Regeerings-Kollegien, Gequalificeerden en Officieren, uit de Burgerij der Provincie en Stad *Utrecht*, zo voor zich zelve, als voor hunne Medeleden en Medeburgers, wierdt, ten spoedigste, een Verzoekchrift ingeleverd, bij de Vroedschap dier Stad; waar van de inhoud en bedoeling kan afgeleid worden, uit het Besluit, reeds den eenentwintigsten van Herfstmaand daar op genomen. De Agrbaare Raad verklaarde, in het bedoelde Besluit „ goedgevonden en verstaan te hebben, dat de „ Requesranten, zo wel als hunne verdere Medeleden en „ Medeburgers, met zodanige Vrouwen en Kinderen, welke „ zich in de zlfde omstandigheden bevonden, of zich zouden „ dragten ter neder te zetten, alhier (in de Stad *Amsterdam*) eene veilige schuilplaats mogten vinden en behouden, „ zonder uit hoofde voorschreeven (te weten als gevingte „ Utrechtenaars) aan eenige vervolgingen, het zij onder „ schijn van Recht of anders, te zijn bloot gesteld.” Doch
dit

XXX.D! pl. iv.

J. G. W. G. inv. et delin.

Sculp. Vinklerijnsz.

HET VERLATEN VAN UTRECHT.

dit Besluit wierdt naderhand ingetrokken en vernietigd, ten aanzien van veelen der zulken, die aan 't bewind van zaaken eenig aandeel gehad hadden.

Zondag, den zestienden September, in den Voormiddag, trok de Stad binnen, een Detachement Ruitery en Voetvolk uit het Leger bij *Zest*, en bezette aanslonds de Poorten en het Stadhuis. Straks zag men elk, die zich op straat vertoonden, met Oranjelinten, of Kokarden van die kleur, uitgestreeken. Het viugten, zo in perfoon als met goederen, wierde nu ook belet; niemand mogt buiten de Poort koomen. Ook wierden, van toen af aan, en naderhand, veele uitgevoerde goederen onderscheept, en in de Stad wederom binnen gebracht. Nog des voormiddags vergaderden de Leden der oude Regeeringe, zo veelen 'er van dezelve in de Stad waren, op het Stadhuis, en andermaal tegen den avond; terwijl, inmiddels, in den agtermiddag, de beide Regimenten van *Oranje Nassau*, als mede dat van den *Erfsprins*, waren binnen getrokken. In dien zelfden agtermiddag kwam insgelijks zijne Hoogheid de Prins Erftadhouder in de Stad, neemende zinnen intrek in het huis van den Heere Hoofdofficier, Graave VAN ATHLONE.

Terstond den volgenden dag, Maanden den zeventienden September, wierden de noodige schikkingen beraamd, en maakte men eenen-aanvang om alles op den ouden voet te herstellen. De Staaten, te *Amersfoort* vergaderd, beslooten, op dien dag, de Staatsvergadering wederom over te brengen na de gewoone verblijfplaats der hooge Kollegiën; dit geschiedde reeds 's anderendaags, in 't bijzijn van den Prins Erftadhouder; waar over veelen der Ingezeetenen hun genoege betuigden, door het uitsteeken van Vlaggen, het oprichten van Eereboogen en andere tekenen van vreugde.

Desgelijks wierden, zo uit naam der Vroedschap, als van wegen het Gegregt, vercheiden Afkondigingen gedaan, alten ingerigt ter vernietiginge van de jongst genomene maatregelen, en van de schikkingen op de Regeering, welke, in gevolge van het ingevoerde Reglement, nu zedert eenigen tijd, hadden plaats gehad; als mede ter handhaavinge van rust en veiligheid. Bij eene deezer Afkondigingen wierdt bevolen,
het

het houden van een bijzonder en plechtig *Biduur*, op Woensdag, den negentienden September, 's avonds van zes tot zeven ure, in de *Dom- en Jacobi-Kerk*, „ten einde” (dus luiden de woorden des Bevelschrifts), „den goedertierenen God, in 't openbaar met de Gemeente plechtig te danken; voor de merkwaardige, allergelukkigste en gezegendste verlossing en redding van de Stad; zonder Bloedstorting, geweld of tegenstand, en te bidden om de herstelling der rust in de naburige Steden en Provinciën, mitsgaders den voortigen bloei en welvaart deezer Stad.”

Op de *Historie* zullen wij nu de Beschrijving der Stad zelve laten volgen. *Utrecht*, zo als wij boven aantekenden; in een aangenaamen, vrugtbaren en waterrijken oord gelegen, die haar tot den binnenlandschen Koophandel en Scheepvaart de beste gelegenheid verschaft, heeft de gedaante van een langwerpig vierkant. Men telt 'er vijf Poorten: de *Tolsteeg-Poort*, naar den Tol, die 'er, van ouds, van de Goederen; die den Rijn opgevoerd wierden of afkwamen, plagt geheven te worden; de *Katharijne-Poort*, naar het Katharijnen Klooster: eertijds een zwaar en lomp, maar nu een hedendaagsch gebouw; de *Waard-Poort*; de *Witte-Vrouwen-Poort*, naar het Klooster der Witte-Vrouwen: een zeer fraai gebouw, van binnen en van buiten met Hardsteen opgehaald; de *Malie-Poort*, naar de *Maliebaan*, daar buiten gelegen, welke tweehonderd Roeden lang, en ter wederzijden een Rijweg heeft, die met acht rijen hooge Lindeboomen beplant, en met fraaie tuinen omzoomd is. Behalven deeze vijf, heeft men 'er nog twee Waterpoorten. Van de oude wijze van versterkinge bespeurt men nog de overblijfsels in de zwaare Torens; die, egter, thans geheel of gedeeltelijk afgebroken, en tot andere oogmerken gebruikt worden. De *Smectoren* draagt nog de meest in 't oogloopende kenmerken der aloude gedaante; dezelve dient tegenwoordig tot eene plaats, geschikt tot het doen van Starrekundige waarneemingen. Van de breede Stads Wallen, die van buiten meestal met de aloude zwaare muuren zijn versterkt, heeft men een zeer fraai uitzigt op de omringende landen en dorpen. De Voorsteden zijn zeer aanmerkelijk, en uitgebreider dan men bij de meeste Steden

Steden

Z. n. a.

B. et vign. del. 1744.

Ryn te zien.

H.S. fec.

i-
 a-
 us
 in
 s
 r-
 e-
 re
 en

 ad
 l,
 n,
 urt
 en
 g-
 u,
 e-
 en
 in-
 n-
 aaf
 d;
 n,
 ren
 ur,
 jf,
 jze
 de
 ge-
 ee-
 det
 ts,
 7an
 rde
 uit-
 den
 esie
 dem

A. et del. 1799.

De TOLLESTEEG POORT te UTRECHT, van der krommen Ryn te zien.

N.S. fec.

7.
L. 1000
L. 1000

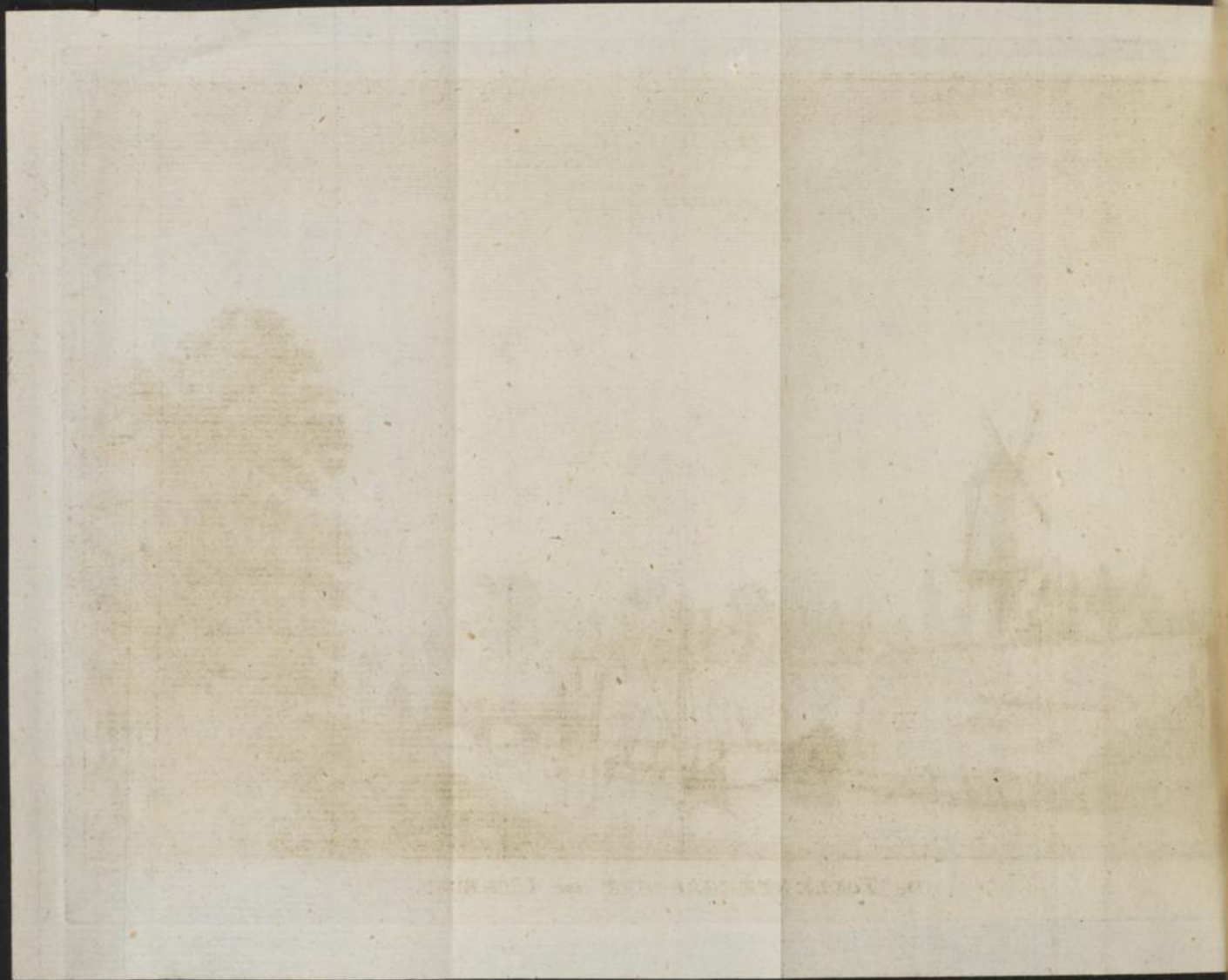
M. Sp. fecit

VT.

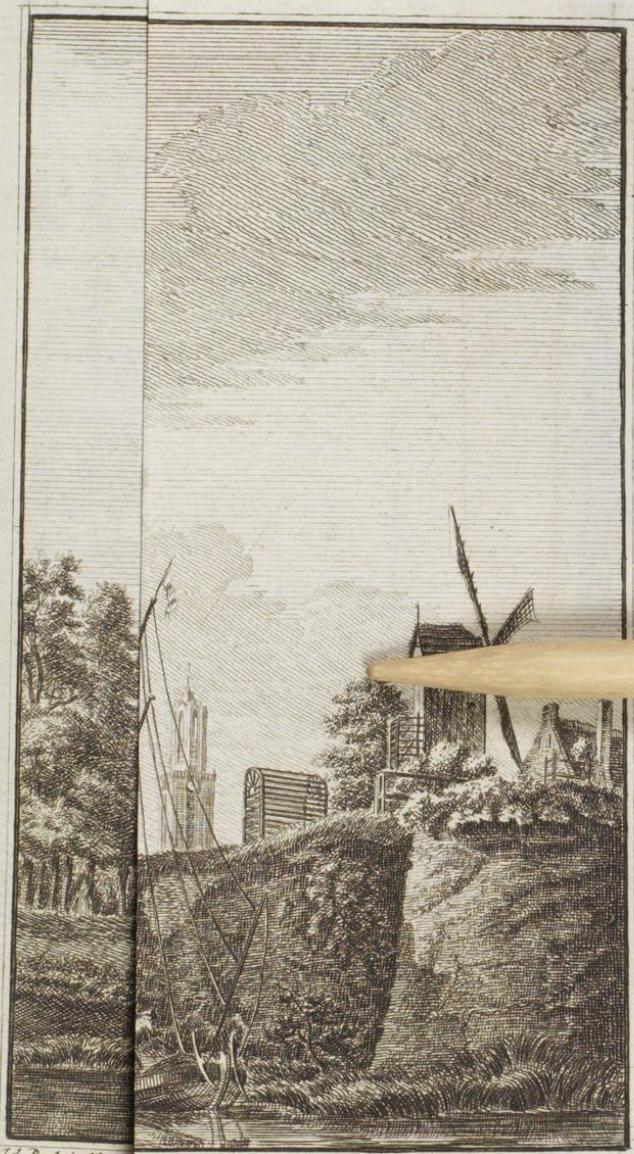
De TOLLE STEEGSPOORT tot UTRECHT.

H. Sp. fecit.

80 mm

J. d. B. ad viv. del. 1736

Astronomischen Tooren te zien.

J. S. fec.

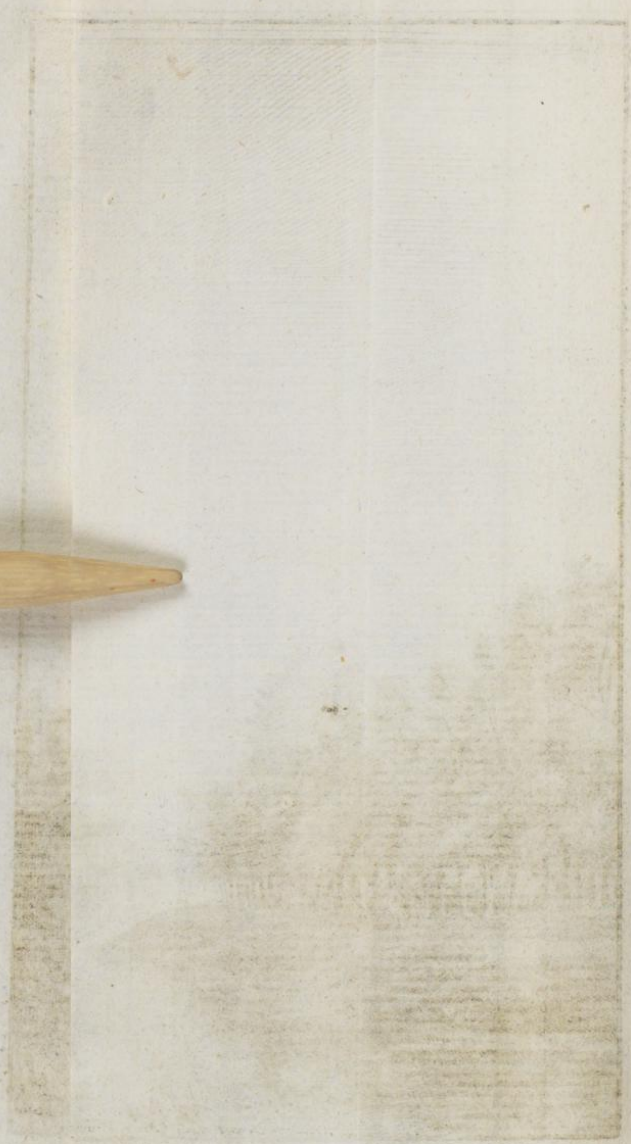

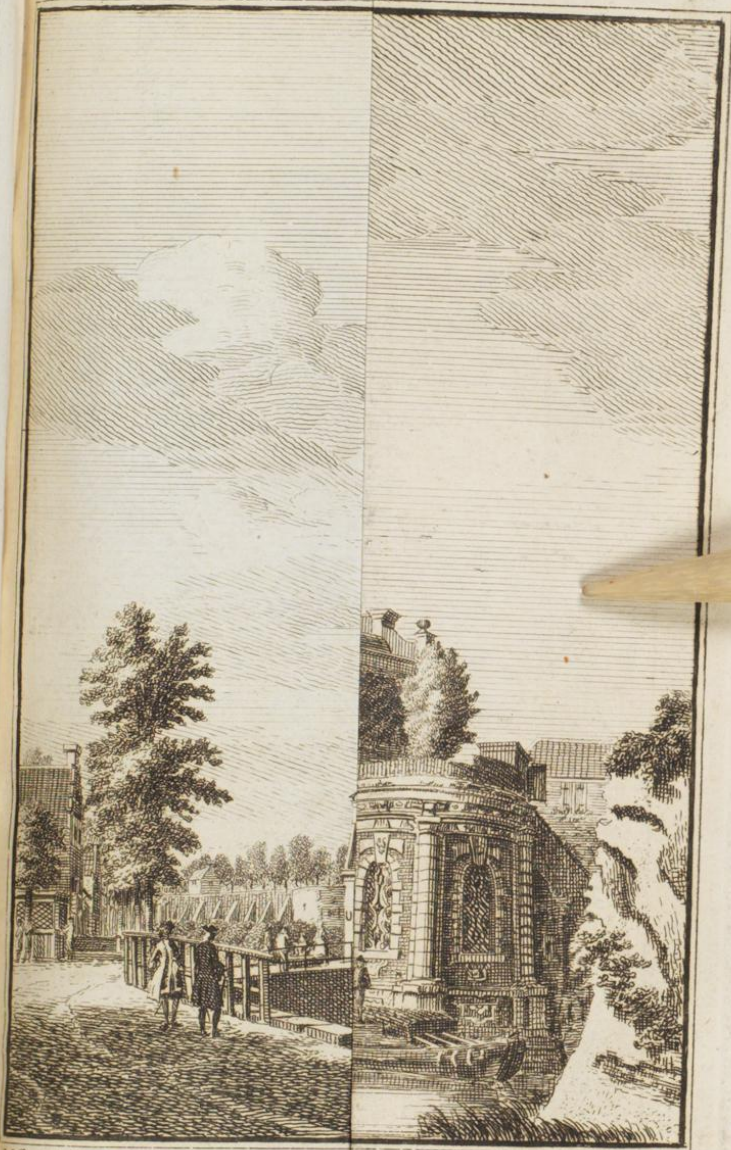
J. A. B. ad. 1766 del. 1766

De SINGEL te UTRECHT aan de Westzyde van de Tollsteeg Poort, op den Astronomischen Tooren te zien.

J. S. f. 6

J. B. del. v. del. 1776.

H. S. fec.

J. B. ad v. del. sculp.

De KATHARYNEN POORT te UTRECHT.

J. S. fecit.

J. J. B. del. vici. del. 1736.

J. C. S. fecit.

J. d. B. del. et sculp. 1796

De WAARD POORT te UTRECHT.

N. S. fecit

1001 61488

Discription, q. les

Doornboom, op den Waard te zien.

A.S. fec.

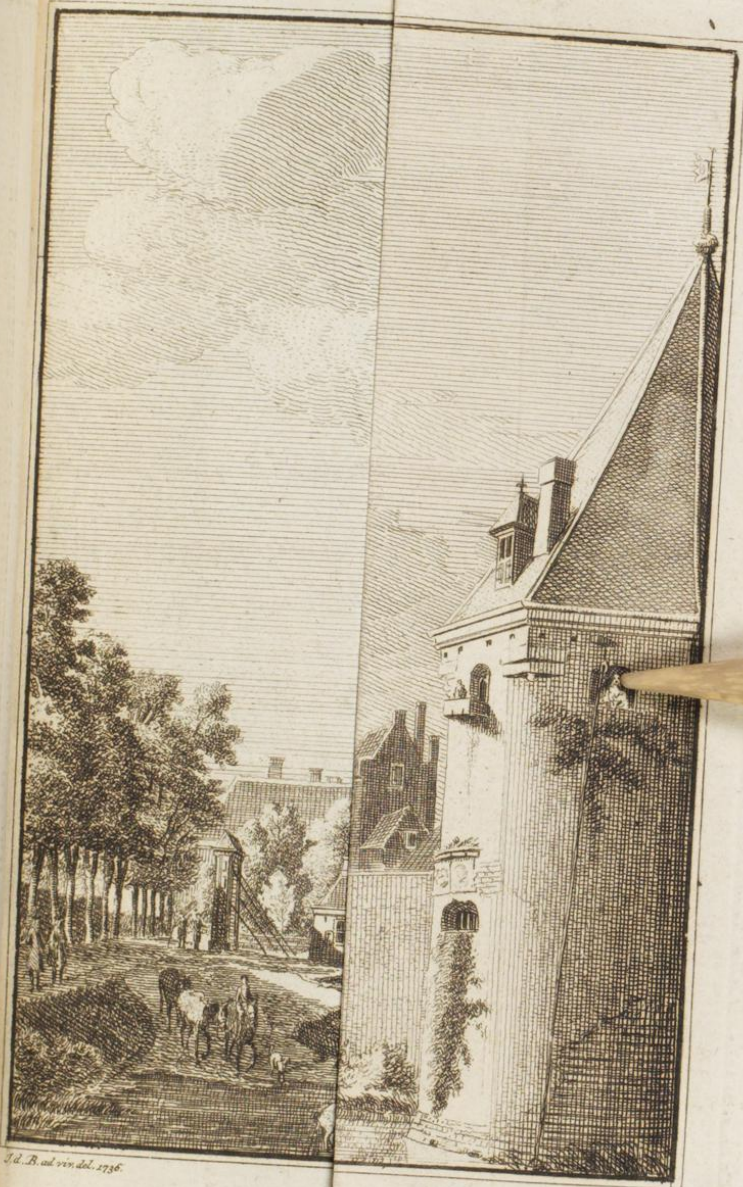
J. A. B. del. v. d. H. 1796.

De SINGEL te UTRECHT by de Doornboom, op den Waard te zien.

N. S. fecit.

J. d. B. del. 1736.

H. S. fec.

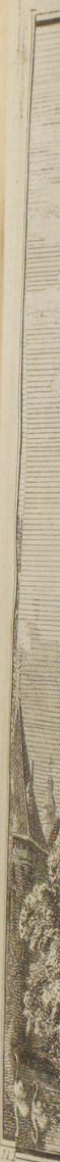

J. G. B. del. et sculp. 1798

De WITTE VROUWEN POORT te UTRECHT.

N. S. fec.

J. J. J.

H. S. fec.

vrouwen Poort te zien.

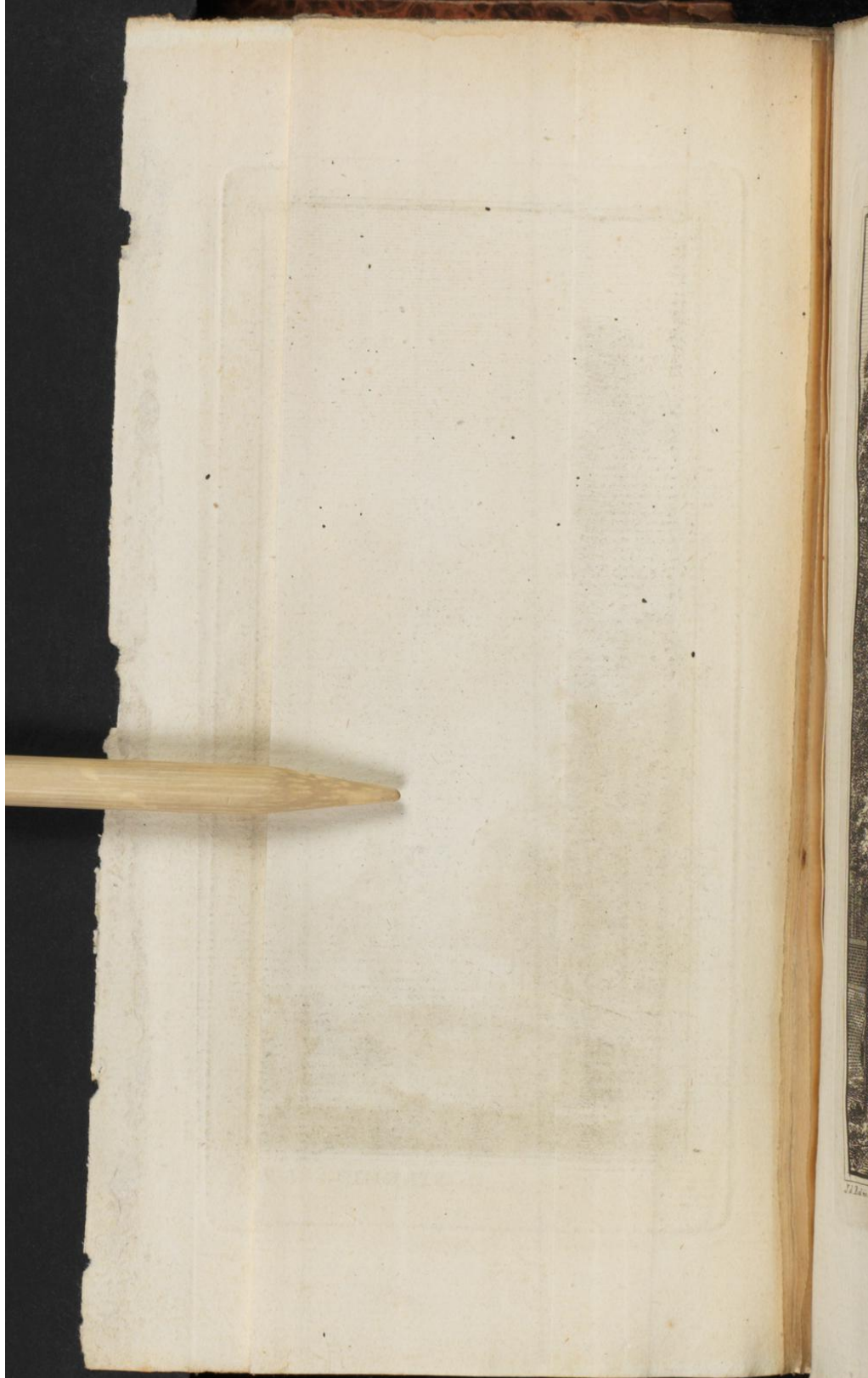
J. d. B. del. et sculpsit. 1744.

H. S. fecit.

De SINGEL te UTRECHT van de Noordzijde op de Witte vrouwen Poort te zien.

J. J. B. van del. 1799.

Maliebaan te zien.

J. S. fec.

J. J. B. v. d. W. 1799.

De SINGEL te UTRECHT, op het Maliehuis en de Maliebaan te zien.

K. S. fec.

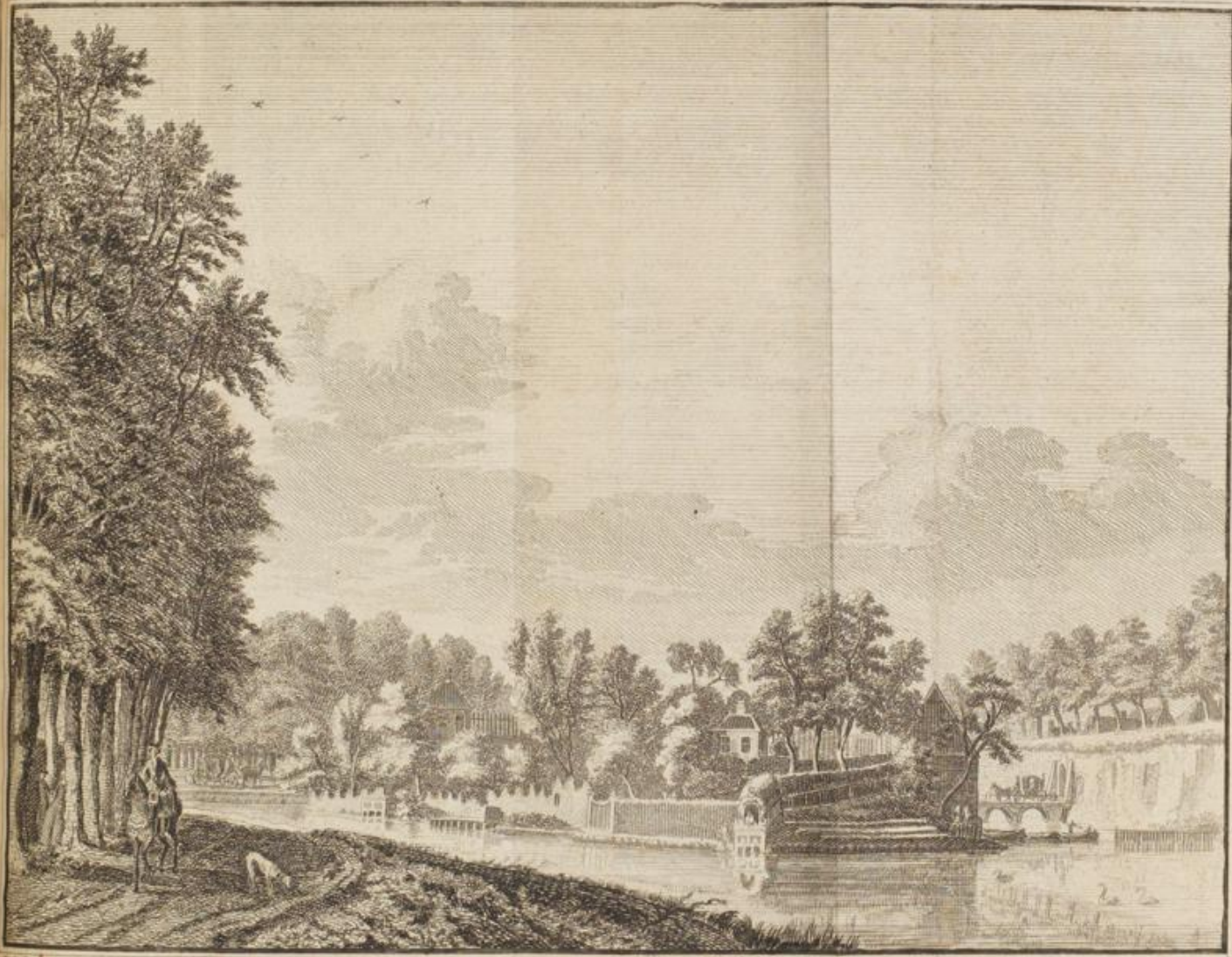

J. B. del. 1794.

de Poort te zien.

J. S. fec.

A. B. uit een del. 1744.

De SINGEL te UTRECHT, op het Bolwerk en de Malie Poort te zien.

J. S. fecit.

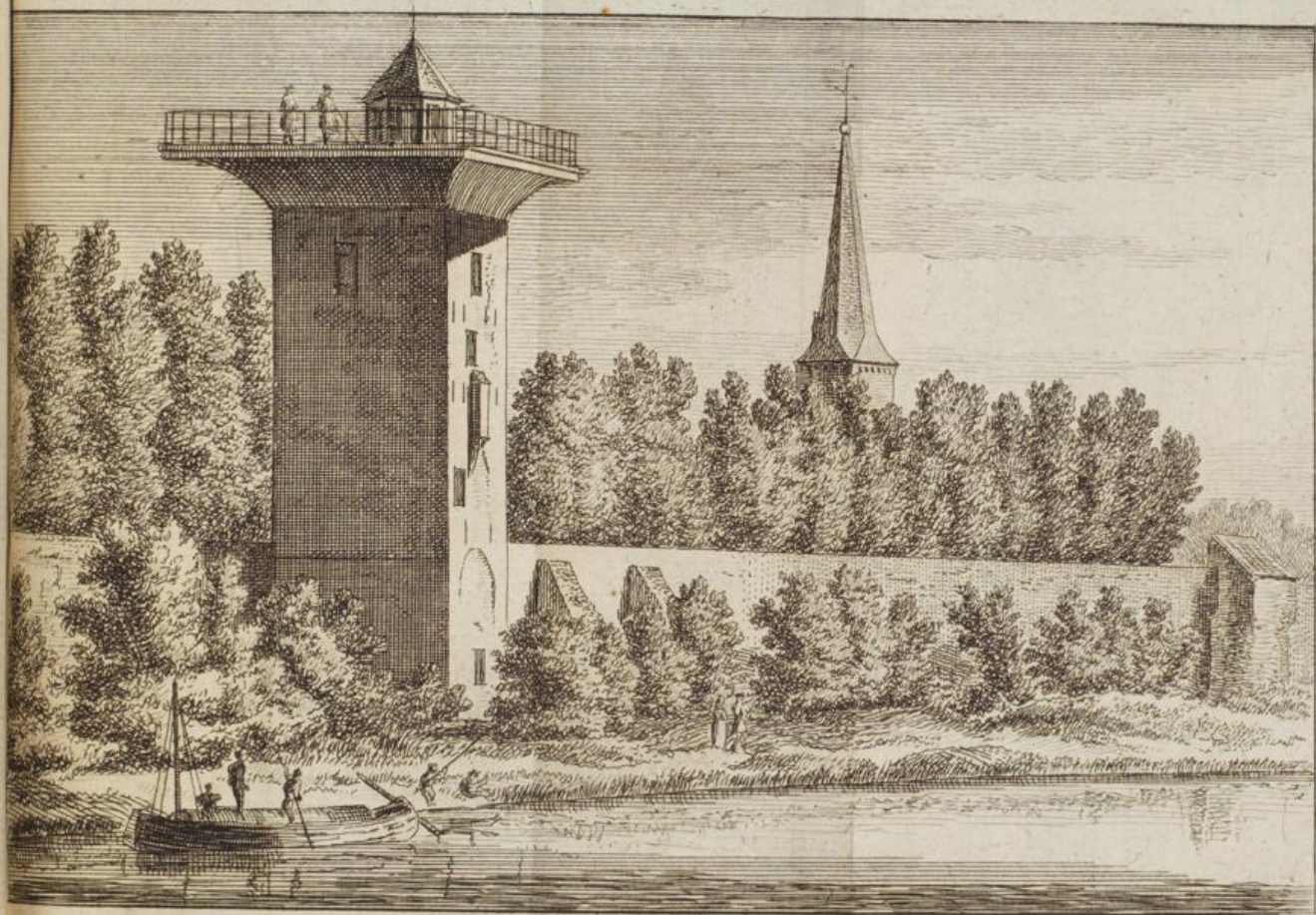

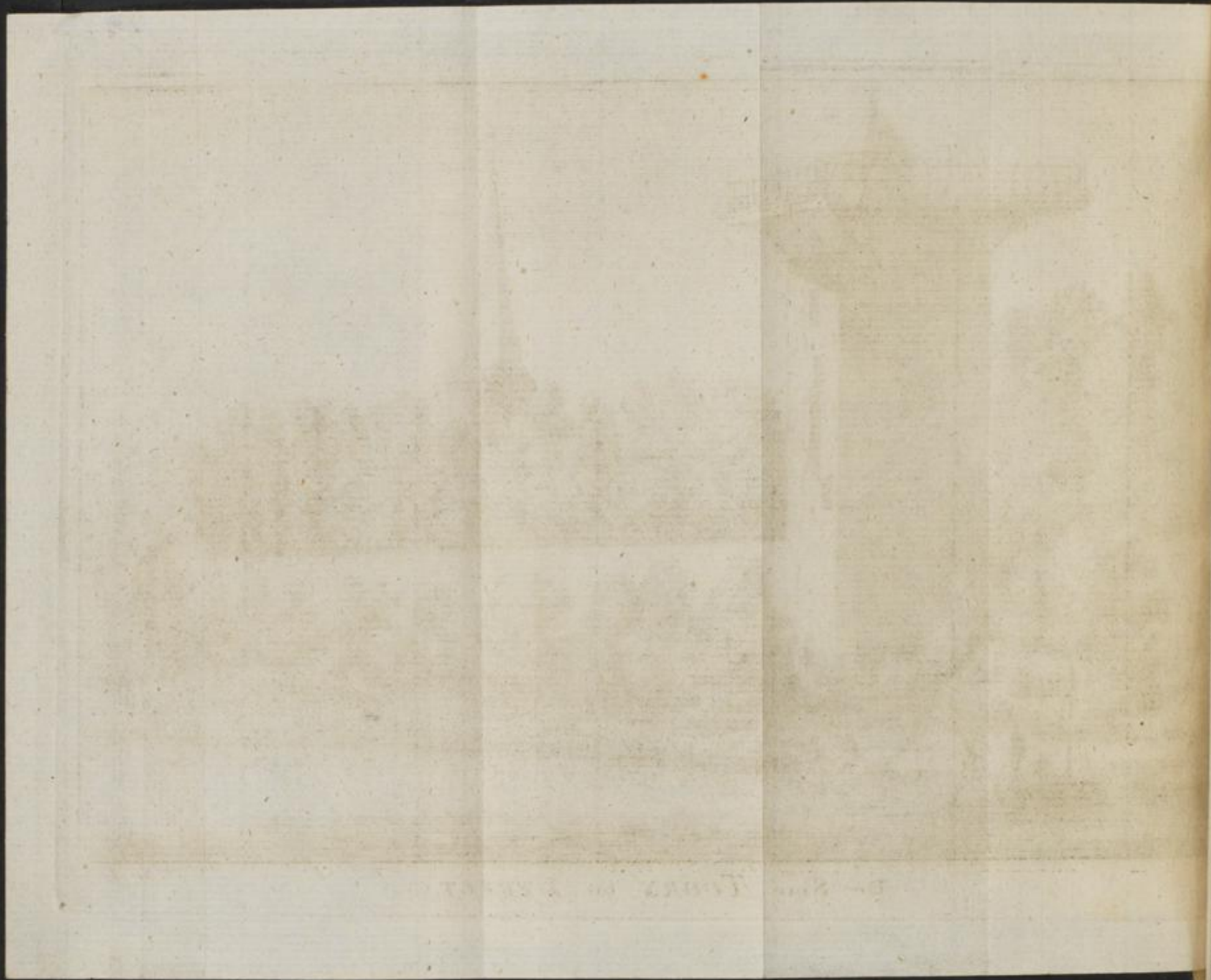
EGT.

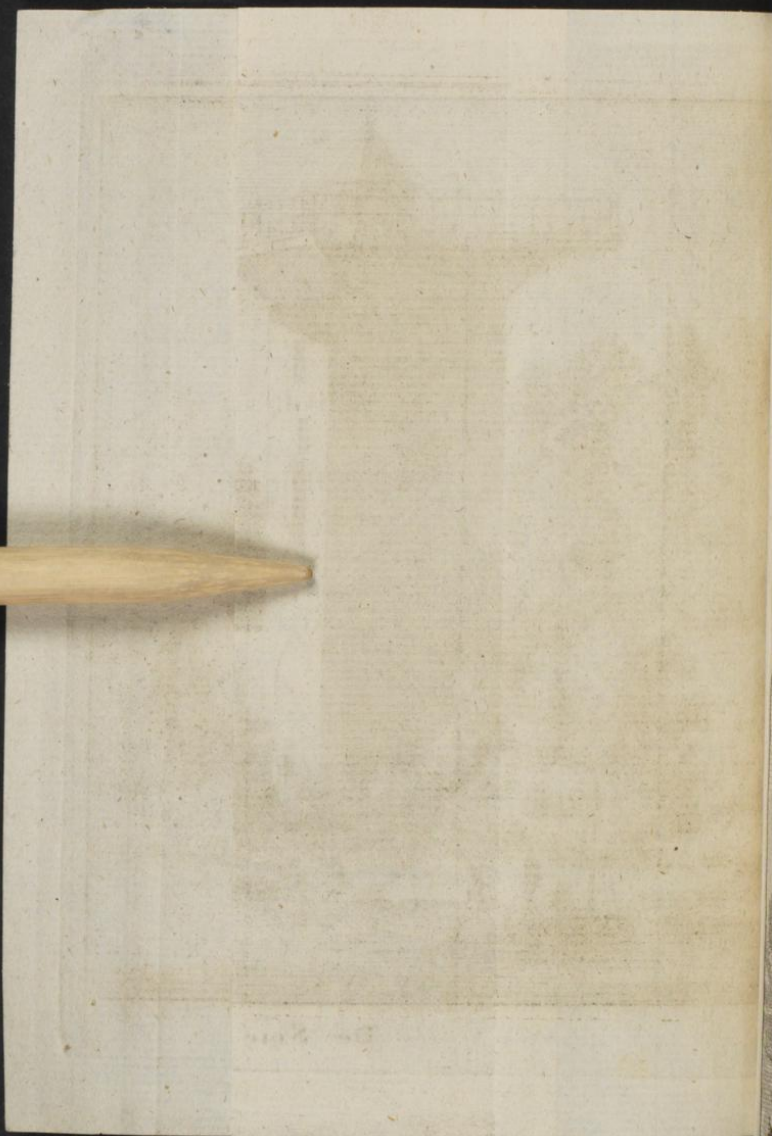
A. Sp. fecit.

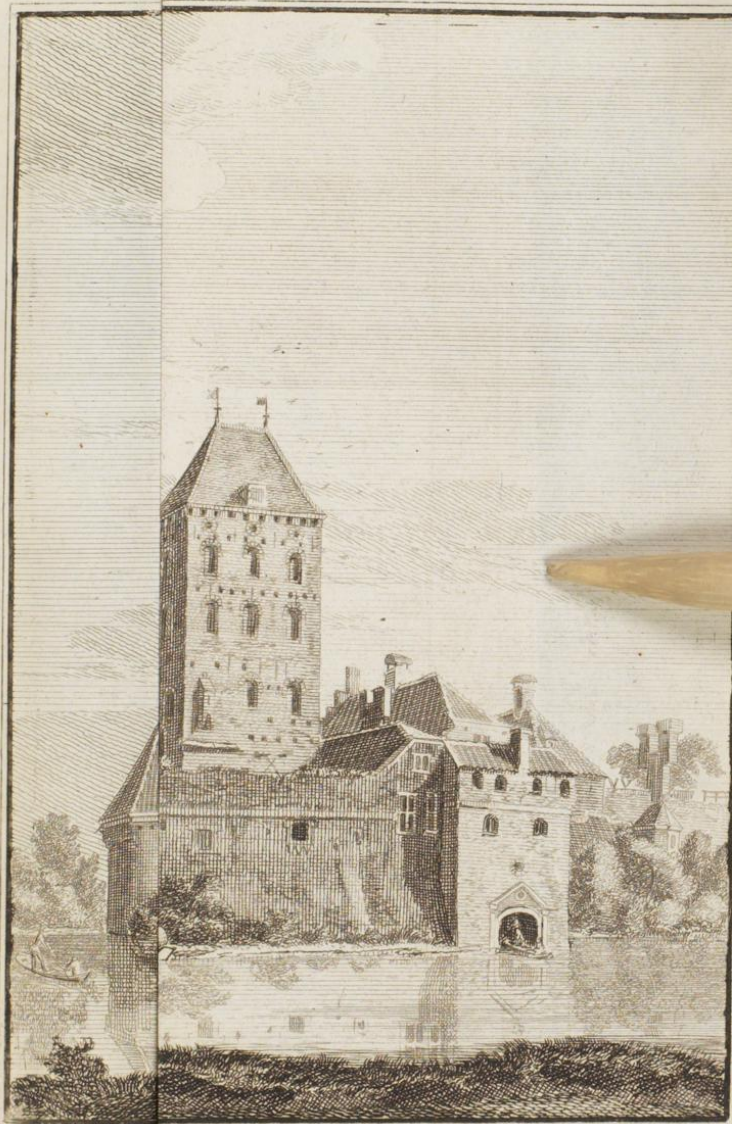

De Sme' *TOORN* tot *UTREGT*.

A. Sp. fecit.

J. d. B. ad van del. 1744.

...zig vertoende in't Jaar 1744.

J. C. S. fec.

J. A. B. del. 1744.

De PLOMPE TOOREN te UTRECHT, zo als dezelve zig vertoende in 't Jaar 1744.

N. 8. fig.

J. A. B. uit den del. 1744.

De SINGEL te UTRECHT op het S. Lucie Bolwerk te zien.

J. d. B. aut. v. del. 1744.

H. S. fec.

De S

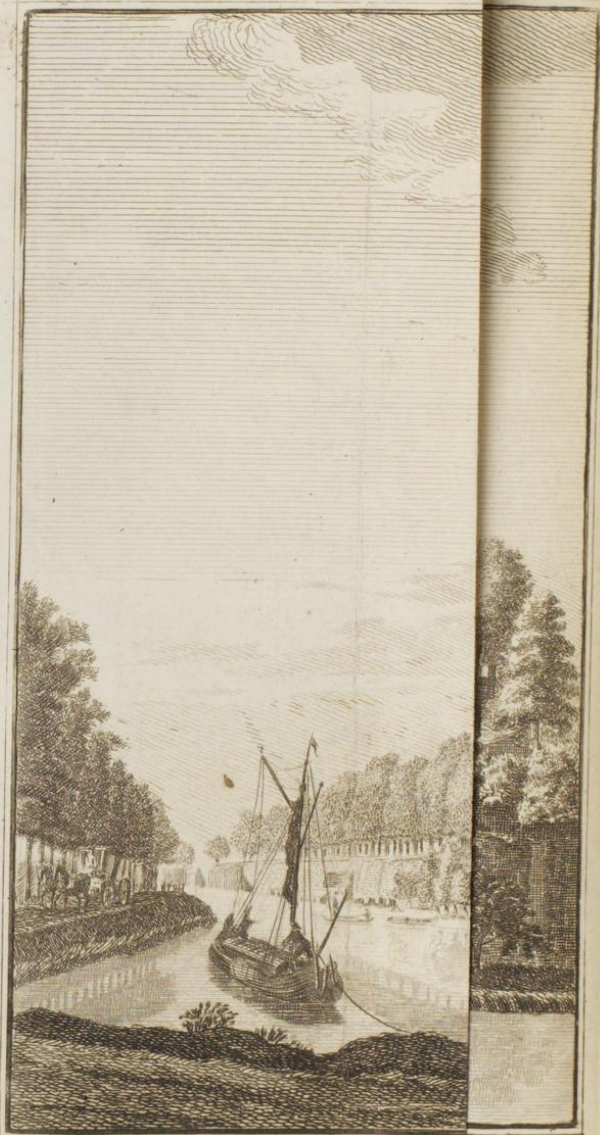

J. J. van der Schueren del.

De SINGEL te UTRECHT, op het Bolwerk Zonnenburg en Serruas Hek te zien.

H. B. fecit.

J. d. B. del. v. d. del. 1796.

De SINGEJ

J. S. fec.

Jd. B. uit del. 1794.

De SINGEL te UTRECHT by S. Lucia's Bolwerk en het Overhaal Schuitje te zien.

N. S. jr.

Jed. B. ad vin del. 1744.

De SINGE

J. S. fec.

J. A. R. del. vint. del. 1799.

De SINGEL te UTRECHT by het Marie Waterpoortje.

J. C. S. fec.

J. d. B. uit vint del. 1744.

J.C.S. fec.

D SIN

Seien van ons
 in eens, op d
 geest in. Voor
 wille, die i
 de waardighe
 ne eelen aan
 de Westzijde, e
 noerten deede
 te binnen wor
 deien, de Ou
 trid, welke,
 hi in boolen
 deeringe en
 ber, waarficht
 , ondernom
 t Werk, een
 te van den h
 leien zo hoog
 Schoorsteen
 leien leggen v
 n zo breed, dat
 de de brug of
 en de Rakte is
 behalven deze,
 kken, sommige
 tien. Zie hier d
 e geseite der S
 de Eeuwe best
 loppans voor b
 a van Tomooi-
 sien langwerpig v
 e minder breede
 velen sijn gebo
 e de wechijliche
 hier *Vredburg*, e
 e genaamt naar e
 e eerstejige pijs te
 siers aanseniden,

Steden van ons Vaderland ontmoet. Van hier dat men, meer dan eens, op de uitlegging of vergrooting der Stad bedacht geweest is. Voornaamlijk drong hier op aan, de Heer HENRIK MOREELSE, die in de Jaaren 1662 en 1663 de Burgemeesterlijke waardigheid bekleedde. Ook maakte men reeds daar mede eenen aanvang, door het graaven van drie Graften, aan de Westzijde, evenwijdig met de Stad. Doch de opkoomende beroerten deden, wel haast, het aangevangen werk staaken. Van binnen wordt de Stad in de lengte doorsneden van twee Graften, *de Oude en de Nieuwe Graft*. Naa een zwaaren brand, welke, in den Jaare 1148, het grootste gedeelte der Stad in koolen leide, wierdt de eerstgenoemde, op kosten der Regeeringe en der Gilden gegraven. De andere wierdt veel later, waarschijnlijk omtrent het midden der Veertiende Eeuwe, ondernomen, doch, door de geduurige opschorting van het Werk, eerst honderd jaaren later voleindigd. Ter oorzake van den hoogen grond der Stad, zijn de Wallen deezer Graften zo hoog, dat de Huizen en Werkplaatzen, met hunne Schoorsteenen niet verre daar boven uitsteeken. Over beide Graften leggen vijftig steenen Bruggen; zommige van deeze zijn zo breed, dat zij tot Marktplaatzen dienen: als de *Plaats*, zijnde de brug of het plein voor het Stadhuis; de *Smeebrugge* en de *Bakkersbrugge*.

Behalven deeze, ontmoet men, binnen *Utrecht*, nog andere Markten, zommige van welke eene zeer groote uitgebreidheid hebben. Ziet hier de voornaamsten. De *Neude*, in het Noordelijk gedeelte der Stad, een weinig naa het midden der Vijftiende Eeuwe bestraat, diende eertijds tot eene algemeene Looplaats voor burgers en soldaaten, als mede tot het houden van Tournooi- of Steekspelen. De gedaante van dit plein is een langwerpig vierkant. Op hetzelfde koomen negen meer of minder breede straaten uit. De Jaar- en Weekmarkten worden aldaar gehouden. Onbeschrijflijk is de drukte, welke op de wekelijkse marktdagen plaats heeft.

Het *Vreburg*, of *Vredenburg*, bij de Katharijne-Poort, dus genaamd naar een zwaar Kasteel, van dien naam, 't welk 'er eertijds plagt te staan, en, voor een gedeelte, gelijk wij elders aantekenden, van de steenen van het afgebroken Slot

te *Vreeland*, door Keizer KAREL DEN V, in den Jaare 1534, gebouwd wierdt; zo 't heette, ter gedagtenisse van den Keizerlijken Vrede, doch inderdaad om de burgerij in bedwang te houden. Het bleef in weezen tot in den Jaare 1577, wanneer het, naa dat de Spanjaarden ter Stad waren uitgecreeven, tot den grond toe geslegt wierdt. Alleenlijk bij de Katharijne-Poort ziet men 'er nog overblijfsels van, zijnde de voestukken der zwaare Torens van het Kasteel. Onder eenen dier Torens is een diepe overwelfde Kelder, die tot onder den wal loopt, en zeer ruim is. Uit denzelven loopen verscheiden gangen onder den wal en het marktveld; doch die, voor 't meerendeel, door lengte van tijd, zijn ingestort. Op *Vreeburg* wordt de vermaarde *Utrechtsche* Paerdmart genouden, welke, hier te lande, door de menigte van Paerden, die 'er geveild worden, hare wedergae niet heeft.

De *Ganzenmarkt*, niet verre van het Stadhuis, en nog nader aan de *Neude*; Voorheen plagt men aldaar niets dan Ganzen en andere gevogelte te veilen; thans worden 'er ook andere Waaren te koop gebracht.

De *Marien-plaats*, dus genaamd, om dat zij voor de Marien-Kerk gelegen is. Men veilt aldaar oude klederen en gebruikte huisgeraaden, als mede verscheiden soorten van eetbaare waaren.

Van verscheiden andere Markten zullen wij hier geene melding maaken, maar overgaan tot een berigt wegens de voornaamste zo Waereldlijke als Geestlijke Gebouwen. Naar gewoonte maaken wij eenen aanvang van de laatstgenoemden. Men telt 'er in alles negen Gereformeerde Kerken: zeven van dezelve worden door de Nederduitsche, ééne door de Fransche, en ééne door de Engelsche Hervormden gebruikt.

De eerste onder deeze, in rang, is de *Domkerk*, vóór den ramp, in den Jaare 1674 haar wedervaaren, eene der grootste en schoonste Kerke in de Nederlanden. In de Roomsche tijden was zij aan St. MAARTEN gewijd. DACOBERT DE I, Koning der Franken, die in den Jaare 628 aan 't bewind kwam, zou 'er den eersten grond van geleid, doch, naa de verwoesting van het eerste gebouw, Bisshop ADELBOLD in den aanvang der Elfde Eeuwe, hetzelfde heriteld, en gebragt heb

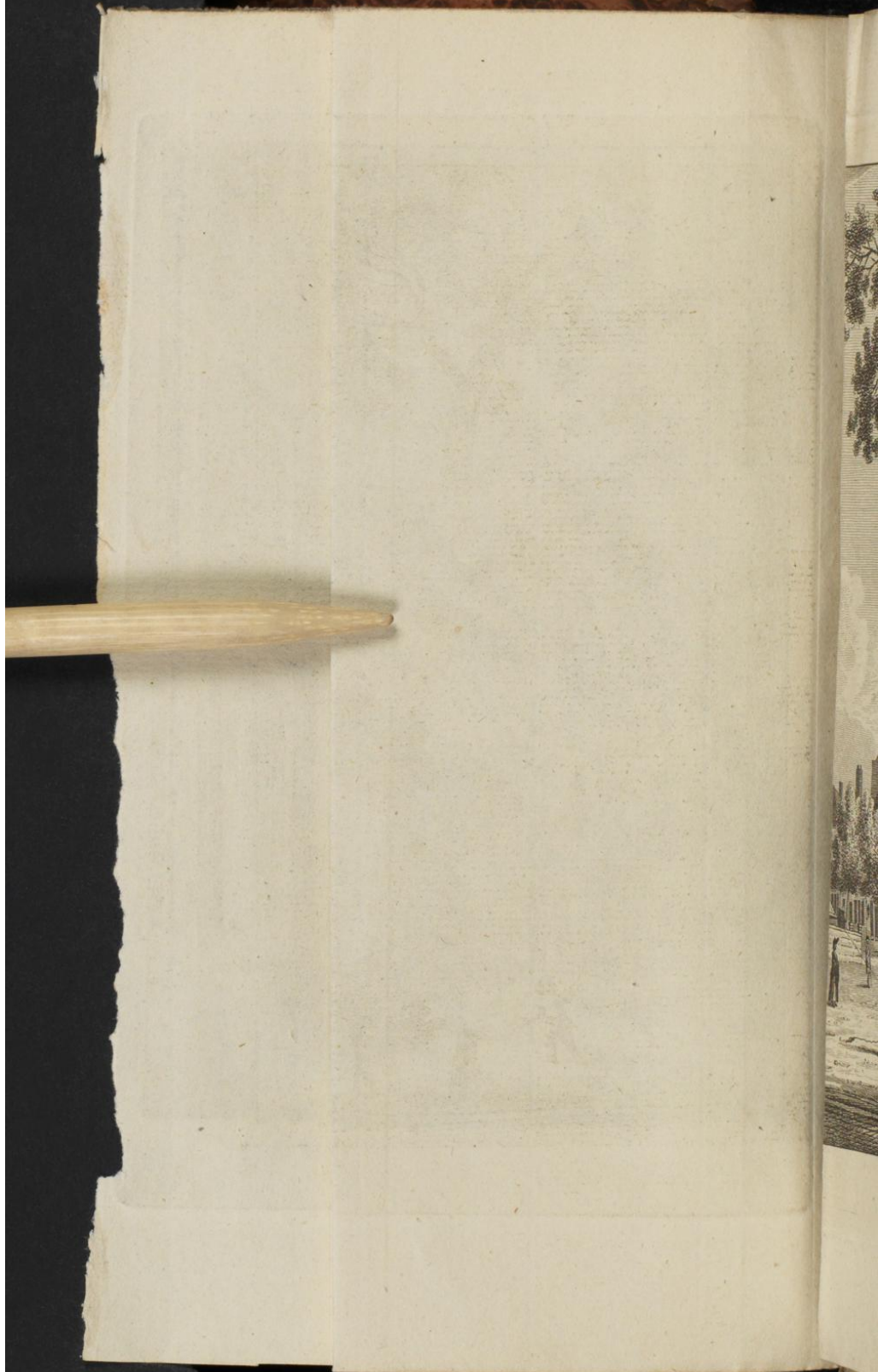
TE ZIEN .

re 1524;
 den Ka-
 batwang
 17, wan-
 uitgecoor-
 bij de
 1, zijnde
 Ouder
 die roc
 a loopen
 t; doct
 geshort
 demacht
 a Pacte
 it.
 en nog
 ers der
 it ont
 pot de
 ren ce
 in een
 e mis-
 rouf-
 Door
 men-
 even
 Tans-
 der
 uit d
 Cha-
 F,
 ind
 de
 in
 ge-
 ps

DE MALIBAAN OP BELLE VUE TE ZIEN .

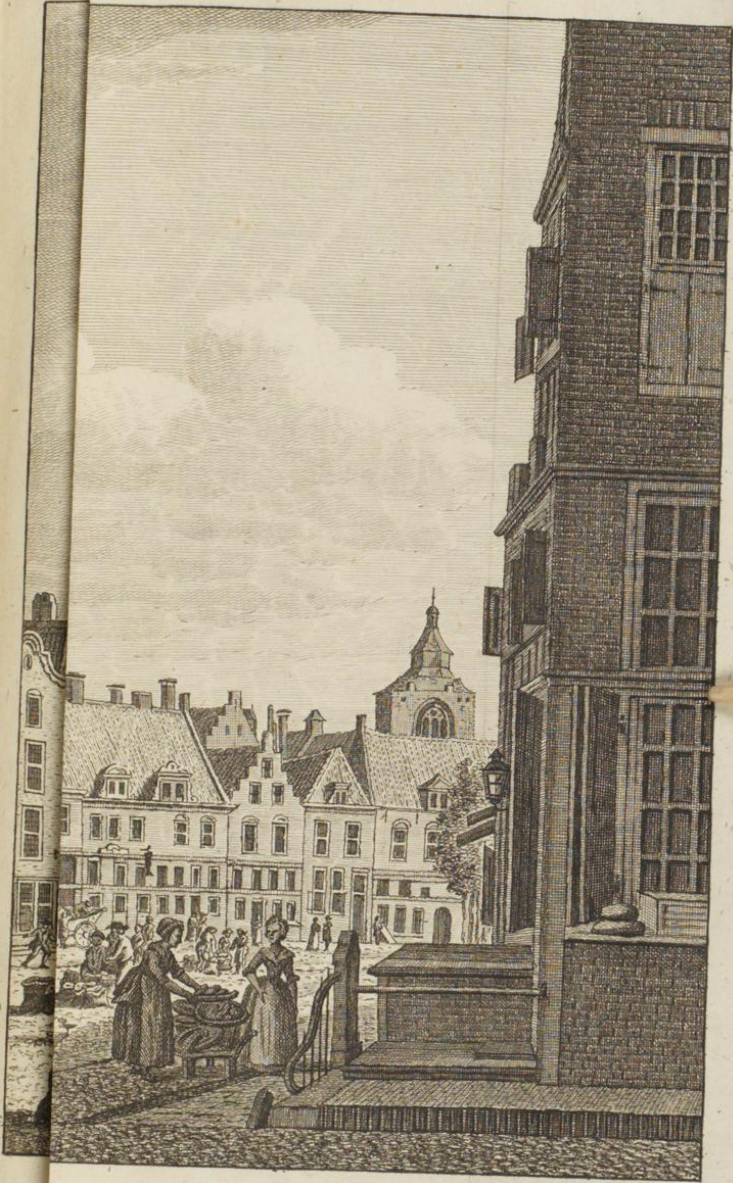

HET VRIEBURG TE UTRECHT.

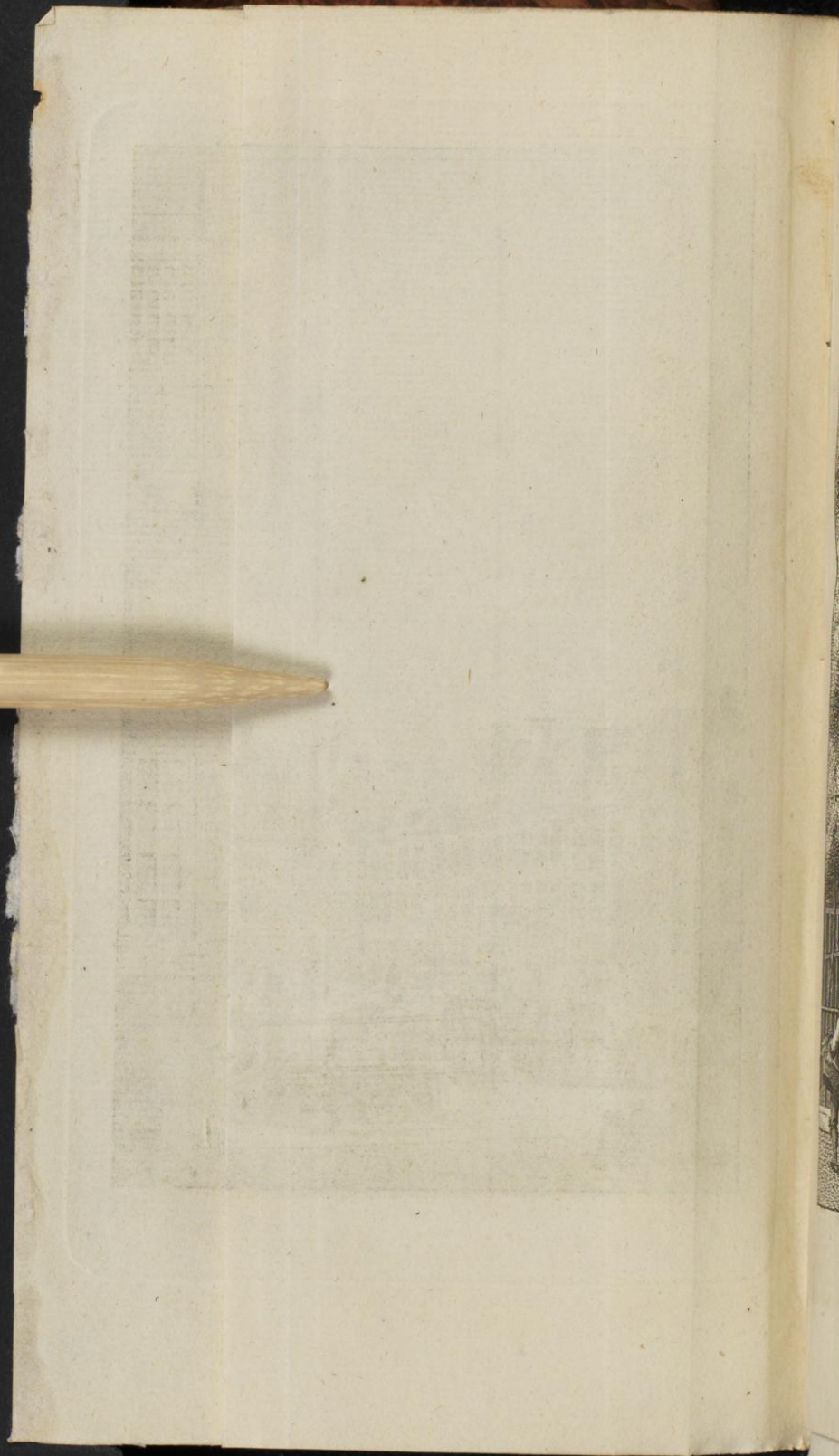

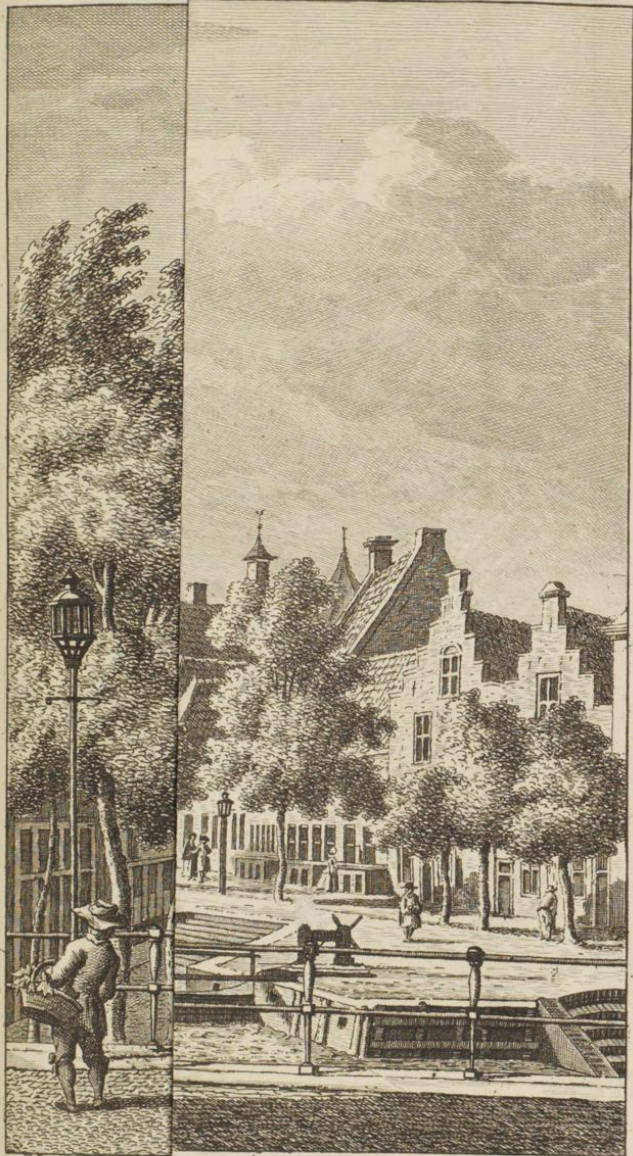

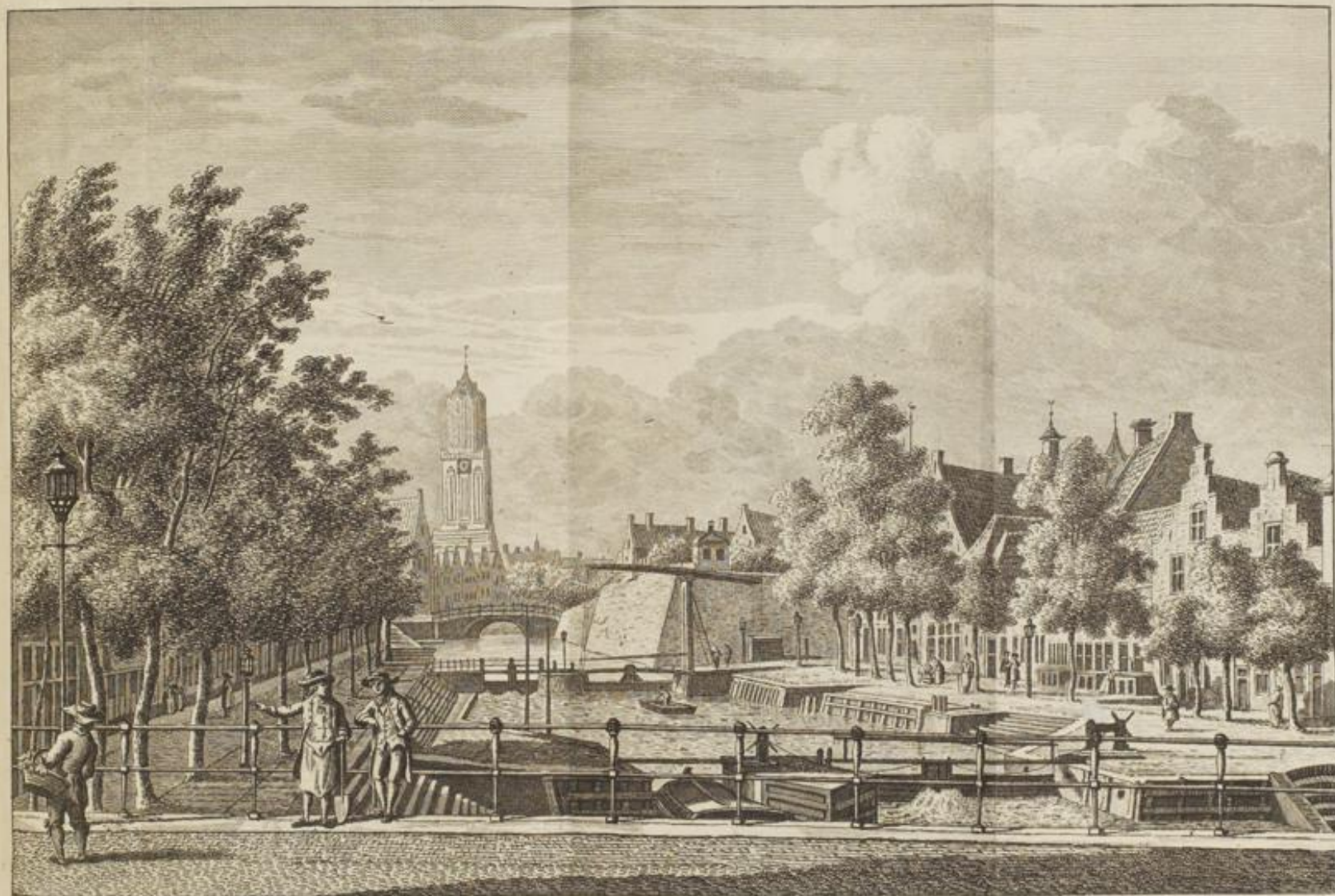

DE NIEUWE TE UTRECHT.

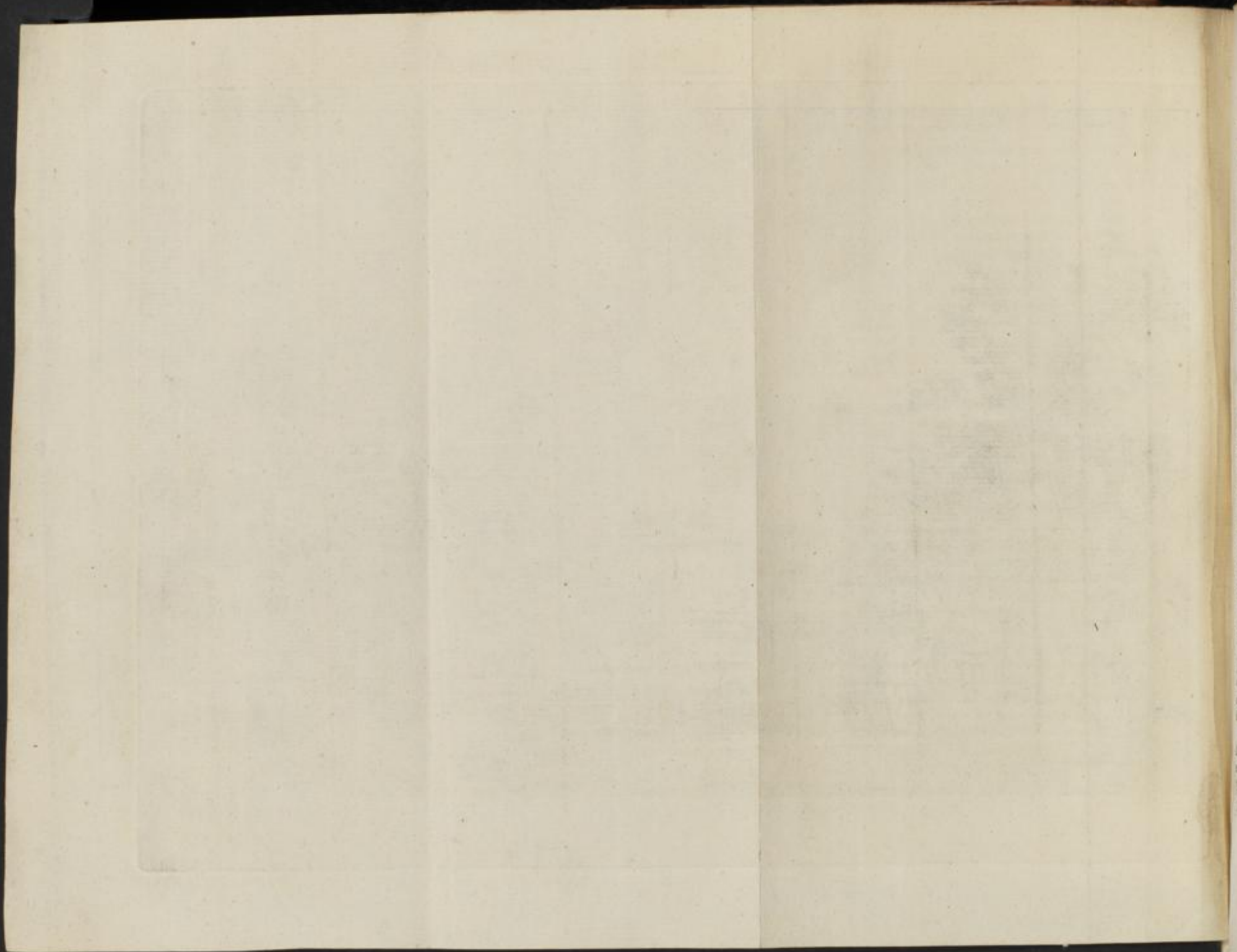

DE VOORSTAD BUITEN DE WAARDPOORT TE UTRECHT.

hebben in de gedaante, welke het Gestigt zedert heeft gehad. Meer dan driehonderd jaaren laater, te weeten in den Jaare 1321, maakte men een begin met het bouwen van den pragtigen Toren, aan welken men zestig jaaren heeft gebouwd. Hij is ruim driehonderdëntachtig voeten hoog, van den grond af geheel van steen opgemaakt. Volgens sommigen zott, in de plaats van de laage platte Kap, weleer een hooge Spits het gevaarte gedekt hebben. Van buiten heeft de Toren drie Omgangen, en is van binnen voorzien van zwaare Klokken; een van welke verscheiden duizenden ponden weegt. Een verschrikkelijk onweder, op de zestenden Augustus des Jaars 1674 voorgevallen, deedt het grootste gedeelte van den buik der Kerke, tusschen den Toren en de Kruispanden, ter aarde storten. Dewijl men, om redenen, tot den herbouw van het nedergevallene niet konde besluiten, worden, zedert, het Koor en de Kruispanden alleen tot den openbaaren Godsdienst gebruikt. De meeste Utrechtsche Bischoppen en eenige Keizers leggen in deeze Kerk begraven; de grafsteden van sommigen zijn 'er nog voorhanden. Ook ziet men 'er, in het Koor, de fraaie Grafstede van den Admiraal WILLEM JOZEF, *Baron van Gend*, die in den vermaarden Zeeslag voor *Sonlsbaai*, op den zevenden Junij des Jaars 1672, tegen de vereenigde Engelsche en Fransche Vloot, dapper strijdende, het leeven liet. — Nevens en aan de Domkerk staat het, zo genaamde, *Bischops Hof*, om dat 'er de Utrechtsche Bischoppen hun verblijf plagten te houden. Het is een ruim, doch zeer onderwetsch gebouw.

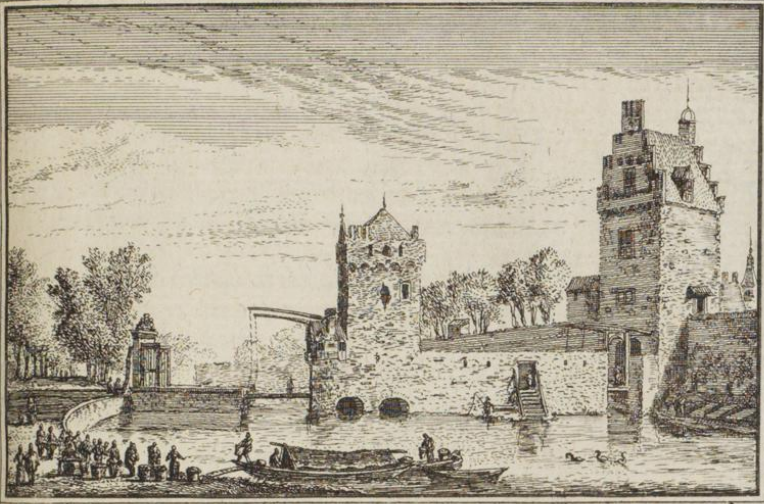
De *St. Pieterskerk*, insgelijks een oud gebouw, als zijnde reeds in de Elfde Eeuw, door Bischof BERNULF gestigt; die 'er insgelijks in begraven legt, en van welken men, in den Jaare 1675, toen zijn Graf moest geruimd worden, eenige overblijfszels, als den Bischoplijken Staf en Ring, nevens eenen Beker gevonden heeft. De Walsche Gemeente heeft het gebruik van deeze Kerk.

In oudheid aan de voorgaande gelijk, en van den zelfden stigter, is de *St. Jans-Kerk*, die omringd wordt van een zeer ruim Plein, met fraaie Lindeboomen beplant, de *St. Jans-Kerkhof* genoemd, om en aan welken veele aanzien-

Ijke huizen staan. De Stads Boekerij is in het Koor deezer Kerke geplaatst. Ook wordt bij dezelve de Hoofdwagt gehouden.

Een weinig, hoewel niet veel, jonger dan de twee laatstgemelde, is de *St. Marien-Kerk*, als zijnde in het laatst der Elfde, of in 't begin der Twaalfde Eeuwe, door Bischof KOENRAAD, gestigt, in het Westlijk gedeelte der Stad. Het is, in de oogen der hedendaagschen, een zonderling maakzel, maar was, van ouds, in den smaak der tijden, een zeer aanzienlijk Gothisch gebouw. Voorheen stonden, bij deeze Kerk, twee hooge Torens, genoegzaam geheel van Duifsteen opgemetzel. Een zwaare storm deedt den eenen ter aarde vallen; ter verhoedinge van diergelijk eenen ramp, heeft men den anderen afgebroken. Van binnen rust het gewijde gevaarte op zeer zwaare steenen Kolommen. Volgens eene aloude overlevering, zou de grond deezer Kerke zo vol bronnen of wellen zijn, dat ten tijde als de Kerkbouw ondernomen wierdt, men 'er schier mede verlegen was. Onder andere, vertelt men, was 'er éne wel, die men niet wist te stoppen: zo dat 'er eene aanzienlijke belooning wierdt uitgeschreeven aan elk, die daar toe een dienstig middel zoude aan de hand geeven. Zeker vernuftig burger van *Utrecht*, hier over peinzende, verzon eindelijk het middel, en dealde het aan zijne Huisvrouw mede, in tegenwoordigheid van zijn Zoontje; 't welk, waarschijnlijk uit onnozelheid, aan eenen Priester kort daar op verhaalde, dat zijn Vader het vereischte middel ter dempinge hadt uitgevonden. Het kind hier op na het middel gevraagd zijnde, en tot antwoord hebbende gegeeven, *door gezouten Osenhuiden*, vervoegt zich de Geestlijke bij de Regeering, openbaart het geheim, als ware het van zijne vindinge, en trekt den uitgelofden prijs. De vertelling voegt 'er nevens, dat de Vader vervolgens zijn kind in toornigheid zou dood geslagen hebben. Hoe 't zij, op eene Kolom, die gezegd wordt boven de dus gedempte Wel gebouwd te zijn, ziet men een Zwart Stier afgebeeld, door den vermaarden Kunstschilder JOHAN SCHONEL, weleer Kanunnik deezer Kerke, en daar onder dit tweeregelig Latijnsch versje.

„ Accipe;

A. Rademaker fecit

WITTEVROUWE-POORT tot Utrecht

10.50

A. Rademaker fecit

Achter St. MARIA tot Utrecht

deez
agt ga

twee
t laatst
or Dia-
r Stad.
derling
n, een
j deez
alfiteen
r aarde
eft men
ijde ge-
is eene
zo vol
onder-
Onder
er wist
de uit-
zoude
recht,
dealde
d van
, aan
er het
t kind
d heb-
gt zich
im, als
en prijs.
ens zijn
e 't zij,
gedempte
gebeeld,
, weleen
gellig La-

, Accipe,

...sche, p.
...Tribun C.

Namming
Den Zill

Wat 't over
Het Noor wo
gebruik; het
formaten, t
Godskent. O
Kernis, no
Doetsej vind
van den oudet
boeken; als de
het, van ongene
Behaver de n
om die men van
ping te hebben, hi
de Larche- of d
da de auzienlakte
De Bouwerk,
Pravre-Lerk geb
onbevulige schaken
den bij de eerste l
men het Noor daer
graaf dat van den
den naar van de A
tag de rianthe van
de Widdopijne tijde
hand van zijne Vark
ven, om ter rijp ge
verwidenen. Van dae
den Marmenoug, al
gewag, om vout

„ Accipe, posteritas, quod per tua secula narres;
 „ Tatrinis Cutibus fundo solidata Columna est.”

Waar van de zin is:

*Nakomeling, vertel dit vry tyd in, tyd uit,
 Dees Zuil staat hier gevest met Osfenhuut op huut.*

Voor 't overige is de Kerk van binnen merkelyk vervallen. Het Koor wordt tegenwoordig tot een Schrijnwerkerspand gebruikt; het andere gedeelte verstrekt voor de Engelsche Gereformeerden, tot eene plaats ter oefeninge van den Openbaare Godsdienst: Ook dient deeze Kerk, geduurende de Utrechtsche Kermis, tot eene standplaatze voor Kraamen. In de aloude Boekerij vindt men nog eenige bezienswaardige overblijfsels van den ouden tyd, onder andere eenige zeldzaame Koorboeken; als mede drie dus genoemde Hoornen van Eenhoornen, van ongemeene grootte.

Behalven de nu gemelde, *Kollegiale Kerken* genoemd, om dat men van ouds Kollegien van Kanunniken in dezelve plagt te hebben, heeft men te *Utrecht* nog vier dus genaamde *Parochie*. of *Kerspel Kerken*. Onder deeze noemen wij als de aanzienlijkste; in de eerste plaats,

De *Buurkerk*; voorheen de *Maria Magdalena*- of de *Vrouwen-Kerk* geheeten. De Toren wordt van eenen niet onbevalligen achtkantigen Koepel gedekt. Merkelyk kleiner, dan bij de eerste stigting, is deeze Kerk geworden, zedert men het Koor daar van heeft weggebroken, om over den grond daar van eene Straat aan te leggen, die nog heden den naam van de Koorstraat draagt. Met dit alles is deeze nog de ruimste van alle de *Utrechtsche Kerken*. Geduurende de *Bischoflijke tijden*, plagt de *Bischof van Utrecht*, terstond naa zijne *Verkiezing*, zich na de *Buurkerk* te begeven, om 'er zijn gewoon, tegen het *Bischoflijk gewaat* te verwisfelen. Van daar ging hij, dus plegtig uitgedoscht, na den *Martensbrug*, alwaar hij door de *Geestlijkheid* wierdt opgewagt, om voorts geleid te worden na den *Dom*, en ver-

volgens na het Kapittelhuis, om aldaar de regten der Kerke en der Staaten te bezweeren, en den Landbrief te bezegelen. Volgens aanteekeningen, die men voor echt en geloofwaardig houdt, zou in deeze Kerk, in den Jaare 1538, begraven zijn, zekere vermogend Edelman, ALBERT VAN LEEUWEN genoemd, die bij zijne Huisvrouw, MARIA SALM, twaalf Zoonen, en even zo veele Dogters hadt verwekt, alle welke hij getrouwd gezien hadt, en aan ieder van welke hij jaarlijks driehonderd guldens ten huwelijk gaf. Voorts zou de Heer VAN LEEUWEN, met tweehonderd vierëntachtig Zoonen, Dogteren, Schoonzoonen, Schoondogteren, Neeven, Nichten en verdere afstammelingen aan tafel gezeeten hebben.

De *St. Jakobs-Kerk*, is een ruim, langwerpig gebouw, wter zwaaren Toren, vóór den geweldigen storm des Jaars 1674, met een sierlijken Spits gedekt was, doch thans slegts een laag en onaanzienlijk gebouw, hoewel tamelijk lang en breed, waarschijnlijk, overblijfszels van den ouden tijd. Het Koor wordt door zwaar Koperen Traliewerk van 't overige gedeelte der Kerke afgescheiden. De *St. Jakobs-Kerk te Utrecht* is zeer vermaard geworden, door de gemaatigde predikwijze, ten tijde der Kerkhervorminge, van den beroemden en zagzinnigen HUIBREGT JAKOBSZOOM DUIFHUIS, die aldaar Pastoor was.

De *St. Nikolaas-Kerk*, staande dicht bij de Tollesteeg-Poort, is een tamelijk ruim gebouw, met twee Torens, in eenen van welke men, nevens een Uurwerk, Slag- en Speelklokken heeft.

De *St. Geertruide- of Geerten-Kerk*, dicht aan den Stads Wal, bij den Smeetoren of het Observatorium gebouwd, is een laag en onaanzienlijk gebouw, hoewel tamelijk lang en breed, als hebbende drie Daken naast elkander. De ouderdom deezer Kerke is ruim zestehalfhonderd jaaren.

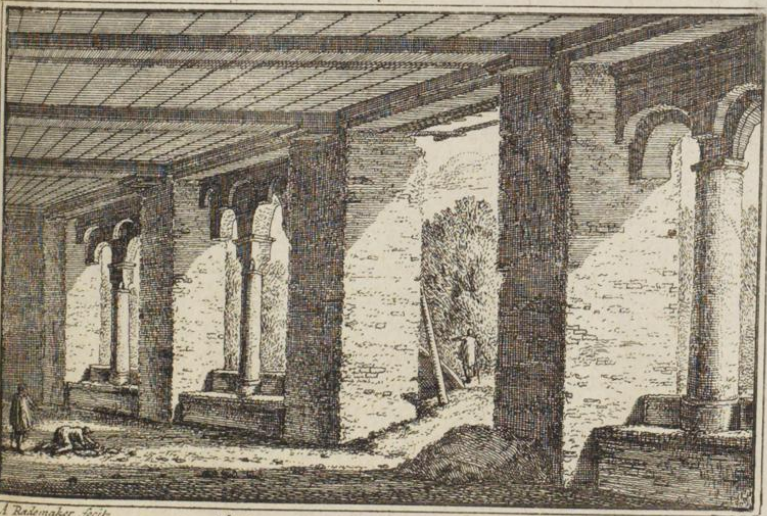
De vierde of laatste Parochiaale, is de *St. Katharijnen-Kerk*, een aanzienlijk Kruisgebouw, met vier fraaie Gevels; uit het midden rijst een sierlijk Torentje ten dake uit. Het gebouw staat tusschen de lange Nieuwstraat en de Nieuwe Gracht.

A Rademaker fecit

Int St^t PIETER-PANT binnen Utrecht

1666

A Rademaker fecit

Int St^t PIETER-PANT binnen Utrecht

1666

Stad)

de regen der hier
Landriet te bezee
echt en gboofve
Jaare 1538, bezee
BERT VAN LEEUWEN
ARIA SALM, twaalf
verwekt, alle welc
van welke hij jant
Voorts zou de h
Etrachtig Zoonen, d
1, Neeven, Nichte
en hebben.
t, langwerpige g
ldigen flora des
was, doch thans
es op de hoeken
ouden tijd. Het
van 't overige
kobs. Kerk te G
manigdigte presb
beroemden te
, die alzar h
igt bij de Tab
mer twee Tom
werk, Slag-er
, digt aan den
orium gebouwd
melijk lang en
De onderdom
de St. Kathari
net vier fraai
prentje ten d
vtraat en de

In alle deze Kerken
 feining vorgekomen, de
 twee Kerken aigzende
 reiser beschrijving, het
 Engelsche Gereformere
 vers de Predikanten, v
 Dinkmen den Groonen
 Behoude de na ge
 ook de Lesherschen,
 ne Godelenlinge Ver
 weene in de Jeshou
 den, hebben, voor
 figs, in 't midden
 op de Oode Grafs
 het een irasi gebouw
 gedeelte der Sud. V
 Roomsche Kerken binne
 der Sud. Zoo van deze
 fentten bedend.

Zer groot was, welke
 ters en andere Goergelijke
 Leshervorminge zijn de
 oogenaken verimmed. V
 lijde mading van maaken
 een zulk te voeren hoe
 denlinge of Lishandige G
 pan.

Op deze lijst noemen v
 fche list; het ffaat van
 Marcipans, en is een ge
 wel in den onderweeten
 van de Duitfche Ridderord
 wietd. In het gebouw ont
 Verreken, onder welke inz
 de zijde van dese grootte
 aan eenen mid, voor tucht
 1747, op 't Landt koozen,
 Vorsten en andere aanzienlij

In alle deeze Kerken wordt de Openbaare Godsdienstoefening waargenomen, door twaalf Nederduitsche Predikanten; twee Kerken uitgezonderd, welke, gelijk wij reeds, in derzelve beschrijving, hebben aangemerkt, aan de Walsche en Engelsche Gereformeerden ten gebruike zijn afgestaan. Nevens de Predikanten, maaken zestien Onderlingen en twintig Diakenen den Grooten Kerkeraad uit.

Behalven de nu gemelde Openbaare Kerken, hebben 'er ook de *Lutherschen*, *Remonstranten* en *Doopsgezinden* hunne Godsdienstige Vergaderplaatzen. De laatstgenoemde, die weleer in de Juffrouwenstraat, bij de Geerten-Kerk vergaderden, hebben, voor weinige jaaren, eene nieuwe Kerk gestigt, in 't midden der Stad, tuschen Wees- en Smeeburg, op de Oude Graff. Van buiten zo wel als van binnen, is het een fraai gebouw, geevende niet weinig sieraads aan dat gedeelte der Stad. Voorts heeft men te *Utrecht*, twaalf Roomsche Kerken binnen, en twee buiten onder de *Vrijheid* der Stad. Zes van dezelve worden door dus genaamde *Jansenisten* bediend.

Zeer groot was, weleer, te *Utrecht*, het getal van Kloosters en andere soortgelijke gestigten. Zints de invoering der Kerkhervorminge zijn de meeste verdweenen, of tot andere oogmerken vertimmerd. Wij zullen 'er dus geene afzonderlijke melding van maaken; te meer, wijl eenige derzelven ons zullen te vooren koomen in de beschrijving der Godsdienstige of Liefdaadige Gestigten; tot welke wij nu overgaan.

Op deeze lijst noemen wij, in de eerste plaats, het *Duitsche Huis*; het staat aan de Westzijde der Stad, bij de St. Mariënplaats, en is een groot, ruim, deftig gebouw, hoewel in den ouderwetschen smaak. Het ontleent zijnen naam van de Duitsehe Ridderorde, voor welke dit Huis gestigt wierdt. In het gebouw ontmoet men veele ruime en fraaie Vertrekken, onder welke inzonderheid de Voorzaal uitmunt, als zijnde van eene grootte, dat 'er Prins WILLEM DE IV, aan eenen tafel, voor tachtig Gasten gedekt, in den Jaare 1747, op 's Lands kosten, deftig konde onthaald worden. Vorsten en andere aanzienlijke personaadjen, *Utrecht* bezoe-

kende, plagten 'er weleer geherbergd te worden. -- Aangaande het Genootschap der Ridderen van het Duitſche Huis, in zo verre het nog te *Utrecht* aanwezig is, zullen wij ſlegts het volgende aanmerken. Het beſtaat uit eenen Land-Kommandeur en tien Kommandeuren, één van welke *Coadjutor* is. Voorts zijn 'er twee Jonkers in de Orde ingeſchreeven, die geene voordeelen, maar ſlegts een klein *douceur*, onder den naam van *Rustgelden*, genieten, uit de inkomſten der Orde; beſtaande uit de renten of andere voordeelen der goederen, tot de Balije van *Utrecht* behoorende, die onder den Land-Kommandeur en de Kommandeurs verdeeld worden. De Ordenſteekens der Ridders, die allen van onbeſmette adelijke geboorte moeten weezen, zijn de volgende. Zij draagen, *voor eerst*, aan een zwart lint om den hals, een gouden Kruis, aan beide zijden met een witten ſmallen rand geëmailleerd, zijnde het aloude Ordenſteeken; *ten anderen*, een groot zwart Kruis, met een witten Zilveren geborduurden rand, welk op het ſlinker voorpand van het Bovenkleed, op de hoogte van het Hart, wordt vaſtgehegt. Het Genootſchap der Duitſche Ridders heeft in zijnen dienſt eenen Sekretaris, en eene Rentmeester; de laatſtgenoemde bewoont het Huis.

Drie voornaame *Gaſthuizen*, die tevens tot Proveniershuizen dienen, telt men binnen *Utrecht*.

Het grootſte van deeze is het *Barbara- en Laurentius-Gaſthuis*; het ſtaat op de Oude Graſt, digt bij den *Bakkerbrug*, dus genaamd naar GYSBRECHT DE BAKKER, door welken het Huis, in den Jaare 1359, wierdt geſtift. Het opzigt over hetzelfde, en over de Oude Mannen en Vrouwen, die 'er in gehuisveſt worden, ſtaat aan eenëndertig Regenen.

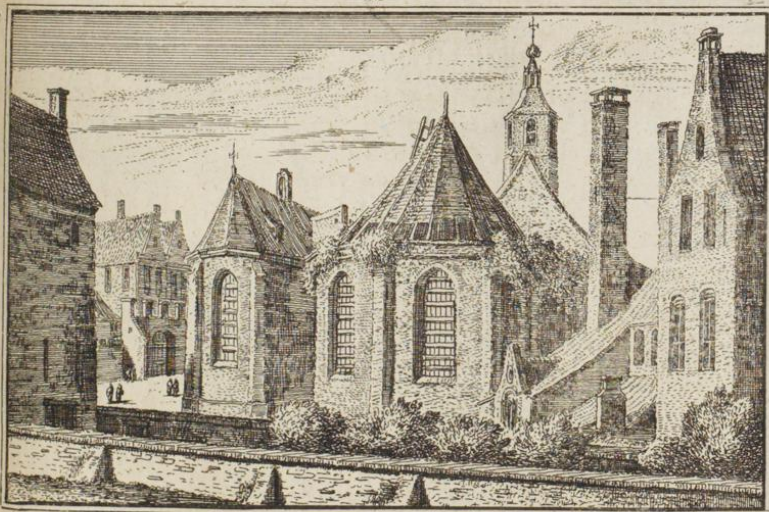
Ruim zo fraai, doch niet zo groot is het *Bartholomeus-Gaſthuis*, dus genaamd, om dat de Broederschap van St. BARTHOLOMEUS daar over het bewind plagt te voeren, hoewel het door iemand uit den burgerſtand gebouwd wierdt. Het ſtaat in de Smeefraat, digt bij de Geerten-Kerk, en onder een even groot getal Regenten als het voorgaande. Zo wel Mannen als Vrouwen worden hier in onderhouden.

A. Rademaker fecit

Geruïneerde DOMS-KERK tot Utrecht

1674

A. Rademaker fecit

WITTEVROUWE-KERK tot Utrecht

1661

orden. -- Am...
sche Hals, in
illen wij (leze
n Land - Kromme
elke Coadjutor
ingelchreeven, de
veeur, onder de
omsten der Oude
len der goetere
onder den Land
eld worden. In
abesimete adu
de. Zij drupp
hals, een groot
llen rand ge
en anderen, e
ren gebord
: Bovenkleed,
g. Het Ge
dienst een
moemde be

tot Provent

- en Laur
: bij den Ba
KKER, door
gestigt. Ha
nen en Vro
indertig Reg
iet Barthol
derchap van
te voeren,
gebouwd wa
en - Kerk, en
voorgaand
derhorden

Het dorp, het Kruit
 de de kerkbouw, s
 gemeent, hier buiten d
 Dorre roover, Kru
 me de figer zijn, en
 he, voortaanlijk of
 rond te lat voor Ut
 gtauen worden. Be
 dat in onderhouden
 de vijf Kapiteelen, e
 Behoude de va ge
 de volgende Liefde
 Het Coorhuut »
 Poort, van de V
 wind, weid de Br
 vordie. Thes sin
 manneeren, en aar
 hier huuser kon hou
 nes en Vrouwen gev
 Ven meer aanzien
 gmaide, in het Mor
 de Weerd-Poort, in
 va waer, in den J
 rtra oerlan, en
 rouw. Ouder het of
 meenen, oeffenen
 Huis, in t welk geen
 geene.

Het Bergen-Weesh
 Condit, bij Weerburg,
 gelyk in heroude Reg
 van de Keiz, hevens d
 de Westindien tot e
 piana de onrijpenden
 aanzienlijk, behoude, t
 ruine Zaken in Kamer
 huis, in de Elizabeth
 RALCE, Lammik en J

Het derde, het *Kruis-Gasthuis* gemeenlijk, doch ook wel het *St. Sebastiaans-*, *St. Adriaans* en *Juliaans-Gasthuis* genaamd, staat buiten de Stad, aan de Steenstraat na de *Bile*. *DIDERIK RUSCHE*, Kanunnik van *St. Jans-Kerke*, zou daar van de stigter zijn, en, meent men, hetzelfde gebouwd hebben, voornaamelijk om arme elendigen te herbergen, die bij avond te laat voor *Utrecht* kwamen, om te kunnen binnen gelaaten worden. Een twintigtal arme oude Vrouwen wordt daar in onderhouden, onder opzigt van twaalf Regenten uit de vijf Kapittelen, en zeventien uit andere standen.

Behalven de nu gemelde, heeft men nog, om en in *Utrecht*, de volgende Liefdaadige Gestigten.

Het *Gasthuis van St. Antoni*, staande buiten de Weerd-Poort, aan de Vegt. Het ontleent zijnen naam van het bewind, welk de Broederschap van *St. ANTONI* 'er eertijds overvoerde. Thans staat dit bewind aan Hoofdofficier en Burgemeesteren, en aan acht Regenten. Proveniers kunnen ook hier hunnen kost koopen; terwijl 'er, voor 't overige, Mannen en Vrouwen gevoed en verzorgd worden.

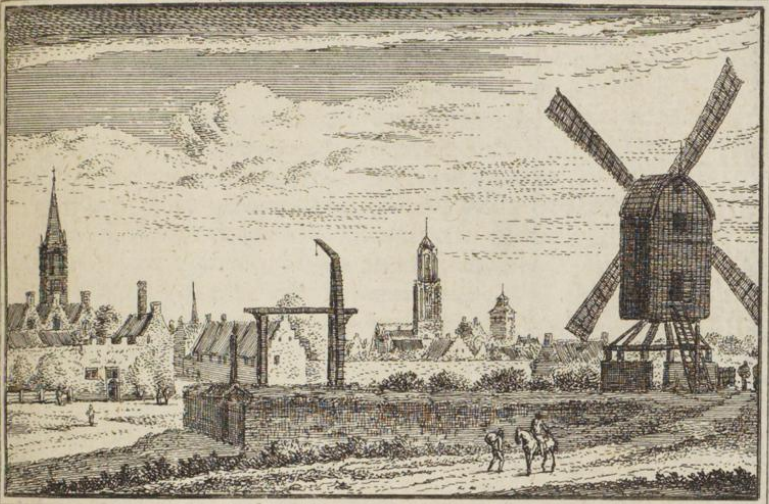
Van meer aanzien, doch kleiner van bestek dan het nu gemelde, is het *Martini-Gasthuis*, staande inegelijks buiten de Weerd-Poort, in de bemuurde Waard. De stigters daar van waren, in den Jaare 1454, *KORSTYN*, huisvrouw van *PETER GHEELEN*, en *JAN DE WOLF* en *MECHTELD* zijne huisvrouw. Onder het opperbewind van Hoofdofficier en Burgemeesteren, oeffenen twaalf Regenten het bestuur over dit Huis, in 't welk geene andere dan oude Mannen worden opgenomen.

Het *Burgen-Weeshuis*, waar toe eertijds het *Elizabets-Gasthuis*, bij *Vreeburg*, diende, is, zedert het Jaar 1581, overgebracht in het aloude Reguliers-Klooster, op den Springweg, waar van de Kerk, nevens den Toren, nog in weezen is, en voor de Weeskinderen tot eene Katechizeerkamer en eene begraafplaats der overlijdenden verstrekt. Het gebouw is ruim en aanzienlijk, hebbende, behalven een groot Binnenplein, veele ruime Zaaen en Kamers. De stigter van het eerste Weeshuis, in *St. Elizabets-Gasthuis*, was *EVERHARD ZOUDEBALCH*, Kanunnik en Theaurier ter Dom van *Utrecht*, en

Heer van *Urk en Emmeloord*. Volgens den wil van deezem, moest het bestuur waargenomen worden door den Domdeken, den Schepen- of Eersten Burgemeester van *Utrecht*, en den oudsten en naasten zijner erfgenaamen, zo wel vrouwelijken als mannelijken. Nog heden wordt deeze begeerte agtervolgd; met toevoeging, evenwel, van zevenëndertig Regenten. Als eene bijzonderheid, dit Weeshuis betreffende, kunnen wij niet nalaten, hier aan te teekenen, dat de inkomsten van dit Gestigt aanzienlijk vermeerderd wierden, in den Jaare 1660, door de naalaatschap van den Heere en Meester *JORIS VAN NYVELD*, die hetzelfde tot zijnen erfgenaam hadt aangesteld, met het gunstig beding voor de Weeskinderen, „ dat uit de inkomsten zijner naa te latene goederen, „ aan alle Weeskinderen, zo Kneegtjes als Meisjes, wanneer „ zij, met goedvinden der Huismeesteren, uit het Weeshuis „ zouden gaan, om eerlijke luiden te dienen, jaarlijks tien „ guldens zouden worden geschonken, tot dat zij zich, met „ gelijk goedvinden, in 't huwelijk begeeven zouden, wanneer zij, ieder, vijftig guldens ontvangen zouden; en nog „ eens vijftig guldens, als zij twee jaaren in 't huwelijk „ godvreezend en ijverig hadden doorgebracht, en nog te „ *Utrecht* woonden.”

Het *Gasthuis van St. Job*, dus genaamd, om dat het geschikt was tot geneezing van Melaatsheid of Lazarije, en andere besmettelijke ziekten, staat in de Voorstad, buiten de Katharijne-Poort. Zo wel als van eenige reeds vermelde, zijn Hoofdofficier en Burgemeesteren Superintendenten of Opperregenten van dit Huis, die daarenboven twintig Regenten onder zich hebben. Behalven de Oude Mannen, welke hier onderhouden worden, kunnen 'er ook Proveniers hunnen kost koopen. In de Regentenzaal hangt, onder andere Schilderijen, de afbeelding van zekeren *JAN KUIPER*, bijgenaamd *PRACTISEER*; op den dertienden April des Jaars 1749, was hij, in den ouderdom van ruim honderd en elf jaaren, in dit Huis overleeden.

Het *Pesthuis*, naar deszelfs stigteresse, *AGNES VAN LEEUWENBERG*, ook het *Leeuwenbergs-Gasthuis* genaamd, staande aan de Stadewallen, ten Zuiden van de Malie-Poort, is een
ruim

A Rademaker fecit.

T GERECHT aan't Paardevelt te Utrecht

1663

A Rademaker fecit.

St GEERTE te Utrecht

1663

an deeren,
 en Domb
 Utrecht,
 wel voo
 ze begeer
 ndering Re
 betreffende,
 dat de fi
 wierden, in
 n Heere en
 n erigatua
 Weestkinds
 goederen,
 s, waant
 r Weesth
 aarlijks tie
 zich, mo
 den, wa
 en; en ag
 t huwelij
 en nog a

dat het ge
 tje, en as
 buien d
 vermale,
 ndenen d
 itig Rep
 en, weh
 ers houe
 dere Sch
 bijgeen
 1749, wa
 ren, in d

VAN
 id, d
 it, in d
 p

van ptoew, waar toe nog
 waren Twintig Regenten vo
 wael abouwen metelijck zij
 van hae gene Per. of soot
 der *Spitaal-Carthus*, vo
 de in de maatschap v
 van de, Deken van St.
 te gen van twaalf Oude d
 water, dat in de Justice
 vanden-Boom. Nog he
 de in opperbewind over
 ppen.

de *Stads Ambogtsbinder*
 de gelopen te *Utrecht*, die
 de *Regiere Kanunniken*
 de *St.*, bij de *St.* Nil
 recht het in zijne regent
 rationne kinderen, die i
 dermeerde Kerk gedoopt
 teper, althans gene rw
 weide in dit *Huis* onva
 Hun kinderen besteed do
 hait, door de Nederduits
 de *Amoresiers-Kamer*
 in twee zijp. 't *Wak*
 den in dit *Huis* zeer
 d'handeld behoort. At
 hait zij, gedurende l
 der *Reformeerde Kerk*
 vanden van hetzelfde,
St., door de *Vroedich*
 Huis van twaalf R
 gen in den aanzienlike
 althou verhoelen ruine
 meer dan veertig voegen
 troecht. De *Kamer* vt
Reparatien, allen
Reparatien van

ruim gebouw, waar toe nog zeventien vrije wooningen behooren. Twintig Regenten voeren 't bewind over dit Huis, welks inkomsten merkelyk zijn toegenomen, zints men hier ter Stede geene Pest- of soortgelijke ziekten heeft vernomen.

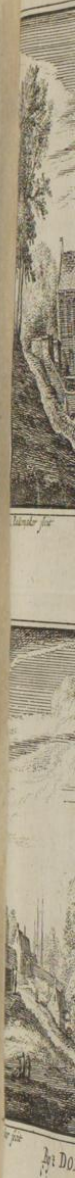
Het *Apostel-Casthuis*, voor ruim tweehonderd jaaren gefigt, uit de naalaatschap van den Heere 'en Meester JAKOB UTEN ENG, Deken van *St. Pieter*, en dus genaamd naar het getal van twaalf Oude Mannen, die daar in onderhouden worden, staat in de Juffrouwenstraat, digt bij de Witte-Vrouwen-Poort. Nog heden voert de Deken van *St. Pieter* het opperbewind over dit Huis, te gader met acht Regenten.

Het *Stads Ambagtskinderhuis*, in zijne foort een der grootste gefigten te *Utrecht*, dienende weleer tot een Klooster van Reguliere Kanunnikesfen van *St. Agnet*, staat aan den Stadswal, bij de *St. Nikolaas-Kerk*. In den Jaare 1675 wierdt het in zijne tegenwoordige gedaante herbonwd. Alle ouderlooze kinderen, die in de Stad gebooren, en in de Gereformeerde Kerk gedoopt zijn, mids derzelver Ouders geene burgers, althans geene twintig jaaren burgers geweest zijn, worden in dit Huis ontvangen. Daarenboven worden in dit Huis kinderen besteed door Regenten van het Burger-Weeshuis, door de Nederduitsehe en Fransehe Diakonien, en door de Aalmoezeniers-Kamer, ook de zulken, wier Ouders nog in leeven zijn. 't Welk de reden is, dat het getal der kinderen in dit Huis zeer aanzienlijk is, en meestal meer dan driehonderd beloopt. Aan kinderen, in dit Huis opgevoed, indien zij, geduurende hunne inwooning aldaar, Ledemaaten der Gereformeerde Kerke zijn geworden, wordt, bij hun verlaaten van hetzelfde, op hun verzoek, het Burgerregt der Stad, door de Vroedschap gefchonken. Het bestuur van dit Huis staat aan twaalf Regenten, zes uit de Vroedschap, en zes uit den aanzienlijken Burgerstand. Voorts ontmoet men aldaar verscheiden ruime Vertrekken: één, onder andere, van meer dan tachtig voeten in de lengte, en vierëndertig in de breedte. De Kamer van Regenten pronkt met twee fraaie Regentstukken, allen leevensgroot; het eene door den Kunstschilder JOHAN VAN DER MEER, die zelve Regent uit de

Vroedschap was, reeds in de voorgaande Eeuw; het ander door den beroemden Kunstschilder JOAN MAURITS QUINKHARD, omtrent het midden der tegenwoordige Eeuwe, geschilderd.

Nevens het nu vermelde, staat het *Fundatiehuis der Vrouwe van Renswoude*, naar deszelfs stifteresse dus genaamd. Te weeten, Vrouwe MARIA DUYST VAN VOORHOUT, Weduwe wijlen den Welëdelen Heere FREDRIK ADRIAAN, BARON VAN RHEDE, *Heere van Renswoude*, in de maand April des Jaars 1754 overleeden, hadt tot haare eenige en algemeene erfgenaamen, ieder voor een derde, aangesteld, het Ambagtskinderhuis te *Uteecht*, en de Weeshuizen te *Delft* en in 's *Graavenhage*; bedraagende ieder derde deel zuiver ruim vijfmaal honderdduizend guldens. Volgens den wil der overleedene moesten de inkomsten deezer aanzienlijke erfenisse aangeleid worden, om eenige der bekwaamste Jongens, in het Ambagtskinderhuis, mids niet jonger zijnde dan vijftien jaaren, in de Wiskunde, Teeken-, Schilder-, Beeldhouwkunde, het Dijkwerk, of eenige andere der Vrije Kunsten te doen onderwijzen. Ook zouden deeze Weeskinderen op eene onderscheidene wijze moeten gekleed worden. Het Gebouw, zedert uit de inkomsten der geërfde hoofdsomme gestigt, maakt eene zeer aanzienlijke vertooning, en mag onder de fraaie heden-daagsche gebouwen, met regt, genoemd worden. Volgens bepaaing der Vroedschap, moeten onder de Vrije Kunsten, op welke de Jongens zich mogen toeleggen, begreepen worden de Schilder- en Beeldhouwkunst, het Steenhouwen, Scheepstimmeren, Molenmaaken, de Burgerlijke en Krijgsbouwkunde, de Zeevaartkunde, de Heelkunde, en eindelijk het maaken van allerlei Werktuigen en Horologien. De kleedij der Jongens is een rok, kamizeol en broek van blaauw laken, en zwarte kouzen; de Rok van boven met een zwart fluweelen of trijpen kraagje, met rood Saaij gevoerd, en met witte metaalen knoopen.

Op de lijst der van de nu vermelde Gestigten mogen wij ook aanschrijven het *Tuchthuis*, zijnde weleer geweest een gedeelte van het St. Nikolaas-Klooster, doch reeds voor aweehonderd jaaren tot het tegenwoordig oogmerk ingerigt.

A. Rademaker fecit

St AGNITE te Utrecht

1670

A. Rademaker fecit

Byt DOLHUIS te Utrecht

1661

; het ander
 QUINERARD,
 eschilder.
 is der Vro-
 us gemeld,
 r, Weduwe
 BARON VAN
 ril des Jaer
 neene erge-
 Ambagstia-
 n in 's Gra-
 utim vijftal
 overleede-
 te zangeld
 er Ambaga-
 areu, in d
 , het Dije
 m onderw
 onderfch
 uw, zed
 maekr een
 antia hede
 t. Volge
 e Kamie
 eepen w
 enhouwe
 en Krijg
 m cindeh
 De tie
 zn blau
 een zw
 roerd, e
 rogeen v
 weest an
 edt van
 ngerijp.

De Leuzen
Brogijne-Voort
uitdijing van alle
der Gereformeerde
Voort heeft in
betreking het 98
perlewind van H
Regenten wordt
jaare 1369, doe
nauw ten Dom
den Sigier, de
't welk nu eene
Van de menig
de Kloosters en
vdt de Kerker
spreken, mer
bijkondere perle
Van die art zi
ke Deelen van St
inhouden van be
schijnt. De Dele
Jan, nevens den
deeter inhouden.
Jambert wijngaert
Gooen Testament
29 schooneurende
30 gers van Utra
31 St. Jakobs-Ker
32 dog en geluw
33 moeten alle Z
34 St. Jochi-Kerk
35 met zonne kind
36 ravers woord &
37 schikking beide de
38 de regimine Wacht
39 mde deure mer d
40 Jan van Voorts
41 Overzicht inges

De *Aalmoezeners-Kamer*, zijnde een overblijfsel van het Bregittiaer-Nonnen-Klooster, doet, van haare inkomsteu, uitdeeling aan alle Protestantische inwoners, die geene leden der Gereformeerde Kerke zijn.

Voorts heeft men te *Utrecht* een *Dolhuis*, waar van de benaaming het gebruik aanwijst, en 't welk, onder het opperbewind van Hoofdofficier en Burgemeesteren, door twaalf Regenten wordt bestuurd; en het *Margareten-Hof*, in den Jaare 1367, door Heer GYSBRECHT VAN WALENBORCH, Kanunnik ten Dom, gestigt, waar van, volgens de begeerte van den Stigter, de Tweede-Burgemeester altoos Regent is, en 't welk tot eene wooning voor behoeftige Vrouwen dient.

Van de menigvuldige, deels verdweenene, deels verbouwde Kloosters en andere Godsdienstige Gestigten, van welke, vóór de Kerkhervorming, *Utrecht* als kriede, zullen wij niet spreken, maar alleen van eenige liefdaadige stigtingen van bijzondere personen, nog met een woord verslag doen.

Van dien aart zijn *Thomas van Nijkerkens Stigting*, welke Deken van *St. Jan* was, en in den Jaare 1556, zekere inkomsten ten behoeve van oude arme gebrekkelijke luiden sehikte. De Dekens van den *Dom*, van *St. Pieter* en *St. Jan*, nevens den Eersten Burgemeester, hebben het bestuur dezer inkomsten. — *Buchels Stigting*, dus genaamd naar Jonkheer HUIBERT EDWERDSZON VAN BUCHEL. Bij een beslooten Testament, van den Jaare 1579 hadt deeze „ tot zijne „ altoosduurende Erfgenaamen aangesteld, honderd arme burgers van *Utrecht*, zo veel mogelijk uit het Kerspel van „ *St. Jakobs-Kerk*, zijnde geene bedelaars, eerlijk van ge- „ drag en gehuwd, hebbende meer dan één kind. Deeze „ moesten alle Zondagen, 's morgens ten acht ure, in de „ *St. Jakobi-Kerk*; zeven stuivers ontvangen, en vervolgens, „ met hunne kinderen, in die, of in eene andere Kerk, het „ zuivere woord Gods hooren prediken.” Bij eene nadere schikking breidde de menschlievende stigter de proven uit tot de nagelaatene Weduwen, wier mannen getrokken hadden, mids dezelve met de opvoeding van meer dan één kind belast waren. Voorts zou de keuze der honderd bevoorreeelde *Utrechtsche* burgers staan aan de twee Burgemeesteren, aan
twaalf

twaaft Schepenen, en aan den Pastoor der St. Jakobs-Kerke, die ieder zes, en aan de twee Fabrtekmeesters der Kerke, die ieder vijf perfoonen benoemen zoude. Deeze fchikking houdt nog heden ftand, met uitzondering, dat de plaats van den Pastoor der St. Jakobs-Kerke, die 'er niet meer is, door den Predikant van de Wijk dier Kerke wordt vervuld. Een Rentmeester der nagelaatene goederen doet, ten zijnen huize, maandelijks uitdeeling, aan elken Provenier telkens twee guldens vijftien ftuivers. Hij geniet voor zijne moeite eene wedde van driehonderd guldens.

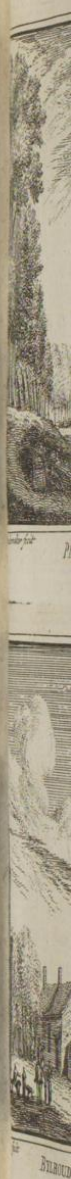
Beijers-Kameren, dus genoemd naar ALEID JANSDOGTER DE BRUIN, huisvrouw van ABRIAAN BEYER, zijnde een Hofje, door de ftigteresfe beftemd voor, eerst twaaft, naderhand en nog tegenwoordig veertien bejaarde, 't zij gehuwde of ongehuwde, bewooners; behalven vrije wooning, ontvangt elk van deeze, jaarlijks, een Mudde roode Tarwe, twintig ponden Boter, twintig ponden Kaas en tien zakken Turf.

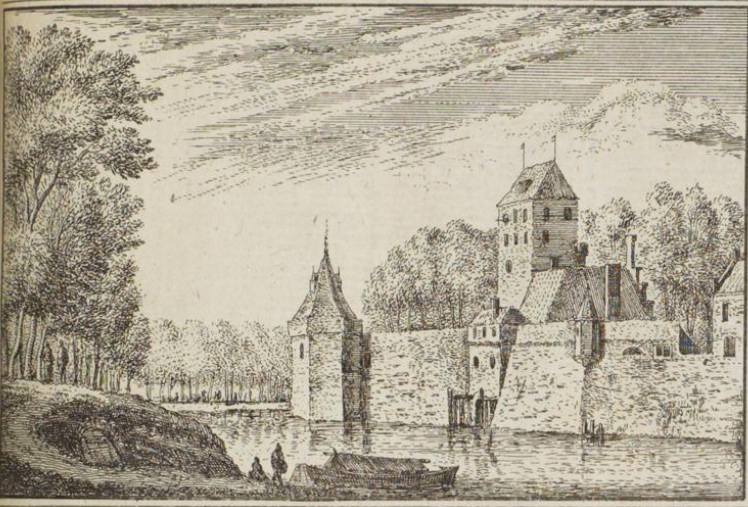
Soorgelijk eene ftigting draagt den naam van *Negenëntwintig Kameren*, naar het getal der onderscheidene wooningen. Zij zijn haaren oorfprong verfchuldigd aan DIRK VAN ZULEN, Kanunnik van *St. Pieter*.

De jongfte van alle deeze ftigtingen, en de laafte, die wij zullen melden, zijn de *Beijers-Kameren*, dus genaamd naar den Heer JOHAN BEYER, Oud-Burgemeester van *Utrecht*, in den Jaare 1748 overleeden. Zij ftaan buiten de Witte-Vrouwen-Poort, en onder het beftuur van de Nederduitfche Gereformeerde Diakonie. Vrije inwooning is het eenig voordeel der bewooneren.

Thans gaan wij over tot eene befchrijving van de voornaamfte *Waereldlijke Gebouwen*.

Op de lijst van deeze noemen wij, in de eerfte plaats, de *Stadten-Kamer*, zijnde de Vergaderplaats der Heeren Staaten van het Gewest en van andere hooge Kollegien. Het gebouw, zijnde weleer geweest het Minderbroeders-Klooster, ftaat in den Zuidwesthoek van den St. Jans Kerkhof. Aan de zijde van deezen Hof pronkt het met eene fraaie Hardfteenen poort. Van binnen ontmoet men eene menigte ruime Verrekken, zo tot Vergaderplaatzen van de onderscheidene hoo-

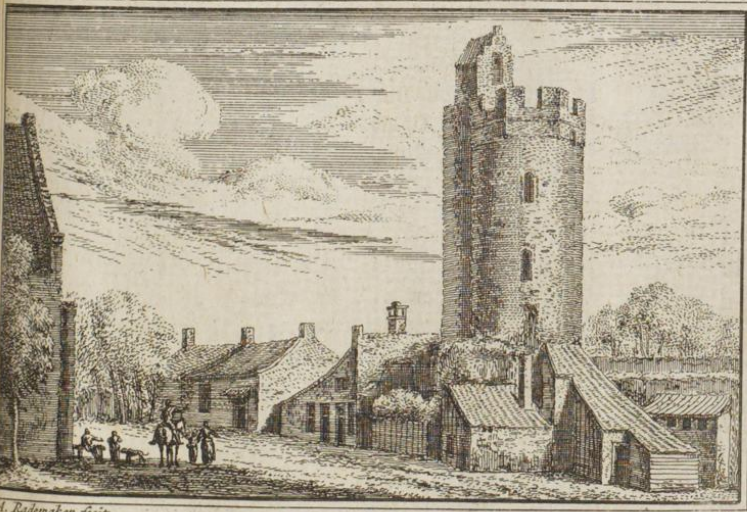

A. Rademaker fecit

PLOMPE-TOREN tot Utrecht

1672

A. Rademaker fecit

BYLHOUDERS-TOREN tot Utrecht

1660

Obs-Kerte,
 der Kerte,
 ze schikking
 e plaats van
 t meer is,
 rdt vervuld
 ten zijnen
 hier tekenen
 zijne moete

HANSDOGT
 een Hofje,
 nderhand n
 de of oop
 nvangt de
 wintig poe
 iri.
 gen. Entw
 voodinge
 N ZULLEN

e, die wi
 raand zur
 iracht, is
 itte. Vro
 itische Ge
 voodie

de voo

laans, de
 n Stans
 Het ge
 Cloos
 of. In
 dibeens
 ne Ver
 ne dor

ge Kottele, als v
en Minnen.

Het *Hof Prinses*
vermaate *Abtijde* v
gewijde Gellige toe
krum gemaakt, o
het Kapittel van Oud
best. Het gebouw
zijn op de Nieuwe
den leetken loont
aan het gebouw;
Verreken best.
Onder de gelield
i bovensinde de
den Stadhouder,

De *Manr*, *frat*
en *St. Jansbrug*, i
vrouwen, en droeg
gebouw best een
Provincie verford

arrondissement
Het *Stadhuus* i
Groot, aan den P
twee bijzondere i
woningen of Kd
en *LOSTENANG*,
en *Lijstberg* g
eersparige of re
en prachtige geb
Verreken, ten t
van een arrondissement

agere wij den van
De *Stads Waag*
siede, eenrijde een
boek van de Oude
gedekte van in G
van verhoeden Gil
Gild, walt te ee
best, tot de trane

ge Kollegiën, als van derzelve onderscheidene Amptenaaren en Ministers.

Het *Hof Provinciaal*, zijnde een gedeelte der van ouds vermaarde Abdij van *St. Paulus*, terwijl de rest van het gewijde Gestigt tot andere oogmerken en gebruiken is bekwaam gemaakt, onder andere tot eene Vergaderplaatze van het Kapittel van Oud Munster; het staat ten Zuiden van de Domkerk. Het gebouw heeft drie ingangen; de twee voornaamste zijn op de Nieuwe Graft en in de Korte Nieuwstraat. Door den lasten koopt men, onmiddelijk, over een ruim plein, aan het gebouw; waarin men insgelijks verscheiden ruime Vertrekken heeft, onder welke vooral de Raadkamer uitmunt. Onder de gestoelten der gewoone Heeren Raaden, staat, aan 't bovenende der Zaale een pragtig vergulden gestoelte voor den Stadhoud, wanneer deeze de Vergadering bijwoont.

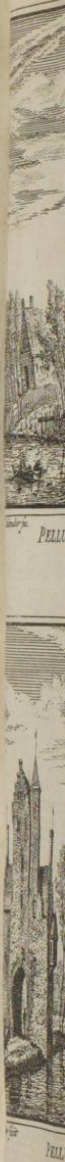
De *Munt*, staande op de Oude Graft, tuschen den Veen en *St. Jansbrug*, was eertijds een Klooster van adellijke Jonkvrouwen, en droeg den naam van het *Cecilia-Klooster*. Het gebouw heeft een zeer fraaien ingang, met het Wapen der Provincie versierd; de Muntmeester heeft 'er eene ruime en aanzienlijke wooning.

Het *Stadshuis* staat in 't midden der Stad, op de Oude Graft, aan den Plaatsbrugge. Het is een bijeenvoegzel van twee bijzondere Huizen, zijnde van ouds geweest versterkte wooningen of Kasteelen, naar de aanzienlijke Geslagten *DE HAAZE* en *LIGTENBERG*, door welke zij gestigt wierden, *Haazenberg* en *Ligtenberg* genaamd. Van hier dat de Voorgevel geene eenpaarige of regelmaatige gedaante heeft. Het zuidelijkste en pragtigste gedeelte heette *Haazenberg*. Alle de noodige Vertrekken, ten behoeve der verrigtingen in een Stadshuis van eene aanzienlijke Stad, zijn hier voorhanden. Noodloos agten wij daar van eene afzonderlijke opnoeming.

De Stads *Waag*, insgelijks, gelijk veele andere, hier ter Stede, eertijds een versterkt Huis of Kasteel, staat op den hoek van de Oude Graft en Ganzemarkt. In het bovenste gedeelte van dit Gebouw ontmoet men de Vergaderplaatzen van verscheiden Gilden, onder andere die van het Chirurgijns-Gild, welk 'er eene keurlijke verzameling van Werktuigen heeft, tot de kunst behoorende.

De

De *Akademie*, of het gebouw van het Hoogeschool, staat in het Pand der Domkerke, ten Zuiden tegen de Kerk, in het groot Kapiteelhuis. Reeds in den Jaare 1570, en dus meer dan honderd jaaren voor de stigting van het Leidsche Hoogeschool, was men te *Utrecht* op zulk eene stigting bedagt. Door verscheiden tegenkantingen en zwaaigheden bleef het werk steeken, ruim honderdenvijftig jaaren, tot dat men, in den Jaare 1632 of 1633, te raade wierdt, een *Doortuchtig School*, op kosten der Stad, op te rigten, alzo men de toestemming van het Lid der Geëlligeerde en van dat der Ridderchap niet kon verwerven. De eerste Hoogleeraars waren GISEBERTUS VOETIUS, in de Godgeleerdheid; ANTONIUS MATTHEUS, in de Regtsgeleerdheid; ANTONIUS ÆMILIUS, in de Historien; JUSTUS LYRÆUS, in de Taalen en Welspreekendheid, en HENRICUS REGNERIUS, in de Wijsbegeerte. De plechtige inwijding geschiedde op den zeventienden Junij des Jaars 1634, met eene Redevoering van ieder der genoemde Hoogleeraaren, voorafgegaan van eene deftige aanspraak van de Heere JOHAN VAN DER NYFOORT, Sekretaris der Stad. Van wegen den toelooop der Studenten, wierdt de Vroedschap der Stad, kort na de oprigting van het Doorluchtig School, te raade, bij 's Lands Staaten Oktroy te verzoeken, om hetzelve tot eene Universiteit, Akademie of Hoogeschool te verheffen. Naa dat dit verzoek was ingewilligd, geschiedde de plechtige inwijding op den zeventwintigsten Maart des Jaars 1636, in het bijzijn van Prinsse JOAN MAURITS VAN NASSAU, twee Zoonen des verdreevene Konings van *Boheme*, den Paltsgraave aan den Rhijn, en verscheiden andere doorluchtige en aanzienlijke personaadjen. Twee Redevoeringen wierden op dien dag uitgesproken, beiden, om den grooten toelooop, in de Domkerk: de eene door den Sekretaris der Stad; de andere door den Hoogleeraar ANTONIUS ÆMILIUS. Des Zondags te vooren hadt de Hoogleeraar VOETIUS eene Leerrede gedaan, op de gelegenheid slaande, en tot zijnen text verkoozen het verhaal, aangeteekend door LUKAS, Hoofdft. II: 46. *En het geschiedde naa drie dagen, dat zij hem (JESUS) in den Tempel vonden, zittende in het midden der Leeraaren, hen hoorende, en hen ondervraagende.* Op den dag der Inwijdinge hadt

A. Rademaker fecit.

PELLUS-POORT by Utrecht aan de Voorstadt

1620

A. Rademaker fecit.

PELLUS-POORT by Utrecht

1622

school, staat
 : Kerk, in
 : 10, en dat
 et Leidische
 stiging be-
 heden bleef
 ot dat men,
 n Doorlach-
 lzo men de
 dat der Rijk-
 waren op
 matrasen,
 e Historien;
 id, en mo-
 ge inwijding
 1634, met
 gteeren;
 leere pook
 en den ud-
 d, hiet nu
 bij v. Land
 ene Univer-
 Naar dat d
 iwijding p
 het bijg
 en des v
 : aan d
 enlijke p
 dag in
 Dombat
 e door de
 voeren dat
 p de p
 er veel
 e g. d. b. k
 en Tron
 en haren
 Inwijding
 heb

bet de Wetenden
een prangje met
swee personen, na
lijke personen, de
den na het Hof Pe
de gebete Stad ve
vooren, aan het I
Regen en in de
Magnifika. Juru
we Hoogfchool,
ten beblom. Van
grooen Zilveren
fchaaken. Vêlr
de Vrije Kunften
en daar voor, ing
begiftigt. Van het
het Meer des Jaars
nie fpreken. Een
vinden in het Eerft
170 enz.

Tot het Akademie
hoorzaken, eenen fra
houren de volgende
einde der Nieuwe C
een aann van in- en
welkt tot het onder
finne woning voor d
zien. De *Anatomic*
Lange Nieuwizen; e
beestien voorraad v
mete van een Scheidk
de Tempel houwens,
beeren aann wille v
verreken beemd. H
vooren in de kappe,
zigtig de Dier een de
Van het Observatori
nis op den twintien S

hadt de Wethouderschap der Stad, in het Agnieten-Klooster, een pragtigen maaltijd doen vervaardigen, voor honderdēntwee perfoonen, tot welken, onder andere, de gemelde Vorstelijke perfoonen, de Geëligeerden, de Ridderfchap en de Raaden van het Hof Provinciaal genodigd waren. 's Avonds was de geheele Stad verlicht. BERNARDUS SCHOTANUS, 's jaars te vooren, aan het Doorluchtig School, tot Hoogleeraar in de Regten en in de Wiskunde beroepen, was de eerste *Rektor Magnificus*. JUSTUS KRIEKS was de eerste, die, aan het nieuwe Hoogefchool, den trap van het Meesterschap in de Regten beklom. Van Stads wegen wierdt hij deswegen met een grooten Zilveren Beker en met het Burgerregt der Stad befchonken. Vóór hem was MARTINUS SCHOOK tot Meester in de Vrije Kunften en Leeraar in de Wijsbegeerte bevorderd, en daar voor, insgelijks van Stads wegen, met een stuk gelds begiftigd. Van het plechtig Jubelfeest, op den zesēntwintigsten Maart des Jaars 1736 staatelijk gevierd, zullen wij hier niet spreken. Een uitvoerig verhaal daar van kan de Lezer vinden in het Eerste Deel deezes *Woordenboeks*, bladzijde 180 enz.

Tot het Akademie gebouw, waarin men, behalven de Geheerzaalen, eenen fraaien *Senaat- of Raadkamer* vindt, behooren de volgende stigtingen. De *Akademietain*, aan het einde der Nieuwe Graft, bij het St. Servaas Hek, nevens een aantal van in- en uitlandsche gewasfen, van den noodigen toefstel tot het onderhoud van dezelve, als mede van eene fraaie woning voor den Hoogleeraar in de Kruidkunde voorzien. De *Anatomic*, of Ontleedplaats, aan het einde der Lange Nieuwstraat; een fraai hedendaagsch gebouw, van een keurlijken voorraad van ontleedkundige toebereidzelen, als mede van een Scheidkundig Stookhuis voorzien. De vermaarde *Tempel Salomons*, door en onder opzigt van den Hoogleeraar DAVID MILL vervaardigd, wordt in een der bovenvertrekken bewaard. Het is een gevaarte van omtrent veertig voeten in de lengte, en vijfēntwintig voeten in de breedte; zijnde de El op een duim gerekend.

Van het *Observatorium*, of de Starrekundige Schouwplaats, als op den alouden Smeetoren geplaatst, hebben wij reeds elders

elders gewag gemaakt. De *Bibliotheek* is een deftig gebouw, weleer het Koor der St. Jans Kerk, gelijk wij insgelijks reeds hebben aangemerkt. Het getal en de hoedanigheid der boeken is zeer aanzienlijk. Uit het Karthuizer Klooster, weleer aan de Vegt gelegen, zijn de boeken herwaarts overgebracht. Verscheiden voornaame boekerijen van geleerde mannen, zijn, bij erfenis, deezer Boekerije ten deel gevallen. Men vindt 'er ook Handschriften, en onder dezelve eenigen, die zeer fraai zijn geschreeven. Men weet, dat het *Utrechtsch* Hoogeschool, niet gelijk elders, van Landwege, maar uit Stads Kasse bekostigd wordt, en dus eene Siedelijke Akademie is. Van de inrigtingen van dit Hoogeschool zullen wij niet verder spreken, alzo zij met die der overige Nederlandische Akademien genoegzaam over een koomen. Alleen merken wij aan, dat volgens Besluit der Vroedschap van *Utrecht*, van den zevenden December des Jaars 1685, allen, die hier met de Kap, zo als men 't noemt, openlijk gepromoveerd worden, het Burgerchap der Stad, met alle de Voorregten daar aan verknogt, op hun verzoek, om niet ontvangen, benevens de vrijheid van wagen en togten; welke vrijheid ook verleend wordt aan allen, die, naa het houden van openbaare Disputatien, gepromoveerd worden. Wij voegen hier nog nevens, dat, van tijd tot tijd, aan het *Utrechtsche* Hoogeschool, meer of min aanzienlijke geldsommen, bij Uitersten Wille, zijn besproken, ter voortzettinge der Studien van de zulken, die daar toe eenigen onderstand behoeven.

Met het Hoogeschool staat in naauw verband het *Latijnsche*, of het *Hieronimus-School*, dus genaamd naar het Klooster van St. HIERONYMUS, 't welk daar toe is gereed gemaakt. Het gebouw staat op de Nieuwe Craft; de Rector heeft daar in tevens zijne woning.

Behalven de nu gemelde Openbaare Gebouwen, ontmoet men te *Utrecht*, meer dan in eenige Nederlandische Stad, een groot aantal oude Gestigten, die nog de duidelijke kenmerken draagen, hoe zij weleer door aanzienlijke mannen bewoond wierden, en tot Huizen van versterkinge of Kasteelen dienden. Hier toe behooren het *Bisshops Hof*, de *Pauzenhuizen*, *Fredenburch*, *Blankenburg*, *Groenewoude*, en nog eenige andere; de meeste zijn in burgerwooningen veranderd.

Het

Het ge
ingelien
kade, de
manis Lant
Utrecht b
Volgens b
December
acht Vroed
bij de vog
Fortuin, b
ken en H
Koloniel d
de Vroed
leden ben
Kopstein,
den Korte
ingelijks a
Stad; waar
Men een b
ringe van U
voorgvalle
gepromovee
Burgemeester
Valens het
1711, in de
den Jure 1747,
veroorde, wie
voortijnde be
beven ongeleed
geen alenijk in
tijliche verandert
schieds een H
geen in de oed
De Burgemeester
van Edele-
van Tordie-
Stadhouer wisten
meesteren in Staat
XXX. 200.

Het groot aantal *Geleerde Mannen*, welke *Utrecht* heeft uitgeleverd, zullen wij hier niet opnoemen; alleenlijk aanmerkende, dat de vermaarde PAUS ADRIANUS DE VI, voormaals Leernieester van Keizer KAREL DEN V, een geboort Utrechtich burger was.

Volgens besluit der Vroedschap van den eenëntwintigsten December des Jaars 1702, is de *Utrechtsche Burgerij* in acht Vaandelen *Schutters* verdeeld, naar de acht Kwartieren, bij de volgende naamen bekend: *Turkije, Paapenvaandel, Fortuin, Bloedkuil, Zwarte-Knechten, Oranjeblam, Pekstokken* en *Handvoetboog*. De tweede Burgemeester is altoos Kolonel der Schutterije, en de acht Hoofdmannen worden uit de Vroedschappen gekoozen, waar toe altoos de acht jongste leden benoemd worden. Voorts heeft ieder Kompagnien één Kapitein, één Luitenant, één Vaandrig, vier Sergeanten en één Scriba. Behalven de gewapende Schutterij, houdt 'er insgelijks eenig Krijgsvolk van den Staat bezetting in de Stad; waar van, egter, het getal niet vast bepaald is.

Met een berigt, wegens de aloude gesteldheid der *Regeringe van Utrecht*, waar omtrent meermaalen verandering is voorgevallen, zullen wij ons hier niet bezig houden. De tegenwoordige Regeering der Stad bestaat uit Hoofdofficier, Burgemeesteren, Schepenen en Vroedschap.

Volgens het Regeerings-Reglement van Koning WILLEM DEN III, in den Jaare 1674 ingevoerd, en vervolgens, in den Jaare 1747, bij de verheffing van Prinsse WILLEM DEN IV vernieuwd, wordt de *Hoofdofficier* of *Schout*, zonder eenige voorafgaande benoeming, door den Stadhouder voor zijn leeven aangesteld. Hij is geen lid der Vroedschap, en verschijnt alleenlijk in denzelve op den dag der gewoonlijke jaarlijksche veranderinge der Regeeringe, of wanneer 'er tusschentijds eene Regentsplaats openvalt, om de nieuwe Regenten in den eed te neemen.

De *Burgemeesters* zijn twee in getal. De eene draagt den naam van *Eerste- of Schepen-Burgemeester*, de andere dien van *Tweede- of Raad-Burgemeester*. Zij worden, door den Stadhouder verkoozen, uit een dubbel getal, door Burgemeesteren en Raaden gemaakt; de Burgemeester, die slegt

één jaar gediend heeft, wordt altoos op deeze Nominatie gebragt, en meestal verkoozen. Hun bewind duurt twee jaaren, en, gemeenlijk, even lang hun stil zitten: althans mogen ze niet, dan naa verloop van dezelve, van nieuws verkoozen worden. Zij moeten gebooren burgers zijn, of althans tien jaaren het burgerregt gehad hebben.

Wijders heeft men te *Utrecht* twaalf *Schepenen*; de Stadhouder verkiest dezelve uit eene Nominatie van vierëntwintig perfoonen, door Burgemeesters, Schepenen en Raaden maakt. Met opzigt tot het burgerfchap, geldt omtrent de Schepenen de zelfde vereischte als van de Burgemeesteren.

De *Vroedschap* bestaat uit veertig Perfoonen, *Raaden* genaamd. De Stadhouder oeffent de magt, om hen jaarlijks in den dienst te doen volharderen, of geheel, of ten deele te veranderen, naar welgevallen; als mede, om bij het overlijden van éénen of meer Raaden, de opengevallene plaats of plaatsen aan te vullen: alles zonder eenige voorafgaande benoeming. Wij merken hier aan dat de dienende Schepenen tevens altijd Raaden zijn.

Behalven de Kollegien van de Wet, heeft men te *Utrecht* nog eenige andere, aan welken een bijzonder bewind of bestuur is toevertrouwd. Men heeft 'er alzo een Kollegie van Gekommitteerden ter Wees- of Momber-Kamer; een ander van Gekommitteerden ter bestiering van Stads Finantien; een derde, welk het bewind heeft over de Posterijen; en eindelijk een Kollegie van Kommisfarisfen tot den ontvangst van de gemeene Middelen, binnen de Stad geheven wordende.

Behalven de vier Voorsteden van *Utrecht*, over welke de Stad gedeeltlijk bewind voert, bezit zij nog de Hooge Heerlijkheid van *Vreeswijk* of *de Vaart*, en de Ambagtsheerlijkheid van *Hoog en Laag- of Oostraven* en *Westraven*.

W
 't
 die
 ver
 oon
 land
 dien
 met,
 meent
 Rijn
 te
 Tuis
 broom
 haer
 een
 wel
 de
 elde
 Cor
 der
 reem
 wij
 vare
 trouw
 en
 en

W.

WAAL, (*De*) eene bekende Rivier in de Nederlanden, in 't Latijn *Vahalis* genaamd, is een tak of arm van den Rhijn, die bij 's *Graavenweert* of *Schenkenschan*s zich in twee armen verdeelt: waar van de eene, Noordwaarts stroomende, den ouden naam behoudt, doch de andere, Westwaarts afdwaa-lende, dien van *Waal* aanneemt. Zodanig was de aloude af-scheiding deezer Riviere van haare hoofdbron: Doch, zedert men, omtrent den aanvang der tegenwoordige Eeuwē, eene doorgraaving heeft gemaakt bij het Dorp *Pannerden*, ge-meenlijk het *Pandersche Gat* genaamd, om daar door den Rhijn van dies te overvloediger water te voorzien, geschiedt de gemelde scheiding twee uren gaans meer benedenwaarts. Thans afzonderlijk, met eenen snellen vaart, voortloopende; froomt *de Waal* na *Nijmegen*, voorts na *Thiel*, en vervolgt haaren loop langs de *Bommelerwaard*; alwaar zij zich, voor een korten tijd, met de *Maaze* vereenigt, doch zich straks wederom van dezelve afscheidende, nevens de straks genoem-de Rivier, het kleine Eiland van *Bommel* formeert, aan welke einde *de Waal*, tuschen het Kasteel *Loevestein* en de Stad *Gorichen* wederom in de *Maaze* valt, om vervolgens te ga-der haaren naam te verliezen, en dien van *Mervede* aan te neemen. Omtrent de hoedanigheid deezer Riviere hebben wij alleenlijk aan te merken, dat zij, langs heenen, tuschen vaste oevers, met eene altoos snel afsloopenden vaart, voort-stroomt, en overal eenen vasten kleibodem heeft; als mede, dat haare oevers, alomme met grienten van *Waterwilligen*, en met hooge rietakkers bezet zijn.

Nominatie
urt twee
: althans
n nieuw
zijn, of

de Stad-
bestuur
zaden ge-
munt de
stieren.

zaden ge-
eetijks in
de te ver-
overlijden
s of plan-
de haren-
en wien

Utrecht
id of be-
legie van
een ander
tiev; en
en eene-
ange van
einde
welke
ge in
beest

W

WAAL, (*De*) een Meirtje, in het *Land van Voorn*, agter het Dorp *Rokanje*. Van de zonderlinge eigenschap van het water van dit Meirtje, hebben wij, op het Artikel van gemelde Dorp, uitvoerig verslag gedaan. Zie Deel XXIV. bl. 327 enz. van dit *Woordenboek*.

WAAL, een Dorp op het Eiland *Texel*, Oost-Noord-Oost van het Hoofddorp, of de Stede *Burg*, gelegen. Het getal der Huizen is niet groot, om en bij de veertig. De Kerk der Hervormden is een oud gestigt. De Doopsgezinden hebben 'er insgelijks eene Godsdienstige vergaderplaats. De ligging deezes Dorps, na genoeg midden in het Eiland, is niet onvermaaklijk.

WAAL, (TUL EN 'T) eene Heerlijkheid in het Overkwartier van *Utrecht*; strekkende, van *Honswijk* af, omtrent een half uur gaans nederwaarts langs de *Lek*. Zij is tweehonderd en zeventig Morgens en vierhonderd Roeden groot, en bevatte, in den Jaare 1748, vijftig Huizen. In deezee Heerlijkheid legt, behalven de buurt *Tulle*, het Dorp

WAAL, ('T) omtrent een vierendeel uur gaans ten Oosten van *Vreeswijk*, tegen den *Lekdijk*, in een zeer aangenaamen en vrugbaaren oord. Bekoorlijk is het uitzigt, welk men, van den gemelden Dijk over de Rivier, op de Stad *Vianen* en het *Land van Hagestein* heeft. Tegenover 't *Waal* legt, in de *Lek*, een Eilandtje, waar op een Steenoven staat. Voorts is, gelijk het geheele Dorp, zo ook de Kerk klein en van weinig aanzien. De Gemeente der Hervormden heeft den Leeraar van die van *Honswijk* gemeen.

WAAL, (FRANK DE) waardig om bij de naakoomelingschap herdagt te worden, als zijnde geweest een der zes aanzienlijke Amsterdamsche Burgers, die het invoeren der openbaare Preeke, volgens de begrippen der Hervormden, 't eerst hebben bevorderd. Zijne helpers waren REINIER KANT, KORNELIS of MARTEN JANSZON KOSTER, ALBERT HEYES, WILLEM FLORISZON

ZOON en LAURENS JAKOBSZOOM REAAL. Doch, gelijk wij elders reeds verhaald hebben, kwam hem deeze kloekhartigheid op den hoogen prijs te staan, dat hij zijne Vaderstad moest verlaten, en buitenlands eene veilige wijkplaats zoeken.

Zie J. WAGENAAR, *Beschrijving van Amsterdam.*

WAAL, (JAN DE) een aanzienlijk Burger en Koopman te Amsterdam, was de stifter van het van ouds vermaarde *Clarissen-Klooster* in de gemelde Stad. Bij Brieven van den zesden October des Jaars 1494, te *Mechelen* geteekend, hadt hij daar toe de toestemming bekoomen van den Roomsch-Koning MAXIMILIAAN en den Aardshertog PHILIPS, als mede, in het volgende jaar, de bevestiging van Paus ALEXANDER DEN VI. Men weet, hoe het gewijde Gestigt, zedert, tot het tegenwoordige Mannen-Rasphuis en tot het Latijnsche School vertimmerd is.

Zie COMMELIN, *Beschrijving van Amsterdam.*

WAAL, (JAN DE) Burgemeester van *Haarlem*, was een der zes Staatsleden, die, in den Jaare 1650, op last van Prins WILLEM DEN II, in verzekering genomen, en voorts na *Loevestein* gevoerd wierden. Men weet, hoe de Heer DE WAAL, even als zijne lotgenooten, binnen kort geslaakt, en, na 's Prinzen overlijden, in zijne ampten en waardigheden hersteld wierdt.

WAALENBURG, een aanzienlijke Polder, op het Eiland *Texel*, dus genaamd naar de twee Dorpen *Burg* en *Waal*, in welker nabuurschap dezelve gelegen is. De eerste bedding daar van wierdt ondernomen, volgens Oktrooi van den vierden Augustus des Jaars 1488, door Keizer MAXIMILIAAN

gegeeven. Door eene zwaare overflooming van den Jaare 1532 wierdt de Polder onder water gezet, en bleef alzo liggen tot in den Jaare 1612, wanneer dezelve, volgens Oktrooi van 's Lands Staaten, van nieuws wierdt droog gemaakt. De kosten daar van bedroegen honderddertigduizend guldens. Volgens meeting, in den Jaare 1620, door den Landmeeter JAN PIETERSZON DOUW gedaan, wierdt de Polder groot bevonden zevenhonderd drieëndertig Morgens en driehonderd zevenënnegentig Roeden, Rhijlandfche maat. Het Bestier van *Waaenburg* staat aan eenen Dijkgraave en twee Heemraaden, wien een Sekretaris en een Penningmeester zijn toegevoegd.

WAALENBURG, een oud adelijk Huis of Kasteel in het Overkwartier van *Utrecht*, in de nabuurschap van het Dorp *Nederlangbroek*. Het is een der oudste gestigten in dien oord, als zijnde reeds omtrent het midden der Dertiende Eeuwe bekend geweest. De gedaante des gestigts kan dit insgelijks duidelijk uitwijzen; het bestaat uit een vierkanten Toren, die vrij hoog uitsteekt boven het Huis, 't welk uit verscheiden Trapgevels bestaat, en rondom in eenen Vijver is gelegen.

WAALWYK, een aanzienlijk en welvaarend Vlek, in de Meierij van 's *Hertogenbosch*, omtrent vier uren gaans, ten Westen van de Stad van dien naam, in de, zo genaamde, *Langestraat*, gelegen. Het Land hier omstrecks is zo vruchtbaar, dat 'er bijkans geen voet gronds kan aangewezen worden, die tot den Koornceelt of tot Weiland niet geschikt is. De reden hier van meent men te zijn, de Overflooming, welke hier dikmaals, vooral in de wintertijd, voorvalt, en, naa den afloop van het Zeeewater, een heilzaam slibber agterlaat. Het getal der Huizen vinden wij op ongeveer tweehonderdzeventig begroot. Zij staan in eene dubbele rij, door welke een steenen Straat loopt, ter wederzijden met hoog opgaande Linde- en Ypeboomen beplant. De Kerk, die aan het Westeinde staat, is een ruim en luchtig Kruisgebouw, uit welks midden de Toren zijnen Kruin verheft; zijnde voorts versierd met een fraai Orgel. Te *Waalwijk* wordt
vrij

rij dits
drees
Colleen
aan-Lou
gemeen
beraad
Waalwijk
verrij, wel
verrijving
enigen r
allelei lig
te zien, te
aanzienlijk
neeringloos
een groote
daz gaane
reemen. Do
staafte Ra
der zij, end
door het ver
gevoelend
de van den Ved

Waal, (E
Zijner, i
groot, wel
Ten die v
beraad, in
dies, en m

vrij sterke handel in Graanen, Mout en andere goederen gedreeven. De Admiraliteit te *Rotterdam* houdt 'er eenen Colporteur en Contrarolleur. Van ouds was hier een Nonnen-Klooster, *Nazaret* genaamd. Het gebouw is nog eenigermaate in weezen, doch wordt van bijzondere eigenaars bewoond.

Waalwijk is, onder andere, zeer vermaard, door het verblijf, welk een groot aantal Remonstranten, naa hunne verdrijving uit de Nederlanden, in den Jaare 1619, aldaar eenigen tijd gehouden hebben. De ongemeene toevloed van allerlei slag van menschen, bekenden en onbekenden, om hen te zien, te spreken en te vertroosten, veroorzaakte een aanmerkelijk vertier in het Dorp, en grooten welvaart bij de neeringdoende inwooners. Dit gaf den gebannen Remonstranten groote gunst bij den Heer van *Waalwijk*, die hen aldaar gaarne gehouden, en een vast verblijf zou hebben doen neemen. Doch de overlast, welken zij telkens leeden van Staatfche Ruiters, maakte hun het verblijf zo onaangenaam, dat zij, ondanks den wensch van gemelden Heere, gesterkt door het verlof van den Bifchop van 's *Hertogenbosch*, zich genoodzaakt vonden, dit verblijf te verlaaten, en zich verder van den Vaderlandfchen grond te verwijderen.

Zie G. BRANDT, *Historie der Reformatie*.

WAARD, (*Huis te*) weleer een oud adelijk Gebouw, in *Rhijnland*, in de nabuurfchap van *Leiderdorp*, op een stuk gronds, welk nog heden den naam van *de Waard* voert. Ten tijde van het beleg van *Leiden*, door Hertog JAN VAN BEYEREN, in den Jaare 1420, wierdt het Slot in brand gestoken, en zedert tot den grond toe vernield.

Zie S. VAN LEEUWEN, *Bat. Illustr.*

WAARDEN, eene Heerlijkheid en Dorp, op het Zeeuwfche Eiland *Zuidbeveland*. De Heerlijkheid, in het Zuidoostlijk gedeelte van het Eiland gelegen, en die, voor een klein gedeelte, van de Wester Schelde wordt bespoeld, vinden wij op negentienhonderd en dertien Gemeten en vijfennegentig en eene halve Roede vrij fchotbaar Land begroot. In het Dorp, 't weik flegts een half kwartier uurs van de Wester Schelde ligt, en aan dezelve een klein Haventje heeft, telt men tuffchen de zestig en zeventig Huizen. De Hervormde Gemeente heeft 'er eenen eigen Predikant. De Kerk, in welke hij den openbaaren dienst verrigt, is tamelijk ruim en luchtig, en pronkt met een vrij hoogen Toren.

WAARDENBURG, ook wel *Hiern* genaamd, een klein Dorpje, gelijk ook eene Heerlijkheid van dien naam, eertijds van een groot en aanzienlijk Adelijk Slot of Kasteel voorzien, beide in de *Tielerwaard*, aan of omtrent den Waaldijk gelegen.

WAARDER, eene Heerlijkheid en Dorp, in *Zuidholland*, onder het Baljuwſchap van *Woerden*. De uitgetrektheid, volgens de opgave in de Verpondingslijſten, vinden wij op twaalfhonderd zesenzeventig Morgens, vijf honderd tweeëndertig Roeden Lands, en het getal der Huizen, volgens de jongſte opneeming, op vierenzeventig begroot. De Dorpelingen worden door hunnen eigen Leeraar bediend, in eene Kerk, die een vierkanten Toren met een achtkantigen Spits heeft. — Men ontmoet, in deeze Heerlijkheid, het *Hof te Waarder*, tegenwoordig van weinig aanzien, doch, naar men gist, eertijds een eigendom en woonplaats van Ridders van *Malta*, die hier een Kommandeurschap plagten te bezitten.

Zie VAN DER HOUVE, *Handveſt Kronijk*;
8, VAN LEEUWEN, *Bat. Illuſtr.*

WAARD-

54

A Rademaker fecit

't HUIS WAERDENBURG

1612

euwiche
doostijk
lein ge-
den wij
ntig en
: Dorp,
Schelde
men tus-
me Ge-
in welke
en lucb

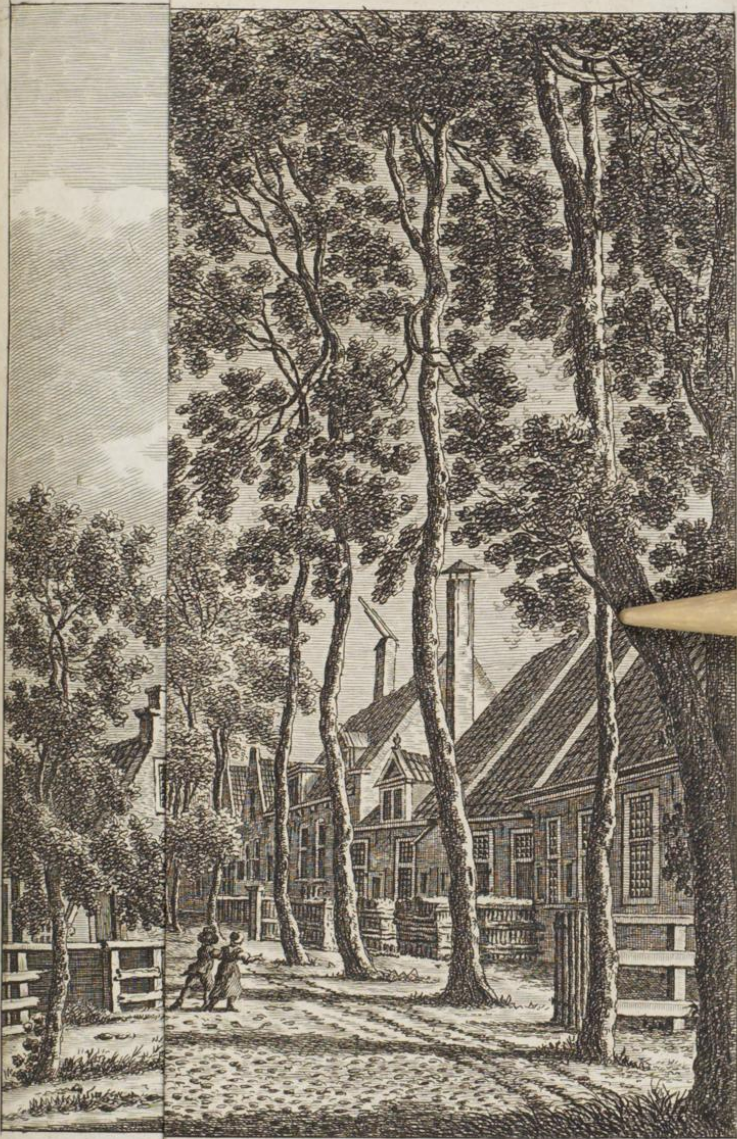
ein Dorp-
ertijds ver-
voorzer,
kattijk ge-

Wolland,
trekheid,
en wij op
el rwen-
volgen de
De Dups-
, in een
rijen bit
eer d'ij-
och, met
in Kildis
en te is

Kwijn-
gk.

Ward-

ER.

Zeeuwiche
uidoostlijk
n klein ge-
vinden wil

d, het Hof
, doch, nu
ts van Ridders
plagen te be

West Koning
Zijn

Waar

'T DORP WAARDEN .

uwicht
oostijk
ein ge-
ten wil

17
18
19
20
21
22
23
24

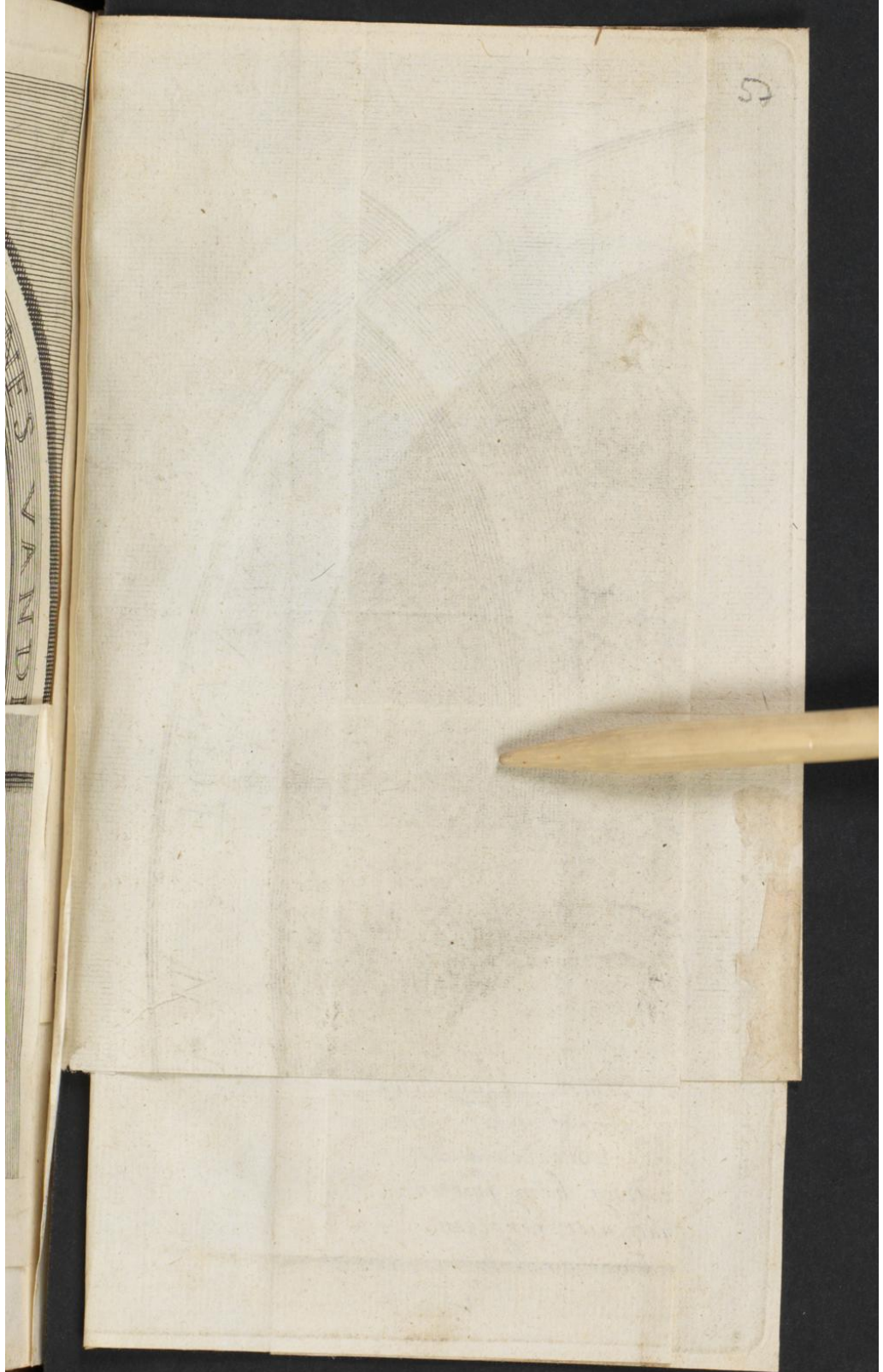

FOR VIGILANTIAE IANNE'S VANDI

O Kerck: waekemist,
En Zion leedetwist;
Soo 't Midden Jten.
God sal in verteren.

G. V. excudit.

5

J. Mannichusen Sculp.

Dees Print verbeeld dien man, die vel van Vier en Geest
 In Gods beneveld Huys een Fackel is geweest;
 Die Christus uit de Schrift, daar elck hem liet verduwtren.
 Met Straalen van Gods Geest kon aan 't gemoed op luyftrien:
 O Kerck! wat lyd' j' al Schaa, nu ghy dien Preeker mist.
 En Zion leyd gekreucht door noodloos Broeder-twist:
 Soo 't Middelburgh vergeet wat laster-tong hem smeten,
 God sal in zyn gericht hun schendaat niet vergeten.

C. Broune del.

PLANTISSIMA

huysen sculp.

Dees D
In Gō
Die Ch
Met Str
O Ke
En Zy
Soo t
God sa

G. Bonstius sculpsit.

WAARDHUIZEN, eene Heerlijkheid in het *Land van Altena*, met *Emmikhoven* en *Gaaswijk* vereenigd, in zo verre zij met dezelve ééne Regtbank gemeen heeft. *Waardhuizen*, hoewel minder bewoond dan de twee andere Heerlijkheden, is, egter, grooter in omreik; zij bevat ruim zeshonderddertig Morgens Lands. Het Dorp van dien naam heeft geene eigen Kerk; de Opgezeetenen gaan in het nabuurig *Uitwijk* hunnen Openbaaren Godsdienst waarneemen.

WAAXENS, in rang het veertiende of laatste Dorp der *Friesche Grietenije Westdongeradeel*, in het Kwartier van *Oostergo*. Het Dorp, 't welk aan den Rijkweg tusschen de Stad *Dokkum* en het Dorp *Holwert* legt, is zeer klein, als bevatte flegts negen Stemdraagende Saatten. De Heer KOENDEERS, weleer Generaal onder de Ruitery in dienst van den Staat, plagt hier zijn Zomerverblijf te houden.

WAAYEN, (JOHANNES VAN DER) Predikant onder de *Herformen* te *Middelburg*, in *Zeeland*, een groot voortander van de *Wijsbegeerte* van den vermaarden *CARTESIUS*, en van den beroemden Godgeleerde *JOHANNES COCCEJUS*. Elders hebben wij verhaald, hoe veel 'er, in gemelde Stad, te doen viel over het beroep van den Predikant *WILHEM MOMMA*, en hoe dezelve, tegen het genoegen van den Stadhouder *WILLEM DEN III*, aldaar gebragt was. *VAN DER WAAYEN*, welken de naam naaging, het beroep inzonderheid te hebben doorgedreeven, viel daar door in 's Stadhouders ongenade; met dat gevolg, dat hij van zijnen dienst verlaaten, en hem de Stad ontzegd wierdt. Hij begaf zich na *Amsterdam*, zijne geboortestad; doch vertoefde 'er niet lang. De roem van Geleerdheid, die van hem was uitgegaan, bewoog de *Bezorgers* van 't *Friesche Hoogeschool*, hem tot Hoogleeraar in de *Oostersche taalen* te *Franeker* te beroepen; waar nevens hem eerlang de post van het onderwijs in de Godgeleerdheid wierdt opgedraagen. Niet lang hadt *VAN DER WAAYEN* aldaar vertoefd, of hij raakte in geschil met eenen zijner amptgenooten, den Hoogleeraar *FREDERICUS SPANHEIM*. Te weeten,

op verzoek van den HENRIK COMPTON, Bisfchop van *Londen*, hadt SPANHEIM zijne gedagten op het papier gefield over het Engelsch Bisfchoppelijk Kerkbestuur, en daar over zijne goedkeuring betuigd. VAN DER WAAYEN dit gefchrift in handen gekreegen hebbende, vatte daar tegen de pen op, met oogmerk inzonderheid, om zich tegen de ondergefchiktheid der Kerkendienaaren te verklaren, en eene volkomene evengelijkheid aan te toonen onder hen allen, die het Woord Gods verkondigden. Onder zijne redekavelingen mengde VAN DER WAAYEN eenige fcherpheden; hij befchouwde SPANHEIM als iemand, die den Engelschen Bisfchop zegt te vleien, en eene heimelijke begeerte voedde, om zijn eigen hoofd, den eenen of anderen tijd, met den Bisfchoplijken mijter te doen toonen, door zich op te werpen tot hoofd der Nederlandfche Geestlijkheid. SPANHEIM bleef hem hier op niet fchuldig. Met nadruk verweerde hij zich tegen de befchuldigingen van zijnen Amptgenoot. Ten aanzien van het onderwerp des gefchils zelven zegt hij aan te toonen, dat de zaak van klein belang was; dat ieder Kerk daar omtrent volgens haar eigen goedvinden konde te werk gaan, als zijnde dit een stuk, welke met de Leere zelve niets gemeen heeft; dat het genoeg is dat de Kerken hier omtrent het met elkander eens zijn, hoewel zij niet op de zelfde wijze bestuurd worden. De pennestrijd fchijnt hier mede een einde te hebben genomen. VAN DER WAAYEN fteet de rest zijner dagen aan het Friefche Hoogefchool; de invoering en bevestiging van de Coccejaaufche leerwijze aldaar wordt aan hem voornaamelijk toegefchreeven.

Zie BENTHEM, *Holl. Kerk- en School-
ftaar.*

WADDINXVEEN, hoewel verdeeld in *Zuid- en Noord-Wad-
dinxveen*, is, egter, niet meer dan één Dorp; alleenlijk zijn de Ambagtsheerlijkheden onderscheiden. In 't verloop van tijd, is, door de aanhoudende vergraavingen, een aanmerkelijk gedeelte van dit Distrikt in eene uitgebreide water-

ter-

terplas veranderd. Het getal der Huizen vinden wij op ongeveer vierhonderd begroot. Eene streek Huizen, de *Goudkade*, of *Gouwkade* genaamd, als strekkende langs het water de *Gouwe*, is veel jonger dan het Dorp. Men heeft aldaar eenige Graauwpapiermakerijen, en een goed aantal handwerkslieden, die zich met het maaken van gereedschappen voor de huislieden geneeren. Den Opgezeetenen deezer streeke gaat de naam naa van ongemeene nijverheid en netheid. Behalven die der Hervormden, heeft men te *Waddinxveen* eene vrij aanzienlijke Gemeente van Remonstranten.

WADENOYEN, een Dorp, in de *Tielerwaard*, tusschen de Stad *Tiel* en het Dorp *Geldermalsen* gelegen, zou, meent men, van ouds, den naam van *Watica* gevoerd hebben, en reeds voor het einde der Twaalfde Eeuwe bekend geweest zijn. Het Dorp is niet groot, en ontleent zijn voornaame sieraad van een deftig Huis van den Heere der Heerlijkheid.

WAGENAAR, (JAN) uit eerlijke Ouders, te *Amsterdam*, den 31 October 1709, gebooren, gaf al vroeg blijken van eenen nijverigen leer- en leeslust, en van eene door eigen vlijt en onderzoekliefde, verre gevorderde kennisse, doorzicht, verstand en oordeel; zo egter dat hij zich zelven altoos wantrouwde, en zich nooit verhefte. Zich in 't Fransch, Engelsch, Latijn en Grieksch geoeffend hebbende, deedt hij zich als een kundig Verraaler niet slegts met zijn twintigste jaar kennen, maar oeffende zich toen ook in de *Newtoniaansche* Natuurkunde; maakte uit eenige Schriften van NIEUWENTYD, CLARKE en LOCKE uittrekzels, onderzocht hunne Stellingen, breidde die uit en helderde ze op; schrijvende toen ook eene grooté menigte van Redevoeringen; Brieven over gewigtige *Theologische* en *Metaphysische* Quaestien; Aanteekeningen, Verhandelingen en Ontwerpen, welken ten deele onder zijne Papieren gevonden, deels door hem, in zijne meenigvaldige Werken, verbezigt zijn. Van hem zijn vertaald eenige Predikaatsen van den beroemden TILLOTSON, te *Amsterdam*, bij TIRION in VI Deelen, in 1730 en 1732 uitge-

ges-

geeven. — Eene *Historie der Pausen*, bij denzelven, door hem met Aantekeningen verrijkt. — Twee vertaalingen van de Verhandelingen over de Verdraagzaamheid enz. bij denzelven in 1733. — Verscheide stukken uit het Latijn, Fransch en Engelsch, in de Filosoofische Verhandelingen, in gr. 8vo. bij denzelven uitgegeeven in 1734, en eindelijk den Filosoofische Onderwijzer van MARTYN, mede bij denzelven in 1737.

In 't Jaar 1738 begon hij, naa zich vlijtig in de Taal en Historie onzes Lands geoeffend, en de oudste Chronijken zich eigen gemaakt te hebben, de vijf eerste Deelen van den *Tegenwoordigen Staat der Nederlanden*, als ook dat Deel welk over de *Oostenrijksche, Pruisische en Fransche Nederlanden* handelt, te schrijven, en voegde daar, in 1758, op sterk aanstaan des Drukkers, het eerste Deel van den *Tegenwoordigen Staat van Utrecht* bij. Al onder 't schrijven van het eerste der gemelde Deelen, verzamelde hij de bouwstoffen tot zijne uitgewerkte *Vaderlandsche Historie*.

In 't Jaar 1740 gaf de uitgave der *Bedenkingen en Verhandelingen* over den *Kinderdoop*, door een Remonstrantsch Predikant, hem aanleiding tot het opstellen en uitgeeven van 't *Onderzoek over de Oudheid en Schriftmatigheid van den Kinderdoop*; welke vervolgens tot nog eenen Brief van hem aan zijnen Tegenfchrijver gelegenheid gaf.

Als een ijverig Medehelper van zijne ongelukkige Medemenschen, is hij zeer werkzaam geweest, in 't verzorgen van behoeften voor de noodlijdende Landlieden omtrent *Dantzig*, die door eene overstroming tot de uiterste elende en armoede gebragt waren. Van deeze Gebeurtenis en van de Uitdeeling zelve heeft hij een *Kort Verhaal* opgesteld en uitgegeeven; gelijk hij ook deedt van de Overstromingen hier te Lande in 1740 en 1741, en van 't bestier der verzamelde Penningen; om welke behoorlijk uit te doen deelen, hij zelf met zommigen na de overstroomde Landen is gereisd.

In de Jaaren 1747 en 1748 schreef hij, met inzicht om zijne Stadgenooten gemaatigd te doen denken en handelen, en zich gehoorzaam aan de Overheid en derzelver schikkingen te gedraagen, het *Koffyhuus Praatje* en den *Patriot*, waar van echter de gewenschte uitwerking niet gezien wierdt.

In

In 1749 kwamen de twee eerste Deelen zijner hooggeschatte *Vaderlandsche Historie* uit; schoon de Schrijver toen en nog lange daar naa, onbekend, en als een gering vergeeten Burger, woonen bleef. Terwijl hij hier aan bezig was, hadden eenige Jongelingen boven dien het geluk van zijn Onderwijs in den Godsdienst en zijne zeven Lesfen over 't verhandelen der H. Schrift te mogen hooren, in het Weeshuis de *Oranje Appel*, waar van hij Mede-Regent was. Deeze laatstgenoemde Lesfen heeft hij in 1752 uitgegeeven; en dezelve zijn zo zeer bij alle Gezindheden gesmaakt geworden, dat men ze zelfs, op eene der vermaardste Hoogeschoolen onzes Lands, den Studenten ter beoefening aangeprezen heeft.

De Regeerders der Stad *Amsterdam*, nu kennis aan hunnen lofwaardigen Burger en zijne verdiensten gekreegen hebbende, stelden hem, (onder toezegging van eene openvallende Stads bediening, die hem en der Stede van nut zoude kunnen zijn,) in 1756 aan tot het houden van opzigt over het Schrijven en Uitgeeven der *Nederduitsche Stads Courant*. Deezen arbeid heeft hij tot het Jaar 1760 verricht, en toen, op zijn verzoek, onslag van dien post verkreegen.

In den tijd toen *Engeland* bij onzen Staat aandrong om 6000 Man hulpbenden, en, schoon Englands verzoek door Mevrouw de Gouvernante wierdt ondersteund, de Regenten van *Amsterdam* vooral zich daar tegen verzetteden, schreef WAGENAAR eenen Brief van een *Koopman te R. aan een zijner Vrienden te A. R.*, gedagtekend twintigsten Maart 1756, en vervolgens nog drie zulke Brieven; welker eerste van die uitwerking was, dat de Republiek in dit geval verklaarde eene stipte Neutraliteit te zullen houden. — Toen de Rooverijen der Engelschen naderhand onze Scheepvaart geweldiglijk krenkten, schreef hij ook eenige Stukjes; als *Tractaat van Marine* tuschen *Groot-Brittannie* en de *Vereenigde Nederlanden* 1765. gr. 8vo. 't *Gedrag der Engelschen* omtrent deeze Republiek, in 4to. 1756. *Memorie* omtrent de gemaakte *Prijzen* enz. in fol. 1758. (dit was uit het *Fransch* vertaald;) en de *Vrije Vaart en Handel op de Westindiën* verdedigd, in fol. 1748, als ook een Brief van w. TEMPLE van het Jaar 1672 uit het *Engelsch* vertaald en met een Voorbericht uitgegeeven, in fol.

In

In 1757 gaf P. LE CLERCQ in 's Hage uit het *Karakter van den Raad-Pensionaris DE WITT*; en daar in wierdt dees eerlijke Staatsman op de hoonendste wijze gelasterd, en zijne geheugenis derwijze beklad, dat wijlen de Heer Graaf VAN WASSENAAR dit stuk een infaam en lomp Libel durfde noemen, en den Schrijver een Pasquil- en Oproermaaker, die voor zijn eerloos schrift nog schandloon eischte en kreeg. Tegen dit Lasterchrift handhaafde WAGENAAR de kenfchets van den Raadpensionaris, in *het Echt en waar Karakter van dien Staatsman*, toen bij TIRION uitgegeeven. Ook gaf hij naderhand uit zijne *Vrijmoedige Aanmerkingen en een Aanhangzel*; waar in zekere *Zedige Beproeving en de Schrijver van de zucht van J. DE WITT* wederlegd worden. Doch met deeze Luiden, die een onbuigzaam gemoed bezaten, en kwaadaartig en onbedreeven teffens waren, zich niet langer in ernst kunnende ophouden, maakte hij zich met een geestig Schimpvaers van hun af, en vervaardigde eene en andere Lofbazuin, om hunne kruinen daar mede te versieren; onder den naam van MARTEN VAN ROSSEM; waar in hunne dwaasheid en onkunde zo klaar zijn aangetoond, dat ze 't zich geschaamd hebben.

Onder dit gewoel schreef onze J. WAGENAAR het nuttig Werkje de *Vaaerlandsche Historie verkort*; en gaf het, in 't Fransch en in 't Nederduitsch, uit in 1758; en in 't volgende Jaar 1759 zagen de twee laatste Deelen van 't grootē Werk deezer Historie ook het licht; voortgezet, doch met grooten wanlust van den Schrijver, tot aan den dood van zijne Doorl. Hoogheid WILLEM DEN IV, in 1751; liever hadt hij zijn werk beslooten met de aanstelling van dien Vorst in 1747, of met de Vrede van Aken in 1748; schoon de Heer Thesaurier Generaal HOP en andere gaarne gezien zouden hebben, dat de Schrijver hetzelfde tot aan den dood van wijlen haare K. H. de *Vrouwe Gouvernante* hadt vervolgd. Dit Werk is ook in 't Hoogduitsch vertaald, en, in acht Deelen in Quarto, te *Leipzig* in 1756 en vervolgens uitgegeeven.

Tot

Tot de op-
schrijving van
van 1751 de-
eiden, onder
oederoek ve
gating des
lood Rood be-
ter, den Tij-
hem een be-
dloop des
ter Sekreta-
tot het gro-
van zijne la-
eening van
Amp, vult
Merken, in
laatste Deel o-
in 't jaar 1751
hadt hij ood
handteggij-
in een jaare
geen eene
man in elc
partiden ee
nagi den ja-
delc de Prin-
op in handt
overvoeg ee
Tandij de
wacht van a
geklomte ve
nza, ten tij-
wiltten over-
Aart in 't
re maer ee
's Altes landt
lijke landt
de waark

Tot het opstellen van zijne nette en zeer doorwrochte Beschrijving van *Amsterdam*, verkreeg hij den dertigsten Junij van 1758 de vrijheid om ter Sekretarije, Charterkamer en elders, onder verbintenis van de vereischte geheimhouding, onderzoek te doen na de Oudheden, Staat, Historie en Regeering der Stad. Ook droeg de Wethouderschap en de Oud Raad hem in 't zelfde jaar, den zesëntwintigsten October, den Tijtel op van *Historieschrijver der Stad*, waar van hem eene behoorlijke Acte wierdt gegeven. En omtrent den afloop des Jaars 1760 wierdt hij bevorderd tot *Eersten Klerker ter Sekretarije dier Stad*, welken post hij getrouwlijk en tot het grootste genoegen van allen, die hem behoefden, tot aan zijne laatste ziekte, bediend heeft. Gedurende de waarneming van dit zijn werkelijk, doch hem steeds aangenaam, Ampt, voltooide hij de aanzienlijke *Beschrijving van Amsterdam*, in zijne *Opkomst, Aanwas*, enz.; en gaf 'er 't laatste Deel of Stuk, in gr. en kl. Folio en Octavo, van uit, in 't Jaar 1768. — In de *Vaderlandsche Letteroefeningen* heeft hij ook een enkel Uittrekzel gegeven. Aan de Maatschappij der Nederl. Letterkunde te *Leiden*, van welke hij ten Jaare 1766 een Medelid geworden is, heeft hij medegedeeld eene *Toets van de Echtheid der Rijm-Kronijk*, op naam van KLAAS KOLYN uitgegeeven. In 1768 heeft hij, met goedvinden en op last der Regeering, geschreeven *het Verheugd Amsterdam*, bij gelegenheid, dat zijne Doorl. Hoogheid de Prins Erftadhouder met zijne Gemaalin en Gevolg, op het Raadhuis, toen als in een Prinfelijk Hof veranderd, ontvangen en in die Stad onthaald wierdt.

Eindelijk heeft de geachte Geschiedschrijver, die ook de waarde van andere Geleerden naar eisch wist te schatten, de gedachtenis van den eerewaardigen Advokaat HERM. NOORDKERK, dien hij van nabij gekend hadt, bij zijne Stadgenooten willen leevendig houden, door de *Schets van 't Leven, den Aart en 't Gedrag* van dien Heer, in eenige bladzijden af te maalen en uit te geeven: welk Stukje gevolgd is van 's Mans laatste Werk, te wooten de *Geschiedenis der Christelijke Kerke, in de Eerste Eeuwe, beschouwd, als bewijzende de waarheid van den Christelijken Godsdienst.*

Dix

Dit is alles wat deze schrandere en arbeidzaame Man heeft uitgegeeven, terwijl 'er nog een aanmerkelijk getal van onuitgegeevene Schriften overgebleeven is; op eenigen van welken men ons nog doet hoopen.

Het Genootschap te *Vlissingen* zondt hem in December 1772 het *Diploma* zijner Verkiezing tot Medelid van 't zelve; doch dit heeft hij met heufche dankzegging, na eenige dagen beraad, te rug gezonden; bedankende voor eene eere en last, aan welke zijne ziekte hem belette naar eisch te beantwoorden.

Hij is, naa eene sleepende ziekte van eenige Maanden, aan eene perfsing en opstopping van Water, in den ouderdom van ruim 63 Jaaren, zeer lijdzaam en gelaaten, met eene geloovige hoope op de barmhartigheid van GOD in JESUS CHRISTUS, op Maandag morgen den eersten Maart 1773, overleeden.

Hij hadt een gezond Lichaams gestel: was van meer dan middelbaare grootte, welgemaakt en bloozend van Weezen, en uit zijne oogen, waar in bedaartheit en zagtheit van ziel te leezen was, straalden schrandereheit en vernuft. Zijn leven, en dit blijkt genoeg uit zijne Schriften, was een leven van onafgebroken studie, bedrijf en bezigheden, waar in hij onvermoeid den dierbaaren tijd besteedde, van 's morgens vroeg tot 's avonds laat; studeerende te gelijk met zulk eene vlugheit en gemaklijkheid, dat hij nooit over zwakheit van hoofd klaagde, en gereedlijk van zijne Boeken af, en tot een gemeenzaam onderhoud met eenen Vriend overgaan konde. Hij was van eene aanminnige deftigheit; doch de ernst van zijnen aart ontbondt zich ook nu en dan wel eens tot onschuldige boert, onder zijne gemeenzaame Vrienden, bij gepaste gelegenheit. Hij was een groot Vriend van zijn Vaderland en Geboortestad, en een Voorstander van het bedrijf zijner weutige Overheid. Voor zijne Echtgenootte was hij een getrouw en liefhebbend Man. Voor zijne Vrienden was hij een waar Vriend, en voor allen, die hem aanzochten of behoefden, een bereidwillig hulpgenoot, doende aan anderen gaarne zo veel dienst en vermaak, als of 't voor hem zelft ware, zonder dat hij 'er zich iets op voor liet staan.

Als

Als een Beminnaar, zomtijds als een Oeffenaar, doch vooral als een waar Kenner van de Dichtkunst, heeft hij zich meermaalen doen zien. Hoe gierig ook op zijnen tijd, stondt egter zijn huis, tijd en pen ten dienste zijner Vrienden gereed; gelijk onder zijne papieren daar van overvloedige bewijzen voor handen zijn.

Zie P. HUISINGA BAKKER, *Leven van*
J. WAGENAAR.

WAGENAAR, (LUCAS JANSZOOM) een burger van *Enkhuizen*, alwaar hij gebooren wierdt, en ook gestorven is, was zeer bedreeven in de Zeevaart- en Stuurmanskunst, en mag niet te onrecht gezegd worden, de volgende Schrijvers over dit onderwerp den weg gebaad te hebben. Hij moet ontrent het midden der Zestiende Eeuwe, of, waarschijnlijk, al vroeger gebooren zijn. Veele jaaren, in verschillende Gewesten des aardbodems, de Zee beploegd hebbende, hadt hij, door aandagtige opmerking, van de gesteldheid van Havens, Kusten, Zanden, Banken, Klippen en Gronden, eene zeer uitgebreide en nauwkeurige kennis bekoomen. De vrugt zijner opmerkingen en waarneemingen deelde hij zijnen Landgenooten mede, in een Werk, welk hij *Spiegel der Zeevaart* noemde, gedrukt, te *Leiden*, op zijne eigen kosten, bij C. PLANTYN. Het was in twee Deelen onderscheiden; het Eerste Deel was aan den *Prinse van Oranje*, het ander aan de *Staaten des Lands* opgedrungen. JANUS DOUZA, Heer van *Noordwijk*, vereerde dit Werk met een Lofdicht. In den Jaare 1592 gaf WAGENAAR een ander Werk in 't licht, tot het zelfde oogmerk dienende; hij betitelde het *Threfoor der Zeevaart*. Hoe nuttig ook, te kostbaar, egter, vielen deeze Werken, dan dat de meeste Zeevaardenden zich dezelve verzorgen konden. 't Geschiedde inzonderheid op den aandrang van zijnen Vriend en Beschermmer, den beroemden Westfrieschen Sijndicus FRANÇOIS MAALSON, dat WAGENAAR de moeite nam, om den zaaklijken inhoud der twee genoemde Werken in één klein boekdeel, in Octavo, zamen te trekken, om

alzo hetzelfde voor elk en eenen iegelijk verkrijgbaar te maaken. De vermaarde WILLEM BLAAUW erkent, tot het zamensstellen van zijn Werk, *het Licht der Zeevaart* genaamd, van de ontdekkingen en waarneemingen van WAGENAAR veel dienst gehad te hebben. Twee afbeeldingen van de Stad *Enkhuizen* zijn 'er nog voorhanden, door LUCAS WAGENAAR vervaardigd, de eene in den Jaare 1577, de andere eenëntwintig jaaren later.

Zie *Beschrijving van Enkhuizen*.

WAGENINGEN, eene Stad in *Gelderland*, aan de *Veluwe*, bekleedende den derden rang onder de Steden van dat Kwartier. Indien het gevoelen van PONTANUS grond van zekerheid hadde, zou *Wageningen* al ten tijde der Romeinen, in de hoedanigheid eener Legerplaatze, bekend geweest zijn; hij meent dat het *Vada*, bij TACITUS vermeld, het tegenwoordig *Wageningen* is. Anderen, egter, spreken dit gevoelen tegen. Zeker schijnt het, intusfchen, dat de Stad, reeds in de Negende Eeuw, een aanweezen heeft gehad, onder den naam van *Wagenwegen*, en als onderhoorig aan het Dorp *Loon*, of *Loonen*. Meermaalen heeft *Wageningen* de kanswisselingen des Oorlogs ondergaan, vallende het nu in, deeze, dan wederom in andere handen. Van wegen deszelfs ligginge, als zijnde een voorburgt van de *Veluwe* en de *Betuwe*, hebben 'er de Hertogen van *Gelder*, ten allen tijde, veel werks van gemaakt. Van ouds behoorde het onder de Steden van het vermaarde Hanza-Verbond, en wierdt, als zodanig, op de Vergaderingen dier Steden, te *Lubek*, of te *Keulen* beschreeven. Eene hevige opschudding, gelijk elders in de Provincie *Gelaerland*, rees 'er, in den aanvang deezer Eeuwe, binnen *Wageningen*. Men lag 'er over hoop, over de uitsluiting van den Prinse van ORANJE uit den Raad van Staate. Op eene Kwartiersvergadering hadden, nevens de Stad *Arnhem*, die van *Wageningen* deeze uitsluiting zeer ernstig gedreeven. Onverhoeds traden deeze in 't gevoelen der Ridderfchap, die beweerde dat de zaak op eene Landfchapsvergadering moest

worden afgedaan. Nogthans dedden de Gemeenslieden van *Wageningen* de Afgevaardigden der Stad vermaanen, om te stemmen volgens hunnen last. Tot de uitsluiting van den Prinsf werd hier op bij de meerderheid beslooten.

De hand van Eenigheid was dus tusfchen de Geldersche Steden gebroken. Op een Kwartierdag, die binnen *Arnhem* wierdt gehouden, openbaarde zich 't eerst deeze afkeerigheid, over 't begeeven van zekere Ampten; waar omreep vier van de zeven Afgevaardigden van *Wageningen* van die van *Arnhem* verschilden. Een hevige morren ontstond 'er onder 't volk, klaagende dat zij hunnen pligt overtreeden hadden. De Gemeenslieden wierden verdagt gehouden bij de Regeering, dit vuur gestookt te hebben: waarom zij anzoek deedt bij de Schutterij en Gilden om dezelve te doen afzetten. In weerwil der tegenkantinge van zommigen, geschiedde dit op staanden voet.

Onder de afgezette Gemeenslieden bevondt zich GODARD VAN ISSUM; deeze, tevens Hopman over eene bende Vrijwilligers, bragt zijn volk op de been, ondanks het verbod der Regeeringe. Een ander, JAN AALDERS genaamd, verzocht hulp te *Arnhem*, en verworf dezelve. Aan het hoofd van eenige Vrijwilligers, en met vier stukken geschut, trokken twee Burgemeesters, op besluit der Wethouderschap, op *Wageningen* aan, alwaar de Schutterij thans onder de wapenen stond. Men hielt 'er de Poorten geslooten, en deedt den *Arnhemers* aanzeggen, dat ze zich voor daadelijkheden hadden te wagten; welke deeze betuigden niet in den zin te hebben, mids men de Poorten opende; waar naar men evenwel geene ooren hadt.

Die van *Arnhem*, midlerwijl, eenen Burger-Schildwagt buiten de Stad aangetroffen, en door denzelven de Regeering tot een mondgefprek hebbende doen uinodigen, tradt de voorzittende Burgemeester met drie Schepenen na buiten. Zij waren nauwlijks bijeen, of een der *Arnhemfche* Burgemeesters trok den Degen, riep met luider stemme: „Deeze, zijn het, welke wij moeten hebben; nu zijn ze in onze „magt”; en voorts hen hun Zijdgeweer hebbende doen afneemen, wierden ze na *Wageningen* te rug gevoerd.

De Poorten waren hier nog al geflooten: weshalven die van *Arnhem* voor dezelve het geschut plantten, en zich door geweld eenen weg baanden. Straks voerde men de gevangene Heeren na 't Stadhuis, en hieldt ze in strenge hegenisfe, tot diep in den nacht, wanneer ze na de Stads Poort gebragt, en aldaar, door twee Stads Boden, uit naam der afgezette Gemeenslieden, van hunne bediening en den daar op gedaanen Eed ontslagen zijnde, na *Arnhem* gevoerd wierden. Doch zij zaten hier niet lang, maar keerden wel ras, onder geleide, en nog als gevangenen, na *Wageningen*. Op verzoek der bloedverwanten en een goed getal burgers, beslooten eerlang de Staaten van *Gelderland*, dat de Wageningfche Heeren op vrije voeten gesteld en in hunne Ampten zouden hersteld worden. Ook wierden ze te raade, eenig Krijgsvolk derwaarts te zenden, om een waakend oog te houden op de rust der Stad. De Wageningfche Heeren wierden hersteld in hunne waardigheden. Het gerugt wegens het naderen van Krijgsvolk deedt de zulken, die de hand hadden gehad in het bemagtigen van de Stad, besluiten om buitens lands te wijken. De Vrij-Corpsen, of Vrijwilligers, die ginds en elders een schrik en teugel waren voor de Regeeringe, wierden, volgens Plakaat van 's Lands Staaten, overal afgeschafft en verboden. Ook wist men te bewerken, dat de Wethouders in de Steden voor hun leeven wierden aangesteld, en dat deeze de openvallende plaatzen zouden vervullen uit een dubbel getal, door de Burgerij benoemd. Van hier dat de Gemeente zich grootlijks bedroogen zag, ten aanzien van het deel, welk zij gehoopt hadt te zullen hebben in het verkiezen van haare Wethouders.

Wageningen ligt omtrent drie uren van *Arnhem*, en even zo verre van *Nijmegen*, aan de Rhijndijk. De omliggende oord is niet onvrugtbaar, vooral in het Westen der Stad, alwaar men eenen Berg heeft, die goed Koorn voortbrengt. Op deszelfs top plagt een Kerkje te staan, *Oud-Wageningen* genaamd. Zedert het einde der Vijftiende Eeuwe is het niet meer in weezen; het wierdt toen verbrand. De Stad heeft twee Poorten: de Neude-Poort en de Berg-Poort. Aan den Rhijnkant ziet men eene fraaie Haven. Voorts heeft de Stad,
die

die op ruim vierhonderd Huizen wordt begroot, van binnen geen ongevallig aanzien, door verscheiden fraaie en geregelde gebouwen. Onder deeze muniten uit de Huizen, door den Hoog Edelen Heer LUEERT ADOLF TORK, Heer van *Roosendaal* en Burgemeester van *Wageningen*, getimmerd. Ook staat op den grond van het aloude Kasteel een fraai gebouw. Het Stadhuis heeft een zeer bevallig aanzien, zijnde in den hedendaagschen sijnak getimmerd, van buiten en van binnen bekoorlijk versierd. Men heeft 'er niet meer dan ééne Kerk, ten dienste der Hervormden. Twee Predikanten neemen aldaar den dienst waar. Voorts heeft men 'er een Gasthuis, een Weeshuis, een Stads School, en eene Statie van Roomschegezinden. De Regeering van *Wageningen* bestaat uit een Kollegie van Schepenen, ook wel Burgemeesters en Raaden genoemd; bestaande uit tien perfoonen, welken een Sekretaris is toegevoegd. Het Kollegie van Gemeenslieden bestaat uit twaalf perfoonen. *Wageningen* zendt, op zijne beurt, eenen Afgevaardigde ter Generaliteit, gelijk ook in de Admiraliteits Kollegien. Deeze Afgevaardigden moeten tweehonderd Guldens, van hunne wedde, ten behoeve van Stads Kasfe, uitkeeren. Eindelijk merken wij nog aan, dat het Regtsgebied van *Wageningen* zich uitstrekt, Oostwaarts buiten de Stad, tot aan het Beekje *ter Harten*, 't welk zich in den Rhiijn ontlast, en Westwaarts tot aan *Grebendijk*, over het zo genaamde *Wageninger broek*.

WALÆUS, (ANTONIUS) of DE WAAL, gebooren te *Gend*, in den Jaare 1573, hadt tot Vader JACOB DE WAAL, die, vernids hij in de godsdienstige beginzelen der Hervormden stondt, naa dat de Stad aan den Hertoge VAN PARMa was overgegaan, zich na *Zeeland* begaf, en zich te *Middelburg* nederzette. Naa dat zijn Zoon, in het Latijnsche school dier Stad, de eerste beginzels der taalkennisse hadt geleid, werd't hij na 't Leidensche Hoogeschool gezonden, om 'er zich in de Godgeleerdheid te oeffenen. De Stad *Middelburg*, alzo die last voor den Vader alleen te zwaar viel, droeg daar toe eene gedeelte der kosten. Naa den loop zijner oeffeningen aldaar te hebben voleindigd, deedt WALÆUS, naar de gewoon-

te dier tijde, eene buitenlandsche reize, om de voornaamste Geleerden van zijnen tijd te hooren. Hij bezogt de Hoogeschoulen van *Geneve*, *Lausanne*, *Bern* en *Basel*, en op zijne pantsreize dat van *Heidelberg*. In het Vaderland te rug gekeerd zijnde, wierdt WALÆUS beroepen tot Leeraar op een Dorp niet verre van *Middelburg*. Twee jaaren bediende hij aldaar het predikamt; naa verloop van dezelve vertrok hij, in de zelfde hoedanigheid, na *Middelburg*. Drie jaaren daar naa, ontving hij aanzoek van de Regeering der Stad, naa het overlijden van *JACOBUS GRUTERUS*, om, in diens plaats, openbaare lesfen te geeven in de Wijsbegeerte en in de Griekfche taale. Hij aanvaardde dien post, mids tevens het Predikamt bedienende. In den Jaare 1617 wierdt WALÆUS, door den Stadhouder *Prins MAURITS*, na 's *Graavenhage* ontbooden, om aldaar, gedurende eenigen tijd, het predikamt waar te nemen. Niet lang was zijn verblijf aldaar; hij keerde, eerlang, na *Middelburg* te rug. In 't volgende jaar vertrok WALÆUS na *Dordrecht*, als Afgevaardigde van *Zeeland* op de Nationaale Kerkvergadering. Hier kweet hij zich met uitneemenden ijver, fcherpzinnigheid en bondigheid. In 't behandelen van getchillen en in het oplossen van zwaarigheden overtrof hij alle zijne broeders: wanneer 'er iet ongemeens moest gefield of overwoogen worden, nam men telkens WALÆUS in den arm. Van hier dat hij, bij de *Uithoemsche Godgeleerden*, en bij de *Gemagtigde van 's Lands Staaten*, zeer hoog gefchat wierdt. Van hier ook dat de overziening der *Vertaalinge van het Nieuwe Verbond*, als mede het stellen van de *Kanons van het Sijnode*, hem nevens anderen wierdt opgedraagen. Gedurende zijn verblijf te *Dordrecht*, was WALÆUS van daar na 's *Graavenhage* ontbooden, met oogmerk om den veroordeelden *Advokaat VAN OLDENBARNEVELD* in zijn niterfte te vertroosten. Nog in het zelfde jaar wierdt hij, ter gelegenheid der veranderingen, aan het Hoogefchool te *Leiden* gemaakt, aldaar tot *Hoogteeraar* beroepen. Zijn broeder, *JACOBUS WALÆUS*, thans *Predikant te Domburg*, verving zijne plaats te *Middelburg*. Bij zijne aankomst te *Leiden*, wierdt hem, door den *Akademschen Senaat*, de titel en waardigheid van *Doktor in de Godgeleerdheid* opgedraagen. Met den zelf-

zelfden roem van kunde en geleerdheid, welken hij tot nog toe hadt genooten, bekleedde WALÆUS, zedert, het Hoogleeraarampt, tot aan zijnen dood, die voorviel in den Jaare 1639, het zesenzestigsten van zijnen ouderdom.

Zie *Ant. Walæi Vita; Vita Profesfor Leidenfium.*

WALCHEREN, het grootste onder de Eilanden, welke de Provincie Zeeland uitmaaken, is bij de Latijnsche Schrijvers der Middeleeuwe onder den naam van *Walachra*, *Walachria* en *Walchra* bekend. Na den oorsprong der Nederduitsche benaaminge wordt onderscheidenlijk gegist. Vermids wij in alle de afleidingen zeer veel onzekerheids en willekeurigheds ontmoeten, zullen wij onzen Leezer, met eene opstelling van dezelve, niet lastig vallen. *Walcheren* is het Westlijkste der Zeeuwfche Eilanden, en kooft zo nabij aan Staats Vlaanderen, dat het volgens zommigen, eertijds, daar aan vast zou geweest zijn. De gedaante is een langwerpig vierkant, welks hoeken bijkans na de vier hoofdwinden gekeerd zijn. De omtrek wordt op tien Duitsche Mijlen begroot; hoewel deeze niet bestendig de zelfde is, dewijl het Eiland zo aan afspoelingen als aan vergrooting, door de opslibbering der Zee, onderhevig is.

Walcheren is een zeer vermaaklijk en vrugtbaar Eiland. De drie voornaame Steden, op hetzelfde gelegen, zijn *Middelburg*, *Vlissingen* en *Veere*. *Arnhemuiden*, hoewel insgelijks binnen eenen Wal beslooten, wordt op de lijst der Steden niet geplaatst, om dat het geene Afgevaardigden ter Staatsvergaderinge zendt. *Westkapelle* en *Domburg* zijn opene Steden. Het getal der Dorpen is zeer aanmerkelijk; men ontmoet 'er onder dezelve, die een aanzienlijk getal Huizen bevatten. Zo wel de Steden als de Dorpen zijn, in ons *Woordenboek*, onder afzonderlijke Artikelen beschreeven; en zullen wij daarom van dezelve, hier ter plaatze, geene melding maaken.

Het geheele Eiland is onderscheiden in vier deelen, *Uitwateringen* genaamd, bekend onder de volgende benamingen: *Zuidwatering*, *Westwatering*, *Oostwatering* en *Noordwatering*, gemeenlijk de *Vijf Ambagten* geheeten. Deze vier *Uitwateringen* splitzen het gantsche Eiland in vier groote, doch ongelijke deelen; welke alomme van de Zee of van de *Schelde* bespoeld wordende, tegen het geweld der aanklozende golven behoed worden, deels door *Dünen*, deels door zwaare en kostbaare *Dijken*, onder welke vooral uitmunt de *Westkappelsche Dijk*; van welke wij, onder een afzonderlijk *Artikel*, zullen spreken. Tot onderhoud der *Zeewerken* zijn de *Landen* meer of min met *belastingen* bezwaard, die, op zommige plaatsen, aanmerkelijk hoog loopen. Het bewind over de gemelde *Uitwateringen* staat aan een *Kollegie* van *Dijkgraaven* en *Gezwoorenen*; ieder *Uitwatering* heeft haar afzonderlijk *Kollegie*. Voor 't overige bestaat de algemeene *Regeering* van *Walcheren* in het *Kollegie der Heeren Staaten van Walcheren*, en in het *Kollegie der vierëntwintig Kommissarissen* of *Agterraaden*. Het eerstgenoemde *Kollegie* bestaat uit dertien leden. Van vijf derzelve, *Staaten* genaamd, wordt één benoemd door den *Prins van Oranje*, als *Eersten Edele van Zeeland*, twee uit de *Regeering van Middelburg*, en één uit ieder der *Regeeringen van Vlissingen* en *Veere*. De overige acht zijn *Gekommitteerden* der *Brede Geërfden*, die door de *Ingelanden* verkoozen worden; te weten, twee wegens *Middelburg*, uit *Vlissingen* en *Veere* ieder één, en één uit de *Landzaaten* van ieder der vier *Wateringen*. Zo wel de *Staaten* als de *Geërfden* moeten ieder ten minsten *vijftig Gemeten* *schotbaar land* bezitten, 't welk volle lasten betaalt. Niet meer dan *negen Stemmen* brengt dit *Kollegie* uit: hebbende ieder *Staat* eene geheele, en elk *Geërfde* slegts eene halve stem. In de *Abdij te Middelburg* houdt dit *Kollegie* alle *Donderdagen* zijne *vergadering*, hebbende ten zijnen dienste twee *Griffiers*, en eenen *Opperkommies*, die te gelijk *Kasfier* is, en de *penningen* ontvangt, die in de *bijzondere Wateringen* gegaard worden, door *perfoonen*, hier *Waterklerken* genaamd. Ieder *Watering* heeft een zodanig eenen *Waterklerk*. Het ander *Kollegie*, dat der vier-

entwintig Kommissarissen, ontleent zijnen naam van het getal der leden. *Middelburg* heeft in hetzelfde zes Heeren of Burgers, *Vlissingen* en *Veere* ieder drie, en even zo veel ieder Watering. Gezamenlijk verbeelden zij alle de Ingelanden van het Eiland, en verkiezen de hier boven genoemde Breede Geërfden. Buiten hunne kennis mogen geene Werken, het gemeene Land betreffende, gemaakt worden, noch eenige aanbesteedingen geschieden.

WALICH MAARTENSZOOM, eertijds Krankbezoeker, als mede Voorlezer en Voorzanger te *Leiden*, een man van jaaren, en van een eerlijken wandel, doch door het Dordrechtsche Sijnode veroordeeld, en, op deszelfs verzoek, door de Regering van *Leiden* van zijnen post verlaaten, om dat hij de gevoelens der Remonstranten was toegedaan. Wij maaken van dezen man voornaamelijk gewag, om, uit zijn wedervaaren, door een nieuw voorbeeld, den Leezer te doen opmerken, tot welke pitersten de, zo genaamde, Godsdienstijver den mensch kan vervoeren.

Naa zijne afzetting nog al te *Leiden* woonagtig zijnde, was WALICH, in de maand September des Jaars 1619, ter verrigtinge van eenige zaaken, na *Gouda* verreisd. Op Zondag, den twintigsten dier maand, nam hij te voet de wederreize aan, verzeld van eenen zijner vrienden. Tot *Hazarswoude* gevorderd zijnde, overviel hen de avond; terwijl, daarenboven, WALICH, een man zestig jaaren, van het gaan merkkelijk vermoeid was. Hierom wierden de twee vrienden te raade, om den nacht in het gemelde Dorp te vertoeven, en 's anderendaags morgens vroeg, met de Schuit, de reize na *Leiden* verder af te doen. Elk sliep in een bijzonder huis. WALICH, zich 's morgens ten drie ure door den Schuitedoer hebbende doen wekken, volgde denzelfen na zijne Schuit. Onder het gaan derwaarts ontmoette hij iemand, welken hij voor den Schuitedoerders Knecht hieldt, door de donkerheid van den nacht, doch die inderdaad de Bode van het Dorp was, PIETER DE METZELAAR geheeten. In den waan, in welken WALICH zich bevondt, gingen zij te gader tot aan het huis, alwaar zijn Reismakker vertoefde, met oogmerk om hem

vier deelen, Uite
ende bevestiging:
g en Noordwater
eten. Deze vier
in vier groote,
te Zee of van de
weld der aankom-
stinen, deels door
oorl uitmunt de
er een afzonder-
der Zeewerken
bezuwaard, die,
open. Het be-
in een Kollegie
watering heeft
staat de alge-
der Heeren
r vierentwin-
moemde Kol-
ven, Staaten
VAN ORANGE,
legering van
an Vlissingen
n der Breede
worden; te
n en Veere
er vier Wy-
noeten ieder
n, 't welk
men brengt
ele, en telt
Middelburg
ring, heb-
Dpperkom-
vangt, die
of perfoo-
heeft een
der vier-

hem te wekken. Maar, eer hij nog zulks verrigt hadt, greep hem de andere gantsch onverwagt, met de flinkerhand, terwijl hij in de rechter een uitgetoogen Houwer hieldt. *Gij schelm, gij zijt een Predikant*, roept hij uit, en brengt straks den niets kwaads vermoedenden ouden man eene zwaare woude toe in het hoofd, ter lengte van een mans vinger, en voorts drie kwetzuuren in zijne flinkerhand. Van schrik bevangen, en ter aarde vallende, bezat WALICH nog even tegenwoordigheids van geest genoeg, om luidkeels om hulp te roepen. Inmiddels begaf zich de boosdoener op de vlugt, na alvorens den gekwetsten zijnen Mantel te hebben afgenomen; doch van den Klapperman gezien en gegreepen zijnde, wierdt hij bij het geregt aangebragt, en in hegtenis genomen. WALICH opgenomen en verbonden zijnde, wierdt 's anderendaags gevoerd na *Leiden*, alwaar hij acht dagen lang zich in eenen toestand bevondt, die zijne opkomst twijfelagtig maakte. Naa verloop van dien tijd bekwam hij wel eenigzins, doch bleef nog al in een zorgelijken toestand. Ten einde nu de waare toedragt der zaak mogt blijken, in gevalle hij kwam te overlijden, deedt hij, deswegen, op verzoek van zijne Huisvrouw en Kinderen, op zijne Conscientie en Ziele zaligheid, in plaats van eenen eed, eene uitvoerige verklaring voor den Notaris EWOUT KRAEN, en de Getuigen JAN PIETERSZOO UITGEEST en MARINUS PIETERSZOO BYL. Hoewel WALICH, hier omtrent, zijner Huisvrouw ten wille was geweest, deedt hij haar, eger, heiliglijk belooven, al ware het dat hij aan zijne woude overleedt, nimmer deswegen bij de Overheid te zullen klaagen. Een Christen, verstondt hij, moest met geduld lijden: en het klaagen was een bewijs van wraakgierigheid. WALICH herstelde van zijne kwetzuure, en bekleedde nog naderhand het Leeraarampt onder de Remonstranten. De persoon, die hem gegriefd hadt, naa eenigen tijd zittens in hegtenis, wierdt, op aanloopen en voorspraak van eenige ijverraaren, wel haast op vrije voeten gesteld.

Zie G. BRANDT, *Historie der Reformatie.*

hadt, greep
 and, terwijl
 zij *schelm*,
 straks den
 are wonde
 en voorts
 bevangen,
 inwoordig-
 te roepen,
 nsa alvoo-
 sgenomen;
 de, wierdt
 n. *WALCH*
 ndaags ge-
 h in eenen
 akte. Na
 doch bleef
 de ware
 te over-
 luisvrouw
 gheid, in
 voor den
 TERZOOON
 uch, hier
 deedt hij
 aan zijne
 te zullen
 schuld lij-
 erigheid.
 nog na-
 De per-
 in heg-
 ge ijve-

Refor

71.

Het Dorp Wamel.

Was
 and, d
 piter g
 mien d
 von d H

Wara
 von Gekt
 Gelfigen
 in unmo
 pindige
 Lerau s

Wara
 in Waa
 gegen E
 ammoet
 tes. Va
 Einigeb
 puden o
 nem co
 tar, wai
 erige o

Wara
 Nictand
 de magd
 in Ador,
 den April
 gen gerig
 jama, e
 Zom, in
 del oppa
 reijig ut
 op her og
 deakt her
 De ome
 niec wib

WALIEN, eertijds een vermaard Adelijk Gestigt, in *Gelderland*, niet verre van het Dorp *Wenterswijk*, doch in latere tijden geheel vervallen. Een Geslagt, waar van nog eenige takken in den vermogenden Burgerstand aanwezig zijn, kan van dit Huis den naam ontleend hebben.

WALTA, weleer een adelijk, doch nu voor lang uitgestorven Geslagt in *Friesland*. Verscheiden Stinzen, of adelijke Gestigten van dien naam, plagt men, eertijds, in dat Gewest te ontmoeten. Eén derzelve, in de gedaante van eene aanzienlijke Boerderije, is nog voorhanden, niet verre van *Leeuwarden*.

WAMEL, een Geldersch Dorp, in het Ampt *tusfchen Maas en Waal*, aan den Waalstroom, tegenover de Stad *Tiel* gelegen. Het getal van Huizen is vrij aanmerkelijk; eenigen ontmoet men onder dezelve, die een zindelijk aanzien hebben. Van de eertijds zeer aanzienlijke Kerk, zijnde een Kruisgebouw geweest, zijn slegts het Koor en één der Kruispanden overgebleeven. De Leeraar, welke hier predikt, neemt ook den dienst waar te *Dreumel*. Van twee Kloosters, welke, eertijds, in dit Dorp plagten te staan, zijn nog eenige overblijfsels voorhanden.

WANDELAAR, (JAN) wiens naam, naast die der vermaardste Nederlandfche Kunstenaaren, bij alle Kunstkenners in vereeren- de naagedagtenis wordt bewaard, zag het eerste levenslicht te *Amsterdam*, alwaar hij ter wereld kwam op den veertien- den April des Jaars 1690. Zijne Ouders, lieden zijnde van geen gering vermogen, als houdende zijn Vader, THOMAS WANDELAAR, een grooten Theewinkel op, wilden déezen hunnen Zoon, in den zelfden of eenigen anderen tak van Koophandel opbrengen. Doch de Natuur, of liever de aangeborene neiging van den jongen WANDELAAR, hadt iet anders met hem op het oog. Eene onweerstaanbaare zucht tot de Teekenkunst deedt hem alle andere bezigheden met weezin verrigten. De oude WANDELAAR, daarom, dier ingefchapene neiginge niet willende wederstreeven, noch zijnen Zoon tot een beroep nood-

noodzaaken, waar in hij, om gemelde reden, waarschijnlijk, nooit gelukkig zoude slaagen, beval hem aan het opzigt van GUILLAM VAN DER GOUWEN, om hem in het plaatfijnen te onderwijzen. Tevens genoot hij het onderwijs in de Teekenkunst van GERARD LAIRESSE, terwijl deeze reeds blind was. Zijne ongemeene vorderingen, zo in het teekenen naar 't leeven, als in het etsen en graveeren, deeden WANDELAAR wel haast een zo beroemden naam verwerven, dat hij onderzoek ontving tot het vervaardigen van stukken, tot welke de uiterste nauwkeurigheid vereischt wordt. Eerst de Amsterdamsche Hoogleraar FREDRIK RUISEH, en vervolgens de Leidse BERNARD SIGFRID ALBINUS, stelden hem te werk tot het vervaardigen van Ontleedkundige Tafereelen. Om zo veel te nader bij de hand te zijn, toen WANDELAAR zich tot het vervaardigen der Plaatens van het alom beroemde Ontleedkundig Werk van den laatstgenoemden Hoogleraar had verbonden, vertrok hij met der woon na het Dorp *Waymond*, en van daar, naa eenigen tijd vertoevens, na de Stad *Leiden*. Tevens bragt hij hier eenige Portretten in het Koper. In 't laatst van zijnen leeftijd zaten voor hem eenige Amsterdamsche Burgemeesters; naar welke teekeningen dezelve vervolgens, door den beroemden HOUBRAKEN, in het Koper gebragt zijn. JAN WANDELAAR overleedt te *Leiden*, op den zesentwintigsten Maart des Jaars 1759, in den ouderdom van bijkans negenënzestig jaaren.

WANSWEERD, in rang het zesde Dorp van de Friesche Grietenije *Ferwerderadeel*, in het Kwartier *Oostergo*. In het Dorp, gelegen aan de *Ee*, zijnde den Trekvaart tusschen de Steden *Leeuwarden* en *Dokkum*, telt men slegts een gering getal Huizen. Niettemin brengt het in ter Grietenije negenëntwintig Stemmen uit.

WARCK, (Mr. JOHAN VAN DE) van geboorte een Zeeuw, waarschijnlijk in de Stad *Middelburg*, wierdt, om zijne veelvuldige diensten, geduurende den aanvang der Nederlandsche beroerten, den Lande tegen *Spanje* bewezen, aangesteld tot Pensionaris van de gemelde Stad, en in den Jaare 1599 be-

-doof

VOT-

vorderd tot den gewigtigen post van Raadpenfionaris van *Zeeland*. Hij was de tweede, door welken dit Ampt, zedert de verandering der Regeeringe hier te lande, wierdt waargenomen. Zijne hooge jaaren en zwakheid van lichaam noodzaakten VAN DE WARCK om ontslag van zijnen dienst te verzoeken. Hij verkreeg dien, op den twintigften November des Jaars 1614, doch overleedt kort daar naa, te weeten op den vierden Januarij des volgenden jaars.

WARDER, een Ban en Dorp in het gedeelte van Noordholland, *Waterland* geheeten, meer bepaaldelijk in de *Zeevangt*, ten Noorden van de Stad *Edam*, tegen welker Regtsgebied de Ban stoot. Deeze, volgens opgave in de Lijst der Verpondingen, bevat negenhonderd eenëndertig Morgen en drieëndertig Roeden Lands. Het getal der Huizen bedraagt nog geen honderd. Zij staan gebouwd in eene lange streek van wel zeshonderd Roeden; waar uit ligt is af te leiden, dat men ginds en elders merkelijke tuschenruimten aantrest. De Kerk is een Kruisgebouw, van merkelijke ruimte. Op het midden staat een luchtig Torentje. De meeste ingezeetenen geneeren zich met de Scheepvaart of met den Landbouw.

— WARMENHUIZEN, eene Heerlijkheid en Dorp, onder Noordholland, in *Geestmer-Ambagt*, ongeveer twee uren ten Noordoosten van de Stad *Alkmaar*. Volgens de Verpondingslijst, bevat de Heerlijkheid ruim duizend vijftienzeventig Morgen Lands. Het getal der Huizen bedroeg, bij de laatste optelling, iets boven de tweehonderd. De Kerk is een oud, doch ruim gebouw, aan het einde van eenen Toren voorzien, en van boven met een kleinen Spits pronkende. Ten tijde der Nederlandische Kerkgeschillen, in het begin der jongstvoorgaande Eeuwe, was een goed gedeelte der In- en Opgezeetenen de Remonstrantsche begrippen toegedaan; zo dat zij, met de andersgezinden, merkelijk geschil hadden over het gebruik van het Kerkgebouw. WILLEM BARDES, Zoon van den vermaarden Amsterdamschen Burgemeester van dien naam, was thans Heer van *Warmenhuizen*. Dewijl deeze zich

zich verklaarde voor de Contraremonstranten, vonden deeze daar in niet weinig steuns. Het geschil wierdt gebragt voor de Staaten des Lands, volgens welker uitspraak, van den zestienden November des Jaars 1618, de twistende Gezinheden, beurtelings, den eenen om den anderen Zondag, het gebruik der Kerke zouden hebben. De Contraremonstranten genooten de eerste predikbeurt.

Zie G. BRANDT, *Hist. der Reformatie.*

WARMOND, eene Heerlijkheid en Dorp, in Rhijsland, niet verre van *Leiden*. De Heerlijkheid vinden wij op dertienhonderd zevenënvijftig Morgens, vijf honderdzesënvijftig Roeden Lands begroot, en het getal der Huizen, volgens de jongste optelling, in 't geheel, op tweehonderdtwaalf en één Koornmolen. De onderstelling van zommigen, alsof de naam afkomstig ware van den Franschen Koning FARAMOND, die in de Vijfde Eeuw heeft geleefd, behoort zekerlijk tot de klaske van meer andere gedwongene en verre gezogte Naamsafleidingen, welke men bij zommigen, dit Dorp betreffende, aantreft. *Warmond* ligt zeer vermaaklijk, bij en aan den Rijdweg, welke van *Haarlem* na *Leiden* en 's *Graavenhage* loopt, en alzo, dagelijks, van een groot aantal rijdtuigen, druk bereeden wordt. De Huizen staan niet dicht in elkander, maar op eenigen afstand, evenwel in eene geregelde orde. Gedurende het vermaarde beleg van *Leiden*, wierdt de Kerk in brand gestoken, waar van men, zedert, het Koor alleen heeft herbouwd, in 't welk ook de Openbaare Godsdienstoeffening wordt verrigt. Men ziet ook aldaar de Grafkede der *Heeren van Warmoud*, eertijds een vermaard en zeer aanzienlijk Geslagt. Eer nog de Remonstranten te *Leiden* de vrijheid van Openbaare Godsdienstoeffeninge genooten, hadt die Gezintte te *Warmond* eene zo tatrijke Gemeente, dat dezelve door twee Leeraars wierdt bediend. Naderhand hadt men 'er slegts éénen Leeraar. Tegenwoordig is de Gemeente geheel uitge-

storf.

Warmond
Comica

fol. 78

Pharamondus off Warmondts.
 Coninck der Francken.

deze
 t voor
 n zer-
 nedeu;
 ebruik
 nooten

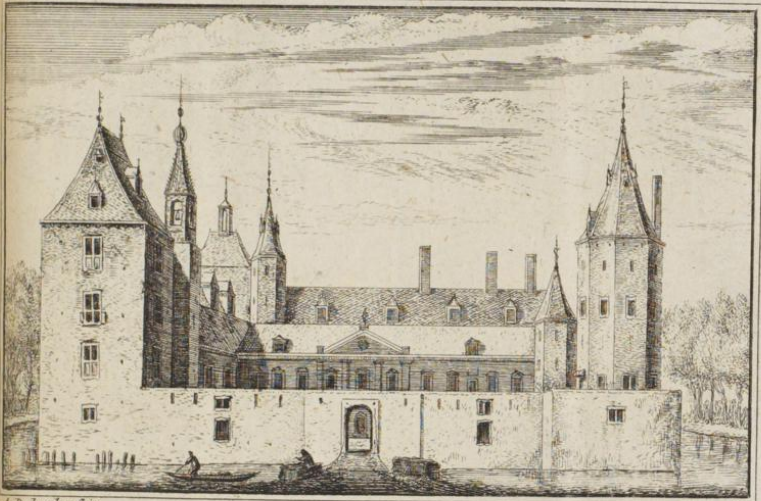
forma.

d, niet
 derien-
 ig Roe-
 jonghe
 vormo-
 afkom-
 e Vijde
 in meet
 n, wel-
 Wa-
 , welke
 n alzo;
 creeden
 nar op
 aurende
 n brand
 est het-
 cffening
 Heeren
 yk Ge-
 eid van
 Gezint
 ve door
 er Negt
 zel wige-
 hof-

Pharmakopoea des Reichthums
Conrad von Süsserlin

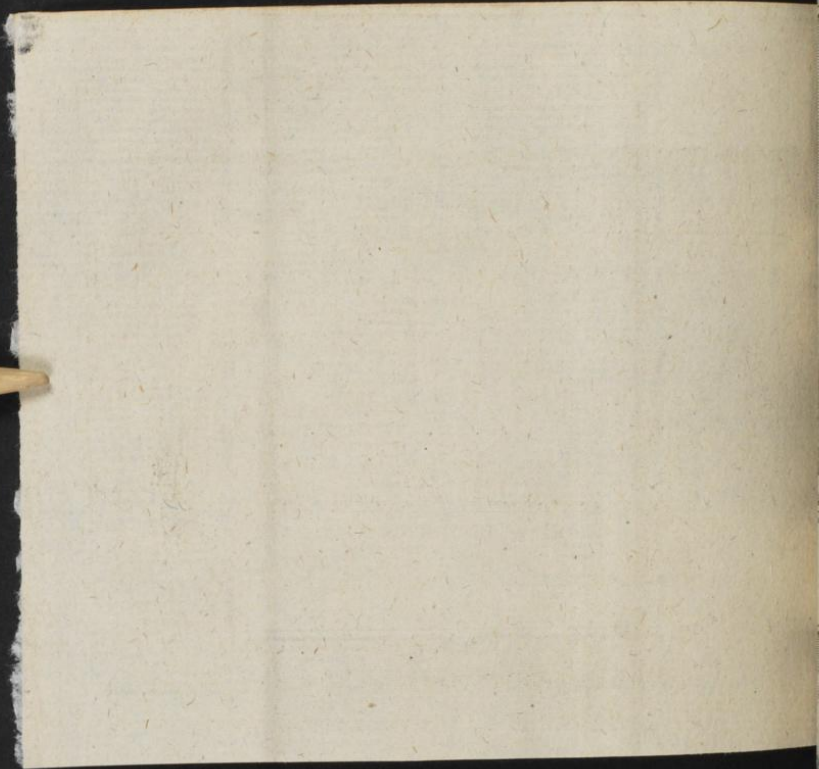

A. Rademaker fecit

Het HUIS te WARMONT van Woren

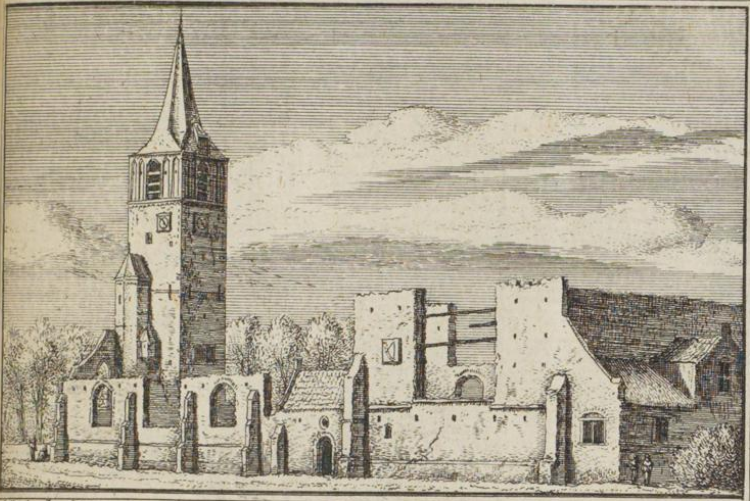
1002

KER

KER

A. Rademaker fecit

KERK te WARMONT

1600

A. Rademaker fecit

KERK te WARMONT

1642

KERK A

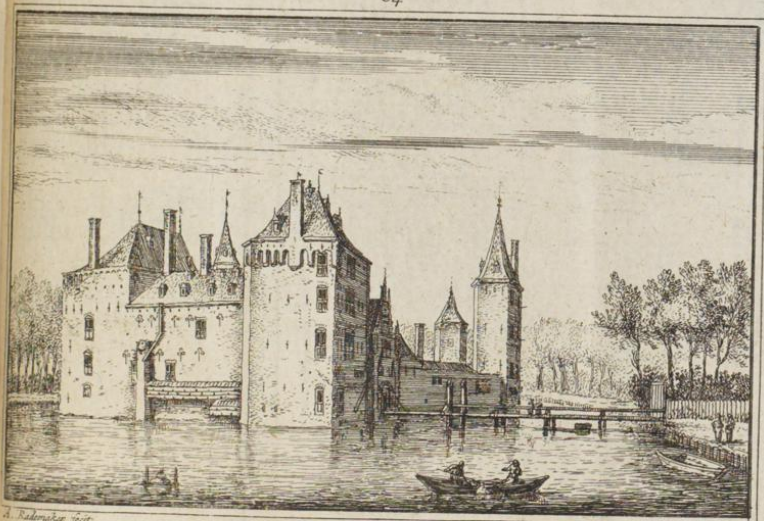
de HUIS

A. Rademaker fecit

KERK te WARMONT

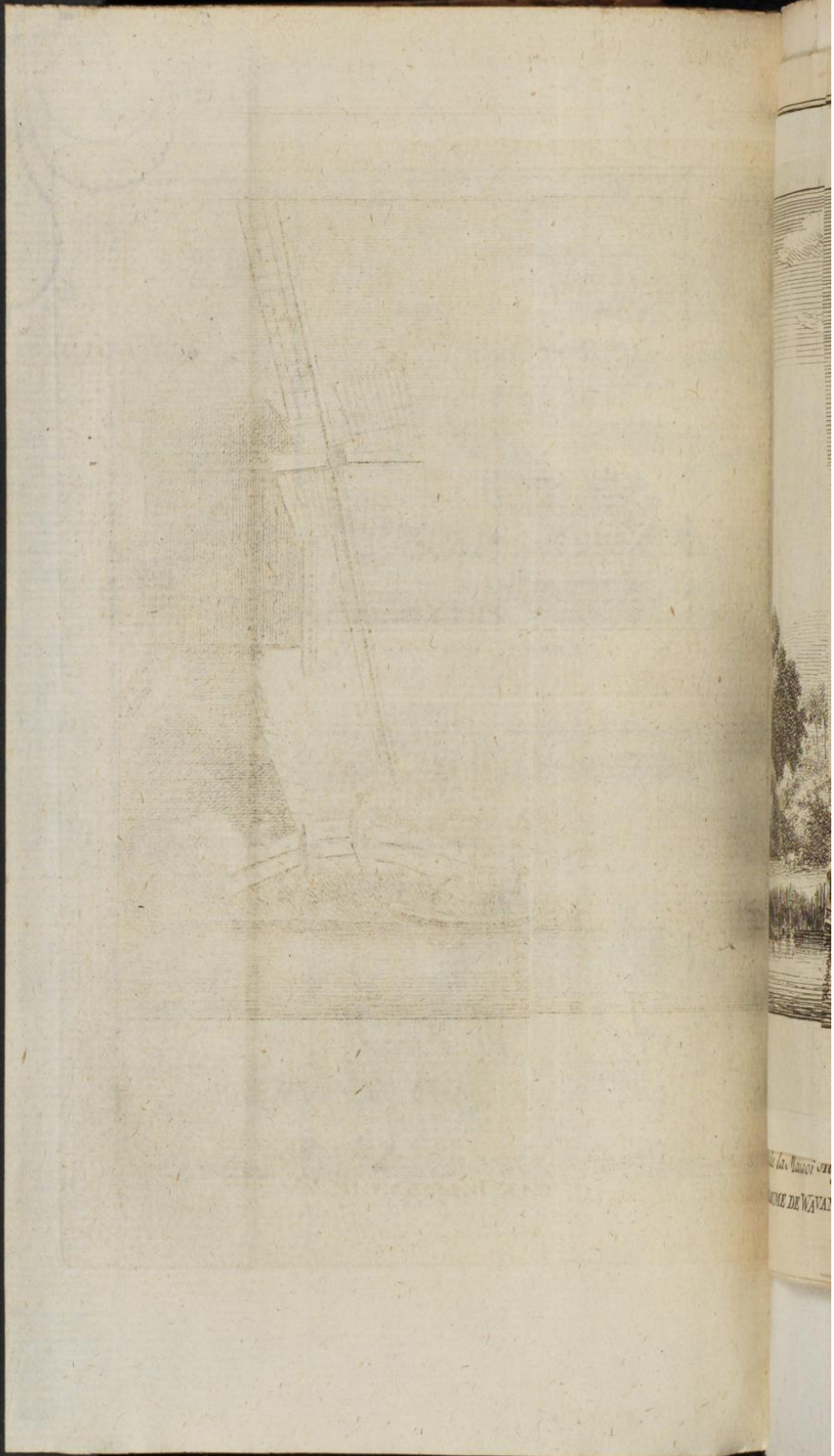
1670

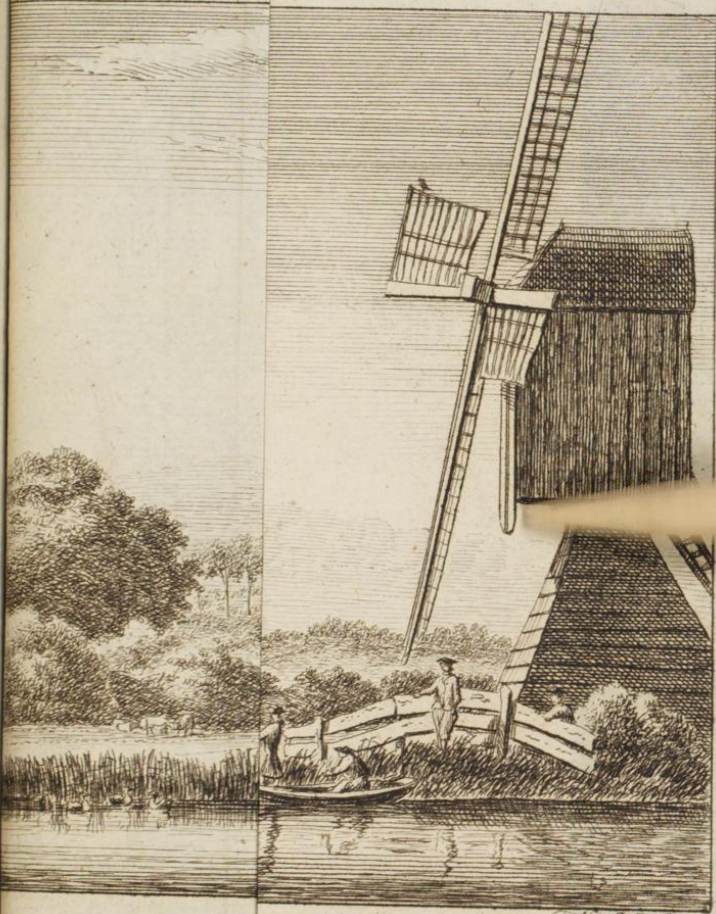
A. Rademaker fecit

Het HUIS te WARMONT

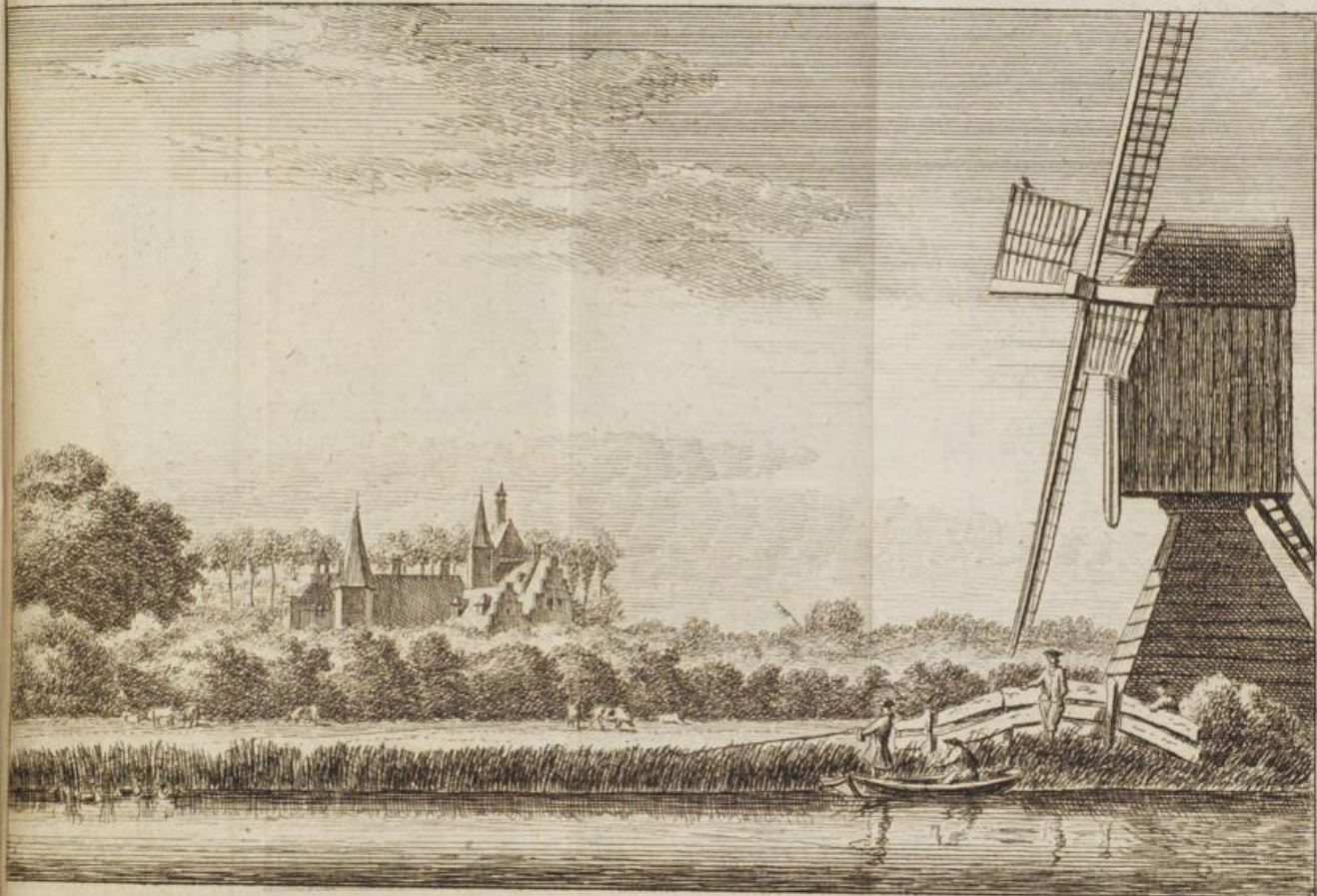
1671

...de Waal

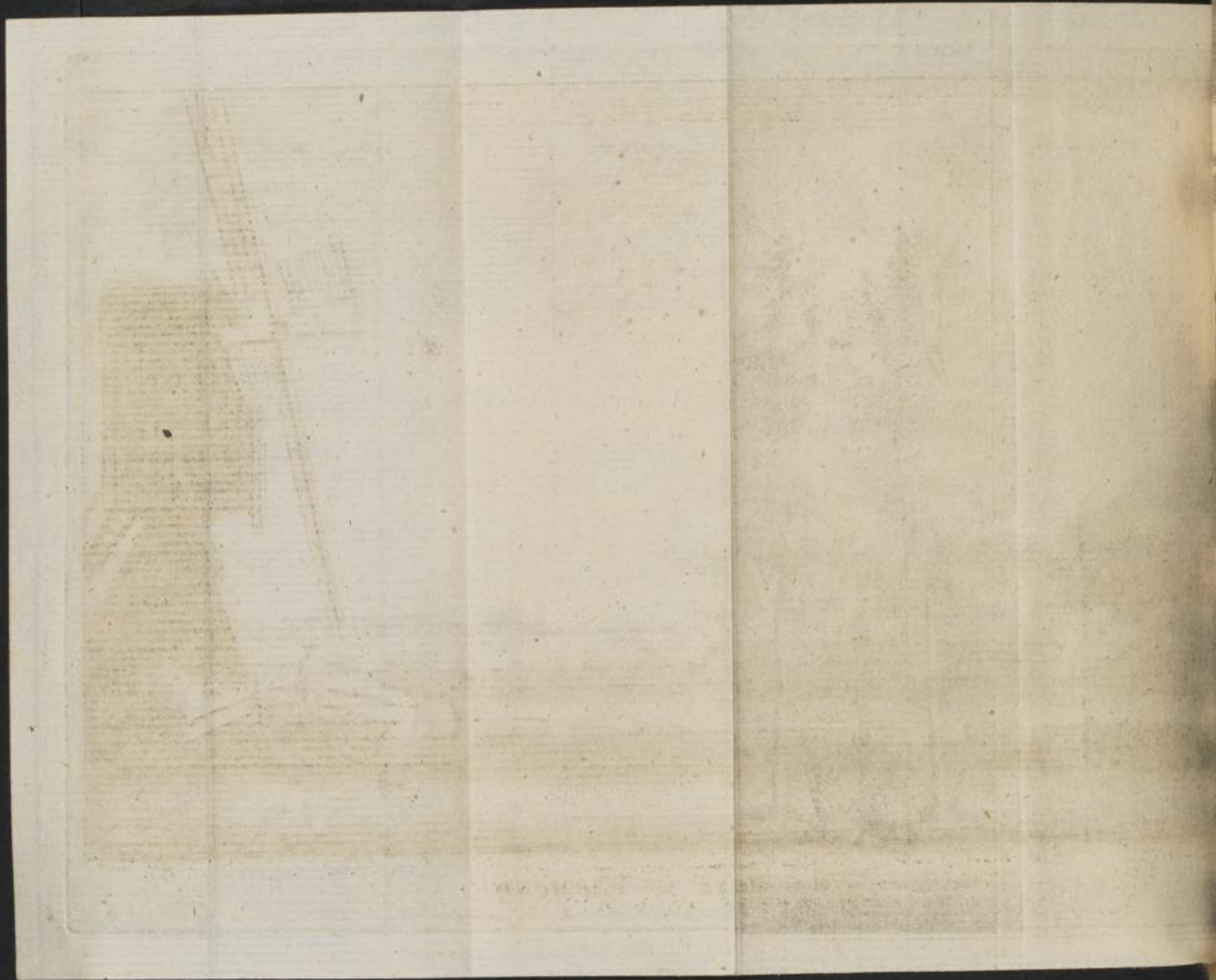

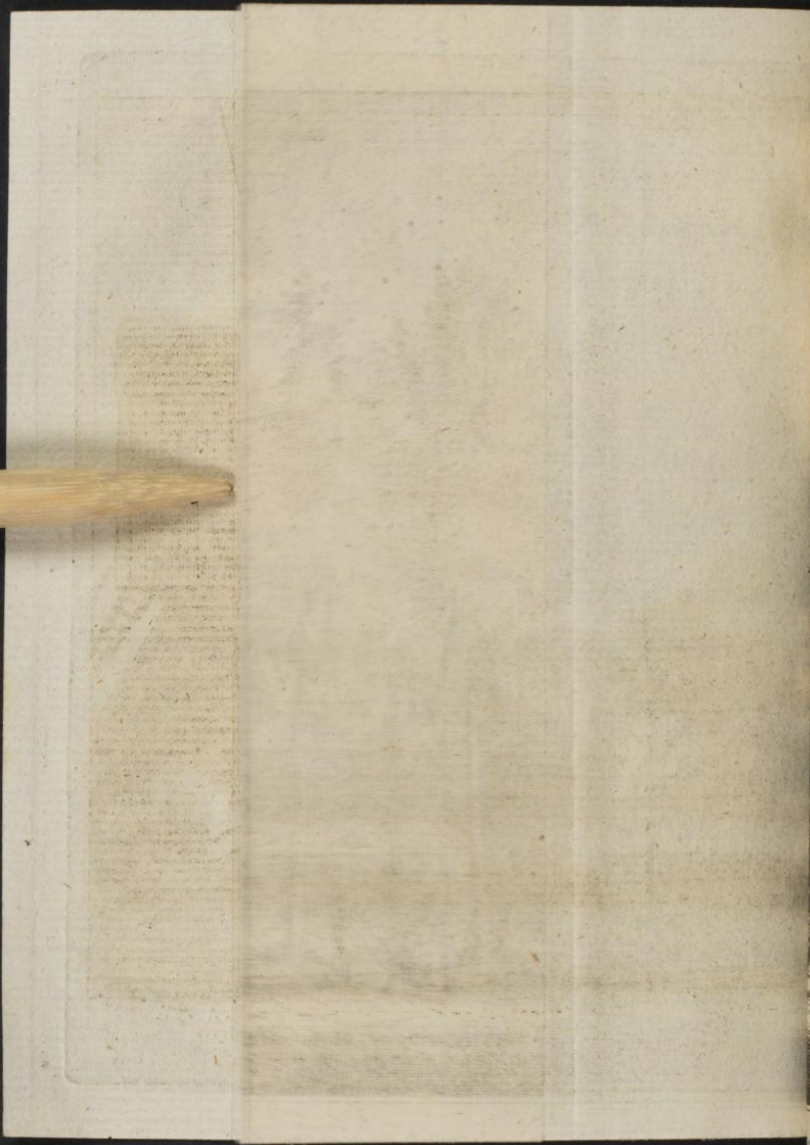
J. G. Sp. fecit.

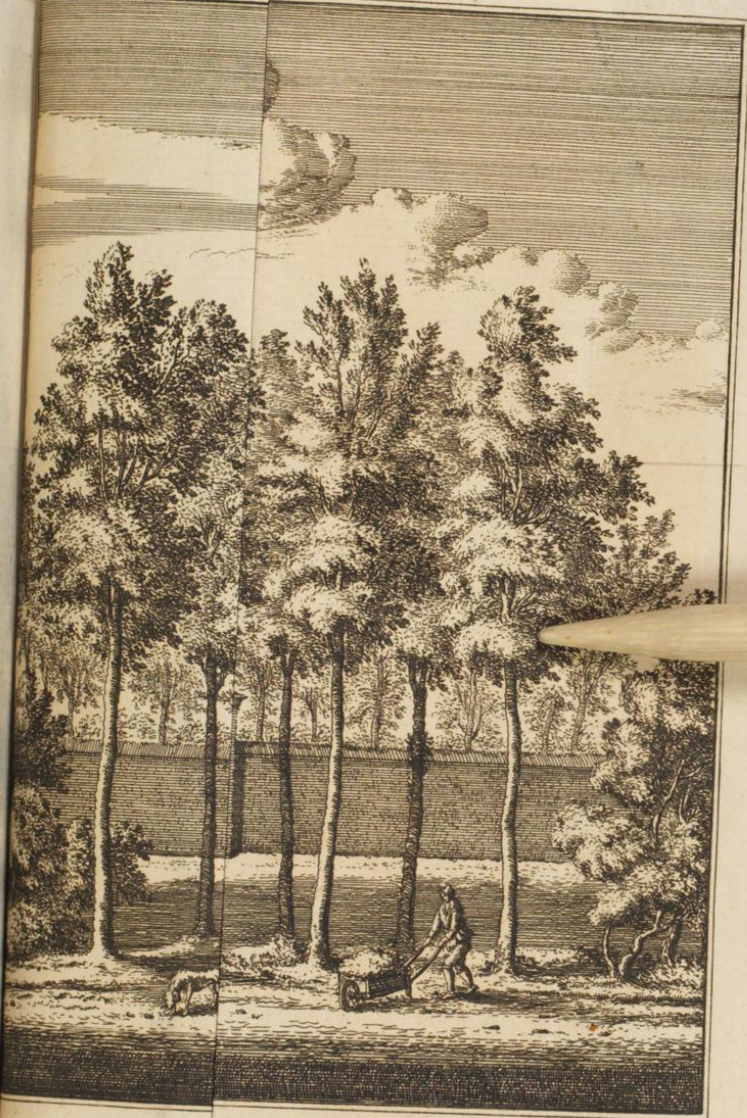
Het HUYS te WARMOND.

J. Sp. fecit.

Die Kunst der
WISSENSCHAFT

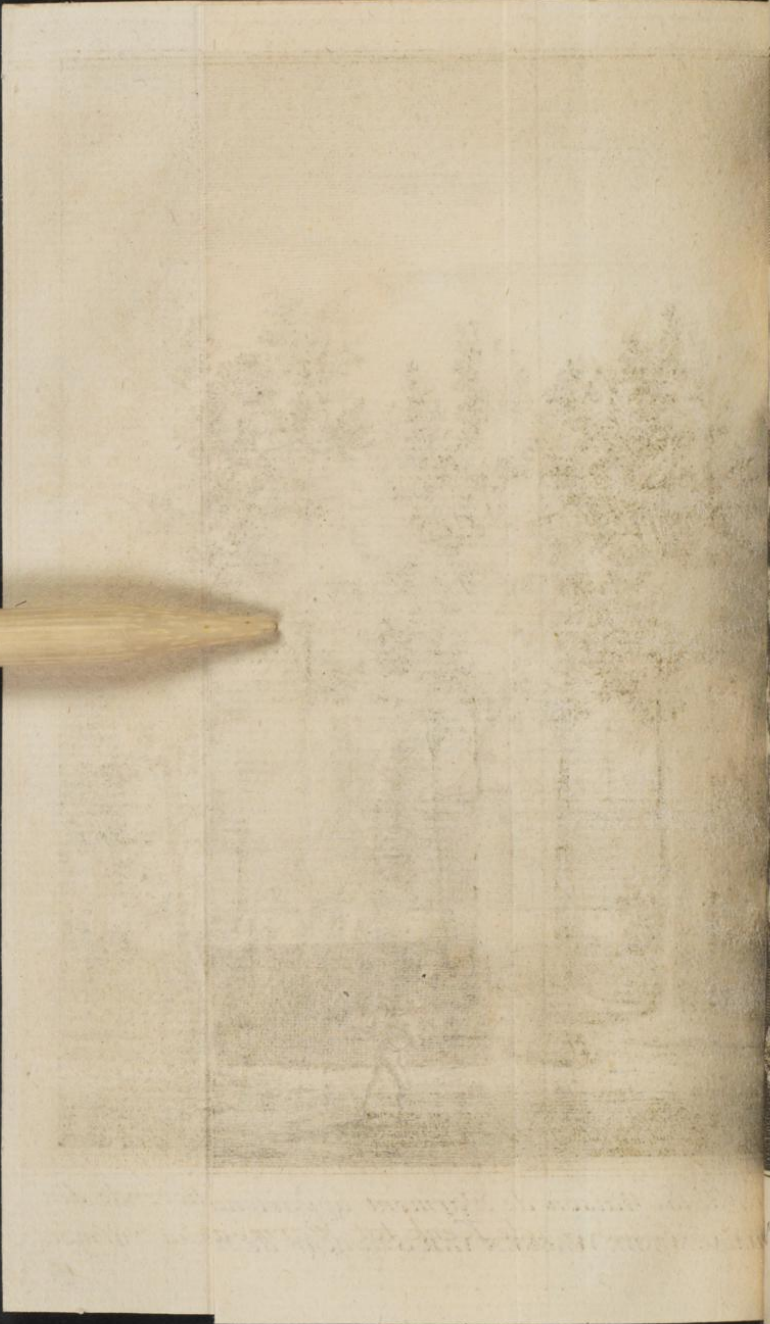

Entrée de la Maison d'Hyys te Warmont, toebehorende den
 WILLAUME DE W. VAN WASSENAAR Heere van Warmont.
 19

Entrée de la Maison de Warmont appartenant à M^r. *Ingang van het Huys te Warmont, toebehorende den*
WILLAUME DE WASSENAAR Seigneur de Warmont. *HEER WILLEM VAN WASSENAAR Heere van Warmont.*

Colura Me Z

Vue de l'Eglise a We Kerk tot Warmont.

Vue de l'Eglise a Warmont.

|| *Gesigt van de Kerk tot Warmont.*

Faint handwritten text, possibly a title or description, written across the bottom of the drawing area.

VEESP. Dr
Wuterma

VEESP, Prean
Witermeerse

De Stad WNEESP, Prenant sa Veüe du côté de
L'Uitermeerse-Sluis. 97

De Stad **WEESP** het gesigt komende van
de uitermeersche Sluis.

La Ville de **WEESP**, Prenant sa Veüe du côté de
l'Uitermeerse-Sluis.

Direct Digt bij
niet Franche
Bij en onder
nige Houteden
het Huis te W
r dien naam.
niet geweest.
ge. Het is
jort, hier omst
schaken Toret
zoure vichante
vor ruim vijft
en santal rukm
en laister zijn
ene Brouwerij
ing voor het
veeren was.
Vijers, zangen
vraghene boom
du onsen van
van dien naam,
een der grondle
en bijna nietge
genade Warm
niet gelogen,
niet men hier st
hun tielde Groo
pason van wase
werd de Brug
niet waten.

forven. Digt bij de Kerk der Hervormden, staat het vermaarde Franfche Kostfchool.

Bij en onder *Warmond* ontmoet men verscheiden Riddermaatige Hofsteden en Heerenhuizen. Een der aanzienlijksten is het *Huis te Warmond*, zijnde het Stamhuis der Heeren van dien naam. Meer dan vijfhonderd jaaren is het reeds bekend geweest, als de woonplaats van dat doorlichtig geslagt. Het is een der voortreffelijkste gebouwen in zijne soort, hier omstreeks; pronkende met een vierkanten en eenen achtkantigen Toren, behalven nog twee kleinere. Een andere zware vierkante Toren, die 'er insgelijks plagt te staan, is voor ruim vijftig jaaren weggebroken. Van binnen ziet men een aantal ruime Zaaln en Vertrekken, overeenkomstig met den luister zijner bezitteren. Op het Voorplein plagt men eene Brouwerij te hebben, welker Put zo laat, als niet lang voor het midden der tegenwoordige Eeuwe; nog in weezen was. Voorts wordt het Slot omringd van vischrijke Vijvers, aangename beplantingen, ruime wandelingen en vrugbaare boomgaarten. Elders hebben wij aangeteekend, dat GYSBERT VAN DER CODDE, een der beroemde broederen van dien naam, een inwooner van *Warmond* was, en aldaar een der grondleggeren van de weleer zeer vermaarde, doch nu bijkans uitgestorvene Gezinte der *Kollegianten*. Het zogenaamde *Warmonder Hek*, zijnde den brug, over den Trekvaart gelegen, staat niet verre van het Dorp. Voorheen hadt men hier slegts eenen Schouw. Volgens Oktrooi van hun Edele Groot Mogende, in den Jaare 1639, aan Heere JAKOB VAN WASSENAAR, *Heere van Warmond*, verleend, wierdt de Brug aangeleid, alwaar een zekere Tol moet betaald worden.

Zie ALTING, *Notit. German. Inferionis*; JUNII *Batavia*; *Handvesten van Rijnland*, enz.

WARMOND. (JAKOB VAN DUIVENVOORDE, Heer van) Bij het geen wij, in het Dertiende Deel deezes Woordenboeks, bladz. 52, op het Art. DUIVENVOORDE, (JAKOB VAN) reeds vermeld hebbende, voegen wij nog het volgende. In zijn huwelijk, met HENDRINA VAN EGMOND, hadt hij eenen Zoon verwekt, JAN VAN DUIVENVOORDE genaamt. Deze, zijns Vaders voetschappen drukkende, en hoewel, even als deez, den Roomschen Godsdienst toegedaan, was, nogthans, een ijverig voorstander en handhaaver der Vaderlandsehe Vrijheid. Tot de waardigheid van Admiraal van *Holland* verheven, behaalde hij merkeliijken roem, in eenen togt na *Spanje*, en bragt de Spaansche Vloote geen klein nadeel toe. Ook bekleedde hij, nevens verscheiden andere aanzienlijke Staatssteden, een Gezantschap in *Engeland*, om het Hof diens Koninkrijks te beweegen tot het volharder in den oorlog tegen *Spanje*, naa den ontijdigen dood van Prinse WILLEM DEN I. Wij merken hier aan, dat de thans nog leevende Baron VAN WASSENAAR ALKEMADE, Heer van *Meerenburg*, bij *Lisse*, uit een tak van het Geslagt van deezzen doorluchtigen Vaderlander is voortgesprooten.

Zie J. W. TE WATER, *Hist. van het Verbond en de Smeekschriften der Edelen*.

WARNS, in rang het derde Dorp van de Friesche Grietenij *Hemelumer Oldevaart en Noordwolde*, in het Kwartier van *Westergo*. Het Dorp ligt ongeveer een uur gaans ten Oosten van de Stad *Stavoren*. *Warns* is een groot Dorp; men telt 'er meer dan driehonderd Huizen, en onder deezze honderd- en veertig, met het regt van stemminge, in de algemeene zaaken der Grietenije, bevoorregt. Het Dorp is in de lengte, langs de zo genaamde *Warnzer Vaart*, gebouwd. De Kerk, die door haaren eigen Leeraar wordt bediend, heeft eenen spitzen Toren. De Doopsgezinden hebben 'er eene vrij talrijke Gemeente. Het Geslagt van SYFSAMA was hier, wel ver, vermaard. *Sijtsama-Ste* was eene sterke Stins of

Ka-

Ward, in
oefnizels

WARRELD
van Zassen,
nam. Het
gen oord ge
leenen; wel
pronkt met
door de strog
van wiens H
fioenk; nabij
zonder Artik

WARREGA
In de Grieten
de plaats bek
Dorp ligt een
maire Himpe
lijk leevendig
kloopen. Met
estijds, verlic
De Doopsgezin
Gemeente, dit
na 't noemt,

WARTENS,
vren even verre
Merie gelegen
tants zo veel z
vren of war; w
te, tegen de ove
of *Stav* noemde
zere klein Dorp
swaite in de zaak

Ka-
K.K.K. Deel

Hr. v.)

WARNSVELD, WARREGA, WARSTIENS 297

Kasteel, in de binnenlandsche oorlogen zeer beroemd. Alle overblijfsels daar van zijn al voor lang verdweenen.

WARNSVELD, een Dorp, in Gelderland, in het Schoutambt van Zutphen, niet verre ten Oosten van de Stad van dien naam. Het Dorp is niet onaanzienlijk, en in eenen bevaligen oord gelegen. Deszelfs oudheid kan uit verscheiden teekenen; welke de Kerk draagt, worden afgeleid. Dezelve pronkt met een goed Orgel, en wordt inzonderheid versierd door de prachtige Grafsombe van den Graave VAN ALBEMARLE, van wiens Huis of Havezaate, de Voorst, een Vorstelijk geschenk; nabij dit Dorp gelegen, wij elders, op deszelfs bijzonder Artikel, verslag gedaan hebben.

WARREGA, een Dorp, in het Friesche Kwartier Oostergo, in de Grietenij Tdaarderadeel, alwaar het, in rang, de zesde plaats bekleedt, en vijfënveertig Stemmen uitbrengt. Het Dorp ligt een weinig ten Zuiden van het onlangs droog gemaakte Himpenfer Meirte, is niet onaanzienlijk, en tamelijk leevendig, van wegen den doortogt van rijdtuigen en schepen. Men heeft hier eenige Uitbuurten; en telde 'er, eertijds, verscheiden aanzienlijke Staten of adellijke Kasteelen. De Doopsgezinden hebben te Warrega eene vrij aanzienlijke Gemeente, die thans door drie Leerders, uit liefde, zo als men 't noemt, bediend wordt.

WARSTIENS, een ander Dorp; in de zélfd Grietenij, ontrent even verre ten Oosten van het gemelde droog gemaakte Meirte gelegen. Volgens zommigen zou de beteekenis diens naams zo veel zijn, als versterkte hoogte of Vlieberg. Wier weer of war, was, in 't oud Friesch; zo veel als eene hoogte, tegen de overstroming van het water opgeworpen. Stiens of Stins noemde men een Stot of Kasteel. Warstiens is een zeer klein Dorpje, bevattende niet meer dan zeven Huizen, welke in de zaaken der Grietenije kunnen stemmen.

Bij het tenboeks, n) reeds In zijn en Zoon e, zijns s deeze, ms, een Vrijheid. erheven, nje, en Ook be- Smaats- tens Ko- log tegen in den l. eron van ij Lijst, n Vader. van het sjen der Grietenij artier van r Ooster men ter honden- lgemeent de lang- rd. De nd, heet eene rij hier, vel Sic of ka-

WARTENA, insgelijks een Dorp, in de reeds gemelde Grietenij *Tdaarderadeel*, en niet verre van de reeds genoemden gelegen. Volgens zommigen zou *Wartena*, weleer, eene Stad van tamelijken bloei geweest zijn, doch, door zwaare Overstromingen, in het begin der Dertiende Eeuwe, zodanig beschadigd, dat 'er niets meer dan een gering Dorp overbleef. Zij voegen 'er nevens, dat men, ten blijke van het aloude aanzien, nog heden onder het Slijk geplaveide Straaten aantreft. Hoe 't zij, het getal der Huizen is niet groot. Men telt onder dezelve drieëndertig, welke, in de gemeene zaaken der Grietenije, Stemmen uitbrengen. De Hervormden, in de drie nu gemelde Dorpen, worden door ééuen Leeraar bediend. Men ontmoet in dezelve veele Roomschezinden. Te *Warrega* en te *Wartena* heeft men eene Vergaderplaats van die Gezinte.

WASPIK, (*Groot*) een Ambagt en Dorp, in het gedeelte van Zuidholland, de *Langestraat*. De uitgebreidheid van het eerste vinden wij begroot op negenhonderd eerénveertig Morgens, en het getal der Huizen op tweehonderdveertig. Deeze staan deels door het Ambagt verspreid, deels in het Dorp, waar in de Hervormden een klein Kerkje, doch de Roomschezinden, als zijnde verre de talrijkste in- en opgezeetenen, eene aanzienlijke Vergaderplaats hebben, waar in de Dienst door twee Waereldlijke Priesters wordt verrigt.

WASPIK, (*Klein*) ook wel *Over-Waspik* genaamd, bestaande zeshonderd achténveertig Morgens Lands, heeft geene Huizen, maar bestaat geheel uit Hooilanden.

WASSENAAR, (*Het Geslagt van*) De oorsprong van dit doortluchtig Hollandsch Geslagt verliest zich in de duisterheid onzer aloude Vaderlandsche Geschiedenisfen. Alles komt neder op louter gissen. Zo veel is zeker, dat de Heeren VAN WASSENAAR onder de oudste, aanzienlijkste en doortluchtigste Geslagten van Holland moeten geteld worden. Volgens het bekende rijmpje zouden zij alle anderen in Oudheid overtreffen.

„ Bre-

Zelf wil in
jeden va
sing der Gr
met veel ern
gehr; i w
zij, hater d
helfchen Ad
toegehaan.
gaf hun zee
regem en ei
zine Series
wegen, een
Hoe 't zij;
reks van het
in, door de
ongewijfeld,
rijde nittean
men. Het is
vertrouwen v
fig, mogren t
De eerste,
HALSWIN v
lein van Leid
ezen Zoon na
HALSWIN VA
van dien naam
en Heer van
Lijden, dogte
en van Helena
zijn, in den Ja
1. HALSWIN
a. Berta v

„ Brederode de edelste.

„ Wasseenaar de oudste.

„ Egmond de rijkste.

„ Arkel de stoutste.

Zelf wil men, dat de WASSENAAREN eigenaars van een groot gedeelte van Holland zouden geweest zijn, vóór de invoering der Graaflijke regeeringe hier te Lande, en dat zij zich, met veel ernst, tegen deeze nieuwigheid zouden hebben aangekant; 't welk dan ook de reden zou geweest zijn, waarom zij, laater dan verscheiden anderen Geslagten, onder den Hollandischen Adel aangenomen, en ten Graaflijken Hove wierden toegelaten. Het Kastelein- of Burggraaffschap van Leiden gaf hun zeer veel gezags, en stelde hen in staat, om hunne regten en eischen veel te doen gelden. Bij BORKENBERG, in zijne *Series Burggraviorum Leidensum* ontmoet men, deswege, een aantal bijzonderheden.

Hoe 't zij; de luister des Geslachts gebiedt ons, den volgreeks van hetzelfde te plaatzen in ons *Woordenboek*, als waar in, door de meesten onzer Leezers, een bericht daar van, ongetwijfeld, zal verwacht en gezocht worden. De naauwkeurigste niestaande berichten zullen wij tot eenen leidraad nemen. Het niet bezitten van nadere aanwijzingen, zal ons, vertrouwen wij, voor onnaauwkeurigheden, die wij, veelzigt, mogten begaan, verschooning doen vinden.

De eerste, dien wij vermeld vinden, was

HALEWYN VAN WASSENAAR, in den Jaare 1083, als Kastelein van Leiden, en Heer van Rhijnland vermeld. Hij liet eenen Zoon naa, insgelijks

HALEWYN VAN WASSENAAR geheeten, en alzo den tweeden van dien naam, even als zijn Vader, Kastelein van Leiden en Heer van Rhijnland. Hij hadt in huwelijk *Berta van Lijnden*, dogter van Arnoud, eersten Heere van Lijnden, en van Helena van Boesichem, en wordt gezegd gestorven te zijn, in den Jaare 1192, nalatende,

1. HALEWYN VAN WASSENAAR, die volgt.

2. *Berta van Leiden.*

HALEWYN VAN WASSENAAR, de derde van dien naam, Kastelein van Leiden en Heer van Rhijnland, overleeden in den Jaare 1198, hadt in huwelijk *Johanna van Arkel*, en bij haar verwekt,

1. JAKOB VAN WASSENAAR, die volgt.
2. PHILIPS VAN WASSENAAR, volgt insgelijks.
3. *Jan van Wasenaar*, Heer van Roozenburg, Stamvader van het uitgestorven Geslacht van dien naam, in den Jaare 1200 bewooner, zo niet de stigter van het eertijds vermaarde Kasteel Roozenburg, in Rhijnland, bij Voorschooten.
4. *Alida van Wasenaar*, Abdise te Rhijnsburg, in den Jaare 1228 overleeden.

JAKOB VAN WASSENAAR, die 't eerst den titel van Burggraave van Leiden voerde, en Heer van Rhijnland was, hadt ter Vrouw *Theodora van Teilingen*, en overleedt in den Jaare 1235, nalaatende

1. *Thomas van Wasenaar*, Burggraaf van Leiden, zonder kinderen gestorven.
2. *Christina van Wasenaar*, Burggraavin van Leiden, omtrent het Jaar 1250 gehuwd met *Diderik*, jonger broeder van Graave Hendrik van Kuik, een jonger Zoon van Albert, Heere van Kuik en Hesperen. Christina, staande onder voogdij van Graave Willem den II, wierdt met dienst bewilliging in dien echt befteed; doch moest haar Man zich vergenoegen, om, uit de Graaflijke handen, het Burggraafschap ter leen te ontvangen. Bij haar overlijden, voorgevallen in den Jaare 1276, was zij moeder van *Hendrik van Kuik*, die, in dat zelfde jaar, op gelijke voorwaarde, Burggraaf van Leiden wierdt. Deeze tradt in 't huwelijk met *Halewijn van Egmond*, dogter van Willem van Egmond, en verwekte bij haar, (1). *Dirk van Kuik*, Burggraaf van Leiden, getrouwd met zijne nicht *Justina van Heenvliet*; bij welke hij geene kinderen verwekte; wordende, in den Jaare 1339, door zijn Zusters Zoon, Philips, Heer van Wasenaar, in het Burggraaffschap opgevolgd. (2). *Bertha van Kuik*, gehuwd aan haaren neeve, DIRK, HEERE VAN WASSENAAR, welken zij eenen Zoon baarde, PHILIPS genaamd. Van deeze beiden zal, in 't vervolg, breeder gehandeld worden.

Paz

PHILIPS, 1
reede Zoon
van Arkel,
rijpe bezit
Voorschooten
Het Huis te
getige. Ne
ken, welke
teekender, b
een Leen v
en der voi
der van get
heid, en alz
van Loon.
den Jaare 11
de gehuwd
bij haar Vad
1. DIRK
2. PHILIP
Dienvoorde
uit, den na
zijns broeders
3. Oda v.
lingen.
DIRK, HEER
Waters goedere
verwekte bij d
1. PHILIP
2. DIRK
van Zandvoort,
kinderen waren
2. DIRK
1345, Willem de
en 't, nevens
kinderen.
b. PHILIP
over een genaam

PHILIPS, HEER VAN WASSENAAR, boven vermeld, als de tweede Zoon van HALEWYN VAN WASSENAAR en *Johanna van Arkel*, was een Edelman van merkelijk vermogen, als zijnde bezitter van de heerlijke goederen van Voorburg, Voorshooten, Katwijk, Zandhorst, Groeneveld, en andere. Het Huis ter Horst, bij Voorshooten, wierdt door hem gestigt. Men vindt zijnen naam vermeld op de lijst der Edele, welke, onder Graaf Dirk den VI, het Verdrag onderteekenden, bij het welk het oudste gedeelte van Holland voor een Leen van Brabant wierdt erkend. Daarenboven was hij een der voornaamste bevorderaars van Willem den I, broeder van gemelden Dirk den VI, tot de Graaflijke waardigheid, en alzo een ijverig tegenstreever van Lodewijk, Graave van Loon. Voorts wordt hij nog als Ridder vermeld, in den Jaare 1213. Heer PHILIPS storf in den Jaare 1225, zijnde gehuwd geweest met *Agnes Persyn van Waterland*, en bij haar Vader geworden van

1. DIRK VAN WASSENAAR, die volgt.

2. PHILIPS VAN WASSENAAR, Stamvader van die *van Duvendoerde*, welke, naa het uitsterven van den oudsten tak, den naam van *Wasfenaar* hebben aangenomen. Naa zijns broeders naakoomelingen, zal deeze vermeld worden.

3. Oda van *Wasfenaar*, gehuwd aan Willem van Teilingen.

DIRK, HEER VAN WASSENAAR, in den Jaare 1222, met zijns Vaders goederen beleend, gehuwd aan *Berthel van Teilingen*, verwekte bij dezelve

1. PHILIPS VAN WASSENAAR, die volgt.

2. Dirk van *Wasfenaar*, erfgenaam van de goederen van Zandhorst, alwaar hij een Slot deedt bouwen. Zijne kinderen waren

a. Dirk van *Zandhorst*, Ridder, die, in den Jaare 1345, Willem den IV op deszelfs togt na Friesland verzelde, en 'er, nevens den Graaf, het leeven liet. Hij hadt geene kinderen.

b. Philips van *Zandhorst*, die eenen Zoon hadt, even eens genaamd, en Vader van Dirk van Zandhorst, gehuwd,

huwd, in den Jaare 1405, met eene natuurlijke Zuster van Hertoge Willem van Beijeren, Graave van Holland.

c. *Hendrik van Zandhorst*, Ridder, in den Jaare 1319 getrouwd met Machtelt van Oudshoorn, Dirks dogter.

d. *Clementia van Zandhorst*, Echtgenoot van Dirk van der Does, Ridder.

e. *Jakob van Wasenaar*, Ridder, in den Jaare 1271, in een gevegt tegen de Vriezen, bij Vronen, in Westfriesland, gefneuveld; nalaatende eene dogter,

Jakoba van Wasenaar, getrouwd met Simon van Benthem, welken zij baarde.

(1.) *Godelina van Benthem*, naderhand de Echtgenoot van *Philips van Wasenaar*, die in 't vervolg zal vermeld worden.

(2.) *Willem van Benthem*.

f. *Bartholomeus van Wasenaar*, getrouwd met N. N. van Bleiswijk. Het Geslacht van Kranenburg, al voor lang uitgestorven, is daar van afkomstig. Na den dood zijner Echtgenoot, wierdt hij Proost van den Dom te Utrecht.

g. *ARENT VAN WASSENAAR*, hier naa te vermelden, als het hoofd van het Geslacht van Groeneveld.

h. *Badeloge van Wasenaar*, getrouwd met Gerfit van Oestgeest.

PHILIPS, HEER VAN WASSENAAR, Zoon van *DIRK*, en van *Berthel van Teilingen*, gehuwd aan N. N. van Wateringen, Jansdogter, was Vader van

1. *DIRK VAN WASSENAAR*, die volgt.

2. *Mabelia*, of *Sibilla van Wasenaar*, Abdisse van Rhijnsburg, overleeden in den Jaare 1328, of 1329.

DIRK, HEER VAN WASSENAAR, straks genoemd, hadt in huwelijk zijne Nicht *Bertha van Kuik*, boven reeds vermeld; waar door het Burggraafschap van Leiden aan deszelfs naakomelingen gekoomen is. In den Jaare 1268 was hij Ridder, en beleende zijnen Neef *Arent van Duvendoorde* met eenig Weiland. Graaf *Floris de V* verlijdde hem, in den Jaare 1282, met alle zijne leengoederen tot een onversterflijk Leen; gelijk, daarentegen, Heer *DIRK*, zich, vier jaaren

las-

laar, verbou
de van Amst
te jor 1299
1. Philips
2. Gouert
de Storms.
3. Willem
4. Arent
bij N. N. ve
2. P
b. H
c. J
d. J
PHILIPS, H
feenaar, en
schap van Le
Kuik; in den
gens eenen L
is hij getrouwe
Bentem, dog
vervolgens, m
lijk met Cath
Heer PHILIPS
bij erfenking
met deszelfs L
en en Voorbu
koomen, gelijk
welke was hij
1. Heilwich
huwd met Willem
van Duvendoord
be, en dat zij
met hem te bed
tije dogter zijnde
hadden; op welke
zen hebben. Dog
versterkende dat
is met Willem van

laater, verbondt, om den Graave met tien mannen, tegen die van Amstel, ten dienste te staan. Hij overleedt omtrent het Jaar 1309, nalaatende,

1. PHILIPS VAN WASSENAAR, die volgt.
2. *Govert van Wasfenaar*, getrouwd met *Vrouwe Rusfende Storms*.
3. *Willem van Wasfenaar*.
4. *Arent van Wasfenaar*, gezegd *van Damme*, die, bij N. N. verwekte,
 - a. *Philips van Wasfenaar*.
 - b. *Willem van Wasfenaar*.
 - c. *Klaas van Wasfenaar*.
 - d. *Beatrix van Wasfenaar*.

PHILIPS, HEER VAN WASSENAAR, Zoon van *Dirk van Wasfenaar*, en van *Bertha van Kuik*, bekwan het Burggraafschap van Leiden, naa den dood van zijnen Neeve Dirk van Kuik; in den Jaare 1359 wierdt hij daar mede beleend, volgens eenen Leenbrief, die nog voorhanden is. Driemaal is hij getrouwd geweest: eerst, met zijne Nicht *Codeline van Benthem*, dogter van *Jakoba van Wasfenaar*, boven genoemd; vervolgens, met *Lijsbet van der Dusfen*, *Jansdogter*; eindelijk met *Catharina Duik*, dogter van *Gijfen Duik*, Ridder. Heer PHILIPS was Kamerheer van Graave *Floris den V*, en, bij erfmaaking, eigenaar van het Huis ter Horst, Wasfenaar met deszelfs Landerijen en Tienden, als ook van Voorfchooten en Voorburg, nevens de Tienden en Tollen van Voorfchooten, gelijk ook van de Zeedrift. — Uit zijn eerste huwelijk was hij Vader van

1. *Heilwich van Wasfenaar*, volgens zommigen gehuwd met *Willem van Duvenvoorde*, bastaart van *Willem van Duvenvoorde*, doch die haar nooit zou beslaapen hebben, om dat zij, verhaalt men, toen zij gereed stond om met hem te bed te gaan, zich beklaagde, dat zij, eenewettige dogter zijnde, met eenen bastaart zou moeten te doen hebben: op welk zeggen de bruidegom haar alleen zou gelaaften hebben. Doch anderen houden dit voor een sprookje, verzeikerende dat *Heilwich van Wasfenaar* getrouwd geweest is met *Willem van Duvenvoorde*, Heere van *Oosterhout* en

Dongelen, wettigen Zoon van Willem van Duvenvoorde, uit den Tak van Polanen.

Bij zijne tweede Echtgenoot, wierdt Heer PHILIPS Vader van

2. DIRK VAN WASSENAAR, die volgt.

3. *Badelog van Wasfenaar.*

4. *Elizabeth van Wasfenaar*, getrouwd met Gijsbert Uiterleer.

5. *Hendrik van Wasfenaar*, in den Jaare 1408, in een gevegt tegen de Luikenaars, gesneuveld.

DIRK VAN WASSENAAR, straks genoemd, was Heer van Voorschooten, Voorburg, Valkenburg en Katwijk, en, even als zijn Vader, Burggraaf van Leiden. Om een onbezonnen bedrijf wierdt hij van het Burggraaffschap ontzet, doch vervolgens daar mede wederom bevestigd. Heer DIRK was de eerste, die zich *Baanderheer van Wasfenaar* deed noemen, en wordt, wegens zijne minzaamheid, vredelievendheid en deftigheid hoog geroemd. Wij zullen hier, in 't voorbijgaan, aanmerken, dat Heer DIRK, gelijk verscheiden anderen van zijn Geslacht, voor en na hem, behalven het Burggraaffschap, ook het ampt van *Kreitwaarder* bezaten, bestaande in het opzigt over het *Kreit* of Kampveld, en het *bewaaren* of handhaaven, van de Wetten op de Kampgevechten in gebruik. Heer DIRK was, in den Jaare 1354, of 1361, getrouwd met *Machtelt Oem*, Vrouwe van Barendrecht, dogter van Gillis Oem en van Maria van Amerongen, en overleedt, in den Jaare 1391, op het Huis *te Zand*, tusschen Katwijk en Rhijnsburg, nalatende,

1. PHILIPS VAN WASSENAAR, die volgt.

2. *Willem van Wasfenaar*, kinderloos gestorven.

3. *Catharina van Wasfenaar*, gehuwd aan Dirk Saeijt, anders genaamd Uiterlede, of Roozendaal.

PHILIPS VAN WASSENAAR, Burggraaf van Leiden, zo even vermeld, was een der medeplichtigen aan den moord van Jonkvrouwe Aleid van Poelgeest, in den nacht van den eenentwintigsten en tweeëntwintigsten September des Jaars 1390, op het Hof in 's Graavenhage, begaan. Hij verliet, om dit feit, voor eene wijle tijds, het Vaderland; doch schijnt zich, eer-

slag, met H
 en, wederom
 jare 1399, h
 gewoone oeff
 teren Oom, F
 meele houde
 help van den
 heim, merkel
 rellius van h
 der Burg, c
 Oranjest, de
 doeren ramp
 Zijn eigen Zo
 Wasfenaar; te
 hem eerst in
 vervolgens na
 den jenen, in
 ten laatste, in
 wierdt, in het
 Sud, begraven
 ter van Jan van
 we van Ystefite
 Echt geboren:
 1. HENDRIK
 2. Jan van
 jare 1406, in e
 anking der Kab
 zijnen Vader, di
 Vrouwe uit den
 3. Catha
 pool, bij Leiden;
 6. Philipp
 Belpu en Dijngr
 meent General
 Kroonige van Lo
 in den jare 1460,
 aldaz Ridder gulle
 penor getentije

verlang, met Hertog Albrecht, wiens Bijzit Jonkvrouwe Aleid was, wederom verzoend te hebben, vermids hij, in den Jaare 1399, het regt der Magistraatsbestellinge te Leiden naar gewoonte oeffende. In den twist tusfchen Vrouw Jakoba en haaren Oom, Hertog Jan van Beijeren, de zijde der eerste- noemde houdende, wierdt de Stad Leiden, hoewel, door hulp van den Utrechtschen Bisfchop Frederik van Blankenheim, merkkelijk versterkt, gewelddaadig ingenomen, en Heer PHILIPS van het Burggraaffchap ontzet; behoudende alleenlijk den Burgt, de Mannen, de Zwaanen, het Hoggeld, het Gruitgeld, de Visfcherijen en de Wasfenaarsche tollén. Tot deezen ramp floeg een ander, die hem nog dieper griefde. Zijn eigen Zoon Hendrik beroofde hem van zijne Heerlijkheid Wasfenaar; terwijl Jakob, Heer van Abkoude en Gaasbeek, hem eerst in Schoonhoven eenigen tijd gevangen hieldt, en vervolgens na Wijk bij Duurstede voerde, alwaar hij verscheidén jaaren, in eene ruime gevangenis, bewaard wierdt, en ten laatste, in den Jaare 1428, zijne dagen eindigde. Zijn lijk wierdt, in het Klooster der Predikheeren, in de laatstgemelde Stad, begraven. Heer PHILIPS hadt in huwelijk *Maria*, dogter van Jan van Egmond, en van Guiotte van Amstel, Vrouwe van Ysfelstein. De volgende kinderen wierden uit deezen Echt geboren:

1. HENDRIK VAN WASSENAAR, die volgt.

2. *Jan van Wasfenaar*, Heer van Voorburg, in den Jaare 1436, in den strijd bij Alfen, Ridder geslagen, en den aanhang der Kabeljauwfschen toegedaan, in tegenstelling van zijnen Vader, die het met de Hoekschen hieldt. Bij eene Vrouwe uit den Huize van Egmond was hij Vader van

a. *Catharina van Wasfenaar*, Nonne te Paddenpoel, bij Leiden; en

b. *Philips van Wasfenaar*, Heere van Voorburg, Baljuw en Dijkgraave van Amsteland en Waterland, Rentmeester Generaal van Noordholland. Ter gelegenheid der Krooninge van Lodewijk den XI tot Koning van Frankrijk, in den Jaare 1460, bevondt hij zich te Rheims, en wierdt aldaar Ridder geslagen. In den Jaare 1482, ter gelegenheid eener gevaarlijke opschuddinge binnen Hoorn, wierdt hij

Overste of Bevelhebber dier Stad, en, op het nieuw gebouwde Kasteel, met eenige manschap in bezetting geleid. Twee jaaren later hadt hij de hand in de bemagtiging van Amersfoort. Hij overleedt in den Jaare 1493. Tweemaal is Heer PHILIPS getrouwd geweest. Zijne eerste Echtgenootte was *Catharina van Rommerswaal*, uit Zeeland, dogter van Adriaan van Rommerswaal en Catharina van Herfelles, en hij, bij haar, Vader, onder andere, van

Margrieta van Wasfenaar, Nonne te Paddenpoel, bij Leiden, gestorven in den Jaare 1526.

De tweede Huisvrouw van Heere PHILIPS, was *Haze van Cats*, dogter van Laurens, Heere van Wolfaartsdijk, Cats, Catshoek, Duiveland, Kaizant, enz. en van Elizabeth van Heenvliet, Vrouwe van Kattendijk. Bij deeze verwekte hij

Jan van Wasfenaar, Ambagtsheer van Voorburg, getrouwd aan Gijsberta, jongste dogter van Arent van Strijen Gerritsz, Heere van Zevenbergen, Baljuw en Dijkgraave van Amstelland en Waterland, en van Maria van Vianen, Gijsberts dogter, Vrouwe van Noordeloos en Eemskerk. Door het kinderloos overlijden van *Jan van Wasfenaar* keerde Voorburg te rug tot den Heer van Wasfenaar.

3. *Dirk van Wasfenaar*, Pastoor van de Hoofdkerk te Harlem. Op den tienden April des Jaars 1416 wierdt hij Kanunnik van den Dom te *Utrecht*, in het zelfde jaar, Proost te Leiden, en, op den dertigsten Augustus des Jaars 1422, Proost van de Kerk van St. Jan te Utrecht. Van Heere *Dirk* zijn nog veele brieven voorhanden, in welke hij zich noemt Proost en Aardsdeken van St. Jan te Utrecht, en Pastoor van de Parochiekerk te Harlem. Zedert het jaar 1454 voegde hij daar nevens den titel van Protonotaris van den Apostolischen Stoel. Hij overleedt in de maand Maart des Jaars 1465, en wierdt begraven, in de St. Jans Kerk, te Utrecht, onder eene verhevene Tombe, voerende vier Kwartieren:

WASSENAAR.
OEM VAN BARENDRECHT.
EGMOND.
YSELSTEIN.

HEN-

HENDRIK VAN WASSENAAR, Burggraaf van Leiden, boven genoemd, als de ontaarte Zoon van PHILIPS en van *Maria van Egmond*, voerde, als Opperbevelhebber, het bewind over de Noordhollanders en Waterlanders, in den Arkelischen Oorlog, in den aanvang der Vijftiende Eeuwe. In den Jaare 1420 holp hij Hertog Jan van Beijeren de Stad Leiden belegeren, daar zijn Vader zich binnen bevondt, welchen hij voorts behandelde, zo als wij boven reeds hebben verhaald. Veele poogingen wendde hij zedert aan, om hersteld te worden in de regten van het Burggraaffchap, die zijnen Vader ontnomen waren. Doch te vergeefs: waar over hij, in het laatst van zijn leeven, veel weedom gevoelde. Heer HENDRIK was de stifter van het Huis van Wasfenaar, in het Voorhout te 's Graavenhage. Hij overleedt aldaar, in den Jaare 1447, en wierdt in het Klooster der Predikheeren begraven. Zijne Echtgenootte was *Catharina van der Aa*, dogter van Jan Janszoon van der Aa, Heere van Gruithuizen, in Vlaanderen, en van Agnes Espieres, Zuster van Lodewijk van der Gruithuizen, Prins van Steenhuizen, Stadhouders van Holland. Zijne kinderen waren de volgende:

1. JAKOB VAN WASSENAAR, die volgt.
2. JAN VAN WASSENAAR, volgt insgelijks.
3. *Philips van Wasfenaar*, Proost van Westfriesland, in den Jaare 1474 te Hoorn overleeden.

4. *Agnes van Wasfenaar*, getrouwd met Willem, Heere van Stavele, in Vlaanderen, in den Jaare 1444 nalatende twee kinderen:

a. *Catharina van Stavele*, getrouwd met Jakob van Gijstelle, Heere van Dudfellen, die, in den Jaare 1487, in een Oploop te Brugge, zijn leeven verloor.

b. *Willem*, Heer van Stavele, getrouwd met Leonora van Portiers.

5. *Elizabeth van Wasfenaar*, Kanunnikes te Bergen in Henegouwen, en in den Jaare 1469 aldaar overleeden.

JAKOB VAN WASSENAAR, Burggraaf van Leiden; bewoogen door zijns Vaders vermaaning, hem op deszelfs sterfbedde voorgehouden, verwoegde zich, in 's Graavenhage, bij Hertog Philips van Burgundie, met groote vrijmoedigheid aan-

drin-

uw ge-
galeid,
Pg van
maaleri
enoote
er van
in hij,

Pakkes.

te van

Cats,

t van

hij

Voor-

ent van

Dijk-

n Via-

Eems-

Wasse-

naar.

terk te

erut hij

jaar,

s Jaars

Van

like hij

trecht,

at jaar

is van

Maart

Kerk,

e viat

dringende op zijne herstelling in het Burggraaffschap van Leiden, zijnen Grootvader ontnomen. Hij verkreeg zijnen wensch, hoewel onder drukkende voorwaarden en nauwe bepalingen. Hij overleedt, vier jaaren naa zijnen Vader, in den Jaare 1451, en wierdt te Diest, in Brabant, in het Klooster der Minderbroederen, begraaven. Bij zijne Echtgenooten, zijnde eene dogter van Hendrik van Diest Arentzoon, Heere van Reviere, in Brabant, hadt hij geene kinderen verwekt.

JAN, BAANDERHEER VAN WASSENAAR, Burggraaf van Leiden, broeder van den naastvoorgaanden, als mede deszelfs erfgenaam, liet zich Heer van of ook wel tot Wasfenaar, Katwijk, Valkenburg en Voorschoten noemen. In den Jaare 1454, verzelde hij, nevens andere Hollandfche Edelen, Herkog Philips op deszelfs togt tegen de Gentenaars. Hij was een ijverig voorftander van den aanhang der Hoekfchen, en deedt veel afbreuks aan de Kabeljaanwfchen. Heer JAN overleedt in den Jaare 1496 of 1497, in 's Graavenhage, en wierdt aldaar in het Klooster der Predikheeren begraaven. Bij twee agtervolgende Vrouwen hadt hij elf kinderen verwekt. De eerste was *Catharina van Craon*, dogter van Jakob van Craon, een Heer van groot vermogen uit Anjou in Frankrijk. Van den Jaare 1460 tot in den Jaare 1477 hadt hij met haar in den echt geleefd, en in dat tijdverloop bij haar verwekt:

1. *François van Wasfenaar*.
2. *Joost van Wasfenaar*.
3. *Jan van Wasfenaar*.
4. *Joost van Wasfenaar*.
5. *Clara van Wasfenaar*.
6. *Margriet van Wasfenaar*, allen jong gestorven.
7. *Barbara van Wasfenaar*, in den Jaare 1478 gehuwd met Floris van Borsfele, Heere van Kortgene, bastaartzoone van Vrank van Borsfele, Graave van Oostervant.
8. *Bonne*, of *Gozewijne van Wasfenaar*, in den Jaare 1479, in den bloei haarer jaaren, overleeden, gehuwd zijnde aan Pontus van Lalain, Heere van Bignicourt, kleinzoon van Willem van Lalain, Stadhouder van Holland.

Wedu-

Weduwnaar geworden zijnde, hertrouwde Heer JAN in den Jaare 1482, met *N. N. van Halewijn*, dogter van Joost van Halewijn, Heere van Piennes in Vlaanderen. Bij deezze verwekte hij

9. *Joost van Wasfenaar*, te Mechelen, ongehuwd overloeden, in zijn achttiende jaar.

10. JAN VAN WASSENAAR, die volgt.

11. *Catharina van Wasfenaar*, gehuwd aan Joost van Kruiningen, Heere van Kruiningen, Heenvliet, Hazerswoude, Steenkerke, enz. Zij overleedt in de maand November des Jaars 1538.

JAN VAN WASSENAAR, Burggraaf van Leiden, Ambagtsheer van Voorburg, Voorfchooten, Valkenburg, Katwijk, Oegstgeest, Barendrecht, eigenaar van de Huizen te Zuik, te Zand en ter Horst, allen omtrent Leiden en de genoemde Dorpen gelegen; als mede Ridder van het Gulden Vlies, welke waardigheid, in den Jaare 1506, te Brusfel, hem wierdt opgedraagen. In den Jaare 1507 verzelde hij zijnen Oom van Moeders zijde, Lodewijk van Haléwijn, Heer van Piennes, Stadhouder des Konings van Frankrijk in Pikardije, op deszelfs Gezantschap na Venetie. Vervolgens diende hij onder Keizer Maximiliaan, in den Italiaanschen Oorlog, in welken hij, vooral in het beleg en de bemagtiging van Padua, ongeveene proeven van dapperheid vertoonde. Als een gemeen Soldaat de muuren der Stad beklommen hebbende, bekwam hij eene wonde aan zijn eene wang; die hem, met verlies van eenige tanden, deed nederstorten, en hem, waarschijnlijk, het leeven zou gekost hebben, ten ware hij, aan zijne stemme, ware herkend geworden. Men nam hem op, en bragt hem in 't Leger, daar hij van den Keizer zelven wierdt bezogt. Na zijne wederkomst in Holland, op de ernstige begeerte zijner Moeder, die hem teder beminde, tradt hij in 't huwelijk met *Jesyne*, dogter van Graave Jan van Egmond, Stadhouder van Holland, en van Magdalena, Gravinne van Waardenburg. Toen de Gelderschen, in de maand December des Jaars 1512, zich in het Kerthuizer Klooster, buiten Utrecht, hadden gelegerd, trok Heer JAN hun te gemoete, aan het hoofd van vierhonderd Knegten, om hen van daar te

verjaagen. Doch hij hadt het ongeluk, op den eersten Kersdag, door den gevangen genomen, en na Hattem gevoerd te worden, alwaar Hertog Karel van Gelder hem in een ijzere Kooi deedt opsluiten. Naa zijne slaaking stondt hij Keizer Karel den V ten dienste, in de bemagtiging van Friesland, doch vondt 'er tevens zijnen dood. In het beleg van de Stad Slooten bekam hij eene wonde, aan welke hij, op den vierden December des Jaars 1523, te Leenwarden overleedt in den ouderdom van veertig jaaren. Met groote staatelijheid wierdt hij, in 's Graavenhage, in het Klooster der Predikheeren, begraven. De Ridderchap en Edelen, de President en Raaden van het Hof van Holland, en veele andere Grooten, verzelden zijne Lijkstaafte. Keizer Karel de V, zijnen dood vernomen hebbende, erkende daar in het verlies van een kundigen en dapperen Veldoverste. Behalven eener natuurlijken Zoon, *Andries* genaamd, liet hij na,

1. *MARIA VAN WASSENAAR*, die volgt.

2. *Margareta van Wasenaar*, in den Jaare 1534 getrouwd met Graave Jan van der Mark, Heere van Lumei, in 't Land van Luik, Zoone van Jan van der Mark, Heere van Lumei. Uit deezen echt wierden geboren

a. Graaf *Willem van der Mark*, Heer van Lumei, in 's Lands Geschiedenisfen zeer vermaard, en wiens levensloop wij, op een afzonderlijk Artikel in dit Woordenboek, geschetst hebben.

b. Graaf *Philips van der Mark*; Domheer te Keulen en te Luik, en, naa zijns broeders dood, Heer van Lumei.

c. *George van der Mark*, ongetruwd overleeden.

d. *Magdalena van der Mark*, getrouwd met Philips van Beaufort, in Artois, Zoon van Philips, Heere van Beaufort, Ransert, Rumer, enz. en van Johanna van Halewijn.

e. *Margriet van der Mark*, getrouwd met Karel van Gaven, Graave van Beauvieu, Heere van Trefin, Gouverneur van Aath.

f. *Jofyne van der Mark*, Abdis te Hoorn, overleeden in den Jaare 1603.

3. An-

3. *Andries*, bastaart van Wasfenaar, door Keizer Karel den V tot Ridder geslagen, ter belooninge van zijne dapperheid, bij meer dan ééne gelegenheid, met naame in de Veldslagen van St. Quintijn en Grevelingen, gebleeken. *Andries van Wasfenaar* woonde in het Huis van Wasfenaar, in 's Graavenhage, was Baljuw van de Heerlijkheid Wasfenaar, en overleedt in den Jaare 1597, het tachtigste zijns ouderdoms. Bij zijne Echtgenootte, *Diana van Brakel*, eene dogter van den Burgemeester Eustaas van Brakel, hadt hij de volgende kinderen verwekt:

- a. *Joris van Wasfenaar*, Baljuw van Wasfenaar.
- b. *Kornelis van Wasfenaar*.
- c. *Eustaas van Wasfenaar*.
- d. *Margariet van Wasfenaar*, gehuwd aan François van Aijtela, te Antwerpen.
- e. *Catharina van Wasfenaar*, getrouwd met Claudio Lonchier.
- f. *Maria van Wasfenaar*.

MARIA, ERFVROUW VAN WASSENAAR, Burggraavin van Leiden, boven vermeld, als de dogter van JAN VAN WASSENAAR, tradt in 't huwelijk met JAKOB, Eersten Graaf van Ligne in Henegouwen, door gunst van Keizer Karel den V, Ridder van het Gulden Vlies. Zij stierf, in den Jaare 1544, en wierdt begraven te Bailleu, in Henegouwen, nalaatende:

1. PHILIPS, Graaf van Ligne, die volgt.
2. *George van Ligne*, Graaf van Valkenburg, te Luik, in den Jaare 1579, gehuwd, doch kinderloos overleeden.

PHILIPS, Graaf van Ligne en Valkenburg, Baanderheer van Wasfenaar, in den Jaare 1559, te Gend, tot Ridder van het Gulden Vlies geslagen, was gehuwd met Margareta van Laing, Zuster van Antonij, Graave van Hoogstraten, wier moeder was eene Graavin van Rennenberg. Hij overleedt in den Jaare 1583 of 1584, nalaatende:

1. LAMORAAL, Graaf van Ligne, die volgt.
2. *Maria van Ligne*, getrouwd met Adriaan van Gavre, Graave van Beurieu, Markgraave van Aifeaux.
3. *Anna van Ligne*, gehuwd met Maximiliaan van Oignies, Graave van Beaurepaire, Baron van Sombref.

LAMO-

LAMORAAL, Graaf van Ligne en Valkenburg, boven genoemd, Baanderheer van Wasfenaar, Ambagsheer van Valkenburg, Katwijk, Oestgeest, Voorburg, Voorfchooten, Sassenheim en Oost-Barendrecht, Burggraaf van Leiden, Ridder van het Gulden Vlies, in den Jaare 1602, door den Keizer tot Vorst van Ligne en des Heiligen Roomschen Rijks verheven. Vermits hij aan de zijde des Konings van Spanje stondt, wierden alle zijne goederen, in Holland gelegen, aangeflagen, tot op het Bestand. Zedert verkogt hij Barendrecht, in den Jaare 1615, aan Arent Martenszoon, burger van Dordrecht, voor de somme van dertigduizend vijf honderd guldens. Het Huis te Zuik, tusfchen 's Hage en Leiden gelegen, verkogt hij aan den Heere van Obdam. Van de Huizinge van Wasfenaar, in 's Graavenhage, wierdt, in den Jaare 1617, kooper, de Heer Kornelis van den Mijle, Ridder, voor vierëatwintigduizend guldens. Heer LAMORAAL hadt in huwelijk *Maria van Melun*, dogter van Hugo Francois van Melun, Prins van Espenoij. Hij overleedt, op den negenden Mai des Jaars 1624, zijnde Vader geworden van de volgende kinderen:

1. *Floris, Vorst van Ligne*, in den Jaare 1608 getrouwd met *Louise van Lotharingen*, dogter van *Henrik, Graave van Chatignij*, bij welke hij kinderen heeft nagelaaten.

2. *Alexander van Ligne*.

3. *Jolanta van Ligne*, in den Jaare 1601 gehuwd aan *Karel Alexander van Croij*, Graave van Fontenoij.

4. *Anna van Ligne*, getrouwd, voor de eerste maal, met den Markgraave de *St. Marten*, in Burgundie, aan de gevolgen van eenen val met zijn paerd, overleeden; en vervolgens met Graave *Christoffel van Ritbergen*, Zoon van *Eduard den II*, Graave van Oostvriesland, en van *Catharine*, dogter van *Gustavius den I*, Koning van Zweeden.

5. *Ernestijne van Ligne*, in den Jaare 1618 te *Brusfel*, getrouwd met *Jan*, Graave van *Nasfau-Siegen*, Zoon van *Jan*, Graave van *Nasfau-Dillenburg*, en van *Magdalen*, Graavinne van *Waldek*.

6. *Lam*

6. *Lambertyne van Ligne*, getrouwd, in den Jaare 1613; met Don François de Cardonne, Ambassadeur des Konings van Spanje te Brussel, welken zij ook kinderen gebaarde heeft.

Naakoomelingen van ARENT VAN WASSENAAR, jonger Zoonne van *Dirk van Wasenaar* en van *Berthel van Teilingen*, die den naam van GROENEVELD hebben aangenomen.

ARENTE VAN WASSENAAR, Ridder, jonger Zoon van *Dirk van Wasenaar* en van *Berthel van Teilingen*; in den Jaare 1228 verlijd met eene Hofftede en vijftentwintig Morgens Lands, omtrent het Wout, bij Delft gelegen, Groeneveld genaamd, waar van hij, zedert, den naam gevoerd heeft. Hij overleed, in den Jaare 1261, zijnde gehuwd geweest met N. N. en bij dezelve Vader geworden van

1. *Dirk van Groeneveld*, die volgt.

2. *Jakob van Groeneveld*; in den Jaare 1272, in den Oorlog tegen de Friezen, gesneuveld.

DIRK VAN GROENEVELD, Ridder, gestorven in den Jaare 1280, en Vader van

ARENTE VAN GROENEVELD, Ridder, Vader van vier Zoonen:

1. *Elias van Groeneveld*, die volgt.

2. *Bartolomeus van Groeneveld*, Ridder, in den Jaare 1351, in den Scheepstrijd op de Maaze, tuschen Keizerin Margareta en haaren Zoon, Hertog Willem, gesneuveld, en te Loosduinen begraven.

3. *Wolphard van Groeneveld*, in het zelfde gevegt omgekoomen, en nevens zijnen broeder begraven.

4. *Philips van Groeneveld*, Kanunnik ten Dom te Utrecht, en Proost van Elst, overleeden in den Jaare 1370.

ELIAS VAN GROENEVELD, Heer van Groeneveld overleedte in den Jaare 1356, naatende

1. *Jan van Groeneveld*, die volgt.

2. *Aleid van Groeneveld*, Nonne te Loosduinen.

JAN VAN GROENEVELD, Ridder, woonde te Delft, alwaar hij, op den elfden Augustus des Jaars 1383, den eerste steen leide aan het Kruiswerk van de tweede Parochiekerk. In het volgende jaar was hij Schout dier Stad. Hij overleedte

in den Jaare 1408, en wierdt te Loosduinen begraven; zijnde gehuwd geweest met Elizabet van Putten, dogter van den Heere van Putten, bij welke hij verwekte:

1. JAN VAN GROENEVELD, die volgt.

2. *Berta van Groeneveld*, getrouwd met N. N. van Heenvliet.

JAN VAN GROENEVELD, in den Jaare 1409 met de Heerlijkheid Groeneveld verlijd, doch waar van het Slot, in den Jaare 1420, verbrand wierdt, om reden dat hij het met Vrouwe Jakoba tegen Hertog Jan van Beijeren hieldt. Hij is tweemaal getrouwd geweest: eerst met Barte van Tol, Simonsdogter; vervolgens met N. N. van Heenvliet, dogter van Zweder van Heenvliet. Bij zijnen dood, voorgevallen in den Jaare 1469, liet hij twee Zoonen naa:

1. GELMER VAN GROENEVELD, die volgt.

2. *Berent van Groeneveld*, die ter eerste Vrouwe hadt N. N. van Zuijlen van Nijveld, natuurlijke dogter van Jan van Zuijlen van Nijveld, en in een tweede huwelijk tradt met Frederika de Voogt van Rijnveld, dogter van Frederik, en van Machtelt van Amerongen; uit hoofde van welk huwelijk hij met het Huis te Blijkenburg beleend wierdt.

GELMER VAN GROENEVELD, in een Haudvest van den Jaare 1486, genoemd *neef van Jan*, Heere van Wasfenaar, trouwde eerst met Arnoldina Preecs, en vervolgens met N. N. van Hodenpijl. Zijne kinderen waren

1. GELMER VAN GROENEVELD, die volgt.

2. *Antonia van Groeneveld*, getrouwd met Jan van der Gragt, in Vlaanderen, Raad van het Vrije te Brugge, en bij hem Moeder van

a. *Arnoldina van der Gragt*, en

b. *Lijsbet van der Gragt*.

3. *Arnoldina van Groeneveld*, getrouwd met Gerrit van Poelgeest, kinderloos gestorven.

GELMER VAN GROENEVELD, een dapper Krijgsman, was in den Jaare 1527, tegenwoordig in het beleg van Pavie, en sneuvelde, vier jaaren daar naa, in dienst der Venetiaanen, hebbende hij den ouderdom van slegts dertig jaaren bereikt. Zijne Hofftede Groeneveld verkogt hij aan Mr. Jan van Utrecht,

Utrecht,
ingewoo
die buit
van Arent
wilde hem
Arent
den Jaare
van Egmont
waar van
op het A
van Ligne
van Neuf
Utrecht;
van drieën
Kerk van
gende kin
1. M.
bij Utrecht.
2. A.
doch zins
der Jan, ha
Ridder gel
Doornik, in
veroor van
den Jaare 15
kwa hij m
kinderloos
van drieën
getrouwd met
Arnoldina. D
van hij het
Wassenaar.
3. Anna
4. Egmont
van te Utrecht
5. Janna
6. het Slot

Utrecht, vermoedelijk den Vader van Maria van Utrecht, echtgenoot van 's Lands Advokaat Johan van Oldenbarnevelt. Zijne huisvrouw is geweest *Maria van Tesselstein*, dogter van Arent van Ysselstein en van Barbara van Botsfelen, uit welke hem gebooren wierdt

ARENT VAN GROENEVELD, door Keizer Karel den V, in den Jaare 1531; Ridder geslagen; was Hofmeester van Joris van Egmond, Bischoep van Utrecht en Baljuw van St. Amand, waar van de Bischoep Abt was. In den Jaare 1538 tradt hij, op het Kasteel van Bailleul, toebehoorende aan den Graave van Ligne; in 't huwelijk met *Louise van Maulde*, Vrouwe van Neufville. Zedert begaf hij zich, metter woon, na Utrecht; alwaar hij, in den Jaare 1585, in den ouderdom van drieënzeventig jaaren, zijne dagen eindigde; en in de Kerk van St. Servaas begraven wierdt, nalatende de volgende kinderen:

1. *Magdalena van Groeneveld*, Kloosterzuster ten Daal, bij Utrecht, gestorven in den Jaare 1588.

2. *Arent van Groeneveld*, Kanunnik ten Dom te Utrecht, doch zints hij de Kanunnikdij, ten behoeve van zijnen broeder Jan, hadt afgeslaan; door Don Jan van Oostenrijk, tot Ridder geslagen; vervolgens Baljuw van St. Amand; bij Doornik, in zijns Vaders plaats; daar naa Kolonel, en Gouverneur van Sluis in den Jaare 1586, en van Nijmegen in den Jaare 1596. In den Jaare 1603 den dienst verlaatende, kwam hij metter woon te Dordrecht, alwaar hij, op den achtëntwintigsten Augustus des Jaars 1616, in den ouderdom van drieënzeventig jaaren, zijne dagen eindigde. Hij was gehuwd met Vrouwe Jenne van Baudouin, Vrouwe van Arondaux. Doch also hij bij haar geene kinderen verwekte, was hij het laatste Mansoir van deezen tak des Geslachts van Wassenaar.

3. *Anna van Groeneveld*, Nonnie in de Beverwijk.

4. *Egentine van Groeneveld*, Kloosterjuffer in S. Servaas te Utrecht.

5. *Jenne van Groeneveld*, gehuwd aan Jan van Bassen, tit het Sticht van Munster, kinderloos gestorven

zij-
van den

V. van

ceertijk-
in den
er Vroo-
is twee-
Simons-
er van
in de

we hadt
van Jen
adt mee-
rik, en
uwelijk

en Jaare
trouw-
N. van

van der
, en bij

erit van

, was
avie, is
etiaand,
t bereid-
Jan van
Luisbdt,

6. *Floris van Groeneveld*, gebooren te Dordrecht, op den tweeden Kersdag des Jaars 1550; het Kanunnikschap, door zijnen broeder *Arent* op hem overgedraagen, insgelijks hebbende afgeslaan, begaf hij zich in den krijg, wierdt Kapitein, en storf, ongehuwd, in den Jaare 1580.

7. *Floris van Groeneveld*, Ritmeester, om eenig geschil over het deelen van eenen Krijgsbuit, door zijnen Korneer, in den Jaare 1588, dooritoken. Hij was insgelijks ongehuwd.

8. *Maria van Groeneveld*, in den Jaare 1591, getrouwd met *Karel de Heraugieres*, Edelman van Kamerijk, en Gouverneur van Breda, naa dat hij, alvoorens, door middel van den bekenden list van het Turfschip, die Stad bij verrassing hadt ingenomen. Zij overleedt in 's Graavenhage, in den Jaare 1610, nalaatende eenen Zoon,

Maurits de Heraugieres.

Afflammelingen van PHILIPS VAN WASSENAAR, jonger Zoone van *Philips van Wassenaar* en van *Agnes Persyn van Waterland*, die den naam van DUVENVOORDE hebben aangenomen.

PHILIPS VAN WASSENAAR, hadt voor zijn erfdeel de landen, bij den naam van DUVENVOORDE en Polanen bekend, met welke hij, door zijnen broeder Dirk van Wassenaar, in den Jaare 1226, beleend wierdt. Bij N. N. dogter van den Heere van Strijen, verwekte hij,

1. ARENT VAN DUVENVOORDE, die volgt.

2. JAN VAN DUVENVOORDE, Stamvader van die van Polanen, zal insgelijks volgen.

ARENT, HEER VAN DUVENVOORDE, Ridder, door zijnen neef Dirk van Wassenaar, in den Jaare 1258, met zijne gederen verlijdt, en tien jaaren laater met eenige Weilanden, was gehuwd met N. van Craijenhorst, en bij haar Vader van

1. FLORIS VAN DUVENVOORDE, die volgt.

2. *Wolther van Duvendoerde*, getrouwd met N. N. van Heemstede, kinderloos gestorven.

3. Jan

3. *Jan van Duvendoorde*, gehuwd met N. N. en Vader van

Dirk van Duvendoorde, die naliet

Arent van Duvendoorde, die Vader was van

Hendrik van Duvendoorde, die een Zoon hadt

Arent van Duvendoorde, Vader van

Jan van Duvendoorde, en deeze van

Klaas van Duvendoorde.

4. *N. N. van Duvendoorde*.

5. *Agnes van Duvendoorde*, gehuwd aan Gerrit van Raaphorst, Ridder, Baljuw van Kennemerland, in den Jaare 1309, gestorven in den Jaare 1335, kinderen nalatende, die tot den Stam van Raaphorst behooren.

FLORIS, HEER VAN DUVENVOORDE, gehuwd aan N. N. van der Woude, verwekte bij dezelve

1. *ARENT VAN DUVENVOORDE*, die volgt.

2. *Machielt van Duvendoorde*, Abdisse te Rhijnsburg.

ARLNT, HEER VAN DUVENVOORDE, in den Uiteriten Wil van Philips van Wassenaar, in den Jaare 1348 vermeld, tracht in de echt met N. N. van Arkel, en verwekte bij haar eenen Zoon

ARENT, HEER VAN DUVENVOORDE, Ridder, gehuwd met *Sophia Bugge*, oudste dogter van Jan Bugge, eenen der Edelen en Welgeboorene Mannen van Destrland, en Hoogheemraad van Rhijnland. Hij hadt bij haar twee Zoonen:

1. *ARENT VAN DUVENVOORDE*, die volgt.

2. *Dirk van Duvendoorde*, Schildknazp, getrouwd met Diewer Ruigrok, dogter van Willem Ruigrok, Heere van Weede, en Vader van

a. *Arent van Duvendoorde*, Ridder, gehuwd met Maria de Vries, van Alkmaar, en bij haar Vader van

(1) *Maria van Duvendoorde*, getrouwd met Dirk van Haasten, Heere van Gameren, Amptman van Bommel.

(2) *Jan van Duvendoorde*, getrouwd met Jenne van Kerkwerpe.

(3) *Dirk van Duvendoorde*, gehuwd met Barta van Roon, bij welke hij verwekte

(a) *Dirk van Duvenvoorde*, Baljuw van Voorne, getrouwd met Agnes van Seraats, dogter van Lode-wijk, Baljuw van 's Graavenhage.

(b) *Margareta van Duvenvoorde*, getrouwd met Alexander Witsart.

(c) *Anna van Duvenvoorde*, eerst getrouwd met Jan Cuningham, Kolonel, vervolgens met N. N. Crel, Schotfch' Kapitein, en eindelijk met Willem Martini, Raad in den Hove van Brabant.

b. *Kornelis van Duvenvoorde*, getrouwd met Margareta van Elsbroek, en bij haar Vader van

(1) *Philips van Duvenvoorde*.

(2) *Dirk van Duvenvoorde*.

(3) *Joost van Duvenvoorde*, alle drie kinderloos overleeden.

(4) *Cunera van Duvenvoorde*, getrouwd met Willem Brandellij.

(5) *Kornelis van Duvenvoorde*, getrouwd met Aleid van Stolk, bij welke hij verwekte,

Gijsbert van Duvenvoorde, welke drie Zoonen naliet.

* *Kornelis van Duvenvoorde*.

** *Willem van Duvenvoorde*.

*** *Pieter van Duvenvoorde*.

ARENT, HEER VAN DUVENVOORDE, Ridder, hadt, met zijne neeven Philips en Dirk van Wasenaar, deel gehad aan den moord van Jonkvrouwe Aleid van Poelgeest, en moest daarom, eenigen tijd, als balling buiten 's Lands zwerven. In huwelijk met Elburg van Kralingen hadt hij verwekt:

1. *Arent van Duvenvoorde*, kinderloos gestorven, vóór zijnen Vader.

2. JAN, HEER VAN DUVENVOORDE, die volgt.

3. *Badelog van Duvenvoorde*, getrouwd aan Florens van den Boukhorst, en bij hem Moeder van

Willem van den Boukhorst, den Ouden, die eenen Zoon naliet van den zelfden naam.

JAN, HEER VAN DUVENVOORDE, Ridder, gehuwd met *Maria van Vianen*, volgens sommigen eene dogter van Jan van

Via-

Vianen, Heere van Rijswijk, doch, volgens anderen, van Jan van Vianen, van Beverweert, Heere van Odijk. Acht kinderen wierden uit deezen echt gebooren:

1. ARENT, HEER VAN DUVENVOORDE, die volgt.
2. *Jan van Duvenvoorde*, Heer van Sterrenburg.
3. *Ogier van Duvenvoorde*, gehuwd met N. N. van Baaxen, en bij haar Vader van *Jan van Duvenvoorde*, die eenen Zoon hadt, *Kornelis van Duvenvoorde*.
4. *Arend van Duvenvoorde*, in den Jaare 1467, te Rhijnsburg dood geslagen.
5. *Dirk van Duvenvoorde*.
6. *Elburg van Duvenvoorde*, Kloosterjuffer in Paddenpoel, bij Leiden.
7. *Jan van Duvenvoorde*, getrouwd met Klara van Haaften, bij welke hij eene dogter hadt, *Maria van Duvenvoorde*, gehuwd aan Adriaan van Mateneste.

Behalven deeze kinderen, hadt hij nog een natuurlijken Zoon

Arent van Duvenvoorde, Schout van Voorburg.

ARENT, HEER VAN DUVENVOORDE, Ridder, de Stamvader van alle de Edelen, die nog tegenwoordig den naam van WASSENAAR voeren, hadt in huwelijk MARGARETA VAN YSSELSSTEIN, dogter van Gijsbert van Ysfelstein, Heere van den Bosch, en van Adriana van Zwieten, die hem de Heerlijkheid van den Bosch in huwelijk bragt. Zeven kinderen wierden in deezen echt geteeld:

1. JAN, HEER VAN DUVENVOORDE, die volgt.
2. *Maria van Duvenvoorde*, gehuwd aan Jakob Oem van Wijngaarden, Ridder, Heere van Wijngaarden en Ruigbroek, Ambagtsheere in Grijsoort, Oude en Nieuwe Tonge, Baljuw van Zuidholland, en Schout van Dordrecht, en bij haar Vader van verscheiden kinderen.
3. *Antonette van Duvenvoorde*, Kloosterjuffer te Paddenpoel.
4. *Wilhelmine van Duvenvoorde*, Klarisse te Hoogstraten.

5. *Arnoldine van Duvenvoorde*, gehuwd aan Mr. Floris Oem van Wijngaarden, den vermaarden Pensionaris van Dordrecht, in den Jaare 1518, en vervolgens Raad in den Hove van Holland, die bij haar verscheiden kinderen heeft nagelaaten.

6. GYSBERT VAN DUVENVOORDE, *Heer van Obdam*, die naderhand, agter zijns broeders naazaaten, zal vermeld worden.

7. JAN VAN DUVENVOORDE, Ridder, Heer van Woude en Warmond, insgelijks hier naa te vermelden.

JAN, HEER VAN DUVENVOORDE, Ridder, Heer van Noordwijkerhout, hadt in huwelijk *Elizabeth van Renesse*, dogter van Frederik van Renesse, Heere van Everdingen, en van Theodorika van Maaliede van Ellewoutsdijk. Uit deezen echt wierden de volgende kinderen geboren:

1. *Arent van Duvenvoorde*, Heer van Noordwijkerhout, Hoveling van Keizer Karel den V, getrouwd met Johanna van Lokhorst, kinderloos gestorven.

2. JAN VAN DUVENVOORDE, die volgt.

3. *Ardiaan van Duvenvoorde*, een Geestlijke, en in den Jaare 1560 Deken der Kollegiaale Kerke te Dordrecht. Hij storf in den Jaare 1573, of 1575, nalaatende eenige bastaartskinderen, onder andere den vermaarden

Arent van Duvenvoorde, Gouverneur van Geertruidenberg en Schenkenchans, in het beleg van Oostende, in den Jaare 1602 overleeden, en te Delft in de Oude Kerk begraven, alwaar men, op een blauwe Zark, een zeer vergerend Graffchrift vindt uitgehouwen.

4. *Fredrik van Duvenvoorde*, in den Jaare 1562, gehuwd, doch zonder kinderen, te Hoogstraten, overleeden.

5. *Theodora van Duvenvoorde*, getrouwd aan Jakob Zijlen van Nijvelt, Heere van Hoevelaken en Geresstein.

JAN VAN DUVENVOORDE, Ridder, getrouwd met *Hedewy van Renesse*, en bij haar Vader van

1. ARENT VAN DUVENVOORDE, die volgt.

2. *Jan van Duvenvoorde*, Kanunnik ten Dom te Utrecht, Scholaster en Domdeken, en geëligeerde tot Raad in het eerste Lid der Straaten des Lands van Utrecht. Hij overleedt in den

den Jaare
recht in
lijzen mo

3. Di
4. M
raad van

van Amers
5. Joh
van Wester

2.
Leetlaan, c
wijk, Babij
6.

broeder van
Arent, m

Heer, daeret
rebuurg, wa
Verbond en
boede, geno

veranen. In
bij getamen
leve geleid, 4

der van 'Lan
gippen aanpa
eene gschreev
naeren betruwe
in den Jaare

den Jaare 1600, in den onderdom van zeventig jaaren, en wierdt in de Domkerk begraven, alwaar men certijs zijn Wapen met de volgende acht Kwartieren zag hangen:

DUVENVOORDE.

RENESE.

RENESE.

TROIS VAN KUINRG.

YSSELSTEIN.

KUYLEBURG.

MAALSTEDE.

YSSELSTEIN.

3. *Dirk van Duvendoorde*, Kanunnik te Breda.

4. *Margareta van Duvendoorde*, getrouwd met *Koenraad van Daarle*, en Moeder van

a. *Herman van Daarle*, Domdeken.

b. *Jan van Daarle*, Kanunnik te Utrecht.

c. *Anna van Daarle*, getrouwd aan *Willem Borre van Amerongen*, Heere van Zandenburg.

5. *Johanna van Duvendoorde*, getrouwd met *Herman van Westerholt*, welken zij baarde,

a. *Koenraad van Westerholt*, gehuwd aan *Anna van Leefdaal*, dogter van *Rogier van Leefdaal*, Heere van Waalewijk, Babijlonienbroek, enz.

b. *Margareta van Westerholt*, gehuwd aan enen broeder van haar Zusters Echtgenoot.

ARENT, HEER VAN DUVENVOORDE, Ridder, boven vermeld, Heer, daarenboven, van Noordwijkerhout, 't Woud en Sterenburg, was een der Onderteekenaaren van het vermaarde Verbond en Smeekschrift der Edelen, en vondt zich, uit dien hoofde, genoodzaakt, ter lijfsbehoudenisfe, het Vaderland te verlaaten. In het Vonnis des Hertogs van Alva, door wien hij gebannen was, worden hem verscheiden misdaaden ten laste geleid, alle uitwijzende, dat heer ARENT een voorstander van 's Lands Vrijheid, en vooral ook de gezuiverde begrippen aangaande den Godsdienst was toegegaan. Volgens eene geschreeven aanteekening, onder het Geslacht der Wasenaaren berustende, hielp hij, als *Colonel der Watergeusen*, in den Jaare 1572, de Stad Brielle bemagigen. Zedert stelde

hij zijne poogingen te werk, om ook andere Steden om te zetten: waarom hem ook de gewigtige post van Krijgs-Kommissaris wierdt toevertrouwd. Naderhand hadt hij zitting in de Ridderfchap van Holland, en leende de hand tot het ontwerpen en volvoeren van zaaken van de hoogste aangelegenheid. Zijn geboortjaar wordt gesteld op het Jaar 1528, en dat zijns overlijdens op het Jaar 1600. In zijn huwelijk met *Theodora van Scherpenzeel*, dogter van Willem van Scherpenzeel, Drosfaard van de Veluwe, verwekte hij de volgende kinderen:

1. JAN, HEER VAN DUVENVOORDE, die volgt.

2. *Theodora van Duvendoorde*, getrouwd met Albert van Scaghen, Heere van Burghorn, welken zij kinderen heeft gebaard.

JAN, HEER VAN DUVENVOORDE, Voorschooten, Veur en Sterrenburg, Eerste Gecommitteerde in het Kollegie van Gecommitteerde Raaden van de Staaten van Holland en Westfriesland, Groot-Zegelbewaarder van Holland, Stadhouder van de Graafschaps Leenen, Lid van de Ridderfchap, en eindelijk Luitenant Houtvester van Holland. Vermits de oudste Tak van het Geslacht van Wassenaar, al zints lang, was uitgestorven, heeft hij, als hoofd van derzelve Stam, in den Jaare 1590, den naam en het Wapen van dien Stam aangenomen. Hij overleedt in den Jaare 1645, en ligt te Voorschooten begraven. Heer JAN is tweemaal getrouwd geweest, en heeft in beide huwelijken kinderen verwekt. Bij zijne eerste Echtgenootte, zijnde geweest *Maria van Voorst*, dogter van Frederik van Voorst, Richter en Waltgraaf van Nijmegen, overleeden in den Jaare 1610, was hij Vader van

1. ARENT VAN WASSENAAR VAN DUVENVOORDE, die volgt.

2. *Theodora van Wassenaar van Duvendoorde*, eerst gehuwd met Gerrit Randetrode van der Aa, en vervolgens met Gerrit van Arnhem.

3. *Machtelt van Wassenaar van Duvendoorde*, voor de eerste maal getrouwd met Pieter van Hinojosa, Ruwaard van de Lande van Putten, en naderhand met Pieter Ernst van Abkoude van Meerten, Maarschalk van Eemland, in het Sticht van Utrecht. Zij storf in den Jaare 1654.

Zijne

Tijde v
van Ph
de Hof
volgende
4. Wi
gelorven.
5. P
van Ster
6. A
sterven.
7. El
mer Casje
8. Pe
trouwd n
Ducouw,
der, Kol
Willemlid
jeek.
Aant,
Duvendoor
den elden
Jaar 1674
zelve, als
Raader; w
ten, Luit
van Rijnlan
met Anna
Jaar drie kin
11. Janua
vrij.
1. Freder
Heer van Rod
burg, trouwd
huif zonder E
3. Gertr
voorle, gelan
de de Kewij
Maria van R

Zijne tweede Echtgenootte was *Klara van Hinojosa*, dogter van Pieter van Hinojosa, Heere van Wena, President in het Hof van Holland, en van Elizabeth van Almonde. De volgende kinderen wierden uit dien echt geboren:

4. *Willem van Wasfenaar van Duvenvoorde*, ongehuwd gestorven.

5. **PIETER VAN WASSENAAR VAN DUVENVOORDE**, Heer van Sterrenburg, volgt naa zijnen halfbroeder **ARENT**.

6. *Maria van Wasfenaar van Duvenvoorde*, jong gestorven.

7. *Elizabeth van Wasfenaar van Duvenvoorde*, getrouwd met Casyn van Bommel.

8. *Petronella van Wasfenaar van Duvenvoorde*, getrouwd met Adriaan van der Mijle, Heer van der Mijle, Bacouw, Dubbeldam, Alblas, Bleskinsgraef, St. Antonispolder, Kolonel in dienst van den Staat, en Gouverneur van de Willemstad. Zie Deel XXIII, bl. 128 van ons *Woordenboek*.

ARENT, BARON VAN WASSENAAR DUVENVOORDE, Heer van Duvenvoorde, Voorfchooten, Veur en Rosanden, hadt, van den elfden December des Jaars 1647 tot den elfden Julij des Jaars 1674, zitting in de Ridderfchap, en, van wegen dezelve, als Eerste Raad, in het Kollegie van Gecommitteerde Raaden; was voorts Stadhouder van de Graaflijkheids Leenen, Luitenant Houtvester van Holland, en Hoogheemraad van Rhiijnland. In den Jaare 1646, tradt hij in 't huwelijk met *Anna Margareta van Scherpenzeel*, en verwekte bij haar drie kinderen

1. **JAKOB, BARON VAN WASSENAAR DUVENVOORDE**, die volgt.

2. *Frederik Willem, Baron van Wasfenaar Duvenvoorde*, Heer van Rosanden, was Baljuw van Hulst en Hulster Ambagt, trouwde met Maria van Leijden van Leeuwen, doch storf zonder kinderen.

3. *Geertruid Anna, Baronneise van Wasfenaar Duvenvoorde*, gehuwd aan Willem, Baron van Lier, Heere van beide de Katwijken, Oosterwijk en 't Zand, wiens Moeder was Maria van Reijgersberg, Vrouwe van de beide Katwijken.

JACOB, BARON VAN WASSENAAR DUVENVOORDE, Heer van Duvenvoorde, Voorfchooten, Veur, enz. geboren in den Jaare 1649, was Eerfte Raad in het Kollegie van Gecommitteerde Raaden, van wegen de Ridderfchap van Holland, Baljuw en Dijkgraaf van Rhijland, tradt in 't huwelijk met *Jacoba, Baronesse van Lier*, en overleedt in den Jaare 1707, hebbende de volgende kinderen verwekt:

1. *Arent, Baron van Wasfenaar van Duvenvoorde*, Heer van Duvenvoorde, Voorfchooten, Veur en Harfio, geboren in den Jaare 1669, befchreeven in de Ridderfchap van Holland, en van wegen dezelve Prefident van de Rekenkamer van de Graaflijkheids Domeinen; voorts Hoogheemraad van Schieland, Ruwaart en Baljuw van den Lande van Putten, Drosfaart van de Stad en Baronnije van Breda, Baljuw van Hulst en Hulfter-Ambagt, en, eindelijk, in den Jaare 1714, van wegen Hun Hoog Mogende, Buitengewoon Afgezant aan het Hof van Groot-Britannie. Door een onverwagt toeval overleedt hij zeer fchielijk in 's Graavenhage, op den vijftienden December des Jaars 1721, en wierdt te Voorfchooten begraven. Zijne Echigenootte was *Anna Margareta van Bentinck*, dogter van Hans Willem van Bentinck, Graave van Portland. De volgende kinderen wierden uit deezen echt geboren:

a. *Anna Eleonora*, jong geftorven.
 b. *Jakob Jan Brielanus*, ongehuwd geftorven.
 c. *Anna Sophia, Baronesse van Wasfenaar*, Vrouwe van Duvenvoorde, Voorfchooten, Veur, enz. gehuwd aan FREDERIK HENDRIK, Baron van Wasfenaar, Zoone van Willem, Baron van Wasfenaar, haaren vollen neve, die volgt.

d. *Jacoba Maria*,
 e. *Will:m Arent Bredanus*, jong geftorven.
 f. *Louife Isabelle Hermelina*.
 g. *Jacob Willem*, in zijne kindsheid overleeden.

2. WILLEM, BARON VAN WASSENAAR VAN DUVENVOORDE, die volgt.

3. *Jan Gerrit, Baron van Wasfenaar van Duvenvoorde*, Heer van Roozenburg, Luitenant-Admiraal van het Edel
 Mo.

Mogende Kollegie ter Admiraliteit te Amsterdam, Hoogheerraad van Rijnland, gebooren in den Jaare 1672, was gehuwd met Maria Jacoba, Baronesse van Lier, dogter van Willem Baron van Lier van Katwijk, en van Geëtruid Anna, Baronesse van Wasfenaar van Duvenvoorde. Hij storf zeer onverwagt, op den negenëntwintigsten October des Jaars 1723, nalatende eenen Zoon,

Jakob Jan, vroeg gestorven.

4. *Jakob Emmerij, Baron van Wasfenaar van Duvenvoorde*, Heer van Zuid-Waddinksveen, gebooren in den Jaare 1674, was Raad en Burgemeester der Stad Leiden, beschreeven in de Ridderfchap van Holland, en Bewindhebber van de Oosindische Maatschappij ter Kamer Delft. Hij overleedt in de maand November des Jaars 1724, zijnde gehuwd geweest met *Anna Kornelia Martina van Baarlen*, bij welke hij hadt verwekt,

a. *Jakob Arent, Baron van Wasfenaar van Duvenvoorde*, gebooren den zevenëntwintigsten Februarij des Jaars 1721.

b. *Willem Henrik*, gebooren in 1722.

c. *Jacoba Maria*, getrouwd met *Jacob Arent, Baron van Perponchez Sedeniski*, Heere van Ellewoutsdijk, in den Jaare 1733 aangesteld tot Raadsheer in den Souvereinen Raad en Leenhove van Brabant en de landen van Overmaaze.

d. *Anna Henriette*.

e. *Wilhelmina Johanna*.

f. *Elizabeth Françoise*.

g. *Maria Hermelina*.

h. *Arnoldina Emelie*.

5. *Karel Lodewijk, Baron van Wasfenaar van Duvenvoorde*, gebooren in den Jaare 1685, Heer van Doeveren, Overste van het Regiment Walsche Dragonders, vervolgens Kommandant van 's Hertogenbosch, daar naa Kommandeur van Yperen, naaderhand Brigadier van de Ruitery, en eindelijk beschreeven in de Ridderfchap van Holland. Hij trouwde met *Maria de Vilattes*, en verwekte bij dezelve,

a. *Jacob Lodewijk, Baron van Wasfenaar van Duvenvoorde*.

b. *Ja*

b. *Jacoba Alexandrina Hermelina.*

c. *Johanna.*

d. *Wilhelmina Margareta.*

6. *Pieter, Baron van Wasenaar van Duvenvoorde*, in zijne kindsheid gestorven:

7. *Anna Maria.*

8. *Maria Petronella.*

9. *Louize Emilia.*

WILLEM, BARON VAN WASSENAAR VAN DUVENVOORDE, boven vermeld, gebooren in den Jaare 1670, was Generaal Majoor in dienst van de Algemeene Staaten der Veréénigde Nederlanden, Luitenant-Kolonel van de Hollandfche Guardes te voet, Gouverneur van Bergen op den Zoom en onderhoorige Forten, Coadjutor en Huiskommandeur van de Duitfche Orde ter balije van Utrecht, Kommandeur van Dieren; beschreeven in de Ridderfchap van Overijsfel. Hij hadt ter vrouwe *Hermelina Petronella*, Baronesse Schap van den Dam, Vrouwe van den Dam en Maalfede, Ambagtsvrouw van Kapelle, Biefelingen, Schoore, Vlaeken en Eversdijk. De volgende kinderen wierden uit dit huwelijk gebooren:

1. *Jacob Herman, Baron van Wasenaar van Duvenvoorde*, Heer van den Dam, gebooren in den Jaare 1700, Kapitein in het Regiment van den Generaal Majoor Villegas, en in den Jaare 1724 ongehuwd overleeden.

2. *FREDERIK HENRIK, BARON VAN WASSENAAR VAN DUVENVOORDE*, die volgt.

3. *Asuerus Arent*, gebooren in den Jaare 1702, naa alvorens, aan 't Hoogefchool te Utrecht, den trap van her Meesterschap in de Regten te hebben beklommen, Vaandrig onder de Hollandfche Guardes te voet, en in den Jaare 1729, ongehuwd overleeden.

4. *Willem, Baron van Wasenaar van Duvenvoorde*, gebooren in 1712.

5. *Joost Gerrit*, gebooren in 1716.

FREDERIK HENRIK, BARON VAN WASSENAAR VAN DUVENVOORDE, gebooren in den Jaare 1702, even als zijn jonger broeder Asuerus Arent, te Utrecht bevorderd, wierdt ver-

rijgers R
gin: Ech
in Duve

Pieter
Sterren
Gauwer,
de Duitfch
raad van l
eerle Ecl
van Cats,
Deliana v
verfcheide
van

Wiz

volgt.

Zijn twee

Johan van

nije van D

1. Jon

2. Joh

3. Pies

jong gelov

4. Klar

burg.

5. Eliza

vergea.

WILLEM,

ting in het R

de Ridderfch

was Kruizer v

van Rijkpland

Loren van

Algemeene St

Frankrijk, &

volgens Raadsheer in 't Hof van Holland, en verwekte bij zijne Echtgenootte, *Anna Sophia*, Baronesse van Wasfenaar van Duvendoorde, zijne volle nicht, eene Erfdogter.

Naakoomelingen van PIETER, BARON VAN WASSENAAR VAN DUVENVOORDE, Heere van Sterrenburg.

PIETER, BARON VAN WASSENAAR STERRENBURG, Heer van Sterrenburg, was Kolonel van het Regiment Hollandsche Guardes, Gouverneur van de Willemstad, Kommandeur van de Duitse Orde in de balije van Utrecht, en Hoogheerraad van Rhijnland. Hij overleedt in den Jaare 1668. Zijne eerste Echtgenootte *Anna van Cats*, dogter van Theophilus van Cats, Heere van Heilo, Coelster en Oestdom, en van Deliana van Brederode van Wezenburg, hadt hem, behalven verscheiden kinderen, allen vroeg gestorven, Vader gemaakt van

WILLEM, BARON VAN WASSENAAR STERRENBURG, die volgt.

Zijn tweede Echtgenootte, *Anna van Aersfen*, dogter van Johan van Aersfen, Heere van Bouclo, Drosfaart der Baronnie van Breda, baarde hem:

1. *Jan*,
2. *Jakob*, en
3. *Pieter*, Baronnen van Wasfenaar Sterrenburg, allen jong gestorven.
4. *Klara Anna*, Baronesse van Wasfenaar Sterrenburg.
5. *Elizabeth*, getrouwd met Maurits de la Tour d'Auvergne.

WILLEM, BARON VAN WASSENAAR STERRENBURG, hadt zitting in het Kollegie van Gecommitteerde Raaden, van wegen de Ridderchap van Holland, van welke hij President was; was Kurator van 's Lands Hoogeschool te Leiden, Hoogheerraad van Rhijnland, Groot Zegelbewaarder en Stadhouder van de Leenen van Holland. Daarenboven hadt hij, van wegen de Algemeene Staaten, een Gezantschap bekleed aan het Hof van Frankrijk, alwaar hij, in den Jaare 1682, bij den Koning, zijne

zijne klagten inbragt over de aanslagen, tegen het Prinsdom van Oranje, 't welk, van wegen het gemelde Hof, met verbeurdverklaring wierdt bedreigd. Hij hadt in huwelijk *Josina van der Does*, dogter van Steven van der Does, Heere van de beide Noordwijken, Generaal van de Artillerie der Vereëinigde Nederlanden, en van Anna van der Kerkhoven. Heef WILLEM overleedt, in de maand Augustus des Jaars 1723, in den ouderdom van drieënzeventig jaaren; hebbende verwekt de volgende kinderen:

1. *Pieter, Baron van Wasfenaar Sterrenburg*, Kapitein van een Regiment Guardes, ongehuwd overleeden.
2. *Steven*, jong gestorven.
3. *Johan Theophilus, Baron van Wasfenaar Sterrenburg*, Heer van Ruijven, Hoogheemraad van Delfland, in den Jaare 1711 ongehuwd overleeden.
4. WILLEM LODEWYK, *Baron van Wasfenaar Sterrenburg*, die volgt.
5. *Josina*, jong gestorven.

WILLEM LODEWYK, *Baron van Wasfenaar Sterrenburg*; Heer van Ruijven, Maasfluis, Maasland, enz. hadt, van wegen de Ridderfchap, zitting in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit op de Maaze; was, voorts, Baljuw en Schout van 's Graavenhage, en Hoogheemraad van Delfland. Hij overleedt in de maand Januarij des Jaars 1720, in het vierënveertigste jaar zijns ouderdoms. Hij was gehuwd aan *Maria Kornelia van Aersfen van Hoogerheijde*, dogter van Mr. Kornelis van Aersfen, Heere van Hoogerheijde, Ofsendregt, Meteren, Voshol en de Triangel, Ontvanger Generaal van Holland en Westfriesland, en van Maria Pauw. De volgende kinderen waren uit deezen echt gebooren:

1. *Josina Maria, Baronesse van Wasfenaar Sterrenburg*.
2. *Pieter, Baron van Wasfenaar Sterrenburg*, Heer van Sterrenburg, Hoogheemraad van Rhijnland.
3. *Willem*.
4. *Isabella*.
5. *Anna*.
6. *Kornelis*.

7. *Jan*

Witboud
aan had

Geest
voor de
maas,
Maasland
Holland,
houder
rinn van

zonder in
Vervolg
van Noord
1510, en
Zijne kind
volgende:
1. Jan
volgt.

2. An
3. Ad
bruid aan
1542 overle
Jacob va
was heer va
Pauw den 1
flaen. Zijne
van Nicolaas
Antwerpen.
lij even 20 v
1. Ad
1571, einde
van Hillo en

XXX DEEL

7. Jan Lodewijk Haganus, aldus gebijnaamd, om dat de Wethouderschap van 's Graavenhage als Peter over hem geftaan hadt.

Naakoomelingen van GYSBERT VAN DUVENVOORDE, tweeden Zoonne van *Arent van Duvendoorde* en van *Margareta van Tselftein*.

GYSBERT VAN DUVENVOORDE, tradt, in den Jaare 1494, voor de eerste maal, in 't huwelijk met *Arnoldina van Almonde*, dogter van Jakob van Almonde, Heere van Wena, Maasland en Altena, buiten Delft, Raad in den Hove van Holland, en Hoogheemraad van Delfland en Schieland, Stadhouder van de Leenen van Lek en Polanen, en van Catharina van Eversdijk. Hij verwekte bij haar

Aent van Duvendoorde, welke, in den Jaare 1558, zonder kinderen overleedt.

Vervolgens tradt hij in een tweede huwelijk, met *Anna van Noordwijk*, Jakobs dogter. Hij overleedt in den Jaare 1510, en wierdt in de Grooté Kerk te Haarlem begraaft. Zijne kinderen, in het tweede huwelijk verwekt, waren de volgende:

1. *JAKOB VAN DUVENVOORDE*, Heer van Obaam, die volgt.

2. *Antoni van Duvendoorde*.

3. *Adriana van Duvendoorde*, in den Jaare 1531 gehuwd aan *Adriaan*, Heere van Matenes, en in den Jaare 1542 overleeden.

JAKOB VAN DUVENVOORDE, gebooren in den Jaare 1502, was Heer van Obdam, en wierdt, in den Jaare 1549, door Philips den II, Koning van Spanje, te Dordrecht Ridder geslagen. Zijne Echtgenootte was *Geertruid van Lier*, dogter van Nicolaas van Lier, Heere van Berchem, Markgraave van Antwerpen. Behalven acht kinderen, jong gestorven, hadt hij even zo veele bij haar verwekt, die hier volgen.

1. *Aleid van Duvendoorde*, overleeden in den Jaare 1571, zijnde getrouwd geweest met Jan van Vliet, Heere van Heilo en Honcoop.

2. GYSBERT VAN DUVENVOORDE, Heer van Obdam, die volgt.

3. Anna van Duvendoorde, ongehuwd gestorven.

4. Barbara van Duvendoorde, voor de eerste maal getrouwd aan Everard van Blankenbijn, uit Gelderland, welken zij geene kinderen baarde. Haar tweede Echtgenoot, Willem van Tuil van Bulkestein, wierdt bij haar Vader van verscheiden kinderen. Zij overleedt in den Jaare 1588.

5. Adriana van Duvendoorde, was Moeder van éenen Zoone, bij Ysbrand van Schagen, en overleedt in den Jaare 1591.

6. Jenne van Duvendoorde, in den Jaare 1601, te Leiden, ongehuwd overleeden.

7. Antony van Duvendoorde, Heer van den Bosch, gebooren in den Jaare 1556, tradt in zijn eerste huwelijk met Margareta van Halwale, dogter van Daniel van Halwale, en van Jenne Pijnsen, en verwekte bij haar drie kinderen:

a. Johanna van Wasfenaar, getrouwd aan Karel Otto van Haastrecht, Heere van Duinen en Ganshoijen.

b. Jacob van Wasfenaar, een Geestlijke.

c. Geertruid van Wasfenaar, ongehuwd overleeden.

Zints het overlijden zijner eerste Vrouwe, in den Jaare 1598 voorgevallen, hertrouwde Heer Antony, in den Jaare 1602, met Machiel van der Duin, dogter van Adam van der Duin, Heere van Sanen, en van Clara van der Meijen, en verwekte bij dezelve de volgende kinderen:

d. Arent Adam, Baron van Wasfenaar, Heer van den Bosch en Sanen, Hoogheemraad van Nieuwland, gehuwd met Johanna van Scaghen, bij welke hij verwekte

(1) Anthony, Baron van Wasfenaar, Heer van Sanen en den Bosch, ongehuwd overleeden.

(2) Jan Jakob, Baron van Wasfenaar, Heer van Kranenbroek, en, naa zijns broeders overlijden, ook Heer van Sanen en van den Bosch, getrouwd met Maria van Vredenburg, bij welke hij verwekte

Maria Jakoba, Baronnes van Wasfenaar, Vrouwe van Kranenbroek en van den Bosch, ongehuwd gestorven.

e. *Timona, Baronesse van Wasfenaar*, gehuwd aan Nicolaas van der Duin, Heere van Rijswijk, 's Gravenmoer, de Mije, den Burg, Hoogheemraad van Delfland, Meester-knaap van de Houtvesterij van Holland.

f. *Klara, Baronesse van Wasfenaar*, ongehuwd gestorven.

g. *Anna Maria, Baronesse van Wasfenaar*.

8. *Arent van Duvendoorde*, eerst Hoogheemraad, en vervolgens Dijkgraaf en Baljuw van Rhijland, getrouwd met Margareta van Mechelen, dogter van Cornelis van Mechelen en van Barbara van Nassau, bij welke hij verwekte

a. *Jakob, Baron van Wasfenaar*, Baljuw van Rhijnsburg.

b. *Geertruid, Baronesse van Wasfenaar*, in den Jaare 1620, gehuwd aan *Verus van Cats van Bruelis*.

GYSBERT VAN DUVENVOORDE, Ridder, boven vermeld, Heer van Obdam en Hensbroek, was een der zamenverbondene Edelen, en ondertekende het vermaarde Smeekschrift. In den Jaare 1567 verliet hij, deswegen, het Vaderland, en wierdt vervolgens door den Hertog van Alva gebannen, als een voorstander en begunstiger der Onroomschen. Naderhand in 't Vaderland zijnde te rug gekeerd, wierdt hij te werk gesteld tot de gewigtigste verrigtingen, zo den Staat als het Krijgsweezen betreffende. In den Jaare 1579 wierdt de post van Algemeenen Kommisfaris ter monteringe aan hem opgedraagen; doch hij overleedt in het volgende jaar te Woerden, daar hij Bevelhebber en Kastelein was. Zijne Echtgenootte was *Maria van Hoexvier*, dogter van Hector van Hoexvier, President van den Hove van Utrecht, en van N. N. van Hollandia, en hadt hij bij haar verwekt,

JAKOB VAN DUVENVOORDE, Heer van Obdam, gebooren in den Jaare 1574, die naar het voorbeeld van zijnen neeve *Jan van Duvendoorde*, den naam van WASSENAAR wederom heeft aangenomen. Hij was Admiraal van Holland, en Gouverneur der Stad Heusden. In den Jaare 1615, kocht hij, van den Prinse van Ligne, als Heere van Wasfenaar, de Heerlijkheid Zuidwijk, onder Wasfenaar, op den weg van Leiden na 's Graavenhage gelegen. Hij was getrouwd met *Anna Rari*

in, die
maai ge-
welken
Willems
vertoel-

van éénen
den Jaare

de Lei-

och, ge-
relijk met
Elnwale,
eren:
n Kartel
jen.

nieeden
n Jaare
en Jaare
lam van
Meijden,

eer van
gehuid

er van

Heer
2, oob
aria van

enaar,
uid ge

Te

derode van der Aa, dogter van Gerrit van der Aa, en van Petronella van der Laan. Zijn overlijden viel voor in de maand Augustus des Jaars 1623. Zijne kinderen waren:

1. JAKOB, BARON VAN WASSENAAR, die volgt.
2. *Anna*, *Baronnes van Wasenaar*, ongetrouwd gestorven.
3. *Elizabeth*, — — — — ongetrouwd overleeden.
4. *Emelia*, — — — — gehuwd aan *Jan van Merode*, Heere van Rumenen, Oudelands-Ambagt, enz. Baljuw van Kennemerland, van wegen de Ridderfchap Afgevaardigde ter Vergaderinge van Hun Hoog Mogende, en, in den Jaare 1660, van wegen dezelve, Buitengewoon Gezant aan het Hof van Spanje.

JAKOB, BARON VAN WASSENAAR, Baanderheer van Wasenaar, Heer van Obdam en Zuidwijk. Van 's Mans verrigtingen zullen wij, naderhand, verslag doen, onder een afzonderlijk Artikel. Om de Geslachtlijst te vervolgen, merken wij hier aan, dat hij getrouwd was met *Agnes van Renesse van der Aa*, dogter van Jan van Renesse van der Aa, Heere van Schonauwen, en van Catharina van Arnhem. De volgende kinderen waren uit dien echt geboren:

1. JAKOB, HEER VAN WASSENAAR, die volgt.
2. *Agnes*, *Baronnes van Wasenaar*, ongetrouwd gestorven.
3. *Anna Charlotte*, *Baronnes van Wasenaar*, getrouwd aan Adriaan Wernard, Baron van Pallant, Baanderheere van Voorst, Heere van Keppel.

JAKOB VAN WASSENAAR, Baanderheer van Wasenaar, Heer van Obdam, Haasbroek, Spierdijk, Wogmeer, Zuidwijk, Kernhem, enz. is geweest oudste Lid der Ridderfchap van Holland, en, als zodanig, Abt, Raad en Algemeen Rentmeester der Heerlijkheid en goederen van de Abtdije van Rhijnburg; voorts Ridder van de Deensche Koninklijke Orde van den Olifant; Generaal van de Ruitery van den Staat der Vereénigde Nederlanden; Gouverneur van 's Hertogenbosch en der onderhoorige Forten; Hoogheemraad van Rhijnland; Meesterknapp van de Houtvesterij van Holland en Westfriesland;

ind; Cur
de Geza
en, doot
voor zijp
ven. Dijn
Zarveld
Abolit H
gende kit
1. J
te Wasen
meer, Z
Ridderfch
de in de
van Hun
land, Ca
van de O
meester v
2. Liv
Twickelo,
van Overij
den Jaare
van welke
Kollegie eer
beemraad v
de Algeme
van Frankrij
Vrede voelst
benibdeelen.
danigheid, e
gen in desze
Koning van
den Kezvor
het aanwerve
oederland, h
eekoms aan
sterken in zij
rust in het
Gezantschap,

land; Curator van 's Lands Hoogeschool te Leiden; meermaalen Gezant van Hun Hoog Mogende aan verscheiden Hoven, en, door den Keurvorst van de Palts, voor hem zelve en voor zijne naakoomelingen, tot den Graaflijken stand verheven. Hij hadt in huwelijk *Adriana Sophia, Baronesse van Raesveld, Vrouwe van Laege en Twickelo*, dogter van Adolf Henrik, Baron van Raesveld, en bij dezelve de volgende kinderen verwekt:

1. *Jan Hendrik, Graaf van Wasfenaar*, Baanderheer te Wasfenaar, Heer van Obdam, Haasbroek, Spierdijk, Wogmeer, Zuidwijk, Kernhem en Laege; beschreeven in de Ridderfchap van Holland, en wegens dezelve zitting hebbende in den Raad van Staate, en naderhand in de Vergadering van Hun Hoog Mogenden; Luitenant Houtvester van Holland, Curator van 's Lands Hoogeschool te Leiden; Ridder van de Orde van St. Jan te Jeruzalem; Abt, Raad en Rentmeester van de Abtdij van Leeuwenhorst.

2. UNICO WILLEM, *Graaf van Wasfenaar*, Heer van Twickelo, in den Jaare 1717 beschreeven in de Ridderfchap van Overijsfel, wegens het Kwartier van Twente, en, in den Jaare 1724, in de Ridderfchap van Holland; in naam van welke hij zitting nam als Raad in het Edel Mogende Kollegie ter Admiraliteit op de Maaze; verder was hij Hoogheemraad van Rhijnland. In den Jaare 1744 wierdt hij, door de Algemeene Staaten, benoemd tot Gezant bij den Koning van Frankrijk, om van wegen hun Hoog Mogenden, den Vrede tusschen dat Rijk en dat van Groot-Britannie te helpen bemiddelen. Nog in het zelfde jaar deedt hij, in gelijke hoedanigheid, eenen keer na Bon, om den Keurvorst te bevestigen in deszelfs aankleeving van het Huis van Oostenrijk. De Koning van Groot-Britannie en de Staaten, met den gemelden Keurvorst, eene Overeenkomst hebbende getroffen, op het aanwerven van eenige manschap, tegen eenen bepaalden onderstand, hadt de Graaf last, op het nakoomen dezer overeenkomst aan te dringen, als mede om den Keurvorst te versterken in zijne goede gevoelens omtrent de herstelling der rust in het Duitfche Rijk. Slechts eene maand duurde dit Gezantschap, en deedt, nogthans, de begeerde uitwerking.

In de Lente des volgenden jaars deedt de Graaf, andermaal, eenen keer na Bon, om den Keurvorst over te haalen tot het bevorderen van den Vrede, tusfchen de Hoven van Weenen en Beijeren; die, eerlang, getroffen wierdt. Met den aanvang des Jaars 1746 vertrok de Graaf, ten tweede maale, als Gezant na Frankrijk, en verscheen, in het volgende jaar, als Gevolmagtigde der Algemeene Staaten op de Bijeenkomst te Breda. In den Jaare 1723 was de Graaf in 't huwelijk getreden, met DOBONEA LUCIA VAN GOSLINGA, dogter van Sicco van Goslinga, Grietman van Franekeradeel, en, wegens de Provincie Friesland, Afgevaardigde ter Vergaderinge van hun Hoog Mogende, en van Johannette Isabella, Baronesse van Schwartzenburg. Uit deezen echt zijn gebooren:

a. *Jakob Johan*, Graaf van Wasfenaar.

b. *Sicco Goslinga Willem*.

c. KAREL GEORGE FREDERIK, Graaf van Wasfenaar, Grietman van Franekeradeel, naderhand beschreeven in de Ridderfchap van Holland, en, in den Jaare 1785, Gezant van hun Hoog Mogende aan het Weener Hof. Hij heeft eenen Zoon, gehuwd aan eene Kleindogter van den Heere Henrik Hooft Danielsz, van Amsterdam.

3. *Agnes Anna Theodora*, Graavin van Wasfenaar-Obdam, in den Jaare 1704 gehuwd aan Jan Diderik, Baron van Rek, Heere van Horst.

4. *Anna Isabella*.

5. *Isabella Emilia Charlotta*, in den Jaare 1722 getrouwd met den Markgraave van St. Auban.

Naakoomelingen van JAN VAN DUVENVOORDE, derden Zoone van *Jan van Duvenvoorde* en van *Margareta van Yselstein*.

JAN VAN DUVENVOORDE, Raad Ordinaris in het Hof van Holland, tradt in 't huwelijk, in den Jaare 1504, met Maria van Marenesse, dogter van Philips, en van Maria van der Woude en Warmond. Hij wierdt, uit kragt van dit huwelijk, in den Jaare 1525, bij bestersenisfe, Heer van der Woude, Warmond en Alkemade, overleedt, in den Jaare 1543, oud zes- en-zeventig jaaren, en wierdt te Warmond begraven. Veertien kinderen waren hem gebooren.

1. *Ma*

1. *Marta van Duvendoorde*, overleeden in den Jaare 1560, zijnde getrouwd geweest met *Jan van Doornik*, van Amersfoort, wien zij baarde

Willem van Doornik, getrouwd met N. N. van Honselaar, uit Gelderland, en Moeder van

Jan van Doornik, eerst getrouwd met Henrica van Vliet, Vrouwe van Hoencoop, Heilo en Koulfster, dogter van Jan van Vliet en van Maria van Duvendoorde tot Warmond; vervolgens met N. N. van Cappelle.

2. *Arent van Duvendoorde*, en

3. *Anna van Duvendoorde*, ongehuwd gestorven.

4. *JAKOB VAN WASSENAAR*, die volgt.

5. *Margareta van Duvendoorde*, Kanunnikes te Badbur, bij Keulen, in den Jaare 1569 te Amersfoort overleeden.

6. *Gijsberta van Duvendoorde*, Kloosterjuffer te Rhijnsburg.

7. *Arent van Duvendoorde*, overleeden aan het Hoogeschool te Dole, in Burgundie, in den Jaare 1536.

8. *Fenne van Duvendoorde*, Kanunnikes en Proostes te Nivelles, in Walsch Brabant, in 't Jaar 1563.

9. *Jakob van Duvendoorde*, de Jonge, ongehuwd overleeden te Hasfelt, in den Jaare 1586, oud zeventig jaaren.

10. *Adriana van Duvendoorde*, eerst Kanunnikes te Nivelles, naderhand getrouwd met *Gijsbert van Bronkhorst*, Zoon van *Joost van Bronkhorst*, Heere van Bleiswijk, en in den Jaare 1557, zonder kinderen, overleeden.

11. *Jan van Duvendoorde*, Burgemeester te Haarlem, en, in de hoedanigheid van Kolonel der Schutterije, gedurende het beleg dier Stad, een dapper voorstander der Vaderlandsche vrijheid, moest, naa het overgaan der Stad aan de Spanjaarden, zijne kloekhartigheid met den hals boeten. Hij hadt in huwelijk *Magdalena van Foreest*, Weduwe van *Jan van Ruijven*, dogter van *Jan van Foreest*, en van *Maria van Heukeflood*, en verwekte bij haar

a. *Jan van Duvendoorde*, in den Jaare 1580, in den Veldslag op de Hardenberger Heide, gesneuveld.

b. *Maria van Duvendoorde*, Vrouwe van *Foreest*, getrouwd met *George van Lennep*, uit Gelderland, Zoon van

Werner van Lennep en van Catharina van Renesse van Wulven, bij welken zij moeder was geworden van eenen Zoon,
Werner van Lennep.

12. *Maria van Duvendoorde*, Kanunnikes te Bergen in Henegouwen, gestorven in den Jaare 1574.

13. *Anna van Duvendoorde*, Kanunnikes te Bergen in Henegouwen.

14. *Jacoba van Duvendoorde*, Kanunnikes te Maubeuge, in Henegouwen.

JAKOB VAN DUVENVOORDE, Ridder, Heer van Warmond, der Woude en Alkemade, was een der vertrouwde vrienden van Prins Willem den 1, met welken hij briefwisseling hieldt, over het inneemen van de eene of andere Stad, in de Nederlanden, tot afbreuk van den Spanjaard. Na dat hij vooraf het Verbond en Smeekschift der Edelen hadt ondertekend, teekende hij insgelijks, in den Jaare 1576, het Verbond van nadere Vereeniging tusschen Holland en Zeeland. In den Jaare 1573 wierdt hij Raad in het Hof van Holland, en overleedt in den Jaare 1577. Zijne Echtgenoot was Henrica van Egmont, dogter van Aalbert van Egmont, Heere van Meerestein, en van Anna van Foreest, en hij, bij haar, Vader van,

1. JAN VAN DUVENVOORDE, die volgt.

2. *Jenne van Duvendoorde*, Kanunnikes te Nivelles.

3. *Maria van Duvendoorde*, Kloosterjuffer te Rhijnsburg; naderhand getrouwd met Jan van Vliet, Heere van Hoenkoop, Burgemeester van Haarlem, Baljuw van Voorne en Gouverneur van Briele.

4. *Anna van Duvendoorde*, eerst Kanunnikes te Nivelles, zedert getrouwd met Kornelis van Gent, Heere van Loenen en Meinerswijk, Burggraaf en Richter te Nijmegen.

5. *Magdalena van Duvendoorde*, Kanunnikes te Bergen in Henegouwen.

6. *Albert van Duvendoorde*, Monnik te Egmond.

7. *Philippa van Duvendoorde*, gehuwd aan Pieter van der Does, Schout van Leiden, en Admiraal van Holland, Dijkgraaf en Baljuw van Rhijnland.

8. *Adriaan van Duvendoorde*, ongehuwd.

9. *Lijst-*

9. Lijst
van
Wiergeuzen
in den Jaar
volgen. Ad
bij grooter
deed hij
zet der
beleg van
en veel in
naam van
in 's Graven
weest met
worden va
1. Jan
2. M.
met Rober
3. Hen
4. Hen
ongehuwd.
5. Hen
6. Al.
made, die
7. Jan
Jakob, b.
boeren in de
Bij de laatste
dogter van E
hij geene kin
Tijde eerste
ter van Nico
en van Geert
gen, laude h
1. Oulien
Joes van An
Artoop en ter
2. Jan,
Zijne twee
bij haar Vade

9. *Lijsbeth van Duvenvoorde*, Kanunnikes te Nivelles.

JAN VAN DUVENVOORDE, behoorde onder de zo genoemde Watergeuzen, en help, als zodanig, de Stad Briel bemagtigen. In den Jaare 1594 wierdt hij Luitenant-Houtvester, en vervolgens Admiraal van Holland; in welke laatste hoedanigheid hij grooten roem behaalde op eenen togt na Spanje. Ook deedt hij eenen keer na Engeland, in hoedanigheid van Gezant der Staaten. Het Huis te Warmond, gedurende het beleg van Leiden merkelyk beschadigd, deedt hij van nieuws, en veel fraaier opbouwen. In den Jaare 1590 heeft hij den naam van WASSENAAR wederom aangenomen. Hij overleedt in 's Graavenhage, in den Jaare 1619, zijnde getrouwd geweest met Odilia van Valkenaar, en bij dezelve Vader geworden van de volgende kinderen:

1. JAKOB, *Baron van Wasfenaar*, die volgt.
2. *Margareta*, *Baronnes van Wasfenaar*, getrouwd met Robert de Coutereau, Heere van Westmal.
3. *Henrica*, ongehuwd overleeden.
4. *Henrik*, Baron van Wasfenaar, Heer van der Woude, ongehuwd.
5. *Hedewig*, jong gestorven.
6. ALBREGT, *Baron van Wasfenaar*, Heer van Alkemade, die volgt.
7. *Jan*, Baron van Wasfenaar, kinderloos.

JAKOB, BARON VAN WASSENAAR, Heer van Warmond, gebooren in den Jaare 1592, is driemaal getrouwd geweest. Bij de laatste vrouw, zijnde geweest *Charlotte van Malfem*, dogter van Huibert van Malfem, Heere van Tilborg, heeft hij geene kinderen verwekt.

Zijne eerste Echtgenootte, *Faqueline van Mathenesse*, dogter van Nicolaas van Mathenesse, Heere van Hazarswoude, en van Geertruid van Lokhorst, Vrouwe van Oud-Teillingen, baarde hem,

1. *Odilin*, *Baronnes van Wasfenaar*, getrouwd met Joost van Amstel van Mijnden, Heere van Loenderflood, Arkoop en ter Aa.

2. JAN, BARON VAN WASSENAAR, die volgt.

Zijne tweede Huisvrouw was *Maria van Erkel*, en hij bij haar Vader van

3. *Dirk, Baron van Wasfenaar*, Heer van Erfelikerwoude, ongehuwd.

4. *Elizabeth Anna, Baronnes van Wasfenaar*, eerst Kanunnikes te Bergen in Henegouwen, naderhand getrouwd met Antonij van Lijnden, Heere van Kroonenburg, Loenen, Tekkoop en Grunsvoort, en te Loenen begraven.

5. *Magdalena Sophia, Baronnes van Wasfenaar*, eerst Kanunnikes te Bedbur, naderhand gehuwd met Maximiliaan Henrik van Renesfe, Graave van Masnij, Baron van Eldesen, hadt geene kinderen.

6. *Hendrik, Baron van Wasfenaar*, Ridder van de Duitfche Orde, en Groot-Kommandeur van de balije van Ouden-Biezen.

7. *Philippus, Baron van Wasfenaar*.

JAKOB, BARON VAN WASSENAAR, Heer van Warmond en Hazerswoude, heeft drie Vrouwen gehad: *Isabella Maria van Haastrecht*, Vrouwe van Druinen en Gansfoojien; *Maria Isabella van Immerzeel*; en *Anna Catharina, Baronnes van Renesfe van Elderen*. Hij ligt begraven te Warmond, na-latende,

1. *Jaqueline Maria, Baronnes van Wasfenaar*, gehuwd aan Floris Karel van Beijeren van Schagen, Graave van Warfuzé, Heere van Schagen, Goudriaan, enz. die bij haar verwekte

a. *Dirk Floris van Beijeren van Schagen*, Graaf van Warfuzé, gefneuveld in den Jaare 1706, in den slag van Ramillies.

b. *Maria Isabella van Beijeren van Schagen*, Graavin van Warfuzé, Vrouwe van Schagen, Schagerkogge, enz. in den Jaare 1707 gehuwd aan François Paul Emile, Graave d'Oultremont.

2. *Anna Hendrina, Baron van Wasfenaar*, bij Uitersten Wille, door haaren Vader, gesteld tot Vrouwe van Warmond, Hazerswoude, Esfelikerwoude, enz. Zij tradt in 't huwelijk met Ferdinand, Graave van Berlo, Heere van Brus; zij storf, zonder kinderen, in den Jaare 1722, en wierdt te Warmond begraven. Over de Heerlijkheid Warmond, welke zij, bij Uitersten Wille, gemaakt hadt aan haaren Neeve, den

Heere

Heere van Alkemade, ontfondt een zwaar en langduurig pleitgeding, tuschen deezen en zijne Nicht, de straks gemelde Graavin d'Oultremont.

Naakoomelingen van ALBRECHT of ALBERT, BARON VAN WASSENAAR, jonger Zoon van *Jan van Duvendoorde* en *Odilia van Valkenaar*.

ALBRECHT, of ALBERT, BARON VAN WASSENAAR, trouwde met *Kornelia de Bruin van Buitewegh*, welker moeder uit het Geslacht van Foreest was. Hij legt te Leiden in de St. Pieterskerk begraven, en hadt de volgende kinderen verwekt:

1. GERARD, BARON VAN WASSENAAR, Heer van Alkemade, die volgt.

2. *Odilia, Barones van Wasenaar*, getrouwd aan *Elbert van Ysendoorn van Blois*, Heere van Stokkum en Kantenburg.

3. *Philippa, Barones van Wasenaar*, Vrouwe van Nieuwkoop, Noorden en Achtienhoven, in den Jaare 1662 gehuwd aan *Philip Jacob*, Heere van Spangen en Bandries.

GERARD, BARON VAN WASSENAAR, Heer van Alkemade, tradt, voor de eerste maal, in 't huwelijk met *Maria van Oostrum tot Moersbergen*, en naa haar overlijden in den Jaare 1671, met *Bernardina Margareta van Raasveld*, bij welke hij verwekte,

THOMAS WALRAVE, BARON VAN WASSENAAR, Heer van Alkemade, Vrijenhoek, Nieuwkoop, gehuwd, in den Jaare 1702, met *Margareta van Lijnden*, dogter van *Antonis van Lijnden*, Heere van Kronenburg, Loenen, Tekkop en Grunsvoort, en van *Elizabet Anna*, Baronesse van Wasenaar van Warmond. Hij overleedt in de maand Decemberg des Jaars 1726, en wierdt begraven te Nieuwkoop, hebbende de volgende kinderen verwekt:

1. *Gerard, Baron van Wasenaar*, Heer van Alkemade, Vrijenhoek, enz.

2. *Henrik François, Baron van Wasenaar*, Heer van Nieuwkoop.

3. *Pie-*

3. *Pieter Reinter, Baron van Wasfenaar.*
4. *Jakob Albert, Baron van Wasfenaar.*
5. *Karel Jan, Baron van Wasfenaar, jong gestorven.*
6. *Jan Marten, Baron van Wasfenaar.*
7. *François Paul, Baron van Wasfenaar, jong overleeden.*
8. *Willem, Baron van Wasfenaar, Heer van Warmond.*
9. *Sophia Kornelia, Barones van Wasfenaar.*
10. *Kornelia Izabella, Barones van Wasfenaar, jong gestorven.*
11. *Kornelia Elizabeth Anna, Barones van Wasfenaar.*
12. *Maria Anna Henriette, Barones van Wasfenaar.*

Naakoomelingen van JAN VAN DUVENVOORDE, jongsten Zoone van *Philips van Wasfenaar* en van *N. N.* dogter van den *Heere van Strijen*, die den naam van *POLANEN* hebben aangenomen, doch nu zijn uitgestorven.

JAN VAN DUVENVOORDE, bekend in den Jaare 1297, en die zich, in den Jaare 1307, Heer van Polanen noemde, tradt, voor de eerste maal, in den echt met *Elizabeth*, eene Zuster van *Huibert*, Heere van *Vianen*, en verwekte bij haar

JAN, Heer van Polanen, die volgt.

Een tweede huwelijk ging hij aan met eene dogter van *Boudewijn N. N.* en wierdt, bij haar, Vader van

Willem van Duvendoorde, Ridder, was Kamerling en Thefaurier-Generaal van *Willem den Derden*, Graave van *Holland*; en een man van groot vermogen, alzo hij een jaarlijksch inkommen van wel zeventigduizend *Guldens* bezat. Voorts was hij zeer krijgshaftig, en deed den gemelden Graave zeer gewigtige dienften, in den Oorlog tegen de *Vlamingen*. Heer zijnde van *Geerttruidenberg*, deedt hij, in den Jaare 1321, die *Stad* met een *Burg* of *Kasteel*, en vervolgens ook met *Wallen* versterken; stigtede voorts en befigtende aldaar een *Karthuizer Klooster*. In den Jaare 1324 kocht hij, van *Guido van Vlaanderen*, Heere van *Richeburg*, en van deszelfs echtgenoot *Beatrix*, Vrouwe van

van Putten en Strijen, het Huis te Oosterhout, en in het volgende jaar de Hooge en Laage Heerlijkheid van dien naam. In den Jaare 1339 heeft hij van Jan den Derden, Hertog van Brabant, het Land van Breda, 't welk hij eenigen tijd te voeren hadt gekogt, in vrije gifte voor zijn geheelen leeven lang gedurende ontvangen. Hij was getrouwd met *Heilwig*, Vrouwe van Vianen en Hagestein, en heeft Vianen met Muuren en Vestingen versterkt. Na haar overlijden, in den Jaare 1351, verkogt hij Hagestein, aan Hui- bert Schenk, Heere van Kuitenburg, en Otto, Heere van Asperen. Ten eenigen tijde raakte hij in eep zwaar geschil, met Jan van Diest, Bischoep van Utrecht, 't welk, zonder de bemiddeling van den Graave van Holland, in een openbaaren Oorlog zou hebben uitgebroken. Voorts was hij een ijverig voorstander van de belangen der Hoekschen, en handhaafde hunne zaak, tot zijnen dood toe, die voorviel in den Jaare 1353. Hij wierdt begraven te Brusfel, in het Klaristen-Klooster, 't welk hij gestigt hadt. De volgende kinderen vinden wij van hem vermeld,

a. *Dirk van Oosterhout*, jong gestorven.

b. *Willem van Duvendoorde*, Heer van Oosterhout en Dongen, getrouwd met *Heilwig van Wassenaar*, zonder kinderen gestorven; zo dat zijn neef JAN VAN POLANEN, van wien straks nader, zijne goederen erfde.

c. *Berta van Duvendoorde*, Vrouwe van Gestele en Bautesfen, getrouwd met Gerard van der Heide, Drossaert van Brabant, insgelijks kinderloos.

d. *Anelburg van Duvendoorde*, getrouwd met Jan Corsfelaar, natuurlijken Zoon van Jan den Tweeden, Hertog van Brabant, en erfgenaam van haare Zuster van de goederen van Gestele en Bautoeren.

JAN, HEER VAN POLANEN, boven vermeld, trouwde *Catharina van Brederode*, Vrouwe van der Lecke, en hadt de volgende kinderen:

1. JAN, HEER VAN POLANEN, die volgt.

2. *Hedewig van Polanen*, getrouwd met *Arent van Arkel*, Heere van Zoelen, Noordeloos, enz.

3. *Marq*

3. *Margareta van Polanen*, gehuwd aan *Bertout*, Heere van Asfendelft.

4. *Elizabeth van Polanen*, gehuwd aan *Jan*, Negenden Heere van *Lijnden*, Erflickenker van Gelderland.

5. *Catharina van Polanen*, de echtgenoot van *Jan Bertout van Duffel*.

6. *N. N. van Polanen*, getrouwd met *Simon van Teilingen*, in den Jaare 1345, in den strijd tegen de Friezen bij Stavoren gesneuveld.

7. *Dirk van Polanen*, genaamd *van der Lecke*, Ridder, in den Jaare 1390 vermeld als Raad van Hertoge Albert. Zijne eerste Echtgenoot was *Elizabeth van Arkel*, dogter van Robert van Arkel, Heere van Bergambagt, Stotwijk en de Vliet, en van Elizabeth van Asperen. Zijne tweede huisvrouw was *N. N. van Kralingen*. Bij deeze hadt hij geene kinderen, maar bij de eerste de volgende:

a. *Otto van Polanen*, Heer van Asperen, in de Jaaren 1424 en 1440 vermeld, en gehuwd met *Johanna*, Vrouwe van Voorst en Keppel, bij welke hij verwekte:

(1) *Jan van Polanen*, gezegd *van Asperen*, die, in den Jaare 1439, trouwde met *Elburg*, dogter van *Gijsbert*, Heere van Langerak, en zonder kinderen storf.

(2) *Alfarda van Polanen*, Vrouwe van Asperen, getrouwd met *Jan*, Heere van Langerak, wiens moeder van het Geslacht van Blois was.

(3) *Curegunda van Polanen*, Vrouwe van Voorst en Keppel, in den Jaare 1432 getrouwd met *Frederik van Hekeren*, genaamd *van Rechteren*.

b. *Guiao van Polanen*, ongehuwd.

c. *N. N. van Polanen*, getrouwd met *Dirk van Noordeloos*.

d. *Catharina van Polanen*, getrouwd met *Eustaas*, Heere van Brakel.

e. *N. N. van Polanen*, getrouwd met *Jan van Vliet*, Heere van Polsbroek.

8. *Philips van Polanen*, of *van der Lecke*, Heer van Kapelle en Nieuwerkerk, in het Jaar 1334 als Knaap, en in de Jaaren 1350, 1367 en 1374 als Ridder vermeld, hadt in huwe-

bewijf El
laar verwekt

in den Jaare

in den Jaare

in den Jaare 1

Jan van B

9. Gra

1368, getrouw

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

in den Jaare 1358

huwelijk Elizabeth, Willemsdogter van der Made, en bij haar verwekte

(1) *Philips van Polanen*, of van der Lecke, in den Jaare 1408 vermeld, zonder kinderen.

(2) *Elizabeth van Polanen*, of van der Lecke, in den Jaare 1367 getrouwd met Hugo van Heenvliet, in den Jaare 1404 overleeden.

(3) *Catharina van Polanen*, getrouwd met *Jan van Bueren*, Heere van Reigersoort.

9. *Gerard van Polanen*, Ridder, vermeld in den Jaare 1368, getrouwd met *Lutgarda van Wulverhorst*, en in den Jaare 1388 overleeden, hebbende verwekt:

(1) *Willem van Polanen*, vermeld in den Jaare 1409, die eene dogter naliet

(2) *Alfert van Polanen*, die eene Zoon naliet;

(3) *Arent van Polanen*, kinderloos.

(4) Eene dogter, getrouwd met N. N. van Honthorst.

(5) Eene dogter, getrouwd met *Gerrit van Kuilenborg*, Heere van Woudenberg.

(6) *Catharina van Polanen*, Kloosterjuffer te Lee.

JAN VAN POLANEN EN VAN DER LECKE, boven genoemd, in den Jaare 1344 vermeld als Ambagtsheer van Bleskensgroef, Brandwijk, enz. kocht, in den Jaare 1350, de Baanderij van Breda van Jan den Derden, Hertoge van Brabant, voor drieënveertigduizend Hallingen; behoudende, evenwel, Willem van Duvenvoorde, boven genoemd, daar van zijnen lijftogt. Hij overleedt op den derden November des Jaars 1384, en wierdt te Breda begraven, onder eene verheven Tombe, op welke zijne beeltenis, leggende tusschen twee van zijne Vrouwen, is uitgehouwen. Driemaal, naemelijk, is hij gehuwd geweest. De eerste en de laatste baarden hem kinderen. Zijne eerste Vrouw was *Oda van Hoorn*, dogter van Willem, den Vijfden van dien naam, Heere van Hoorn, Gaasbeek, Altena, Baucignies, Monwust, Cortrefem, enz. en van Oda, Vrouwe van Putten en van Strijen. Zijne tweede Echtgenoot was *Machteld*, dogter van Jan Estor. De

laas,

laatste *Margareta*, des Graaven dogter van der Lippe. Bij zijne eerste Echtgenootte verwekte hij acht kinderen, te weeten:

1. JAN VAN POLANEN, die volgt.

2. *Hendrik van der Lecke*, Ridder, Heer van Heeswijk, Denter, Hofmeester van Hertoge Jan van Brabant, in den Jaare 1424. In den Jaare 1427 onthieldt hij zich te Dordrecht. Zijne eerste Vrouw was *Joanna van Gijstelles*, uit Vlaanderen; en de tweede, *Alijd*, Vrouwe van Halle, Riviere, Bodingen. Deeze baarde hem geene kinderen, maar de eerste de twee volgende:

a. *Jenne van der Lecke*, Vrouwe van Dinter, Heeswijk enz. getrouwd met Jan van Kuik, Heere van Hoogstraten, Brecht, Vorsferlaar, Sundert, enz. welken zij geene kinderen baarde. Zij overleedt in den Jaare 1454.

b. *Alix*, of *Elfschen van der Lecke*, in den Jaare 1449 getrouwd met Staats van Boufyes, Heere van Vertaing, in Artois, die kinderen bij haar verwekte.

3. *Philips van der Lecke*, of van Polanen, volgens zommigen een Geestlijke, doch volgens anderen getrouwd met *Maria van Diest*.

4. *Willem van der Lecke*, Kanunnik te Luik.

5. *Dirk van der Lecke*, Ridder, in den Jaare 1409 vermeld, eerst getrouwd met *Gillisje van Kralingen*, dogter van Ogir van Kralingen, Heere van West-Ysselmonde, die hem deeze Heerlijkheid ten huwelijk bragt; vervolgens met eene dogter van Willem Estor. Hij was Vader van de volgende kinderen:

a. *Jan van der Lecke*, Ridder, Heer van Oud-Haarlem en Ysselmonde; getrouwd, eerst met *Margareta van Lier*, anders genaamd van Dorp; vervolgens met *Alijd van Egmont*. Hij liet naa,

(1) *Adriaan van der Lecke*.

(2) *Gillisje van der Lecke*, Vrouwe van Oud-Haarlem, eerst getrouwd met Floris van Kijfhoek, Schildknaap, Heere van Goudriaan, Kijfhoek, Hendrik-Iden-Aumbagt; vervolgens met *Jan van Naaldwijk*, Ridder, Heere van Bergambagt, om de onlusten, in Holland verwekt, 's Lands

bal-

balling; en in Frankrijk overleeden; en eindelijk met *Philips van Spanje*, Ridder, Heere van Spangen, Vliemen, 's Graavenmoer.

(3) *Maria van der Lecke*, getrouwd met *Willem, Heere van Schagen*, natuurlijken Zoon van Hertog Albert van Beijeren en Maria van Bronkhorst.

b. *Adriaan van der Lecke*.

c. *Oda van der Lecke*, Vrouwe van Goudriaan, Giesenburg, Giesendamme, Wijngaarden, Papendrecht, Hardinxveld en Hofwegen, getrouwd met *Arent van Gent*.

6. *Oda van Polanen*, eerst getrouwd met *Hendrik*, Burggraave van Montfoort, daar naa met *Gerrit van Heemstede*, Ridder. Zij hadt kinderen.

7. *Beatrix van Polanen*, in den Jaare 1356 getrouwd met *Henrik van Bouterfen*, in den Jaare 1376 Heer van Bergen op den Zoom geworden, en in den Jaare 1394 overleeden. Zij hadden twee kinderen:

a. *Oda van Bouterfen*, gehuwd met *Floris van Borselen*, en moeder van

Frank van Borselen, Graave van Oostervant.

b. *Hendrik van Bouterfen*, Heer van Bergen, die eene dogter hadt, gehuwd met den wettigen Zoon van eeren bastaart van Hertog Jan van Brabant; van welken de Markgraaven van Bergen zijn voortgesprooten.

8. *Maria van Polanen*, getrouwd met *Willem van Kroenburg*, bastaart van *Willem den Vierden*, Graave van Holland.

Bij de derde Vrouw verwekte JAN VAN POLANEN VAN DER LECKE.

9. OTTO VAN DER LECKE, Ridder, Heer van Heel, Stamvader der Graaven VAN DEN BERG, of 's HEERENBERG, die volgen.

JAN VAN POLANEN, boven genoemd, Heer van Polanen, van der Lecke, en van Breda, voorts eigenaar van Bleskensgroef en Brantwijk, en van eene menigte landerijen. Zijne eerste huisvrouw was, in den Jaare 1354, *Maria*, bastaart van Jan den Derden, Hertog van Brabant, die zonder kinderen overleedt. In den Jaare 1384 hertrouwde hij met

lia, dogter van Graave Jan van Salms, in den Elzas, en van Philippotta van Valkenburg. Heer JAN overleedt in den Jaare 1394, nalaatende, behalven eenen natuurlijken Zoon, *Philips van Polanen*, in den Jaare 1405, Baljuw van Zuid-holland.

JENNE VAN POLANEN, Vrohwē van der Leck, den Berg, Breda, Oosterhout, Roozendaal en Steenbergē, gebooren den tienden Januarij des Jaars 1392, reeds in haar elfde jaar getrouwd met *Engelbert*, Graave van Nasfau, Vianden, enz. Heere van Grimbergen, St. Vit, Doesburg, Bidekenbach, enz. Stadhouder van Jan, Graave van Nasfau, en van Margareta van der Mark. Heer ENGELBERT overleedt op den derden Maj des Jaars 1442, kinderen bij *Jenne van Polanen* nalaatende, door welke hij het Geslacht van NASSAU heeft voortgeplant, als zijnde hij geweest de Bet-Oud-Over-Grootvader van Prinsē Willem den Eersten.

Naakoomelingen van OTTO VAN POLANEN, jongsten Zoone van *Jan van Polanen* en van *Margareta van der Lippe*, van welke de Heeren van 's HEERENBERG afftammen.

OTTO VAN POLANEN, of VAN DER LECK, was Heer van Heel, bij Bommel, en trouwde met *Sophia*, Erfdogter van Frederik, Heere van 's Heerenberg, in 't land van Zutfen. Hij overleedt in den Jaare 1428, nalaatende,

WILLEM VAN DER LECKE, Heer van 's Heerenberg, Bijlant, Uist, enz. Hij verliet den toenaam en het Wapen zijner Voorouderen, en nam die van 's HEERENBERG aan, gekwarteleerd met POLANEN. Heer WILLEM was gebooren in den Jaare 1404, trouwde met *Machtelt*, dogter van Eberwijn, Graave van Benthem, en van Machtelt, Vrouwe van Steinfurt, en overleedt in den Jaare 1465, hebbende verwekt:

1. OSWALD, Heer van 's Heerenberg, die volgt.
2. Ludolf van 's Heerenberg, Heer van Hedel.
3. Adam van 's Heerenberg.
4. Machtelt van 's Heerenberg, getrouwd met den Zoon van den Graave van Tecklenburg.
5. Ortelina van 's Heerenberg, Kloosterjuffer te Wijk bij Duurstede.

6. So-

6. Sop
OSWALD
Familiē d
ten 1311
te Homoet
Graave van
der van
Berg, en
1. Wi
2. Ere
1513 zondt
3. An
Graave van
4. Ma
Bronkhorst
5. Wa
Heere tot
ten Louwrijck
6. Lira
WILLEM,
bur, Uist,
Egmont, Vi
leek, enz.
heerende
OSWALD,
1438, getrou
bij dezelve
1. Wila
2. Oswald
3. Fredri
4. Anna
WILLEM, 6
moer, Doornē
Spheek, Hee
figingen kan
een vromderij
Gemalin, in
Willem den E
verwekt:

6. *Sophia van 's Heerenberg*, Kloosterjuffer aldaar.

OSWALD, HEER VAN 'S HEERENBERG, gebooren in de maand Februarij des Jaars 1442, door den Keizer verheven tot Graaf VAN DEN BERG, was Heer van Bijlant en Ulst, kocht Wisch en Homoet, en trouwde met *Elizabeth*, dogter van den Graave van Meurs. Hij verliet, in zijn Wapen, het Kwartier van *Polanen*, voerde alleen het Wapen van 's Heerenberg, en overleedt in den Jaare 1506, en was Vader van

1. WILLEM, die volgt.

2. *Frederik van den Berg*, Heer van Heel, in den Jaar 1513 zonder kinderen gestorven.

3. *Anna van den Berg*, gehuwd aan *Jan van Meurs*, Graave van Saarwerden.

4. *Machtelt van den Berg*, getrouwd met *Frederik van Bronkhorst*, Domkanunnik te Keulen.

5. *Waldburg van den Berg*, getrouwd met *Hendrik*, Heere tot Wisch en Borkelo. De helft van *Wisch* bragt zij ten huwelijk.

6. *Elizabeth van den Berg*, Geestlijke te Keulen.

WILLEM, GRAAF VAN DEN BERG, Heer van Homoet, Bijlant, Ulst, Heel en Wisch, was getrouwd met *Anna van Egmont*, Vrouwe van Boxmeer, Harpe, Steffenswaarde, Spalbeek, enz. Hij overleedt in den Jaare 1511 of 1513, natiende

OSWALD, GRAAF VAN DEN BERG, gebooren in den Jaare 1508, getrouwd met *Elizabeth van Dore* in Gelderland, en bij dezelve Vader van

1. WILLEM, GRAAF VAN DEN BERG, die volgt.

2. *Oswald van den Berg*.

3. *Fredrik van den Berg*.

4. *Anna van den Berg*.

WILLEM, GRAAF VAN DEN BERG, Heer van Bijlant, Homoet, Boxmeer, Harpe, Steffenswaart, Ulst, Wifer, Wisch, Spalbeek, Heer, Vrundestein, enz. 's Mans karakter en vertigtingen kan de Leezer vinden in ons Woordenboek, onder een afzonderlijk Artikel, Deel VI. bl. 418 enz. Bij zijne Gemalin, *Maria van Nassau*, oudste Zuster van Prins Willem den Eersten, hadt hij de volgende zeventien kinderen verwekt:

1. *Herman, Graaf van den Berg*, Heer van Wefel, Homoet, Bijlant, Spalbeek, enz. Ridder van het Gulden-Vlies, Stadhouder des Konings van Spanje in Gelderland, eerst in dienst der Staaten, doch, naa zijns Vaders afval, in dien des Spanjaards. Zijne Gemaalin was *Maria Mentia van Withem*, Markgraavin van Bergen op den Zoom, Graavin van Walheim, enz. Zij hadden eene dogter,

Maria Elizabeth, Markgraavin van Bergen op den Zoom, Graavin van 's Heerenberg, enz.

2. *FREDERIK, GRAAF VAN DEN BERG*, die volgt.

3. *Oswalt, Graaf van den Berg*, in dienst des Konings van Spanje, in den vermaarden Slag bij Boxum, in Friesland, door zijn eigen volk, door een ongelukkig toeval, gedood.

4. *Jan, Graaf van den Berg*, zwak van geest gestorven.

5. *Lodewijk, Graaf van den Berg*, in dienst des Konings van Spanje, in den Jaare 1592, binnen Steenwijk doorschooten, oud negentien jaaren.

6. *Hendrik, Graaf van den Berg*, Heer van Steffenswaard en Heel, verwekte, bij Margareta van Withem, Zuster van zijns broeders Echtgenooten,

a. *Willem Oswalt*, jong gestorven.

b. *Maria Elizabeth*, naa den dood van haare Nigt *Maria Elizabeth*, boven genoemd, Markgraavin van Bergen op den Zoom, getrouwd met Eitel Fréderik, Vorst van Hohenzollern te Hechingen.

7. *Adam, Graaf van den Berg*, ongehuwd aan de pest gestorven te Groningen, in den Jaare 1575.

8. *Adolf, Graaf van den Berg*, Heer van Homoet en Heel, Kapitein van eene Kompagnie Paerden, in dienst des Konings van Spanje, ongehuwd overleeden.

9. *Maria, Graavin van den Berg*, ten huwelijk beloofd aan Jan, Koning van Zweeden, doch vóór de voltrekking daar van gestorven.

10. *Wilhelmina, Graavin van den Berg*, verdrongen in den Ysel bij Ulft, ongehuwd.

11. *Elizabeth, Graavin van den Berg*, jong gestorven.

12. *Mag.*

11. M.
12. C.
13. C.
14. 4.
15. 3.
16. E.
17. G.
F.
van D.
het G.
Spanch G.
Erflooger
A.
met gehuwt
gen op den
en also zijne
Mar bij zij
kna, dogter
a. C.
p.
k.
ten, in den
thuis, dogte
berg.
b. M.
met Maximilia
Het Wapen
Zilver op een
beaz op een b

12. *Magdalena, Graavin van den Berg*, jong gestorven.
 13. *Catharina, Graavin van den Berg*, gehuwd aan Floris van Pallant, Graave van Kulenburg, Baron van Pallant, en Withem, Heere van Weerde, Leede, Lijnden, Wiidenberg, Kinsweiler, Engelforf, Matterik en Frenten, Erfmaarschalk van Gelderland. Geene kinderen wierden in deezen Echt gebooren.

14. *Anna, Graavin van den Berg*, ongehuwd.

15. *Juliana, Graavin van den Berg*, nevens haare Zuster Wilhelmina, bij 't Slot te Ulft verdronken.

16. *Elizabeth, Graavin van den Berg*, Abtdis van Essen en Frekenhorst, in Westfalen.

17. *Garlijne, Graavin van den Berg*.

FREDERIK, GRAAF VAN DEN BERG, boven genoemd, Heer van Dixmuiden, Boxmeer, Harpe, Ridder van de Orde van het Gulden-Vlies, Stadhouders van Artois, naderhand van Spaansch Gelderland, trouwde met Françoise van Ravenel, Erfdogter van Eustatius van Rentignij, Staatsjuffer bij de Aardshertogin, bij welke hij verwekte,

Albert, Graaf van den Berg, voor de eerste maal gehuwd met *Maria Elizabeth*, Markgraavinne van Bergen op den Zoom, Graavinne van 's Heerenberg en Walheim, en alzo zijne volle Nicht. Bij deeze hadt hij geene kinderen. Maar bij zijne tweede Echtgenootte, zijnde geweest *Magdalena*, dogter van den Graave van Champlite, verwekte hij

a. *Oswalt, Graaf van den Berg*, Walheim, Champlite, Vrijheer van Bijlant, enz. Heer van Dixmuiden, Erfkamerling des Hertogdoms Gelder en des Graaffchaps Zutphen, in den Jaare 1687 getrouwd met *Maria Leopoldina Catharina*, dogter van Johan, Graave van Oostfriesland Rietberg.

b. *Maria Clara, Graavin van den Berg*, getrouwd met Maximiliaan, Vorst van Hohenzollern.

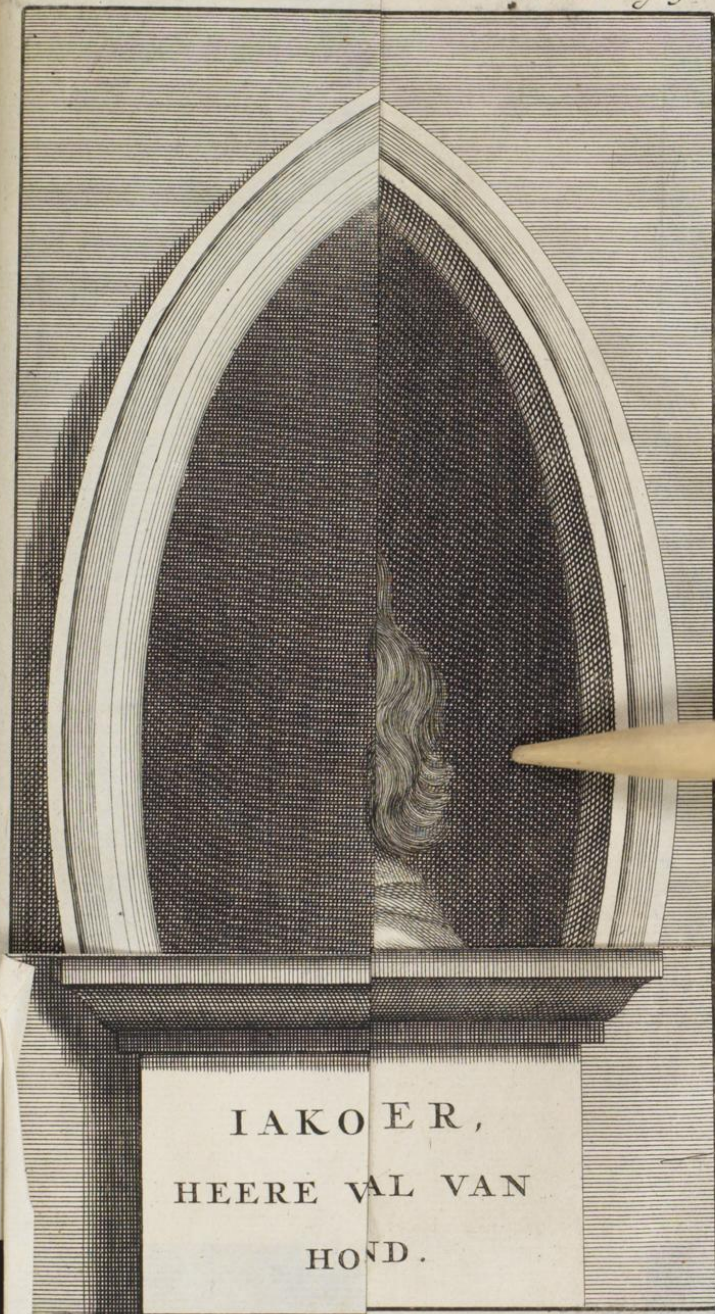
Het Wapen van WASSENAAR is, drie wasfende Maanen van Zilver op een rood Veld, gekwartilleerd met een gouden baar op een blaauw Veld.

WASSENAAR, (JAKOB VAN) *Heer van Obdam*, op de Geslaglijst van dit oudadelijk Geslagt, reeds door ons vermeld, verdient, nogthans, om zijne kloekhartige daaden, en veelvuldige diensten, den Vaderlande bewezen, nader gekend te worden.

Schoon de Graaf, door zijne hooge geboorte, staan konde na aanzienlijke waardigheden in 't Gemeenebest, schijnt het, egter, dat hij, of door eigen keuze, of om de zinnelijkheid zijner Ouderen op te volgen, meest tot den krijgsdienst overhield. Althans hadt hij nog niet veele jaaren bereikt, wanneer hij zich in dienst van 's Lands Staaten begaf, om den lande te velde te dienen. Het eerste bevel, welk hij in deeze hoedanigheid voerde, was over eene Kompagnie Ruiters; doch hij klom spoedig op tot de waardigheid van Kolonel, en woonde, als zodanig, verscheiden belegeringen bij, inzonderheid die van *Maastricht*, in den Jaare 1632, wanneer hij met honderd man te paard, bij Stokheim, op drie Spaansche Kompagnien aanviel, en dezelve sloeg, neemende vijfentwintig man gevangen.

Zijne natuurlijke bekwaamheden, egter, deeden hem eerlang roepen tot gewigtiger bedieningen. Eerst wierdt hij van wegens de Provincie van Holland afgevaardigd om zitting te neemen in den Raad van Staate, en verkreeg naderhand de waardigheid van Gouverneur van *Heusden*, en der omliggende vaste plaatzen en Schansfen, *Krevekoeur*, *St. Andries*, *Voren* en *Hemert*. Toen men, hier te lande, in den Jaare 1647, begon te neigen tot vrede met *Spanje*, en de Provincien *Gelderland* en *Overijsel* het met *Frankrijk*, toenmaals insgelijks in Oorlog met *Spanje*, hielden, wierdt WASSENAAR na deeze Provincien afgevaardigd om dezelve te beweegen, zich bij de meerderheid te voegen, *Frankrijk* te verlaaten, en zich met het Spaansche Rijk te verdraagen. In den Jaare 1648 vertrok hij als Afgezant na *Kleef*, om, in den naam der Algemeene Staaten, te staan over den doop van den oudsten Zoon van Keurvorst FREDERIK WILLEM VAN BRANDENBURG.

Naa dat, in den Jaare 1648, de Vrede tusschen *Spanje* en deezen Staat gelukkiglijk getroffen, en twee jaaren daar naa
zijne

IAKOER,
HEERE VAL VAN
HOND.

le Ge-
meld,
veel-
ekend

ronde
schijnt
e rin-
krijgs-
ren be-
begre-
ek bij
papie
id van
ringen
dege,
t, op
nee-

eer-
van
g te
d de
ge-
ies,
are
vin-
naar
aaq
en,
eu,
aare
aan
nd-
en-

e en
nat
ne

H. Poort sculpt. delin. 1728.

IAKOB VAN WASSENAER,
HEERE VAN OBDAM &c. L^T.ADMIRAAL VAN
HOLLAND EN WESTVRIESLAND.

...pize Hooghe
...de Staaten v
...epederinge,
...en voer te l
...van zije Hoc
...genog te ki
...der Provinci
Hoogheid g
...te brengen,
...andere Algev
...ker, om op
...dige omhandi
...volge van dit
...berending te g
...ker hier toe te
...us (ADAM, na
...van *Amsterdam*
...nervet, na *Ge*
...dige Provincien
...ker zolde oogm
...in gevolge de
...and gedaan, te
...ding bijeen, o
...prijngelike belan
...dijne betrefend
...te medeling van
...ind bij den na
...den pene, weinik
...en, toe Kapitein
...medeling, en de
...sta. Doch in d
...den jongen Prins
...ook long *Friesland*
...hier op medelijc.
...land niet bij
...delling van den Pri
...gen, deelen eene
...zuden. Tu deese

zijne Hoogheid Prins WILLEM DE II, overleeden was, deeden de Staaten van *Holland* den voorflag ter Algemeene Staatsvergaderinge, om 's Lands Regeering op een nieuwen en vasten voet te hervormen. Om het geen, in de laatste jaaren van zijne Hoogheid, was voorgevallen, meenden zij zich niet genoeg te kunnen verlaaten op de gewoone Afgevaardigden der Provinciën, als die in de jongste maatregelen van zijne Hoogheid getreeden waren. Hier om beslooten zij te wege te brengen, dat 'er, uit elk Gewest, een merkelyk getal van andere Afgevaardigden na den *Hage* gezonden wierden, met last, om op de vaststelling van den Staat, in de tegenwoordige omstandigheden, te raadpleegen en te besluiten. In gevolge van dit besluit wierden eenige Heeren benoemd om in bezending te gaan na de bijzondere Gewesten, ten einde om hen hier toe te beweegen. Met deezen last wierdt de Heer VAN OBDAM, nevens KORNELIS DE GRAAF, Oud-Burgemeester van *Amsterdam*, en FRANÇOIS RICCEN, Pensionaris van *Purmerend*, na *Gelderland* en *Overijsfel* gezonden. Na de overige Provinciën wierdt insgelijks eene bezending gedaan tot het zelfde oogmerk.

In gevolge deezer uitnodiginge, door de Staaten van *Holland* gedaan, kwam, in den Jaare 1651, de Groote Vergadering bijeen, op welke geraadpleegd wierdt over 's Lands gewigtigste belangen, met naame de Unie, de Religie en de Militie betreffende. Onder anderen wierdt hier gehandeld over de aanstelling van den jongen Prinse VAN ORANJE, laater bekend bij den naam van WILLEM DEN III, in den voorgaanden jaare, weinige dagen naa zijns Vaders overlijden geboren, tot Kapitein-Generaal. *Holland* was sterk tegen deeze aanstelling, en de meeste Gewesten waren 't met hetzelfde eens. Doch in *Zeeland* wierdt onder de hand gewerkt om den jongen Prins tot deeze waardigheid te doen verkiezen; ook drong *Friesland* benevens *Groningen* en de *Ommelanden* hier op ernstelyk. De Staaten van *Holland*, bedugt, indien *Zeeland* zich bij deeze twee Gewesten voegde, dat de aanstelling van den Prinse tot Kapitein-Generaal ligt mogt doorgaan, deeden eene bezending na *Zeeland*, om zulks te ont-raaden. Tot deeze bezending wierdt wederom onze WASSE-

NAAR, nevens JOAN DE WITT, Penfionaris van *Dordrecht*, en
 nog twee Heeren, gebruikt. De merkwaardigheid van hun-
 nen last lokt ons uit om het zaaklijke van denzelven hier
 mede te deelen. Dezelve vertoonde „ dat men, in den te-
 „ genwoordigen tijd van Vrede, geen Kapitein-Generaal
 „ noodig hadt; dat men vooral den jongen Prins VAN ORAN-
 „ JE niet behoorde te verkiezen tot deeze waardigheid, alzo
 „ de landen ligtelijk zouden kunnen koomen in de noodza-
 „ kelijkheid, om, geduurende zijne minderjarigheid, eenen
 „ anderen Kapitein-Generaal te verkiezen; waar toe zij eger
 „ de handen gebonden zouden hebben, zo zij hem tegen-
 „ woordig reeds aanstelden. Dat men hoopte, dat de Vrede
 „ lang zou duuren, waarom men den Prins ook niet be-
 „ hoefde te voorschikken tot Kapitein-Generaal, zijnde het,
 „ daarenboven, redelijk, dat men den nakoomelingen de vrij-
 „ heid liet, om hierin te doen of te laten, 't geen zij, na
 „ tijds gelegenheden, zouden raadzaam oordeelen: alzo zulk
 „ eene voorschikking ligtelijk aanleiding kon geeven tot par-
 „ tijschap en verdeeldheid in den Staat, wanneer de Prins
 „ VAN ORANJE, op zulk eene belofte staat maakende, in tijd
 „ en wijle, het Ampt, waartoe hij voorschikt was, goed-
 „ vondt te eischen, in omstandigheden, waarin de Staaten
 „ niet raadzaam zouden mogen vinden om het hem op te
 „ draagen: waarbij nog kwam, dat 'er, bij alle Gewesten,
 „ wetten lagen tegen het verleenen van het regt tot opvolging
 „ in eenige Ampten, met name in het Kapitein-Generaal-
 „ schap, alzo zulk een regt niet plagt verkreegen te worden,
 „ dan door kuiperij, of gunst van aanzienlijke personaadjen,
 „ zonder dat men aanschouw name op 's Lands dienst en
 „ corbaar: waarom vertrouwd wierdt, dat Hunne Edel Mo-
 „ gendheden, in zulk eene gewigtige zaak, niets besluiten
 „ zouden, dan met gemeenen raad van beide de Provinciën.”
 Al vóór het houden der Groote Vergaderinge, toen de Af-
 gevaardigden van *Zeeland* op de bovengemelde aanstelling
 aandrongen, hadden de Staaten van *Holland* zich daartegen
 ijverig verzet, beweerende „ dat zulks voor als nog ontijdig
 „ was, dat men niet wist, wat van den Prinse worden zou,
 „ als hij tot manlijken ouderdom koomen mogt; dat hij een
 „ goed

„ goed en bekwaam Vorst kon worden, doch ook de voet-
 „ flappen volgen van zijnen Vader, in 't geen deeze tegen
 „ de Vergadering van *Holland*, en tegen de Stad *Amsterdam*
 „ ondernomen hadt: of die van Prins MAURITS, in den Jaare
 „ 1618. Dat men ook niet bekwaamelijk een Luitenant on-
 „ der hem kon stellen, gelijk zommigen voorgeslagen had-
 „ den: alzo deeze zich, gedurende 's Prinzen minderjaarig-
 „ heid, zo vast zou kunnen zetten, dat men hem daar naa
 „ bezwaarlijk zou kunnen doen afstaan. Dat de Prins den
 „ Staaten ook kleinen dank weeten zou voor de eere, hem
 „ in zijne kindschheid aangedaan, en eerder oordeelen, dat
 „ ze hem erfelijk roekwame.” Ook merkten zommigen aan,
 „ hoe de Prins, zo naa vermaagschapt met *Frankrijk*, *Groot-*
 „ *Britannie* en andere Rijken, en groote goederen hier te
 „ lande bezittende, reeds magtig genoeg was in den Ver-
 „ éénigden Staat; en dat hem nog hooger te verheffen, ge-
 „ vaarlijk zijn zou voor de gemeene vrijheid. Dat dit ge-
 „ vaar vooral te dugten was van een Prins, wiens Vader en
 „ voorgangers, onder den naam van Stadhouders, hadden ge-
 „ staan naa de opperste magt, die zij ook, zeide men, beide
 „ in 't bestieren van den Staat, en van de Legers, in hoo-
 „ ger maate dan de Graaven van ouds bezeeten hadden.”

Doch keeren wij van deeze uitweiding weder tot den Heer
 VAN OBDAM. Nog in het zelfde jaar, terwijl de Grootte Ver-
 gadering zat, wierdt hij in Gezantschap gezonden na *Kleef*,
 aan den voorgemelden Keurvorst van *Brandenburg*, FREDERIK
 WILLEM, en na *Dusfeldorp*, aan den Paltsgraaf WOLF
 WILLEM, om den oorlog, tuschen hen ontstaan, bij te leg-
 gen. Ten dien einde reisde hij etlijke maalen heen en weder
 uit den *Hage* na opgenoemde Steden, en hadt eindelijk het
 genoegen, om den Vrede, in eene zamenkomst van deeze
 twee Vorsten, bij *Angerout* te zien sluiten.

In den Jaare 1653 bekleedde hij het Ampt van Gemagtigde
 der Staaten op 's Lands Vloot, over welke MARTEN HARPERTS-
 ZOON TROMP, als Luitenant-Admiraal, het bevel voerde. Een
 Zeegevegt, in zijne tegenwoordigheid, met de Engelschen
 gehouden, was ongelukkig voor de onzen uitgevallen. De
 schuld hier van wierdt voornaamlijk aan den Heere VAN OB-

DAM geweeten, also hij, bij 't Gemeen, beschuldigd wierdt, dat hij TROMP zou overgehaald hebben om flappelijk tegen de Engelschen aan te gaan. Doch van deezen blaam wierdt hij gezuiverd door de uitspraak der Staaten van *Holland*, welke deeze beschuldiging voor louere lastertaal verklaarden.

In het zelfde jaar was 'er eene geweldige opschudding ontstaan te *Enkhuizen*, deels door eenig misverstand tusschen den Schout en de Wethouderfchap, deels bij gelegenheid, dat een Trommelflager, op bevel der hooge Overheid, bij openbaare uitroepingte Volk ten oorloge wervende, alleen den naam der Algemeene Staaten gebruikte, terwijl het Graauw hem dwong, dat hij den naam des Prinsfen VAN ORANJE daar nevens zoude voegen. Om dit oproer te stillen, wierdt de Heer VAN OBDAM, uit de Ridderfchap, nevens eenige andere Heeren derwaards afgevaardigd. Onder 't rijden na de Stad raakten zij in merklijk gevaar: want gekoomen tot aan de Kalköven, niet verre van de Stad, grijpt een kaerel, die een kan biers in de hand hadt, den toom aan van de Paerden, die twee der Afgevaardigden voerden, te gelijk vragende: waar wilt gij heen? Men antwoorde, dat dit hem niet aanging: waar op hij hervraagde: zijt gij Prinsfen- of Staaten-volk? Staaten-volk, was het antwoord, en het zijne daar op, zo zult gij niet levendig van hier gaan. Met smijt hij de tinnen kan tegen den Wagen, en trekt al scheldende zijn mes; doch de Voerman, vinnig voortlaande, ontreedt den geweldenaar. Voor de Stad genaderd, vondt men de poorten digt, den Valburg opgehaald, en een deel volks op de Wallen, schreeuwende: *Gij zult 'er niet binnen: vertrekt, vertrekt.* De Gemagtigden verzogten, met heufche woorden, „dat men hen wilde inlaaten, also zij iets te spreken „hadden met de Heeren, aan welke men hen zou gelieven „aan te dienen.” Maar 't antwoord was: *Wij zijn de Heeren, wij zijn de Burgemeesters; wij willen u niet in de Stad hebben.* Een Burger-Hopman op de Wal koomende, beloofde, dat men de sleutels haalen en de poort openen zou. Terwijl deeze weg was, moesten de Gemagtigden nog veele scheldwoorden en bedreigingen hooren. Eerst ten negen ure des avonds, kwam hij te rug, om te verzoeken dat

dat de Gemagtigden nog een half uurtje geduld wilden hebben. Doch zij, zich in eene oproerige Stad niet zonder Krijgsvolk durvende vertrouwen, keerden na *Hoorn* te rug. Hier kwamen 's anderendaags eenige Gemagtigden der Stad bij hen, van welke zij vernamen, dat de Stad ligt in rust zou te brengen zijn, zo men geen Krijgsvolk zondt, gelijk eerst het oogmerk was. De Heeren keerden hier op te rug na den *Hage*, en deeden verflag van 't geen hun bejegend was.

Niet lang daar naa, en nog in het zelfde jaar als de Heer VAN OBDAM deezen last na *Enkhuizen* hadt bekleed, wierdt ter Vergaderinge van *Holland* geraadpleegd over eenen opvolger van den onlangs gefneuvelden Luitenant-Admiraal MARTEN HARPERTSZOON TROMP. De Vice-Admiraal DE WIT kwam hier toe wel eenigzins in aanmerking; doch verscheiden Bevelhebbers toonden zich ongenegen om onder hem te staan; waarom men geraaden vondt, het opperbevel op te draagen aan een Personaadje van meerder agtbaarheid, die zo door zijne geboorte als goed gedrag in aanzien was. Hier om wierp men het oog op den Heer VAN OBDAM, en 'er wierdt eerlang beslooten, hem, door den Pensionaris DE WIT en eenige Leden der Staaten van *Holland*, te verzoeken, zijne bediening van Kolonel over een Regiment Ruiters, welke hij dus lang bekleed hadt, met de aanzienlijke waardigheid van Luitenant-Admiraal van *Holland* en *West-Friesland* te verwisfelen. Veelen stemden te gereeder in deeze keuze, alzo hij bekend stondt voor een Man van zeer groote voorzigtigheid en beproefde standvastigheid; eigenschappen, die eenigermate konden vervullen 't geen aan zijne ervarenheid in Zeezaaken ontbrak. Nogthans hadden de vrienden van het Huis VAN ORANJE veele moeite aangewend om een anderen te doen voorzien met dit gewigtig Ampt, alzo zij den Heer VAN OBDAM hielden niet zeer genegen te zijn tot dit Huis. Hij maakte in 't eerst eenige zwaarigheid in 't aanvaarden van het opgedraagen Ampt; kort daar naa, egter, deedt hij 't, op de zelfde voorwaarden, als TROMP het bekleed hadt.

Schoon de Heer VAN OBDAM al in den Jaare 1653 tot Luitenant-Admiraal wierdt aangesteld, het liep, egter, aan tot het Jaar 1656, eer hij in gemelde hoedanigheid, met 's Lands Vloot

Vloot in zee stak. Men hadt wel, in den Jaare 1655, eenige toebereidzels gemaakt om hem na de *Zond* te zenden; doch, door eenige tusfchenkomende bedenkingen, hadt deeze togt toen geen voortgang. Maar in 't volgende jaar, naa dat DE RUITER hem, met eenige schepen, na de Oostzee was vooruitgezonden, volgde **OB DAM** hem, kort daar naa, met het gros van 's Lands Vloot, welke in 't geheel bestondt uit tweeënveertig schepen. Gelegenheid tot deezen togt gaf de onlangs ontfane oorlog tusfchen de Koningen van *Zweden* en *Poolen*, waar van de eerste de Stad *Dantzig* dreigde. **OB DAM** had last, om de Koopvaardijfchepen der ingezeetenen van den Staat in de Oostzee te beschermen, en de Stad *Dantzig* te ontzetten. Voor 't einde van Junij was hij reeds in de *Zond*, van waar hij te lande na *Koppenhagen* trok. Hij wierdt hier door den Koning van *Denemarken* met de Ridderorde van den *Olfant* verëerd, waar van het teken, op den negentienden van Julij, hem aan boord gebragt wierdt door den Onderkoning van Noorwegen. **OB DAM** keerde eerlang van *Koppenhagen* te rug na de Vloot, met welke hij, den zevenëntwintigsten der gemelde maand, voor *Dantzig* kwam. Hier wierdt hij staatelijk verwelkomd door eenige Heeren en Kooplieden van de Stad, welke zich in een jagt na de Vloot begeeven hadden, om aan den Admiraal hunne vreugde te beuigen over de komst van zulke mannen, die zij met reden aanmerkten als hunne Verlosfers, en tevens om hen te verzoeken dat ze in de Stad wilden koomen. Hier wierden zij treffelijk onthaald, en ter gelegenheid van de komste der Vloot groote vreugdetekens bedreeven. De *Zweden* verdweenen welhaast, en met hun week de vreeze binnen *Dantzig*. De Vloot onder **OB DAM** hielt zich voor de Stad tot in October, wanneer zij na 't Vaderland te rug keerde.

Eer wij met ons verhaal voortgaan, moeten wij hier, in 't voorbijgaan, aanmerken, dat de Zeeheld, wiens voornaamste bedrijven en lotgevallen wij verhalen, tot nog toe den naam gevoerd hebbende van Heere **VAN OB DAM**, in den Jaare 1657 dien van Heere **VAN WASSENAAR** aannaam. De Heerlijkheid van *Wassenaar* was, naamelijk, uit zijn Huis, bij huwelijk, geraakt aan het Huis **VAN LIGNE** en

FAUC

FAUCQUENBERGE, en door dit Huis verkogt aan PIETER NOOMS, Ambagtsheer van Aanlanderveen. Thans wierdt de Heer VAN OBDAM met die Heerlijkheid verlijd, alzo dezelve, op zijn verzoek, door last der Staaten van *Holland*, volgens het regt van naastinge, wederom aan hem was afgegaan: waarom hij zedert met dien naam genoemd wierdt; gelijk wij hem ook voortaan, ter voorkominge van verwarringen, dus zullen noemen.

In den Jaare 1657 beslooten de Staaten een Gezantschap te zenden na *Portugal*, om rekenfchap te vorderen van het ongelijk en nadeel, den Nederlanderen in *Brazil*, *Angola* en *St. Thomé* aangedaan. WASSENAAR kreeg last om de Gezanten, met eene Vloot, derwaarts te geleiden. Op den vijden September liep de Vloot uit de *Maaze* in zee, voerende hij zelf het Schip *de Eendragt*, voorzien van zesënzeventig metaalen flukken, en bemand met driehonderd vijfëntwintig koppen. Op den vijfëntwintigsten dier zelfde maand kwam hij in den mond der riviere van *Lisfabon* ten anker. De onderhandeling der Gezanten liep vrugtloos af; waarom zij, van hunnen last gebruik maakende, welke beheide, in gevalle zij geene voldoening kreegen, met *Portugal* te breeken, den Geheimschrijver van Staat eene Oorlogsverklaring toezonden. Naa dat zij den Heere VAN WASSENAAR kennis hadden gegeven van hunne verrigtingen, verlieten zij *Lisfabon*, en keerden te water na *Rochelle*, en voorts te lande na den *Hage*. Midlerwijl was 's Lands Vloot, onder WASSENAAR, gesterkt geworden met DE RUITERS schepen, en bestond nu uit zeven- of achtëntwintig zeilen. Met deeze Vloot, in drie Esquaders verdeeld, kruiste WASSENAAR op de Portugeesche kusten; daar 't hem, in 't begin van November, gelukte, vijftien schepen te bemagtigen uit de Portugeesche Zuikervloot, die, omtrent veertig zeilen sterk, uit *Brazil* na *Lisfabon* keerde. Met deezen buit zeilde de Vloot, die gebrek aan water kreeg, na 't Vaderland, alwaar WASSENAAR, op den zevenden December, te *Hellevoetsluis* binnen kwam.

De Oorlog, tusschen *Zweden* en *Denemarken* ontstaan, deedt de Algemeene Staaten, bevreesd voor belemmering van de vaart door de *Zond*, in den volgende Jaare 1658, het

be-

besluit neemen, om den Deenschen Koning kragtiglijk bij te staan. Achtëndertig Vaandelen Knegten, onder den Kolonel PUCHLER, wierden in October ingescheept na *Kopenhagen*. De Heer VAN WASSENAAR kreeg bevel om deezen onderstand, op 's Lands Vloot, thans sterk vijfëndertig schepen, derwaarts over te voeren. Hij hadt last om *Denemarken* te helpen tegen *Zweden*, en den Koophandel in de Oostzee te beschermen. Ook was hem het verdelgen der Zweedsche Vloot onder WRANGEL, die achtëndertig of meer schepen sterk was, en de *Zond* bezet hieldt, heimelijk aanbevolen. In 't begin van November kwam de Heer VAN WASSENAAR met 's Lands Vloot voor de *Zond*, en zeilde 'er, op den achtsten, 's avonds tusfchen acht en negen uren, door, tusfchen de Kasteelen *Kroonenburg* en *Elzingburg*, ter wederzijde deezer engte op *Zeeland* en op *Schoonen* gelegen, zonder dezelve, naar zeegebruik, te begroeten. De Kasteelen waarschuwden, door het losbranden van eenige stukken zonder kogels. Doch, dewijl dit door de Vloot niet beantwoord wierdt, schoot men met scherp, zonder egter de Vloot, die het midden van 't vaarwater hieldt, merkkelijk te beschadigen. Doch 't leedt niet lang, of de Zweedsche Vloot onder den Admiraal WRANGEL, en de onze, raakten aan elkander. De Koning van *Zweden* zelf, die zich toen op 't Slot *Kroonenburg* bevondt, was aanschouwer van 't gevegt. Scherp wierdt 'er, aan wederzijde, gevogten. Onder anderen kweet zich hier met groote dapperheid de Heer VAN WASSENAAR. Hij wierdt, bij ongeluk, op dien tijd, zo zwaar gekweld van de jigt, dat hij geen gebruik van zijne voeten hadt, en liet zich hier om op een stoel brengen voor de groote mast, van waar hij het toezigt op alles hadt. Deerlijk wierdt hier zijn schip gehavend, also hij alleen in 't heerde van 't gevegt van eenige Zweedsche schepen wierdt omsingeld. Zijn schip, op verscheiden plaatsen onder water getroffen, hadt wel vijf of zes voeten water in. Daarenboven was de brand in zijn boeg geflagen; doch die wierdt gebluscht, en het schip door kragt van pompen boven gehouden. Zijn groote mast viel over boord, zija paviljoen, wand en zeilen wierden weggeschooten. Drie Zweedsche schepen wierden veroverd, acht in den grond

grond geschooten of verbrand. De Zweden hadden meer dan duizend dooden; de onzen niet meer dan vierhonderd. Het zwaarste verlies, dat de onzen hadt getroffen, was dat van den Vice-Admiraals WITTE KORNELISZ. DE WITTE, en PIETER FLORISZON. De eerste stierf door het ten gronde gaan van zijn schip, de andere aan eene bekoomene wonde. Bijkans zes uren duurde de strijd; ten einde van welchen de Zweeden weken onder 't Slot *Kroonenburg*, van waar zij in de haven van *Landskroon* liepen om zich te herstellen. WASSENAAR ontscheepte, 's daags naa den strijd, zijne Landtroepen. In *Holland* wierdt beslooten nog meer Krijgsvolk na *Denemarken* te zenden, en WASSENAAR met de zwaarste schepen t'huis te ontbieden; doch men veranderde hier van besluit, op de tijding, dat de Engelschen eene Vloot uitrustten tot ondersteuninge der Zweeden, en WASSENAAR kreeg bevel in *Denemarken* te overwinteren.

In het volgende Jaar 1659 was 'er een stilstand van wapenen tuschen *Zweden* en *Denemarken* getroffen, welke drie weken moest duuren. De Algemeene Staaten, om den Vrede tuschen de twee Rijken te bevorderen, beslooten een Gezantschap derwaarts te zenden, en tevens den Heere VAN WASSENAAR eenige versterking, onder den Vice-Admiraal DE RUITER, toe te schikken. DE RUITER, tevens de Gezanten overvoerende, zeilde eerlang de *Belt* in, en vereenigde zich, omtrent het Eiland *Funen*, met de Vloot onder WASSENAAR. 's Lands zamengevoegde Zeemagt in deezen oord bestondt thans uit ruim zeventig Oorlogschepen, en hadt omtrent zeventienduizend Soldaaten en Matroozen op. In Julij ging WASSENAAR onder zeil na *Koppenhagen*, daar de Zweedsche Vloot lag, die, zo ras hij zich vertoondé, terstond de wijk nam. En in November daar aan, volgende keerde hij met twintig schepen te rug na 't Vaderland.

In de volgende jaaren, tot aan den Jaare 1663, deedt de Heer VAN WASSENAAR verscheiden' togten; in welke, egter, niets van belang schijnt gebeurd te zijn. Doch als in den Jaare 1664, tuschen *Groot-Britannie* en deezen Staat, oorlog was ontstaan, kreeg hij, nevens eene aanzienlijker waardigheid, ook gewigter werk. Met het begin van 't Jaar

1665

1665 beslooten de Algemeene Staaten eene magtige Vloot uit te rusten, en daar mede den Engelschen, in en buiten Europa, afbreuk te doen, in vergelding der vijandijkheden, welke van hunnen kant eerst begouwen waren. Ook besloot men, drie Luitenants-Admiraalen, te weeten **EGBERT MEWESZOOM KORTENAAR**, **MICHIEL ADRIAANZOOM DE RUITER**, en **JAN KORNELISZOOM MEPPRL**, aan te stellen. Den Heere **VAN WASSENAAR**, welke dus lang den naam van Luitenant-Admiraal gevoerd hadt, wierdt het Opperbevel over de gantsche Vloot, onder den tijtel van Luitenant-Admiraal-Generaal, opgedraagen.

De Engelsche Vloot, onder het bevel des Hertogs **VAN YORK**, sterk omtrent honderd schepen van Oorlog, was al in 't begin van Mai in zee gestoken. De Nederlandsche, onder den Heer **VAN WASSENAAR**, liep ook nog uit voor 't einde der genoemde maand, en was ten minsten zo sterk als de Engelsche. Op den dertienden Junij raakten de Vlooten aan elkander, omtrent tien Duitsehe mijlen Noord-Oost ten Noorden van de Stad *Lestoffe*. 't Gevegt begon met het aanbreeken van den dag, en duurde tot over den middag. Eenige Staatsehe Kapiteins kweeten zich dapper, maar andere hielden zich buiten den strijd, schierende slegts van verre. Doch, omtrent twee uren na den middag, sprong de Luitenant-Admiraal-Generaal, de Heer **VAN WASSENAAR**, met zijn schip *de Eendragt*, vierëntachtig stukken geschut voerende, ongelukkig in de lucht, door zijn eigen buskruid, zonder dat men zeker weet, of 'er door verzuim van zijn eigen volk, of door het schieten des vijands, de brand in geraakt was. De Luitenant-Admiraal **KORTENAAR** was al in 't begin van 't gevegt, des morgens te vijf uren, met een Kanonkogel, dood geschooten. Behalven deeze was ook nog gesneuveld **AUKE STELLINGWERF**, Luitenant-Admiraal van *Friesland*. Schoon de Engelschen merkelijke schade geleden hadden, was, egter, het verlies grootst aan onze zijde. Niet meer dan vijf menschen wierden van het gesprongen schip van den Heer **VAN WASSENAAR** geborgen; zijn eigen Lijk is nimmer gevonden. Doch, behalven dat zijn naam in 's Lands Geschiedenissen leeft, wierdt, niet lang na zijn deertlijk uiteinde, ter eere en gedagtenisse van

deezem

deezen doorluchtigen Zeeheld, op 's Lands kosten; in de Groote Kerk in 's Graavenhage, eene pragtige Grafstede opgerigt, waarop hij, overeinde en in 't harnas, levensgrootte, is afgebeeld, en zijne voornaamste verrigtingen; in een deestig bij-schrift, vermeld worden.

Wij agten het niet ondienstig, het verëerend Opschrift hier te laten volgen:

Honori et gloriæ Herois illustris, et ex vetustissima Nobilitatis Batavicae Stirpe, per contentuam et legitimam succesionem prognati, Domini Jacobi, Dynastæ de Wassenaar, Domini in Opdam, Foederati Belgii Archithalassi; rebus præclare terrarumque gestis, non tantum in Atlantico Oceano, unde sparsa fugataque Lusitanorum Classe, magna que onustus Præda, domum rediit; sed et in Fretto Baltico, ubi pulsus adversariis, et insigni parta victoria, laboranti Daniae succurrit, et simul Majestatem Republicæ asseruit et stabilivit: ac tandem contra universam regiam Anglorum Classem, cum paucis fortissime dimicans et undique cinctus, ne sic quidem cessit hostibus, sed magna prius edita strage, incensa que demum prætoria tua navi, Herculeo exemplo flammis viam sibi ad superos paratam invenit, anno ætatis LV. Illustrissimi et Potentissimi Foederati Belgii Proceres viro fortissimo, optimeque de Republica merito, monumentum hoc posuere, anno reparatæ salutis MDCLXVII.

WASSENAAR, eene zeer aanzienlijke Heerlijkheid, nevens een Dorp van dien naam, in Rhijnland. De Heerlijkheid, welke met die van *Zuidwijk* is vereenigd, en die te gader, door haare ligging, als in elkander sluiten, stondt, van ouds, voor ruim zesëndertighonderd Morgens Lands, in de Quotieren der Verpondinge aangeschreeven. Zints men op het afzanden van Landen zich meer en meer heeft begonnen toe te leggen, is deeze uitgebreidheid merkelyk grooter geworden, en valt het tegenwoordige beloop van Morgentalen bezwaarlyk te bepaalen. Het Dorp is zindelyk betimmerd. Aan het einde van eene lange straat, ter wederzijden met Huizen bezet, ontmoet men een ruim Plein, met Lindeboomen geplant, aan welks einde de Kerk staat. Deeze, een overoudt gebouw, heeft al zints eenige Eeuwen, voor het grootste gedeelte, onder den voet gelegen; slegts een klein gedeelte, 't welk nog overeind staat, wordt tot den Godsdienst gebruikt. Ten Zuiden van het Dorp ligt een Heuvel, *de Burg* genaamd; men wil dat het Slot der aloude Heeren VAN WASSENAAR op die hoogte zou gestaan hebben. In de Heerlijkheid *Wasfenaar* liggen verscheiden meer of min aanzienlyke adelyke Huizen en Lusthoven, *Bellestein, Raaphorst, Landhorst* en anderen.

WASSENAARSKOUW, eene zonderlinge foort van Gevangenis, dus genaamd naar Heer JAN VAN WASSENAAR, Zoon van JAN VAN WASSENAAR, Burggraaf van *Leiden*, en van JOHANNA VAN HALEWYN, op de Geslaglijst, ten aanzien van zijae voornaamste levensbijzonderheden, reeds door ons vermeld. In den oorlog tegen Hertog KAREL VAN GELDER in diens magt gevallen zijnde, deedt deeze hem gevanklyk na *Hattem* voeren, en aldaar, uit wederwraak, in een ijzeren kouw of kooi opsluiten, die, zedert, van Heere JAN VAN WASSENAAR den naam ontleende. De *Kouw* wordt gezegd eene lengte gehadt te hebben van zeven voeten, en zo hoog geweest te zijn, dat 'er een man recht op in staan konde. De breedte was niet grooter, dan dat 'er een bed en een stoel konden geplaatst worden. Rondom was de *Kouw* zodanig met ijzeren bouten en traliewerk voorzien, als of hij tot een

be.

bewaarplaats voor een Leeuw, Tijger of ander verschreurd dier moest verstrekken. Voorts hing het werktuig aan den Zolder van een hoogen zwaaren Toren. Door middel van een touw, welk over een schijf of katrol liep, konde hetzelfde om hoog gehaald of nedergelaaten worden. Het laatste geschiedde, wanneer de gevangene zijnen maaltijd zoude houden. Deze wierdt hem toegereikt door een klein venstertje. Naa den maaltijd wierdt de Kouw wederom om hoog getrokken. Hoe lang Heer JAN dus zonderling en wreedaartig opgeslooten wierdt gehouden, is ons niet gebleeken. Zeker is het, dat hij, eerlang, zijn ontflag verkreeg.

Zie SLICHTENHORST, *Geldersche Geschiedenisfen.*

WASSENAER, (NICOLAAS JANSZOOM VAN) een vijftig naafspoorer der Geschiedenisfen van alle volken, als mede een Geneesheer te *Amsterdam*, alwaar hij, volgens zommigen, ook gebooren wierdt, hoewel hij, volgens anderen, te *Heusden* ter waereld is gekoomen. Hij was de Zoon van den Predikant JAN CLAASZOOM; op de naamlijst der Amsterdamsche Predikanten bekend bij den naam van JOANNES NICOLAI WASSENAER. Hij was de vierde Leeraar onder de Hervormden, ter gemelde Stede, en in den Jaare 1580 aldaar beroepen, doch tevens overleeden in dat zelfde jaar. Naa de wederkomst van den beroemden JACOBUS ARMINIUS van *Geneve*, alwaar hij op Stads kosten hadt gestudeerd, genoot NICOLAAS VAN WASSENAER dat voorregt. Volgens zommigen zou hij den post van Cofrektor van het Latijnsche School te *Haarlem* bekleed hebben; waar toe hij, uit hoofde zijner bedrevenheid in de Grieksche taale, eene noodige bevoegdheid bezat. Althans heeft hij van zijne ervarenisse in die taale, gelijk ook van zijne deelneeminge in den toestand van *Haarlem*, eene proeve gegeven, in een Grieksch Gedicht, op het beleg dier Stad door de Spanjaarden. Zedert, egter, schijnt WASSENAER metter woon na *Amsterdam* te zijn vertrokken, en hij, daarenboven, in de Geneeskunde genoeg-

zaame bedrevenheid gehad te hebben, dat hij zich voor Artz-
konde uitgeeven. Zo veel is zeker, dat hij, in het Jaar
1620, in de gemelde Stad, in die hoedanigheid den kran-
ken ten dienste stondt, en dat hij, op den titel zijner
uitgegevene Schriften, zich zelven *Amsterdammer Medietjn*
noemde. Behalven dit alles schijnt VAN WASSENAER veel werks
gemaakt te hebben van de beoeffening der Geschiedenisfen,
zo van bijzondere Gewesten, als van die der Volken in 't
algemeen. Althans heeft hij in 't licht gegeven een *Chronijk*
der Geschiedenisfen van Turkije, als mede eene Geschiede-
nis van zijnen tijd, bekend bij den naam van *Historisch Ver-*
haal van de meest gedenkwaardige gebeurtenisfen, van jaar
tot jaar, blij zijnen leeftijd, in de bekende waereld voorge-
vallen. Het laatstgenoemd Werk hadt VAN WASSENAER ge-
bragt tot het jaar 1631. Misschien is hij in dat jaar gestor-
ven. BAREND LAMPE, insgelijks een Amsterdamsch Genees-
heer, heeft het, zedert, vervolgd.

Zie PARS *Naamrol*; VAL. ANDREAS,
Biblioth. Belgica, enz.

WATERGEUZEN, eene zeer bekende benaaming in de Ge-
schiedenisfen van ons Vaderland, gedurende de kommerlijke
dagen, in welke onze Voorouders het grootmoedig besluit
namen, om het Graaflijk juk van ziels- en lichaamsdwinge-
landije van den hals te schudden, of zich onder 's Lands
puinhoopen te laten begraven. Als de voornaamste hoof-
den derzelven vinden wij genoemd, ADRIAAN VAN BERGEN,
Heer van Dolhain, nevens diens broeder Jonkheer LODEWYK
VAN BERGEN; voorts Jonkheer ALBRECHT VAN EGMOND,
Jonkheer LANCELOT VAN BREDERODE, ADRIAAN MENNING,
JAN BROEK, NICOLAAS RUIKHAVER, BARTHOLD ENTES VAN MEN-
THEDA, WILLEM VAN IMBIZE, DIRK VAN BREEMEN, KORNELIS
GERLOFSZ ROOROL, FOKKE ABELSZ, EGBERT en JURIAAN WYBRANDS-
ZOONEN, JAN KLAASZ SPIEGEL, DIRK DUIVEL, JAN VAN TROYE, JA-
COB SIMONZ DE RYK, en nog andere, onder welke wij niet mo-
gen

gen verzwijgen den dapperen Admiraal WILLEM VAN BLOIS VAN TRESLONG, wiens regelrechte afstammelingen, nog heden ten dage, met lof en eere bekend zijn, en zommige van welken, even als hun dappere Voorvader, zich zelven aan den dienst van het Vaderland ter zee hebben toegewijd. De meeste, zo niet alle de opgenoemde Vaderlandfche Helden, waren uitgeweekene Edelen, Kooptieden en anderen, welke, om dat zij de gerechtigheid en het Vaderland beminden, in den haat des opperdwingelands, Hertoge VAN ALVA, waren gevallen, en daarom, ter lijfsbehoudenisfe, elders eene schuilplaats moesten zoeken. De meesten voerden het bevel over een eigen fchip, en zогten, daar mede, 's Lands vijand alle mogelijke afbreuk toe te brengen. Van daar onticenden zij den naam van *Watergeuzen*; hoewel het tevens bekend is, dat hunne werkzaamheden zich niet zo zeer aan de zee bepaalden, of het gelukte hun insgelijks, om den Spaanschen of Spaanschgezinden menig eenen gevoeligen neep te land te geeven. Aldus vindt men aangetekend, hoe zij in *Friesland*, en op de Eilanden *Aneland* en *ter Schelling*, eenen invaf deden, en aldaar veelerhande verwoestingen, ten nadeele van 's Lands vijand, aanrigten. Als hunne meest gedenkwaardige verrigting staat in 's Lands Geschiedenissen vermeld, de bemagtiging van de Stad *Brielle*, als waar door de eerste steen aan het gebouw van 's Lands Vrijheid wierdt gelegd. Zij waren flouter geworden in hunne aanslagen en onderneemingen, zints de Prins VAN ORANJE bestellingen ter zee hadt uitgegeeven, en dit hun eene zekere maate van gezag hadt bijgezet.

Zie onze *Vaderlandfche Historiefchrijvers*.

HOOFT, WAGENAAR, ENZ.

WATERGRAFFS MEIR; zie DIEMERMEIR, Deel XI.

WATERINGE, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in *Delfland*, meer bepaaldelijk in het, dus genoemd, *Wesland*. De uitgebreidheid van het Ambagt vinden wij op twaalfhonderd

en acht Morgens en vijfhonderdvierënveertig Roeden Lands begroot. De opgezetenen, vernomen hebbende, dat de grond der Heerlijkheid, op zommige plaatzen, tot turfgraaverije zeer geschikt was, hebben, voor omtrent vijftig jaaren, naa vooraf bekoomen Oktrooi van de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, met het uitveenen een begin gemaakt, en zijn, zedert, daar in niet ongelukkig geslaagd. Voorts ontmoet men, in het Ambagt, veele Tuinen en Hoven, die eene menigte van keurlijk Oost en smaaklijke Peulvrugten uitleveren. Daarenboven geneeren zich veele opgezetenen met het houden van Bijen. De Mee, welke hier wordt gebrouwen, was reeds van ouds vermaard, en, vóór het meer en meer toegenomen gebruik van wijn, daar in een merklijk vertier. Ten blijke van den toeneemenden bloei der Heerlijkheid, kan, onder andere, dienen, dat het getal der Huizen, gerekend zints het jaar 1632, in het tijdverloop eener Eeuwe, van zesëntachtig tot op honderdachtëndertig is aangegroeid. Het Dorp, liggende omtrent een uur gaans ten Westen van *Delft*, en even zo verre ten Zuiden van 's *Graavenhage*, is fraai en welbebouwd. Het ligt aan eenen Vaart, van welken het zijnen naam schijnt ontleend te hebben. De Kerk, welkeer aan *JOHANNES den Dooper* gewijd, bestaat uit twee Kruispanden, en is tamelijk ruim. De Toren pronkt met een netten achtkantigen Spits.

Niet verre van het Dorp, in het Westen, ligt eene Lustplaats, welke, in de gedaante van derzelve huis, kenmerken van eenige oudheid draagt. Zij voert den naam van het *Hof te Wateringe*, om dat, volgens zommigen, het Stamhuis van de Heeren van *Wateringe*, welkeer op deezen grond bestaan heeft.

WATERLAND, eene welbekende landstreek in het Zuidoostelijk gedeelte van Noordholland, tusschen *Kennemerland*, *Westfriesland*, de Zuiderzee en het Y beslooten. Van ouds was het eene afzonderlijke Heerlijkheid, toebehoorende aan het Geslagt van *PERSYN*, 't welk reeds in de Elfde Eeuw, in 's Lands aloude Kronijken, wordt vermeld. In den Jaare 1282 verkogt Heer *JAN VAN PERSYN* zijne Heerlijkheid aan Graave

FLO-

FLORIS DEN V, mids dat deszelfs Zoon, NIKOLAAS VAN PERSYN, de helft der inkomsten, als een Erfleen van de Graaflijkheid, zou blijven bezitten. Naa het hinderloos overlijden van eenen anderen NIKOLAAS VAN PERSYN, in den Jaare 1409 voorgevallen, verviel de Heerlijkheid aan de Graaflijkheid, en is, tot heden toe, daar mede vereenigd gebleeven.

Tegenwoordig draagt *Waterland* den naam van *Baljuwschap*, 't welk, hoewel uit verscheiden Bannen, Ambagten of Heerlijkheden bestaande, onder eenen gemeenen Hoogen Vierschaar staat; wordende dezelve gespannen door een Baljuw, benevens de Schepenen van de zes hoofdorpen, *Randsdorp*, *Zuiderwoude*, *Landsmeer*, *Sunderdorp*, *Broek* en *Schellinkwoude*, gezamentlijk vierëntwintig in getal. Deezen Regtbank is een Sekretaris toegevoegd. Door aankoop zijn de Regenten der gemelde Hoofdorpen, van derzelver Ambagtsheerlijkheid, in den Jaare 1731, eigenaars geworden, voor de somme van zesëndertigduizend guldens. Voor 't overige heeft ieder der gemelde Dorpen zijne eigen Burgerlijke Regeering en Laagen Regtbank; bestaande, afzonderlijk, uit een Schout, vier Burgemeesteren, even zo veele Schepenen, en een zeker getal van Vroedschappen, 't welk overal niet even groot is.

Voorts heeft men in *Waterland* een *Dijkgraaf- en Heemraadschap*; waar onder behooren, behalven de Steden *Monnikendam* en *Purmerend*, de Heerlijkheid van *Purmerland* en *Ipendam*, nevens de meer gemelde zes Hoofdorpen en onderhoorige Regtsbannen. Het Kollegie, welk het opzigt en bestuur heeft over den Hoogen Zeedijk en den Laagendijk van *Waterland*, als mede over de Sluizen, Molens en Polderzaaken, bestaat uit den Dijkgraaf en negen Heemraaden, één van welke uit de Stad *Monnikendam*, één uit de Stad *Purmerend*, één wegens *Purmerland*, en één uit ieder Hoofdorpen wordt gekoozen. Aan dit Kollegie is een Sekretaris toegevoegd. Deeze, gelijk ook de Dijkgraaf, bekleedt dat ampt voor zijn geheele leeven. De Heemraaden blijven slegts drie jaaren in 't bewind. De Hooge Zeedijk, boven vermeld, ook wel de Waterlandsche Dijk geheeten, neemt zijn begin bij de Damfluis in de Stad *Monnikendam*, loopt van daar na de Zuiderzee, en langs dezelve, als mede,

vervolgens, langs het Y, door de Dorpen *Uitdam*, *Durgerdam*, *Schellingwoude*, *Nieuwendam* en *Buikslot*, tot aan den Banpaal bij den Oostzaaner Overtoom.

Ter nadere aanwijzing van de uitgebreidheid van *Waterland*, en wat men eigenlijk daar door te verstaan hebbe, noemen wij nog de Dorpen, die in hetzelfde gelegen zijn. Zij zijn de volgende: *Ransdorp*, *Durgerdam*, *Holijflood*, *Zuiderwoude*, *Uitdam*, *Landsmeer*, *Watergang*, *Sunderdorp*, *Nieuwendam*, *Broek*, *Schellingwoude*, *Buikslot*. Zints men, in het Baljuwschap van *Waterland*, verscheiden Meiren heeft bedijkt en drooggemaakt, heeft zulks aanleiding gegeven tot het oprigten van een *Kollegie van Heemraadschap der Waterlandsche Meiren*. Deeze zijn het *Buikslotter*, het *Broeker*- en het *Belmermeir*.

WATERLOO, (ANTHONY) volgens zommigen te *Amsterdam*, doch volgens anderen te *Utrecht* gebooren, was een goed Landschapschilder, die de natuur zeer naauwkeurig wist na te bootzen. Ook heeft men van hem eene menigte Teekeningen en geëfte Kunstprenten, die klaar doen zien, dat dezelve naar het leeven gevolgd zijn. De bevallige en zeer natuurlijke spiegelingen der voorwerpen in het water, maaken geenzins daar van de geringste sieraaden uit. 's Mans geboorte- en sterfjaar zijn ons niet gebleeken. Alleenlijk weet men, dat hij te *Utrecht* in het St. Jobs-Gasthuis overleeden is. Men mag daar uit afleiden, dat hij met zijne kunst niet veel heeft vergewonnen,

Zie HOOGSTRATEN *Woordenboek*,

WATERSCHAP VAN WOERDEN; zie **WOERDEN**.

WATTEN, of **WADDEN**; bij deezen naam zijn bekend de droogten of ondiepten, tusschen het Eiland *Ameland* en het Noordlijk gedeelte van de Provincie *Friesland*.

WAT-

WATWEIDE, ook wel *Waweit* genaamd, is een kleine Ban, in het gedeelte van *Westfriesland*, de *Vier-Noorder-Koggen* genaamd, tusfchen de Dorpen *Wognum* en *Spanbroek*. De uitgebreidheid vinden wij op honderddrieënzeventig Morgens en etlijke Roeden Lands begroot. Het getal der Huizen kan nog geene dertig haalen. Nogthans heeft men 'er eene Gemeente van Hervormden, die haare eigen Kerk heeft, zijnde, weleer, geweest eene Parochiekerk, aan MARIA MAGDALENA toegewijd. De Kerktoeren draagt een zeskantigen Spits.

WAVEREN, met *Botshol* en *Ruige-Wilmsfe*, eene Ambagtheerlijkheid, in *Amsstelland*. Oorspronkelijk zijn het drie onderscheidene Heerlijkheden; doch die tegenwoordig zo naauw aan elkander zijn verknogt, dat de grenscheideningen bezwaarlijk kunnen worden aangewezen. Gezamentlijk liggen ze ten Zuiden van het welbekende Dorp *Ouderkerk aan den Amstel*. *Waveren* bestaat, voor het grootste gedeelte, uit uitgeveend land. Het ontleent, hoogwaarschijnlijk, dien naam van het water *de Waver*, welk het van het gemelde *Ouderkerk* scheidt. In *Botshol* ziet men insgelijks weinig meer dan uitgeveend land, terwijl de *Ruige-Wilmsfe*, voor het meerendeel, uit Poelen en Rietland bestaat. Hoewel de uitgebreidheid der drie Ambagten niet naauwkeurig wordt opgegeeven, zullen zij te zamen, naar gissing, weinig minder dan vijfhonderd Morgens beslaan. De Opgezeetenenen behooren, in het Kerkelijke, onder *Waverenveen*. Veel overlast leëden de Landzaaten, in den Jaare 1672, van de Franfchen; die, eene uitgeschreevene Brandschatting niet goedschiks kunnende magtig worden, met branden, blaaken, rooven en anderzins, groote verwoestingen aanrigtten.

WAVEREN, (VAN) een zeer vermaard Amsterdamsch Geslacht, van 't welk wij, op de Regeeringslijsten dier Stad, verscheiden Leden aantreffen. Zommigen noemden zich bloottelijk VAN WAVEREN; eenigen BORS VAN WAVEREN; anderen, eindelijk, OETGENS VAN WAVEREN. Zie hier de volgreesk, volgens de tijdorde, in welke zij geleefd hebben, nevens eenige bijzonderheden van zommige leden diens Geslachts.

De eerste, dien wij genoemd vinden, was JACOB FRANZS OETGENS VAN WAVEREN, in den Jaare 1578 als Raad vermeld. Op hem volgde CLAAS FRANZS OETGENS VAN WAVEREN, in de Jaaren 1583 en 1584 Schepen, in het volgende jaar Raad geworden, en Burgemeester, in den Jaare 1586; welke waardigheid, vervolgens, in de Jaaren 1588, 1590, 1592, 1598, 1602, 1608 en 1609, door hem bekleed wierdt. Op het Jaar 1592 ontmoeten wij eenen JAN HENDRIKSZOOM OETGENS VAN WAVEREN, als Commisfaris der Stad, gelijk ook, in het zelfde bewind, in den Jaare 1598, CLAAS HENDRIKSZOOM OETGENS VAN WAVEREN. FRANS HENDRIKSZOOM OETGENS VAN WAVEREN, hadt een jaar vroeger in Schepensbank gezeeten, en was Burgemeester in de Jaaren 1599, 1604, 1607, 1611, 1612, 1615, 1617, 1619, 1622 en 1624. Een ander voornaam Regeeringslid uit dit Geslacht, was, ANTONY OETGENS VAN WAVEREN; hij was Commisfaris in den Jaare 1611, Schepen in de Jaaren 1614 en 1621, was Raad geworden in den Jaare 1620, en tot de Burgemeesterlijke waardigheid verheven in den Jaare 1626; welken aanzienlijken post hij ook bekleedde in de Jaaren 1627, 1629, 1631, in welk jaar wij hem, voor de eerste maal, betiteld vinden als *Ridder, Heer van Waveren, Botshol en Ruige Wilnisje*; voorts in de Jaaren 1638, 1649 en 1650. Terwijl Prins WILLEM DEN II, in het laatstgenoemde jaar, aan het hoofd eener rijkjke Bezendinge, de Hollandfche Steden bezogt, wierdt de Heer VAN WAVEREN, nevens den Oud-Burgemeester PIETER HASSELAAR, aan zijne Hoogheid gezonden, met verzoek, van wegen en uit naam der Vroedschap „ dat dezelve de moeite spaaren wilde om naar hunne Stad te koomen, alzo men hem, met zijn gezelschap, als Afgevaardigden der Algemeene Staaten aldaar niet zoude kunnen ontvangen, en ondertuschen ongaarne iets doen zoude, 't welk zoude kunnen schijnen te strijden met de agting, welke men zijner Hoogheid was verschuldigd.” In den Jaare 1653 vertrok de Heer VAN WAVEREN, nevens den Heer JACOB DE WITT, Burgemeester van *Dordrecht*, na *Lubek*, in de hoedanigheid van Gezant der Algemeene Staaten, om, van wegen dezelve, den Vrede tusfchen *Zweeden* en *Poolen* te bemiddelen. Doch

hun

ANSZ
meld,
in de
Raad
waar-
598,
hec
GEMS
n het
OET-
WA-
, en
611,
voet-
GEMS
611,
en in
ver-
ook
wij
Heer
de
II,
Be-
leer
se-
we-
pa-
em,
ene
tus-
neu
oge
de
sur-
van
ive,
oet
pa

N. de Keyser pinxit.

Prinskerker sculpsit.

MR. ANTHONY OETGENS VAN WAVEREN,
Burgemeester en Raad der Stad Amsterdam.

X. Behoren del naar 's originall' schilderij berustende int' Koninck van Gyns Doort. Hoogheid, den Heere Prinsje of stadhouder, etc. etc.

hun Gezantschap deedt de gewenschte uitwerking niet. — JAN VAN WAVEREN komt voor als Schepen, in de Jaaren 1643, 1645, 1648 en 1653. — FRANS VAN WAVEREN was Commisfaris der Stad, in den Jaare 1650. — JOAN VAN WAVEREN, in den Jaare 1659 Raad in de Vroedschap geworden, en in de Jaaren 1667 en 1668 Schepen, bekleedde de Burgemeesterlijke waardigheid in den Jaare 1670; hij was *Heer van Waveren, Botshol en de Ruige-Wilnise*, en overleedt in het jaar van zijn Burgemeesterlijk bewind. — NICOLAAS VAN WAVEREN was in den Jaare 1650 Commisfaris, en hadt, in de Jaaren 1662 en 1664, het Schepensampt bekleed. — Nu volgt Mr. GERARD BORS VAN WAVEREN, in den Jaare 1658 Commisfaris der Stad, in de Jaaren 1663 en 1665 Schepen, in den Jaare 1672 Raad in de Vroedschap geworden, en Burgemeester in de Jaaren 1683, 1685, 1687, 1689, 1692. Deeze staat, in 's Lands Geschiedenissen, bekend voor een kloekmoedig voorstander der Stedelijke en 's Lands Vrijheid, en niemand ontziende, wanneer het om het handhaaven van dezelve te doen was. — Mr. CORNELIS BORS VAN WAVEREN wordt op het Jaar 1693 als Schepen, en in het volgende jaar als Raad vermeld. — Met het begin deezer Eeuwe, in den Jaare 1703, ontmoeten wij Mr. ANTHONY OETGENS VAN WAVEREN als Commisfaris der Stad, en in den Jaaren 1713 als Schepen; hij was *Heer van Waveren, Botshol, enz.* — Vervolgens komt ons voor Mr. GERARD BORS VAN WAVEREN, als Schepen, in de Jaaren 1722 en 1726; in den Jaare 1725 was hij Raad geworden. De laatste, dien wij op de Regeeringslijst ontmoet hebben, was EONAVENTURA OETGENS VAN WAVEREN, *Heer van Waveren, Botshol en Ruige Wilnise*. Hij was Raad der Stad, Schepen in de Jaaren 1730, 1737 en 1738, en Burgemeester in den Jaare 1760, in welk jaar hij tevens, op den achtsten December, overleedt. — Hoewel geen eigenlijk Lid der Stads-Regeeringe, veel invloed, egter, op dezelve hadt nog een ander Lid deezes beroemden Geslags. Wij hebben het oog op KORNELIS BORS VAN WAVEREN, in den Jaare 1687 Pensionaris van *Amsterdam* geworden, en die de regten van het Vaderland en zijne geboortestad, op last en naar het inzien zij-

zijner Meesteren, kloekmoedig handhaafde, vooral in de twee befaamde gefchillen tusschen Prins WILLEM DEN III, over de Zitting van den Graave VAN PORTLAND, van wegen de Ridderfchap, in de Vergadering der Staaten van Holland, en over de Nominatie van Schepenen. — Nog ontmoeten wij, op de lijst der Sekretarissen, op het Jaar 1688, Mr. GERARD BORS VAN WAVEREN *Junior*, waarschijnlijk eenen Zoon van den Burgemeester van dien naam, welken wij boven vermeld hebben.

Zie *Regeeringslijsten van Amsterdam*.

WAVEREN, (GYSBERT LAP VAN) een geleerd Utrechenaar van de voorgaande Eeuwe, en in het begin van dezelve, of, veelligt, aan het einde der naastvoorgaande (want hier van ontmoeten wij geene naauwkeurige aanteekening) gebooren. Volgens het gebruik dier tijden, bezogt hij meer dan één buitenlandsch Hoogeschool, onder andere die van *Leuven* en *Douay*. Behalven de Geschiedenissen, schijnt hij zich ook op de Regtsgeleerdheid te hebben toe gelegd, en kwam hij, met den titel van Meester in die Weetenfchap, uit *Frankrijk* in zijn Vaderland te rug. De verzameling der Utrechtsche Historiefchrijveren, JOHANNES DE BEKA, JOANNES GERBRANDSZ VAN LEIDEN, WILHELMUS HEDA en anderen, welker rangfchikking en befchaaving ARNOLDUS BUCHELIUS op zich hadt genomen, doch in het volvoeren van welk werk hij door den dood verhinderd wierdt, is door VAN WAVEREN voltooid. Voorts heeft hij het Werk van LAMBERTUS HORTENSIUS, over de *Utrechtsche Beroertens*, naagezien, met aanteekeningen vermeerderd en opgehelderd, en 'er de Leevens der Schrijveren, op de vereischte plaatzen, bijgevoegd. In den Jaare 1643 verscheen dit Werk te *Utrecht* in 't licht, in folio formaat. Daarenboven heeft hij eene reeks van Aanteekeningen, vooral de Kerkelijke Oudheden en Geschiedenissen zijner Vaderlijke Stad betreffende, in gefchrift naagelaaten. Even min als het geboorte-, is van WAVERENS sterfjaar ons gebleeken.

Zie *Historie van het Utrechtsche Bisdom*.

WAVE

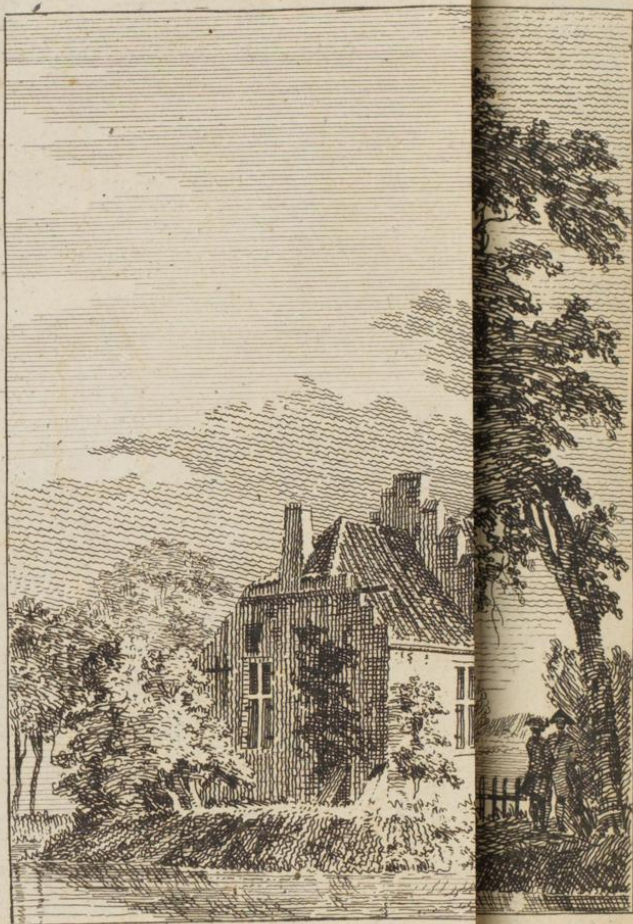
we
de
lid-
en
rij,
zo
van
ald
zw.
ar
e,
er
o-
in
u
ic

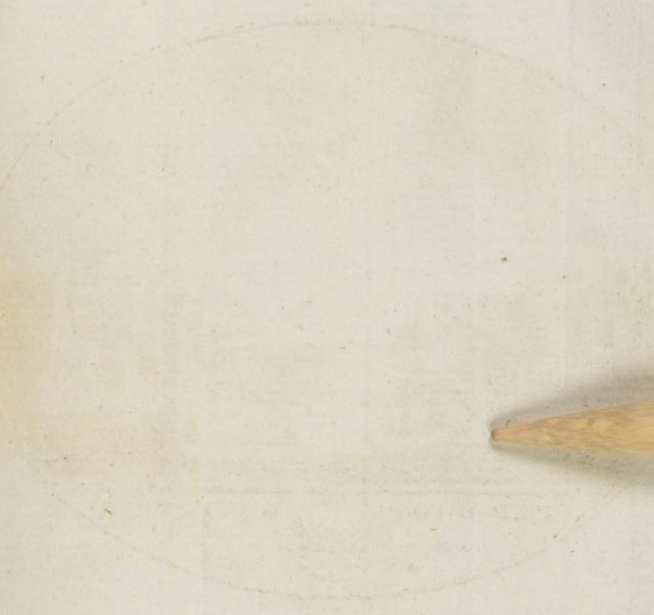

† Huys Walesteyn by Utrecht 1757.

70

Het dorpjen WEVERVEEN, dus door de Kunst gemaak
Werd om gehoorzaamheid van 't oorlog' aangegrepen,
"Thans dreigt 't gebag'erd meir het in zijn balg te slee
Des wordt weêr zijnen vlijt met bang' vrees betaa

71

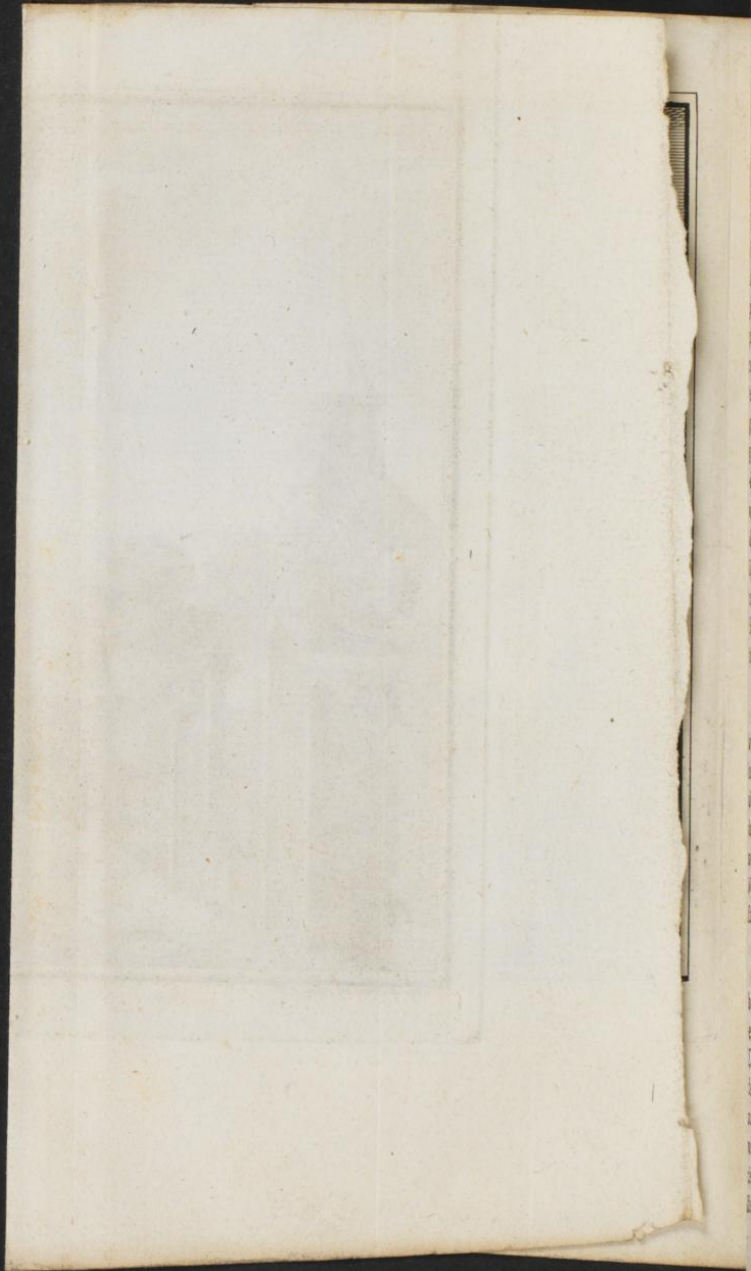
maal,
den,
:flegem
etaald.

mal,
pen.
de Herren
betall.

J. J. Philips del. et sculp. 1778.

Waverveen.

WAVAREN

WAVAREN
opbeesijche
barker.
opbeesijche
een vermak
noge Land
pe zou het
en, terwijl
reclonend
e bij de bor
pou, met
geest, dat
den oefenen
vot Waver
in de Staten
Heldt Dome
opbeesijche
lor van Kai
opbeesijche van

WAVAREN,
verke van
de Hist
vloop, is bi
less Gelligs
se die eene
Wavaren op
de

WAVAREN
kester van
en makte, on
Dieren of S
de gewone,
vrijdag te
want, hoewel
de Doop had
die noch oet

WAVERENVEEN, gemeenlijk *Waverveen* genaamd, eene Ambagtsheerlijkheid en Dorp, in *Amsbelland*, ten Zuiden van *Ouderkerk*. Veele gemeenschap heeft deeze, met de Ambagtsheerlijkheid van *Waveren*, *Botshol* en *Ruige Wilnise*, boven vermeld. Door de aanhoudende uitveening is het drooge Land merkelyk verminderd. Volgens de jongste opgave zou het niet veel boven de honderd Morgens bedraagen, terwijl men 'er, volgens eene vroegere opneeming, tweehonderd achtēnzestig Morgens hadt gemeeten. Men telt 'er bij de honderd Huizen. Het Kerkje is een eenvoudig gebouw, met Pannen gedekt. Elders hebben wij reeds aangemerkt, dat die van *Waveren* hier hunnen openbaaren Godsdienst oeffenen. In de maand Augustus des Jaars 1731, wierdt *Waverenveen*, door de Heeren Gecommitteerde Raaden der Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, uit de Graaflijkheids Domeinen, verkogt voor eene somme van zesēnzestighonderd guldens. De Heer WILHELMUS HOOGENWAARD, *Heer van Valkestein*, wierdt 'er kooper van, en alzo Ambagtsheer van *Waverenveen*.

WAYESTEIN, ('t Huis) eene Ridder-Hofflad, in het Overkwartier van *Utrecht*, ten Noordwesten van het meer bekende *Huis te Amerongen*. Een Toren, die in eenen spits uitloopt, is bijkans het eenige kenmerk der Oudadelykheid deezes Gestigts; als zijnde hetzelve, voor 't overige, niet meer dan eene boerenwooning. Nog heden ontmoeten wij *Waijestein* op de lijst der *Utrechtsche Riddermaatige Hoffeden*.

WEDERDOOPERS. Bij deezen naam was, kort naa het aanbreeken van het licht der Kerkhervorminge, zeer bekend, en maakte, onder denzelven, veel gerugts, een aanhang van Dweepers of S'egthoofden. Zij ontleenden hunnen naam van de gewoonte, onder hen ingevoerd, om niemant in hun Genootschap te ontvangen, 't en zij hij, van nieuws, gedoopt wierdt, hoewel hij reeds in zijne kindsheid, of laater, elders den Doop hadt ontvangen. De *Wederdoopers* zelve, evenwel, lieten zich deeze benaaming niet aanleunen, maar beschouwen

den

den dezelve als eenen scheldnaam; naardien zij in het begrip stonden, dat de Kinderdoop een nietmetal was, den naam van Doop niet konde voeren; en, diensvolgens, de toediening der plegtigheid onder hen, in de bejaardheid, t'onregt een *Wederdoop*, of herhaaling van den Doop, genoemd wierdt. Hoewel deeze lieden het eens waren met de Doopsgezinden, omtrent den tijd der toedieninge van het Doopzel, schijnen ze, nogthans, met de vreedzaame naavolgers van den vermaarden MENNO SIMONSZ geene verdere gemeenschap gehad te hebben. Immers zijn de dweeperijen en oproerigheden der *Wederdoopers*, door de verstandigen der Voorvaderen van de tegenwoordige Doopsgezinden, altoos afgekeurd. 't Is genoeg bekend, hoe veele bewegingen deeze uitzinnigen, t'eenigen tijde, vooral in den Jaare 1535, te *Amsterdam* hebben aangeregigt; slaande hunne dolzinnigheid aldaar tot het uiterste over, dat zij, moedernaakt, door de Stad liepen; van waar zij den naam van *Naaktloopers* ontleenden, gelijk wij op dat Artikel in ons *Woordenboek* reeds vermeld hebben. Eenige andere bijzonderheden, de *Wederdoopers* raakende, zijn hier en daar, onder verscheiden Artikelen der Hoofdpersonen, vermeld. Zeer gedugt voor *Amsterdam*, en van schroomlijke uitzigten, moet het bedrijf der *Wederdooperen* geweest zijn. Immers vindt men aangeteekend, dat zints het snood gespuis, door het oeffenen van een aanmerkelijk getal van doodstraffen, zo niet geheel uitgeroefd, althans beteugeld was, de Wethouderschap der gemelde Stad, op den achtsten Maj des Jaars 1536, het besluit nam, den elfden daar aan volgende, en voorts jaarlijks, op den zelfden tijd, een plegtigen dankdag te houden, over de zege, op de *Wederdoopers* behaald. Een goed aantal jaaren heeft deeze gewoonte stand gehouden. Ook stelde de Schilderkunst haar penfeel te werk, om de gedagtenis van de aanslagen der oproerige bande te vereeuwigen. De Schilder DIRK BERNARDSZOOM vervaardigde verscheiden tafereelen; daar toe betrekkelijk, die, vervolgens, gehangen wierden in het oude Stadshuis, in een vertrek, zedert het *Geschilderd kamertje* genaamd, doch die, in den brand van gemelde Stadshuis, verteerd zijn geworden. Boven de deur van het St. Elizabeths-Gasthuis, 't welk naast

het

het oude Stadhuis plagt te staan, las men, in gouden letteren:

- „ Die Bondtgenoten der opinienfer Anabaptisten
 „ Overvielen dese plaets en 't Stadhuis 's nachts t' elf uren;
 „ 's Anderdaechs voor negen uren syn sy, met macht en listem
 „ Geslagen, gevangen en moesten Justicy besuuren.”

Eindelijk stondt nog, vóór het verbranden der Nieuwe Kerk, aan eenen der bovenste Schoorbalken, ter gedagtenisfe der Naakloopers, te leezen:

- „ In 't jaer vyftienhonderd vyfëndertich, wift dit onthouwen;
 „ Liepen hier naeck mannen ende vrouwen.”

Zie J. WAGENAAR, *Beschrijving van Amsterdam.*

WEEDE, welcer een zeer vermogend en aanzienlijk Geslacht in *Holland*, vooral in het Zuidlijk gedeelte daar van, alwaar het veele heerlijke goederen bezat; van een groot gedeelte van welke het ontzet wierdt, door de geduchte Overstroming in den Jaare 1421, in welke, zo als het verhaal luidt, in éenen nacht, tweeënzeventig Dorpen, in de nabuurschap van *Dordrecht*, een prooi der golven wierden.

WEELIGENBERG, van ouds een vermaarde Heuvel of hoogte, in *Kennemerland*, niet verre van *Haarlem*, in het Zuiden dier Stad. HADRIANUS JUNIUS verhaalt, dat de Heuvel ten zijnen tijde nog vermaard was, door eene gewoonte, welke toen reeds, zints onheugelijke tijden, hadt plaats gehad. Hij verhaalt, naamelijk, hoe de nieuw getrouwde vrouwen, 's daags naa haaren trouwdag, op wagens derwaarts reeden, met haare oude Vriendinnen en Speelgenootjes, om dezelve aldaar voor gehoudene kennis en gemeenzaamen omgang

gang

gang te bedanken; als zullende zij, voortaan, zich opzettelijk tot de huiszorge bepaalen. De Dichter AMPZING vermeldt insgelijks deeze gewoonte, en bepaalt, eenigermaate, de plaats en ligging van den Heuvel, in de volgende aartige dichtregels:

- „ Of wilt gy aan de zy Ruighavers hof pasfeeren,
 „ En voorts door Bennebroek naar Haarlem wederkeeren,
 „ Of langs den *Weeligenberg*, die recht daar voor dy leidt,
 „ Daar ik verhaalen moet het geene dat men zeidt:
 „ Te weeten, dat ahier de nieuwgetrouwde Bruiden
 „ Den tweeden Bruilofisdag met haare jonge luiden
 „ Vergaderden voor 't laast, om onder 't recht voordaan,
 „ Om onder 't echte jok van 't lieve bed te staan.”

Zie HADRIANI JUNII *Batavia*; s. AMPZING, *Beschrijving van Haarlem*.

WEENINX, (JAN BAPTISTA) gebooren te *Amsterdam*, in den Jaare 1621, hadt tot Vader JAN WEENINX, een vermaard Bouwmeester, en in zijne zaak zo bedreven, dat men hem, in de wandeling, *Jan kunst*, of *Jan met de kunst*, noemde. Van wegen het vroegtijdig overlijden van deezen, wierdt JAN BAPTISTA, eerst bij eenen Boekverkooper, en vervolgens in eenen Lakenwinkel besteed. De reden dier veranderinge was, onder andere, om te beproeven, of 'er geene mogelijkheid ware om hem af te trekken van zijne onweerslaanbare zucht tot de Teekenkunst. Geen stukje papier viel hem in handen, of hij maalde 'er kladden en teekeningen op. Zijne Moeder, geenen kans ziende om haaren Zoon, in eenig ander bedrijf, gelukkig te doen slaagen, besloot dan, de roeping der natuure te volgen. Eerst besteedde zij hem bij eenen JAN MICKER, en vervolgens bij den vermaarden JAN BLOEMAERT, te *Utrecht*. Naarftig bestudeerde hij aldaar oude vervallene Schnuren, Huizen en voortgelijke voorwerpen. Om nog eene andere

de

behandeling te leeren, genoot hij vervolgens nog twee jaaren het onderwijs van NIKOLAAS MOJEST, wiens penfeel hij zo naauwkeurig leerde naabootzen, dat de stukken des leerlings van die des Meesters bezwaarlijk konden onderscheiden worden. Thans den ouderdom van achttien jaaren bereikt hebbende, besloot WEENINX op zich zelve te werken, en met een om in 't huwelijk te treden, met eene dogter van den Landschappen Schilder GILLIS HONDEKOTER; Grootvader van den meer bekenden Vogelschilder MELCHIOR HONDEKOTER. Vier jaaren hadt hij nu in 't huwelijk geleefd, en in het derde jaar daar van eenen Zoon verwekt, wanneer hem de zucht bekreep tot het doen eener reize na *Italie*. Doch daar hij ligt begreep, dat zijne Huisvrouw, indien hij dezelve van zijnen wensch verwittigde, ter vervullinge daar van niet zou te beweegen zijn, besloot hij, heimelijk te vertrekken. 't Geschiedde. Zijne Vrouw hem schielijk missende, zondt eenige vrienden uit, die hem te *Rotterdam* agterhaalden, en voorts bepraatten, daar hij zo zeer op de Italiaansche reize was gesteld, alvorens van zijne Echtgenootte behoortlijk afscheid te neemen. WEENINX keerde dan te rug na *Amsterdam*, en verwof van zijne Vrouw verlof, om vier maanden te *Rome* te vertoeven. Niet lang hadt hij aldaar geschilderd, of de roem zijns kunstvermogens vloog door de Stad. Van alle kanten deedt men aanzoek bij hem om voortbrengzels van zijn penfeel. Gaarne hadden de Paus en de Kardinaal PAMFILI gewenscht, dat hij voor altoos zijn verblijf te *Rome* wilde vestigen, en dedden hem, ten dien einde, den voorslag, om zijne Huisvrouw derwaarts te ontbedden. Op haare weigering om over te koomen, wiertd WEENINX te raade, in eigen persoon haar te gaan haalen. Doch naa dat hij in het Vaderland was te rug gekoomen, wisterd zijne Vrienden hem tot blijven te bepraaten. Lieden van hoogen rang, begeerig na het bezit der vrugten van 's Mans kunstpenfeel, voegden hunnen aandrang daar nevens. Eerst zette WEENINX zich neder te *Utrecht*, en nam, vervolgens, zijn verblijf op het adelijk Huis *ter Mei*, bij het Dorp *de Haar*, boven straks genoemde Stad gelegen. Van WEENINX

wordt getuigd, gelijk ook, met 'er daad, zijne voortbrengzels, nog voorhanden, uitwijzen, dat hij in alle deelen der Schilderkunst uitmuntte; en dat hij, daarenboven, Stukken van merkelyk grootte, in ongelooflyk korten tijd konde afdoen. Tot bittere smarte van veele kunstverzamelaars, overleedt onze Kunstenaar reeds in het negenëndertigste jaar zijns onderdoms. Hij liet eene Zoon na, JOHAN WEENINX genaamd, insgelijks een vermaard Kunstschilder, en in maaijer en behandeling zo gelijk aan zijnen Vader, dat zijne Stukken, immers die van den vroegsten tijd, van zijns Vaders Kunstgewrochten bezwaarlyk kunnen onderscheiden worden. Meest schilderde hij dood en leevend Wild, als mede bloemen en fruiten. Onder zijne meer uitvoerige Kunstgewrochten mogen genoemd worden, eenige Altaarstukken, in de Roomsche Kerk op het Begijnhof te *Amsterdam*, en onder dezelve eene Geboorte des Zaligmaakers, en eene Hemelvaart der Gezegende Maagd, die zeer uitvoerig en kragtig zijn geschilderd. JOHAN WEENINX overleedt, in den Jaare 1719, in verre gevorderden ouderdom.

Zie HOUBRAKEN en VAN GOOL.

WEER, (*Huis te*) een aloud Gestigt, in *Rhijnland*, onder het Dorp *Wassenaar* gelegen, eenigzins vermaard, als zijnde weleer geweest de eigendom van den vermaarden Leidsehen Pensionaris ROMBOUT HOGERBEETS, welke, naa zijn ontslag uit den Loevesteinschen Staatskerker, aldaar, hoewel slegts een korten tijd, zijn verblijf hieldt, naardien hij, omtrent vijf weeken naa zijne komst aldaar, op den zevenden September des Jaars 1625, overleedt.

WEERDESTEN, eene Ridder-Hoffstad, in het Overkwartier van het Sticht van *Utrecht*, onder *Neder-Langbroek*, is niet meer dan een vierkante steenen Toren, van eene Graft omringd. Ondanks dit gering aanzien, bezit en geniet de
eige-

eng-
der
kken
e af-
sars,
jaar
xviii
niet
ren,
fig-
rest
en
gen
che
ene
ze-
rd.
ze-

DE MUIDER POORT TE WEESP.

GEZICHT OP DE KERK TE WEESP.

Zo lang de Zilveren VEEGHT uw boorden blijft besproeien,
 O WESOP! en Natuur u met haar schoon vereert.
 Zo lang de Koopmanschap in Nederland zal bloeien;
 GENEUVIER, en door Oost en Westen word begeerd.
 Zo lang de Naneef TROUW op hogen prys zal stellen,
 Hoort Gy, MYN VADERSTAD! uw naam met blydschap speller

B. P.—

geest daar
 op te kunnen
 VRIESTALLEN
 hand, zekere h
 hand, gehouden
 van het V
 en, tans gem
 w, niet onwa
 in. Op her
 III. bl. 67;
 ten.
 Waar, of, t
 die der drie
 erin twee our
 Bolo en twee t
 te Waep vrij bo
 u nijn van aar
 vande, inzo
 hant van de
 u welke Tol b
 de deze Brug
 ten dergelijke t
 die in den Ja
 ure: an de i
 te fane Ronde
 want Men mo
 tuchde Poort
 tische Straaten e
 vegen Handvee
 1401, wierdt het
 tude de Stad te
 hie hier omtren
 des jaere 1552,
 in Straaten te m
 handten, van de

eigenaar daar van het regt, om in de Utrechtsche Ridder-
schap te kunnen beschreeven worden.

WEERSTALLEN. Bij deezen naam waren, van ouds, in *Friesland* bekend, zekere hoogten, op welke de Landdagen, onder den blooten Hemel, gehouden wierden. Een Gehugt, ongeveer een half uur gaans van het Vlek *Makkum*, aan den rijweg na *Bolswerd* gelegen, thans gemeenlijk bij den naam van *de Weeren* bekend, zou, niet onwaarschijnlijk, zodanig een *Weerstal* geweest zijn. Op het Artikel *MIDLUM*, hebben wij, in ons Deel *XXIII*. bl. 67; met opzigt tot dat Dorp, het zelfde aange-
merkt.

WEESP, of, gelijk anderen schrijven, *Wezop*, de aanzienlijkste der drie Steden, die in of omtrent *Gooiland* leggen, is ruim twee uren gaans van *Amsterdam*, een half uur van *Muiden* en twee uren van *Naarden* gelegen. De *Vegt*, die dicht aan *Weesp* vrij breed is, loopt door de Stad. De Stads Wallen zijn van aarde opgehaald naar de hedendaagsehe Vestingbouwkunde, inzonderheid aan dat gedeelte, 't welk aan den Oostkant van de *Vegt* gelegen is, en met een lange Brug, aan welke Tol betaald wordt, aan de Stad gehegt wordt: over deeze Brug is een fraaie Steenen Poort, gelijk ook eene diergelijke aan de Zuidzijde der Stad gevonden wordt, beide in den Jaare 1676 naar den hedendaagsehen trant gebouwd: aan de Noordzijde van de *Vegt* is nog een Poort met steene Rondeelen, welke tot een Gevangenhuis gebruikt wordt. Men noemt deeze Poorten de *Muider Poort*, de *Utrechtsche Poort* en de *Naarder Poort*. De Stad heeft verscheide Straaten en Grafen, die zeer wel batimmerd zijn. Volgens Handvest van *ALBRECHT VAN BEYEREN*, van den Jaare 1401, wierdt het Regtsgebied van *Weesp* uitgebreid, ten einde de Stad te kunnen uitleggen, en Keizer *KAREL DE V*, heeft hier omtrent nog een breeder Voorregt gegeven in den Jaare 1552, vergunnende aan die van *Weesp* twee nieuwe Straaten te maaken, de eene strekkende, naar luid der Handvest, van de *Slijkstraat* af tot aan de Noordzijde van 't

Kerkhof, en de andere van de Zuidzijde van 't zelfde Kerkhof tot aan het Zuideinde van de Stad, en dit alles ter wijidte van twee- of drieëntwintig voeten, lijnregt uitgaande. Om dit ter uitvoer te brengen, geraakten die van *Weesp* in geschil met een der Nonnen-Kloosters der Stad, genaamd het *Jonge Konvent*, alzo volgens dit Oktrooi, de nieuwe Straat aan de Zuidzijde van het Kerkhof zou hebben moeten getrokken worden door het Klooster heenen; ter welker plaatze zij voor een gedeelte Oostwaarts heenen geleid wierdt tot op zekeren afstand. Bij deezzen Brief wierdt hun ook nog toegestaan, om in plaats van de Duiker of Zijl, aan de Zuidzijde van de Stad een Sluis te leggen ter wijidte van acht voeten; waar toe zij reeds verlof gekreegen hadden van Hertog JAN VAN BEYEREN, bij zijnen Brief in het Jaar 1422 gegeeuen: maar mooglijk hadden zij toen geen regt om den Tol op deeze Sluis te vorderen, dien Keizer KARL bepaalde op een halven Stuiver Brabants voor ieder doorvaarende Schuit. De gemelde ALBRECHT vergunde, in het Jaar 1386 aan die van *Weesp* eene vrije Jaarmarkt, gedurende vier dagen voor en vier dagen naa *St. Viktors* dag, op den achttienden October; en omtrent deezzen tijd, wordt de Jaarmarkt nog tegenwoordig gehouden, behalven dat 'er ook des Dingsdags en Vrijdags een Weekmarkt is.

Volgens de gedagten van PONTANUS zou de Stad *Weesp* haaren naam gekreegen hebben van de *Uspeten* of *Uspiers*; 't welk geen groote waarschijnlijkheid heeft, om dat men eer mag stellen dat deeze Volkeren een hoek van *Kleefland* en *Munsterland* bewoond hebben. De zaak is te duister om 'er met eenigen grond over te redeneeren.

Wanneer of omtrent welken tijd de Stad gebouwd wierdt, is onbekend: hoewel SIMON VAN LEEUWEN zegt, dat het door de Burggraaven van *Leiden* geschied is, waar van hij nogthans geen bewijs bijbrengt. Eertijds zou *Weesp* een Kasteel geweest zijn, dat aan een Geslagt van dien zelfden naam behoorde, gelijk men leest van eenen BERO VAN WESOPA in zekeren Brief van ANDREAS, Bisshop van *Utrecht*; welke Brief in 't Jaar 1131 gegeeuen wierdt. Het zou ook den

naam

naam van *Wiske* gevoerd hebben, 't welk blijkt uit een anderen Brief van Bisfchop GODEFRIDUS, waar in hij meldt dat EGBERT VAN AMSTEL hem de helft van de Tienden in *Wiske* weder gegeven hadt. GYSBRECHT VAN AMSTEL magtigde, in den Jaare 1233, den Heere MENSCH VAN WESEPE om van zijnenwege affland te doen van zekere Goederen in *Bukescope* aan de Abdifse van *Rijnsburg*. Wij twifelen of *Weesp* een Stad geweest is, toen het door de Kennemers, in den twist van den Graave VAN LOON, in 't Jaar 1204, tot asfche verbrand wierdt, naardien WILHELMUS Procurator van *Egmond*, het Latijnsche woord *Villa* gebruikt, waar door hij elders plaatzen betekent, die nimmer Steden geworden zijn. Bisfchop JAN VAN ARKEL heeft het ter zelfder tijd als *Muiden* verbrand, te weeten in den Jaare 1356. Mooglijk was *Weesp* toen kort te voren eene beveste Stad geworden. Hertog WILLEM VAN BEYEREN spreekt in de eerste Handvest van *Weesp*, gegeven in den Jaare 1355, als van eene beveste Stad, en bepaalt derzelver Vrijheid tot den uiterften kant van haare Graffen. De Stad wierdt in 't Jaar 1374 mede gekweld met de Brandfchattinge, die de Utrechtschen aan verfeheide Plaatsen in *Holland* afdwongen, om zich te wreken over den hoon van Hertog ALBRECHT VAN BEYEREN. Naderhand, te weten in of omtrent den Jaare 1455, moet men in *Holland* wederom eenige bekommelingen gehad hebben voor een aanval der Utrechtschen; dewijl FILIPS VAN BOURGONJE toen aan die van *Weesp* en *Weesper-Kerspel* beval, dat zij de Stad, Poorten en Vesten in aller manieren zouden sterken, bewaaken en bewaaren, also die van *Utrecht*, gelijk hij zegt, eenige van de Steden hun naastgelegen zouden trachten in te neemen. De Geschiedenisfen melden evenwel niet dat 'er in dien tijd aan *Weesp* iets vijandlijks is overgekomen. Maar aan het zelve bejegende wederom in den Jaare 1505 een gelijk tot als aan die van *Muiden*, door den inval van KAREL VAN EGMOND, Hertog van *Gelder*, die de Stad bemagtigde, door aan den eenen kant brand in dezelve te doen stigten, en ze aan den anderen kant te overrompelen; terwijl de Burgers bezig waren om het vuur te blusfchen. *Weesp* heeft

heeft de zijde van den Koning van *Spanje* gehouden tot in den Jaare 1577, wanneer het een Verdrag aanging met den Prins van *ORANJE* om zich aan de Staaten over te geeven. In of omtrent den Jaare 1647 is 'er een Nieuwe Uitlegging der Stad geschied, waar toe door de Staaten van *Holland* en *Westfriesland*, op den 5 November, Oktrooi verleend wierdt, waar door het Regtsgebied der Stede mede vergroot geworden is.

Volgens de jongste opneeminge der Huizen in den Jaare 1732, wierden 'er in *Weesp* 494 in de Lijst der Verpondinge gebragt, zo dat de Stad zedert den Jaare 1632 in getal van Huizen is toegenomen, naardien 'er in dien tijd maar van 341 gemeld wordt. In 't Jaar 1739 beliepen de Verpondingen te *Weesp*

f 2879 : - : - :

Waar af gaat de Vermindering bij Doleantie, in den Jaare 1740

f 17 : 12 : - :

f 2861 : 8 : - :

En waar bij gevoegd moet worden de Verhooging wegens de van nieuws getimmerde en verbeterde Gebouwen

f 35 : 14 : - :

Komt voor den gantchen beloop der Verpondingen

f 2897 : 2 : - :

Het Stadhuis, staande op de *Grobbe*, aan een steenen Brug, met een fraai Voorplein, wierdt, in den Jaare 1634, vrij deftig gebouwd, doch, in den Jaare 1660, merkelyk vergroot. Het pronkt met een doorluchtig Toorentje. Boven in den Gevel staat het Beeld der Gerechtigheid, bijna eveneens grootte; een weinig laager ziet men het Wapen van *Holland*, en boven den Ingang het Wapen der Stede. Beneden in het zelve, ten einde van een ruim Plein, is de Vier-schaar, in welke, boven de Zitplaats van Schepenen, SALOMONS eerste Geregt verbeeld is in fraal Schilderij, door GYSBERT J. SIBILLE, Burgemeester van *Weesp*, wiens naam in de Schilderboeken niet bekend is, doch wiens kunst hier der beschouweren opmerking verdient. Ter zijde van de Vier-schaar,

schaar, met eenige trappen na boven, treedt men in Schepenskamer, waar in een andere Schilderij, in welke de Vergadering van Schout, Burgemeesteren en Schepenen der Stad *Weesp*, gelijk dezelve in den Jaare 1652 bestondt, door den gemelden Kunstenaar, naar 't leeven, is afgebeeld. In dit Stadhuis heeft men ook een Raadkamer, Burgemeesterskamer en andere Vertrokken, in welke zommigen nog eenige Schilderijen van denzelfen *SIBILLE* ten toon hangen.

De Waag staat aan de Vegt, en plagt voormaals het Stadhuis te zijn.

De Kerk is vrij groot en niet onsterfelijk. Zij is van een Orgel voorzien, 't welk een zeer aangenaam geluid geeft. De Toren, aan dezelfs benedenste gedeelte met Leijen gedeekt, is, hooger op, doorluchtig en eindigt in den top met een Appel. Het Klokkenspel, dat in deezen Tooren hangt, wordt zeer gepreezen. De Kerk wordt bediend door twee Predikanten, Leden van de Klasis van *Amsterdam*. Onder deezen Kerkvang behooren ook de Ledemaaten van *Weesperkerfspel*, en van de vier Ouderlingen, in den Kerkenraad van *Weesp*, zijn 'er twee uit het Kerfspel.

De Lutherfchen hebben hier ook een taamlijk groote Gemeente en een goede Kerk, die voor eenige jaaren vernieuwd wierdt.

De Statie der Roomschegezinden te *Weesp* wordt bekleed door een waerelds Priesters.

De Doopsgezinden plagten hier mede eene Vergaderplaats te hebben, en eigen Leeraar; doch door het uitfterven van het meeste getal van Ledemaaten dier Gemeente, is 'er bij het openvallen der plaatze geen ander Leeraar verkoozen. Maar eenige jaaren geleden, plagten 'er de Leeraars der Gemeente te *Amsterdam*, nog zomtijds in den Zomer te prediken, voornaamlijk ten gevalle der Doopsgezinden, die omtrent *Weesp* hunne Buitenplastzen hebben.

Twee Weeshuizen zijn 'er in *Weesp*; het Burger-Weeshuis, 't welk een vrij goed gebouw is, en het Armen-Weeshuis, waar in ook de Burger-Weeskinderen, die boven de twaalf jaaren oud zijn, worden opgevoed. Zij zijn beide

van Kloosters gestigt, en waren tot den Jaare 1655 met makender vereenigd. In het Armenhuis leeren de Jongens allen de Lakenweeverij, doch in het Burger-Weeshuis staat het hun vrij een Ambagt, naar hunne zinnelijkheid, te kiezen. Ieder deezer Huizen wordt door vier Regenten bestierd.

Het Gasthuis, 't welk het *Bartholomeus Gasthuis* genoemd wordt, staat agter het Stadhuis. Het is een aanzienlijk Gestigt en het fraaiste der Stad. Hier in kunnen alle Vreemdelingen voor een enkelen nacht Huisvesting vinden. In het zelve worden ook onvermogene door de Diakonie besteed.

In *Weesp*, plagten voor deezen veele Brouwerijen en derzelve Bieren zeer vermaard te zijn, zo binnen als buiten 's Lands; doch deeze neering is genoegzaam geheel vervallen: thans is 'er maar één, waar in ook de Mol gebrouwen wordt, die eenig vertier in de nabijgelegene Steden heeft. De Brandewijn van Moutwijn en Jenever zijn de grootste tak van 't bestaan deezer Plaats. Men heeft 'er dertig Brandrijen, met vijfënvijftig ruige Ketels, waar toe tien Moolens in gang zijn. Het mesten der Varkens is een gevolg van deeze neering. De Laakenweeverij wordt ook in *Weesp* geoeffend.

De Regeering van *Weesp* bestaat uit den Hoofd-Officier, die dezelfde is als de Drosfaard van *Muiden*, den Schout, die ook het Ampt van Stedehouder van den Hoofd-Officier bekleedt, drie Burgemeesters, zeven Schepenen en eenëntwintig Vroedschappen. Twee Sekretarissen zijn 'er mede, waar van de een het Kollegie van Burgemeesteren en vroedschappen en de andere de Schepenen of het Geregt bedient. Tot het verkiezen dezer Schepenen wierdt bij Handvest van JAN VAN BEYEREN vastgesteld, dat te *Weesp* Schepenen zouden zijn, die 's Graaven Dienaar, waar door de Hoofd-Officier verstaan moet worden, aldaar zeten zal. Vervolgens maakte FILIPS VAN BOURGONJE eene andere schikking, bij Handvest van den tweeden December des Jaars 1445, volgens welke eenëndertig der rijkste Poorteren, die meest leggende Erven staande Getimmerte hebben, en hoogst daar op in 't schot staan, alle jaaren op *Vrouwendag*, bij de meeste stemmen, kie-

kiezen zullen veertien *notable* Mannen uit de gemelde eenendertig of uit andere Poorteren, uit welke veertien perfoonen, zeven door den Raade van Holland met de meeste stemmen gekoozen wezende, door den Baljuw van Gooiland, of die de Hertog als Graaf zoude magtigen, moest worden beëdigd. Deeze zeven Schepenen zouden onmiddellijk het eerste jaar drie Burgemeesters kiezen, en vervolgens ieder jaar twee nieuwe, latende een oude in de Regeeringe blijven, en om de kleinheid der Stad wierdt hun ook vergund halve Zusterlingen, in plaatze van Agter-Zusters-kinderen te verkiezen. Tegens deeze Handvest kante zich Heer *LODEWYK VAN MONIFOORT*, toen Baljuw van Gooiland, beweerende voor den President en Raade van *Holland*, dat hij in bezitting was om Schepenen te zetten naar zijnen wille, gelijk zijn Voorzaat ook geweest was, 't welk die van *Weesp* bij het verkrijgen van de Handvest aan den Graave verzweegen hadden; waar op aan de Afgezondenen, die in naame van de Stad *Weesp* voor den Hove verscheenen waren, gevraagd wierdt of zij zich vermaten magt te hebben om den Baljuw deswegens naar stijle van Regten te volgen; doch zij zich hier toe niet gelast vindende, wierdt voor dien tijd, behoudens ieders regt, verstaan dat de Baljuw eenige perfoonen zoude benoemen, en ook de Afgezondenen van *Weesp* eenige anderen om daar uit de Schepenen voor dat jaar te kiezen, door de geenen, die hier toe bij den President en Raade zouden worden gemagtigd, en zou de zaak verder bepleit en hier op uitspraak gedaan worden naar behooren. Wij weeten niet of hier op eenig verder gevolg in Regten geschied is. Uit zekere Ordonnantie van den Hove van Holland, uitgegeeven den zevenden September des Jaars 1541, blijkt dat het regt om Schout en Schepenen te verkiezen, al voor dien tijd, aan den Baljuw als Hoofd-Officier is gelaaten; gelijk de verkiezing van Schepenen nog tegenwoordig, volgens Resolutie van den twintigsten Maart 1603, jaarlijks, door hem, op den tweeden Februario geschiedt. Schepenen kiezen jaarlijks, volgens de aangehaalde Handvesten, de Burgemeesteren. De Sekretaris van den Ge-regte wierdt, van ouds, door de Graaflijkheids Rekenkamer

of nu door Gekommitteerde Raaden aangesteld: doch Burge-meesteren stellen hunnen eigenen Sekretaris aan.

Het Wapen van *Weesp* bestaat in een Zilveren Paal op een Blaauw Veid.

WEESPER - KERSPEL, bestaat uit verscheiden Landen of Polders, rondsom *Weesp* gelegen, welke verdeeld zijn in deeze vier Stokken; *Overvegt*, waar onder *Uitermeer*; wijders het *Gein*, de *Gaasp* en *Bijlemer*. Zij bevatten te zamen volgens de Quohieren der Verponding tweeduizend tweehonderdzeven Morgens, vijf honderdvijftig Roeden Lands. In den Jaare 1632 wierden 'er honderdvierentwintig, en in die van den Jaare 1732, honderddrieënvijftig Huizen voor *Weesper - Kerspel* in de Lijsten der Verpondinge gebracht; doch ten aanzien van de laatste Lijsten vinden wij aangeteekend, dat 'er, van ouds, geschil zijnde tusschen *Weesp* en *Weesper - Kerspel* over de Jurisdic tie en Gadering voor *Bloemendaal* en Hollandsch *Ankeveen*, een afzonderlijk Quohier voor deeze Distrikten is opgeregt, en voor dezelve aangeteekend eenëndertig Huizen en vijf Molens. Volgens medegedeelde berigten, zijn 'er in de achttien Polders van *Weesper - Kerspel*, met *Bloemendaal* en *Ankeveen* hier onder begreepen, drieduizend achthonderdeen Morgen, drie Hout en zestien Roeden Lands met honderdvijfentachtig Huizen. *Overvegt* legt ten Oosten der Stad *Weesp* en ten Noordoosten van *de Vegt*: het *Gein* ten Zuidwesten van *die Rivier* en de Stad tot aan het Regtsgebied van *Abkoude*, en heeft ten Westen het *Water*, naar het welk het den naam voert: *de Gaasp*, insgelijks naar een Stroompje van deezen naam geheten, langs welk het zich heenen strekt, legt ten Westen van *Weesp*. De *Bijlemer*, welke gedeeld is in *Oost- en West - Bijlemer Polder*, paalt ten Oosten aan het *Gein* ten Noordoosten aan *de Gaasp* en ten Noordwesten aan *de Bijlemermeir*. De *Bijlemer*, hoewel zij, van ouds, niet groot geweest is, was echter uitgestrekter eer de *Bijlemermeir* bedijkt wierdt; dewijl 'er eenigen van de *Bijlemer* Landen in de bedijking zijn ingetrokken. *Weesper - Kerspel* heeft

lijk een
 ter over
 neeren
 na. De
 zijn verde
 na het t
 na de Ri
 Hoofd - O
 nec den
 Regbank
 Schepenen
 der Staten
 Maar des
 Schepenen
 welken hi
 mag, die
 In het ar
 in de Stok
 Ingeanden
 vijf Schep
 Hoofd - O
 Stad Wees
 vullen, da
 Weesper -
 dan dien
 meesters
 van Holla
 door den
 noort, a
 bakt, in
 het Kerp
 Huisstede
 wilden na
 voorgeval
 eigen Reg
 het Stad
 44.

heeft een afzonderlijk Regtsgebied van de Stad *Weesp*; doch hier over zijn nu en dan eenige geschillen tusschen Burge-meesteren dier Stad en de Ingelanden van het Kerspel gereezen. De vier Stokken van *Weesper-Kerspel*, boven gemeld, zijn verdeeld in twee Regtbanken. *Overvegt*, of *Uitermeer*, met het *Gein* en de *Gaasp* maaken de eene Regtbank en die van de *Bijlemer* de andere Regtbank uit. In beiden spant de Hoofd-Officier de Hooge Vierschaar met Schepenen, die ook met den Schout aan hun Hoofd in 't Civiel vonnissen. De Regtbank van *Overvegt*, het *Gein* en de *Gaasp* heeft zeven Schepenen, van welke de Hoofd-Officier, volgens Resolutie der Staaten van *Holland* en *Westfriesland* van den twintigsten Maart des Jaars 1663, gehouden is in het eene jaar vier Schepenen te kiezen, die in de Stokken woonagtig zijn, bij welken hij als dan drie anderen uit de Ingelanden voegen mag, die geenen vaste woonplaats in de Stokken hebben. In het andere jaar moet de Hoofd-Officier drie Schepenen, in de Stokken woonagtig, kiezen, en hij mag 'er vier uit de Ingelanden bijvoegen. De Regtbank van de *Bijlemer* heeft vijf Schepenen. De Schout, eigenlijk een Substituit van den Hoofd-Officier, en de Sekretaris, zijn dezelfde als die der Stad *Weesp*. Ten aanzien van het Schout-Ampt, is voorgevallen, dat de Baljuw van Gooiland, als Hoofd-Officier van *Weesper-Kerspel*, in den Jaare 1541, eenen anderen Schout dan dien van *Weesp* over het Kerspel aanstelde: doch Burge-meesters dier Stad vielen hier over klagtig aan den Hove van *Holland*, en bij uitspraak wierdt vastgesteld dat dit Ampt door den zelfden persoon zou worden bekleed. De Ridder HOOFT, als Hoofd-Officier van *Weesp* en *Weesper-Kerspel* hadt, in den Jaare 1632, eenige moeilijkheid met die van het *Kerspel*, over het aanstellen van een Sekretaris; alzo de Huislieden eenen bijzonderen Sekretaris over hunne Geregten wilden aangesteld hebben. Maar hier in is geen verandering voorgevallen. Voorhaenen hadden die van de *Bijlemer* hun eigen Regthuis: doch de Regtbanken zitten tegenwoordig op het Stadhuis te *Weesp*, als Leden van het *Weesper-Kerspel*.

WEILO,

WEILO, (FREDERIK RAGSTAT VAN) een geleerde Jood, waarschijnlijk in *Kleefland*, of wel in de Stad *Kleef* zelve geboren, omtrent het midden der voorgaande Eeuwe, bekleedde, eenigen tijd, den post van Rabbi onder de zijnen. Iustuschen veranderde hij van begrippen, en erkende openlijk de waarheid van den Christlijken Godsdienst, door het ontvangen van den Doop, in de Hervormde Gemeente te *Kleef*; bij welke gelegenheid hij den naam van FREDERIK, naar dien van den Keurvorst van *Brandenburg*, aannam. Van zijnen overgang uit het Jooden- tot het Christendom, en alzo van de opregtheid zijner overtuiging, gaf VAN WEILO rekenfchap, in een Werkje, 't welk hij, kort naa die godsdienstverandering, in het drieëntwintigste jaar zijns ouderdoms, in 't licht gaf, onder den titel: *Theatrum lucidum, exhibens verum Messiam, Dominum nostrum Jesum Christum, ejusque honorem defendens contra accusationes Judaeorum, seu Rabbiorum, in genere, speciatem R. Libman Nitzachon*; „ Hel- „ der Toneel, vertoonende den waaren Messias, onzen Heer „ JESUS CHRISTUS, en deszelfs eere verdedigende tegen de „ beschuldigingen der Jooden, of Rabbijnen, in 't algemeen, „ met naam Rabbi LIBMAN NITZACHON.” In dit Werkje, 't welk, in den Jaare 1671, te *Amsterdam*, in duodecimo, het licht zag, ontmoet men veele bijzonderheden, raakende den valschen Messias, SABATHAI TZEZZI, die, voornaamlijk in *Turkije*, merklijk gerug's hadt gemaakt. Naderhand bekleedde VAN WEILO het Leeraaramp onder de Hervoemden, in de Gemeente te *Spijk*, een Dorp bij *Gorichem*. Hier doopte hij, op den tienden Februarij des Jaars 1686, een Portugeefchen Jood, welke, door het straks gemelde Werkje, en door nog een ander, 't welk hij, in den Jaare 1683, in het *Nederduitsch* hadt laten drukken, van de waarheid en het gezag des Christlijken Godsdiensts was overtuigd geworden. De Leerrede, van welke de Text was *Pfalim* 11: 6, bij die plegtige gelegenheid uitgesproken, wierdt insgelijks door den druk gemeen gemaakt.

Zie de Boekzaal van KONIG.

oanw

WEL,

WEL,

Wel,
immer
schen C
worden
hand. E
den aanv
leeden.

WEL
nik in H
het jaar
Houvest
leide in
wordt, d
pelle dee
trud in
war een
ze aannt

WEL
de perso
van Rijn
riertu
gezogt in
persoon
westen be
Vrijen, d
of Onvrij
onder den
boeren,
ouders, v
genet, do
wijze. De

WEL, een Heerlijkheid en Dorp in *Gelderland*, in de *Bommerlerwaart*, aan den Maasdijk, schuins tegen over den Schans *Crevecoeur* gelegen. Te gader met die van *Amerzode*, worden 'er de Hervormden door eenen zelfden Leeraar bediend. Bij het Dorp ligt een Slot of Kasteel, 't welk, in den aanvang van den Spaanschen Oorlog, merkelyk heeft geleden.

WELDAM, een oud adelyk Geslagt, waar van zich de eene tak in *Holland*, de andere in *Zeeland* hadt uitgebreid. Op het Jaar 1386 staat zekere WILLENAAR VAN WELDAM als Houtvester van *Holland* vermeld. Omtrent dien zelfden tijd leefde in *Zeeland* WILLEM VAN WELDAM, van wien verhaald wordt, dat hij in de St. Lievenskerk te *Zierikzee* eene Kapelle deedt bouwen. De laatste Erfdogter van dit Geslagt tradt in den echt met iemand uit het Geslagt van CATS; van waar een Tak van hetzelfde de naam van CATS VAN WELDAMME aannam.

Zie s. VAN LEEUWEN *Bat. Illustr.* en
BROUERIUS, *Zeeland. Illustr.*

WELGEOORENE MANNEN. Bij deezen naam zijn bekend, de perfoonen, welke, onder andere, in den Baljuwschappen van *Rhijnland*, *Delfland* en elders, nevens de Baljuw, den vierfchaar spannen. De oorsprong deezer benaaminge wordt gezogt in het onderscheid van de drie Klasfen of Standen van perfoonen, uit welke de Landzaaten, van ouds, in deeze Gewesten bestonden. Men vondt 'er, naamelyk, Edelen of Vrijen, die aan niemant onderworpen waren; Dienstbaaren, of Onvrijen, die in lijfeigenschap en schuldige dienstbaarheid onder den eenen of anderen Heer behoorden; en uit *Welgeboorene*, of vrijgemaakte lieden, welker Ouders, of Voorouders, van de Lijfeigenschap ontslagen waren, het zij bij gunst, door verdienste, door uitkoop, of op eenige andere wijze. De perfoonen, of Regters, die nevens den Baljuw te
regt

regt zaten, moesten Welgeboorene en Vrije luiden zijn; om reden, dat 'er niet alleen over Onvrijen, maar ook over Vrijen en Welgeboorene regt moest gesproken worden.

Zie VAN LEEUWEN, *Kostumen van Rijk-*
land.

112
168

